

שבוע פרשת כִּיתָבוּא

(30 August – 5 September 20)

ר' – ט"ז אלול תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אַתָּה יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לִבְּךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶּךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לִבְכֶּם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתְם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיּוֹם

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי־דֶרֶךְ תְּהַלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֶף לֹא־פָעַלְוּ עוֹלָה בְּדַרְכָּיו הֵלְכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקְדֵיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דְרָכֶי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַפְיֹטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בַּיָּשָׁר לֵבִי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשַׁמֵּר אֶל־תַּעֲרֹבֵנִי עַד־מָאֹד: ט בְּמַה יִּזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר כְּדִבְרֶךְךָ: י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ: יב כָּרוֹךְ אַתָּה יְהוָה לַמִּדְּנֵי חֻקֶּיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי כָּעֹל כְּלֵהוֹן: טו בְּפִקְדוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶפְיֹטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶּיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד 10

סוף זמן קידוש לבנה: יום שלישי בערב, י"ב אלול

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ וכו' מהו"ר

נחום אברהם שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בו מודיע אשר קבע דירתו באנטווערפן והסתדר בעניני פרנסה. ויה"ר שיהי' בהצלחה וימצא פרנסתו בנקל באופן שיוכל להתעסק לקבוע עתים לתורה בהרחבה... לטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

נהניתי ממה שכותב במכתבו שעשו התועדות בהחג י"ב תמוז בהתועדות ריעים ובהתעוררות והתחזקות באהבת ישראל וקביעות עתים לתורה. ואשמח להודע אשר החלטתם הטובה קיימו גם בפועל. וידוע אשר מט"ו מני"א ואילך הרי כל המוסיף מוסיפים לו - לאורך ימים ושנים טובות.

בטח גם בחי"י אלול הבע"ל יעשו התועדות נוסף על ההתועדות שעשו בש"ק מברכים, וידוע בשו"ט מהגדלת חבורתם ובהוספת חברים גם מחוגים כאלו שעד עתה יודעים מעט ע"ד תורת הדא"ח.

בנוגע ללימוד הדא"ח, הנה צריך לדעת יותר ברור ע"ד הגיל שלהם וידיעותיהם בתורת הנגלה. אבל בכלל בתור התחלה של הלימוד דא"ח צ"ל הלימוד בספר התניא, דרך מצותיך להצמח צדק, קונטרס ומעין לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, ומאמרים הקלים של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע, שעפ"י הרוב הם בהקונטרסים של י"ב תמוז, ועוד.

מוסג"פ קטע משיחת ההתועדות דש"מ אלול. ובטח יפרסם זה באופן המתאים.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה ופי"ש כל חבורתם שיחיו.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ג
- (ג) מאמר ד"ה שמח תשמח רעים האהובים
יום ד' פרשת כי-תבוא, י"ג אלול, ה'תשמ"ב ה
- (ד) שיחת יום ד' פרשת תבוא, י"ג אלול, ה'תשמ"ב יא
- (ה) לקוטי-שיחות פרשת כי-תבוא כרך יד לא
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לה
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת כי-תבוא לז
- (ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת כי-תבוא לח
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי-תבוא סז
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת כי-תבוא סח
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת כי-תבוא עז
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פ
- שיעורי רמב"ם**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת כי-תבוא פג
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת כי-תבוא קנב
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת כי-תבוא קסז
- (טז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק מב-מג, דניאל פרק ז קע
- (יז) משניות – מסכת כלים
ביאור קהתי קעב
- (יח) עין יעקב מסכת מגילה קעט
- (יט) מסכת עירובין עם ביאורים
מדף כא עד דף כז קפ
- (כ) מתורת רבותינו נשיאי חב"ד : שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים
אדמו"ר הזקן רח
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רט
- (כב) לקוטי תורה תחת אשר לא עבדת
אדמו"ר הזקן ריא
- (כג) תורת חיים
אדמו"ר האמצעי ריז
- (כד) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" ריח
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רכ
- (כו) קונטרס העבודה
אדמו"ר מוהרש"ב רכא
- (כז) ספר המאמרים – תרפ"ט
אדמו"ר מוהרי"צ רכב
- (כח) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ רכח
- (כט) ספר הזכרונות פרק ל רל
- (ל) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ רלג
- (לא) חומש לקריאה בציבור רלד
- (לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רמג
- (לג) ביאורים לפרקי אבות פרקים ג-ד רמה
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת כי-תבוא רמו
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 בנוסח ברכות הנישואין מבקשים מהקדוש ברוך הוא:

2 **שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח רָעִים הָאֱהוּבִים**, הם החתן והכלה כְּשִׁמְחָה כפי
3 ששימחת את יצירתך אדם הראשון שנוצר בידי הקדוש ברוך הוא בעצמו
4 **בְּגֵן עֵדֶן מִקֶּדֶם¹, וּמִדֵּיק בִּזְה** ושואל על כך אדמו"ר הרשב"י (רבי
5 שלום דובער, האדמו"ר החמישי
6 בשושלת אדמו"רי חב"ד) **בְּדַבּוּר־**
7 **הַמִּתְחִיל** במאמר חסידות שלו
8 הפותח במילים אלו **"שִׁמְחַת**
9 **תְּשֻׁמַּח"** (שנאמר בימי הנישואין של
10 בנו ממלא מקומו הרבי הרי"צ (רבי
11 יוסף יצחק) שהיו בחודש אלול של
12 שנת תרנ"ז)², **שֶׁהָרִי יָדוּעַ** בקבלה
13 וחסידות ש"ר **רָעִים הָאֱהוּבִים**
14 לפי המשמעות של הדברים בתורת
15 הסוד קָאִי מכון על הספירות
16 העליונות **"חֲכָמָה וּבִינָה" שֶׁהֵם**
17 כדברי הוזהר כמו **תְּרִין רֵעִין דְּלֹא**
18 **מִתְפָּרְשִׁין³**, שני חברים שלא
19 נפרדים **הֵינּוּ, שֶׁהֵם תְּמִיד בְּאֶפֶן**
20 **שֶׁל "רָעִים הָאֱהוּבִים"**, כי
21 ההשפעה וההמשכה הפנימית מחכמה
22 לבנה היא תמידית, ללא הפסק (בשונה
23 מההשפעה וההמשכה בספירות אחרות
24 שלפעמים היא קיימת ואפילו באופן
25 של יחוד פנימי, ולפעמים היא נפסקת)
26 **וְכִינּוּ שִׁישְׁנֹו הַיְחוד** היינו חיבור
27 שגורם השפעה מפנימיות החכמה
28 לפנימיות הבינה **ד'חֲכָמָה וּבִינָה'**
29 **בְּאֶפֶן תְּמִידִי**, וכמבואר בלקוטי
30 תורה' לאדמו"ר הזקן: "החכמה תחיה
31 ונקרא נקודה בהיכליה... שהנקודה
32 [החכמה] מחיה את ההיכל [הבינה]
33 שאם אין נקודה אין ההיכל משמש
34 כלום, וגם אם יהיה לו בחינת נקודה זו
35 אם אין היכל אינו כלום ולפיכך צריכים
36 להיות שתיהן כאחד, והם [נחמה
37 ובינה] תרין ריעין דלא מתפרשין" וגם בכוחות השכל של נפש האדם, החכמה
38 שהיא נקודת הרעיון מתקיימת על ידי התפתחות והסתעפות הרעיון בבינה,
39 והבינה שהיא הרחבת העניין יונקת את כוחה מהחכמה, אִם-כֵּן מאחר שיש
40 בין חכמה ובינה הנקראות 'רעים האהובים' חיבור ויחוד תמיד, **מִהוּ הַצִּירָף**
41 **בִּבְקָשָׁה** מיוחדת **"שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח"** את הרעים האהובים הללו?

בס"ד. יום ד' פרשת כי-תבוא, י"ג אלול, ה'תשמ"ב

(הנחה בלתי מוגה)

שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח רָעִים הָאֱהוּבִים, כְּשִׁמְחָה יצירתך
1 **בְּגֵן עֵדֶן מִקֶּדֶם¹, וּמִדֵּיק בִּזְה** בדבור-
2 **הַמִּתְחִיל "שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח"** (תרנ"ז)², **שֶׁהָרִי יָדוּעַ**
3 **ש"רָעִים הָאֱהוּבִים** קָאִי על 'חֲכָמָה וּבִינָה' שֶׁהֵם
4 **תְּרִין רֵעִין דְּלֹא מִתְפָּרְשִׁין³**, הֵינּוּ, שֶׁהֵם תְּמִיד
5 **בְּאֶפֶן שֶׁל "רָעִים הָאֱהוּבִים"**, וְכִינּוּ שִׁישְׁנֹו הַיְחוד
6 **ד'חֲכָמָה וּבִינָה' בְּאֶפֶן תְּמִידִי**, אִם-כֵּן מִהוּ הַצִּירָף
7 **בִּבְקָשָׁה "שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח"**. וּמוֹסִיף בִּזְה, דְּכִינּוּ
8 **שְׁמִדְבָר אֹדוֹת חֲכָמָה וּבִינָה', הָרִי יִשְׁנֹו עֲנִין**
9 **הַשְּׁמִדָה מִצַּד בְּחִינַת הַבִּינָה עֲצָמָה, כְּמוֹ**
10 **שְׁכָתוֹב⁴ אִם הַבְּנִים שְׁמָחָה, וְאִם-כֵּן מִהוּ עֲנִין**
11 **"שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח רָעִים הָאֱהוּבִים"** ('חֲכָמָה וּבִינָה'),
12 **שְׁצָרִיכִים לְשִׁמְחַת אוֹתָם. וְנִקְרָאת הַבְּאֹר בִּזְה (כְּפִי**
13 **שְׁמִיִּם לְאַחֲרֵי אֲרִיכוֹת הַבְּאֹר), שִׁישְׁנֹו כְּמָה**
14 **וְכְמָה דְּרָגוֹת בְּעֲנִין הַשְּׁמִדָה⁵, וְהַבְּקָשָׁה "שִׁמְחַת**
15 **תְּשֻׁמַּח רָעִים הָאֱהוּבִים" הִיא שְׁתוּמָשָׁף בְּהֵם**
16 **שְׁמָחָה נְעֻלִית יוֹתֵר מִהַשְּׁמִדָה שִׁישְׁנֹו בְּהֵם מִצַּד**
17 **עֲצָמָם⁶.**

(ב) **וְיִוָּבֵן בְּהִקְדָּם שְׁתַּחֲלַת עֲנִין הַשְּׁמִדָה הִיא**
1 **'שְׁמָחָה שֶׁל מִצְוָה' (כָּכֵל הַעֲנִינִים**
2 **שֶׁהַתַּחֲלָתָם הוּא בְּתוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ), וְכִ'שְׁמָחָה**

וּמוֹסִיף בִּזְה, אדמו"ר הרשב"י במאמר הנזכר **דְּכִינּוּ שְׁמִדְבָר אֹדוֹת**
1 **'חֲכָמָה וּבִינָה', הָרִי יִשְׁנֹו עֲנִין הַשְּׁמִדָה** בספירות אלו **מִצַּד**
2 **בְּחִינַת הַבִּינָה עֲצָמָה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁴** על ספירת הבינה **אִם הַבְּנִים**
3 (על שם שהיא המקור להולדת המידות, הרגשות שבלב, הנמשכות
4 מההתבוננות השכלית) **שְׁמָחָה**, כך
5 שענין השמחה, במובן של התרחבות
6 והתפשטות, היפך הכיוון, כבר קיים
7 בספירת הבינה מצד עצם מהותה,
8 **וְאִם-כֵּן מִהוּ עֲנִין "שִׁמְחַת**
9 **תְּשֻׁמַּח רָעִים הָאֱהוּבִים"**
10 **('חֲכָמָה וּבִינָה'), שְׁצָרִיכִים**
11 **לְשִׁמְחַת אוֹתָם, וְמָה הַעֲנִין וְמָה**
12 **הַצִּירָף בְּתוֹסַפַּת הַשְּׁמָחָה הַזֶּה?**
13 **וְנִקְרָאת הַבְּאֹר בִּזְה (כְּפִי**
14 **שְׁמִיִּם** אדמו"ר הרשב"י במאמרו
15 **לְאַחֲרֵי אֲרִיכוֹת הַבְּאֹר), שִׁישְׁנֹו**
16 **כְּמָה וְכְמָה דְּרָגוֹת** שונות, נעלות
17 יותר ופחות נעלות **בְּעֲנִין**
18 **הַשְּׁמִדָה⁵, וְהַבְּקָשָׁה "שִׁמְחַת**
19 **תְּשֻׁמַּח רָעִים הָאֱהוּבִים" הִיא**
20 **שְׁתוּמָשָׁף בְּהֵם** ב'רעים האהובים',
21 ובמשמעות הפנימית היינו בספירת
22 החכמה ובספירת הבינה, **שְׁמָחָה**
23 בדרגה נְעֻלִית יוֹתֵר מִהַשְּׁמִדָה
24 **שִׁישְׁנֹו בְּהֵם מִצַּד עֲצָמָם⁶**, וזה
25 המענה לשאלה לשם מה מבקשים
26 המשכת שמחה ל'רעים אהובים' והרי
27 השמחה כבר קיימת בהם, כי אכן יש
28 בהם שמחה בדרגה מסוימת והבקשה
29 היא שתהיה שמחה ברמה יותר נעלית,
30 וכפי שיוסבר להלן.

(ב) **וְיִוָּבֵן** האמור לעיל שהבקשה
1 'שמח תשמח' היא שתהיה ב'רעים
2 אהובים' שמחה בדרגה יותר נעלית
3 **בְּהִקְדָּם שְׁתַּחֲלַת** ההתחלה,
4 המקור והשורש, של עֲנִין הַשְּׁמִדָה
5 בעבודת ה' היא **'שְׁמָחָה שֶׁל מִצְוָה'** שמחת הנפש, יהודי בשעה שהוא
6 מקיים מצוה שציוה הקדוש ברוך הוא **(כָּכֵל הַעֲנִינִים** שבעבודת ה'
7 ולמעשה בעולם בכלל **שֶׁהַתַּחֲלָתָם** ועיקרם ושורשם **הוּא בְּתוֹרָה**
8 **וּמִצְוֹתֶיהָ** שהרי התורה והמצוות הן תכלית הבריאה), **וְכִ'שְׁמָחָה שֶׁל**
9 **מִצְוָה' יִשְׁנֹו** דרגות רבות ובאופן כללי הן **שְׁתֵּי דְּרָגוֹת כָּלְלִיּוֹת** של
10

(1) נוסח ברכות נישואין. (2) סה"מ תרנ"ז ע' קעג. (3) ראה זח"ג ד, א. הובא במאמר הנ"ל – סה"מ שם ס"ע רסו. וראה גם
זח"ב נו, א. פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) פי"ד. (4) תהלים קיג, ט. (5) ראה במאמר – סה"מ שם ע' רכא ואילך. (6) ראה
במאמר – סה"מ שם ע' רסה. רפב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1	שמחה, בַּהֲתַאֵם לְשָׁנִי הָעֲנִינִים הַכְּלִיִּים שֶׁבָּכַל מִצְוָה כִּי	של מצווה, הוא גם בַּתּוֹרָה, שְׁעָלֶיהָ על התורה נֶאֱמַר ⁹ בתהלים
2	שֶׁמֶשֶׁךְ וּמִבָּאֵר.	"פְּקוּדֵי הַיּוֹי' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי לֵב" [דָּאָף שְׁעַל-פִּי פְּשׁוּטוֹ
3	דְּהִנֵּה, בְּכָל מִצְוָה יִשְׁנֵם טַעְמֵי הַמִּצְוָה שֶׁבְּזוֹ הַמִּצְוֹת מִחוּלְקוֹת	שֶׁל מִקְרָא קָאֵי מִכּוּוֹנוֹת הַמִּלִּים "פְּקוּדֵי הַיּוֹי'" על עֲנֵן הַמִּצְוֹת
4	זוֹ מִצְוָה כִּי לִכָּל מִצְוָה יֵשׁ טַעְמִים וְעֵינִינִים וְחֻכִּים הַמִּיחָדִּים לָהּ, וְיִשְׁנֵנוּ גַם	שֶׁהֵן 'פְּקוּדוֹת' וְצִיּוּרִים שְׁצִיּוּהָ ה', מִכָּל-מִקְוֶה דְּרָשׁוּ חֻכְמֵינוּ ז"ל ¹⁰
5	הָעֲנֵן שֶׁזָּהוּ מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה צִיּוּרִי	וְהוּבָא לְהִלְכָּהּ ¹¹ בְּנוֹגַע
6	הַקֶּבֶץ, כְּלִשׁוֹן נֶסַח בְּרַכַּת	לְלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁ"פְּקוּדֵי הַיּוֹי'
7	הַמִּצְוָה בְּמִלִּים אֵלּוּ שֶׁבִּהֵן נֹסַח כָּל	יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי לֵב" קָאֵי מִכּוּוֹן
8	בְּרֻכּוֹת הַמִּצְוֹת שׁוּוֹה "אֲשֶׁר	עַל לְמוּד הַתּוֹרָה, כִּפִּי שִׁכְחוֹב
9	קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֵינוּ וְצִיּוּרֵינוּ, מִלִּים	בִּשְׁלֹחַן עֵרוֹךְ – 'תַּשְׁעָה בָּאֵב... וְאִסּוּר
10	שֶׁמֶדְרִישׁוֹת אֵת הַעֲבוּדָה (הַמְשׁוּתָפָה	לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה... בַּהֲלָכוֹת וּבִאֲגוּדוֹת
11	לְכָל הַמִּצְוֹת) שֶׁהַמִּצְוָה הִיא צִיּוּרֵי שֶׁל	מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי
12	הַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ-הוּא וְלִהְיוֹתוֹ וּמֵאֲחֵר	לֵב], וְכִמוֹ בְּמִצְוֹת, כִּךְ גַּם בַּתּוֹרָה,
13	שֶׁהִיהוּדִי הַמִּקְיִים אֵת הַמִּצְוֹת הוּא	שֶׁיִּשְׁנֵנוּ הַצֵּד הַשְּׁוֹה הַמִּכְנָה
14	עֶבֶד לְהַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ-הוּא הָרִי	הַמְשׁוּתָף בְּכָל עֲנֵן שֶׁבַּתּוֹרָה,
15	הוּא מִמֵּלֶא אֵת צִיּוּרֵי הַמִּלָּךְ	עֵצֶם הַעֲבוּדָה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרָה
16	כְּדָבָרֵי שֶׁהִרִי זֶה מִהוֹתוֹ שֶׁל עֶבֶד	שֶׁנִּתְנָה מֵאֵת ה' כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר וְכָא
17	שֶׁהוּא בָטֵל כִּלְפִי אֲדוֹנִי וּמִצִּיּוֹת	לִידֵי בִיטוּר בְּגָלוּי בְּנֶסַח בְּרַכַּת
18	לְצִיּוּרִים שֶׁהָאֲדוֹן מִצְוָה לוֹ.	הַתּוֹרָה, "אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ כִּי"
19	וְכַמְבָּאֵר גַּם בְּסִפְרֵי כְבוֹד-	וְנִתַּן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר
20	קִדְּשָׁת אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי ⁷ רִבִּי	זֶה מְבָרְכִים עַל כָּל עֲנִינֵי
21	דּוֹבֵעַר, בְּנוֹ וּמִמֵּלֶא-מִקְמוֹ שֶׁל	הַתּוֹרָה, לֵלֵא הַבְּדֵל אִיזָה חֵלֶק
22	הָאֲדָמוֹר הַזֶּה, שֶׁיִּשְׁנֵנוּ בְּקִיּוֹם	מִחֲלָקֵי הַתּוֹרָה לִמּוּדִים וְנוֹסָף לָזֶה
23	הַמִּצְוֹת הַכְּלִיִּים שֶׁהִיא	שֶׁהוּא עֲנֵין מִשּׁוֹתָף לְכָל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה
24	בְּשִׁוּהָ בְּכָל הַמִּצְוֹת, שֶׁזָּהוּ	יִשְׁנֵנוּ גַם עֲנֵין טַעְמֵי הַתּוֹרָה
25	עֲנֵין "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֵינוּ	הַטַּעְמִים וְהַחֲסָבִים שֶׁל כָּל עֲנִין וְעֲנִין
26	וְצִיּוּרֵינוּ", וְכַמּוֹר הַכּוּוֹנָה לִכֵּךְ	(בְּדִגְמַת טַעְמֵי הַמִּצְוֹת),
27	שֶׁהַמִּצְוָה הִיא צִיּוּרֵי ה' וְקִיּוּמָהּ הוּא	שֶׁבְּזֶה מִחֲלָק כָּל עֲנֵין בַּתּוֹרָה
28	צִיּוֹת לְצִיּוּרֵינוּ וְעִשִּׂית רְצוֹנוֹ וְנוֹסָף	לְעֲנֵין שׁוֹנָה וּמִיּוֹחַד בְּפִנִּי-עֲצָמוֹ,
29	לָזֶה יִשְׁנֵנוּ גַם הַכּוּוֹנָה הַפְּרָטִית	וְכִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר דְּבַר זֶה שֶׁלֵּכֵל עֲנִין
30	שֶׁבָּכַל מִצְוָה בְּפִנִּי עֲצָמָה ⁸	בַּתּוֹרָה יֵשׁ תּוֹכֵן מִיּוֹחַד לוֹ בְּגָלוּי
31	שֶׁהִיא כּוּוֹנָה הַמִּיּוֹחַד לְאוֹתָהּ מִצְוָה	בְּסִפְרֵי-תּוֹרָה, שֶׁיִּשְׁשׁ שְׁשִׁים
32	בַּהֲתַאֵם לְחֻכֵּן וְלַעֲנִין מִיּוֹחַד שֶׁל	רְבּוּאָה שֶׁשׁ מֵאוֹת אֲלֶף אוֹתִיּוֹת
33	אוֹתָהּ מִצְוָה.	לְתּוֹרָה ¹² , וְכָל אוֹת הִיא עוֹלָם
34	וּבַהֲתַאֵם לִכֵּךְ שֶׁבָּכַל מִצְוָה יֵשׁ אֵת	בְּפִנִּי-עֲצָמוֹ עִם עֲנִין וְתוֹכֵן הַמִּיּוֹחַד
35	הַתּוֹכֵן וְהָעֲנִין הַכְּלָלִי הַשּׁוֹוֶה בְּכָל	לָהּ בְּפִרְט, שֶׁלֵּכֵן מִפְּנֵי הַיִּיחֻדִּית שֶׁל
36	הַמִּצְוֹת וְאֵת הַתּוֹכֵן וְהָעֲנִין הַמִּיּוֹחַד	כָּל אוֹת וְאוֹת צְרִיכָה לְהִיּוֹת כָּל
37	לָהּ, גַּם בִּשְׁמַחָה שֶׁל מִצְוָה יֵשׁ שְׁנֵי	אֲחָת מֵהָאוֹתִיּוֹת מִקְּרַת גְּוִיל ¹³ קֶלֶף
38	עֲנִינִים. הָאֲחֵד, הַקְּשׁוּר בִּכְךָ שֶׁהַמִּצְוָה הִיא רְצוֹן וְצִיּוּרֵי ה', וְהַשְּׁנִי הַקְּשׁוּר	חֵלֶק לְרִירוֹת בֵּין הָאוֹתִיּוֹת, כְּמִבָּאֵר בְּאֶרְכָּה בְּלִקְוִטֵי תּוֹרָה ¹⁴
39	בְּתוֹכָן הַפְּרִטִי הַמִּיּוֹחַד שֶׁל אוֹתָהּ מִצְוָה.	לְאֲדָמוֹר הַזֶּה.
40	וְעַל-דִּרְדֵּר-זֶה בְּדוּמָה לְאֲמוֹר לְעִיל אֲדוֹת שְׁנֵי הָעֲנִינִים בְּמִצְוֹת וּבִשְׁמַחָה	וּבַהֲתַאֵם לְשָׁנִי עֲנִינִים הַנִּלְשָׁם בְּמִצְוָה הַעֲנִין הַכְּלָלִי הַמְשׁוּתָף לְכָל

(7) עֲטַר רֹאשׁ נָגַ, א וְאִילָךְ. נַח, סַע"ב וְאִילָךְ. וְרָאָה גַם לְקוֹת" שֶׁלָּח מ, א. 8) רָאָה בְּמֵאֲמַר – סַה"מ שֶׁם ע' סַע"ר וְאִילָךְ. ע' רִנָּה וְאִילָךְ. 9) תַּהֲלִים יט, ט. 10) תַּעֲנִית ל, א. 11) שו"ע או"ח סַתְקָנ"ד ס"א. וְרָאָה רַמ"א או"ח סַצ"ג ס"ג. 12) רָאָה זֶה חֲדָשׁ עַה"פ וְזֹאת לְפָנִים בִּישְׂרָאֵל (פַּח, ד). מְגַלָּה עֲמוּקוֹת אֹפֶן קָפוֹ. וְרָאָה לְקוֹת" בְּהַר מֵא, ב. שֶׁם מַג, ד. 13) מִנְחוֹת כֹּט, א. רַמְבַּם ה' תַּפִּילִין פ"א ה"ט. טוֹשׁוֹ"ע יו"ד סַרַע"ד ס"ד. או"ח סַל"ב ס"ד. שו"ע אַדָּה"ז שֶׁם סַה"ה. 14) שֶׁה"ש ה, סַע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הרי גם השמחה של מצווה' שלו היא לא סימן למציאותו אלא חלק מההתבטלות שלו לקדוש-ברוך-הוא והוא שמח בשמחת האדון ולא בשמחה אישית שלו.

ג) וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן תִּכֵּן הַבְּקָשָׁה בְּכִרְפַּת "שְׂמַח תְּשֻׁמָּה רָעִים הָאֲהוּבִים" והצורך בכך, הגם שברעים אהובים' (חתן וכלה, 'חכמה ובינה') כבר יש שמחה מצד עצמם. דְּהֵנָּה¹⁸, גַּם כֹּאשֶׁר יִשְׁנֻ עֲנִינֵי הַשְּׂמִיחָה כְּמוֹ שֶׁהוּא מַצֵּד בְּחִינַת סְפִירַת הַבִּינָה העליונה, עליה נאמר "אִם הַבְּנִים שְׂמִיחָה", וְעַד ואפילו כאשר כבר יש שמחה בדרגה יותר גבוהה, וכבר הגיעו לְעִנְיָן הַשְּׂמִיחָה כְּפִי שֶׁהוּא בְּחִינַת סְפִירַת הַחֲכָמָה העליונה, וְעַד אפילו אם הגיעו כבר לעניין השמחה בדרגה עוד יותר גבוהה מכפי שהשמחה היא בספירת החכמה, היינו כְּפִי שֶׁהַשְּׂמִיחָה הִיא בְּחִינַת 'עֲתִיק', מעל עשר הספירות ישנה בחינה 'כתר עליון' (כמו הכתר שמקומו מעל הראש שבו נמצאים המוחין) ואחת הבחינות ב'כתר' נקראת 'עֲתִיק יוֹמִין' (לפי אחד הפירושים, על שם שנעתק ונבדל מ'יומין' במובן של 'יום' וגילוי, כלומר, בחינה נסתרת שלמעלה מהתגלות) עַד לְפָנִימִיּוֹת עֲתִיק', ואפילו אם יש את עניין השמחה ב'עֲתִיק' עצמו בבחינה היותר עמוקה ופנימית שבו, הֲרִי עֲדִין אֵין זֶה הַתְּכָלִית, עֲדִין אֵין זֶה שִׂיא הַמַּעֲלָה ואין זו הדרגה הגבוהה ביותר, פִּיּוֹן שֶׁהַתְּכָלִית השיא והדרגה הגבוהה והנעלית ביותר באלוקות הִיא עֲצֻמּוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרָךְ עצם המהות של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו. וְעִנְיָן זֶה להגיע עד לעצמותו ומהותו ושהשמחה תהיה הכי נעלית שרק אפשר מְבַקְשִׁים וּפּוֹעֲלִים והבקשה אכן מתקבלת ומתמלאת ומתקיימת על ידי בְּרַכַּת "שְׂמַח תְּשֻׁמָּה רָעִים הָאֲהוּבִים", ותוכנה של ברכה ובקשה זו הוא שִׁיחָיו ה'רעים אהובים' ובני ישראל בכלל מְגִיעִים לַשְּׂמִיחָה הַקְּשׁוּרָה עִם שְׂמִיחַת עֲצֻמּוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרָךְ, הבחינה שלמעלה מכל הדרגות ובהתאם לזה השמחה היא השמחה הכי נעלית

המצוות והעניין הפרטי המיוחד לכל מצווה (וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּתוֹרָה כמבואר לעיל), יִשְׁנֻם במקביל גַּם שְׁנֵי עֲנִינִים כְּלָלִיִּים בְּשְׂמִיחָה שֶׁל מַצְוָה' כפי שממשיך ומפרט. יֵשׁ שְׂמִיחָה שְׂמִיחַת טַעֲמֵי הַמַּצְוָה, הנובעת מידעיה והבנה בטעמי המצווה והיא השמחה הקשורה לעניין הפרטי המסוּרִים של כל מצווה שהרי לכל מצווה יש טעמים ועניינים מיוחדים לה ובהתאם לזה שמחה שקשורה בה במיוחד שֶׁבְּזֶה קָשׁוּר גַּם עֲנִינֵי שְׂכָר הַמַּצְוָה, הֵינּוּ, גַּם עֲנִינֵי שְׂכָר הַמַּצְוָה, שגם השכר של כל מצווה מיוחד ושונה ואין שֶׁכָּר אֶחָד לְכָל הַמַּצְוֹת כּוֹלֵן הֵינּוּ, ומאחר שבקיום המצוות בדרגה כזו, מתוך הבנה ועניין בטעמי המצווה ומתוך שמחה ששייכת לטעם ושכר המיוחד לאותה מצווה בפרט, מוכן שֶׁעֲבֻדָּתוֹ של המקיים מצוות באופן כזה הִיא עֲבוּדַת ה' עַל-מִנְּהָל לְקַבֵּל פָּרָס¹⁵ היינו שכר, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה וזהו קיום המצוות ו'שמחה של מצווה', ועבודת ה' בכלל, בדרגה נמוכה יחסית ולא מושלמת.

אָמְנָם, יֵשׁ גַּם תְּכָלִית הַשְּׂלֻמּוֹת בְּשְׂמִיחָה שֶׁל מַצְוָה, הַקְּשׁוּרָה עִם עֲבֻדָּה שֶׁהִיא בְּאֶפֶן שֶׁל 'עֲבוּדַת עֶבֶד', כמו עֶבֶד הַמִּצְוִיָּה לֵאדוֹנוֹ מתוך ביטול מוחלט, ולא מתוך הבנה בסיבות ובטעמים ובתכנים של הציווי וְעַד לַעֲבוּדַת הָעֶבֶד בְּשְׂלֻמּוֹתָהּ, שהיא כאשר הביטול של העבד לאדון הוא ביטול מוחלט עד כדי כך שֶׁאֵינוֹ מַצְיָאוֹת כְּלָל בְּפָנִי-עַצְמוֹ וכל עניינו וכל מציאותו וכל הרצונות שלו מסורים אך ורק לאדון, בְּפָנֵי עַצְמוֹ' דִּיקָא, כלומר, מדויקים ומרגישים שהעבד הוא לא מציאות לעצמו, עם מציאות משלו ועם רצונות משלו, וּבִיחֻד עִם זֶה בִּדְבַד עִם הַבִּטּוֹל הַמוֹחֵלֵט של העבד בכל מה שקשור להיותו מציאות בְּפָנֵי עַצְמוֹ' הֲרִי הוּא אותו העבד עצמו מַצְיָאוֹת הֲכִי גְדוּלָּה וְהֲכִי חֲזָקָה שִׁיכּוּלָּה לְהִיּוֹת, פִּיּוֹן שְׂזוּחֵי הַמַּצְיָאוֹת של העבד (לֹא הַמַּצְיָאוֹת שֶׁלּוֹ כְּאִדָּם וּכְמַהוּת בְּפָנֵי-עַצְמוֹ, אֲלֹא כֹל הַמַּצְיָאוֹת של העבד היא אך ורק) מַצְיָאוֹת הָאֲדוֹן¹⁶, וְלֹכֵן גַּם שְׂמִיחַתוֹ הִיא שְׂמִיחַת הָאֲדוֹן¹⁷ וכשיחיד עובד את ה' בביטול מוחלט כעבודת עבד

(15) ראה אבות פ"א מ"ג. (16) ראה המשך תרס"ו ע' שכו ואילך. (17) ראה במאמר – סה"מ שם ע' רנט. ע' רפא. (18) בהבא לקמן – ראה במאמר – סה"מ שם ע' רסה ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְשִׁמְחָה זוֹ שהיא שיא השמחה כיוון שהיא קשורה בעצמות האלוקות
2 תְּהִיָּה שִׁמְחָתוֹ שֶׁל הָאָדָם לְמִטָּה, ולמרות שהאדם הוא מוגבל
3 בכוחות וביכולות שלו, ולכאורה יש לתמוה איך הוא מסוגל 'להגיע' לעצמות
4 האלוקות והשמחה הקשורה בכך, על כך בא המענה שאכן מצד גרדי מציאותו
5 וההגבלות שלו יש פער וריחוק הערך
6 עצום בין אדם מוגבל לעצמות
7 האלוקות ואין ביניהם שום יחס
8 והשוואה, אבל ההתעלות לדרגה זו
9 ושמתה זו היא לא מצד המציאות של
10 האדם אלא אדרבה מצד היציאה
11 וההתעלות שלו מגרדי מציאותו
12 המוגבלת עַל־יְדֵיָּהּ שֶׁעֲבֹדָתוֹ
13 של האדם העובד את ה' היא בְּאִפְּן
14 של ביטול מוחלט של המציאות שלו
15 עד כדי כך שֶׁכָּל מְצִיאוֹתוֹ אֵינָה
16 אֶלָּא מְצִיאוֹת הָאָדָם, שֶׁלֹּא
17 גַּם שִׁמְחָתוֹ הִיא שִׁמְחָת
18 הָאָדָם (פנ"ל), וה'אדון',
19 הקדוש־ברוך־הוא, הוא אכן נעלה מכל
20 הגבלה, והשמחה הקשורה בו היא
21 שמחה ללא גבולות, וְהִינֵנוּ, וסדר
22 הדברים כיצד השמחה של עצמיות
23 האלוקות יורדת ונמשכת להתגלות
24 באדם הוא שֶׁתְּחַלֵּה בשלב ראשון
25 תְּמַשֵּׁךְ הַשִּׁמְחָה מלמעלה,
26 מעצמיות האלוקות, בְּחִינַת
27 'רַעִים הָאֱהוּבִים' כְּפִי שֶׁהֵם
28 בְּסִפְּרוֹת העליונות, שהן, כמבואר
29 לעיל, בְּחִינַת 'חֻקְמָה וּבִינָה'
30 שזוהו עניין 'רעים אהובים' כפי שהוא
31 במוחין, וּבְחִינַת 'זַעֲרִי־אֲנִפִּין
32 וְנוֹקְבָא', ומהמוחין העניין נמשך
33 בספירות של המדות העליונות חסד־
34 גבורה־תפארת־נצח־הוד־יסוד הנקראות
35 בתורת הסוד 'זעיר אנפין', פנים וזעירות
36 (על שם שגילוי האור במידות הוא קטן ומועט ביחס לאור שבמוחין וכל־שכן
37 ביחס לאור שבבחינת 'אריך אנפין', פנים ארוכות, שהיא בחינה ב'כתר עליון'
38 שלמעלה מבחינת המוחין) ובחינת המלכות הנקראת 'נוקבא' על שם שאין לה
39 אור משלה והיא בחינת 'מקבל' מהספירות שמעליה שהן בחינת 'משפיע',
40 כמו האשה שהיא 'מקבל' מהאיש וּמַעֲנִין הַסִּפְּרוֹת העליונות הרוחניות
41 יִמְשֹׁךְ עֲנִיין השמחה בתכלית השלימות גַּם בְּעוֹלָם־הַזֶּה לְמִטָּה,
42 וְאֶדְרְבָּהּ, יש יתרון מעלה ושלימות מיוחדת שִׁימְשֹׁךְ עֲנִיין זה של
43 שלימות השמחה דְּוָקָא בְּעוֹלָם־הַזֶּה לְמִטָּה, שִׁשָּׁם בְּעוֹלָם הַזֶּה
- הגשמי יִשְׁנֵנו עֲנִיין 'יחוד גופני', אֶצֶל נְשָׁמוֹת בְּגוֹפִים¹⁹
וכמבואר באריכות בתורת החסידות, הכוונה העליונה נשלמת דווקא במעשים
בפועל בעולם הזה.
וְכֵן הוּא גַּם כָּל עֲנִינֵי תוֹרָה וּמְצוֹתֶיהָ נִחְלָל מִהֶמְצָאָהּ
הָרִאשׁוֹנָה הנזכרת בתורה כבר
בפרשת בראשית עם סיפור בריאת אדם
הראשון ואשתו חוה שְׁהִיא "פְּרוֹ
וְרִבּוֹ"²⁰, מצווה הַקְּשׁוּרָה עִם
עֲנִין הַחֲתָנָה, וְהָרִי בְּכִרְפַּת
נְשׁוּאִין אוֹמְרִים "מְקַדֵּשׁ עָמוֹ
יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי חֲפָה
וְקִדּוּשִׁין", שְׁזָהוּ כְּלָלוֹת עֲנִין
הַתוֹרָה וּמְצוֹתֶיהָ²¹ שהם חיבור
בין הקדוש־ברוך־הוא ובני ישראל,
ובלשון רבנו חזקוני בספר התניא: "קיום
המצוות מעשיות ברמ"ח אברים,
דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברין
דמלכא... ח"ש אשר קדשנו במצוותיו
כאדם המקדש אשה להיות מיוחדת
עמו ביחוד גמור"²², שְׁקִיּוּמָן של
התורה ומצוות עַל־יְדֵי הָאָדָם
לְמִטָּה הוּא כְּפִי שֶׁהֵן
בְּעֶצְמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ,
שְׁעֲנִין זֶה הקשר והחיבור בין קיום
המצוות בפועל בעולם הזה הגשמי עם
התורה והמצוות כפי שהן למעלה
מעלה, בעצמות האלוקות נַעֲשֶׂה
עַל־יְדֵיָּהּ שֶׁעֲבֹדָהּ של האדם
בקים התורה והמצוות הִיא כמבואר
לעיל, מתוך ביטול מוחלט לאלוקות,
בְּאִפְּן שֶׁל 'עֲבֹדַת עֶבֶד',
שְׁאִינוּ מְצִיאוֹת בְּפִנְי־עַצְמוֹ,
אֶלָּא כָּל מְצִיאוֹתוֹ הִיא
מְצִיאוֹת הָאָדָם שְׁבוּהָ האדם יוצא
מגרדי המציאות המוגבלת שלו
ומתחבר עם עצמות האלוקות, כמבואר לעיל.
(ד) וּבְכָל זֶה קִיּוֹם התורה והמצוות מתוך ביטול, המחבר את האדם עם
עצמות האלוקות ועם תכלית השלימות בעניין השמחה יִשׁ נְתִינָה כֹּחַ
למעלה וְתוֹסֶפֶת בְּרָכָה להצליח לעשות זאת, וּבִפְּרִט בְּיוֹם מִסְּגָל
זֶה, י"ג אלול, שְׁבוּ בשנת תרנ"ז נֶאֱמַר מֶאֱמָר הַנִּי"ל דיבור־המתחיל
'שמח תשמח' בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה, בשייכות לנשואי הרבי הריי"צ באותם
ימים וְלֹא־חֲרִי־זֶה במשך השנים שחלפו מאז לְמַדּוֹ אֵת הַמֶּאֱמָר
כְּמָה פְּעָמִים, בְּאִפְּן שֶׁבְּכָל פְּעַם "מַעֲלִין בְּקִדְשׁ"²², בהתעלות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ישראל מכתירים את הקדוש-ברוך-הוא כמלך על הבריאה בראש השנה **היא** 40
 2 **באפן ש'מלכותו ברצון קבלו עליהם'** 27 מתוך חיות והתלהבות, 41
 3 וקבלת המלכות היא באופן עמוק ופנימי ביותר **ועד לתכלית השלמות** 42
 4 **בענין המלוכה**, שהשלמות היא שמלכות המלך פועלת על 43
 5 המציאות של כל בני המדינה וחודרת 44
 6 בהם עד כדי כך **ש'קל המציאות** 45
 7 **של בני המדינה נעשית** 46
 8 **מציאותו של המלך** כי מפני 47
 9 התבטלותם למלך אין להם שום 48
 10 מציאות משלהם. 49
 11 **וכאמור, שענין זה נמשך** 50
 12 **בפעל מאז שנת תרנ"ז בכל שנה** 51
 13 **ושנה, ועל-אחת-כמה-וכמה** 52
 14 **בשנת סג'לה** מיוחדת כשנה זו שנת 53
 15 תשמ"ב, **ש'שנים כל חמש** 54
 16 **החסדים'** כמבואר בתורת הסוד 55
 17 ששלמות החסד היא כשהוא בא בחמש 56
 18 בחינות (כנתינה בכל חמש אצבעות 57
 19 היד) **ב'שלמותם כפי שנמשכו** 58
 20 **שנה אחרי שנה** 28 כדברי הרבי 59
 21 בהתוועדות שבה נאמר מאמר זה 60
 22 ששנה זו, שנת תשמ"ב, היא שנת 61
 23 הפ"ה מ"ג אלול תרנ"ז, ופ"ה הוא ה' 62
 24 פעמים טוב, ענין החסד. 63
 25 **ו"כן תהיה לנו, ש'משך כל** 64
 26 האמור לעיל במעלת השמחה של 65
 27 'רעים אהובים' **במעשה בפעל,** 66
 28 כדברי חכמינו ז"ל במשנה בפרקי 67
 29 אבות **המעשה הוא העקר** 29, 68
 30 **להוסיף בפועל בלמוד התורה,** 69
 31 **נגלה** החלק הגלוי של התורה 70
 32 (התלמוד וההלכה) **והסידות** 71
 33 פנימיות התורה, **ולמוד מביא** 72
 34 **לידי מעשה** 30 בפועל, **להוסיף** 73
 35 **בקיים המצות, הן בקיום** 74
 36 **המצוה והן בכונת המצוה,** 75
 37 **ומתוך שמחה טובה לכב. וכל** 76
 38 **זה כשיבאו במעשה בפועל ימיהו** 77
 39 **עוד יותר אשר בפשטות** 78

1 ובתוספת ביחס לפעמים הקדומות, והעילוי והתוספה הזו הם **נוסף לקף** 1
 2 שבלמוד יש מעלה גם מהיבט אחר **ש'למוד** גם לאחר פעמים רבות שכבר 2
 3 למדו בעבר **הוא** באותה חיות ובאותה התלהבות **כמו בפעם** 3
 4 **הראשונה** שמתבטע האדם להתלהב מדבר חדש, **על-דרך מה שכתוב** 4
 5 **ב'שעור חמש היומי "היום** 5
 6 **הזה נהיית לעם"** 23, **ופרש** 6
 7 **רש"י "בכל יום יהיו בעיניך** 7
 8 **דברי התורה כאלו היום באת** 8
 9 **עמו עם הקדוש-ברוך-הוא בכרית"** 9
 10 בפעם הראשונה. **ולקעיר גם** 10
 11 **מהמבאר ב'לקוטי תורה** 24, 11
 12 **ש"היום הזה" קשור עם** 12
 13 **'ראש השנה', ויהי נמצאים** 13
 14 **אנו בימי חורש אלול בזמן** 14
 15 **ההכנה ל'ראש השנה', שנהו** 15
 16 **ענינו ותורנו של חדש אלול בו** 16
 17 **אנו עומדים כעת שהוא הכנה** 17
 18 **ל'חדש תשרי, אותיות** 18
 19 **'רשית'** 25 במבוא של ראש והתחלה, 19
 20 והודש אלול הוא הכנה לכל חודש 20
 21 תשרי **ובפרט ל'ראשית'** 21
 22 ההתחלה וה'ראש' של **חדש** 22
 23 **תשרי, 'ראש השנה', שענינו** 23
 24 הפנימי של ראש השנה הוא **הכרת** 24
 25 **המלך,** קבלה מחדש של מלכות ה' 25
 26 על הבריאה, נוראש השנה שהוא יום 26
 27 הכרת ה' למלך בא **לאחרי** 27
 28 **שבחדש אלול נמצאים עם** 28
 29 **"המלך בשדה",** כדברי אדמו"ר 29
 30 הזקן ב'לקוטי תורה' שהארת י"ג 30
 31 מידות הרחמים בימי חודש אלול היא 31
 32 כמו מלך שיוצא לשדה ומקבל את 32
 33 כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים 33
 34 שוחקות לכולם **ואחר-כך בסיום** 34
 35 חודש אלול והתחלת חודש תשרי, 35
 36 אנשי השדה **הולכים אחרי** 36
 37 **המלך לעיר מלכותו, כמשל** 37
 38 **הידוע** 26 של אדמו"ר הזקן ב'לקוטי 38
 39 תורה', כאמור, **שההכנה שבני** 39

(23 כז, ט. 24) פרשתנו מא, ג. (25) בעה"ט עה"פ עקב יא, יב. וראה אוה"ת דרושים לסוכות ע' א'תשנו. (26) לקו"ת פ' ראה לב, ב. (27) בתפילת ערבית. (28) ראה בשיחה שלפני המאמר (התוועדויות תשמ"ב ח"ד ע' 2153). ששנה זו היא שנת הפ"ה מ"ג אלול תרנ"ז, ופ"ה הוא ה' פעמים טוב, שהו"ע החסד (ראה אוה"ת ואתחנן ע' עט). (29) אבות פ"א מ"ז. (30) ראה קידושין מ, ב. וש"נ. (31) ע"פ ישעי' כז, יב. (32) לשון הכתוב – יתרו יט, ד.

יום ד' פרשת כי־תבוא, י"ג אלול, ה'תשמ"ב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּבְגִשְׁמֵי מִיּוֹת וּלְמִטָּה מַעֲשֶׂה טָפְחִים, בַּמַּעֲשֶׂה בַּפּוֹעֵל בַּגְּדֵי
2 הַמַּצִּיאוֹת הַתַּחֲתוֹנָה גִּלְף עִם מִלֵּךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָה,
3 שְׁלֵקֶט יֵאָסֹף וְיִקְבֹּץ אֶת בֵּית
4 יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד אֶחָד³¹, 1 יְדִיךָ³³, בַּמִּהְרָה בְּיָמֵינוּ מַמְשׁ, וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל
5 וְיִבְיָאֵם עַל כְּפָיִי נִשְׁרִים³² 2 רֵאשִׁים³⁴.

(33 בשלח טו, יז. 34) ישע'י לה, יו"ד. שם נא, יא.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' א

- 1 סוכותיהם של שומרי השדות, אם שטחם עד בֵּית סֹאֲתִים, מוֹתָר
2 לטלטל בהם, ואילו אם הוא יֵתֵר מִבֵּית סֹאֲתִים, אֲסוּר, לפי שאינם
3 נחשבים דירה, ודינם בקרפף שאין לטלטל בו אלא עד בית סאתים.
- 4 **משנה**
5 המשנה דנה האם רבים העוברים בין פסי ביראות מבטלים את
6 המחיצות: רבי יהודה אומר, אם היה דרך רשות הרבים מִפְּסָקָתָן –
7 עוברת ומפסיקה בין הפסים, יִסְלְקָהּ לְצַדְדֵּינָהּ, כלומר, שיעביר את
8 מקום הילוך הרבים, אל מחוץ לפסים, שהרבים העוברים בין
9 הפסים, מבטלים את המחיצה. וְחֻכְמֵיהֶם אֹמְרִים, אֵינִי צָרִיךְ לַסְלֵק
10 את דרך הרבים מבין הפסים, משום שאין בקיעת הרבים שם
11 מבטלת את המחיצה.
- 12 **גמרא**
13 הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן ורבי אלעזר על המשנה,
14 ומבארת את שיטתם: רבי יוחנן ורבי אלעזר דאֲמַרְיָה תְּרֻוּיָהוּ – אמרו
15 שניהם, כָּאֵן – בדברי חכמים שבמשנתנו שאמרו שאין צריך לסלק
16 את דרך הרבים מבין הפסים, הוֹדִיעַ הַתַּנָּא, כמה גדול כּוֹחַן שֶׁל
17 מְחִיצוֹת, שאין המחיצות מתבטלות משום רבים העוברים בהן.
18 תמחה הגמרא: כָּאֵן וְכִבְרִיא לִיה, כלומר, שבפשטות כל האומר
19 'כאן הודיעך', סובר הוא שהלכה כדעה זו שהוא מפרשה, וקשה,
20 וכי ניתן לומר שרבי יוחנן סובר בחכמים שבמשנתנו, שבקיעת
21 רבים אינה מבטלת מחיצה, וְהָאֵמֶר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
22 שִׁירֵשׁוּלִים אֵילֻמָּלָא וְ– אילו לא היו דְּלִתּוּתֵיהּ נִנְעָלוֹת בְּלִילָה, היו
23 חִיבִין עָלֶיהָ מְשֹׁם רְשׁוֹת הָרִבִּים, כלומר, שהמטלטל ברחובותיה
24 ארבע אמות, היה עובר על איסור שבת דאורייתא. ואף שירושלים
25 היתה מוקפת חומה, החומה לא היתה יכולה לשמש כמחיצה, כיון
26 שהרבים שנכנסו בשערי העיר, ביטלו את המחיצה, הרי שסובר
27 רבי יוחנן שבקיעת רבים מבטלת מחיצה. מתרצה הגמרא: אֵלָּא,
28 כָּאֵן וְלֹא כִבְרִיא לִיה, כלומר, מה שאמר רבי יוחנן 'כאן הודיעך'
29 כּוֹחַן שֶׁל מְחִיצוֹת, אמר כן לדעת חכמים שבקיעת הרבים אינה
30 מבטלת מחיצה, אך הוא עצמו סובר שהלכה כרבי יהודה,
31 שהליכת הרבים מבטלת מחיצה.
- 32 הגמרא מקשה שדברי רבי יהודה וחכמים במשנה, סותרים
33 דבריהם בברייתא: וְרַבִּי דְרֵבִי יְהוֹדָה אֲדָרְבֵי יְהוֹדָה – יש להקשות
34 שדברי רבי יהודה במשנה סותרים דבריו בברייתא, וְרַבִּי דְרֵבִי
35 אֲדָרְבֵינָן – וכן יש להקשות שדברי חכמים סותרים דבריהם
36 בברייתא, דְּתַנָּא, יֵתֵר עַל כָּן אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, מִי שִׁתּוּי לֹא שְׁנֵי בָתִּים
37 שעומדים זה כנגד זה מִשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוֹת הָרִבִּים, ורוצה לטלטל מבית
38 אחד לבית האחר, עוֹשֶׂה לֹא לְחֵי וְ–הַתַּחֲלַת מְחִיצָה בְּרוּחַ מִשְׁחוֹ
39 מְכָאֵן – סמוך לקצה אחד מהבתים, וְלִחֵי מְכָאֵן – בקצה השני של
- 40 אותו הבית (צויר א), או קוֹרָה שעוברת מבית לבית מְכָאֵן – בקצה
41 אחד של הבתים, וְקוֹרָה מְכָאֵן – בקצה השני של הבתים (צויר ב),
42 וְנִשְׂא וְנִתֵּן כְּאֵמֶצֶע – ומותר לו לטלטל שם בדין רשות היחיד.
43 ואֲמַרְוּ לֹא חֲכָמִים, אֵין מְעַרְבִין וְ–מתירים בטלטול רְשׁוֹת הָרִבִּים
44 בְּכָךְ. וסברה הגמרא, שמהלכותם של רבי יהודה וחכמים היא
45 האם דרך הרבים מבטל מחיצה, שרבי יהודה סבר שאף שהרבים
46 עוברים בין שני הבתים, אינם מבטלים את המחיצה של הלחי
47 והקורה, ואילו לחכמים הילוך הרבים מבטל את המחיצה של
48 הלחי והקורה, ואם כן קָשָׁא דְרֵבִי יְהוֹדָה אֲדָרְבֵי יְהוֹדָה – קשה
49 שדברי רבי יהודה סותרים זה את זה, שבמשנתנו סבר רבי יהודה
50 שהילוך הרבים מבטל מחיצה, ואילו בברייתא מבואר שלרבי
51 יהודה הילוך הרבים אינו מבטל מחיצה, וכן קָשָׁא דְרֵבִינָן אֲדָרְבֵינָן
52 – קשה שדברי חכמים סותרים זה את זה, שבמשנתנו סברו חכמים
53 שהילוך הרבים אינו מבטל מחיצה, ואילו בברייתא מבואר
54 בדבריהם שהילוך הרבים מבטל מחיצה.
- 55 מתרצה הגמרא: דְרֵבִי יְהוֹדָה אֲדָרְבֵי יְהוֹדָה – מה שהקשינו שדברי
56 רבי יהודה סותרים זה את זה, לֹא קָשָׁא, הֵתָם – שרק שם בשני
57 בתים שבשני צידי רשות הרבים, אין הרבים מבטלים את המחיצה,
58 משום דְּאִיכָא – שיש שם שְׁתֵּי מְחִיצוֹת מְעַלְיָתָא – גמורות, שאין
59 הרבים בוקעים בהם, ורבי יהודה סובר שמדאורייתא די בהקפה של
60 שתי מחיצות זו כנגד זו כדי להחשב רשות היחיד, אבל הֵתָם –
61 כאן, בפסי ביראות, כיון דְּאִיכָא – שאין כאן שְׁתֵּי מְחִיצוֹת מְעַלְיָתָא
62 – גמורות, שהרי בכל אחת מהמחיצות יש רק אמה מכל צד,
63 לפיכך הילוך הרבים מבטל את המחיצות. דְרֵבִינָן אֲדָרְבֵינָן – ומה
64 שהקשינו שדברי חכמים סותרים זה את זה, [נמ'] – גם כן לֹא
65 קָשָׁא, דְּהֵתָם – שכאן במשנתנו אמרו חכמים שהילוך הרבים אינו
66 מבטל את המחיצות, משום שאף שאין בפסים מחיצות גמורות,
67 מכל מקום אִיכָא – יש בהם שם אֲרִבְעָ מְחִיצוֹת, כלומר, שיש בכל
68 הארבע צדדים שם מחיצה, שיש בכל צד אמה מכאן ומכאן, שהם
69 יוצרים דין מחיצה, אבל הֵתָם – שם, בשני בתים שבשני צידי רשות
70 הרבים, לִיכָא שֵׁם אֲרִבְעָ מְחִיצוֹת – אין בכל ארבעת הצדדים שם
71 מחיצה, שכן בשני צדדים יש רק לחי או קורה.
- 72 הגמרא דנה האם ארץ ישראל נחשבת לרשות הרבים: אָמַר רַבִּי
73 יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲרִץ יִשְׂרָאֵל אֵין חִיבִין עָלֶיהָ מְשֹׁם
74 רְשׁוֹת הָרִבִּים, כלומר שהמטלטלים בה אינם עוברים על איסור
75 לטלטל ארבע אמות ברשות הרבים. מבארת הגמרא את דברי רבי
76 יוחנן, ומספרת: וְתִיב – ישב רב דִּימִי בבית המדרש וְקָאֵר לִיה לְהָא
77 שְׁמַעְתָּא – ואמר את אותה מימרא שאמר רבי יוחנן, שארץ ישראל
78 אין חייבין עליה משום רשות הרבים. אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב דִּימִי, מַאי
79 מְעַקָא – מזה הטעם בדין זה שאמר רבי יוחנן,

בס"ד. שיחת יום ד' פרשת תבוא, י"ג אלול ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. אף-על-פי שעריכת התוועדות בתאריך זה (י"ג אלול) היא בבחינת חידוש - הרי הלואי שירבו חידושים כאלו כהנה וכהנה, שענינם ותוכנם - שיהודים מתאספים יחדיו במקום קדוש, "בית גדול" - שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפילה, על מנת להוסיף בעניני תורה ומצוותיה ויראת שמים, באופן ד"איש את אחיו יעזורו".

ובפרט כאשר ישנה אפשרות להתקשר ולהתאחד עם רבים מבני ישראל הנמצאים במקום רחוק, מעבר לים, ועד לפינה נידחת שבעולם - על-ידי-זה שמשתמשים באמצעים שנתחדשו בשנים האחרונות, שעל-ידם יכולים לשמוע את הדברים הנאמרים כאן בכל מקום בעולם ברגע כמימרא, ולא זו בלבד ששומעים קול והברה של תורה (שזה מעורר את הרגש דיוקר התורה, וכיוצא בזה), או שמיעת תוכן וכללות הענין, אלא שומעים את כל הפרטים ופרטי פרטים שבדבר, כולל - שמיעת הטעמת והדגשת הדברים על ידי הגבהת הקול וכיוצא בזה, ועד שהדבר מביא לידי התעוררות בענין של מעשה בפועל ("המעשה הוא העיקר"), כתוצאה משמיעת הדברים.

ומובן, שפעולת והשפעת הדברים כאשר הם נשמעים ברגע כמימרא ובאופן אמירתם, היא באופן נעלה יותר מפעולת והשפעת הדברים כאשר הם נמסרים על-ידי שליח, אף-על-פי ש"שלוחו של אדם כמותו", כי גם כאשר השליח מוסר את הדברים כהווייתם ובדברים היוצאים מן הלב, אי אפשר להשוות זאת לשמיעת הדברים בעת אמירתם, ברגע כמימרא - על-ידי השימוש באמצעים שנתחדשו בשנים האחרונות.

[מובן וגם פשוט שתכלית הכוונה בהתחדשותם של אמצעים אלו היא - שינצלו זאת לעניני קדושה, כדברי חכמים במשנתם (אבות סוף פרק ו) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" של הקב"ה, ובזה גופא - "אין כבוד אלא תורה" (שם משנה ג), היינו, שעל-ידי-זה יתוסף בהפצת דברי תורה, והפצת דברי עידוד להוסיף ולהרבות בלימוד התורה, ומאחר ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" - הרי על-ידי-זה נוסף גם בקיום המצוות בהידור.

ואף-על-פי שרואים בפועל שישנה אפשרות להשתמש באמצעים אלו גם עבור עניני העולם (ועד לענינים שהם היפך הקדושה) - הרי זה כדי שיוכל להיות ענין הבחירה, כמו שכתוב "ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב", וביחד עם זה ניתנה האפשרות לענין ההפכי, והקב"ה מְצַנֵּה ומבקש ונותן כח שיהיה הענין ד"ובחרת בחיים".

ועל-פי-זה מובן גם מדוע הסדר הוא באופן שלכתחילה השתמשו באמצעים אלו עבור עניני העולם, ורק אחר-כך התחילו להשתמש בזה עבור עניני קדושה (אף-על-פי שתכלית הכוונה בחידוש אמצעים אלו היא רק לכבודו של הקב"ה, "לא בראו אלא לכבודו") - כשם שבכל עניני העולם קבע הקב"ה שהקליפה קודמת לפרי, הן בנוגע לחטה (דברים המוכרחים) והן בנוגע לפירות האילן (דברי תענוג).

ויתירה מזו: כללות הכוונה בבריאת העולם היא - "בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית", ואף-על-פי-כן, נתינת התורה למטה בעת "מתן תורה" - היתה לאחרי כ"ו דורות מבריאת העולם, ועל-זה נאמר "הכל עשה יפה בעתו", היינו, שבמשך כ"ו דורות לא ניתנה התורה למטה בגלוי ובשלימות (למרות שלימוד התורה התחיל כבר להיות אדם הראשון בגן-עדן, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (ריש פרק י"ב)), אף-על-פי שתכלית הכוונה בבריאת העולם היא - "בשביל התורה".

ומאחר שתכלית הכוונה בהתחדשות אמצעים אלו היא - לכבודו של הקב"ה, הנה כאשר רואים שישנם כאלו המשתמשים בזה שלא לתועלת הרצויה או היפך התועלת הרצויה (מצד ענין הבחירה) - צריכים

1 לתקן זאת על-ידי-זה שמשמשים בזה לעניני קדושה ביתר שאת וביתר עוז, שאז נפעל הענין דיתרון
2 האור מן החושך ויתרון החכמה מן הסכלות, היינו, שתמורת ההנהגה באופן של "סכלות", על-פי עצת
3 ה"מלך זקן וכסיל", ובאופן של חושך, "כסיל בחושך הולך" (כאשר משמשים בזה באופן בלתי רצוי
4 חסיד-שלו) - נפעל יתרון האור והחכמה על-ידי-זה שמשמשים בזה לעניני אור וחכמה - חכמתו של
5 הקב"ה, "תורה אור".

6 ועל-פי-זה מובן גודל העילוי שבהתוועדות זו - שרבים מבני ישראל מתאספים ומתאחדים ביחד (כולל
7 אלו שנמצאים מעבר לים), שבזה מודגש הענין דאהבת ישראל ואחדותם של ישראל "כאיש אחד בלב
8 אחד", כדי להוסיף בעניני התורה ומצוותיה.

9 וכידוע פתגם אדמו"ר הזקן (כפי שנתפרסם על-ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו) שבכוחה של
10 התוועדות חסידית לפעול יותר ממה שפועל מלאך מיכאל, וטעם הדבר - לפי שבראות האב (אבינו
11 שבשמים) את הנהגת בניו באהבה ואחוה (מתוך אהבת ישראל) הרי הוא מתמלא עונג ונחת-רוח, וממלא
12 משאלותיהם. וכל זה - כאשר מחפשים ענין של שחר ("פרס"), ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר חושבים אודות
13 המעלה העצמית שבדבר.

14 ב. נוסף על האמור לעיל - ישנה מעלה מיוחדת בהתוועדות הנערכת בחודש אלול. ובהקדים:

15 ידוע ביאור אדמו"ר הזקן ב'לקוטי-תורה' (ראה לב, ב) 'דיבור-המתחיל' אני לדודי ודודי לי ראשי
16 תיבות אלול, שגודל העילוי דחודש אלול מובן "על-פי משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר
17 לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר
18 פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. . . כך הענין על-דרך-משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור
19 פניו יתברך בשדה. . . יאר ה' פניו אליך. . . אל הוי' ויאר לנו".

20 ומובן, שהתגלותו של הקב"ה (המלך האמיתי) באופן שמקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים
21 שוחקות לכולם (בנמשל) הרי זה באופן נעלה יותר מאשר ה'סבר פנים יפות' וה'פנים שוחקות' אצל מלך
22 בשר ודם (במשל) - במכל-שכן וקל-וחומר: אם לאחר ריבוי ההשתלשלות מלמעלה למטה, מהמלך
23 האמיתי (הקב"ה) עד למלך בשר ודם, נשאר עדיין הענין דסבר פנים יפות ופנים שוחקות, הרי מובן
24 בפשטות גודל העילוי וההפלאה בסבר פנים יפות ופנים שוחקות כפי שזה אצל המלך האמיתי - הקב"ה.

25 והנה, מאחר שהענין המיוחד דחודש אלול הוא - התגלות המלך, הרי "ברוב עם הדרת מלך", היינו,
26 שכאשר מוסיפים ב"רוב עם" נוסף גם ב"הדרת מלך", וכמובן בפשטות שענין זה ("ברוב עם הדרת מלך")
27 אמור לא רק כאשר המלך נמצא בהיכל מלכותו, אלא גם בעת המצאו בשדה.

28 ועל-פי-זה מובן העילוי המיוחד בהתוועדות שנערכת בימי חודש אלול - כי כאשר ריבוי יהודים
29 מתאספים ביחד, "ברוב עם", נפעל עילוי והוספה בענין ד"הדרת מלך".

30 ובפרט כאשר מתאחדים עם כל אלו ששומעים את הדברים (על-ידי האמצעים שנתחדשו בשנים
31 האחרונות) - שעל-ידי-זה נפעל הענין ד"ברוב עם הדרת מלך" באופן נעלה יותר, על-ידי ההוספה ב"רוב
32 עם" - כל אלו ששומעים את הדברים.

33 [וכמדובר כמה פעמים שאף-על-פי ששמיעת הדברים על-ידי האמצעים הנ"ל אינה נחשבת לשמיעת
34 קול אדם, מאחר שזהו קול של מתכת, והאדם רק גורם לנענוע המתכת, היינו, שזהו כחו וכח כחו וכיוצא
35 בזה (ולכן, בנוגע לענינים שבהם צריכים לשמוע קול אדם דוקא, אי אפשר לצאת ידי-חובה כאשר
36 שומעים זאת על-ידי אמצעים הנ"ל) - הרי בנוגע לעניננו אין צורך בשמיעת קול אדם דוקא, אלא
37 בשמיעת הדברים הנאמרים, ולכן, שמיעת הדברים בשאר המקומות על-ידי כמה וכמה מבני ישראל
38 מצרפת ומאחדת אותם עם אלו הנמצאים כאן, ועל-ידי-זה נפעל עילוי והוספה בכללות הענין ד"ברוב
39 עם הדרת מלך".]

40 ולכן, נוסף על הכנס של ילדי ישראל (שעליהם נאמר "אל תגעו במשיחי, אלו תינוקות של בית רבן")
41 שנערך בשבוע זה (יום ג', י"ב אלול) - צריך להיות גם כנס והתוועדות של גדולים - כינוסם של צדיקים,

דקאי על כל אחד ואחת מישראל, כי "עמך כולם צדיקים", שעל-ידי-זה נפעל עילוי בענין ד"ברוב עם הדרת מלך".

ומאחר ש"ברוב עם הדרת מלך", מובן, שעל-ידי-זה נוסף עילוי מיוחד בסבר פנים יפות ופנים שוחקות שמראה המלך (הקב"ה) לכל אחד ואחת מישראל, וכל זה - אפילו בנוגע ליחס של המלך לבני ישראל כפי שהם (המלך ובני ישראל) נמצאים למטה, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות יחס המלך לנשמות ישראל כפי שהם למעלה - בנוגע לדרגות הנעלות שבנשמה, כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל שחמשה שמות נקראו לה, נפש רוח נשמה חיה ויחידה.

[וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכאשר יהודי עולה לתורה בעולם דלמטה, נפעלת עליה מיוחדת בכל הדרגות שבנשמתו - נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה. ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענינינו].

ג. האמור לעיל שייך בכל ימי חודש אלול, כי בכל ימי חודש אלול נמצא המלך בשדה, ומשום זה ישנו עילוי מיוחד בכנס והתוועדות של רבים מבני ישראל - "ברוב עם הדרת מלך" (נוסף על כללות העילוי שבענין האחדות - "כולנו כאחד"). ונוסף לזה - ישנו ענין מיוחד בכל יום פרטי מימי חודש אלול, כי "כל יומא ויומא עביד עבדיתיה".

דהנה, אם בנוגע לכל ימי השנה ישנו הכלל ד"כל יומא ויומא עביד עבדיתיה", הרי על-אחת-כמה-וכמה שכלל זה אמור בנוגע לימי חודש אלול, חודש החשבון והתשובה וחודש הרחמים (שבו מאירים י"ג מדות הרחמים, "א-ל הוי' ויאר לנו"), היינו, שנוסף על הצד השובה שבכל ימי חודש אלול, שאז נמצא המלך בשדה ומקבל את כולם בסבר פנים יפות כו', ישנו ענין פרטי שייך לכל יום בפני-עצמו - "כל יומא ויומא עביד עבדיתיה".

ענינו המיוחד של י"ג אלול הוא - יום הנישואין דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ביום י"ג אלול שנת תרנ"ז (שנת "נזרת", או שנת "נזר").

ומובן, שמדי שנה בשנה נפעל עילוי והוספה בכל הענינים הקשורים עם ענין הנישואין (כפי שהם מבוארים באר היטב בהמשך "שמח תשמח" דשנת תרנ"ז) - שהרי ציווי התורה "מעלין בקודש" נאמר בנוגע לכל אחד ואחת מישראל, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות יהודי שהוא "מורם מעם", ועל-אחת-כמה-וכמה בהיותו בעולם האמת, למעלה מכללות הענין והגבלת הגוף (כמבואר בארוכה ב'אגרת-הקודש' (סימן ז"ך) שגם אצל צדיקים ישנה הגבלת הגוף (למרות גודל העילוי דקדושת הגוף), וכאשר "שבק חיים לכל חי" מתבטלת לגמרי הגבלת הגוף).

ועילוי זה שנוסף ב"ג אלול מדי שנה בשנה (בהתאם לציווי "מעלין בקודש") אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (מצד ענין הנישואין שביום זה) - הרי זה שייך לכל אחד ואחת מאתנו, כי "בתר רישא גופא אזיל".

ד. והנה, ב"ג אלול דשנה זו ישנו עילוי נוסף - יום מלאת שמונים וחמש שנה לנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

וכידוע המבואר בספרים אודות גודל העילוי דמספר פ"ה - שחמשה פעמים "טוב" (י"ז) הם מספר פ"ה, והענין בזה: "טוב" מורה על כללות ענין החסד, וידוע שישנם חמשה חסדים, בדוגמת חמש אצבעות שביד ימין ("ימין מקרבת"), ועל-פי-זה נמצא שמספר פ"ה, חמשה פעמים "טוב", מורה על תכלית השלימות דה' חסדים.

והנה, מספר פ"ה יכול להתבטא בפ"ה ימים, פ"ה שבועות, ופ"ה חדשים - אבל כאשר מדובר אודות ענין החזור ונשנה מדי שנה בשנה (ענין הנישואין שבי"ג אלול), מובן, שבענין זה מתבטאת השלימות דמספר פ"ה - לאחר פ"ה שנים מיום הנישואין, ב"ג אלול דשנה זו.

וזהו גודל העילוי שבי"ג אלול דשנה זו - שאז נמשכים כל הענינים השייכים ל"ג אלול בתכלית השלימות (מצד השלימות שבמספר פ"ה), וענינים אלו נמשכים ומתגלים בעולם הזה התחתון (ששם הוא עיקר הענין דמנין השנים, קביעות ראשי חדשים וראשי שנים, וכיוצא בזה), ובעולם הזה גופא - בענינים

1 של מעשה בפועל, נמשך ומתגלה פנימיות הטוב ופנימיות השמחה, כמובן מהמבואר בסיום ההמשך
2 "שמח תשמח".

3 ה. והנה, בעמדנו ביום י"ג אלול - הרי זה הזמן המתאים לחזור כמה נקודות (ראש וסוף כו') מהמאמר
4 'דבור המתחיל' שמח תשמח דשנת תרנ"ז.

5 מאמר (כעין שיחה) דבור המתחיל שמח תשמח גו'.

* * *

6 ו. נוסף על המדובר לעיל אודות י"ג אלול, ישנו ענין מיוחד השייך ל"ד אלול (והרי נמצאים אנו עתה
7 לאחר תפילת ערבית ד"ד אלול) - כפי שכותב אדמו"ר הזקן ב'שולחן-ערוך' שלו (אורח-חיים ריש סימן
8 תכ"ט):

9 "חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברכים הלכות הרגל
10 שלושים יום לפני הרגל, דהיינו, שמפורים ואילך ידרשו הלכות פסח, ומחמשה באייר ואילך ידרשו הלכות
11 עצרת, ומי"ד באלול ואילך ידרשו הלכות החג, לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל
12 ג' קרבנות, עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה. . לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל ל' יום לפני
13 כדי להזכיר העם כו".

14 וזהו ענינו המיוחד דיום י"ד באלול - שאז מתחילים ללמוד ולדרוש בהלכות החג. ואף-על-פי שלמוד
15 הלכות החג שייך בכל ה' יום החל מ"ד אלול, הרי מובן שישנו עילוי מיוחד בהתחלת ה' יום (י"ד
16 באלול), כי נעוץ סופן בתחילתן.

17 והנה, מאחר ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", מובן, שלמוד הלכות החג ד"זמן
18 שמחתנו" (שבזה מתבטא יחודו של חג הסוכות לגבי חג השבועות וחג הפסח, למרות שכולם הם
19 "מועדים לשמחה") - הרי זה כאילו שחוגגים כבר את "זמן שמחתנו".

20 ז. והנה, אף-על-פי שעתה אין בית המקדש קיים, ואין אפשרות להקריב את קרבנות החג - הרי
21 ממשיך אדמו"ר הזקן (שם סעיף ב) ש"תקנה זו לא נתבטלה מישראל אף לאחר שחרב בית המקדש כו".

22 וענין זה מתאים עם הפתגם הידוע שאמר ר' הלל מפאריטש (פלח הרימון שמות ז, א) בשם ר' זלמן
23 זעמער ששמע מאדמו"ר הזקן - ש"לפני נשמות הגבוהות כמו רבי שמעון בר יוחאי לא נחרב הבית
24 כלל", וטעם הדבר - לפי שעבודתו של רשב"י היתה באופן ד"בחד קטירא אתקטרנא ביה אחידא ביה
25 להיטא כו", ומאחר שהוא נמצא במעמד ומצב של התקשרות והתאחדות עם 'עצמות ומהות', מובן,
26 שבדרגא זו לא שייך ענין של חורבן כלל, אלא זה באותו האופן כפי שהיה למטה בזמן שבית המקדש
27 היה קיים.

28 זאת אומרת, שישנם דרגות נעלות כאלו ששם לא שייך כללות ענין החורבן, וכפי שענין זה מתבטא
29 גם בהלכה הנ"ל - ש"תקנה זו לא נתבטלה מישראל אף לאחר שחרב בית המקדש".

30 והנה, אף-על-פי שהדרגות שבהם לא שייך ענין החורבן הם דרגות נעלות ביותר - הרי זה שייך לכל
31 אחד ואחד מישראל, כי: כאשר יהודי מתנהג בהתאם לתקנה זו (ש"לא נתבטלה אף לאחר שחרב בית
32 המקדש") בעולם הזה הגשמי, נפעל ענין זה גם על-ידי הדרגות העליונות שבנשמתו בעולמות העליונים
33 [על-דרך האמור לעיל (סעיף ב) שעל-ידי העליה לתורה בעולם הזה הגשמי, נפעל ענין של עליה בכל
34 הדרגות שבנשמה], ועד שבחינת יחידה שבנפש עוסקת בענין זה כפי שהיא נמצאת במעמד ומצב של
35 התקשרות עם בחינת "יחיד", 'עצמות ומהות', ששם ישנו כללות הענין בתקפו באותו אופן כפי שהיה
36 למטה בזמן שבית המקדש היה קיים.

37 ומאחר שמספרים זאת ליהודי שנמצא בעולם הזה הגשמי - מובן, שגם בהיותו נשמה בגוף בעולם
38 הזה הגשמי, במקום שבו היה ענין החורבן (ועד שהוא זקוק להסברה ש"תקנה זו לא נתבטלה מישראל
39 אף לאחר שחרב בית המקדש", שגם אז יש לעסוק בהלכות החג מ"ד אלול ואילך) - הרי הוא יודע

שנשמתו קשורה גם עם הדרגות הנעלות שבהם לא היה ענין החורבן, ומאחר שיודע וחושב אודות ענין זה - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא!

ח. והמעשה הוא העיקר:

היות שנמצאים אנו ב"ד אלול - הרי זה הזמן המתאים לעורר ולהזכיר אודות לימוד הלכות החג שלוש יום לפני החג.

ונוסף על לימוד הלכות החג - צריכים להשתדל לספק לכל אחד ואחד מישראל את כל הדרוש לו עבור צרכי החג. וכפי שדובר בארוכה בשנים שלפני-זה (לקוטי-שיחות חלק י"ד עמוד 369 ואילך) שכשם שצריכים להשתדל לספק לכל אחד ואחד מישראל את צרכי חג הפסח, כמו כן צריכים להשתדל לספק את צרכי חג הסוכות, ובפרט שבחג הסוכות ישנם שמונה ימים, ובחוץ-לארץ - תשעה ימים (יותר מחג הפסח).

וכמו כן צריכים להשתדל לספק את צרכי החג דראש-השנה - שהרי בנוגע לראש-השנה נאמר (נחמיה ח, י) "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו". ובפרט על-פי מה שכתוב ב'שולחן-ערוך' (אדמו"ר הזקן אורח-חיים סימן תקפ"ג סעיף ד) שבראש-השנה "נוהגין לאכול בשר שמן ולשתות דבש וכל מיני מתיקה, כדי שתהא השנה הזאת מתוקה ושמינה", ונוסף לזה נוהגים לאכול כל מיני סוגי מאכלים שיש בהם סימן לדברים טובים. ולכן, יש להשתדל שכל אחד ואחד מישראל יוכל להשיג את כל הדברים הנ"ל לקראת ראש-השנה.

ונוסף לזה: כדי ששמחת החג תהיה כדבעי, צריכים לסייע לו גם בענין הלבושים, וכן לסייע לו בכללות מצבו הכספי - שאז ביכולתו לשמוח בשמחת החג כדבעי, ואז יערכו לחיכו המאכלים והמשקאות שאוכל ושותה בחג, מאחר שאין לו דאגות מצד מצבו הכספי, וכיוצא בזה.

והמעשה הוא העיקר - לשלוח את הסיוע הכספי (וכן "שוה כסף") לכל הזקוקים לזה, וכל המרבה הרי זה משובח. ואין מזרזין אלא למזורזין, ובאופן ד"תן לחכם ויחכם עוד".

ט. בהמשך להמדובר לעיל אודות העזר והסיוע בצרכי החג - הרי כאן המקום לעורר עוד-הפעם אודות מה שדובר בהתוועדות שלפני-זה (שיחת יום א' דראש-חודש אלול סעיף ל"ג) כיצד צריך להיות היחס כלפי כל אחד ואחת מישראל:

במשך כל השנה כולה צריכים להתנהג עם כל אחד ואחד מישראל (באיזה מעמד ומצב שנמצא) באופן ד"ימין מקרבת", וכל זה - אפילו כאשר מדובר אודות זה ש"כישף והסית וכו'", אף-על-פי-כן אומרת הגמרא (סוטה מז, א) שצריכים להתנהג עמו באופן ד"ימין מקרבת".

ועל-אחת-כמה-וכמה בימינו אלו - שלא שייך כלל מציאות כזו, וטעם הדבר: כאשר חכמה דקדושה היתה בתקפה, היה גם התוקף בענין החכמה ד'לעומת-זה', עד לחכמה וידיעה ד'לעומת-זה' המביאה לידי היפך הענין דאמונה בה' (עבודה-זרה). אבל כאשר החכמה דקדושה אינה בתוקף כל-כך, לא יתכן כללות המציאות דחכמה ד'לעומת-זה' המביאה לידי היפך האמונה בה', (ועל-דרך מאמר רבי יוסי בר חנינא (חגיגה ה, ב) "כיון שאבדה עצה מבנים נסרחה חכמתן של אומות העולם").

[וכמובן מהמבואר בתניא (סוף פרק י"ט) שעיקר הענין דעבודה-זרה הוא כאשר מאמין בה בלבד חסו-שלום, מה-שאין-כן על-ידי מעשה ודיבור בלבד, ללא כל אמונה בלב. ומאחר שבימינו אלו לא שייך כללות הענין דחכמה וידיעה (ד'לעומת-זה') המביאה לידי היפך האמונה בה', הרי לא שייך אמיתית הענין של 'עבודה-זרה'.

בנוגע לעונשים בבית-דין של מטה ישנו אמנם כלל ש"אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות", ולכן מתחשבים בעיקר עם ענין של מעשה ודיבור; אבל בזמן שאין בית המקדש קיים ואין לנו סנהדרין וכו' - הרי בבית-דין של מעלה מתחשבים גם עם ענין המחשבה, ועל-פי-זה מובן שבימינו אלו לא שייך אמיתית הענין ד'עבודה-זרה' חסו-שלום].

- 1 ועל-פי-זה מובן שבימינו אלו בודאי צריכה להיות ההנהגה עם כל אחד ואחד מישראל באופן ד"מיין
2 מקרבת" – ב'מכל-שכן' ו'קל-וחומר' ממי שאודותיו נאמר בגמרא הענין ד"מיין מקרבת" !
- 3 ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר נמצאים בחודש אלול, חודש הרחמים, שאז המלך נמצא בשדה ומקבל
4 את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם - לכל איש ואשה הנמצאים בשדה, זאת אומרת:
5 אף-על-פי שהם נמצאים בשדה (ולא בעיר המלכות) ועוסקים בעניני השדה (שהרי לשם כך הולכים הם
6 לשדה, ובלשון חכמינו ז"ל "אזלת לקרתא הלך בנימוסה") - מקבלם המלך בסבר פנים יפות ומראה פנים
7 שוחקות לכולם.
- 8 ומאחר שהתורה ענינה הוראה, "תורת חיים" - הוראה בחיים, והתורה היא נצחית, היינו, לא זו בלבד
9 שתמיד צריכים ללמוד את התורה (זהו רק התחלת הפירוש ד"התורה היא נצחית"), אלא תמיד צריכים
10 להתנהג על-פי הוראות התורה, כי התורה בתור 'הוראה' היא נצחית - הרי מובן שכאשר התורה מספרת
11 שבחודש אלול נמצא המלך בשדה והוא מראה פנים שוחקות לכולם, הרי זו הוראה נצחית בנוגע להנהגת
12 האדם בחיי היום-יום, שבאופן כזה צריכה להיות הנהגתו כלפי כל אחד ואחד מישראל (לא רק כלפי
13 צדיק גמור, ולא רק בזמן שביית המקדש היה קיים, בשנים כתיקונם, אלא "התורה היא נצחית").
- 14 י. ואף-על-פי-כן, ישנם כאלו שמתנהגים באופן הפכי - מפני טעמים שונים ומשונים, והעיקר - מפני
15 שטבע נפשם הבהמית הוא באופן דהיפך החסדים, או מפני שגדל ונתחנך ללא הרפות והחוס של "אם",
16 ולכן, כאשר מדברים עמו אודות הנהגה ויחס אל הזולת מתוך חסד ורחמים אמיתיים - הרי זה דבר זר
17 אצלו, מפני שבילדותו לא היה לו דבר כזה !
- 18 ואף-על-פי שאין זה באשמתו (ואדרבה: בודאי השתוקק לזה) – אף-על-פי-כן, מאחר שבפועל ממש
19 לא טעם זאת, הנה גם כאשר מסבירים לו זאת באופן שכלי, הרי זה נשאר בשכלו בלבד, ואין זה חודר
20 בכל מציאותו - בהרגש הלב.
- 21 ולכן, היחס שלו כלפי הזולת אינו מתוך חסד ורחמים, וכפי שהדבר מתבטא בזה שהוא צועק ורוגז על
22 יהודים !
- 23 הכעס והרוגז שלו על יהודים - הוא דבר ודאי, שהרי הוא עושה זאת באופן שהזולת יוכל לשמוע
24 את כעסו ורוגזו, ולא רק ביחיד אלא ברבים דוקא; ואילו בנוגע לסיבת וטעם הכעס והרוגז, אם זה טעם
25 אמיתי או "אמתלא" בלבד (וכידוע מה שכתוב ב'ראשונים' ש"אמתלא" פירושה "אמת לא") - יש
26 להסתפק בדבר !
- 27 ונוסף לזה: אודות השכר על הנהגה כזו גם אין מקום לספק, שהרי מפורש בתורה "ואברכה מברכך",
28 ולאחרי-זה נאמר הענין ההפכי !
- 29 ועל-פי-זה - היתכן להכניס את עצמו בספק (אולי יש סיבה וטעם אמיתי לכעס ורוגז זה) ולדבר
30 באופן דהיפך הברכה כו', בה בשעה שידוע מהו ה"שכר" המפורש בתורה על הנהגה כזו ? !
- 31 ואפילו אם הוא מאמין בעצמו שכאשר מונח אצלו דבר מסויים הרי בודאי שזהו ענין אמיתי - הרי
32 על-כל-פנים מידי ספק וספק ספיקא לא יצא !
- 33 ובנוגע לקיום המצוה "הוכח תוכיח" - הרי בלא-הכי אינו שלם בקיום המצוות ! אף אחד לא ירמה
34 את עצמו לומר שהוא מקיים את כל תרי"ג המצוות בשלימותם - "טפש" כזה אינו נמצא ! כי נוסף לזה
35 שישנם כמה וכמה מצוות שאפשר לקיימם רק בזמן שביית המקדש קיים, ועל-דרך-זה ישנם מצוות
36 השייכות לכהונה ולויה דוקא, וכיוצא בזה, הרי מלבד זאת ישנם ענינים שצריכים לתקנם כו', ואף אחד
37 אינו משלה את עצמו שהוא מקיים את כל המצוות בשלימותם. ועל-פי-זה - במקום להדר במצוות "הוכח
38 תוכיח" דוקא, תהדר במצוות "ואהבת לרעך כמוך", על-ידי נתינת ריבוי ברכות לכל אחד ואחת מישראל !!
- 39 ובפרט שהציווי "ואהבת לרעך כמוך" נאמר באותה פרשה ובאותו שיעור היומי שבו נאמר הציווי
40 "הוכח תוכיח את עמיתך" ! אין צורך לדפדף את החומש כדי ללמוד אודות הציווי "ואהבת לרעך כמוך",
41 מאחר שציווי זה נאמר בהמשך אחד עם הציווי "הוכח תוכיח את עמיתך" (קדושים יט, יז"ח) !

ועל-פי-זה - לכל לראש תפעל על עצמך לקיים את הציווי "ואהבת לרעך כמוך", תוך כדי הדגשה שזה יהיה "כמוך" ממש, ורק לאחר-יזה תחשוב האם אתה צריך לקחת את ה"משרה" של זה שתפקידו "הוכח תוכיח את עמיתך"!

ועוד והוא העיקר: רואים במוחש שההצלחה בפעולה עם הזולת (שצריכים להוכיחו שיתקן את דרכיו) היא דוקא על-ידי ההנהגה באופן ד"מין מקרבת", כאשר מדברים עמו בדברי נועם ודברי קירוב, ומדגישים את ההפלאה והעילוי בקו ד"עשה טוב", שעל-ידי-זה פועלים בדרך ממילא שהזולת יתבייש להמשיך בהנהגתו הקודמת (כמדובר בארוכה בהתוועדות הנ"ל).

יא. והנה, מאחר שצריכים לדבר בטובתן של ישראל - הרי בהמשך לכל האמור לעיל ישנה הוראה ולימוד משיעור החומש דיום י"ד אלול - "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" (תבוא כח, ב). ובהקדים:

הפירוש הפשוט ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו") במה שכתוב "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" - הוא: גם כאשר ישנו "שוטה" הבורח מן הברכות, מבטיחים לו ש"ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך", היינו, שהברכות ישיגוהו גם כאשר בורח מהן!

ועל-דרך-זה מובן בנוגע להמדובר לעיל:

אפילו כאשר מדובר אודות יהודי שנמצא במעמד ומצב ד"לא חפץ בברכה", הוא בורח מן הברכות, - יש לו אפשרות לברך יהודים, ואינו צריך לתת משלו, אלא רק לקיים את שליחותו של אבינו שבשמים שצוה לברך את בני ישראל (תוך כדי הבטחה ש"אברכה מברכין") בכל זמן ובכל מקום, ועל-אחת-כמה-וכמה בחודש אלול, חודש הרחמים, שבו מאירים י"ג מדות הרחמים, ואז צריכים ללמד זכויות על בני ישראל באופן שאינן חוזרות ריקם (בדוגמת הזכויות ד"ג מדות הרחמים שאינן חוזרות ריקם) - ואף-על-פי-כן, אינו יכול לפעול על עצמו לברך את בני ישראל, מפני שהוא נמצא במעמד ומצב ד"לא חפץ בברכה" -

אף-על-פי-כן מבטיחה התורה - "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך": אתה אמנם בורח מהענין ד"אברכה מברכין", אבל בוודאי שברכותיו של הקב"ה ישיגוך, ואז לא תהיה לך ברירה, כי ברכותיו של הקב"ה יפעלו עליך שסוף-כל-סוף תתחיל לברך את בני ישראל בקול רם, ומתוך אהבה דוקא (לא מפני הפחד מהמשך הכתוב לאחר "ואברכה מברכין"), על-דרך "ברכת כהנים" שצריכה להיות מתוך אהבה דוקא - "לברך את עמו ישראל באהבה" (כמבואר בזהר (חלק ג דף קמז, ב) שזהו תנאי בקיום ה'מצות-עשה' דברכת כהנים), ועל-דרך-זה מובן בנוגע לברכתו של כל אחד ואחד מישראל, שעליו נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", שברכתו לבני ישראל צריכה להיות באהבה!

וכאמור - מאחר שברכת ה' משיגתו, הרי זה פועל עליו ומכריח אותו להפוך את אופן הנהגתו (ואולי גם להפוך את טבעו, ובפרט שאין זה באשמתו, כנ"ל), ובימים אלו ממש יתחיל כבר לברך את בני ישראל בכחו ובשליחותו של הקב"ה, מקור הברכות.

ופעולה זו (דברכת בני ישראל) תעשה בחיות והתלהבות כו' - באותו אופן שבו נאמרו הדברים ההפכיים בשנים שלפני זה, ואדרבה: ביתר שאת וביתר עוז, על-דרך מאמר רבותינו ז"ל היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק אחד ישנה ב' פרקים.

ומאחר ש"באו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" - אזי זוכים לכל הברכות האמורות בהמשך הכתובים, עד לברכה שבסיום שיעור החומש היומי ד"ד אלול (יום חמישי דפרשת כי תבוא) - "ברוך אתה בבוואך וברוך אתה בצאתך".

וכידוע שאחד הפירושים בזה הוא - ש"בואך" קאי על התחלת היום, כאשר הנשמה באה בגוף באופן חדש - "החזרת בי נשמתי", ו"צאתך" קאי על סיום היום, שאז יוצאת הנשמה מהגוף ועולה למעלה (עד למחרת), כפי שאומרים קודם השנה "בידך אפקיד רוחי". וזהו "ברוך אתה בבוואך וברוך אתה בצאתך" - שהתחלת היום היא באופן של "ברוך", וסיום היום הוא באופן של "ברוך", ובמשך היום כולו הרי

- 1 הוא מברך את כל אחד ואחד מישראל וכללות עם ישראל (מבלי לחשוב אם זהו דבר הנוגע אליו אם
2 לא), מאחר שענין זה נעשה טבעו ורגילותו (לאחרי מאה פעמים, מאה פעמים ואחת וכו').
- 3 יב. והנה, על-ידי-זה שבני ישראל מברכים איש את רעהו - נפעלת הוספה בברכותיו של הקב"ה
4 לכללות בני ישראל.
- 5 וזוהי השייכות המיוחדת לחודש אלול - כפי שהוזכר בהתוועדות שלפני-זה (שיחת ה"ל סעיף מ"ב)
6 אודות "מנהג ישראל" ("תורה הוא", ולכן הרי זה ענין אמיתי - "תורת אמת") שכאשר אדם כותב אגרת
7 לחבירו מראש חודש אלול הרי הוא מברך אותו בברכת כתיבה וחתימה טובה (באופן של כתיבה באגרת
8 - מעשה בפועל), היינו, שבחודש אלול נמשכת כבר ברכת כתיבה וחתימה וגמר חתימה טובה לשנה
9 טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, ועד שזוכים לברכה העיקרית - גאולה
10 האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
- 11 וכמדובר כמה פעמים שהגאולה העתידה תהיה באופן ד"שלימות העם", ומתוך אחדות דוקא - "קהל
12 גדול ישובו הנה", מציאות אחת של "קהל", שבה יהיו כלולים ומאוחדים כל הסוגים דבני ישראל, אפילו
13 הנמצאים במעמד ומצב שצריכים להבהיר שגם הם "מלאים מצוות כרימון", ועל-אחת-כמה-וכמה אלו
14 הנמצאים במעמד ומצב נעלה יותר.
- 15 ו"שלימות העם" תהיה ביחד עם "שלימות התורה" - בתכלית השלימות, ועל-ידי-זה זוכים ל"שלימות
16 הארץ" - כל ארץ ישראל לגבולותיה, ועד לתכלית השלימות שבזה - "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך",
17 דקאי על ארץ קני קניזי וקדמוני,
- 18 במהרה בימינו ממש, בביאת משיח צדקנו.

* * *

- 19 יג. לאחר י"ד אלול בא ט"ו אלול, שאז - "קיימא סיהרא באשלמותא". ואף-על-פי שענין זה ישנו
20 בכל ט"ו בחודש, הרי מאחר שחודש אלול הוא 'חודש הרחמים', ובכל ימי החודש מאירים הגילויים
21 די"ג מדות הרחמים - מובן העילוי המיוחד שביום ט"ו אלול, שאז "קיימא סיהרא - דחודש אלול -
22 באשלמותא".
- 23 והנה, הענין המיוחד שביום ט"ו אלול בד' אמות שלנו הוא - התייסדות ישיבת תומכי תמימים בט"ו
24 אלול שנת תרנ"ז.
- 25 [ומובן, שלכל-לראש צריכים להתחיל בענין הקרוב אלינו דוקא - כמובא בספרים דיוק הלשון "אלקינו
26 ואלקי אבותינו", קודם "אלקינו" ואחר-כך "אלקי אבותינו" (אף-על-פי שמצד סדר הענינים מתאים יותר
27 להקדים "אלקי אבותינו", כי אבותינו קדמו לנו) - שזהו לפי ש"אלקינו" (אלקה שלנו) הוא ענין הקרוב
28 אלינו יותר מאשר "אלקי אבותינו". ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענין דט"ו אלול - שלכל-לראש צריכים
29 להתחיל בענין הקרוב ביותר לד' אמות שלנו - התייסדות ישיבת תומכי תמימים בט"ו אלול].
- 30 וענין זה שייך גם לנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בי"ג אלול שנת תרנ"ז - כידוע שהתייסדות
31 הישיבה היתה בעת סעודת החתונה, בשבעת ימי המשתה.
- 32 ועל-פי-זה נמצא שבט"ו אלול דשנה זו ימלאו פ"ה שנה להתייסדות ישיבת תומכי תמימים - על-דרך
33 המדובר לעיל אודות מלאות פ"ה שנה לנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר.
- 34 ועל-פי המבואר לעיל שמספר פ"ה מורה על תכלית השלימות דטוב וחסד (ה' פעמים "טוב") - מובן,
35 שבט"ו אלול דשנה זו נפעל עליו מיוחד בנוגע לכל הענינים הקשורים עם ישיבת תומכי תמימים על
36 כל סניפיה, וכן בנוגע למוסדות חינוך הנקראים בשמות אחרים (וכן מוסדות חינוך לבנות), שהם בבחינת
37 בנים ובני בנים דישיבת תומכי תמימים.

ואף-על-פי שמדי שנה בשנה ישנו עילוי באופן ד"מעלין בקודש" - הרי מובן שהעילוי הקשור עם מספר פ"ה שנה הוא באופן נעלה יותר, כי אז מתגלה ונמשך למטה שלימות ענין הטוב והחסד, ה' פעמים "טוב".

ומובן, שענין זה תלוי במעשינו ועבודתינו, ולכן, אשרי חלקם וגדול זכותם של אלו שנשיא דורנו העמידם בראש מוסדות אלו, עד למוסד המרכזי, שתפקידם - להמשיך ולגלות למטה את הענינים שישנם בגלוי למעלה, ובפרט שגם למטה ישנם כבר ה"כלים" לזה (באופן ד"הוא יכלכלך", היינו, שהקב"ה נותן גם את ה"כלים"), ועל-ידי מעשינו ועבודתינו ממשיכים זאת ב"כלים" באופן גלוי, למטה מעשרה טפחים. יד. והנה, כאשר מדברים אודות עילוי והוספה בענינים הקשורים עם ישיבת תומכי תמימים, מובן, שלכל-לראש צריך הדבר להתבטא בעיקר ענינה של הישיבה - לימוד התורה, נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה.

וכמבואר במכתב הידוע שנדפס בסוף קונטרס עץ החיים (ע' 80 ואילך) שהכוונה ביסוד הישיבה היא - "ליסד מקום אשר ילמדו . . . ויתעסקו בגפ"ת בשקידה, אמנם עם זה תהיה עליהם השגחה טובה להשריש בלבם שרשי האמונה והיראה . . . לדעת את ה' כו'", היינו, לימוד נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה - "תורה אחת", בדוגמת מציאות האדם ("זאת התורה אדם") שיש בו גוף ונשמה אבל מציאותו אחת היא, ועל-דרך-זה בנוגע ללימוד התורה - כידוע שנגלה דתורה הוא בדוגמת הגוף, ופנימיות התורה היא בדוגמת הנשמה ("נשמתא דאורייתא" - כמבואר בזהר פרשת בהעלותך).

וזהו החידוש שביסוד ישיבה זו - כי עד אז הרי גם אלו שלמדו פנימיות התורה (יחידיים או בקבוצות) למדו זאת במקום בפני עצמו ובאופן של לימוד מיוחד בפני עצמו, ולכן נוסדה ישיבה זו - שבה ילמדו במקום אחד נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה, באופן ד"תורה אחת".

ובפשטות: בעת לימוד נגלה דתורה ניכר עליו שיש אצלו הענין ד"דע את אלקי אביך ועבדהו בלבב שלם", שזהו כללות הענין דלימוד החסידות, ידיעת סדר ההשתלשלות, השתלשלות הספירות וכו', שעל-ידי-זה נפעל הענין ד"עבדהו בלבב שלם", וכפסק-דין הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ריש פרק ב) "היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וכו'", שזהו כללות הענין דעבודת התפילה, שהיא קודמת ללימוד התורה, כמבואר בארוכה ב'לקוטי-תורה' פרשת ברכה (צו, ב) בענין "תפילתי סמוכה למטתי". ועל-דרך הענין ד"ברכו בתורה תחלה".

טו. ויש לקשר את הענין דחיבור נגלה דתורה ופנימיות התורה (החידוש דישיבת תומכי תמימים) עם התאריך דט"ו אלול (יום התייסדות הישיבה), שאז "קיימא סיהרא באשלמותא". ובהקדים:

בנוגע לכללות התורה ישנו חילוק בין מעשה לתלמוד - לימוד התורה, והמעשה הבא כתוצאה מלימוד התורה. ומובן, שתכלית השלימות דלימוד התורה הרי זה רק כאשר הלימוד מביא לידי מעשה, היינו, חיבור ב' הענינים דתלמוד ומעשה.

וכפי שענין זה מתבטא גם בלימוד התורה גופא - לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. וכמבואר בקונטרס עץ-החיים (פרק כ"ט ואילך) עד כמה שיש להזהר מפלפול של שקר, היינו, שגם כאשר הלימוד הוא באופן של שקלא וטריא, "במחשכים הושיבני", צריך להיות הפלפול באופן אמיתי דוקא, כדי שיוכל לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

וכמבואר בדרושי חסידות אודות ב' האופנים שבלמוד התורה, חריף ומקשה ומתון ומסיק (סיני ועוקר הרים) - שגם החריף ומקשה צריך להיות מתון ומסיק, ואדרבה: כאשר החריף ומקשה הוא גם מתון ומסיק, שיוכל לכוין לאמיתתה של תורה, מעלתו גבוה יותר הרבה ממתון ומסיק. וזוהי המעלה דתלמוד בבלי ("במחשכים הושיבני", אור חוזר, חריף ומקשה, עוקר הרים) לגבי תלמוד ירושלמי (אור ישר, מתון ומסיק, סיני) - כי על-ידי השקלא-וטריא נעשה בירור ההלכה לאמיתתה, ולכן הלכה כבבלי לגבי ירושלמי (ראה קונטרס עץ-החיים שם. ספר המאמרים תש"ח עמוד 122 ואילך).

- 1 והנה, כללות הענין דתלמוד ומעשה ישנו גם בלימוד התורה גופא - נגלה דתורה ופנימיות התורה:
- 2 נגלה דתורה - גוף התורה, בדוגמת ענין המעשה שבתורה, ופנימיות התורה, "נשמתא דאורייתא",
- 3 בדוגמת ענין התלמוד שבתורה. ועל-פי-זה מובן שהחיבור דתלמוד ומעשה ביחד הוא על-דרך החיבור
- 4 דנגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה.
- 5 ועל-פי-זה יובן הקשר דחיבור נגלה דתורה עם פנימיות התורה לט"ו אלול, כאשר "קיימא סיהרא
- 6 באשלמותא":
- 7 ישראל מונין ללבנה ודומין ללבנה, ולכן "הם עתידים להתחדש כמותה", ומזה מובן שמעמד ומצב
- 8 הלבנה בט"ו בחודש, "קיימא סיהרא באשלמותא", מורה על תכלית השלימות במעמדם ומצבם של בני
- 9 ישראל, "שהם עתידים להתחדש כמותה", הלוך ומוסיף ואור, עד לתכלית השלימות ("קיימא סיהרא
- 10 באשלמותא") - לעתיד לבוא.
- 11 והרי ידוע שלעתיד לבוא יהיה החיבור דתלמוד ומעשה, יוסף (תלמוד) ויהודה (מעשה), בתכלית
- 12 השלימות, היינו, שאז "יתחברו שניהם יוסף ויהודה ביחד בתכלית היחוד האמיתי . . וכמו שכתוב אחד
- 13 באחד יגשו, וזה יהיה לעתיד לבוא" (תורה-אור ויגש מד, ב).
- 14 וזוהי השייכות דהתייחסות הישיבה לט"ו אלול דוקא - כי תכלית השלימות דחיבור נגלה דתורה עם
- 15 פנימיות התורה (שזוהי מטרתה של הישיבה) יהיה לעתיד לבוא, כאשר מעמדם ומצבם של בני ישראל
- 16 יהיה בתכלית השלימות - "קיימא סיהרא באשלמותא".
- 17 טז. והמעשה הוא העיקר:
- 18 היות שבט"ו אלול ימלאו פ"ה שנה (חמשה פעמים "טוב") להתייחסות ישיבת תומכי תמימים -
- 19 צריכים להוסיף בלימוד התורה, נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה, ובהקדמת עבודת התפילה,
- 20 ועל-ידי-זה נוסף גם בקיום המצוות, כי הלימוד מביא לידי מעשה.
- 21 ומאחר שעל התורה נאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" - מובן, שצריכה להיות
- 22 הוספה מיוחדת גם אצל אלו התומכים בישיבה זו.
- 23 ואדרבה: ישנו עילוי מיוחד בתמכין דאורייתא - כמובן ממאמר הזהר (חלק ג דף נג, ב) "ותומכיה
- 24 מאושר, אל תקרי מאושר אלא מראשו, אינון תמכין לאורייתא מראשו כו'" (כפי שמביא כ"ק מו"ח
- 25 אדמו"ר במאמרו (ספר המאמרים תרצ"ט ע' 68)).
- 26 [ולהעיר - ש"מראשו" שייך במיוחד לראש השנה, והרי בהשגחה פרטית אירע כללות הענין
- 27 דהתייחסות הישיבה (המתקיימת על ידי "תומכיה מאושר") בט"ו אלול - בימי ההכנה לראש השנה].
- 28 ומובן, שאין צורך להמתין עד ט"ו אלול, אלא יכולים וצריכים לעסוק בכל הענינים האמורים החל
- 29 מ"ד אלול (ערב ט"ו אלול), כי "זריזין מקדימין", וכללות ההתעסקות בזה צריכה להיות באופן ד"כל
- 30 המרבה הרי זה משובח".
- 31 יז. בהמשך להמדובר לעיל אודות ט"ו אלול - ישנו ענין מיוחד בשיעור חומש דיום זה - יום חמישי
- 32 דפרשת תבוא:
- 33 בהתחלת שיעור החומש דט"ו אלול נאמר: "יתן ה' את אויבך הקמים עליך נגפים לפניך בדרך אחד
- 34 יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך".
- 35 והביאור בזה בעבודת האדם:
- 36 "אויבך" קאי על היצר הרע, שהוא ה"אויב ומתנקם" הרוחני. ועל זה נאמר "בשבעה דרכים ינוסו
- 37 לפניך" - כי עיקר העבודה היא בשבע מדות.
- 38 והנה, העבודה באופן ד"ינוסו לפניך" היא - העבודה דאתכפא, שישנה מציאות היצר הרע אלא
- 39 שמציאותו היא באופן ד"ינוסו לפניך"; ולאחר-יזה - באה העבודה דאתהפכא, "בכל לבבך בשני יצריך",
- 40 היינו, שהיצר הרע מתהפך לטוב, ועל-דרך מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין נט, ב) שבתחילת הבריאה (קודם

החטא) היה הנחש הקדמוני "שמש גדול", ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר השלימות דתיקון החטא (בדוגמת העילוי שבעבודת בעלי-תשובה לגבי עבודת הצדיקים).

וכללות עבודה זו ("ינוסו לפניך", אתכפיא, ששלימותה - אתהפכא) שייכת במיוחד לחודש אלול - כמבואר בכתבי האריז"ל (לקוטי-תורה ריש פרשת תצא) שמה שכתוב "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" קאי על חודש אלול, חודש התשובה, ובבכיה זו (שבעבודת התשובה) נכלל גם הענין דבכיה של שמחה מצד היציאה מן השביה, שזה קשור עם העבודה דאתהפכא.

[ומובן גודל העילוי דבכיה של שמחה - על-דרך שמצינו אצל רבי עקיבא, שכאשר למד סודות התורה דשיר השירים זלגו עיניו דמעות (זהר חלק א דף צח, ב), היינו, דמעות שמצד השמחה והתענוג. ומאחר ש"כולהו אליבא דרבי עקיבא" - מובן, שזוהי נתינת כח לכל אחד ואחד מישראל שיוכל להגיע לענין זה.

ובפרט כאשר לימוד התורה שלו חדור ב"כלל גדול בתורה" ד"ואהבת לרעך כמוך" - בהתאם לציווי ונתינת כח דרבי עקיבא,

[ובאופן ד"כמוך" דוקא, ובפשטות: כשם ש"מלטף" את עצמו, כך "מלטף" את הזולת, היינו, שמברכו ומדבר עמו בכל לשון של חיבה ואהבה, ויתירה מזו: חשבון עצמו יודע כל אחד ואחד כו', אבל בנוגע לחשבון הזולת - אין אדם יודע מה שבלבו של חבירו, ולכן "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", ו"הוי דן את כל האדם לכף זכות", ועל-פי-זה - בודאי שצריך להתייחס אל הזולת באופן של אהבה כו'.

והנהגה ד"ואהבת לרעך כמוך" היא באופן שהקב"ה מעיד עליו שהוא מקיים את המצוה ד"ואהבת לרעך כמוך" - כמו שכתוב בסיום הפסוק "אני ה'", מאחר שזהו דבר המסור ללבו של אדם (ראה פירוש רש"י קדושים יט, יד)].

וכאשר הוא נעשה חדור ב"כלל גדול בתורה" ("ואהבת לרעך כמוך") - אזי יש לו נתינת כח מיוחדת לבוא להשגת רזי תורה, על-דרך לימוד רזי תורה דרבי עקיבא שזלגו עיניו דמעות].

יח. והנה, על-ידי הענין ד"ינוסו לפניך" בעבודה הרוחנית, היינו, ביטול כללות הענין ד"חטאינו" - מתבטל כללות ענין הגלות (המסובב ד"חטאינו"), וגם כאשר נמצאים ברגעים האחרונים דזמן הגלות - הנה אף-על-פי שעדיין שורר החושך כפול ומכופל דזמן הגלות, וצריכים להמתין רגעים אחדים לקיום היעוד "קץ שם לחושך" בגאולה האמיתית והשלימה - אף-על-פי-כן, נפעל כבר הענין ד"בשבעה דרכים ינוסו לפניך" כפשוטו!

זאת אומרת: לא מדובר כאן אודות פגיעה בנפשו של מישהו חסו-שלום, כי אם אודות הפעולה ד"בשבעה דרכים ינוסו לפניך" - בים באויר (למעלה מעשרה טפחים) וביבשה, וביבשה גופא - בכמה דרכים, והעיקר - באופן ד"ינוסו לפניך".

וכמו שכתוב בפסוקים שלאחרי-זה: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", היינו, כאשר יהודי הולך בתוקף של הקב"ה, ועד ש"כל עמי הארץ" רואים בעיני בשר "כי שם ה' נקרא עליך" - אזי "ויראו ממך", ובדרך ממילא - "בשבעה דרכים ינוסו לפניך".

ויתירה מזו: לא זו בלבד ש"בשבעה דרכים ינוסו לפניך" מפני גודל פחדם מבני ישראל (פחד מהנשק, ובפנימיות - פחד מהקב"ה, כי אין זה באופן ד"כחי ועוצם ידי" חסו-שלום, אלא כחו ועוצם ידו של הקב"ה), אלא "ויראו ממך" - יראת הכבוד, בראותם "כי שם ה' נקרא עליך", וכתוצאה מזה - נהפכים הם לאוהבים ומסייעים (לא רק ש"ינוסו לפניך"), על-דרך היעוד "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך".

יט. האמור לעיל הוא ענין שהזמן גרמא - בימים הכי אחרונים:

ישנם כאלו שטענו שעתה יכולים כבר לישון בשקט, כי הכל שריר וקיים - ישנו שלום אמיתי

- 1 ובר-קיימא, והעולם כולו נמצא במעמד ומצב של שלום, בדוגמת היעוד ד"לא ישא גוי אל גוי חרב" -
- 2 כפי שהדבר שייך קודם ביאת המשיח.
- 3 אבל - בימים הכי אחרונים רואים בפועל שהמצב הוא באופן הפכי: ככל שהיה המצב ד"מלכיות
- 4 מתגרות אלו באלו" עד עתה - הרי בימים הכי אחרונים נוסף עוד יותר בהתגרותן של המלכיות אלו
- 5 באלו!
- 6 וכמו כן רואים בפועל ובהדגשה בימים הכי אחרונים - שאין לסמוך על אומות העולם: "אל תבטחו
- 7 בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה"!
- 8 ולכן, צריכים יהודים ללכת בתוקף של הקב"ה, ובאופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך"!
- 9 יהודים צריכים להדגיש ולהכריז ש"בשם אלקינו נדגול", ו"בשם ה' אלקינו נזכיר", ומשום זה מדברים
- 10 הם ומתנהגים באופן כך וכך! וכאשר אומות העולם רואים "כי שם ה' נקרא עליך", אזי "ויראו ממך",
- 11 בידעם שיהודי הוא שלוחו של הקב"ה!
- 12 זאת אומרת: לא מדובר כאן אודות אופן עמידת הנשמה (בחינת יחידה שבנפש) בעולם האצילות,
- 13 אלא בהיות הנשמה מלוכשת בגוף הגשמי, ובעת שמדבר בלשון עם ועם - הרי דיבורו הוא באופן כזה
- 14 שניכר "כי שם ה' נקרא עליך": לכל לראש צריכים לדעת שהוא שלוחו של הקב"ה, וכל פעולותיו ומעשיו
- 15 הם בשליחותו של הקב"ה - כחו ועוצם ידו של הקב"ה, אלא היות שהקב"ה רוצה שכל דבר יהיה בדרך
- 16 הטבע, לכן אוחדו בידו כלי נשק, אבל בנוגע לפועל - אין כל צורך להשתמש עם הנשק, כי כאשר "ראו
- 17 כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", אזי "ויראו ממך", ולא זו בלבד ש"בשבעה דרכים ינוסו לפניך",
- 18 אלא יתירה מזו - הם נהפכים לאוהבים ומסייעים.
- 19 וכאשר הולכים בדרך זו (להראות בגלוי ש"שם ה' נקרא עליך") - נפעל הענין ד"מלכים אומנין גו"
- 20 גם כאשר נמצאים בסוף זמן הגלות.
- 21 כ. האמור לעיל שכאשר יהודי מתנהג כדבעי (עד ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך") נפעל
- 22 הענין ד"מלכים אומנין" גם כאשר נמצאים בזמן הגלות - הרי זה סיפור מפורש בגמרא, ובאופן ד"מעשה
- 23 רב" (על-דרך מאמר רבותינו ז"ל "אין למדין הלכה כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה" (ראה לקוטי
- 24 שיחות חלק י"ד עמוד 50)), כדלקמן.
- 25 במסכת זבחים (יט, ריש עמוד א) מסופר: "אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן, זימנא חדא הוה
- 26 קאימנא קמיה דאיזגדר מלכא ("מלך פרס היה"), והוה מדלי לי המיינאי ותיתייה ניהליה ("אבנטו) של
- 27 הונא בר נתן) היה גבוה חגור מלמעלה מכנגד אצילי ידיו, והפשיטו (איזגדר מלכא) למטה כדי לנאותו",
- 28 ואמר לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו ("וצריכין אתם לנהוג עצמכם כתפארת של כהנים דכתיב
- 29 בהו לא יחגרו בידע"). כי אתאי קמיה דאמימר א"ל אקיים בך והיו מלכים אומנין".
- 30 ומוכן גודל ההפלאה שבסיפור זה:
- 31 "איזגדר מלכא" היה מלך של פרס - אחת המלוכות הגדולות ביותר בימים ההם, כידוע שפרס ורומי
- 32 היו "מעצמות-העל" בימים ההם.
- 33 ולאידך - הונא בר נתן היה במדינה שהיתה תחת מלכותו של "איזגדר מלכא", ואם כן, היה מחוייב
- 34 בכבודו, כי "דינא דמלכותא דינא".
- 35 ואף-על-פי-כן, כאשר "איזגדר מלכא" ראה את הונא בר נתן חגור באבנט (כי לא התבייש להראות
- 36 כיהודי!) באופן שאינו מתאים ל"תפארת של כהנים" - הנה בידעו ש"ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב
- 37 בכו", לא המתין עד שהונא בר נתן יבקש ממנו לתקן את אבנטו (דבר שהונא בר נתן בודאי לא היה
- 38 עושה, כי היה יכול לתקן זאת בעצמו), אלא תיכף ומיד (ללא כל התייעצות עם שריו) נגש ותיקן את
- 39 אבנטו שיהיה באופן המתאים ל"תפארת של כהנים"!
- 40 זאת אומרת: לא זו בלבד ש"איזגדר מלכא" הכיר בעובדה ש"ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו",
- 41 ולא זו בלבד שהביע זאת בדיבורו, אלא הוא עשה גם מעשה בפועל ברוח זו!

וכל זה - אפילו בנוגע לענין של יופי ותפארת בלבד, שהרי לא היה מדובר אודות חסרון בדבר הכרחי, כי אם בנוגע לענין של תפארת שבתפארת בלבד [האבנט עצמו הוא "לכבוד ולתפארת", ככל בגדי הכהונה, ובוזה גופא - חגירת האבנט באופן ד'לא יחגרו ביזע', היא בבחינת תפארת שבתפארת], ואף-על-פי-כן, השתדל "איזגדר מלכא" בעצמו שהונא בר נתן ייראה בגלוי לעיני כל באופן המתאים ל"תפארת של כהנים", "ממלכת כהנים וגוי קדוש"!

וכאמור לעיל - הונא בר נתן לא היה מבקש זאת מהמלך (כי היה יכול לעשות זאת בעצמו), ואף-על-פי-כן, עשה זאת המלך בעצמו, בראותו שהונא בר נתן אינו מבחין שהאבנט אינו במקומו - מאיזו סיבה שתהיה, והסיבה הפשוטה לדבר היא - כדי שיתקיים הענין ד"והיו מלכים אומניך"!

כא. והנה, מאחר שסיפור זה נעשה חלק מתורה שבעל פה, ובפרט שמדובר אודות ענין בתורה שיש בו התוקף המיוחד ד"מעשה רב" - הרי זו הוראה נצחית, גם בימינו אלו. ובפשטות: כאשר יהודי מתנהג באופן המתאים, הנה גם בהיותו בזמן הגלות נפעל כבר הענין ד"מלכים אומניך", תוך כדי הדגשה ש"ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו", לא רק בשעת מתן תורה, ולא רק בזמן שבית המקדש היה קיים, אלא גם בזמן הגלות, ובעמדו לפני "איזגדר מלכא" - מלך פרס!

ומזה מובן כיצד צריכה להיות הנהגתו של יהודי - גם בהיותו בגלות:

גם כאשר יהודי נמצא בגלות, תחת מלכות אומות העולם, ובידעו שצריכים להתפלל בשלומה של מלכות, כמו שכתוב "ודרשו את שלום העיר גוי' כי בשלומה יהיה לכם שלום", ובידעו ש"דינא דמלכותא דינא" - הנה ביחד עם זה הרי בכל הקשור לעניני יהדות הנהגתו היא בתוקף ד"גאון יעקב"!

כל אחד ואחד מישראל הוא בן אברהם יצחק ויעקב, ולכן הרי הוא מקבל בירושה את התוקף ד"גאון יעקב" - בכל הקשור לעניני יהדות!

יהודי אינו מתפעל מגויים ומ"גוי'שקייט", אלא הוא מתנהג באופן המתאים ל"גאון יעקב"!

חס-ושלום "לרקוד" לפני הגוי, חס-ושלום "להתחנף" לגוי, וכיוצא בזה - מאחר שהנהגה כזו פוגעת ב"גאון יעקב", ובפרט כאשר הגוי יודע שחנופה זו בשקר יסודה, והיא מן השפה ולחוץ בלבד!

הכלל ד"דינא דמלכותא דינא", "אל תתגרה וכו'" - הרי זה דוקא כאשר מדובר אודות ענינים שאינם קשורים בעניני קדושה ויהדות; אבל כאשר מדובר אודות קיום דין ב'שולחן-ערוך' וכיוצא בזה - נעשה יהודי 'בעל-הבית' על העולם כולו, וכמאמר רבותינו ז"ל על הפסוק "לא-ל גומר עלי" שיהודי פועל לשנות את המציאות דטבע העולם!

וכאמור לעיל - כאשר הולכים בדרך התורה אזי "בשבעה דרכים ינוסו לפניך", ואם היו מתנהגים על-פי התורה בעבר, והיו מסיימים ומשלימים את המלאכה והמצוה מיד עם התחלתה - היו חוסכים מאות פצועים, ועל-אחת-כמה-וכמה שהיו חוסכים ענין של העדר החיים רחמנא-ליצלן.

אבל מאחר שצריכים לדבר בטובתן של ישראל - אין לדבר על העבר, אלא שמכאן ולהבא (על-כל-פנים) יתנהגו כן.

וזוהי ההוראה הנלמדת מסיפור הגמרא ('מעשה רב') - הוראה נצחית - שכאשר יהודי מתנהג באופן המתאים, הנה אפילו המלך דאומות העולם מכיר בעובדה ש"ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו", ולכן הנהגתו היא באופן ד"והיו מלכים אומניך" - גם כאשר בני ישראל נמצאים בזמן הגלות.

והוראה זו מובנת בפשטות לכל אחד ואחד מישראל - לא רק ל"בן חמש עשרה לגמרא", אלא אפילו ל'בן חמש למקרא', כי כאשר מספרים לו סיפור זה, הרי הוא מבין מיד מהי ההוראה שבדבר, לפי שאין זה באופן של משל ונמשל, אלא אותו הענין ממש (צריכים רק להחליף את השמות)!

כב. ויהי-רצון שמכאן ולהבא (על-כל-פנים) תהיה הנהגתם של בני ישראל בהתאם להוראה הנלמדת מסיפור הנ"ל, ובפרט כאשר נמצאים בימי חודש אלול, שאז ישנו הענין ד"א-ל הוי' ויאר לנו", שהמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם - שאז ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע להנהגה זו.

- 1 ועל-ידי הנהגה זו זוכים למעמד ומצב ד"והיו מלכים אומניך" - גם כאשר נמצאים בימים האחרונים דזמן
2 הגלות.
- 3 ומוכן, שמעמד ומצב זה פועל הוספה בכללות קיום התורה ומצוותיה מתוך שמחה - שהרי כללות
4 קיום התורה ומצוות צריך להיות מתוך שמחה של מצוה דוקא (כמוזכר לעיל במאמר), וכמאמר רבותינו
5 ז"ל (פסחים ק"ז, א) "אין השכינה שורה כו' אלא מתוך שמחה של מצוה", ולכן היתה הנהגת רבה
6 ש"מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן, ולבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא".
- 7 ומוכן בפשטות שלכל אחד ואחד מישראל ישנם בכל יום ויום המון ענינים הפועלים שמחה,
8 ולכל-לראש - בפשטות: כאשר יהודי מתעורר משנתו בכל בוקר, אומר הוא י"ח (כ') "ברכות השחר",
9 וכאשר יתבונן בפירוש המילות כפשוטו (ללא כל רמזים כו') - יראה שישנם ריבוי ענינים ממה להיות
10 בשמחה!
- 11 וכאמור לעיל - גם כאשר בני ישראל נמצאים ברגעים האחרונים דחשכת הגלות, נפעל כבר הענין ד"והיו
12 מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך", ועל-ידי-זה נפעלת תוספת שמחה של מצוה בכללות העבודה דתורה
13 ומצוותיה.
- 14 ובעמדנו ב"עקבתא דמשיחא", הנה לאחרי כללות מעשינו ועבודתנו בריבוי מופלג, "עד כי חדל
15 לספור כי אין מספר" - זוכים לגאולה האמיתית והשלימה באופן ד"אחישה", ויקויים היעוד "אז אהפוך
16 אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכס אחד", במהרה בימינו ממש.
- * * *
- 17 כג. האמור לעיל אודות אופן הנהגתם ודיבורם של בני ישראל עם ה'מלכות' דאומות העולם
18 (שהנהגה היא באופן שפועלים שיהיו "מלכים אומניך") - הרי זה שייך, לכאורה, לאנשים יחידים בלבד,
19 שהם באים במגע וקשר עם אומות העולם בנוגע לענינים הקשורים עם מצב הארץ, מצב העולם, וכיוצא
20 בזה.
- 21 אבל "התורה על הרוב תדבר", ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר כמה וכמה מבני ישראל מתאספים כדי
22 להתוועד ביחד - הרי בודאי שצריכים לנצל את הזמן כדי לדבר ולעורר אודות לימוד התורה וקיום
23 המצוות ביראת שמים, שזהו ענין השייך לכל אחד ואחת מישראל, אפילו לקטן שבקטנים.
- 24 ולכן, לכל-לראש - צריכים לעורר אודות כללות ענין החינוך, חינוך הכשר, ויתירה מזו: חינוך על
25 טהרת הקודש, ובפרט על-פי המדובר כמה פעמים שהענין ד"להשביט אויב ומתנקם" נפעל על-ידי לימוד
26 התורה של ילדי ישראל - "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".
- 27 ומוכן בפשטות עד כמה נוגע ענין החינוך דכל אחד ואחד מילדי ישראל - כי כל יהודי הוא "עולם
28 מלא", כמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין לז, א) "לפיכך נברא אדם יחידי כו'", היינו, שהקב"ה ברא את
29 אדם הראשון יחידי כדי שלאחרי ה' אלפים תשמ"ב שנה ידעו - בברוקלין ניו-יורק - שכל יהודי הוא
30 "עולם מלא"!
- 31 ואף-על-פי שמדובר אודות ילד קטן - הרי כבר אמר שלמה המלך, החכם מכל אדם: "חנוך לנער על
32 פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", היינו, שהחינוך הניתן לנער הוא באופן דפעולה נמשכת על כל
33 משך ימי חייו, "גם כי יזקין לא יסור ממנה". ולכן, תיכף ומיד בהתחלת גיל החינוך צריכים ההורים
34 להשתדל יותר מכפי יכולתם להעניק לילד חינוך על טהרת הקודש.
- 35 והנה, כדי שכללות ענין החינוך יהיה כדבעי - זקוק כל אחד ואחד מישראל לעזר ולסיוע של חבירו:
36 לא כל אחד מסוגל ללמד ולחנך בעצמו את בנו ובתו, ולכן, נוסף על החינוך שהוא בעצמו מחנכם, זקוק
37 הוא למלמד ומדריך (מלמדת ומדריכה) שיחנכו את בניו בתכלית השלימות. וגם אלו שמסוגלים ללמד
38 ולחנך את בניהם כדבעי - זקוקים הם לסיוע של הזולת בעניני פרנסה וכיוצא בזה, כדי שמוחם ולבם
39 יהיה פנוי לעסוק בחינוך בניהם ובנותיהם באופן המתאים.

וכל זה - נוסף על העיקר: הצלחת החינוך כדבעי היא כאשר מחנכים את הילד ביחד עם כמה וכמה ילדים בגילו, ולא כאשר מחנכים אותו בפני עצמו, כמובן ממאמר רבותינו ז"ל (ברכות סג, ב) על הפסוק "חרב אל הבדים ונאלו", דקאי על "תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה", אלא לימוד התורה צריך להיות "בחבורה" דוקא.

ועל-פי-זה מובן ששלמות והצלחת החינוך כדבעי - תלויה בכללות הענין ד"אהבת ישראל". והנה, על-ידי ב' הענינים הכלליים דאהבת ישראל וחינוך - באים הפעולות בשאר ה"מבצעים": תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, נרות שבת קודש ויום-טוב, כשרות האכילה ושתיה וטהרת המשפחה.

ונוסף לזה - אחדותם של כל בני ישראל על-ידי כתיבת ספרי תורה כלליים ("כל הנמצא כתוב בספר"), היינו, אפילו כאשר מדובר אודות יהודי שכבר כתב ספר תורה לעצמו (כדי לקיים את המצוה ד"כתבו לכם את השירה גו'"), צריך להשתדל שתהיה לו אות באחד מספרי התורה הכלליים, שעל-ידי-זה מתאחד הוא עם כל היהודים שיש להם אותיות בספר תורה, ועד שכולם נעשים למציאות אחת - בדוגמת ספר תורה, ששלימותו וכשרותו תלויה בשלימותן וכשרותן של כל האותיות, ודוקא כאשר כל האותיות הן בשלימותן אזי נפעלת הקדושה המיוחדת שבספר תורה.

וכמדובר כמה פעמים שכל ספרי התורה שייכים זה לזה - אפילו ספרי תורה הפרטיים, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לספרי תורה הכלליים, עד שכולם קשורים עם ספר תורה הכללי שכתב משה רבינו בעצמו (נוסף על י"ב ספרי תורה עבור כל שבט בפני עצמו), שהיה מונח בעזרה, וממנו היו מגיחים את כל ספרי התורה (שבזה מודגשת השייכות דכל ספרי התורה לספר תורה זה). ועל-ידי-זה נפעלת אחדותם של כל בני ישראל במשך כל הדורות - על-ידי ספרי התורה שבכל הדורות, כולל - ספרי התורה שנכתבים עתה (באמצע הכתיבה).

כד. כאן המקום לעורר אודות הוספה מיוחדת במצות הצדקה - על-דרך מה שדובר לעיל (שיחת י"ב אלול סעיף י"ג) בנוגע לילדי ישראל שלפני בר-מצוה ובת-מצוה. ובהקדים:

רואים בפועל שהעולם נע ומדעזע כו', ובאופן שמיום ליום נעשה המצב גרוע יותר (כנ"ל סעיף י"ט), והלואי שהחל ממחר תתחיל הוספה בכיוון הרצוי - "העולם עומד" ו"העולם קיים".

וכדי לפעול את קיום ועמידת העולם (שזהו ענין שהזמן גרמא) - אזי נכון וטוב להחליט (בלי-נדר) להוסיף בנתינת הצדקה (נוסף על השיעורים הקבועים בלא-הכי) בכל יום ויום עד הושענא-רבה ועד בכלל, מלבד - ביום השבת, ראש-השנה ויום הכיפורים ויום-טוב, כמובן.

וכדי להדגיש שזהו בלי-נדר דוקא - מוטב שלא לתת סכום קבוע בכל יום, אלא לשנות את הסכום מיום ליום.

בנוגע לזמן נתינת הצדקה - הנה בסידור האריז"ל איתא שיש לתת צדקה בעת אמירת "ויברך דוד" (ראה גם שיחת שבת פרשת דברים סעיף י"ט), אבל: רואים בפועל שישנם כאלו (ובפרט אנשים פשוטים) שנתנית הצדקה בעת אמירת "ויברך דוד" מבלבלת אותם מכוונת התפילה. ובפשטות: כאשר נגשים ליהודי באמצע אמירת "ויברך דוד" ומתחילים לרמוז לו בתנועות הידים כו' (כי אי אפשר להפסיק בדיבור) שיתן צדקה - מבלבל הדבר לכוונת התפילה. ולאלה - כדאית נתינת הצדקה לפני התפילה.

ומובן, שאלו שרוצים להתנהג על-פי מה שכתוב בסידור האריז"ל, ואין הדבר מבלבל אותם לכוונת התפילה - תבוא עליהם ברכה, אבל נוסף לזה - צריכים הם לתת צדקה גם בהתחלת היום, קודם התפילה, וכאמור - בימים אלו (עד לאחר הושענא-רבה) יתנו יותר מאשר על דרך הרגיל.

ויהי-רצון שההחלטה אודות ההוספה בנתינת הצדקה תפעל כבר את פעולת הצדקה, היינו, אף-על-פי שבליה אין זה עיקר הזמן המסוגל לצדקה (כמדובר כמה פעמים) (לקוטי-שיחות חלק ט עמוד 292 (ואילך)) - הרי ידוע הפסק-דין ב'שולחן-ערוך' (אורח-חיים סימן תקע"א) שכאשר מחליטים החלטה טובה, הנה אף-על-פי שקיומה בפועל יהיה לאחר משיך זמן, נפעלת כבר פעולת הדבר על-ידי קבלת

- 1 ההחלטה עצמה, וכמו שכתוב בדניאל (י, יב) "מן היום הראשון אשר נתת אל לבך גו' נשמעו דבריך",
- 2 ועל-דרך-זה בעניננו - בנוגע לכל הפעולות הנעשות על-ידי ההוספה במצות הצדקה, בטוב הנראה והנגלה
- 3 למטה מעשרה טפחים.
- 4 ובפשטות - שרואים בעיני בשר כיצד משתנה מעמד ומצב העולם כולו מן הקצה אל הקצה, באופן
- 5 ד"העולם עומד" ו"העולם קיים".
- 6 כה. ומוכן, שכללות הענין ד"ישוב העולם", גם בנוגע לאומות העולם - היפך ושלילת הענין
- 7 ד"מלכיות מתגרות אלו באלו" - נוגע גם לבני ישראל, כפי שרואים בפועל שכאשר "מלכיות מתגרות
- 8 אלו באלו", מבטאים הם חלק מכעסם על "שונאי ישראל" (בלשון "סגי נהור")!
- 9 מובא בספרים בשם ה"מונקאטשער" (ה'מנחת-אלעזר' פוסק בנגלה דתורה וכן בהנהגות על-פי תורת
- 10 החסידות) שבזמן מלחמת העולם הראשונה אמר שאין להתערב בבעלותו של הקב"ה כו', כי אין לדעת מה
- 11 טוב ומה לא טוב כו', ולכן יש לבקש מהקב"ה בקשה וברכה כללית בלבד, ללא פירוט אודות גמר המלחמה
- 12 וכיוצא בזה.
- 13 אבל: לכל-לראש - אין הכרח לומר שהדברים המובאים בשמו הם בתכלית הדיוק (שכך נאמרו
- 14 הדברים), כי אף-על-פי שאין להניח שמישהו המציא את כל הענין מאלף ועד תיו, הרי ידוע שעל-ידי
- 15 שינוי בתיבה אחת וכיוצא בזה, משתנה לפעמים תוכן כללות הענין באופן אחר לגמרי!
- 16 ואפילו אם-תמצי-לומר שהדברים נאמרו באותו אופן כפי שנדפסו בשמו - הרי אין כל הכרח לומר
- 17 שזהו כלל בנוגע לכל המלחמות בכל הזמנים כו'.
- 18 ובפרט כאשר רואים במוחש את התוצאות שישנם מכל מלחמה - אשר לא זו בלבד שהדבר גורם
- 19 להעדר החיים אצל אינם יהודים [שזהו דבר בלתי רצוי, ובני ישראל צריכים להשתדל למנוע זאת כפי
- 20 יכולתם, במכל-שכן וקל-וחומר מזה ש"מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל" (גיטין סא, א),
- 21 ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות כללות ענין החיים], אלא ישנם תוצאות בלתי רצויות גם בנוגע
- 22 לבני ישראל, ולא רק בנוגע לממונם של ישראל, אלא גם בנוגע לגופם של ישראל, רחמנא-ליצלן.
- 23 ומזה מובן שנוסף על המדובר לעיל בארוכה (סעיף ט ואילך) שצריכים לדבר על בני ישראל באופן
- 24 טוב ורצוי בלבד, ולא לומר חס-ושלום דבר בלתי רצוי על בני ישראל - צריכים להשתדל שלא לומר
- 25 דבר בלתי רצוי אפילו בנוגע לאומות העולם, כי על-ידי אמירת דבר בלתי רצוי ממשיכים היפך הברכה
- 26 בעולם חס-ושלום, והרי נמצאים אנו במעמד ומצב שצריכים להציף ("דערטרניקען") את כל העולם כולו
- 27 בעיני ברכות בטוב הנראה והנגלה, ובדרך ממילא יתבטלו הענינים דהיפך הטוב בנוגע לבני ישראל.
- 28 אלו ש"תואנה הם מבקשים" - יבואו מיד בטענה שזהו "דבר מבהיל": היתכן לנצל חצי שעה מהזמן
- 29 דחודש אלול כדי להזהיר שלא לומר דברי מוסר לבני ישראל תוך כדי אמירת דברים בלתי רצויים על
- 30 בני ישראל חס-ושלום, ולא זו בלבד - אלא מוסיפים ואומרים שאין לומר דברים בלתי רצויים אפילו
- 31 על אומות העולם?! ובלשונם - יטענו ויאמרו שזהו היפך הענין ד"מצוה גוררת מצוה" חס-ושלום!
- 32 הנה לא זו בלבד שענין זה מתאים על-פי תורה, אלא זוהי הוראת התורה:
- 33 להקב"ה בכבודו ובעצמו היה מתאים (כביכול) לומר למשה רבינו שיצוה את בני ישראל עד סוף כל
- 34 הדורות שהם ישפיעו על אומות העולם לקיים את שבע מצוות דבני נח (ראה רמב"ם הלכות מלכים סוף
- 35 פרק ח).
- 36 [איתא בגמרא (בבא קמא לח, א. עבודה זרה ב, סוף עמוד ב) שהקב"ה "ראה ז' מצוות שקבלו עליהן
- 37 בני נח ולא קיימום, כיון שלא קיימום עמד והתירן להן כו'". אבל: שם מדובר אודות ענין השכר דמצווה
- 38 ועושה, "אבל מעונשין לא פטרן" (פירוש רש"י בבא קמא שם. וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך בן נח
- 39 בסופו)].
- 40 והרי תוכנם הכללי דו' מצוות דבני נח הוא - "לשבת יצרה", קיום העולם, כולל - "לשבת יצרה"
- 41 בנוגע לבני ישראל בכל מושבותיהם. זאת אומרת, שבני ישראל צריכים להשתדל בטובתן של אומות

העולם, כדי שמצב העולם כולו יהיה באופן ד"לשבת יצרה", ולכן, צריכים לפעול המשכת ברכות בכל
העולם כולו (ולא לדבר באופן בלתי רצוי - היפך הברכה).
ונוסף לזה: ישנו פסוק מפורש בתורה "ודרשו את שלום העיר והתפללו בעדה כי בשלומה יהיה לכם
שלום", ומובן, שהתפילה לשלום העיר ביחד עם ענין של קטרוג כו' - הרי זה דבר והיפוכו!
ומה שישנם בעולם מזיקים ומחבלים וכו' - הרי אין כל הכרח לפתור זאת על-ידי העדר החיים שלהם,
כי גם כאשר מדובר אודות "אויב ומתנקם", צריכה להיות הפעולה ד"להשבית אויב ומתנקם", היינו,
להשבית ולבטל את היותו "אויב ומתנקם", ובלשון חכמינו ז"ל: "יתמו חטאים ולא חוטאים", ועד
שפועלים שהם נעשים לאוהבים ומסייעים לבני ישראל, על-דרך היעוד דלעתיד לבוא "ועמדו זרים ורעו
צאנכם" (היינו, ביחד עם ההדגשה על היותם "זרים", מדגישים שהנהגתם תהיה באופן ד"ורעו צאנכם").
כו. ויהי-רצון שהדברים המעטים בכמות יפעלו את פעולתם, ומכאן ולהבא ידברו רק בזכותם של
ישראל, וכל הדיבורים שאינם בזכותם של ישראל צריכים לבערם מגבול ישראל.
ומובן שאין צורך להסתמך על דברים הנ"ל דוקא - כי כל אחד ואחד יכול לעיין בעצמו בגמרא
ובמדרשי חכמינו ז"ל וב'שולחן-ערוך' כו', ובדאי יבוא לידי מסקנא הנ"ל, מבלי כל ספק בדבר.
וזאת - כאשר גישתו ללימוד התורה תהיה באופן שרצונו שהתורה תלמד אותו, ולא שירצה ללמד
את התורה מה לומר לו - כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בענין זה. ובדאי לא נחשדו
ישראל בזה, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר נמצאים בימי חודש אלול, בהיות המלך בשדה.
ובהתאם לפסק דין הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ג הלכה ד) "צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכל
העולם חציו זכאי וחציו חייב . . . עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות,
וגרם לו ולהם תשועה והצלה" - מובן, שעל-ידי-זה שמוסיפים דיבור אחד בזכותם של ישראל פועלים
תשועה והצלה" - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, "נאו".

* * *

כו. ישנו ענין נוסף שהזמן גרמא - ולכן, כדאי לדבר אודותיו בהזדמנות זו, כאשר הדברים נשמעים
בכמה מקומות:
ישנם השואלים בקשר לנסיעה לכאן לקראת חודש תשרי. ולפלא השאלה בדבר - שהרי כל השאלות
בענין זה נפתרו כבר כאשר דובר בענין זה בשנים הקודמות.
אבל אף-על-פי-כן, היות שישנם כמה וכמה ששאלו שוב (ואם לא יקבלו מענה, ינסו ללמוד "רמזים",
או שיבואו לידי נפילת רוח חס-ושלום, וכיוצא בזה) - לכן אחזור פעם נוספת על נקודת הדברים:
אלו הדברים בארץ הקודש - זקוקים (לכל-לראש) להיתר מרב בארץ הקודש שמותר להם לצאת מארץ
הקודש למשך זמן מסוים. ומובן, שהיות שאדם קרוב אצל עצמו, אינו יכול לסמוך על עצמו, ולכן
מוכרח לשאול זאת אצל רב מורה-הוראה שהוא המומחה בדינים אלו, והכוונה - לרב שדר גם הוא בארץ
הקודש, וידוע את מצב הדברים שם וכו'.
נוסף על היתר הנ"ל (השייך לבני ארץ ישראל דוקא) - תהיה הנסיעה לכאן (מכל המקומות) רק בתנאי
שלא יכנסו לחובות עבור הנסיעה, ועל-אחת-כמה-וכמה - לא להכנס לחוב גדול.
ובנוגע לאלו שלאחרי הנישואין - מובן, שהיציאה לדרך מוכרחת להיות ברשות האשה, ועל-אחת-
כמה-וכמה שיציאת האשה לדרך מוכרחת להיות ברשות הבעל.
ונוסף לזה: כאשר מדובר אודות עוסקים בצרכי ציבור - הן כאשר זהו כל עסקם באופן קבוע, והן
כאשר עוסקים בזה בזמן הפנוי (שענין זה שייך אצל רובם) - צריכים להשתדל שהנסיעה לכאן לא תגרע
מאומה בכל הפעולות הנעשות במשך כל השנה, ויתירה מזו: שכל הפעולות ייעשו ביתר שאת וביתר
עוז, בהתאם לעסקנות הציבורית הנדרשת בימי חודש תשרי.

- 1 ומוכן, שכל הוראות אלו שכבר נאמרו בשנים שלפני-זה - הן בתקפן, כי אין זה פרי-המצאתו של
- 2 מישהו, כי אם בהתאם להוראות ה'שולחן-ערוך', והרי כל הוראות ה'שולחן-ערוך' בתקפן עומדות ללא
- 3 כל שינוי בדבר.
- 4 וכאמור - כל הנ"ל הוא נקודת הדברים שנאמרו בשנים שלפני-זה, שאז נתבארו הדברים ביתר ביאור
- 5 ובהרחבה. ובודאי ישנם כמה וכמה שיש בידם רשימות הדברים שנאמרו בשנים שלפני זה. ו"תן לחכם
- 6 ויחכם עוד".
- 7 כח. ומענין לענין - בענין דומה:
- 8 ימים אלו הם התחלת זמן הלימודים. וישנם כאלו השואלים אודות שינוי מקום הלימודים משיבה
- 9 אחת לשיבה אחרת, וכן בנוגע למוסדות חינוך לבנות.
- 10 וגם בנוגע לענין זה ניתנה הוראה כמה פעמים, ואחזור על זה פעם נוספת: בנוגע לסדר הלימודים
- 11 וכן מקום הלימודים - ישאל כל תלמיד ותלמידה את חוות-דעת הנהלת המוסד שבו למד עד עתה, ולבקש
- 12 מהם להתעניין בטובתו האמיתית ולהורות לו היכן להמשיך את לימודיו בשנה הבאה, מאחר שהם יודעים
- 13 את תכונות נפשו וכשרונותיו וכו'.
- 14 ועל-דרך-זה בנוגע לאלו השואלים אודות שינוי משרה במוסדות אלו וכיוצא בזה - יתייעצו בזה עם
- 15 ידידים מבינים השייכים לענין זה (מחנכים וכיוצא בזה), "ותשועה ברוב יועץ". ומוכן, שכל זה רק כאשר
- 16 אינו קשור למוסד זה (או משרה זו) על-פי "חוזה", כי כאשר ישנו "חוזה" - אין מקום לשאלה בדבר,
- 17 מאחר שיש לו התחייבות - על-פי ה'שולחן-ערוך' - למוסד זה.
- 18 כט. כאן המקום להוסיף עוד ענין:
- 19 ישנם החושבים שכדאי להשתדל (להכנס לחובות וכיוצא בזה) לבוא לכאן לקראת חודש תשרי, כי
- 20 אז תהיה הזדמנות לכתוב מכתבים ארוכים ולקבל מענה באריכות, או לדבר בפרטיות ובארוכה וכו'.
- 21 ולכן, מן הצורך להדגיש שאין הדבר כן, ואדרבה: דוקא הזמן הסמוך לחודש תשרי ובודאי חודש
- 22 תשרי עצמו - אינו הזמן המתאים כלל לקרוא מכתבים ארוכים ולדבר עם כל אחד ואחד בפרטיות, כי
- 23 בזמנים אלו צריך כל אחד ואחד לעסוק יותר בעבודתו בנוגע לעצמו, באופן ד"שפרו מעשיכם", ובפרט
- 24 שחודש תשרי הוא "מרובה במועדות" לגבי שאר חדשי השנה: ראש השנה, יום הכפורים, סוכות, שמיני
- 25 עצרת ושמיחת תורה, וכן עשרת ימי תשובה, וד' הימים שבין יום הכפורים לסוכות.
- 26 ולכן, אין זה הזמן המתאים להרבות בפתקאות ומכתבים, ולכתוב כל מכתב בארוכה דוקא, ולהמתין
- 27 למענה (בארוכה) בו ביום או מיד למחרת - הנהגה כזו יכולה להיות לפני חודש תשרי או לאחר חודש
- 28 תשרי, למעוטי חודש תשרי.
- 29 ועל-פי-זה מוכן שהעדר המענה על מכתבים (בפרט בימים אלו) אינו צריך לגרום לאי-שביעות רצון
- 30 או נפילת הרוח וכו' - ח"ו וח"ו! כי אין זה מפני העדר שימת-לב, אלא מפני שאין זה הזמן המתאים
- 31 לכך, כנ"ל.
- 32 ובקשר לשאלה - היתכן שדוקא בחודש זה, שהוא ראשית כל השנה כולה, לא יוכל כל אחד ואחד למלא
- 33 משאלות לבבו לטובה - הרי מופרך לגמרי לומר דבר כזה! - התשובה לדבר: על-דרך שמצינו בנוגע ליום
- 34 הכפורים ש"עיצומו של יום מכפר", כמו כן מוכן שמילוי משאלות לבבו לטובה נפעל על-ידי עיצומם של
- 35 ימי חודש תשרי. והרי ידע אינש בנפשיה שכאשר מתנהג באופן המתאים לחודש תשרי, ועל-אחת-כמה-
- 36 וכמה כאשר מוסיף בעניני תפילה תורה וצדקה אזי נפעלים כל הענינים באופן ד"עיצומו של יום מכפר",
- 37 עם כל הפירושים שבדבר.
- 38 ועל-ידי-זה נפעלת הוספה בברכותיו של הקב"ה - היינו, ש"מרשית השנה" מקבל הוא כבר את ברכתו
- 39 של הקב"ה לכתובה וחתימה טובה בנוגע לכל הענינים, כולל - בנוגע לכל הפרטים שרוצה לשאול, או
- 40 שכבר שאל ולא קיבל מענה (מאיזה סיבה שתהיה). ובפשטות: ברכת כתיבה וחתימה וגמר חתימה טובה
- 41 בטוב הנראה והנגלה, מאחר שהוא מוסיף בעשייתו והכנת ה"כלים" לברכתו של הקב"ה - תורה עבודה

- וגמילות-חסדים, שעליהם "העולם עומד", ה"עולם קטן זה האדם", שעל-פי אמיתית הענינים הרי זה גם
ה"עולם גדול" (כפשוטו), כי "את העולם נתן בלבם".
- ויהי-ירצון שדיבורים אלו יתקבלו באותו אופן כפי שנאמרו, מבלי לחפש רמזים ופשט'לאך וכו', כי
כוונת הדברים היא בפשטות ממש, באופן המובן לבן חמש למקרא.
- ל. ויהי-ירצון שכל אחד ואחת מישראל, בכל מקום שיהיה ובכל מקום שהוא עתה, יחשוב אודות שאר
כל בני ישראל באופן דאהבת ישראל, ועל-פי הכלל אשר במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא -
יתאחד (מתוך אהבה) עם כל אחד ואחד מבני ישראל, בהיותו נשמה בגוף למטה בעולם הזה הגשמי.
- וכל זה יוסיף וימהר את ברכתו של הקב"ה לכתובה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה
והנגלה, ומתוך שמחה וטוב לבב.
- וכל זה נפעל כבר בחודש אלול - כאמור לעיל ש"מנהג ישראל תורה הוא" שכל אחד ואחד מישראל
מברך את רעהו בברכת שנה טובה ומתוקה, ומובן, שמלמעלה עונים "אמן" על ברכות אלו, וממשיכים
זאת למטה מטה, למטה מעשרה טפחים, ובטוב הנראה והנגלה.
- לא. כל המדובר לעיל אודות י"ג וט"ו אלול - שייך לכל אחד ואחת ששומעים את הדברים, וכן
לאילו שימסרו להם את תוכן הדברים.
- והמעשה הוא העיקר - ליישם את כל הדברים במעשה בפועל, למטה מעשרה טפחים, כל ענין וענין
לפי ענינו. ולעסוק בכל ענינים אלו באופן שלמעלה ממדידה והגבלה - מאחר שידועים שמלך מלכי
המלכים נמצא בשדה ביחד עם כל אחד ואחד מישראל, ומקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים
שוחקות לכולם.
- וההתחלה בזה היא - על-ידי הוספה בלימוד התורה, נגלה וחסידות, ובאופן דלימוד המביא לידי
מעשה - הוספה בקיום המצוות בהידור.
- לב. בודאי יערכו התוועדות בט"ו אלול לרגל מלאות פ"ה שנה להתייסדות ישיבת תומכי תמימים.
וכדי לקשר התוועדות הנ"ל עם התוועדות זו (הנערכת בבית שמגדלין בו תורה ותפילה) - יקחו את
ה"משקה" מהתוועדות זו ויערבבו זאת עם ה"משקה" שישתמשו בהתוועדות הנ"ל.
- ויהי-ירצון שיעשו כן גם בכל המקומות ששם שומעים את הדברים, ואף-על-פי שאי-אפשר לתת להם
את ה"משקה" - הרי שומעים הם את דברי התורה הנאמרים כאן, והרי התורה נמשלה למים - "אין מים
אלא תורה", ועל דברי התורה נאמר "הלא כה דברי כאש" - בדוגמת "יין שרף", שזהו ענין ה"משקה".
- ולכן, בהתוועדות שתיערך בט"ו אלול בכל המקומות - יחזרו פסוקי תורה ומאמרי חכמינו ז"ל מתורה
שבכתב ותורה שבעל-פה, ובמיוחד - מאמרי ותורתו של נשיא דורנו, שעל-ידי-זה מתאחדים ב"יחוד
נפלא" דתורה זו עם נשיא דורנו, ועל-ידי-זה נמשכת ברכה לכל אחד ואחת שלומדים תורתו והולכים
בדרכיו ואורחותיו אשר הורנו.
- והתוועדות כאן - תיערך על-ידי ישיבת תומכי תמימים המרכזית, שהם יקחו את המשקה והמזונות
מהתוועדות זו - בתור התחלה טובה להתוועדות הנ"ל, ולהמשיך בזה במשך השנה כולה ובמשך כל
השנים כולם - בזמנים המתאימים לכך.
- ומובן, שגם לאחר ביאת המשיח ימשיכו בלימוד התורה, ואדרבה: לאחר ביאת המשיח יעסקו
בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עז, ובמיוחד - בלימוד פנימיות התורה, וכפסק-דין הרמב"ם (סוף
הלכות מלכים) ש"באותו הזמן (לאחרי ביאת המשיח). יהיו ישראל חכמים גדולים. . וישיגו דעת
בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".
- וההכנה לזה היא - הפצת המעיינות חוצה, שעל-ידי-זה ממהרים ומזרזים (כביכול) את קיום היעוד
"תורה חדשה מאתי תצא" - בגלוי, "כי הנני מביא את עבדי צמח" - ביאת משיח צדקנו, שהוא ילמד
תורה את כל העם כולו, במהרה בימינו ממש, "נאו" ממש.

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את ה"משקה" להרש"ג שי', ואת המזונות - להרב דוד שי' רסקין (באמרו
2 לרש"ג שי' שימנה "שליח" לקחת את המזונות). ואחר כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון
3 "הקפות" לאביו רבי לוי יצחק ז"ל.
4 אחר כך צוה לחזן (ר' משה שי' טלישבסקי) לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".
5 כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
6 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' א

- 1 הקרקע, ובוודאי אי אפשר לקנות את הקרקע בכך, ומדוע הסתפק
2 בכך רבה בר בר חנה.
3 ואלא צריכים אנו לומר, שרבה בר בר חנה, הסתפק לענין שבת,
4 לדעת הסוברים שאין מחיצה על גבי מחיצה מועלת בשבת, מהו
5 הדין בשנחבט הכותל באמצע שבת, ונבלע כל הכותל הראשון,
6 אם נותר הקרפף כיון שעכשיו הוא מוקף במחיצות העליונות
7 שנעשו לשם דירה, ואף על כך יש להקשות, מדוע הסתפק בכך
8 רבה בר בר חנה, שהרי מחיצה זו, הני - היא מחיצה הנעשה בשבת,
9 שנעשה הקרפף מוקף לדירה בשבת, ותניא, שכל מחיצה הנעשה
10 בשבת, בין אם נעשתה בשבוע, שלא נתכוונו לעשות מחיצה, ובין
11 אם נעשתה המחיצה במידה, שנתכוונו לעשות מחיצה, נשקפה
12 מחיצה, ודאי מותר לטלטל בקרפף.
13 מתרצת הגמרא: לאו איתמר עליה - וכי לא נאמר בבית המדרש
14 על ברייתא זו, אמר רב נחמן, לא שנו - לא נשנה דין זה שמחיצה
15 הנעשית בשבת שמה מחיצה, אלא לענין שיחשב המקום
16 שנעשתה בו המחיצה רשות היחיד, שיהיה אסור לזרוק לתוכו
17 מרשות הרבים, אבל לטלטל בתוכו אסור, שאין מחיצה הנעשית
18 בשבת ופוער רשות היחיד, רק להחמיר ולא להקל, והסתפק רבה
19 בר בר חנה, אם כדי להחשיב מקום מוקף לדירה, אומרים
20 שמחיצה שנעשתה בשבת נחשבת מחיצה אף להקל. דוחה
21 הגמרא תירוץ זה: כי איתמר דרב נחמן - דברי רב נחמן שאמר
22 שמחיצה שנעשתה בשבת אינה נחשבת מחיצה רק להחמיר,
23 אמר איתמר - נאמרו רק על מחיצה שנעשתה בשבת במידה,
24 כשנתכוונו לעשות מחיצה בשבת, אבל מחיצה שנעשתה בלא
25 שנתכוונו לעשותה בשבת, נחשבת היא מחיצה אף להקל, ואם כן
26 קרפף זה שנעשה בו מחיצה לדירה בשבת מאלוה, ודאי מתירה
27 מחיצה זו לטלטל בו.
28 מספרת הגמרא: הריא איתמר דרב נחמן - אשה אחת עשתה
29 מחיצה על גבי מחיצה בקרקע של נכסי הור שמת בלא יורשים,
30 כדי לזכות בהם, איתא תהוא גברא - ובא אדם אחד רשק בה
31 פותחא - וחפר מעט באותה קרקע, איתא למפיה דרב נחמן - ובא
32 אותו אדם לפני רב נחמן, אוקמה בדיה - והעמיד רב נחמן את
33 הקרקע בידו, שעשיית מחיצה על גבי מחיצה אינה קונה בנכסי
- 1 הגר, ולא קנתה האשה את הקרקע, וכשחפר בה היתה עדיין
2 הפקר. איתא איהי וקא צווחא קמיה - באה האשה וזעקה לפני
3 רב נחמן, אמר לה רב נחמן, מאי איעבדי לך - מה יכול אני
4 לעשות לך, דלא מחזקת בדמיון אינשי - מאחר ולא החזקת
5 בדרך שבני אדם מחזיקים, כלומר, שלא עשית בו דבר שמועיל
6 לקנות בקנין חזקה.
7 הגמרא דנה אם מותר לטלטל בקרפף שגדול יותר מבית סאתיים,
8 וחלקו מקורה: קרפף גדול כבית שלש סאים מצומצמים, וקריה בו
9 - ועשה בו תקרה על בית סאה (צויר ד), ולא נשאר בחלק שאינו
10 מקורה, רק בית סאתיים בלבד, (רבא) [רבא] אמר, אמר קירוי
11 מיתרו - המקום המקורה, נחשב למקום אחד עם שאר הקרפף,
12 ועדיין נחשב שיש בקרפף יותר מבית סאתיים, ורבי וריא אמר, אין
13 אמר קירוי מיתרו - המקום המקורה אינו נמדד יחד עם שאר
14 הקרפף, שפי תקרה יורד וסותם, כלומר, שרואים את עובי התקרה
15 כאילו הוא יורד עד הארץ ומבדיל בין החלק המקורה לחלק
16 שאינו מקורה, וכיון שלא נשאר שם מקום שיש בו יותר מבית
17 סאתיים, מותר לטלטל בו.
18 מבררת הגמרא: ליטא - האם נאמר (רבא) [רבא] ורבי וריא
19 שנחלקו אם אומרים פי תקרה יורד וסותם, בפלוגתא דרב ושמואל
20 קא מיפלגי - במחלוקת שנחלקו בה רב ושמואל הם חולקים, שאף
21 רב ושמואל נחלקו אם אומרים פי תקרה יורד וסותם, דאיתמר,
22 אבכררה - בני העשוי באופן שיכנס בו אור, הנמצאת בקרקע
23 - מקום שיש בו הרבה שדות, ואבסדרה זו אין לה כלל מחיצות,
24 אלא קירוייה עומד על גבי ארבע יתדות, ונותנים ארבע קורות
25 מיתד ליתד ומסדרים הנסרים על הקורות (צויר ה), והבקעה
26 שסביבותיה
27 כרמלית היא, רב אמר, מותר לטלטל בביתה, כדין רשות היחיד,
28 ושמואל אמר, אין מלטלין בתוכה אלא בארבע אמות, כדין
29 כרמלית, ומבאר הגמרא את טעמיהם: רב אמר, מותר לטלטל
30 בביתה, משום דאמרין פי תקרה יורד וסותם, כלומר, שרואים את
31 עובי התקרה כאילו יורד עד לארץ, והרי זה כמו שיש מחיצות
32 לאבסדרה, ושמואל אמר, אין מלטלין אלא בארבע אמות, משום
33 דלא אמרין פי תקרה יורד וסותם.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' ב

- 1 שראוי לאחרים שאינם נזירים, התירו לו חכמים לערב בזה. וכן
2 מערבים לישאל בתרומה אף שאסורה לו באכילה, כיון שראויה
3 היא לכהן. סומכוס אמר אין מערבים לישראל אלא בחולין, אבל
4 לא בתרומה, מפני שצריך שהעירוב יהיה ראוי לאכילה לזה
5 הקונה שביתה על ידו, ואין די בכך שראוי לאחרים.
6 עירוב תחומין מועיל מפני שעל ידו נחשב כאילו דר שם בין
7 השמשות של כניסת השבת, ולכן צריך להניחו במקום שיכול
8 לילך שם בשעת קניית העירוב ולאכלו, המשנה מבארת דין הנחת
9 עירוב לכהן במקום שיש בו חשש טומאת מת: ומערבים לבין
- 1 עירובי תחומין בבית הפקר - שדה שהיה בה קבר ונחרשה, ואסור
2 חכמים לכהן להכנס בה מחשש שמא הגיעה המחרשה למת
3 ופזורה עצמותיו, וכשילך שם יזיז עצם בגודל שעורה ויטמא,
4 אמנם התירו לו להכנס שם על ידי שינפח בפיו על האדמה
5 שלפניו, כמבואר להלן (ה), ולכן אפשר להניח שם עירוב עבור
6 כהן, כיון שיכול ליכנס לשם על ידי ניפוח ולאכול העירוב. רבי
7 יהודה אמר, מותר להניח העירוב עבור כהן אפילו (בין) [בבית]
8 הקברות, כלומר, שמניח העירוב בתוך בית הקברות גמור, שאסור
9 לכהן להכנס לשם מן התורה,

לקוטי שיחות פרשת כי תבוא כרך יד

הזאת ולהביא מפירותיה בכורים!!? ובדוגמתם עוד
חסדים, כמו "אשד הנחלים"⁶, מלחמת סיחון ועוג
וכו'.

ואף את"ל דשאני ההצלה מיד לבן ומגלות
מצרים שהם חסדים עיקריים וכלליים, שבהם ועל
ידם הציל הקב"ה את אבותינו ואת כל בני"מכליון
ואבדון גמור⁷; משא"כ שאר החסדים והנסים
הנ"ל, שהם כמו המשך של נסים פרטים והסתעפות
של החסד דיציאת מצרים בכדי להביאם לארץ –
שאינן הנס דיצי"מ בשלימותו מבלי הנסים שבאו
אחריו: קרי"ס, המן והבאר וכו'⁸ – הרי עדיין
קשה⁹: למה אינו מזכיר בהודאת הבכורים את
החסד שנעשה ליעקב ובניו בין הזמן ד"ארמי אובד
אבי" והזמן ד"וירד מצרימה", ושהי' בו הצלה
עיקרית וכללית: הצלת יעקב ובניו מיד עשו
ואנשיו¹⁰ (שע"ז אמר יעקב אבינו בתפלתו "הצילני
נא וגו' והכני אם על בנים"¹¹)?

ומכיון שקושיא זו היא ב"פשוטו של מקרא" –
הרי תמוה: מדוע אין (רמז ל)ישוב קושיא זו
בפרש"י, שענינו כידוע לברר וליישב כל דבר
הקשה והדורש ביאור ב"פשוטו של מקרא"? ומזה
גופא ההכרח, שאין זו קושיא מעיקרא, והענין
מובן ומתבאר בפשטות כ"כ עד שאין צורך לרש"י
לפרש זה אפילו לבן חמש למקרא (או שמוכן
התירוץ ממה שפרש"י לפנ"ז)¹².

א. בתחלת פרשתנו, בפ' מקרא בכורים, נאמר:
"וענית ואמרת. . . ארמי אובד אבי וירד מצרימה
ויגר שם במתי מעט ויהי שם. . . ויוציאנו ה'
ממצרים ביד חזקה. . . ויבאנו אל המקום הזה".
והנה הטעם שבהבאת הבכורים מזכיר המביא
ב' ענינים אלו – "ארמי אובד אבי" (בכוונה
להדגיש הצלתו מלבן²) וירידת בני"מ למצרים
וגאולתם מגלות זו – נראה בפשטות, שזהו שבח
והודאה להקב"ה על חסדים אלו, שהציל הקב"ה
את אבותינו מלהיות "אובדים" וכלים ע"י לבן
ובגלות מצרים וכו', עד שהביאם אל ארץ "זבת
חלב ודבש" – והודאה זו שבדיבור מתבטאת גם
במעשה: הבאה מ"ראשית פרי האדמה" בכורים
להוי'.

אמנם צ"ל: אם הטעם הוא בכדי להזכיר "חסדי
המקום"³ שעשה לאבותינו החל מ"ארמי אובד
אבי" עד ביאתם אל הארץ – מדוע אינו מזכיר אלא
ב' חסדים אלו (ההצלה מלבן והגאולה ממצרים)
ולא שאר הנסים והחסדים⁴ שעשה הקב"ה עמהם⁵
קודם שהביאם לארץ: קרי"ס, מלחמת עמלק; וכן
החסדים שבמדבר: המן והבאר וכו' – כי הלא הם
שעמדו לאבותינו להיות חיים וקיימים בלכתם מ'
שנה במדבר ("הגדול והנורא"), לבוא אל הארץ

(1) כו, ה.ט.

(2) ראה תרגום יונתן: "ושזבי" מימרא דה' מן ידיו" וראה
לקמן הערה 13.

(3) פרש"י כו, ה. משא"כ לכמה משאר מפרשי התורה.
וי"ל שהטעם שרש"י אינו מפרש כהראב"ע ((כשהי') ארמי
אובד (הי') אבי (יעקב)* "והטעם כי לא ירשתי את הארץ מאבי
כי עני הי' כאשר בא אל ארם, גם גר הי' במצרים והוא הי' במתי
מעט כו' ואתה הי' הוצאתנו מעבדות ותתן לנו ארץ טובה") או
כהספורנו (שיעקב לא הי' לו בית מושב ולכן לא הי' מוכן
להעמיד גוי ראוי לרשת ארץ ואחר שהי' לגוי לא הי' ראוי לקבל
מתנה שהי' תחת עבדות (מצרים) ומה שקנה עבד קנה רבו כו'
עיי"ש), כי לפירושים אלה – אין נפק"מ כלל פרטי קושי השעבוד
וכו', משא"כ לפירש"י הרי"ד מגדיל "חסדי המקום".

(4) ולהעיר מפרש"י שלח יג, ל. הפיוט דינו שבהגדה. ועוד.
(5) ובפרט לפי מש"כ מפרשי רש"י (רא"ם וגו'א ושפ"ח) שמה
שאומר ארמי אובד אבי גוי, הוא רק כדי להזכיר חסדי המקום,
אבל אינו שייך לכאן, שלפ"ז תמוה ביותר למה נקט דוקא חסדים
אלו.

* עד"ז פ' בספורנו (ראה בפנים ההערה). ובדב"ש פ', שארמי אובד
קאי על אברהם. ובת"א (וראה גם תרגום יונתן) הוא כפרש"י שארמי
הוא לבן. וראה רא"ם וגו'א בפרש"י.

(6) חקת כא, טו. ובפרש"י שם.

(7) או בל' רש"י (בפסוק זה בנוגע למצרים) "ועוד אחרים באו
עלינו לנלוותינו". משא"כ ברוב נסים הנ"ל.

(8) בנוגע להחסדים שבמדבר המן והבאר וכו' הי' אפשר לתרוץ
(בדוחק) שהטעם דלא חשבן לפי שזה הי' מזכיר (גם) חטא
המרגלים שרק עי"ז הוכרחו להיות מ' שנה במדבר, והוצרכו כל
הזמן להחסדים הנ"ל (אף שגם קודם חטא המרגלים הי' המן
והבאר וכו'). ועד"ז י"ל במלחמת עמלק (ראה פרש"י בשלח יז,
ח). ובנוגע לקרי"ס הי' אפ"ל שזה הי' הסיום של "ויוציאנו ה'
ממצרים" – האותות ומופתים דיצי"מ, וכלל בזה (אף דע"פ
הספרי – הועתק בההגדה ש"פ – כל הפרטים שבזה דחשיב קרא:
"ביד חזקה גו' ובמופתים" כולם היו בארמ"צ).

(9) נוסף לזה עדיין יוקשה בנוגע "אשד הנחלים" שגם אז
"באו עלינו לנלוותינו" (ראה פרש"י חקת שם).

(10) וכן הנס ד"ויהי חתת אלקים גו' ולא דרפו" שע"ז ניצולו
מ"ונאספו גו' ונשמדתני אני וביתני" (וישלח לה, ה. שם לד, ל).

(11) וישלח לב, יב.

(12) בתו"ת כאן, דהשייכות להזכרה זו דיעקב ולבן להבאת
בכורים, כי בא לתאר חסדי ה' מנתינת הארץ לבני, דעפ"י הטבע
לא הי' יכולת לבני"מ לכבוש ולרשת הארץ כי בכדי לכבוש וכו'

29 "לאבי" (ליעקב אבינו) שום רעה בפר"מ¹⁶ - דהרי
30 מידה זו של מחשבה כמעשה נוגעת רק לגודל
31 חטאו ועונשו של לבן, אבל אין בזה נפק"מ בנוגע
32 ליעקב, דבין כך (שחשבה כמעשה) ובין כך (שאינה
33 כמעשה) לא נגע בו לבן לרעה.

34 אלא – לאידך גיסא – שצ"ל, שאעפ"י שסכנת
35 האבדון מידו של לבן לא היתה אלא בכח
36 ובמחשבה, בכ"ז שפיר קורא המביא "ארמי אובד
37 אבי" והר"ז בכלל "חסדי המקום" – א"כ הו"ל
38 להמביא להודות ג"כ על החסד שעשה הקב"ה
39 ליעקב אבינו בהצלתו מיד עשו.

40 המורם מהנ"ל: עכצ"ל שב' חסדים האמורים
41 בכתוב יש להם שייכות מיוחדת למצות בכורים,
42 מה שאינה בכל שאר החסדים.

43 ג. והביאור בזה:
44 במצות בכורים לא נתחייבו בני"א אלא לאחר
45 שבאו לארץ וכבשו והתיישבו בה, כמו שפרש"י¹⁷
46 ("וירישת וישבת בה" -) "מגיד שלא נתחייבו
47 בבכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה".

48 מזה מובן שמצוה זו דהבאת בכורים אינה רק
49 הודאה על עצם נתינת הארץ מהקב"ה לבני"א, כ"א
50 גם (ובעיקר) עבור זה שבאו אל הנחלה
51 בהתיישבות קבועה בה, כי רק אז היא מביאה אותו
52 הטוב ששמח בו – ובכורי פירותי מביאים לה¹⁸.

53 ומכיון שתכלית ענין הבכורים היא תודה להוי'
54 על חסדו וטובו שנתן לנו "את הארץ הזאת ארץ
55 זבת חלב ודבש" לשבת בה בקביעות ולאכול מפרי'
56 ולשבוט מטובה – לכן, בכדי להדגיש גודל החסד
57 הזה מזכיר המביא ג"כ (רק) דוגמתם – את "חסדי
58 המקום" שנעשו לאבותינו בעת היותם במקום
59 קבוע ושבתמקום ההוא לא הגיע להם שום טוב, כ"א
60 אדרבא – בו עמדו לכלותם ולאבדם (תכלית הרע),

1 ב. והנה בישוב קושיא זו הי' אפשר לומר
2 לכאורה דמה שאינו מזכיר מביא הביכורים גם את
3 החסד דהצלת יעקב מעשו, הרי זה מפני שלא הי'
4 באופן של הצלה מצרה שבאה בפועל ובמעשה
5 (כ"א מסכנה הצפוי' במחשבה), שהרי בפועל לא
6 עשה עשו שום מעשה רשע ליעקב¹³. ואף שגם לבן
7 לא הוציא את מחשבתו הרעה אל הפועל, בכ"ז הרי
8 זה כאילו נתקיימה מחשבתו בפר"מ, דמכיון
9 "שחשב לעשות – חשב לו המקום כאילו עשה
10 שהאומות עו"כ חושב להם הקב"ה מחשבה
11 כמעשה" כפרש"י, ולכן אומר המביא "ארמי אובד
12 אבי"; משא"כ עשו, שישראל מומר הי'¹⁴, אין
13 מחשבתו הרעה נחשבת כמעשה, ומכיון שבפועל
14 לא עשה את אשר זמם לעשות ואי"ז אלא ביטול
15 רעה שהיתה "בכח", לכן אינו מזכיר הצלה זו
16 ביחד עם ב' הענינים שבאו במעשה (או –
17 כמעשה).

18 אולם אפ"ל כן (נוסף לזה שלא מצינו
19 במשמעות הכתובים, על פי פשש"מ, שעשו הי' לו
20 דין ישראל מומר; ובנוגע להאבות בכלל, אין
21 הוכחה מפשטות הכתובים שחל עליהם הגדר והדין
22 של ישראל כפי שהוגדרו בו בני"א לאחר מ"ת¹⁵)
23 דממ"נ:

24 אם נאמר שיש להזכיר בהודאת הבכורים רק
25 אלה החסדים דהצלת אבותינו מצרה וסכנה מעשית
26 (וע"ד שהי' במצרים: "וירעו אותנו המצרים
27 ויענונו וגו' וירצינו וגו'"), א"כ לא הו"ל לומר גם
28 "ארמי אובד אבי" מאחר שסוף-סוף לא הגיע מזה

צריך להיות במצב איתן כו'. משא"כ עם ישראל היו חסרים הנ"ל
שלא הי' מצבם איתן כו' מחמת ההרפתקאות שבבית לבן ואח"כ
מה שעבר עליו מירידתו למצרים כו'. אבל עפ"י קשה ביותר למה
לא מזכיר מה שברח מעשיו שמחת זה הי' מטולטל ונטרד (כמו
שכתב בעצמו שם לפני"ז). וגם היותם מ' שנה נעים ומטולטלין
במדבר.

13 וזהו גם הטעם שאינו מפרט הצלתו מלבן כ"א "אובד
אבי", כי רק "חשב לעשות" רעה, משא"כ הגאולה ממצרים
מזכירה ובפרטיות, כי כו"כ חסדים בהגאולה ובאופן הגאולה
(ראה רא"ם וגו' א).

דבריו דוד כאן, שאינו נזכר החסד בהצלתו מלבן, כי החסד הוא
בוה שלא הניחם לסבול עול גלות בארם אצל לבן, כ"א "וירד
מצרימה" במצרים "ונותן טעם ידיע הקב"ה שאצל לבן לא הי'
כלל תקומה להם כי הוא ביקש לעקור הכל . . . ובמצרים לא הי'
כן". אבל מלשון רש"י "מזכיר חסדי המקום", ובד"ה שלאח"ז
בנוגע למצרים "ויעוד אחרים באו עלינו לכלותינו" משמע
שההצלה מלבן הוא חסד בפ"ע ובדוגמת החסד דמצרים.

14 קדושין יח, רע"א.

15 ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך.

16 והרי לפרש"י פ"י אובד אבי הוא מה שביקש לעקור את
הכל כשרדף אחרי יעקב (שאו לא נעשה בפועל שום רעה ליעקב)
ולא בהזמן* שיעקב הי' אצל לבן שאז: "ביום אכלני חרב וקרח
בלילה . . . ותחלף את משכרתי גו'" (ויצא לא, מ"א).

17 בריש פרשתנו.

18 ולכן חובת הבאת בכורים היא רק כשהפירות והאדמה
שממנה גדלו הם שלו (ראה בכורים פ"א מ"א.ב. ירושלמי שם
פ"א ה"ו. רמב"ם הל' בכורים פ"ב ה"י ואילך).

* וע"ד פירוש שאר מפרשי התורה – ראה לעיל הערה 3.

ועפ"ז יש לבאר שזהו הטעם שבקריאת הפרשה
של בכורים מוזכרים ב' ענינים: לכן ומצרים, כי
שניהם (בשני ענינים: הירידה לשם והיציאה) היו
בבחי' חסד והמשכה מלמעלה למטה: "ויצא"²⁴
(ונמשך) יעקב מבאר שבע (מלמעלה מעלה) וילך
חרנה (למטה מטה) וביציאה משם "וישכם לבן
בבוקר" – בחי' "לבן" בקדושה "הוא בחי' לובן
העליון מקור החסדים ועל לבן כתיב"²⁵ "וישכם לבן
בבקר", שבכל יום מתגבר ונמשך אור החסד עליון
. ויעקב הלך לדרכו להמשיך בחי' לובן העליון
הנ"ל למטה מטה"²⁶. ועד"ז בירידה למצרים, ועוד
לפני זה: ואת יהודה שלח . . להורות לפניו –
לתקן לו בית תלמוד²⁷ ולאח"ז יצי"מ שהי' מצד
חסד הוי' שנגלה עליהם ממה"מ בכבודו ובעצמו
וגאלם²⁸.

ועפ"ז י"ל ביינה של תורה שבפרש"י מה שפי'
"מזכיר חסדי המקום", דלכא' (א) המדובר כאן הוא
בהצלת יעקב מלבן ויצי"מ שהם נסים גדולים ולא
חסדים בלבד, והול"ל²⁹ נסי המקום; (ב) למה נאמר
"חסדי המקום" ולא "חסדי הוי'?"

ועפ"ה הנ"ל י"ל שבפרש"י נרמז הטעם
שמזכירין ב' ענינים אלו בפרשת בכורים, כי ענין
קריאת פ' בכורים הוא בחי' "חסד" – המשכת
אלקות – ב"מקום" דוקא³⁰, ולכן מזכיר ענין
ההצלה מלבן ויצי"מ שהם בחי' "חסדי" הוי'
הנמשכים ב"מקום" (קבוע) כנ"ל.

(24) ראה בדרושי רבותינו נשיאנו לר"פ ויצא.

(25) ויצא לב, א.

(26) תו"א ויצא כג, א. וראה גם שם כד, ב. קיז, סע"א.

ועפ"ז תובן שייכות פ' בכורים לחודש אלול* (ראה של"ה חלק
תושב"כ ר"פ וישב) כי יש התגלות דבחי' לבן – לובן העליון
(גם) באלול והוא, בחי' י"ג מדה"ר שבחודש אלול (אוה"ת ס"פ
ויצא – בראשית (כך ה') תתט, ב ואילך).

(27) ויגש מו, כח. פרש"י שם.

(28) ועד שכל חודש האביב (ניסן) הוא בחי' חסד (ראה זח"ב
נא, ב), שאותיות כסדרן הוא בחי' חסד, ושם (קפו, א) שחדש
האביב הוא אותיות כסדרן משא"כ (תשרי). לקו"ת להאריז"ל פ'
ויצא ד"ה ענין הוי' כוכבי לכת. ד"ה החדש הזה (ש"ת, פ"ח.
ועוד).

(29) ע"ד "הוי' נסי" (בשלח יז, טו. ועיין ברש"י שם: הקב"ה
עשה . . שעשה המקום הוי' הוא נס שלנו. ואכ"מ).

(30) וי"ל שנעשה זה ע"י ש"חסדי" (ז"א – נמשכים ונעשים
"חסדי") "המקום" (מל').

* ראה גם מהרש"א (ברכות ו, א) לענין את ה' האמרת היום גי'
(ואח"כ) וה' האמירך היום שבפרשתנו (כו, ידיח) שהוא ע"ד אני לדודי
לי דודי לי – ענינו של חודש אלול (ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתנ"ח.
ובארוכה לקו"ש ח"ט ע' 162 ואילך).

והקב"ה עשה עמהם חסד והצילם – עד
ש"ויביאינו אל המקום הזה", וניתן להם טוב הבא
מהמקום עצמו ותכלית¹⁹ טוב זה.

וזהו שמזכיר דוקא את "חסדי המקום" שנעשו
לאבותינו בארם²⁰ ובמצרים, כי במקומות אלו ישבו
אבותינו באופן קבוע ("עשרים שנה" בארם ורד"ו
שנה במצרים)²¹;

ויומתק ג"כ הטעם שמתחיל את הודעתו
ב"ארמי אוכד אבי – וירד מצרימה", בכדי
להדגיש, כנ"ל, שמצד המקומות עצמם של ארם
ומצרים היתה צפוי' להם סכנת כליון ואבדון, אלא
שהקב"ה בחסדו הצילם וגאלם, עד שהביאם אל
המקום שהוא עצמו מלא ברכת הוי'.

משא"כ הצלתו של יעקב מעשו, שבאה בעת
המצאו בדרך; ועד"ז בשאר החסדים שנעשו לבנ"י
בלכתם במדבר (וגם כי הוא בעצם אינו מקום ישוב
לבנ"א), הרי הם חסדים שאינם בדומה לההודאה
להוי' שבהבאת הבכורים, כנ"ל.

ד. בפנימיות הענין י"ל:

מבואר באוה"ת²² בענינה של מצות הבאת
בכורים: פרי האילן הוא בחי' הנשמה שנתלכשה
בגוף, ומצות בכורים היא לקשר ולחבר בחי'
הנשמה שלמטה בשרשה שנק' בכורים העליונים,
כמ"ש²³ כבכורה בתאנה ראיתי אבותיכם. ומבאר
שם ש(ב') ענינים בזה: הבאת בכורים היא העלאה
ממטה למעלה, והקריאה של פרשת הבכורים היא
המשכת אלקות מלמעלה למטה, דהיינו להמשיך
בחי' בכורים של הנשמה ממעלה למטה, שיתחבר
ויאיר בחי' הנשמה שלמע', בהנשמה המלוכשת
בגוף.

(19) דלא "כל הפירות חייבין בביכורים" (רש"י כו, ב). ועל
כיו"ב אומרים (טושו"ע אדה"ז חאו"ח סר"ז – דנוסף על
"חסרונם" יש גם) "להחיות בהם נפש כל חי" – היפך מן הקצה
אל הקצה ד"אובד". וראה לקו"ת בתחלתו (ד"ה ראו כי פ"ב).
(20) ואף ש"לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב",
הרי:

(א) כל זה הי' מעבר לגל שהקימו יעקב ולבן – בחלקו של
לבן הארמי וכמש"נ (ויצא לא, נב) "תעבור אלי",
(ב) ועיקר – לבן בקש לעקור כו' כאשר הוגד לו כי ברח יעקב
– היינו (1) כאשר הי' בארם, ואז נחשב לו כמעשה, כנ"ל. (2) מפני
שברח מארם, ה"בקש" שייך ל"מקום".

(21) ועפ"ז יומתק מה שיעקר האריכות בפרשה זו היא בגלות
וגאולת מצרים, כי שם הי' ישוב עיקרי – כמה דורות במשך כל
חיייהם.

(22) פרשתנו ע' תתרמ ואילך.

(23) הושע ט, יוד.

שיהפכם לטוב ולקדושה ממש (שזה צ"ל 9
"מראשית פרי" דוקא – מן היפה³¹ הנאה והטוב),
שבזה הוא משלים תכלית הכוונה בבריאת העולם: 11
לעשות לו ית' דירה בתחתונים. 12

(משיחת ש"פ תבא תשל"ב)

(31) רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח. ועיין שינוי הל' בשו"ע
י"ד ט"ס רמ"ח.

ה. ההוראה מזה בעבודת האדם: אין להאדם 1
להסתפק בעבודתו ועלייתו בתורה ותפלה, שעי"ז 2
הוא מתעלה ומתקשר להוי', אלא צריך ג"כ שימשיך 3
אלקות למטה וגם בדברי הרשות ובהמוכחים 4
שבהם; והיינו, לא רק שעניני הרשות לא יתפסו 5
שום מקום אצלו מחמת דביקותו בהוי', אלא שגם 6
בענינים הגשמיים שמתעסק בהם באופן של 7
קביעות וכו' ימשיך בהם אור וגילוי אלקי עד 8

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' א

כְּתוּבָה פָּנִים וְאַחֲרֵי, והיינו שהמגילה כתובה משני צידיה, וְכִי 22
קָלָפָהּ לָהּ – וכאשר תקלף את הכתיבה שמן העבר השני ותשימנה 23
בעבר הראשון שתהיה כל כתיבתה בצד אחד, כְּמָה הָיָא לָהּ – 24
כמה יהיה גודלה של המגילה, אַרְבַּעִין בְּעֶשְׂרִין – ארבעים אמה על 25
עשרים אמה. והנה מדה זו היא באמותיו של הקב"ה, ובכדי לדעת 26
כמה היא אמה של הקב"ה, נובל לדעת זאת על ידי הפסוקים 27
אודות מדת העולם באמותיו, וְכֵתִיב (שעיה י"ב) מִי מִדְּרָבָה מִיָּמִין 28
וְשִׁמְשׁוֹ בְּיָמֵינוּ תִּכְוֶן וְגו', שמדת העולם היא זרת, וזרת היא חצי אמה 29
על חצי אמה, הרי שהעולם כולו הוא חצי אמה מרובעת, 30
הקב"ה, והיינו חצי אמה על חצי אמה שהיא רבע אמה מרובעת, 31
וכיון שהתורה היא ארבעים אמה על עשרים אמה, שהם שמונה 32
מאות אמה מרובעות, ובשטח זה יש שלושת אלפים ומאתים רבעי 33
אמה. נִמְצָא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵל הוּא אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאֹתַיִם 34
בְּתוֹרָה, ונמצא שהתורה גדולה מן העולם פי שלושת אלפים 35
ומאתים, וזהו גודלה שנתפרש על ידי זכריה. 36
שמועה נוספת: וְאָמַר רַב הֲסֵדָא, דְּרִישׁ (דרש) מִי בֵּר מִר, מֵאִי 37
דְּכֵתִיב – מה הוא פירוש הכתוב (ירמיה כד א) 'הָרָאנִי ה' וְהִנֵּה שְׁנֵי 38
דִּידָא, הָאֵחָד מִיָּמִין לִפְנֵי הַכֹּהֵן ה' אַחֲרֵי הַגְלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ 39
בָּבֶל אֶת יְכֵנְיָהוּ בֶן יְהוֹנָדָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶת שְׂרֵי יְהוּדָה וְאֶת הַחֹרֶשׁ 40
וְאֶת הַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלַם וְיָבֵאם בָּבֶל, הַיּוֹד (ה) אֶחָד תָּאֲנִים מֵאוֹת 41
מֵאֵד בְּתָאנִי 42

אוֹמֵר בכתוב (יחזקאל לב טו) 'קִינָה הִיא וְקוֹנְנָה', והכוונה שם לקונן 1
על דברי הפורענות שתבוא על מצרים שראה הנביא במראה 2
הנבואה, ואף כאן הכוונה שראה בה כתובה הפורענות שתבוא על 3
הצדיקים בעולם הזה. ומה שנאמר 'וְהִנֵּה', זו מִתְּנֵי שֶׁכָּתוּב שֶׁל צִדִּיקִים 4
לְעֵתִיד לָבָא, שֶׁב'הִגַּד' כוונת הפסוק לשמחה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בכתוב 5
(תהילים צב ד) 'עָלִי הִינֵנִי בְּבִגְדֵי', והיינו שהנביא ראה שכתובים 6
דברים משמחים, והם שכרם של הצדיקים לעתיד לבוא. ומה 7
שנאמר 'וְהִנֵּה', זו הִיא פּוֹרְעֻנְתָּן שֶׁל רָשָׁעִים לְעֵתִיד לָבָא, שֶׁהִי לִשְׁוֹן 8
פורענות, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בכתוב (יחזקאל י כו) 'הִנֵּה עַל הַזֶּה תִּבְּאוּ', 9
והכוונה שיבוא שבר על שבר לרשעי ישראל, ואף כאן ראה 10
הנביא במגילה שבר ופורענות שיבואו לרשעים לעתיד לבוא. 11
הגמרא שבה לדבר בשיעור גודלה של התורה: כאמור לא נתפרש 12
גודלה של התורה עַד שֶׁנָּאם הַנְּבִיא וְכֵתִיב בָּן עֶדֶי וּפִירְשׁוּ, דְּכֵתִיב 13
(וכריה ה א-ב) 'וְאָשׁוּב וְאֶשָּׂא עֵינַי וְאֶרְאָה וְהִנֵּה מִגְלָה עָפָה', וְאָמַר 14
אֵלֵי מַה אַתָּה רֹאֵה וְאָמַר אֲנִי רֹאֵה מִגְלָה עָפָה אֲרִיבָה עֲשָׂרִים בְּאַמָּה 15
וְהִרְבָּה עֲשָׂר בְּאַמָּה, 'מגילה עפה' היינו מגילה כפולה, ונאמר 16
בכתוב שגודלה כשהיא כפולה הוא עשרים אמה על עשר אמות 17
באמה של הקב"ה, וְכִי שִׁשְׁמֶתָ לָהּ הָיָא לָהּ עֶשְׂרִין בְּעֶשְׂרִין – וכאשר 18
תפשט את המגילה ותפתח את כפולה יהיה גודלה עשרים אמה 19
על עשרים אמה, ואותה מגילה היא מה שראה יחזקאל ולא פירש 20
את גודלה, וְכֵתִיב באותה מגילה שראה יחזקאל (יחזקאל ב ט) 'הִיא 21

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' א

דירה, ולמה הוצרך רב נחמן להשמיענו דין זה. מתרצת הגמרא: 22
לֹא צָרִיכָא – לא הוצרך רב נחמן להשמיענו שמותר לטלטל 23
ברחבה, אלא בְּהָאֵת בֵּיהּ בִּי דְרִי – בשקודם שהקיף את הרחבה, 24
היה שם גורן (שהוא מקום שעשוי לדוש שם את התבואה), כְּהוּ 25
דְּתִיכָא – שמה תאמר, אֲדַעְתָּא דְּבִי דְרִי עֲבָדִיה – שפתח הבית 26
שפונה לשם נעשה לצורך הגורן, ולא כדי לעשות שם היקף 27
לרחבה, וכלפי ההיקף הרי זה כמו שאין שם פתח, קָא מְשַׁמְעֵנָּן – 28
השמיענו רב נחמן שאין אומרים כן, אלא ודאי כיון שיש שם פתח, 29
נחשב שהיקף לדירה. 30
לעיל (כג) אמרה הגמרא, שקרפף שהוקף לדירה, שנזרעו בו 31
זרעים, הורעים מבטלים את הדיורים שבו, כיון שאין דרך בני אדם 32
לדור במקום שנזרע, אבל אם נטעו בו אילנות, אין הנטיעות 33
מבטלים את הדיורים, מפני שרגילים להסתופף בצל אילנות תמיד. 34
ועתה דנה הגמרא מה הדין בקרפף שנתמלא מים: קְרַפָּה יוֹתֵר 35
מִבֵּית סְאִתִּים שְׁהוּקָף לְדִירָה, וְנִתְמַלֵּא מִיָּם, כְּבוֹד רִבְנָן – בני 36
היישיבה (לְמִיָּר, שמים כְּנֻעִים דְּמוּ – הם, שמבטלים דיורים, 37
וְאִסִּיר לטלטל בקרפף זה. אִמְרֵי לָהּ רַב אָבָא (אבוה) [אֲחֵיהּ] דְּרַב 38
בְּרִיה דְּרַב מִשְׁשָׁא. הִכִּי אִמְרִין מִשְׁמִיחַ דְּרַבָּא – כך אומרים בשם 39
רבא, מִיָּם שְׁמִילָא את הקרפף, כְּנֻעִים דְּמוּ – הרי הם כאילנות 40
שניטעו בקרפף, שאינם מבטלים את הדיורים, וְשָׂרִי – ומותר 41
לטלטל בקרפף זה. 42

בְּרִי אִינֵשׁ – אין זה בני אדם, אלא מלאך הוא. אִיכָא דְּאָמַר – ויש 1
אומרים שבלשון זה שבו, כְּגוֹן דִּין בְּרִי נֵשׁ – אדם כזה, הוא אדם 2
גדול. ומכאן פשט רב נחמן את ספק זה הישיבה בהיקף שלא הוקף 3
לדירה ונפרץ בו אמה וגדרו עד שהושלמה הפירצה לעשר אמות, 4
שכיון שיש עשר אמות בהיקף המחיצה שלא היו בהיקף הראשון, 5
הרי זה היקף חדש, ונחשב כל ההיקף כהוקף לדירה. 6
הגמרא דנה מתי מותר לטלטל ברחבה שאחורי הבתים: אָמַר רַב 7
בְּהָא, דְּרַבָּה שְׁאֲחֹרֵי הַבָּתִּים, ואין הבית פתוח לרחבה, אם הרחבה 8
גדולה יותר מבית סאתיים, אִין מְטַלְטִין בּוּ אֵלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, 9
כדין קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, שאסור לטלטל 10
בתוכו, שכיון שאין הבית פתוח לתוכו, אינו נחשב מוקף לדירה. 11
וְאָמַר רַב נַחֲמָן, אִם פֶּתַח לוֹ – (לרחבה) פֶּתַח מִדִּבְתִּי, מוֹתֵר לְטַלְטֵל 12
בְּכוֹלּוֹ, שֶׁהִפְתָּח מִתּוֹר, שכיון שיש לבית פתח פתוח לרחבה, ודאי 13
היא משמשת לדירה. ומבאר רב נחמן, וְלֹא אִמְרֵן – ולא אמרו דין 14
זה, אֵלָּא כְּשֶׁפֶתַח תְּחִילָה את הפתח מהבית לרחבה, וְלִכְסוּף הוּקָף 15
– ורק אחר כך נעשה היקף מחיצות הרחבה, אִמְלַל הוּקָף וְלִכְסוּף 16
פֶּתַח – אם קודם נעשה היקף מחיצות הרחבה, ואחר כך פתח את 17
הפתח מהבית לרחבה, לֹא – אין הפתח מתיר לטלטל ברחבה. 18
מקשה הגמרא: אם אין הרחבה ניתרת אלא כשפתח וְלִכְסוּף הוּקָף, 19
יש להקשות פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא דין זה, שכיון שנעשה היקף 20
המחיצות אחר פתיחת הבית לרחבה, ודאי נעשה ההיקף לשם 21

ויש לומר, זהו מה שסתם משנה רבי מאיר⁸, כי ביוסף כתיב⁹ וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו.
ויש לומר, רבי מאיר ששמו מאיר מלשון¹⁰ אור, ובתורתו של רבי מאיר ה' כתוב כתנות¹¹ אור באלף¹².
הוא בחי' יסוד¹³ ז"א, אור¹⁴ זרוע לצדיק¹⁵, בחי'

בראשית מז, יט - למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם

קיא

ביאור הגמ' (גיטין נב.) "ההוא אפטרופוס מזבין ארעתא וזבין עבדי ולא שבקי רבי מאיר וכו'", דרבי מאיר שייך ליוסף (בחי' יסוד), ויוסף בוחר בארץ מעבדים כמ"ש "ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה" וכו'

ההוא¹ אפטרופוס דהוה בשבכותי' דרבי מאיר דהוה קא מזבין ארעתא וזבין עבדי, ולא שבקי' רבי מאיר. גיטין נב, ב

קא² מזבין ארעתא וזבין עבדי, ולא שבקי רבי מאיר. יש לומר³ דרבי מאיר שייך ליוסף⁴, כי שמו יוסף הוא על שם⁵ יוסף ה' לי בן אחר, בן אחר יש לומר רומז על רבי מאיר, הנקרא⁶ אחרים, שקיבל⁷ תורה מאחר.

(1) [תרגום ללה"ק] אפטרופוס אחד (של יתומים) שהי' בשכנותו דרבי מאיר, שהי' מוכר קרקעות וקונה עבדים, ולא הניחו רבי מאיר לעשות זאת.

(2) ראה בפנים בתורת לוי יצחק ביאור "ההוא אפטרופא" ושייכותו לרבי מאיר דוקא.

(3) מבאר הטעם הפנימי, דרבי מאיר דוקא בוחר ביותר בארץ מעבדים, ומתחיל לבאר דרבי מאיר הוא מבחי' "יוסף" הצדיק מדת היסוד. ראה הערה 4.

(4) מבאר הקשר דרבי מאיר לבחי' יוסף, בכמה אופנים:

(א) ביוסף כתוב (בראשית ל, כד) "יוסף ה' לי בן אחר", ור"מ נק' אחרים (הוריות יג:), שקיבל תורה מאחר (חגיגה טו.).

(ב) יוסף בחי' יסוד, הוא בחי' "אור", ובתורתו של ר"מ ה' כתוב כתנות אור באלף (ב"ר פ"כ, יב.).

(ג) ביוסף ה' כתנות פסים, הוא בחי' כתנות אור הנ"ל.

(ד) ביוסף כתיב (בראשית מא, מג) "וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו", וסתם משנה רבי מאיר (עירובין צו:).

(ה) ראה גם לעיל סוף סימן פג, דתלמידו של רבי מאיר ה' "אפרים מקשאה", שם "אפרים" הוא ע"ד אפרים בן יוסף, דכל המלמד חבירו כאילו ילדו, והשם "מקשאה" הוא בחי' יסוד מלשון קישוי אבר וד"ל, ע"ש.

(ו) ולהעיר מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שטט, מ"ש בברכת יוסף דוקא (בראשית מט, כד) "ומש רעה אבן ישראל" ר"ת מאיר ע"ש.

(ראה בכל זה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד רלח-רלט. ספר הערכים חלק ג' עמוד תנו. חלק ב' עמוד תקו-תקז).

(5) בראשית ל, כד.

(6) ראה הוריות יג, ב.

(7) ראה חגיגה טו, א.

(8) עירובין צו, ב, וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק הביאור והקשר עפ"י קבלה.

(9) בראשית מא, מג.

(10) ראה לקוטי שיחות חלק כד עמוד 58 הערה 15. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן כט.

(11) (בראשית רבה פב, ב) "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, בתורתו של רבי מאיר כתוב כתנות אור באלף וכו'". ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"א חלק א' עמוד 19.

(12) ראה תורה אור פרשת בראשית ה, א. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות חלק א' עמוד נ' ואילך, ש"העור" הוא הלבוש שמעלים ומסתיר ומכסה לגמרי עצם האור ורק דרך נקבי העור בוקע ההארה, וע"י עבודת הבידורים נעשה מן ע' א', ונקרא אור היפך עור, כי האור בחי' גילוי אור אלקי בלי הסתר והעלם כלל, וכמ"ש ולא יכנף עוד מוריד. . כי יהפך מן ההסתר שנקרא עור לגילוי שנקרא אור, ע"ש.

עייג"כ רשימות - חוברת יב - סיום הש"ס ריגא תרצ"ג.

(13) יוסף הוא בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' נט, ב. "יוסף בגין דנטייר לוי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, ה' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיין ה' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ז ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. לקוטי שיחות חלק ג' עמוד 833 ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב עמוד רז. רטו. חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(14) תהלים צז, יא. ראה תורה אור פרשת ויגש מד, ג.

(15) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת נח דף ה, א (ד"ה ר' חייא פתח וכו') וז"ל: הנה בחי' צדיק הוא בחי' יסוד שהוא גוף האור השפע הנשפע מלמעלה למטה, וזהו הנקרא צדיק להיותו ממשיך שפע זאת, כמו הצדקה שהוא ההשפעה, והמשפיע נק' צדיק שמשפיע צדקות. . שנק' צדיק באמת ע"י בחי' השפעתו בתמידות כמו משה רעי' מהימנא להשפיע כל התורה לישראל, וכן בכל דור בחי' המשפיע לישראל נק' צדיק וע"ז נאמר וצדיק יסוד עולם ע"ש.

הבקר אור¹⁶ דיוסף, המאיר לארץ, דמלכות¹⁷.
ואצלו הי' כתוב כתנות אור באלף, הוא כמו הכתנות
פסים¹⁸ דיוסף. והיינו המעלה דכתנות פסים דיוסף,
שהוא בחי' כתנות אור באלף, ולא עור בעיין¹⁹.
ועיין בהקדמת זוהר הקדוש²⁰ בתחלתו, תראה שם
שאור הוא בחי' יסוד.
דהוה קא מזבין ארעתא וזבן עבדי (היינו עבדים
כנענים) ולא שבקי רבי מאיר.
כי ר' מאיר שהוא בחי' יסוד ז"א הוא המאיר לארץ
דמלכות, בחי' אור זרוע, הוא רוצה בהארץ דמלכות

(16 בראשית מד, ג. עפ"י מ"ש בזהר ח"ג פרשת בלק דף רד וז"ל:
מה שכתוב (תהלים ה, ד) יהו"ה בקר תשמע קולי בקר אענך לך
ואצפה. שואל תרי בקר אמאי (למה כתוב ב' פעמים מלת "בקר",
ומשיב) אלא חד בקר דאברהם (אלא אחד הוא החסד של אברהם,
כמ"ש (בראשית יט, כז) וישכם אברהם בבקר), וחד בקר דיוסף
(ואחד הוא החסד של יוסף שהוא ביסוד), דכתיב (בראשית מד, ג)
הבקר אור, ומתרגמין צפרא נהיר, (פי' התרגום על אור נהיר הבקר
האיר מצד החסד), נהיר ודאי (אור ודאי, ור"ל כי בין בחסד ובין
ביסוד כלולים כל הו' חסדים, כי מהחסד נמשכים החסדים ליסוד,
בסוד חסד דשריא בפום אמה, לכן האור שלהם גדול מאד וכל אחד
נקרא בקר). (שע"ר ומפרשים).

ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשט"ז חלק ג' עמוד 93. לקוטי
שיחות חלק לט, ביאורים בלקוטי לוי יצחק אגרת התשובה עמוד 51,
ובהערה 30 שם.

(17 פירוש: דיוסף בחי' יסוד המשפיע להשכטים בחי' מלכות. כן
האור (יסוד) מאיר לארץ, וכמו שהארץ מקבל, כן בחי' מלכות מקבל
מבחי' יסוד. ראה גם לקמן סוף סימן קעא.

(18 בראשית לו, ג.

(19 ראה גם לעיל סימן יד.

(20 דף א, ע"א וז"ל: "אור דאתברי ואתגניז ואתכליל בברית" (האור
שנברא ביום הראשון נגנז ונכלל בברית), ע"ש.

ומטיב לה ואינו רוצה בעבדים, וכמ"ש ביוסף²¹ הוא
השליט על הארץ, ואינו רוצה בעבדים, (כי הוא עצמו
הי' עבד מתחלה כמ"ש²² לעבד נמכר יוסף, ואח"כ יצא
לחירות עולם, והי' שליט על הארץ).

והראי' ממ"ש בפי' ויגש קנה אותנו ואת אדמתינו
בלחם, המצרים הציעו לו מתחלה לקנות אותם לעבדים
ואח"כ ואת אדמתינו. הנה כתיב ויקן יוסף את כל
אדמת מצרים לפרעה, ואותם לא קנה לעבדים, וכמ"ש
ברמב"ן ז"ל²³ בפירושו התורה ע"ש.

הרי שיוסף יסוד ז"א בוחר יותר בארץ מעבדים,
והאפוטרופוס הזה עשה בהיפך, ולכן ר' מאיר שהוא
ע"ד וכמו יוסף לא שבקי, כי ²⁴מרבח עבדים מרבח
גזל, משא"כ ארץ שעלי' כתיב²⁵ ויתרון ארץ בכל היא,
ואפילו מלך לשדה נעבד, ועיין בזהר"ק פרשת חיי שרה
דף קכ"א ע"א ומה שנרשם²⁶ בס"ד בגליון שם²⁷.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד עח

(21 בראשית מב, ו.

(22 תהלים קה, יז.

(23 וז"ל: קנה אותנו ואת אדמתנו, הנה אמרו לו שגם גופם יקנה
לעבדים לפרעה, וכן אמר (בראשית מז, כג) הן קניתי אתכם היום ואת
אדמתכם, אבל אמר ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו
מצרים איש שדהו, ולא אמר שיקנה גופם רק האדמה.

והטעם, כי הם אמרו לו שיקנה אותם לעבדים עושי מלאכת המלך
כרצונו, והוא לא רצה רק לקנות את האדמה, והתנה עמהם שיעבדו
אותה לעולם ויהיו בה אריסי בתי אבות לפרעה, ואחרי כן אמר להם
הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה, לא לעבדים כאשר
אמרתם לי, רק עם האדמה תהיו לו, ע"ש.

(24 אבות פרק שני משנה ז.

(25 קהלת ה, ח.

(26 לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית עמוד עח.

(27 עיין המשך הביאור בפנים בתורת לוי יצחק.

אגרות קודש

ב"ה, אי אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

אתפלא ודואג אני מה שזה זמן רב לא שמעתי ממנו מאומה הן בהנוגע בריאות וזוגתו תחי' והן
בנוגע להסתדרותו והסתדרות בנו וכב"ב שיי, ובטח הכל שלום כמנהג חסידים הקדמונים שבעת שהי'
הכל שלום אינם כותבים ומודיעים, אבל אולי כדאי הי' לבטל מנהג זה ולהודיע גם בעת שהכל שלום,
והשי"ת יזכנו לבשר אך טוב וחסד תכחי".

המשך בעמוד הבא

לז מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת כי תבוא

ואשא אתכם על כנפי נשרים ע"י עננים שהם שלוחים וכן יהי' לעתיד, והיינו דכתיב כי בשמחה תצאו היינו ע"י הש"י עצמו ובשלום תובלון היינו ע"י השליח.

פנים יפות

כה, סג – והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש ה' עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה

ג. כן ישיש וגו'. בסנהדרין דף ל"ט אמר ר' שמואל בר נחמני מה דכתיב ולא קרב זה אל זה וכו' שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים וכו', הוא אינו שש אבל אחרים משיש מדכתיב ישיש. נראה מזה להבין מה דכתיב בפרשת נצבים (ל, ה) והביאך ה' אלקיך וגו' והטיבך והרבך מאבותיך, ובתר הכי כתיב כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבותיך מלת לשוב מיותר, ענינו כי בהיות ישראל על אדמתן ושלום להם מכל צד ה' עיקר הברכה והשפע בארץ ישראל ומתמציתם היו שותין שאר אומות, כמ"ש לעיל בפסוק והלוית גוים רבים אבל לעתיד בשעת הגאולה שינקום ה' נקמות אויביו, כתב שם ונתן ה' אלקיך את כל האלות האלה על אויבך ועל שונאיך, לכך כתב לשוב עליך לטוב פירוש שישוש על הטובה שלך ולא על מפלתן של אומות כמ"ש שאין הש"י שמח במפלתן של רשעים, וכן באבותיך שה' שלום להם שהיו האומות נכנעין תחתיהן שש הש"י עצמו.

וז"ש כאשר שש על אבותיך, וההפרש בזה כי בהיות האומות בשלום והם נותנין הברכה לאומות כמ"ש והותירך ה' אלקיך שהרי נותנים התמצית לאומות, אבל בשעת הגאולה שיתן ה' כל האלות האלה על האויבים ממילא השפע הרב לישראל יהי' די והותר, והיינו דכתיב והותירך ה' אלקיך לטובה, והטעם מה שלא אמרו שירה בבקיעת הים על ישועת ישראל, כי שם הישועה ע"י מפלה אבל בגאולה העתידה אין הגאולה ע"י מפלת האומות אלא שיתן הש"י את האלות האלה על אויבך לנקום נקמתו מהם, א"כ אין זה לזה.

פנים יפות

יא, כח-ו – ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך

א. ראיתי בענין זה בספר תהלה דויד פירוש על תהלים לגאון אחד ספרדי הביא שם דבר נחמד וזה לשונו, ראיתי בס' כתב יד ישן נושן כתוב על קלף מרבינו יהודה החסיד זצ"ל שכתב וזה לשונו משה רבינו ע"ה אמר בתחלה ברוך אתה בבואך לפי שהיו ישראל מוכנים להכנס לארץ תחילה, וכיון שידע שילכו אחר כך בגלות אמר אחר כך וברוך אתה בצאתך. אבל דוד אמר להיפוך דכבר נכנסו לארץ והוא ה' מלך בירושלים, ולכן בתחילה אמר ה' ישמור צאתך כשתצא מארץ ישראל ותלך בגלות, ואחר כך אמר ובואך כשתחזור לארץ ישראל עכ"ל. ואפשר דהיינו טעמא דמסיים ואמר מעתה ועד עולם, ור"ל דביאה הזאת לארץ ישראל העתידה להיות בזמן הגאולה במהרה בימינו אמן יהי' גאולה עולמית שלא יהי' עוד אחרי' גלות כלל, לכן כתיב אחר בואך מעתה ועד עולם.

גן רוה

כח, יב – יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוח

ב. והלוית גוים רבים וגו'. נראה ענינו מפני שאמרו חז"ל (תענית י.) שארץ ישראל מקבלת ע"י הש"י ושאר ארצות ע"י שליח, והיינו שהשפע יורדת בשביל ישראל דכתיב לתת מטר ארצך בעתו דהיינו שהוא במתנה, וכן כתיב (לעיל יא, יד) ונתתי מטר ארצכם וכתיב (תהלים פה, יג) גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה, אבל שאר ארצות בהלואה, וז"ש והלוית גוים רבים ואתה לא תלוח שאתה מקבל במתנה אבל שאר ארצות בהלואה, ועמ"ש שם עוד מ"ש ישעי' (נה, י-יא) כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל כן יהי' דברי וגו' כ"א עשה אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו כי המשל דומה לנמשל כי המטר יורד בארץ ישראל מן הש"י עצמו ושאר ארצות ע"י השליח, כן הטובה המיועדת לישראל לפעמים ע"י הש"י עצמו ופעמים ע"י השליח, וכן ה' ביציאת מצרים דכתיב אני ה' ולא השליח אבל אחר שיצאו כתיב (שמות יט, ד)

המשך מעמוד הקודם

מוסג"פ קונטרס הרשימות למגלת איכה וקטע השיחה של ההתועדות דש"מ אלול, ובבקשה לפרסמו באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

החותם בברכה להסתדרות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד לבריאות הנכונה ולכל טוב, ובפ"ש למתפללי ביהכ"נ שלו בברכת כוח"ט.

♦ יום ראשון י' אלול ♦

כו (א) וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֵיךְ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירֵשְׁתָּהּ וַיִּשְׁכַּת בָּהּ:

כז"א וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ וגו' וִירֵשְׁתָּהּ וַיִּשְׁכַּת בָּהּ • (קידושין לו) מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שפכשו את הארץ וחלקיה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום, י"ט אלול)

מלמעלה, והכונה היא "לשכן שמו שם", לפרסם אלקות במקום שנמצא בו.
 אחר תפלת ערבית, חזר עוד הפעם תורה הקודמת, והוסיף:
 "וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ וגו'", על־מנת שתגיע לרצון כו', הרי זה על־ידי ש"והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם" - תמסר את הנפש כדי לפרסם שם אלקות. במה מפרסמים אלקות? בברכה ופסוק תהלים.

תכן תורת הבעל־שם־טוב בשבת פרשת תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: "וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ וגו'". 'ארץ' לשון מרוצה ולשון רצון, כדאיתא במדרש. כשתגיע אל ה'רצון' שהוא מתנה מלמעלה ובירושלם בכל אחד מישראל, צריכה העבודה להיות 'וישבת' ל"הורידו", לעשותו מישוב, "ולקחת גו' ושמך בטנא", להמשיך אורות בכלים, "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך", על יהודי לדעת שהליכתו ממקום למקום אינה יזמתו אלא מובילים אותו

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך ט עמוד 356. לקוטי שיחות כרך ב עמוד 390)

תכלית ירידת הנשמה למטה

ומבטל את עניגי העולם, אלא ממשיך בהם קדשה. שישארו במציאותם, אף יהיו קדש לה'.
 ויתרה מזו מדגש, שנותן לכהן רק "מראשית" ולא כל "ראשית", והינו שגם ברשותו של הישראל נשארים פרות (ומהם גם פרות מבהרים), אלא שגזר בהם ועליהם, שמהם ילקחו בכורים לה'.
 והרי זה מיסודות תורת החסידות, שעבודת ה' אינה רק בשעת התפלה ותלמוד־תורה, אלא גם בשעת העסק במשא ומתן באמונה, ובשעת אכילה ושתייה, שכל זה נעשה לשם שמים, ועולה לקדשה.

וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיךְ נָתַן לָךְ . .
וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה וגו' (כו, א)
 "כי תבוא אל הארץ" - "ארץ" מורה על הארץ הלזו הגשמית והחמרית, ו"כי תבוא אל הארץ" היא ירידת הנשמה מאגרא רמה לבירא עמיקתא, להתלבש בגוף ונפש הבהמית.
 "ולקחת מראשית כל פרי האדמה" - תכלית הירידה היא לקחת את הטוב והמבחר ("ראשית") שבעניגי ה"ארץ" וה"אדמה" ולהעלותם לקדשה.
 "ולקח הכהן הטנא מידך" - את כל זאת נותנים לכהן שאוכלם, ואינם עולים כליל על המזבח, דהינו שאינו שורף

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך ל"ד עמוד 150)

בכורים שבכל יום

הנה מצונו מחלקת בדברי רבותינו ז"ל, אימתי חלה מצות בכורים, אם "אין והיה אלא מיד" ונתחייבו בבכורים מיד

וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ . . וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה וגו' (כו, א"ב)

שפתי חכמים

בה. ומתוך, מגיד שלא נתחייבו בבכורים כו', ואם כן בענין אכילה מדבר, והנה אמינא דמזד חייבים בבכורים קודם שנהניו מהן כדאמרין 'כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה באלו מעל', ולא הנה ילפינו גזרה שנה ממלה, לכן צריך לפרש ביה בהדיא 'וירשתה וישבת בה'. אבל לעיל בפעם שפטים לא הנה ילפינו לה

גמירי דהיה חלקה למשה מסיני כמו שפירש רש"י בפרשת שלח גבי חלה על 'בבואכם אל הארץ' משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה כו', וכיון שפרט לה באחת מהן כו', רצונו לומר וכיון שפרט לה במקל שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה אף בלן כן, אלמא דגזרה שנה גמורה הוא, ואם כן למה ליה לומר כאן וירשתה וישבת

כו (א) א ואם תאמר, למה לא מפרש רש"י זה לעיל בפרשת שופטים גבי פרשת מלה, דהתם גם כן כתיב 'וירשתה וישבת בה'. ויש לומר דדעת רש"י לתרץ למה ליה למימר כאן 'וירשתה וישבת בה', דהא ממלה גמרינו, דילפינו ביאה מחדדי, מה התם אינן חייבים אלא אחר כיבוש וחילוק אף הכא כן, והאי גזרה שנה

"שהחזרת בי נשמת", שהפכה זו אינה באה מהתבוננות שכלית, אלא מהאמונה הפשוטה הנטועה בלבו שהקב"ה הוא המחזיר לו נשמתו ומחיהו בכל יום. (ב) כמו שבבכורים נתחייבו רק לאחר שקבשו את הארץ ונתישבו בה, שאז ההודיה היא בפרות שהם בתכלית השבח והיפי, כך היא ההודיה שבתפלת השחר, שבאה כתוצאה מההתבוננות ב"רוממות האל" יתעלה ובשפלות האדם" שקדם התפלה (רמ"א באורח חיים סימן צח סעיף א), ומהעמקת הדעת בעניני התפלה, שעל-ידיה ההודיה היא בהכרח עמוקה ובתכלית השלמות.

כשנכנסו לארץ (ספרי על הפסוק כאן), או שלא נתחייבו במצוה זו עד לאחר ירושה וישיבה (קדושין לו, ב). ועל-פי הכלל (ערוכין יג, ב) "אלו ואלו דברי אלקים חיים", יש לבאר את ההוראה משתי הדעות בעבודת האדם לקונו. דהנה תכן מצות בכורים הוא ההודיה להשם-יתברך על הנסים שעשה עמנו ועם אבותינו, שלכן מביא את "ראשית כל פרי האדמה", ומספר את "כל הטוב" שעשה לנו הקב"ה. ושתי הדעות בזמן חייב בכורים, הם שני אופנים בהודיה לה' שבכל יום, כשיעור משנתו ובתפלת השחר: (א) "אין והיה אלא מיד" – ד"מיד כשיעור" (סידור הרב) אומר "מודה אני לפניך" כו', שהיא ההודיה להשם-יתברך על

ב'תסב מריש כל אבא דארעא די תעל מארעך די יי אלהך יחב לך ותשוי בסלא ותהך לאתרא די יתריי יי אלהך לאשראה שכנתה תמן:

(ב) וְלִקְחַתָּ מֵרֵאשִׁית פְּלִיפְרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאַרְצֶךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנָּא וְהִלַּכְתָּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁנָה שְׁמוֹ שָׁם:

משבעה מינין. זית שמן • זית אגורי, ששמנו אגור בתוכו. ודבש • הוא דבש תמרים. מראשית • (בכרות לט. בכורים פ"ג. ספרי) אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנהי שבכרה, כורף עליה גמי לסמן, ואומר: 'הרי זה בכורים'.

רש"י • מראשית • (מנחות פ"ד. ב. ספרי) ולא כל ראשית, שאין כל הפרות חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד, נאמר כאן "ארץ", ונאמר להלן: "ארץ חטה ושעורה וגו'", מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל, שהם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 150)

קיים המצוה (מה-שאין-כן אם הביאם בכלי מתכת, חוזר הפלי לבעלים). והנה מבאר בחסידות, שבבכורים רומזים לנשמה. הנשמה יורדת לעולם הזה, שאין תחתון למטה

ושמם בטנא (כו, ב) הביאם בכלי ערבה • . הבכורים והסלים לכהנים (רמב"ם ביכורים ג, א) יש לומר בדעת הרמב"ם, שהפלים הללו נעשים 'חלק' של הבכורים, וזוהי שלמות

שתי חכמים

מגזרה שנה ד'ארץ' 'ארץ', והיו כאלו נכתבו נמי בהדיא הפירות בפירוש ביכורים, וזית דהקא מזירי בזיתים ד'ארץ' ישראל שכולן עושין שמן כדפירש רש"י בפירוש עקב, ואם כן אתי שפיר מה שפירש 'זית שמן' ששמנו אגור בתוכו כו', כי יש זיתים ששמנן זב מן בעת הגשם ואינם טובים כל כך, לכן פירש זית אגורי כו', וכן יתורץ גם כן מה שמקשים דברי הרא"ם אהרן: ד רצונו לומר, מלת 'ראשית' למה ליה, לא הנה ליה למימר אלא וְלִקְחַתָּ מִפְרִי וגו': ה לאו דקא תאנה, אלא הוא הדין שאר מינין, והא דנקט תאנה לפי שממנה להתבשל יותר מכל שאר פירות: תורה ג

האילנות חייבים בביכורים אלא מקצתן בלבד, ומאי שנא גבי חלה דדרשינן 'מראשית' ולא כל ראשית למעט שלא יעשה כל עיסתו חלה, והארץ בזה. ועיין בנחלת יעקב באריכות: ג והא דבפירוש עקב פירש 'זית שמן' זית העושה שמן כי יש זיתים שאין עושין שמן, ולמה לא פירש התם כמו שפירש הקא. ויש לומר, דלעיל מיירי בשבח ארץ ישראל, ועל זה פירש זיתים העושים שמן, כלומר בשאר ארצות יש זיתים שאין עושים שמן, לאפוקי בארץ ישראל כל הזיתים שבה כולן עושין שמן, והקא מיירי קרא בביכורים, שאין מביאין ביכורים אלא מפירות ארץ ישראל ומשבח פירות ארץ ישראל כדילפינן

מבכורים, דהנה אמינא מיד כשינכנסים לארץ מחייבים להעמיד מלך, דהא בשביל זה משימין עליהם מלך כדי שיצא לפניהם למלחמה, ואין לה צורך יותר גדול משעת כיבוש וחילוק דאז הנה עיקר מלחמה, ולכן צריך לפרש בה 'ורשתה וישבת בה' שאינה אלא לאחר כיבוש וחילוק כדי שיתלו הכיבוש בהקדוש ברוך הוא ולא במלך בשר ודם: תורה ב (ב) כן היא הנוסחה ברוב ספרים שבדינינו. והקשה על זה הרא"ם, למה ליה 'מראשית', תיפוק ליה מגזרה שנה ד'ארץ' 'ארץ' שאין חייבין בבכורים אלא שבעה מינין בלבד. ועוד, מאי שנא הקא דדרשינן 'מראשית' ולא כל ראשית למעט שלא יהיו ראשית כל

כַּאֲשֶׁר מִבִּיאִים אוֹתָם בְּכָלִי דִּוְקָא, וּבְכָלִי גּוּפָא – דְּבַר פְּשׁוּט
וּפְחוּת (אִין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה מִמֶּנּוּ), כְּלִי עֲרֵבָה.

מִמֶּנּוּ, מִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף, ב'פְּלִי, מְקַנְמַת מְצוּוֹת מְעֻשִׁיֹּת דִּוְקָא
(ה'תַּחְתּוֹן' שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה גּוּפָא) – וְעַל־יִדְיָהּ הִיא מְגִיעָה
לְשִׁלְמוּתָהּ הָאֲמִתִּית. וְאֵף בְּכַפּוּרִים כִּף: שְׁלֻמוֹת הַמִּצְוָה הִיא

גִּתִּיתִי לֹות פִּהְנָא דִּי יְהִי בְיוֹמֵינָא הָאֲנֹון
וְתִימְרָא לֵה חֲוִיתִי יוֹמָא דִּין קָדָם יְיָ אֱלֹהֵי
אֲרִי עֲלִית לְאַרְעָא דִּי קִיִּים יְיָ לְאַבְהֶתְנָא
לְמַתָּן לָנָא:

(ג) וּבִאֲתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְאָמְרָת
אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בִאֲתִי אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּינוּ לָתֵת לָנוּ:

(ספרי) שְׁאִינְדָּא כְּפּוּי טוֹכָה. הִגַּדְתִּי הַיּוֹם • (שם) פַּעַם
אֶחָת בְּשָׁנָהּ וְלֹא שְׁתֵּי פַעַמִּים.

כִּי־אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם • (ראש השנה כה ב. ספרי) אִין
לֶךְ אֵלָא כֹהֵן שְׂבִימִיד, כְּמוֹ שֶׁהוּא. וְאָמְרָת אֵלָיו •

דַּוִּיכָּב כִּהְנָא סְלָא מִידָךְ וְיִצְנַעְנָה קָדָם
מְדַבְּחָא דִּי אֱלֹהֵיךָ:

(ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כִּי־וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיָּדְךָ • לְהִנִּיף אוֹתוֹ. כֹּהֵן מְנִיחָא יְדוֹ תַּחַת יַד הַכְּעָלִים וּמְנִיף • (ספרי. טוכה מז) •

ה וְתִמְכֹּב וְתִימְרָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיךָ לְכֹן אֲרַמְיָא
כְּעָא לְאוּכְדָא יֵת אַפָּא וְנַחַת לְמַצְרִים וְדַר
תַּמָּן כְּעַם זַעַר וְהוּא תַּמָּן לְעַם רַב תַּקְוִי
וְסָגִי:

(ה) וְעֲנִיתָ וְאָמְרָת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֲבִד
אֲבִי וַיִּרְדּוּ מִצְרִימָה וַיִּגְרֶשׁ שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי־שָׁם
לִנְוִי גְדוֹל עֲצוּם וְרַב:

עֲשֵׂה, שְׂאוֹמֹת עוֹבְדֵי־פּוֹכְכִים, חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְדוֹשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא מַחְשָׁבָה כְּמַעֲשֵׂה. וַיִּרְדּוּ מִצְרִימָה • וְעוֹד
אֲחֵרִים כְּבָאוּ עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, שְׂאֲחֵרֵי זֹאת, גִּרְד יַעֲקֹב
לְמַצְרִים. בְּמַתִּי מֵעַט • בְּשַׁבְעִים נָפֶשׁ.

כִּי־וְעֲנִיתָ • לְשׁוֹן הִרְמַת קוֹל (עֵינִן סוּטָה דף לב ע"ב) •
אֲרַמִּי אֲבִד אֲבִי • מְזַכֵּר חֲסִדֵּי הַמָּקוֹם: "אֲרַמִּי אֲבִד
אֲבִי", לְכֹן בְּקֶשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל כְּשֶׁנִּדְּף אַחֵר יַעֲקֹב,
וּבִשְׁבִיל שְׂחֻשְׁבִּי לַעֲשׂוֹת (לְעַקֵּב), חֲשַׁב לוֹ הַמָּקוֹם כְּאִלוֹ

~ נְקוּדוֹת מַשִּׁיחוּת קוֹדֶשׁ ~ (על־פי לְקוּטְרִישִׁיחוּת כִּרְךָ יֵד עֲמוּד 93 וְאִילָן)

תַּכְּן הַנִּסְיָם הַנּוֹכְרִים בְּהִבָּאֵת הַבְּכּוּרִים

הַטַּעַם שֶׁבְּהִבָּאֵת בְּכּוּרִים מְזַכְרִים אֶת הַנִּסְיָם שֶׁעָשָׂה הַקֹּדֶשׁ־
לְאַבּוֹתֵינוּ הוּא, כִּי הִבָּאֵת הַבְּכּוּרִים הִיא בְּטוֹי בְּמַעֲשֵׂה לְהוֹדִיָּה

וְעֲנִיתָ וְאָמְרָת גּוֹ אֲרַמִּי אֲבִד אֲבִי וַיִּרְדּוּ מִצְרִימָה וַיִּגְרֶשׁ
שָׁם גּוֹ וַיִּבְאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה (כו, ה"ט)

שְׁפַתֵּי חֲכָמִים

נִמְי שְׁאָר חֲסָדִים שֶׁעָשָׂה עִם אַבּוֹתֵינוּ,
דְּאֵם לֹא כֵן מַה עֲנִינוּ דִּי־אֲרַמִּי אוֹבֵד
אֲבִי גְבִי בִיכּוּרִים: כִּי רְצוֹנוֹ לִוְמֵר בְּזוֹ,
וְהִלָּא לֹא הֶאָבִידוּ, וְאֵם כֵּן מַה זֶה
דְּכְתִיב 'אוֹבֵד', דְּמִשְׁמַע שֶׁהֶאָבִידוּ.
וְיִהְיֶה 'אוֹבֵד' פֻּעַל יוֹצֵא, כְּאִלוֹ אֲמַר
'מֵאֲבָד', אֵף שְׂאִינוּ לְפִי הַדְּקוּק, כֵּן
צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְפִי מִדְּרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ
וְכַרְוֵנָם לְבִרְכָּה: לִי רְצוֹנוֹ בְּזוֹ, וְהִלָּא
אִין הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִצְרַף מִחֻשְׁבָּה
לְמַעֲשֵׂה חוּץ מִבְּעוֹדָה זָרָה, לְכֹן פִּירֵשׁ
שְׂבָאוֹמוֹת הָעוֹלָם כו', רְצוֹנוֹ לִוְמֵר
אֲפִילוֹ בְּלֹא עֲבוּדָה זָרָה, וְדוֹקָא
בִּישְׁרָאֵל הוּא כֵּן: מִי רְצוֹנוֹ לִוְמֵר,
דְּמִשְׁמַע מִכֹּחַ זֶה שֶׁ־אֲרַמִּי אוֹבֵד אֲבִי
וַיִּרְדּוּ מִצְרִימָה, וְזוֹה אִינוּ, לְכֹן פִּירֵשׁ

אֵלָא 'מִידָךְ' מוֹפְנָה לְגוֹרָה שׁוּה, נֶאֱמַר
כְּאִין יִדְּ וְנֶאֱמַר בְּבַעֲלִים דְּשִׁלְמִים יִדְּ,
מַה לְהִלָּן תְּנוּפָה כְּדִמְפָּרֵשׁ שָׁם, אֵף יִדְּ
דְּהִכָּא לְעִנְיָן תְּנוּפָה. וְהַתְּנוּפָה דְּהִכָּא
פִּירֵשׁ רִשִׁי בְּפֶרֶק לִוְלָב וְעֲרֵבָה,
שֶׁהַבְּעָלִים אוֹחִזִים בְּשִׁפְתַּת הַטָּהוֹר וְכֵהֵן
מְנִיחַ יְדוֹ תַּחַת שׁוּלְיוֹ שֶׁל טָנָא. וְאֵף עַל
פִּי דְּגָבִי שִׁלְמִים הַכֹּהֵן מְנִיחַ יְדוֹ תַּחַת
יְדֵי בְּעָלִים מְמִשׁ, מִשּׁוּם דְּגָבִי שִׁלְמִים
לִיכָא שִׁפָּה וְשׁוּלִים, מִשּׁוּם הִכִּי יְדוֹ שֶׁל
כֹּהֵן תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים מְמִשׁ: תּוֹרָה ה'
(ה) אֲכָל אֵינָה מִלְשׁוֹן עֲנִיָּה וְתִשּׁוּבָה,
שְׂאִין תִּשּׁוּבָה וּזְלוּת קוֹרָא אוֹ שׁוּאֵל,
וְהִכָּא מִי קָרָא אוֹ שְׁאֵל מַה: י' כְּלוּמַר,
שְׁמוּכִיר חֲסָדִיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
שָׁנַת לָהֶם אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, מְזַכֵּר

(ג) וְדָאם לֹא כֵן לְמֵאִי צָרִיךְ לִוְמֵר
הִכִּי, וְכִי קוֹדֶם לְכֹן לֹא יָדַע הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא כֹּל זֹאת שְׂבָא אֶל הָאָרֶץ.
'כְּפּוּי' הוּא מִלְשׁוֹן 'הַכְּפִישְׁנִי בְּאַפְרִי: ז'
פִּירוּשׁ, אֵם הִיוּ לוֹ פִּירוֹת יוֹתֵר מִמֵּין
אַחַד וּמִיִּין אַחַד מְמוּהָר לְהַתְּכַבֵּר יוֹתֵר
מִהַשְׁנִי, וְהוּא הִבִּיא הַמֵּיִן הַמִּתְּכַבֵּר
לִירוּשָׁלַיִם וְקוֹרָא, וְאַחֵר כִּף כְּשֶׁנִּתְכַבֵּר
הַמֵּיִן הַשְׁנִי מִבִּיאוֹ גַּם כֵּן, אִין צָרִיךְ
לְקַרְא פַּעַם שְׁנִית, וְהוֹכַחְתּוּ מִדְּכְתִיב
'הַיּוֹם', דְּמִשְׁמַע מִיעוּטָא, דְּאֵם לֹא כֵן
'הַיּוֹם' לְמָה לִּיה: תּוֹרָה ד'

(ד) ח פִּירֵשְׁתִּי בְּכַרְשֵׁת צוּ וּבְכַרְשֵׁת
תַּצְוָה וּבְכַרְשֵׁת אֲמוֹר. וְהוֹכַחְתּוּ מִדְּהוּנָה
לִיה לְמִימַר 'וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר וְהִנִּיחוֹ
לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' וְגו', מִיָּדְךָ' לְמָה לִּיה,

על שנתן לנו את הארץ לשבת בה בקביעות – לאכול בה ולשבע מטובה.

וכדי להדגיש חסד זה עלינו, מזכירים שאף שהיו מקומות בהן נתישבו בני ישראל בקביעות ולמשך זמן, לא היה להם כל טוב במקום ההוא, ואדרבה – בו עמדו עליהם לכלותם ולהאבידם. כי בארם גרו בני ישראל עשרים שנה, ובמצרים רד"ו שנה.

ומובן בפשטות מה שלא הביא שאר הנסים, כי היו בדרך או במקום ששהו שם דרך עראי.

לקב"ה על זה שהציל את אבותינו מלבן וממצרים עד שהביאם אל "ארץ זבת חלב ודבש".

אף יש לעין מדוע מזכירים בהבאת הבכורים רק את ההצלה מלבן וממצרים, ולא את שאר הנסים והחסדים שעשה הקב"ה עם בני ישראל קדם שהביאם לארץ, כמו ההצלה מעשו, קריעת ים-סוף, מלחמת עמלק ופיצא בזה?

וגם לומר הבאור בזה: חייב מצות בכורים הוא רק אחרי שבאו לארץ וכבשוה והתישבו בה. ונמצא, דהבאת בכורים היא גם הודיה להקב"ה

וואבאישו לנא מצרים ועננא ויהבו עלנא פלהקנא קשיא:

(ו) וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה:

ווצלינא קדם יי אלהא דאבהקנא וקביל יי צלותנא וגלי קדמוהי עמלנא ולאיתנא ודיחקנא:

(ז) ונצלעק אליהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את-קלנו וירא את-ענינו ואת-עמלנו ואת-לחצנו:

ח ואפקנא יי ממצרים פידא תקיפא ובדרעא מרמא ובחזונא רבא ובאמין ובמופתין:

(ח) ויוצאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמפתים:

ט ואיתנא לאתרא הדין ויהב לנא ית ארעא הדא ארעא עבדא חלב ודבש:

(ט) ויבאנו אל-המקום הזה ויתן-לנו את-הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:

כז"א אל-המקום הזה • (ספרי) זה בית המקדש. ויתן-לנו את-הארץ • כמשמעו.

י ובען הא איתמי ית ריש אבא דארעא דיהבת לי יי ותענענה קדם יי אלהי ותסגיד קדם יי אלהי:

(י) ועתה הנה הבאתי את-ראשית פרי האדמה אשר-נתתה לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך:

כז"א והנחתו • מגיד שנוטלו אחר הנפת (ספרי אמרי: הנחת) הפהקס, ואותו בידו כשהוא קורא, וחוזר ומניף (ספרי. בכורים פ"א).

יא ותחדי בכל טבתא די ייב לך יי אלהיך ולאנש ביתך את ולואי וגיורא די בינך:

(יא) ושמחת בכל-הטוב אשר נתן-לך יהוה אלהיך ולביתך אתה וחלוי והגר אשר בקרבך: ם

שפתי חכמים

ומניח, הוכחתו מהבא, דגמרין 'והנחתו' מ'והניחו' לפני ה', מה 'והניחו' דרישא קודם הנחה היה מניח, אף וכו'; תורה יא

את הארץ' לאו כמשמעו, היינו יכולים לפרש 'אל המקום' היינו ארץ ישראל; תורה י (י) ם דאם לא בן 'והנחתו' למד לי, הרי כבר בתיב 'והניחו'. והא דפירש חזון

'ועוד אמרים' כו', וענין בפני עצמו הוא: תורה ו (ט) נ ואם בן בעל ברחק צריך לומר הא דבתיב 'אל המקום' היינו בית המקדש, אבל אם פירוש ד'יתן לנו

אֲתָהּ וְהַלְלוּ • אַף הַלְלוּ חַיִּב בְּכַפּוּרִים, אִם נִטְעוּ בַתּוֹדָף עֲרִיָּהֶם. וְהִגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבָּךְ • (שם. מכות טז) מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, שְׁאִינוֹ יָכֹל לומר: "לֹאבוֹתֵינוּ".

ז"ל • וְשִׁמְחָתָ בְּכָל־הַטּוֹב • (בכורים שם) מִכָּאֵן אָמְרוּ: אֵין קוֹרִין מִקְרָא בְּכּוּרִים אֶלָּא בְּזִמְן שְׁמִיחָה: הֵינוּ מַעֲצֵרְתָּ וְעַד הַחֵג, שְׁאֵדָם מְלַקֵּט תְּבוּאָתוֹ וּפְרוֹתָיו וְיֵינוּ וְשִׁמְנוֹ, אֲכָל מִהַחֵג וְאֵילָךְ, מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ט עמ' 953 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

השָׁכֵר לְקֹרֵב וְהוֹדִים הוּא שִׁיבוֹ לְקֹרֵב עוֹד

לחַנּוּךְ וְאַחֲרֵיכֶן יַעֲזֹבוּ אוֹתוֹ לִנְפֹשׁוֹ, אוֹ שִׁימְסְרוּ אֶת חִינוּכּוֹ לְמִישֶׁהוּ אַחֵר, אֶלָּא "הַמִּתְחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִים לוֹ גְּמוּר", שְׁצָרִיכִים לְהִבִּיא אֶת הַבִּיכּוּרִים עַד לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הֵינוּ לְגְמוּר אֶת חִינוּכּוֹ עַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת.

וְכֹל־כֵּן גְּדֵלָה מַעֲלֵת עֲבוֹדָה זוֹ, עַד שֶׁהִבְרָכָה שְׁמִיבְרָכִים לְאַחֲרֵי הַעֲבוֹדָה הִיא "הַבָּאֵת בִּיכּוּרִים הַיּוֹם, תִּשְׁנֶה לִשְׁנָה הַבָּאָה" (פרש"י כו, טז), דְּהַשָּׁכֵר הוּא שִׁיזְכֶּה לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זוֹ עוֹד פַּעַם בְּשְׁנָה הַבָּאָה.

שְׁמִיחָה נִרְאָה עַד כַּמָּה גְּדֵלָה עֲבוֹדָה זוֹ, שְׁאִם זָכָה וְהִבִּיא פִּירוֹת הַנוֹעֵר לְבֵית ה', שְׁכָרוֹ הוּא כִּי לִשְׁנָה הַבָּאָה יִזְכֶּה לְקֹרֵב עוֹד יְהוּדִים וְעוֹד יְהוּדִים וְלְהִבִּיאָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, עַד שֶׁנִּזְכֶּה לְהִבִּיא בִּיכּוּרִים כְּפִשּׁוּטוֹ, לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִגְדֵינוּ בְּקֹרֵב.

בְּפֶרֶשְׁתֵּנוּ מְדוּבָר אוֹדוֹת מִצְוֹת בִּיכּוּרִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר הַהוּרָאָה מִמִּצְוָה זוֹ בְּעֲבוֹדַת הָאֵדָם לְקוֹנוֹ:

עִם יִשְׂרָאֵל נִקְרָא "כָּרֶם ה'" (ישעי' ה, ז). וּבְאֵילָנֵי הַכָּרֶם יִשְׁנֶם שְׂרָשִׁים, עֲנָפִים וּפִירוֹת. הַשְּׂרָשִׁים הֵם הָאֲבוֹת, הָעֲנָפִים הֵם רֹאשֵׁי הַמִּטּוֹת, וְהַפִּירוֹת הֵם הַנוֹעֵר, בְּדוֹגְמַת פִּירוֹת הַכָּרֶם הַנּוֹלָדִים וְגִדְלִים בְּאֵילָנוֹת.

וְהַקֵּץ ה' נִכְנָס לְכָרֶם עִם יִשְׂרָאֵל, וְכִמּוֹ שִׁכְתוֹב "בָּאתִי לְגִנִּי אַחוֹתִי כְּלָה", וְרוּאָה פְּרִי שֶׁבְּכָרָה - יֵלֵךְ אוֹ יִלְדָה שֶׁנִּכְנָסוּ לְגִיל מִצְוֹת, אוֹ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְּנָדַע מִעֲנִינֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא יָדַע עֲלֵיהֶם עַד־עַתָּה מִפְּנֵי סִיבּוֹת שׁוֹנוֹת.

מִצְוָה הַקֵּץ ה' נִאֻמָּר שִׁיבִיאוּ "פְּרִי זֶה" לְבִיכּוּרִים. הֵינוּ, שִׁיחַנּוּכּוֹ אוֹתוֹ לְעִנִּינֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת. אֲמָנָם, לֹא דִיבְזָה שִׁיחַתִּילּוֹ

♦ יום שני י"א אלול ♦

יב אַרְי תִּשְׁאִי לַעֲשֹׂרָא ית כל מעשר עללָתָךְ בְּשִׂמְחָה תִּלְתָּאָה שְׁנַת מַעֲשֵׂרָא וְתַתָּן לְלוֹאֵי לְגִיּוּרָא לִיתְמָא וְלְאַרְמְלָא וְיִכְלוּן בְּקִרְוֵיךְ וְיִשְׂבְּעוּ:

(יב) כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנִתְּתָה לְלוֹי לֶגֶר לִיתָם וְלֹאֲלֻמָּה וְאֶכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשִׁבְּעוּ:

חַג הַסְּכּוֹת? תִּלְמוּד־לוֹמֵר: "כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר", מַעֲשֵׁרוֹת שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁת, רִגְלֵי שְׁהַמַּעֲשֵׁרוֹת כָּלִין בּוֹ וְזֶהוּ פֶסַח, שֶׁהִבְרָה אֵילָנוֹת יֵשׁ שְׁנִלְקָטִין אַחֵר הַסְּכּוֹת, נִמְצְאוּ מַעֲשֵׁרוֹת שֶׁל שְׁלִישִׁת כָּלִין בְּפֶסַח שֶׁל רְבִיעִית, וְכָל מִי שֶׁשָּׁהָה מַעֲשֵׁרוֹתָיו, הִצְרִיכוֹ הַפְּתוּב לְכַעֲרוֹ מִן הַבֵּית. שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר • שָׁנָה שְׁאִין נוֹהֵג בָּהּ אֶלָּא מַעֲשֵׂר אַחֲדִית מִשְׁנֵי מַעֲשֵׁרוֹת שְׁנֵהֲגוּ

ז"ל • כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת • כְּשֶׁתִּגְמֹר לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׁרוֹת שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, קָבַע זִמְן הַבַּעֲוֹר וְהַיּוֹדֵי בְּעֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁל שָׁנָה הַרְבִּיעִית, שְׁנֵאָמְרוּ: (דברים יד) "מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא וְגו'". נֵאָמַר כָּאֵן "מִקֵּץ", וְנֵאָמַר לְהֵלֵן: "מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים", לְעִנֵּין 'הַקְהָל'. מַה לְהֵלֵן רִגְלֵי, אֵף כָּאֵן רִגְלֵי. אִי מַה לְהֵלֵן חַג הַסְּכּוֹת, אֵף כָּאֵן

שפתי חכמים

כָּה. וְשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית הוּא שָׁנָה שְׁלִישִׁית שֶׁל שְׁמִטָּה: ר' רַצּוֹנוּ כָּוָה לְהוֹכִיחַ שִׁיבְעָה זִמְן הַבַּעֲוֹר וְהַיּוֹדֵי בְּעֶרֶב פֶּסַח. וּפְסוּק זֶה כְּתִיב בְּפֶרֶשֶׁת רֹאֵה גִבִּי מַעֲשֵׂר: ש' לֹאֵו דוֹקָא כָּאֵן בְּפֶרֶשׁה זוֹ, אֶלָּא רַצּוֹנוּ לוֹמֵר נֵאָמַר עַל מַעֲשֵׂר שֶׁל שָׁנָה שְׁלִישִׁית 'מִקֵּץ' וְהוּי כְּמוֹ שִׁכְתוֹב כָּאֵן, מֵאַחַר שֶׁמְדַבֵּר כָּאֵן גַּם כֵּן בְּמַעֲשֵׂר שֶׁל שָׁנָה שְׁלִישִׁית: ת דִּקְשָׁה, לְמָה קָרָא שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית 'שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר', וְכִי שְׁאָר שָׁנִים שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְשְׁנִיָּה אֵינָן שָׁנִים שֶׁל מַעֲשֵׂר, וּמִתְרַץ

'אֲתָהּ וְהַלְלוּ, וּמִשְׁנֵי מְבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, וְלִהְיֵי חֵילָק: תּוֹרָה יב (יב) ק פִּירוּשׁ, לֹא כְּשֶׁתִּגְמֹר לְהַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁל שָׁנָה שְׁנִיָּה, כְּפִי הַמוֹנֵחַ מִן 'בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית', דְּמִשְׁמַע שְׁאֲתָה עוֹמֵד בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית וּמַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֶׁל שָׁנָה שְׁנִיָּה, דָּאִם לֹא כֵן הָיָה לִיָּה לְמִימֵר 'כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאוֹת הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית'. לְפִיכֶךְ הוֹצֵרְךָ לְפָרֵשׁ שֶׁפִּירוּשׁ 'בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית', שֶׁבַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, וְחִסֵּר שִׁי"ן, כְּמוֹ 'אֶת הַדֶּרֶךְ יִלְכוּ בָּהּ, שִׁיִּלְכוּ

(יא) ע (דְּבַק טוֹב) מַה שְׁמִיחָה שִׁיבְךָ כָּאֵן שִׁכְתָּב 'וְשִׁמְחָתָ' וְגו', וְהֵלֵא אֵינָן נִאֲכָלִים לְזִרִים, דְּאִיתְקִשּׁוּ לְתַרְוּמָה. לְכֹן פִּירֵשׁ מִכָּאֵן אָמְרוּ כו'. וְלִכֵּן נִמִּי גִבִּי הַלְלוּ וְהִגֵּר אֵין לוֹמֵר כְּמוֹ בְּפֶרֶשֶׁת רֹאֵה שְׁאֲתָה מְחַוִּיב לְשִׁמְחָה אוֹתָם עִמָּךְ, כִּיֵּן דְּאִסּוּרִים לָהֶם. לְכֹן פִּירֵשׁ, שְׁגָם הֵם מְחַוִּיבִים בְּכַפּוּרִים: ב פִּירוּשׁ, בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עֲרִיָּהֶם: ז דִּקְשָׁה לְרִשִּׁי, וְהָא הִגֵּר חַיִּיב בְּכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמּוּרוֹת בַּתּוֹרָה, וּפְשִׁטָּא דְּחַיִּיב בְּבִיכּוּרִים, וְלֹא הִיָּה לוֹ לְכַתּוֹב אֶלָּא

בשתי שנים שלפניה, ששנה ראשונה ושנה של שמיטה נוהג בהן מעשר ראשון, כמו שנאמר: (במדבר ט) "כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר, ומעשר שני, שנאמר: (לעיל יד) "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך", הרי שתי מעשרות, ובא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן שתי

מעשרות אלא האחד, ואי זה? זה מעשר ראשון, ותחת מעשר שני יתן מעשר עני, שנאמר כאן: "ונתתה ללוי" את אשר לו, הרי מעשר ראשון. לגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני. ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם כדי שבוע, (פאה. ספרי) מכאן אמרו: 'אין פותחין לעני בגרן פחות מחצי קב חטים וכו'.

(יג) ואמרתי לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותך ולא שכחתי:

יג ותימר קדם יי אלהיך פלתי קדש מעשרא מן ביתא ואף יתבתה ללואי ולגירא ליתמא ולאלמלא ככל פקודך די פקידתני לא עברית מפקודיך ולא אתגשיתי:

מעשר לתרומה, ולא שני לראשון, שהתרומה קרויה ראשית, שהיא ראשונה משנעשה דגן, וכתוב: (שמות כב) "מלאךך ודמך לא תאחר", לא תשנה את הסדר. לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על שאינו מינוח, ומן הקדש על הישן, (ולא מן המלוש על המקדש, ולא מן המקדש על המלוש). ולא שכחתי. מלכרךך על הפרשתי מעשרות.

כ"ג ואמרתי לפני ה' אלהיך. (סוטה לב) התודה שנתת מעשרותיך. בערתי הקדש מן הבית. (ספרי) זה מעשר שני ונטע רבעי, ולמדך שאם שיה מעשרותיו של שתי שנים ולא העלם לירושלים, שצריך להעלותם עכשו. וגם נתתיו ללוי. (שם) זה מעשר ראשון, וגם, לרבות תרומה ובכורים. ולגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני. ככל מצותך. נתתם בסדרן, ולא הקדמתי תרומה לבכורים, ולא

(יד) לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני:

יד לא אכלית באבלי מנה ולא פלתי מנה בדמסאב ולא יתבית מנה למית קבליית למימרא דיי אלהי עבדית ככל די פקידתני:

ט"ז טהור, בין שאני טהור והוא טמא. והיכן הזהר על כך? (לעיל יב) "לא תוכל לאכל בשעריך", (יבמות עה.

כ"ג לא אכלתי באני ממנו. מכאן שאסור לאונן. ולא בערתי ממנו בטמא. בין שאני טמא והוא

שתי חכמים

על שעורין: ט כתב הרא"ם, פירוש מלכרך, מלשבהך בעת הפרשת מעשרות, ולא מלכרך ברכת הפרשת מעשרות שהוא נוסח הברכות שתקנו אנשי בנסת הגדולה, שבברכות על המצות אינו אלא מדרבנן: תורה יד (יד) * (קצור מרחי) דאם לא כן מאי נפקא מינה אם אכל אם לא אכל. ואף על פי שהידידי הוא בכל המעשרות והתרומות כמו שדרשו רבותינו ז"ל מקרא ד'וגם נתתיו וגו' בדלעיל, מכל מקום מלת 'ממנו' משמע מעשר אחד, ואין זה אלא מעשר שני שנקרא קודש, ועיין שם: כ רצונו לומר התרומה, בין שהוא טמא ואני טהור: ל ואם תאמר, ונימא נמי מכאן הוזהר,

בפרשת קדושים שמעשר שני ונטע רבעי הם נקראים קודש: ה רצונו לומר, והרי אין מעשר שני נוהג בשנה שלישית אם כן לא היה ליה להתודות אלא על מעשר עני שהוא נוהג בשנה השלישית ונמשכת עד פסח של שנה רביעית בדלעיל, לכן פירש ולמדך כו: ו כתב 'תרומות' לשון רבים, לכלול גם תרומת מעשר, כי היכי דבמתניתין שלח מעשר שני כלל ביכורים בכלל תרומה, בדפירש שם הר"ש בדרבתיב 'ותרומת ידך' ואמרו רבותינו וכוונם לכרכה אלו בכורים. ורש"י הוכיח בפירוש, דלאו כל אינשי שמעתא גמירי: ז רצונו בזה, היכן הקפידה התורה בזה על הסדר: ח פירוש, חטיין

שנה שאין נוהג בו: א קשה לרש"י, וכי אם אינו רוצה לאכול מה לעשות. לכן פירש תן לו כו, עשה מה שעליך נש לעשות: ב שהוא שתיים עשרה ביצים. אבל שעורים צריך ליתן לו קב. ודוקא בגורן צריך ליתן לו חצי קב חטים, אבל בעיר אין צריך ליתן לו חצי קב, שבעיר יכול לילך גם כן לאחרים, מה שאין כן בגרנות שהגרנות רחוקים זה מזה: תורה יג (יג) ג פלומר, התודה אל לבך. דאם לא כן היה לו לומר 'ואמרתי לה' אלהיך, מאי לפני', כמו דכתיב לעיל גבי הבאת בכורים. (גור אריה) דאי כמשמעו, מה צורך לומר להקדוש ברוך הוא, הא כבר ידוע לפניו: ד בדפירש רש"י לעיל

לעשות לוי ארון ותכריכין. שמעתי בקול ה' אלהי • (מעשר שני פ"ה) הביאותי לביית הבחירה. עשיתי ככל אשר צויתני. שמחתי ושמחתים בו.

מכות י' זו אכילת טמאה, כמו שנאמר בפסולי המקדשים: (לעיל טו) "בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו'", אבל זה לא תוכל לאכל דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר. ולא נתתי מקומו למת • (ספרי)

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז עמ' 678)

חשבון צדק: בערתי הקדש מן הבית. לא אכלתי באני מקומו וגו'. ובפסוק הבא נאמר "השקיפה ממעון קדשך, ואמרו רז"ל כל השקפה שבתורה ארורה וזה לשון ברכה, שיש לומר שרומז על מעלת אתהפכא חשוכא לנהורא על ידי עבודת התשובה.

לא אכלתי באני מקומו (כו, יד) ח"י אלול חל לעולם בסמיכות לפרשתנו. והנה ידוע שיום זה הוא התחלת י"ב ימים האחרונים של חדש אלול, שהם כנגד י"ב חדשי השנה, יום לחדש, ובהם יש לערוך חשבון נפש מיוחד על כל י"ב חדשי השנה. ויש לומר, שידוי מעשרות הוא על-דרך

טו אסתכי ממדור קדשך מן שמיא וברך ית עמך ית ישראל וית ארעא די יהבת לנא קמא די קימתא לאבהתנא ארע עבדא חלב ודבש:

(טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש: •

בעתם •. אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו • לתת לנו, וקימת, "ארץ זבת חלב ודבש" •.

יז • השקיפה ממעון קדשך • (ספרי) עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות, שאמר • (ויקרא כו) : "אם בחקתי תלכו, ונתתי גשמים

♦ יום שלישי י"ב אלול ♦

טז יומא הדין יי אלהך מפקדך למעבד ית קימא האלין וית דינא ותשר ותעבד ותהון ככל לבך ובכל נפשך:

(טז) היום הזה יהיה אלהיך מצוה לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך:

ושמרת ועשית אותם • בת-קול מברכתו: • הבאת בכורים היום, תשנה לשנה הבאה •.

יז • היום הזה ה' אלהיך מצוה • בכל יום יהיו בעיניך חדשים, באלו בו ביום נצטוית עליהם.

שפתי חכמים

וקיימת ההבטחה שהבטחת ליוצאי מצרים לתת להם ארץ זבת חלב ודבש יותר ממה שנשבעת לאבותינו: תורה טו (טז) צדקשה לרש"י, בודאי להכי נסמכה פרשה זו דהבא לפרשת ביכורים, שיהא נמי הא דכתיב 'ושמרת' קאי אפרשת ביכורים, ואיך נופל אפרשת ביכורים 'ושמרת ועשית' אותם וגו', כיון שפפרשת ביכורים כתיב שפבר עשה המעשה שפבר הביא הביכורים כדמשמע מיהשקיפה ממעון קדשך וגו', לכן פירש בת קול מברכתו כו'. הרא"ם, ולי נראה דקשה לרש"י, דאם הקרא כפשוטו, למה ליה דכתיב 'היום הזה' כו', הא כבר הזהיר

שצוה עליו ונשסמר מכל מה שהזהיר עליו, ומזה הטעם עצמו דרשו גבי 'עשיתי ככל אשר צויתני' שמחתי ושמחתי בו. רא"ם: • רצונו לומר, אחרים: תורה טו (טז) ע' דאם לא כן מה מקום לתפלה זו לכאן, אלא מפיון שעשינו כו' ראוי לך לעשות מה שהבטחתנו, אבל על כל פנים תפלה הוא, ולא כמו שכתב הרא"ם ודבק טוב: • רצונו לומר במה שמוסיף מלת 'לתת לנו' כו', שפבוועה לא הוזכר 'ארץ זבת חלב ודבש', ואם כן איך כתיב הקא 'כאשר נשבעת' וגו', לכן פירש 'לתת לנו', כלומר כאשר נשבעת לתת לאבותינו

כמו שכתב לעיל 'מכאן שאסור לאונן'. ויש לומר בודאי איסור למדין מכאן, לכן פירש 'והיכן הזהיר על כך' רצונו לומר כפי שיעבור עליו בלאו וילקה, אבל גבי אונן שאכל אינו אלא איסור בעלמא ולא מלקות. והא דכתיב 'לא אכלתי באני' אינו אלא סיפור דברים אבל אינו אזהרה, כי אזהרה לא שייך אלא מפי הקדוש ברוך הוא, לכן פירש אזהרה מפינו כו': • רבותא קא משמע לן, אפילו ארון ותכריכין שהוא של מצוה, וכל שכן של חול. ועיין בקצור מנחם: • דאם לא כן, מה תלמוד לומר 'שמעתי בקול ה', הרי כבר התודה שקיים כל מה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 6)

בְּכָל יוֹם יְהִי בְּעֵינֶיךָ חֲדָשִׁים (רש"י כו, טז) הרי שתבת "היום" מורה על חבור שתי תנועות הפוכות: תמידיות והתחדשות. והנה, יום מרפב מיום ומליה, משמש ומירח.

(יז) אֶת־יְהוָה הָאֱמִירָה הַיּוֹם לַהֲיוֹת לָךְ לֵאלֹהִים וּלְלַכֵּת בְּדַרְכֵּי וּלְשֹׁמֵר חֻקֵּי וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשֹׁמֵעַ בְּקוֹל:

יִי יְיָ חֲטַבְתָּ יוֹמָא דִּין לְמַהוּי לָךְ לֵאלֹהִים וּלְמַהוּ בְּאַרְחֵן דְּתַקְנֵן קְדֻמְהוּי וּלְמַשֵּׁר קְדֻמְהוּי וּפְקוּדוּהוּ וְדִינוּהוּ וּלְקַבְּלָא בְּמִמְרָה:

כ"ט • הָאֱמִירָה וְהָאֱמִירָה • אין להם עד מוכיח במקרא, ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה: הבדלתי לך מאלהי עובדי-כוכבים להיות לך

(יח) וַיְהִי־הָאֱמִירָה הַיּוֹם לַהֲיוֹת לּוֹ לְעַם בְּאִשֶּׁר דִּבְרָתָהּ וּלְשֹׁמֵר כָּל־מִצְוֹתָיו:

יח וְיִי חֲטַבְתָּ יוֹמָא דִּין לְמַהוּי לַה לְעַם חֲבִיבִי כְּמָא דִּי מְלִיל לָךְ וּלְמַשֵּׁר כָּל פְּקוּדוּהוּ:

כ"ט • בְּאִשֶּׁר דִּבְרָתָהּ • (שמות יט) "והייתם לי סגלה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך כד עמ' 261 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ישראל – אוצרו של הקב"ה

בפרשתנו כתוב בנוגע לעם ישראל "להיות לו לעם סגולה" (כו, יח). ובפרוש תיבת "סגולה" כתב רש"י (יתרו יט, ה ד"ה והייתם): "אוצר חביב, כמו (קהלת ב) וסגולת מלכים כלי יקר, ואבנים טובות שהמלכים גוזזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאך ואמות".

וגם לבאר זה בדרך החסידות: ברשותו של המלך נמצאים הרבה אבנים טובות ומרגליות. אמנם, ישנן אבנים שקובעין בכתר מלכותו להדר ולפזות את הכתר, ישנן אבנים שמשתמש בהן לצרכי המדינה וכיוצא בזה, אך האבנים הגנוזות באוצר המלך, אין הוא

משתמש בהן כלל לאף צורך, אלא הוא משתעשע ומתענג אתו, אף שאין ממלאות תפקיד מסוים. וכמו כן הוא בבני ישראל, דזה שבני ישראל מקימים תורה ומצוות ומגלים מלכותו יתברך בעולם, דבר נעלה הוא עד מאד, אף הקב"ה מתענג ומשתעשע אף בבני ישראל עצמם בלי קשר למילוי תפקידם. כי ישראל הם כמו אוצר המלך, שהמלך משתעשע בהם כמו שהם (אלא שאין זה פוטר אותם חסידותם ממילוי תפקידם, ורק מגלה את גודל חיבתם לפניו יתברך).

(יט) וּלְתַתֵּן עֲלֵיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהַלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וּלְהִיתָךְ עִם־קֹדֶשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאִשֶּׁר דִּבְרָ: פ

יט וּלְמַתְנָךְ עֲלָאָה עַל כָּל עַמֵּמָא דִּי עֲבַד לְתַשְׁבָּחָא וּלְשֵׁם וּלְרַבּוּ וּלְמַהוּן עִם קוֹדֵשׁ קֳדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּמָא דִּי מְלִיל:

כ"ט • וּלְהִיתָךְ עִם־קֹדֶשׁ וְגו' בְּאִשֶּׁר דִּבְרָ • (ויקרא כ) "והייתם לי קדושים".

שפתי חכמים

על זה בפרשת 'והיה אם שמוע' ובפרשת 'ואהבת', אלא על פירוש צריך לומר דכל הענין קאי על הבאת ביכורים, ואם כן האי דכתיב 'ושמרת ועשית' על מה קאי, ואיך נתקשר וגו': ר' זהו פירוש של 'וה' האמירך' וגו': ש' האמירך' שבחתי, כמו 'ותאמר' כל פעלי אנו', 'שתבחו שדרכן צלחה' (רש"י חגיגה דף ג:). תורה יח

ודבוק עם 'את ה' האמירך' כו', אלא על פירוש קול מברכת אותו כו': תורה יח

(יז) ק' זהו פירוש של 'האמירך היום'

♦ יום רביעי י"ג אלול ♦

א ופקיד משה וסבי ישראל ית עמא למימר
טר ית כל תפקדתא די אנא מפקד תכון
יומא דין:

כז (א) ויצו משה וקני ישראל את־העם לאמר שמר
את־פֿל־המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום:

רש"י • שמר את־פֿל־המצוה • לשון הנהי, גרדנ"ט בלע"ז (בעאבאכטענד) •

ב ויהי כיומא די מעברין ית ירדנא לארעא
דיי אלהיך יהב לך ותקים לך אבנין וברכין
ותסוד ותהון בסידיא:

(ב) והיה כיום אשר תעברו את־הירדן אל־הארץ
אשר־יהיה אלהיך נתן לך והקמת לך אבנים
גדלות ושרת אתם בשיר:

וכנגדן בגלגל ונגדן בהר עיבל, כדאיתא במסכת
סוטה (דף לה) •

רש"י • והקמת לך • בירדן, ואחר־כך תוציאו משם
אחרות ותבנו מהן מזבח בהר עיבל. נמצאת אתה
אומר: שלשה מיני אבנים היו: שתיים עשרה בירדן,

ג ותכתוב עליהן את־פֿל־דברי התורה הזאת
בעברך למען אשר תבא אל־הארץ אשר־יהיה
אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר
יהוה אלהי־אבותיך לך:

(ג) וכתבת עליהן את־פֿל־דברי התורה הזאת
בעברך למען אשר תבא אל־הארץ אשר־יהיה
אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר
יהוה אלהי־אבותיך לך:

ד ויהי כמעברכון ית ירדנא תקימון ית
אבניא האלין די אנא מפקד תכון יומא
דין בטורא דעיבל ותסוד ותהון בסידיא:

(ד) והיה בעברכם את־הירדן תקימו את־האבנים
האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל
ושרת אותם בשיר:

ה ותבני תמן מדבחא קדם יי אלהיך מדבח
אבנין לא תרים עליהון פרזלא:

(ה) ובנית שם מזבח ליהוה אלהיך מזבח אבנים
לא־תניף עליהם ברזל:

ו אבנין שלמין תבני ית מדבחא דיי אלהיך
ותספ עלויה עלון קדם יי אלהיך:

(ו) אבנים שלמות תבנה את־מזבח יהוה אלהיך
והעלית עליו עולת ליהוה אלהיך:

שפתי חכמים

אותן ולקחו והקימו אותם בגלגל,
משום הכי נקטינהו בהרדי, ועל זה
כתב רש"י כדאיתא במסכת סוטה,
דהתם מביא הקרא דספר יהושע.
ושלשה מיני אבנים שקבת רש"י,
רצונו לומר שלשה מיני מקומות, וכו' ו
יתורצו קושיות הר"א"ם שהקשה על
רש"י ו"ל ממסכת סוטה פרק אלו
נאמרין: תורה ג

אבנים הקימו בירדן במקום כפות רגלי
הכהנים, ושנים עשר אבנים הקימו
בגלגל במלון ראשון של ארץ ישראל,
ועל אותם אבנים כתב מתחלה בהר
עיבל כל התורה, ומשום דכתיב
ביהושע שני מיני אבנים, דהיינו ירדן
וגלגל, משום הכי נקט רש"י תחלה
שני מקומות אלו, אף על פי שמתחלה
הקימו אותן בהר עיבל, כיון שקלפו

כז (א) ת פירוש, הוי שומר המצוה
הזאת תמיד, לא לשון ציווי, דאם בן
דיה לינקד השי"ן בשו"א. ואין לפרשו
שהוא מקור, דאם בן 'שמור תשמר'
מבעי ליה, כמו 'פתוח תפתח', 'נתון
תתן'. ר"א"ם: תורה ב
(ב) מן המקראות דהכא לא מוכח
מיד, אלא מן המקראות שביהושע
מוכח הבל, דביהושע כתיב שנים עשר

(ז) וּבַחֲתָ שְׁלָמוֹם וְאַכְלָתָ שֵׁם וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ז ותכוס נכסת קודשין ותיכול תמן ותחדי קדם יי אלהך:

(ח) וּכְתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיֵּטֵב: ׀

ח ותכתוב על אבניא ית כל פתגמי אורייתא הדא פרש יאות:

זש"י • באר היטב • (שם) בשבעים לשון.

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְכַּת וְשִׁמַּעַ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיִּית לְעַם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ט ומליל משה וכהנים הלווי לכל ישראל למימר אצית ושמע ישראל יקמא הדין הוייתא לעמא קדם יי אלהך:

זש"י • הסכת • פתרגומו. היום הזה נהיית • בכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת עמו בבכרית.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כס עמ' 282)

התכן של "נהיית לעם". אדמו"ר הזקן - אאמו"ר מבאר (פלקוטי לוי יצחק) שהיו"ם הז"ה בגימטריא שלש פעמים הוי' (78), שהם ג' המוחין דגדלות חב"ד - והרי אדמו"ר הזקן הוא מיסד תורת חסידות חב"ד.

היום הזה נהיית לעם (כז, ט) ח"י אלול הוא יום ההקדֵת של שני המאורות הגדולים, הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן, ושניהם רמוזים בפסוק זה. **הבעל-שם-טוב** נהג לחזר בעירות ובמושבות של בני ישראל ולגרם להם לומר "ברוך השם" וכיצא בזה, הינו שגלה ועזר בהם את נקדת הנהדות, שזהו

י ותקבל למימרא דיי אלהך ותעבד ית פקודיה וית קמוהי די אנא מפקדך יקמא דיין:

(י) וְשִׁמַּעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַעֲשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָיו וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם: ׀

♦ יום חמישי י"ד אלול ♦

יא ופקיד משה ית עמא ביומא ההוא למימר:

(יא) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר:

יב אלין יקומוין לברכא ית עמא על טורא דגריזים כמעברכון ית ירדנא שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן:

(יב) יֹאֵלָה יַעֲמָדוּ לְבָרֶךְ אֶת־הָעָם עַל־יַד גְּרִיזִים בְּעֵבְרָם אֶת־הִירְדֵּן שְׁמַעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וַיִּשְׁשַׁכֵּר וַיּוֹסֵף וּבְנֵימָן:

שפתי חכמים

היה לו להקדים ולומר 'ויצו משה את העם' וגו', שהוא פרשת הקללות, ואחר כך היה לו למנקט פרשת 'היום הזה', דאין שייך לומר הקא 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', כיון דהוא עיקר השעם לפי שנאמר 'היום הזה': תורה י

'היום הזה' למדנו שרמו להם שבכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת כו'. הרצ"ם. ולי נראה דמהיום הזה דייק, כמו גבי 'היום הזה' אלהיך מצורך, דאין לומר כמשמעו, שהרי באותו היום קבלו עליהם הברכות והקללות האמורות בהר גריזים ובהר עיבל. דאי משום הכי נאמר 'היום הזה', אם כן

(ח) ב עיין לעיל פרשת דברים ושם פירשתי. (נחלת יעקב) והטעם שכתב בשבעים לשון, היינו כדאיתא במסכת סוטה (דף לה) שיוכלו האומות להעתיקה: תורה ט
(ט) ג פירוש, מדכתיב 'נהיית לעם לה' אלהיך', ולא כתיב 'תהיה', משמע שעל הברית הקודם קמייך, ומדכתיב

"בְּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגו'", וְאֵלּוּ
וְאֵלּוּ עֹנִין אִמּוֹן, תָּזְרוּ וְהִפְכוּ פְּנֵיהֶם כָּל־פִּי הָרַע עֵיבֵל
וּפְתָחוּ בְקִלְלָה, וְאוֹמְרִים: "אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
פֶסֶל וְגו'", וְכֵן כָּל־עַד "אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים".

כ"י - לְבָרַךְ אֶת־הָעָם • כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה: (דף
ל"ה) שֶׁשָּׂה שְׂבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הָרַע גְּרֻזִים, וְשֶׂשָׁה לְרֹאשׁ
הָרַע עֵיבֵל, וְהַפְּתָחוּ וְהָלִיזוּ וְהָאֲרוּן לְמִשָּׁה, בְּאֶמְצַע.
הִפְּכוּ לְוִיס' פְּנֵיהֶם כָּל־פִּי הָרַע גְּרֻזִים וּפְתָחוּ בְּכִרְכָּה:

יג וְאֵלֶּיךָ יִקְוִמוּן עַל לְוִיסָא בְּטוּרָא דְעֵיבֵל
רַאיוּכֵן גְּדִי וְאֲשֶׁר יִזְבּוּלֵן דִּין וְנִפְתָּלִי:

(יג) וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל־הַקִּלְלָה בְּהָרַע עֵיבֵל רַאיוּכֵן גְּדִי
וְאֲשֶׁר יִזְבּוּלֵן דִּין וְנִפְתָּלִי:

יד וְיִתִּיבִינוּ לְוִאי וְיִמְרִינוּ לְכָל אֲנָשׁ יִשְׂרָאֵל
קָלָא רְמָא:

(יד) וְעָנּוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל
רָם: ׀

טו לִיט בְּכִרָא דִּי יַעֲבֹד צָלָם וּמִתְכָּא מְרִיחָא
קָדָם יי עֲבֹד גְּדִי אִמּוֹן וּמִשְׁוִי כְּסִתְרָא וְיִתִּיבִינוּ
כָּל עַמָּא וְיִמְרִינוּ אִמּוֹן:

(טו) אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תֹעֵבָת
יְהוָה מַעֲשֶׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם בִּסְתֵר וְעָנּוּ כָל־הָעָם
וְאָמְרוּ אִמּוֹן: ׀

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (שיחת פורים תשי"ז - תורת מנחם כרך יט עמ' 184)

אִישִׁית, מִדִּילִיָּה - הוּא מְכַנֵּס "פֶּסֶל וּמַסֵּכָה" בְּחֶלֶק הַנִּסְתָּר
שֶׁבְּתוֹרָה "בִּסְתֵר" (ראה זח"ג קכז, ב. נִיצוּצֵי אִוִּרוֹת שֶׁם אוֹת א).

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה . . מַעֲשֶׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם
בִּסְתֵר (כז, טו) כ"ק מו"ח אדמו"ר אָמַר פֶּעַם, בְּשֵׁם הַזֶּהר,
שֶׁכָּאֲשֶׁר אָדָם מְחַדֵּשׁ חֲדוּשׁ בְּפִנְימִיּוּת הַתּוֹרָה מְסַבְּרָא

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (שיחת יום שמחת תורה ה'תשי"ז)

בִּסְתֵר! וְלָכֵן, אֲסוּר לְהַכְנִיס סִבְרוֹת מִשְׁלֹ בְּפִנְימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
כִּי־אִם לְלַמּוֹד אֶת "דְּבָרֵי הָרֵב".
- כְּשֶׁהֲרִבִי דִּיבֵר אוֹדוֹת עֲנִין זֶה (בְּהִיּוֹתוֹ בְּפֶטַע־עֲרֻבֵיג, יג)

כְּשֶׁאָדָם מְחַדֵּשׁ בְּפִנְימִיּוֹת הַתּוֹרָה - דְּהֵינּוּ שְׁמוּסִיף בֶּה סִבְרָא
אִישִׁית מִדִּילִיָּה - אָמַר עַל כָּף פֶּעַם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמִּי
אֲדַמּוּ"ר בְּשֵׁם הַזֶּהר, שֶׁזֶהוּ עֲנִין ד' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל גו' וְשֵׁם

שְׁפַתֵי חֲכָמִים

וְהַמְקַלְלִין וְהַיּוֹפְכִים פְּנֵיהֶם כְּדִפְרִישׁ
רש"י, וּפִירוּשׁ דְּקָרָא דְּאֵלֶּה יַעֲמְדוּ
לְבָרַךְ אֶת הָעָם, כְּאֵלּוּ אָמַר 'אֵלֶּה
יַעֲמְדוּ עַל הָרַע גְּרֻזִים כְּשִׁיבָאוּ הַלְוִיִּם
לְבָרַךְ אֶת הָעָם, וְיִמִּי הֵם הָעוֹמְדִים עַל
הָרַע גְּרֻזִים, שְׁמַעוֹן וְלֵוִי וְגו'. וְאִם תֹּאמַר,
וְהָרִי כְּתִיב 'וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרַךְ אֶת
הָעָם שְׁמַעוֹן לֵוִי וְיִהוּדָה וְגו', אִם כֵּן
מִשְׁמַע שֶׁגַּם לֵוִי הָיָה עוֹמֵד עַל הָרַע
גְּרֻזִים כְּמוֹ שְׂאֵר שְׂבָטִים, וְאִיךָ פִּירֵשׁ
הוּא ו'ל' וְהַפְּתָחוּ וְהָלִיזוּ וְהָאֲרוּן
לְמִשָּׁה בְּאֶמְצַע כו'. וְיִשׁ לֹמַר, שְׁנֵי מִיָּנִי
לְוִיִּם הֵם, מִקֵּם הָרָאוּם לְשִׁרְתָּה, דְּהֵינּוּ
עַד שִׁיגִיעַ לְחַמְשִׁים שָׁנִים, וְשִׁאִינוֹן
רָאוּן לְשִׁרְתָּה, דְּהֵינּוּ מִחֲמָשִׁים וְאִילָּה,
וְאוֹתוֹן הָרָאוּן לְשִׁרְתָּה עוֹמְדִין לְמִשָּׁה,
וְאוֹתוֹן שִׁאִינוֹן רָאוּן לְשִׁרְתָּה עוֹמְדִין עַל
הָהָר, בְּרִייתָא פֶּרֶק אֵלּוּ נֶאֱמָרִין (דף
לז): תוֹרָה יג

וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן מֵאִי זֶה דְּכְתִיב
'אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרַךְ אֶת הָעָם' וְהָרִי
מִשְׁמַע דְּהֵם עֲצָמוֹן הָיָה הַמְּבָרְכִין. יִשׁ
לֹמַר דְּהָכִי פִירוּשׁוֹ, אֵלֶּה יַעֲמְדוּ אֲצֵל
הַלְוִיִּם בְּשֶׁשָּׂה שְׁעֵמְדוֹ הַלְוִיִּם לְבָרַךְ אֶת
הָעָם עַל הָרַע גְּרֻזִים שְׁמַעוֹן וְגו', כִּי
מִצְוַתִּי בְּשֵׁם אֶחָד מִהַגְדוּלִים. וְלִי
נִרְאָה דְּהוֹכַחְתּוֹ מִדְּכְתִיב 'וְעָנּוּ הַלְוִיִּם
וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל' וְגו', שְׁמַע
מִיָּנִי דְּהַלְוִיִּם הָיוּ הַמְקַלְלִין, וְהוּא הָיָה
הַמְּבָרְכִין, דְּהָא קוּדָם שְׁאָמְרוּ 'אֲרוּר
הָאִישׁ' הָיוּ אוֹמְרִים 'בְּרוּךְ הָאִישׁ' וְאִין
לֹמַר דְּהָא דְּכְתִיב 'וְעָנּוּ הַלְוִיִּם' פִּירוּשׁוֹ
דְּעָנּוּ הַלְוִיִּם תְּחִלָּה, כְּלוֹמַר שֶׁהֵם
הִתְחִילוּ וְאַחֲרַיָּה כִּי כָּל הָעָם אֲחִירֵיהֶן,
דָּאִם כֵּן הָכִי הוּא לִיָּה לְמִימַר, 'וְעָנּוּ
הַלְוִיִּם וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ' וְגו',
וְעוֹד מֵאִי אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָרִי
הֵם עֲצָמוֹן הָיוּ גַם כֵּן מִן הַמְקַלְלִין, אֵלֶּה
עַל כְּרָחָה שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ הַמְּבָרְכִין

(יב) ד' אָף עַל גִּב דְּכְתִיב 'שְׁמַעוֹן וְלֵוִי
וְיִהוּדָה' וְגו', מִשְׁמַע דְּאוֹתוֹן שֶׁשָּׂה
שְׂבָטִים הָיוּ מְבָרְכִים וְלֹא שְׂבָט לֵוִי
לְבָרַךְ, יִשׁ לֹמַר מִדְּכְתִיב 'וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ
עַל הַקִּלְלָה בְּהָרַע עֵיבֵל', וְכַעַל כְּרָחָה
צָרִיף לֹמַר 'עַל הַקִּלְלָה' אֲצֵל הַקִּלְלָה,
רוֹצֵה לֹמַר שֶׁהַלְוִיִּם הִפְּכוּ פְּנֵיהֶם לָהֶן,
וְלָכֵן נִקְרְאוּ 'אֲצֵל' יוֹתֵר מֵאוֹתוֹן שֶׁהָיוּ
עוֹמְדִים עַל הָרַע גְּרֻזִים, אָף שֶׁהָיוּ
קְרוֹבִים לָהֶן כְּמוֹ אֵלֶּה, כִּיֵּן שְׁלֹא יִתְּכֵן
לְפָרֵשׁ כְּמִשְׁמַעוֹ, שִׁאִינוֹן שִׁיף לֹמַר
'אֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקִּלְלָה', וְכִי יִשׁ
מִשְׁוֹת בְּקִלְלָה שְׁדוּרְסִין עֲלֶיהָ
בְּרִגְלִים, אֵלֶּה כְּעַל כְּרָחָה פִּירוּשׁוֹ אֲצֵל
הַקִּלְלָה, כְּלוֹמַר אֲצֵל אוֹתוֹן הַמְקַלְלִים,
אִם כֵּן שְׁמַע מִיָּנִי שֶׁהֵם עֲצָמוֹן אִינוֹן
מְקַלְלִין, מִמִּילָא הָא דְּכְתִיב 'אֵלֶּה
יַעֲמְדוּ לְבָרַךְ' וְגו' נִמִּי הֵן עֲצָמוֹן אִינוֹן
הַמְּבָרְכִים, וְעַכְשִׁיו סִבְרָא הוּא שֶׁהֵם
שְׂבָט לֵוִי מִדְּכְתִיב 'וְעָנּוּ הַלְוִיִּם' וְגו'.

הנקראת עתה בשם "לענינגראד", שאלתי אז את הרבי: בשלמא מאמר שאדם שמע בעצמו, יכול הוא לשאול אצל בעל המאמר לפירוש הענין; אבל מה יעשה בהמאמרים הישנים, שבעל המאמר כבר איננו בעלמא דין, ונמצא שגם אז צריכים לשאול את בעל המאמר? - ענה לי הרבי בקור

רוח ("קאלט בלוטיק"): נו, ומה בכך ("איז וואס")? ... - ופיון שפלימוד פנימיות התורה לא מתעוררת מציאותו, לכן אפשר ללמוד זאת גם קודם התפלה. ואדרבה: פיון שלימוד זה ענינו ביטול - הרי זה גם הכנה לתפלה גופא.

(טז) אָרוֹר מְקַלָּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:
 כ"י - מְקַלָּה אָבִיו • מְזֻלָּל, לְשׁוֹן (לעיל כה) "וְנִקְלָה אַחִיד".

(יז) אָרוֹר מְסִיג גְּבוּל רַעְהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:
 כ"י - מְסִיג גְּבוּל • מַחְזִירוֹ לְאַחֲרָיו וְגוֹנֵב אֶת הַקְּרָקַע, לְשׁוֹן: (ישעיה נט) "וְהוֹסֵג אַחֲזֹר".

(יח) אָרוֹר מְשַׁנֶּה עוֹר בְּדֶרֶד וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:
 כ"י - מְשַׁנֶּה עוֹר • הַסּוּמָא בְּדִבְרָה, וּמְשִׂאוֹ עֲצָה רָעָה.

(יט) אָרוֹר מַמְהָ מְשַׁפֵּט גִּרְיָתוֹם וְאִלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:

(כ) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־אִשְׁתּוֹ אָבִיו כִּי גִלָּה בְּנֶף אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:
 ׀

(כא) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:
 ׀

(כב) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־אֲחִיתּוֹ בֶּת־אָבִיו אִו בֶּת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:

(כג) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־חֲתָנָתּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:
 ׀

(כד) אָרוֹר מִבֵּה רַעְהוּ בִּפְתָר וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן:
 ׀

כ"י - מִבֵּה רַעְהוּ בִּפְתָר • עַל לְשׁוֹן הָרְעוּ הוּא אוֹמֵר. רְאִיתִי בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הַדְּרָשׁן: י"א אָרוּרִים יֵשׁ כָּאֵן כְּנֶגֶד י"א שְׁבָטִים, וְכִנְגֵּד שְׁמַעוֹן לֹא כְּתֹב

אָרוֹר, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְכַרְכּוֹ לִפְנֵי מוֹתוֹ כְּשֶׁבִּרְךְ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים, לְכֹף לֹא רָצָה לְקַלְלוֹ.

שפתי חכמים

(יח) ה' דגמרינן 'משגה' 'משגה' (כד) ו'דאם לא כן, 'בסתר' למה ליה, מפרשת קדושים. ודחתם גופא מנלן, וכי אם יבדו בגלוי הכאה ממש מותר, בתמיה, והלא כתיב 'לא יוסיף פן יוסיף' בפרשת כי תצא: ו' ואם תאמר, למה סמך רבי משה הדרשן לגבי 'מכה רעהו בסתר'. ויש לומר, בשלמא בלא עיני בפרשת קדושים: תורה יט

(כה) אָרוֹר לְקַח שְׂחָד לְהַכּוֹת נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר
כַּח לֵיט דִּי מְקַבֵּל שְׂחָדָא לְמַקְטֵל נַפְשׁ דָּם
כַּח לֵיט דִּי לֹא יִימַר כָּל עַמָּא אָמֵן:
כֹּל יֵימֵר כָּל עַמָּא אָמֵן:

(כו) אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא-יָקִים אֶת-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה-הַזֹּאת
לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן: פ

כ"י אֲשֶׁר לֹא-יָקִים • כָּאֵן כָּל אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְקַבְלוּהָ עֲלֵיהֶם כְּאֶלָּה וּבִשְׁבוּעָה.

כח (א) וְהָיָה אִם-שָׁמָּע תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשָׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְּךָ
הַיּוֹם וְנִתְּנָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל-גּוֹי הָאָרֶץ:
א וְהָיָה אִם קִבְּלָא תְּקַבֵּל לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ
לְמַטֵּר לְמַעַבְדָּא יֵת כָּל פְּקוּדוּהִי דִּי אֲנָא
מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין וְיִתְּנָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ עֲלִי עַל
כָּל עַמְמֵי אֲרֻעָא:

(ב) וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל-הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשְׁיִיגְךָ כִּי
תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

(ג) בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בְּשָׂדֶה:
ג בְּרִיךְ אַתָּה בְּקִנְיָא וּבְרִיךְ אַתָּה בְּחֻקְלָא:

(ד) בְּרוּךְ פְּרִי-בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וּפְרִי בְּהֵמָתְךָ
שֶׁגֶר אֲלֶפֶךָ וְעִשְׂתֵּרֹת צֹאנְךָ:
ד בְּרִיךְ וּלְדָא דְמַעֲךָ וּבָבָא דְאַרְעֶךָ וּלְדָא
דְּבַעֲרֶיךָ בְּקִרֵּי תוֹרִיךָ וּשְׂדֵרֵי עֲנָךְ:

כ"י אֲשֶׁר אֲלֶפֶיךָ • וּלְדוֹת בְּקֶרֶךְ, שֶׁהַבְּהֵמָה מְשַׁגֶּרֶת
מִמֶּעִיָּהּ. וְעִשְׂתֵּרֹת צֹאנְךָ • כְּתִיב גִּזְמוּ. וּרְבוּתֵינוּ
דְּרִשׁוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמֵם 'עִשְׂתֵּרֹת'?" שְׁמַעֲשִׂירוֹת

(ה) בְּרוּךְ טַנְאָךְ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ:
ה בְּרִיךְ סֻלָּךְ וְאַצְוֹתְךָ:

כ"י אֲשֶׁר אֲלֶפֶיךָ • פְּרוּתֶיךָ. דְּבָר אַחֵר: "טַנְאָךְ", דְּבָר לַח שְׂאֵתָה מִסְּנֹן בְּסֻלִּים. וּמִשְׁאֲרֵתְךָ • דְּבָר יִבְשׁ,
שֶׁנֶּשֶׂאָר בְּכָלִי וְאִינוּ זָב.

שפתי חכמים

(ה) פִּירוּשׁ, כְּגוֹן יֵין וְתִירוּשׁ: * כְּגוֹן
כָּל מִינֵי פִירוֹת, וְנִקְרָא 'מִשְׁאֲרֵתְךָ'
בְּעֵבֶר שֶׁהֵם נִשְׁאָרִים בְּסֻל. וּלְפִי
פִירוּשׁ רַשְׁיוֹן דְּפִירִשׁ 'פִּירוּתִיךָ', אִם כֵּן
לֹא יִהְיֶה פִירוּשׁ שֶׁל 'מִשְׁאֲרֵתְךָ' כְּלוּם,
וְכִינִי לֹמֵר שֶׁהוּא כְּמִשְׁמָעוֹ, כְּמוֹ
'מִשְׁאֲרֵתָם צְרוּרוֹת בְּשִׁמְלוֹתָם', וְכֵאלוּ
אֲמַר בְּרוּכִים פִּירוּתֶיךָ וְעִשְׂתֶּךָ.
וּלְפִירוּשׁ רַשְׁיוֹן קִשָּׁה, לָמָּה לֹא נֶאֱמַר
'פִּירוּתֶיךָ' כְּמִשְׁמָעוֹ, וְלָמָּה נֶאֱמַר
'טַנְאָךְ', לְכֹן פִּירִשׁ דְּבָר אַחֵר 'טַנְאָךְ'
דְּבָר שְׂאֵתָה מִסְּנֹן כו'. וּלְפִי דְּבָר אַחֵר
קִשָּׁה, דִּקְרָא בְּרַכַּת הָעֲנָבִים נִכְלָלָת

כו' עַל 'אֲשֶׁר לֹא יָקִים', וְהָכִי פִירוּשׁוֹ,
רְאִיתִי בִּיסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הִדְרָשׁן
אֶחָד עֲשָׂר אַרְוִרִים כו' עַד לֹא רָצָה
לְקַלְלֵהוּ, וְקִשָּׁה הָרִי שְׁנַיִם עֲשָׂר הֵם עִם
'אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים' וְגו', וּמִתְרַץ כָּאֵן
בְּאָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים' וְגו' כּוֹלֵל אֶת
כָּל הַתּוֹרָה וְגַם הָאָרוֹרִים דְּלַעֲיֵל נִכְלָלוּ
בְּאָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים' וְגו', וְאִם כֵּן
קִשָּׁה דְּאָרוֹרִים דְּלַעֲיֵל יִתִּירִים הֵם
וְלָמָּה נִכְתְּבוּ, אֲלָא וְדָא כְּמוֹ שְׂרָאִיתִי
בִּיסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הִדְרָשׁן: תּוֹרָה כַּח
כח (ד) ח עֵינִן לַעֲיֵל בְּכָרְשֶׁת עֵקֶב, וְשֵׁם
פִּירִשְׁתִּי: תּוֹרָה ה

וְהָ לֹא קִשָּׁה מִיָּדִי לָמָּה כְּתִיב אֶחָד
עֲשָׂר אַרְוִרִים, כְּדִי לְהוֹצִיא רְאוּבֵן
מִכָּלֵל הָאָרוֹר, מִשּׁוּם דְּכְתִיב 'אָרוֹר'
שׁוֹכֵב עִם אִשְׁתּוֹ אָבִיו' וְהוּא בְּלִבֵּל
יְצוּעֵי אָבִיו, מִשּׁוּם הָכִי לֹא נֶאֱמַר אֲלָא
אֶחָד עֲשָׂר אַרְוִרִים כְּדִי לְהוֹצִיא רְאוּבֵן,
אֲבָל עֲבָשׁוֹ לְפִי מַה שְׁפִירִשְׁתִּי דְּמִכָּה
רַעְהוּ בְּסִתְר' עַל לְשׁוֹן הָרַע הוּא אוֹמֵר,
אִם כֵּן לֹא יִהְיֶה לוֹ לֹמֵר אֲלָא עֲשָׂרָה
אַרְוִרִים, וְלְהוֹצִיא גַם אֶת יוֹסֵף
שֶׁהוּצִיא דָּבָה עַל אֲחָיו וְסִיפֵר עֲלֵיהֶם
לְשׁוֹן הָרַע. וְתִירֵץ, רְאִיתִי כו'. וְקַל
לְהִבִּין. וְרְאִיתִי שֶׁשֵּׁם גּוֹרְסִים 'רְאִיתִי'

(ו) בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ: וּבְרוּךְ אַתָּה בְּמַעַלְךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּמַסְקֶךָ:

כ"ט - בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ • (כ"ט קו) שְׁתַּחֲוֹא יְצִיאָתְךָ מִן הָעוֹלָם בְּלֹא חֶטָּא, כְּבִיאָתְךָ לְעוֹלָם.

♦ יום שישי ט"ו אלול ♦

(ז) יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֵיכֹיךָ חֲקָמִים עֲלֶיךָ נִגְפִים לִפְנֶיךָ
בְּדֶרֶךְ אַחֵר יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׂבָעָה דְרָכִים יָנוּסוּ
לִפְנֶיךָ:

ז יתן יי את בעלי דכבד דקימין עלך תבירין
גדמך בארמא חד יפקון לותך ובשבועא
ארסן יעקון מקדמך:

כ"ט - וּבִשְׂבָעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לִפְנֶיךָ • בֵּן דֶּרֶךְ הַנִּבְחָלִים לְבֵרַת, לֵהוּיֹת מִתְפָּזְרִין לְכָל צַד.

(ח) יֵצֵאוּ יְהוָה אֶתְךָ אֶת־הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל
מִשְׁלַח יָדְךָ וּבִבְרָכָךָ בְּאַרְץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ:

ח יפקד יי עמך את ברכתא בארמך ובכל
אושטות ידך וברכתך בארמא דיי אלהך
יהב לך:

(ט) יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ לְעַם קְדוֹשׁ כְּאִשֶּׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָךְ
כִּי תִשְׁמַר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו:

ט יקימך יי לה לעם קדוש כמא די קיים
לך ארי תשר את פקודיא דיי אלהך ותמך
בארסן דתקנן קדמוי:

(י) וִירָאוּ פְּלִעְמֵי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֶיךָ
וִירָאוּ מִפָּנֶיךָ:

י ויחזיון כל עממי ארמא ארי שמא דיי
אתקרי עלך וידחלון מנך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך ב עמ' 592)

וִירָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ (כח, י) אֵלֹ
תַּפְלִין שְׁבִירָאשׁ (ברכות ו, א) בְּתַפְלִין שֶׁל רֹאשׁ יֵשׁ חֲבוּר | שֶׁל ג' וד' - שִׁינ׳ שֶׁל ג' רֹאשִׁים וְשִׁינ׳ שֶׁל ד' רֹאשִׁים. וְהִנֵּה
יָדוּעַ שְׂגִימ״ל דל״ת הֵינּוּ גְּמֹל דְּלִים (שבת קד, א), וּמִבְּאֶר

שפתי חכמים

בברכת הפירות, ולמה קבע לו ברכה לעצמו, ואין לומר דנתן ברכה ליין בפני עצמו שאף שלא תהיה ברכה מרובה בענבים אפילו הכי יהיה הרבה זין, זה אינו, כיון שהברכה מרובה בפירות גם הענבים בכלל, ומסתמא יהיה ריבוי זין, לכן צריך גם לטעם ראשון: תורה ו

(ו) ב פירוש, מה ביאתך לעולם בלא חטא, אף יציאתך מן העולם בלא חטא. והוכחתו מדכתיב ברישא 'בבואך' ואחר כך 'בצאתך', ודרך העולם לצאת תחלה מן הבית ואחר כך לבא, ועוד למה בירך ביאתו ויציאתו לא הליכתו ושאר תנועותיו, לכן פירש הכתוב על ביאתו בלא חטא, ושיעור הכתוב כך הוא, ברוך

היית בבואך, שלא היה בך חטא, וברכה תהיה ברוך בצאתך, שלא יהיה בך חטא. ואם תאמר, מה נעשה גבי קללך, דהתם נמי כתיב 'ארור אתה בבואך' ברישא, דהתם ליכא למימר כביאתך לעולם בחטא כו', וכמו שהקשה הרא"ם ז"ל. אכל בשם מהר"א מפראג מצאתי כתוב דלא קשה מידי, דהכי פירשו, 'ארור אתה בבואך' כמו 'בצאתך', דבצאתך בודאי היתה בך חטא, אף בבואך תהיה ארור, כלומר מלא חטא. ואין לתמוה קטן הנולד במה חטא, וגש לומר דהקדוש ברוך הוא פוקד עון אבות על בנים. ועוד נאמרו בזה דברים רבים. ונראה לי לפירש על דרך שאמרו בפרק (התינוקות) [המפלט], למה הולך

דומה במעי אמו, לפנקס מקופל כו' ומלמדין אותו כל התורה כולה כו', ועל זה נאמר 'ארור אתה בבואך', שמשבחין ממך כל התורה, ו'ארור אתה בצאתך' שתשפח גם בן התורה שתלמוד בזה העולם, ותחלת דינו של אדם הוא עסקת בתורה. עוד יש לומר, דביאתו של אדם לזה העולם הוא בבכיה, כי בן דרך התינוק כשבא לאויר העולם שהוא בוכה, כך יציאתו מן העולם יהיה גם כן בבכיה, וזה סימן רע לו, כדאמרין מן מתוך שחוק סימן יפה לו מתוך בכיה סימן רע לו כו', וקל להבין. נראה לי: תורה ו

(ז) ל הרא"ם פירש, כי דרך הלשון לשום שבועה במקום ריבוי, כמו 'עד עקרה ילדה שבועה' כו': תורה ו

בחסידות, ששלושת העולמות, אצילות בריאה וצירה, משפיעים לעולם הרביעי, עשיה, שגם בו יאיר אלקות. ואף כאן: חבור ג' וד' (גמול דלים) בתפלין של ראש גורם

להשפעה בעולם, השפעה על כל עמי הארץ. גם יש לומר, שחבור זה רומז לז' קני המנורה, שממנה אורה יוצאת לכל העולם.

(יא) והותרך יהוה לטובה בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיך לתת לך:

יא ויתרנך יי לטבא בולדא דמעך ובולדא דבעירך ובאבא דארעך על ארעא די קיים יי לאבהתך למתן לך:

(יב) יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר-ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה:

יב יפתח יי לך ית אוצרה טבא ית שמיא למתן מטר ארעך בעדנה ולברכא ית כל עובדי ידך ותוזף לעממין סגיאין ואת לא תזויף:

(יג) ונתנך יהוה לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה פיתשם אל מצות יהוה אלהיך אשר אנכי מצוך היום לשמר ולעשות:

יג ונתנך יהוה לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה פיתשם אל מצות יהוה אלהיך אשר אנכי מצוך היום לשמר ולעשות:

(יד) ולא תסור מכל ההדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין ושמאל ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם: פ

יד ולא תסור מכל פתגמא די אנא מפקד יתכון יומא דין ימינא ושמאלא למתך בחר טעות עממיא למפלחון:

(טו) והיה אם לא תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר לעשות את כל מצותיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך:

טו ויהי אם לא תקבל במימרא דיי אלהך למשור למעבד ית כל פקודותי וקנמותי די אנא מפקדך יומא דין וייתון עלך כל לוטיא האליו וידבקוך:

(טז) ארור אתה בעיר וארור אתה בשדה:

טז ליט את בקרתא וליט את בחקלא:

(יז) ארור טנאך ומשאריתך:

יז ליט סלך ואצותך:

(יח) ארור פרי בטנך ופרי אדמתך שגר אלפיך ועשתרת צאנך:

יח ליט בולדא דמעך ואבא דארעך בקרי תוריה ופדרי ענך:

(יט) ארור אתה בבאך וארור אתה בצאתך:

יט ליט את במעלך וליט את במפקך:

(כ) ישלח יהוה בך את המארה את המהומה ואת המגעת בכל משלח ידך אשר תעשה עד השמרך ועד-אבדך מחר מפני רע מעלליך אשר עזבתני:

כ יגרי יי בך ית מארתא וית שגושא וית מזופיתא בכל אושטות ידך די מעבד עד דתשתצי ועד דתיבד בפריע מן קדם בישות עובדיך דשבקתא דחלתי:

כ"י • המארה • חסרון, כמו: (ויקרא יג) "צרעת ממארת". המהומה • שגשג קול בהלות.

(כא) יִדְבֹק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבָר עַד כִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

כא יִדְבֹק יי בך ית מותא עד דישתצי יתך מעל ארעא די את עלל לתמן למירתה:

(כב) יִכְכֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲפֹת וּבִקְדָּחַת וּבִדְלָקַת וּבַחֲרָר וּבַחֲרִיב וּבִשְׂדֵפוֹן וּבִירְקוֹן וּרְדֹפוֹ עַד אֲבָדָה:

כב ימחנך יי בשחפתא ובקדחתא ובדלקתא ובחרחורא ובחרפא ובשדפוןא ובירקוןא ובירקוןא: וירדפנה עד דתיכד:

כ"א בְּשַׁחֲפֹת • שְׂבִשְׂרוֹ נִשְׁחַף וְנָפֹחַ. וּבִקְדָּחַת • לְשׁוֹן: (דברים לב) "כִּי אֶשׁ קָדַחָהּ בְּאַפִּי", וְהוּא אֶשׁ שֶׁל חוּלִי, מְלוּוֹי בְּלַע"ז (פיעור הוּסִין), שֶׁהִיא חֲמָה מְאֹד. וּבִדְלָקַת • חֲמָה יוֹתֵר מִקְדָּחַת, וּמִינֵי חֲלָאִים הֵם. וּבַחֲרָר • חֲלִי הַמְחַמְמוֹ תוֹךְ הַגּוֹף, וְצִמָּא תְּמִיד לְמִים, וּבְלַע"ז אֲשֵׁרִינְמַנ"ט (בראנז) לְשׁוֹן: (איוב ל) "וְעֲצָמֵי חֲרָה מְנִי חֲרִיב", (ירמיה ו) "נִחָר מִפּוֹת מֵאֵשׁ". וּבַחֲרִיב •

יביא עליך גיסות. ובשדפון ובירקון • מפת תבואה ששדפותי. שדפון • ריח קדים, אשילד"ה בלע"ז (זאנענפעערבראנט). ירקון • יבש, ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון, קמ"א בלע"ז (נעלב). עד אבדה • תרגום: 'עד דתיכד', כלומר עד אבוד אותך, שתכלה מאליך.

(כג) וְהָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נַחֲשֶׁת אֲשֶׁר־תַּחֲתֶיךָ בְּרוֹזל:

כג ויהיון שמך שמך די עלי רישך חסינין פנחשא מלאחתא מטר ארעא די תחותך תקיפא כפרזלא מלמעבד פריין:

כ"ג וְהָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נַחֲשֶׁת • קָלֻלוֹת הָלָלוּ, מִשֶּׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אֲמָרָה, וְשִׁבְהָר סִינִי מִפִּי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֲמָרָה כְּמִשְׁמָעֵן. וְכֵן נֶאֱמַר: (ויקרא כ) "וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי, וְאִם תִּלְכּוּ עִמִּי קָרִי", וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, יִדְבֹק ה' בְּךָ... יִכְכֶּה ה'", הַקֵּל מִשֶּׁה בְּקָלֻלוֹתָיו לְאֲמָרָה בְּלִשׁוֹן יְחִיד, וְגַם כֵּן בְּקָלְלָהּ זֶה הַקֵּל, שֶׁבְּרָאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר: (שם) "אֶת שְׂמִיכֶם כְּבָרוֹזֶל וְאַרְצְכֶם כְּנַחוּשָׁה", שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַשְּׂמִיכִים מְזִיעִין בְּדֶרֶךְ שְׂאִין הַכְּרוֹזֶל מְזִיעַ, וּמִתּוֹךְ כֵּן יִהְיֶה חֲרִיב

בעולם, והארץ תהא מזיעה בדרך שהנחשת מזיעה, והיא מרקבת פרותיה, וכאן הוא אומר: שמיך נחשת וארצך ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אף-על-פי שלא יריקו מטר, מפל-מקום לא יהיה חרב של אבדן בעולם, והארץ לא תהא מזיעה בדרך שאין הכרוזל מזיע ואין הפרות מרקבין, ומפל-מקום קללה היא בין שהיא פנחשת בין שהיא כברזל, לא תוציא פרות, וכן השמים לא יריקו מטר.

שפתי חכמים

(כג) ע הָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נַחֲשֶׁת • מִשֶּׁה בִּיקֵּשׁ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂמִיךְ לֹא רְשׁוֹת לְקַלְלֵם הָיוּ וְנָתַן לֹא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רְשׁוֹת, וְאִם כֵּן הִכָּל אֲתִי שְׂפִיר, הָא דְאַמְרִינן אֲפִילוּ אוֹת אַחַת לֹא חֲדָשׁ מַעֲצָמוֹ רְצוֹנוֹ לֹאמַר כִּלְי רְשׁוֹת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהָא דְפִירֵשׁ מִפִּי עֲצָמוֹ אֲמָרָה רְצוֹנוֹ לֹאמַר שֶׁהוּא הָיָה מְבַקֵּשׁ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְהַתּוֹסְפוֹת כְּתוּבוֹת פֶּרֶק בְּנֵי הָעִיר, מִשֶּׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אֲמָרָה וּבְרוּחַ הַקְדוּשׁ, עֵינֵינוּ שָׁם: פ וְאִם מִשֶּׁה אֲמָרָה לֹא שְׂמִיךְ לְמִימַר 'תִּשְׁמָעוּ לִי' וְגו': צ רְצוֹנוֹ בְּנֵה שְׁלֵא תִקְשִׁי, הָרִי הוּא רֹצֵה לְקַלְלֵם, וּמֵאִי קָלְלָהּ בְּנֵה וְהָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נַחֲשֶׁת: תורה כד

כלומר עד אבוד אותך, פירוש דאי לא נאמר ר' הכנוי היה אמינא מלת 'אבד' הוא מקור, כמו 'אבד תאבדון', ופירושו עד שתאבד אתה דבר מה ויהיה כפרת חטאתך, לכן הוסיף ר' הכנוי כדי שישב מלת 'אבד' עליו, כלומר עד אבוד אותך, ומכל מקום פירושו כתרגומו שתכלה מאליך, ודוק היטב. וכן יתורץ מה שכתב ר"ם, ולא ידעתי איך יתישב מה שכתב תחלה 'עד דתיכד' וסיים בו עד אבוד אותך, דמשמע שזה פירושו של 'עד דתיכד', וכתב אחר זה שתכלה מאליך, וזה אינו אלא לפי המתרגם. עד כאן לשונו: תורה כג

(כב) מ קָשָׁה לִיָּהּ, דְּהָא עַד כָּאן מִנָּה מִינֵי חֲלָאִים, וְחֲרִיב מִה חֲלִי הוּא. וּמִתְרַץ דְּקָלְלָהּ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ הוּא, שְׂבִיבֵי עֲלֶיךָ גִּיסוֹת. אִי נִמִּי דְקָשָׁה לִיָּהּ הִיאָךְ הַחֲרִיב מִכָּה מַעֲצָמוֹ: ג גַּם כֵּן קָשָׁה לֹא כְּמוֹ כֵּן, וּמִפְּרֵשׁ דְּמִכּוֹת תְּבוּאָה הֵן, וְעַד כָּאן מִנָּה מִכּוֹת שֶׁל גּוֹף, וְכֵן מִנָּה מִכּוֹת תְּבוּאָה: ד דְּלִפִּי פִּשְׁטוֹ מִשְׁמַע דִּירְדָּפָהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁתֵּאבֵד מִמֶּנּוּ וְיִמְצָאָהּ אַחֵר, וְזֶה אֵינוֹ, דְּאִם יֵאבֵד מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִי וְיִמְצָאָהּ וְיִצִּילוּ מִיָּדוֹ, וְלִכְּן מְבִיא הַתְּרַגּוּם 'עַד דְּתִיכְד', שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּלִיּוֹן מִן הָעוֹלָם. וְקָשָׁה לְרִשְׁי, וְאִם כֵּן הַכְּנוֹי לְמָה לִיָּהּ, לֹא הָיָה לִיָּהּ לֹאמַר אֲלֹא 'עַד אֲבָדוֹ', וְעַל זֶה פִּירֵשׁ

(כד) יתן יהוה את-מטר ארצך אבק ועפר מן-השמים
 כד יתן יי ית מטר ארצך אבקא ועפרא מן
 שמיא ימות עלך עד דתשתצי:
 ירד עליך עד השמדה:

כ"י • מטר ארצך אבק ועפר • זיקא דבתר
 מטר. מטר יורד ולא כל צרכו, ואין בו כדי
 להרביץ את העפר, והיום באה ומעלה את האבק,
 ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המים, ונדבק
 בהם ונעשה טיט ומתיבש, ומקיבין.

(כה) יתנך יהוה נגף לפני איביך בדרך אחד תצא
 אליו ובשבעה דרכים תנום לפניו והיית לזועה
 לכל ממלכות הארץ:
 כה יתנך יי תביר קדם סנאך בארשא חדא
 תפוק לותה ובשבעא ארחן תערוק
 מקדמוהי ותהי לזיע לכל מלכות ארשא:

כ"י • לזועה • לאימה ולזיע, שזועו כל שומעי מכותיך ממך, ויאמרו: 'אוי לנו, שלא יבא עלינו בדרך
 שבא על אלו'.

(כו) והייתה נבלתך למאכל לכל-עוף השמים
 ולבהמת הארץ ואין מחיר:
 כו ותהי נבלתך משגרא למיכל לכל עופא
 דשמיא ולבעירת ארשא ולית דמניד:

(כז) יפכה יהוה בשחין מצרים ובטחרים ובגרב
 ובחרס אשר לא-תוכל להרפא:
 כז ימחנך יי בשחנא דמצרים ובטחורין
 ובגרבא ובחריס יביש די לא תכול
 לאתפאה:

כ"י • בשחין מצרים • רע היה מאדש: לח מבפנים ויבש מבחוץ, כדאיתא ב'בכורות' (דף מא). • גרב • שחין
 לחי. חרס • שחין יבש פתוס.

(כח) יפכה יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון לבב:
 כ"י • ובתמהון לבב • אטם הלב, אשטורדישו"ן בלע"ז.

(כט) והיית ממשש בצחרים באשר ימשש העור
 באפלה ולא תצליח את-דרכיך והיית אך עשוק
 וגזול בלתימים ואין מושיע:
 כט ותהי ממשש בטיהרא כמא די משש
 עורא בקבלא ולא תצלח ית ארחתיך ותהי
 ברם עשיק ואניס כל יומיא ולית דפריק:

כ"י • עשוק • בכל מעשיך יהיה ערעור.

(ל) אשה תאיש ואיש אחר ישכבנה בית תבנה
 ולא-תשב בו פרם תטע ולא תחללנו:
 ל אאתא תירוס וגבר אחרן ישכבנה ביתא
 תבני ולא תיתב בה פרמא תצוב ולא
 תחללה:

שפתי חכמים

(כט) א דאין לומר כמו לא תעשק את
 רעך שפירושו בובש שכר שכיר,
 שאינו מענין הפקשה, וגולה בבר
 אמור. לכן פירש מענין זיקרא שם
 הבאר עשק כי התעשקו; תורה ל

מלשון רובץ תחת משאו; תורה כה
 (כו) ש דאם לא בן למה אמר 'בשחין
 מצרים', הנה ליה למימר סתם 'שחין';
 ת פירוש, מדכתיב 'ובחרס', הוי 'גרב'
 לח. ועיין לעיל בפרשת אמור: תורה כה

(כד) ק זהו לשון גמרא. ורצונו של
 רש"י לתרגם, איך שזיר לומר שהמטר
 יהיה אבק ועפר, שני הפכים הם, ושני
 הפכים בנושא אחד אי אפשר לכן
 פירש זיקא דבתר כו' ר' להרביץ' הוא

נה שיעור יומי ליום שישי ט"ו אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כח – פרשת תבוא

כ"י • יִשְׁגְּלָנָה • לְשׁוֹן שְׁגַל פִּילָגֶשֶׁת, וְהַכְתּוּב כָּנְהוּ לְשִׁבְחִי: יִשְׁכַּבְנָה, (מגילה כה) וְתַקְוֹן סוֹפְרֵי־ס' הוּא זָה. תַּחֲלִלָּנוּ • בַּשָּׁנָה הֶרְבִּיעִית, לֶאֱכַל פְּרִי.

(לא) שׁוֹרֶךְ טְבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֲמֻדֶּךָ
גָּזוּל מִלִּפְנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צִאֲנֶךָ נִתְּנוֹת לְאִיִּבֶיךָ
וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ:

(לב) בְּנִיךָ וּבְנֵתֶיךָ נִתְּנִים לָעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוֹת
וּכְלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאִין לְאֵל יָדֶךָ:

כ"י • וּכְלוֹת אֲלֵיהֶם • מִצָּפוֹת אֲלֵיהֶם שִׁיּוּבוֹ, וְאִינִם שָׁבִים. כָּל תּוֹחֶלֶת שְׂאִינָה בָּאָה, קְרוּיָה: 'כְּלִיזֵן עֵינִים'.

(לג) פְּרִי אֲדַמְתָּךְ וּכְלִיזֵנֶעֱךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־
יָדַעְתָּ וְהָיִיתָ רַק עֹשׂוֹק וְרִצּוֹן כָּל־הַיָּמִים:

(לד) וְהָיִיתָ מוֹשָׁגַע מִמִּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

(לה) יִכְבֶּה יְהוָה בְּשָׁחִין רָע עַל־הַבְּרִיִּים וְעַל־הַשְּׁקִים
אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהִרְפֹּא מִכָּה רַגְלְךָ וְעַד קִדְמָךְ:

(לו) יוֹלֶךְ יְהוָה אֶתְךָ וְאֶת־מִלְכְּךָ אֲשֶׁר תִּקִּים עֲלֶיךָ
אֶל־גֹּזִי אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאֶבְרַתְּ שֵׁם
אֱלֹהִים אַחֲרִים עֵץ וְאֶבֶן:

(לז) וְהָיִיתָ לְשִׁמָּה לְמֹשֶׁל וְלִשְׁנֵינָה בְּכָל־הָעַמִּים
אֲשֶׁר־יִנְהַגְךָ יְהוָה שָׁמָּה:

כ"י • לְשִׁמָּה • אש"ו אשטורדישורן, כָּל הַרְוָאָה אוֹתָךְ
יָשׁוּם עֲלֶיךָ. לְמֹשֶׁל • כְּשֶׁתִּבָּא מִכָּה רָעָה עַל אָדָם,
יֹאמְרוּ: 'זוֹ דּוֹמָה לְמַכַּת פְּלוֹנִי'. וְלִשְׁנֵינָה • לְשׁוֹן

(לח) זָרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעֲט תֵּאָסֵף כִּי יַחֲסִלָּנוּ
הָאֲרָבָה:

כ"י • יַחֲסִלָּנוּ • יְכַלְנוּ, וְעַל שֵׁם כֶּךָ נִקְרָא 'חֲסִיל', שְׁמִכְלָה אֶת הַכֹּל.

שפתי חכמים

(ל) ב פירוש, אשה פלגש, כלומר אשה
תִּבְרָס וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָהּ לוֹ לְפִלָּגֶשׁ: ג
פירוש, הָיָה לָיָה לְמִימַר 'יִשְׁכַּבְנָה',
אֶל־א שְׂבִינִי זָה 'יִשְׁגְּלָנָה' לְשִׁבְחָה.

(לח) ה פירוש, בְּמָקוֹם אַחֵר קָרָא
לְאֲרָבָה 'חֲסִיל', וְלָמָּה, אֶל־עַל שֵׁם
שֶׁהוּא מְכַלָּה הַכֹּל: תורה לט

כלומר שלא ישכב אותה בדרך זנות
אלא שיקח אותה לפלגש: ד
פירשתיו בפרשת ויקרא: תורה לא

לט פרמין תצוב ותפלה וחמרא לא תשתי
ולא תכנוש ארי תיכלה תלעתא :

(לט) פרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגר
כי תאכלנו התלעת:

מ זיתין יהיו לך בכל תחומך ומשחא לא
תסוד ארי יתרון זיתך :

(מ) זיתים יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוד כי
ישל זיתך:

כז"י כי ישלי. ישיר פרותיו, לשון (לעיל יט) "ונשל הפרזל".

מא בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך ארי והכין
בשביא :

(מא) בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי:

מב כל אילנך ואבא דארעך יחסגנה סקאה :

(מב) כל עציך ופרי אדמתך יירש הצלצל:

ולא לשון הורשה וגירושין, שאם בן הנה לו לכתב:
יוריש.

כז"י יירש הצלצל. יעשנו הארבה רש מן הפרי.
יירש יעני. הצלצל. מין ארבה, ואי אפשר לפרש
"יירש" לשון ירשה, שאם בן הנה לו לכתב: יירשת.

מג תותב ערל די בינך יהי סליק על מנך
לעלא לעלא ואת תהי נחת לתחתא
לתחתא :

(מג) הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה
ואתה תרד מטה מטה:

מד הוא יוזפנך ואת לא תוזפנה הוא יהי
לתקיף ואת תהי לחלש :

(מד) הוא ילך ואתה לא תלוננו הוא יהיה לראש
ואתה תהיה לזנב:

מה וייתן ערך כל לוטיא האלין וירדפנך
וירדפנך עד דתשמיצי ארי לא קבלתא
למימרא דיי אלהך למטר פקודיה
וקמיה די פקדך :

(מה) ובאו עליך כל הקללות האלה וירדפוך
והשיגוך עד השמדך בלא שמעת בקול יהוה
אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוה:

מו ויהיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם :

(מו) והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם:

מז חלף די לא פלחתא קדם יי אלהך
בחדנא ובשפירות לבא מסגי כלא :

(מז) תחת אשר לא עבדת את יהוה אלהיך
בשמחה ובטוב לבב מרב כל:

כז"י מרב כל. בעוד שהיה לך כל טוב.

שפתי חכמים

והשניה נקחה: תורה מג
(מו) מ עשה מ"ם 'מרב' כמו ב"ת, כמו
מ"ם 'מסיני בא', באלו אמר 'ברב כל'
שפירושו בעוד רוב כל, כלומר בעוד
שהיה לך כל טוב: תורה מח

והרגתו. רא"ם: תורה מא
(מב) ז להכי נקרא 'צלצל' שהוא
מלשון צלצל ותרועה, כלומר באין
הרבה בנחד ובאין בקול ובמהומה:
ח בחיר"ק תחת הי"ד ראשונה,

(מ) ו לא הספיק לומר לשון נשירה,
מפני שהוא פעל יוצא לאחר, וחסר
הפעול שהם הפירות, ולכן אמר ישיר
פירותיו כמו ונשל הפרזל, שהוא גם
כן פעל יוצא ופירושו שגשל הפרזל
תתיכה מן העץ המתבקע והיא הלקה

(מח) וְעַבְדְּתָּ אֶת־אֱלֹהֵי אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנָו יְהוָה בְּךָ
בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעִירָם וּבְחָסֶר כֹּל וְנָתַן עָלֶיךָ בְּרוֹל
עַל־צוּאָרְךָ עַד הַשְׁמִידוֹ אֹתְךָ:

מח וְתַפְלַח יָת בְּעַלֵי דְבִכְךָ דִּי יִגְרְנָה יְיָ בְּךָ
בְּכַפְנָא וּבְצָחוּתָא וּבְעָרְטִילִיתָא וּבְחִסְרוֹת
כָּלֵא וְיִתֵּן גִּיר פְּרוֹלָא עַל צוּאָרְךָ עַד
דִּישְׁמִידֵי יְתָךְ:

(מט) יֵשׁא יְהוָה עָלֶיךָ גֹּי מִדְּחַק מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּאִשֶּׁר
יִדְּאָה הַנָּשֶׁר גֹּי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ:

מט יִיתֵי יְיָ עָלְךָ עִם מִרְחִיק מְסִיפֵי אֶרֶץ
כְּמָא דִּי מִשְׁתְּדִי נִשְׂרָא עָמָא דִּי לֹא תִשְׁמַע
לִישְׁנָה:

כז"י • בְּאִשֶּׁר יִדְּאָה הַנָּשֶׁר • פְּתָאם, וְדָרְךָ מִצְלַחַת | וְכֵן: (בראשית מא) "תִּשְׁמַע חִלּוֹם לִפְתָּר אוֹתוֹ", וְכֵן: (שם)
וְנִקְלּוּ סוּסֵיוֹ. לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ • שְׁלֹא תִכִּיר לְשׁוֹנוֹ, | (מב) "כִּי שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף", אִינִיטִינִדֵּר"י בְּלַע"ז (פערשטעזען).

(ג) גֹּי עֹז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יֵשׂא פָּנִים לְזִקְן וְנָעַר לֹא
יִחַן:

ג עִם תִּקְיָא אֶפְיִן דִּי לֹא יִסַּב אֶפְיִן לְסָבָא
וְעַל זִנְקָא לֹא מִרְחָם:

(נא) וְאָכַל פְּרִי בְּהֶמְתָּךְ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ עַד הַשְׁמִדָּךְ
אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁאִיר לְךָ דָּגֶן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁנֶּר אֶלְפִיד
וְעִשְׂתֶּרֶת צִאֲנָךְ עַד הַאֲבִידוֹ אֹתְךָ:

נא וְיִיכּוֹל וּלְדָא דְבַעֲרִיךָ וְאָבָא דְאַרְעֶךָ עַד
דְּתַשְׁתַּצִּי דִּי לֹא יִשְׂאָר לָךְ עִבּוּרָא חִמְרָא
וּמִשְׁחָא בְּקָרֵי תוֹרִיךָ וְעִדְרֵי עֲנָךְ עַד דִּיּוֹבֵד
יְתָךְ:

(נב) וְהֵצֵר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֶדֶת חֲמוֹתֶיךָ הַגְּבֻהָת
וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אֵתָּה בְּטֶחַ בָּהֶן בְּכָל־אַרְצְךָ וְהֵצֵר
לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אַרְצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְךָ:

נב וְיִצְעַק לָךְ בְּכָל קְרוֹיָךְ עַד דִּיכְבֹּשׁ שׁוּרֶיךָ
רְמִיָא וּכְרִיכִיָא דִּי אֵת רַחֲץ לֹא־תִשְׁתַּבָּא בָּהֶן
בְּכָל אַרְעֶךָ וְיִצְעַק לָךְ בְּכָל קְרוֹיָךְ בְּכָל אַרְעֶךָ
דִּי יִהְיֶה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ:

כז"י • עַד רֶדֶת חֲמוֹתֶיךָ • לְשׁוֹן רְדוּיִךְ וְכַבּוּשׁ.

(נג) וְאָכַלְתָּ פְּרִי־בִטְנֶךָ בָּשָׂר בָּנִיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר־יֵצִיץ
לְךָ אֱלֹהֶיךָ:

נג וְיִיכּוֹל וּלְדָא דְמִעָךְ בָּשָׂר בָּנִיךָ וּבְנֹתֶיךָ דִּי
יִהְיֶה לָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּצִירָא וּבְעִקְמָא דִּיִצְעַק לָךְ
סְנָאָךְ:

כז"י • וְאָכַלְתָּ פְּרִי בִטְנֶךָ בָּשָׂר בָּנִיךָ וְגו' בְּמִצּוֹר • מִחֲמַת שִׂיקָיו צִרִין עַל הָעִיר, וְיִהְיֶה שֵׁם מִצּוֹק, עֶקֶת
רַעְבוֹן.

שפתי חכמים

עומד על הארץ, שאני מלך 'רדת'
שהוא פעל עומד בעצמו, לאפוקי
'יורידו' 'והורד' פעל ויצא לשני: תורה נג
(נג) ל פירוש, אין המצור מורה על
הרעבון שבעבורו יאכלו בשר בניהם,
רק המצור מחייב שיהיה שם מצוק
שהוא עקת רעבון שבעבורו יאכלו
בשר בניהם. וי"ו של 'במצוק' נוסף,
כתי"ו של 'ואיה וענה': תורה נד

'יורדו בדגת הים', דהרי אין לשון
ירידה נופל אלא מדבר הגבוה לנמוך,
והחומות כבר הם עומדים בנמוך על
הארץ, ומשום הכי פירש אותו הרב
מלשון רדוי וכבוש. ואף ש'רדת'
ממשקל 'שבת', יש לומר דסבירא ליה
שהוא ממלות הנזרים שבאים הרבה
בתורה. ואף שפתיב 'והורד המשכן'
'יורידו המשכן', שגם המשכן היה

(מט) * קשה לרש"י, וכי לא יכול לבוא
הנשר מקרוב, לכן פירש פתאום כו',
כלומר 'באשר ידאה הנשר' והו ענן
בפני עצמו, ולא קאי אגוי מרחוק וגו'
דסמיק ליה אלא קאי ארישא דקרא
'ישא ה' עליך גוי פתאום באשר ידאה'
כו': תורה נ
(נב) כ ויחסר ב"ת מן 'חומותיך', שהיה
לו לכתוב 'עד רדת בחומותיך', כמו

(נד) הָאִישׁ הָרָךְ בָּךְ וְהַעֲנֵג מֵאֵד תִּרְעַ עֵינָיו בְּאַחֲיוֹ
וּבְאַשְׁתּוֹ חִיקוֹ וּבֵיתוֹ בָּנוּי אֲשֶׁר יוֹתִיר:

כ"ט - הָרָךְ בָּךְ וְהַעֲנֵג. הוא הרך הוא הענג, לשון פנוק, ו"מהתענג ומרד", מוכיח עליהם ששניהם אחד, אף-על-פי שהוא מפנק ודעתו קצה בדבר מאוס, יפתק לו לרעבונו בשר בננו ובנותיו, עד כי

(נה) מִתַּת | לְאַחַד מֵהֶם מִבֶּשֶׂר בָּנוּי אֲשֶׁר יֹאכֵל
מִבְּלִי הַשָּׂאִיר-לוֹ כֹּל בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצֵק
לֶךְ אִיבֹךְ בְּכָל-שַׁעְרֶיךָ:

(נו) הָרַכָּה בָּךְ וְהַעֲנֵגָהּ אֲשֶׁר לֹא-נִסְתָּה כַּהֲרֹגָלָהּ
הַצֵּג עַל-הָאָרֶץ מִהַתְּעַנֵּג וּמֵרֶךְ תִּרְעַ עֵינֶיהָ בְּאִישׁ
חִיקָהּ וּבְכִנָּהּ וּבְכַתָּהּ:

כ"ט - תִּרְעַ עֵינֶיהָ בְּאִישׁ חִיקָהּ וּבְכִנָּהּ וּבְכַתָּהּ. הגדולים.

(נז) וּבִשְׁלִיתָהּ הַיּוֹצֵת | מִבֵּין רִגְלֶיהָ וּבְכִנָּהּ אֲשֶׁר
תֵּלֵד בִּי-תֹאכְלֶם בַּחֲסֵר-כָּל פֶּסֶתֶר בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
אֲשֶׁר יֵצֵק לֶךְ אִיבֹךְ בְּשַׁעְרֶיךָ:

כ"ט - וּבִשְׁלִיתָהּ. בְּנִיָּה הַקִּטְנִים. בְּכֵלֶן תִּהְיֶה עֵינֶיהָ צָרָה כְּשֶׁתֹּאכַל אֶת הָאֶחָד מִלִּיתָן לֹאֲשֶׁר אָצְלָה מִן הַבֶּשֶׂר.

(נח) אִם-לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַזֶּה לִירְאָה אֶת-הַשֵּׁם
הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

(נט) וְהִפְלֵא יְהוָה אֶת-מִכְתָּךְ וְאֶת מִכּוֹת זִרְעֶךָ מִכּוֹת
גְּדֻלַּת וְנֹאמָנוֹת וְחִלִּים רַעִים וְנֹאמָנִים:

כ"ט - וְהִפְלֵא ה' אֶת-מִכְתָּךְ. מִפְּלֹאוֹת וּמִבְּדָלוֹת מִשָּׁאֵר מִכּוֹת. וְנֹאמָנוֹת. לִיסְרָךְ, לְקִים שְׁלִיחוֹתֶם.

(ס) וְהָשִׁיב בָּךְ אֶת כָּל-מִדּוֹה מִצְרִים אֲשֶׁר יִגְרֶת
מִפְּנֵיהֶם וּדְבָקוֹ בָּךְ:

(נד) מ פירוש, עינו יהיה צר מליתן בקרא, באחיו ובאשת חיקו, אבל לא שתהיה עינו רעה בעצמו, כלומר לקה, ולמי ירע עינו, באותן הנזכרים שתהא עינו רעה, כי 'באחיו' הבא אחירו ימאן זה הפירוש: תורה נה

(שמות טו) "וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמַע וְגו', כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בַּמִּצְרִים לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ", אֵין מִצְרַיִן אֶת הָאָדָם, אֵלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא יְגוּר מִמֶּנּוּ.¹

כ"י אֲשֶׁר יִגְרַת מִפְּנֵיהֶם • מִפְּנֵי הַמַּכּוֹת, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִים מַכּוֹת מְשֻׁנוֹת הַבָּאוֹת עַל מִצְרַיִם, הָיוּ יֹרְאִים מִהֶם שְׁלֹא יָבוֹאוּ גַם עֲלֵיהֶם, תַּדַּע שֶׁכֵּן כְּתִיב:

(סא) גַּם כָּל־חַלִּי וְכָל־מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כָּתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הִזָּאת יַעֲלֶם יְהוָה עֲלֶיךָ עַד הַשְׁמֵרָה:

כ"י יַעֲלֶם • לְשׁוֹן עֲלִיָּה.

סא אָף כָּל מַרְע וְכָל מַחָא דִּי לֹא כְּתִיבִין בְּסֵפֶרָא דְאֻרִּיתָא הָדָא זִיתְנוּן יְיָ עֲלֶיךָ עַד דִּישְׁתַּצֵּךְ:

סב וְתִשְׁתַּאֲרוּן בְּעַם זֶעַר חֲלָף דִּי הִוִּיתוּן כְּכּוֹכְבֵי שְׁמַיָא לְמִסְגֵּי אַרִי לֹא קַבְּלָתָא לְמִימְרָא דִּיזִי אֱלֹהֵךְ:

(סב) וְנִשְׁאֲרִיתֶם בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת אֲשֶׁר הָיִיתֶם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שִׁמְעַת בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"י וְנִשְׁאֲרִיתֶם בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת וְגו' • מוֹעֲטִין חֲלוּפֵי מַרְבִּין.

סג וְיָהִי כִמְא דְחַדִּי יְיָ עֲלִיכּוֹן לְאוּטְבָא יִתְכּוֹן וְלְאַסְגָּאָה יִתְכּוֹן כֵּן יִחַדִּי יְיָ עֲלִיכּוֹן לְאוּבְרָא יִתְכּוֹן וְלִשְׁעָאָה יִתְכּוֹן וְתִשְׁלֹטִיוֹן מַעַל אֲרַעָא דְאֵת עֲלָל לְתַמָּן לְמִירְתָּה:

(סג) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׁשׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֹתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֹתְכֶם כֵּן יֵשִׁישׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֹתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֹתְכֶם וְנִסְחַתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתֶּם בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

כ"י כֵּן יֵשִׁישׁ ה' • (מגילה י) אֶת אוֹיְבֵיכֶם עֲלֵיכֶם, לְהַאֲבִיד וְגו'. וְנִסְחַתֶּם • לְשׁוֹן עֲקִירָה, וְכֵן: (משלי טו) "בֵּית גָּאִים יִסַּח ה'".

סד וַיְבַדְּרוּךְ יְיָ כָּל עַמְמֵיָא מִסִּיפֵי אֲרַעָא וְעַד סִיפֵי אֲרַעָא וְתַפְלַח תַּמָּן לְעַמְמֵיָא פְּלַחִי טַעוֹתָא דִּי לֹא יִדְעַת אֶת וְאַבְהֶתָּךְ אַעָא וְאַבְנָא:

(סד) וַהֲפִיצֵךְ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קֵצֵה הָאָרֶץ וְעַבְדְּתָ שָׂם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יַדְעַת אֹתָהּ וְאַבְתִּידָ עֵץ וְאַבָּן:

שפתי חכמים

אין לומר שבמקום שהיו רבים בהפלאה יהיו עכשיו מועטים בהפלאה, דאם כן מועטים חלופ המרובים מבעי ליה, דמשמע חלופ מרובים הראשונים, לא חלופ מרובים דמשמע אינו שיהיו. רא"ם: תורה סג (סג) פ רצונו לומר במה שהוסיף מלת 'אוֹיְבֵיכֶם', שהשמחה מוסב על האויבים, כלומר הקדוש ברוך הוא ישיש האויבים עליכם, דאם לא כן הנה ליה למימר 'ישוש' דהנה משמע הוא בעצמו ישוש, ועוד הרי אין הקדוש ברוך הוא שומח במפלתן של רשעים: תורה סד

שב אל המכות. רא"ם. וקשה, דהא בכל הספרים נקוד 'יעלם' בשן"א כמו 'העלם יעלימו' שהוא נמי נקוד בשן"א, ועל כן צריך לומר דרש"י אינו מחלק בין נקוד שן"א או חט"ף שן"א, ועיקר הוכחתו הוא דהוא ליה לכתוב 'יעלימם', אי נמי הוכחתו דאם הוא מלשון העלמה איך נופל לשון 'עליך', וקל להבין: תורה סב (סב) פ פירוש, אין כונת הכתוב בזה שישארו מתי מעט שלא יוכלו לעמוד כנגד אויביהם, דאם כן מה טעם 'ככוכבי השמים לרב', מה לי אם היו מרובין מתחלתן או מועטין, אכל כונתו שילכו ויתמעטו כפרי החג. וגם

(ס) ג אכל מהכא דכתיב 'אשר יגרת מפניהם' אין להוכיח מיד, דיכולים למימר 'אשר יגרת מפניהם' קאי אמצרים, ודכי פירוש, 'כל מדה מצרים', ואינו מצרים, 'אשר יגרת מפניהם', לקר הוכרח להוכיח מאם שמוע' וגו': תורה סא (סא) פ והמ"ם בו מ"ם השימוש וכינוי לרבים, ואיננו מלשון העלמה כמו 'אל תעלם אונך' ויהיה פירושו כמו 'והפלאה' ד' את מכתך' כלומר שיהיו מופלאות ונעלמות מעיני כל חי, שאם כן היה העי"ן נקוד בשן"א כמו 'אל תעלם אונך' ויהעלם יעלימו, ועוד הנה ראוי להיות 'יעלימם' ה' עליך' מאחר שהוא

כ"י וְעַבְדְּתָ שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים • כְּתָרוֹמוֹ, לֹא עֲבֹדֶת אֱלֹהֹת מִמֶּשֶׁ, אֲלָא מַעֲלִים מִסּוּ וְגִלְגָּלִיּוֹת לְכַמְרֵי עֲבֹדֶת-כּוֹכָבִים.

סו ובעממא האנון לא תנוח ולא יהא מנח
לפרסת בגלך ויתן יי לך תמן לב דחל
וחשבת ענין ומפחן נפש:

(סו) וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא-יְהִי מְנוּחַ
לְכַפְּרִיגְלָךְ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגֹז וְכִלְיוֹן עֵינָיִם
וְדַאבּוֹן נַפְשׁ:

י'רגזון", (שמואל"ב כב) "מוסדות השמים ירגזו". וכליון
עינים • מצפה לישועה, ולא תבא.

כ"י וְלֹא תִרְגִּיעַ • לֹא תְנוּחָה, כְּמוֹ: "יִשְׁעִיהָ כַח" וְזֹאת
הַמְרָגְעָה". לֵב רָגֹז • לֵב חָרָד, כְּתָרוֹמוֹ: 'דחל',
כְּמוֹ: "שָׂאוֹל מִתַּחַת רִגְזָהּ לָךְ", (שמות טו) "שָׁמְעוּ עַמִּים

סו ויהיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומם
ליליא ויממא ולא תהימין בחייד:

(סו) וְהָיוּ חַיֵּיךָ תִּלְאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפְחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם
וְלֹא תֵאֱמִין בְּחַיִּיד:

י'רבותינו דרשו: זה הלוקח תבואה מן השוק.
ולא תאמין בחייד • זה הסומך על הפלטר.

כ"י חַיֵּיךָ תִּלְאִים לְךָ • עַל הַסֶּפֶק, כָּל סֶפֶק קָרוֹי
'תלוי': 'שָׂמָא אֲמוֹת הַיּוֹם בְּחֶרֶב הַבָּאָה עֲלֵינוּ'. (מנחות

סו בצפרא תימר מן יתן רמשא וברמשא
תימר מן יתן צפרא מפרהות לבך די תהי
תנה ומחזו עיניך די תהי חזי:

(סו) בְּבִקְרָא תֵאמַר מִי־יִתֵּן עָרֵב וּבְעָרֵב תֵאמַר מִי־יִתֵּן
בִּקְרָא מִפְּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִפְּרָאָה עֵינֶיךָ
אֲשֶׁר תִּרְאָה:

ש'חצרות מתחזקות תמיד, וכל שעה מרבה קללתה
משלפניה.

כ"י בְּבִקְרָא תֵאמַר מִי־יִתֵּן עָרֵב • (סוטה מט) וְיִהְיֶה הָעָרֵב
שְׁלִי אָמֵשׁ. וּבְעָרֵב תֵאמַר מִי־יִתֵּן בִּקְרָא • שֶׁל שְׁחִירָת,

סח ויתבנה יי מצרים בספינן בארמא די
אמרית לך לא תוסף עוד למחזיה ותודבנון
תמן לבצלי דבכך לעבדיו ולאמהן ולית
דקנה:

(סח) וְהִשְׁיבְךָ יְהוָה מִצְרַיִם בְּאֵנִיּוֹת בְּדִרְךָ אֲשֶׁר
אָמַרְתִּי לְךָ לֹא-תִסְיֵף עוֹד לְרֹאשֶׁתָּהּ וְהִתְמַפְרֶתֶם
שֵׁם לְאִיבֵיךָ לַעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין קִנְהָה:

וועט זיך אליין וועלן פערקייפן, ולא יתכן לפרש "והתמפרתם",
בלשון 'ונמפרתם' על-ידי מוכרים אחרים, מפני
שנאמר אחריו: "ואין קנה".

כ"י בְּאֵנִיּוֹת • בְּסִפִּינוֹת בְּשִׁבְיָהּ. וְהִתְמַפְרֶתֶם שֵׁם
לְאִיבֵיךָ • אַתֶּם מְבַקְשִׁים לְהִיּוֹת נִמְכָּרִים לָהֶם לַעֲבָדִים
וּלְשִׁפְחוֹת. וְאִין קִנְהָה • כִּי יִגְזְרוּ עָלֶיךָ הֶרֶג וְכִלְיוֹן.
וְהִתְמַפְרֶתֶם • בְּלַע"ז אִיפּוּרוֹנְדֵרִי"ן וו"ש (אין איהר

שפתי חכמים

הספינות למצרים. רא"ם. ויהיה זה
קללה יותר משאם הולכים בגללים,
משום דזה היה מכה קשה שהיו
מעצמם נטבעים בים: א כלומר,
'ונמפרתם' מבנין נפעל, כמו 'כי
נמכרנו אני ועמי', ומדכתיב
'והתמפרתם' מבנין התפעל יורה
שפירוש 'והתמפרתם' שתבקשו
להמכר ולא תוכלו מפני שאין
קנה: תורה סט

(סו) ר דקשה לרש"י, דהא הסבכא
הפוכה היא, דהא אמרינן בבבא בתרא
(דף טז) אידלי יומא אידלי קצירא,
שמע מינה שהחלי תכבד בערב יותר
מבבקר. ועל זה פירש ויהיה ערב של
אמש: ש רצונו בזה להוכיח שפירוש
כך, ואין פירושו מי יתן ערב שעתיד
עדיין להיות: תורה סח
(סח) ת הוסיף מלת 'בשביה', בעבור
שבזולת זה אין זו קללה אם ישובו עם

(סד) צ דאין שייך לומר שהקדוש
ברוך הוא יבשרם שיעבדו עבודה
זרה: תורה סה
(סו) ק וזה גרוע יותר מהלוקח תבואה
מן השוק, דהלוקח תבואה מן השוק
יכול ליקח בפעם אחת הרבה שיש
סיפוק לזמן רב, מה שאין כן בסומך
על הפלטר. והקללה הוא דשמא פעם
אחת לא ימצא ליקח וימות
ברעב: תורה סו

והתמכרתם שם לאויבך – למעלייתא

נפלו למטה מטה ביותר, הרי מזה מוכן ששרשם בקדושה הוא במקום נעלה יותר משרש הניצוצות שנפלו לקליפת נוגה, וככלל הידוע "כל הגבוה יותר נופל למטה יותר" (ראה בארוכה שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך). ולכן, כאשר מבררים ומהפכים גם ניצוצות אלו (שבג' קליפות הטמאות) נמשך אור נעלה יותר מאשר בברור הניצוצות שבקליפת נוגה.

וזהו הפירוש הפנימי ב'והשיבך ה' מצרים גו'', שהכונה בכל דברי התוכחה היא לבוא למעלת התשובה **"והשיבך"**. ועל-ידי התשובה "והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות", שאפילו מבחינת **"שם"** היא מקום הקליפות (לקוטי-תורה ראה לב, רע"ג) שהם **"אויבך"**, מבררים ניצוצות הקדושה. ועל-ידי ברור ניצוצות הקדושה שבקליפות אלו - **"ואין קונה"** - שנמשך ומתגלה אור נעלה ביותר, בחינת **"אין"** (ראה לקוטי-תורה האזינו עא, ד), שבהינה זו גבוהה היא גם מבחינת **"קונה"** - עולם האצילות (תורה-אור עו, ב).

בסיום התוכחה שבפרשתנו נאמר **"והשיבך ה' מצרים באניות גו' והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות ואין קונה"**. ויש לפרש כתוב זה למעלייתא:

הכונה שבתוכחה היא שעל-ידי זה יבואו ישראל למעלת התשובה, כמו שכתוב **"והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקלה גו' והשבות אל לבבך גו' ושבתי עד ה' אלקיך גו'"** (נצבים ל, א-ב).

והנה, מעלת התשובה היא ש"גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כזכיות" (יומא פו, ב). שעל-ידי התשובה ניתוסף סוג מיוחד בזכיות שאפילו צדיק גמור אינו מגיע לזה על-ידי עבודתו. שהרי על-ידי התשובה, נהפכים לזכיות גם ניצוצות הקדושה שנפלו על-ידי הזדונות לג' קליפות הטמאות. מה שאין-כן על-ידי עבודת הצדיק, אפשר לברר רק את הניצוצות שבדברים המותרים, ששרשם מקליפת נוגה (ראה דרך מצותין קצא, א).

ומכיון שניצוצות הקדושה שנמצאים בג' קליפות הטמאות

סט אליו פתגמי קומא די פקיד יי ית משה למגור עם בני ישראל בארץ מואב בראשית מקומא די גור עמהון בחרב:

(סט) **אלה רברי הברית אשר-צוה יהוה את-משה לכת את-בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר-פרת אתם בחרב: פ**

כ"י: **לכת את-בני ישראל • שיקבלו עליהם את התורה באלה ובשבועה. מלבד הברית • קללות שב'תורת פתגמים' שנאמרו בסניי.**

• שבת קודש ט"ז אלול •

א ויקרא משה לכל ישראל ואמר להון אתון חזתון ית כל די עבד יי לעיניכו בארץ דמצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארעה:

כט (א) **ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל-אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל-עבדיו ולכל-ארצו:**

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב ראש חודש ניסן תש"נ – לקוטי שיחות כרך לו עמ' 156)

ולשם כך לא די בראיה בפעם הראשונה, אלא יש צורך ב'הסתכלות' - נשמתי' עמקה ופנימית, כך שההתגלות האלקית העל-טבעית תחדר ותמלא את האדם, עד שיתרומם מעל הגבולותיו הטבעיות. וזה דורש ארבעים שנות למוד והתעמקות.

אתם ראיתם . . ולא נתן ה' לכם . . ועינים לראות (כט, א-ח) יש לשאל, הרי הפסוק עצמו מדגיש שבני ישראל ראו את נסי יציאת מצרים, ואיך לא ראו אותם עד לסיום ארבעים שנה במדבר? אלא, כאן מדובר בראיה כזו המשפיעה על האדם לשמור את "דברי הברית הזאת" במלא המדה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי-שיחות כרך יד עמוד 101)

הפרת הטוב שעל-ידי הנסים

ישראל את לבם להודות לה' על הנסים שנעשו להם, וכגון: **"וירא ישראל את היד הגדולה גו' ויאמינו בה" גו' אז ישיר משה ובני ישראל** (שמות יד, לא; טו, א), ובהנה רבות? ויש לומר, שבאור ענין זה רמז רש"י בדיק לשונו "להפיר

אתם ראיתם את כל-אשר עשה יהוה לעיניכם גו' ולא-נתן יהוה לכם לב לדעת גו' עד היום הזה:

להפיר את חסדי הקב"ה ולדבק בו (כט, א-ג). ובפירוש רש"י לכאורה יש לתמוה, הרי מצינו בכמה מקומות שנתנו בני

ודבקות במשפיע הטובה, דאף שאינם פועלים יראה להיותם תמידיים, הרי אם מפיר שהדבר נסי הוא, צריכה ההפכה בזה לפעל קרוב ואהבה במשפיע הטובה.
ובנסיים אלו עוסק משה רבנו בהמשך דבריו (בפסוקים דה-):
"ואולף אתכם ארבעים שנה במדבר, לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא בלטה מעל רגלך, לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתייתם", שעל-זה הוכיחם שהיה עליהם "להפיר את חסדי הקב"ה ולדבק בו".
וזהו שממשיך רש"י: "ש"היום הזה", "הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום".

את חסדי הקב"ה ולדבק בו".
דהנה, ישנם נסים היוצאים מדרך הטבע והרגילות, כמו הנס דקריעת ים-סוף, ונסים כאלו מטבעם פועלים יראת הרומויות כלפי הקב"ה, ואכן מצינו ברובי מקומות שיפירו בני ישראל באלו הנסים, ויודו עליהם לקב"ה.
אף סוג אחר ישנו בנסיים, והוא הנהגה נסית שנמשכת זמן מרבה, שאזי טבע האדם הוא שמתרגל לנס ואינו מתפעל ממנו, דהרגל נעשה טבע, שלכן נסים אלו אינם מביאים לידיעה.
ופעלת נסים אלו שהם "חסדי המקום", היא להביא לקרוב

בנסי רבכבא די תזאה עיניך אתיא ומופתיא רבכבא האנון:

הארת (ב) המפלות הגדלות אשר ראו עיניך והמפתים הגדולים ההם:

ג ולא יחב יי לכוז לפא למדע ועיניו למחזי ואדניו למשמע עד יומא הדין:

(ג) ולא-נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה:

ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר: 'לא לכם נתנה, לנו נתנה'? ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם: (לעיל כז)
"היום הזה נהיית לעם וגו'", היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום.

ז"ל: «ולא-נתן ה' לכם לב לדעת • להפיר את חסדי הקדוש-ברוך-הוא, ולדבק בוי. עד היום הזה • שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שנאמר: (למנו לא) "וינתנה אל הכהנים בני לוי", באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו: משה רבינו, אף אנו עמדתו בסיני, וקבלנו את התורה

וידברית יתכון ארבעין שניו במדברא לא בליאת קסותכון מנכון ומסנה לא עדו מעל רגלך:

(ד) ואולף אתכם ארבעים שנה במדבר לא-בלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא-בלטה מעל רגלך:

ה לחמא לא אכלתון וחמר חדת ועתיק לא שתיתון בדיל דתדעון ארי אנא יי אלהכון:

(ה) לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתייתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם:

וואתיתון לאתרא הדין ונפק סיחון מלפא דחשבון ועוג מלפא דמתנן לקדמותנא לאגחא קרבא ומחונון:

(ו) ותבאו אל-המקום הזה ויצא סיחון מלך-חשבון ועוג מלך-הבשן לקראתנו למלחמה ונפם:

עומד על סוף דעתו של רבו וחקמת משנתו עד ארבעים שנה, ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה, אבל מפאן ואילך קפיד, ולפיכך "ושמרתם את-דברי הברית הזאת" וגו'.

ז"ל: «ותבאו אל-המקום הזה • עתה אתם רואים עצמכם בגדלה וכבודי, אל תבצעטו במקום ואל ירום לבבכם, וישמרתם את דברי הברית הזאת". דבר אחר: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת", שאין אדם

שפתי חכמים

המקום הזה, כלומר למעלה ולגדולה הזאת, וכן לדבר אחר גם כן פירושו למעלה הזאת. שלפירוש הראשון שפירש 'לב לדעת' להפיר חסדי

איה יתכן זה ולא היה להם קודם לכן עינים ואזנים: ד פירוש, על התורה: תורה ד (ו) ה ויהיה פירוש ד"אל המקום" על

כט (ג) ב לא לדעת המסות הגדולות והאותות והמופתים כפי המובן מפשט הכתוב, כי לא יפול בם לומר ילא נתן ה' לכם לב לדעת' וגו' ג רצונו לומר,

(ז) וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וַנַּתְּנָהּ לְנַחֲלָה לְרֵאוּבֵנִי וְלַגָּדִי
וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְּנַשִּׁי:

(ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
לְמַעַן תִּשְׁפְּלוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

קכ"ב פסוקים, לעבדי"ו סימן. חסלת פרשת תבא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמ - רמב

שפתי חכמים

פירושו, מאחר שהגעתם אל המדרגה הזאת שתוכלו להשיג חכמתו יתברך שהוא התורה והמצוות, ותוכלו גם כן להשיג שכל הצלחתכם הם על ידי קיום התורה והמצוות עד שהקיתם את שני מלכי האמורי, לכן מעתה הוא מן הראוי שתשמרו וגו' כדי שתצליחו בכל אשר תעשו, ואם לאו לא תצליחו, כי מעתה הוא מדרק עמכם: תורה ז

חסלת פרשת כי תבא

דברי הברית הזאת שהן מצותיו יתברך למען תשפילו ולא תפשלו בכל אשר תעשו. כתב הרא"ם, אבל לא ידעתי איך יתקן ההפסק של 'וצא סיחון וגו' בין 'ותבאו אל המקום הזה' ובין 'ושמרתם וגו', כיון שהם דברים זה לזה. ונראה לי לפרש, לפי פירוש ראשון שפירש אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד והכרתם חסדי ה' למכה מלכים גדולים, לסיחון ולעוג מלכי האמורי, כי לעולם חסדו, לכן אל תבעטו בו. ולפי פירוש אחרון הכי

המקום שכל המעלות והגדולות והכבוד שלכם הם מן המקום, יהיה פירושו: מאחר שבאתם אל המדרגה הזאת להכיר שכל הצלחות שלך הן מן המקום ולא מידכם, ראוי שתשמרו את דברי הברית הזאת למען תצליחו בכל אשר תעשו, והלשון האחרון שפירש 'לב לדעת' להשיג חכמות רבו, יהיה פירושו: אחר שבאתם אל המדרגה הזאת להשיג חכמתו יתברך, מעתה הוא מדרק עמכם בשמירת המצוות, לכן ראוי הוא שתשמרו את

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' ב

14 'ואיין' הוא לשון אונים, שבתחילה היתה התורה דומה לכפיפה
15 (לסל) שאין לה אונים – ידיים לאחיהן לאחז אותה בהן, ואינה
16 משתמרת ויכולה להשמשט וליפול, עד שבא שלמה ועשה לה אונים
17 ושוב אינה נופלת, שקודם תקנותיו היו עשויים ישראל להכשל
18 בעבירות, ועל ידי שתיקן עירובין ונטילת ידיים, וגזר על שניות
19 לעריות, אוחזים ישראל במצוות, שמתרחקים מן העבירות, כדרך
20 שנוח לאחז בכלי שיש לו בית יד, יותר מכלי שאין לו בית יד.
21 דרשה אחרת אודות דברי התורה: נאמר בפסוק (שיר השירים ה יא)
22 'קוצותיו תלתלים שחרות בעורב', ונדרש פסוק זה על התורה,
23 'קוצותיו תלתלים', אמר רב חסדא אמר ר' עוקבא, מלמד שיש
24 לדרוש על כל קוץ וקוץ שבתורה תילי תילים – ערימות גדולות של
25 הלכות. 'שחרות בעורב', 'שחרות' לשון שחרית ו'בעורב' לשון
26 ערבית, בטי אתה מוצא לדברי התורה הללו, שזוכה ומשיגם, בטי

1 עוד אודות שלמה המלך: אמר רב הוננא, מאי דכתיב – מה היא
2 כוונת הכתוב (מלכים א' ה יב) 'וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו
3 חמשה ואלי', מלמד הכתוב שאמר שלמה על כל דבר ודבר של
4 תורה שלשת אלפים משל – טעמים, ועל כל דבר ודבר של סופרים
5 חמשה ואלי מעמים.
6 דרשה נוספת שדרש רבא אודות שלמה המלך: דרש רבא, מאי
7 דכתיב – מה היא כוונת הכתוב (קהלת יב ט) 'ויתר שהיה קהלת חכם
8 עוד למד דעת את העם [ואין] וחקר תקן משלים תרבה', שנוסף על
9 חכמתו הרבה שבספר קהלת, עוד לימד דעת את העם וכו'. וזהו
10 פירושו, 'לימד דעת את העם', דאמריה – לימדו בסימני מעמים –
11 קבע מסורת וסימנים לתיבות המקרא וללימוד המשנה, ואסברה
12 במאי דמי ליה – ולמד דבר מדבר.
13 [ואין] וחקר תיקן משלים תרבה, אמר עולא אמר רבי אלעזר,

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' א

6 על כך הגמרא ממשנה: והתנן (הלח טז), מי ששכח ולא עירב עם
7 בני החצר, וביטל להם רשותו, ביתו אסור להוציא ולהכניס לו ולהן
8 – בין הוא ובין שאר בני החצר, אסור להם להוציא מביתו לחצר.
9 מתרצת הגמרא: אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת, לא
10 קשא,

1 שנינו במשנה: שאמר רבי אלעאי, וכן שמעתי הימנו – ומרבי
2 אליעזר אנשי חצר ששכח אחר ולא עירב – עירובי חצירות,
3 וביטל להם את רשות חצירו, ביתו אסור מלהוציא ולהכניס לו,
4 אבל לשאר בני החצר, מותר להוציא ולהכניס אף מביתו. ומבואר
5 דבריו, שלשאר בני החצר מותר להוציא מביתו לחצר, ומקשה

דְּבָרָךְ: ג ז גִּמְלָה עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבָרָךְ: יח גִּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת:
 כא גִּעְרַת זָדִים אַרְוִירִים הַשִּׁנִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי כְּדִבְרֶךְ: כו דֶּרֶכִּי סִפְרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 כְּדִבְרֶךְ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֻׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תִרְחֹב לִפִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרִנָּה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרַתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בֹ חֲפָצְתִּי: לו הִטֵּלְכִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו הֶעֱבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא כְּדִרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אֱמֶרְתָּךְ אֲשֶׁר לִירֵאתְךָ:
 לט הֶעֱבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִּי לְפָקֶדֶךָ בְּצִדְקַתְךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתָּךְ כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־בִטַּחְתִּי כְּדִבְרֶךְ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָוֶד כִּי לְמוֹשְׁפָּטְךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְּחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבָּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָךְ לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי כִּי אֱמַרְתָּ חֲיִתֵּנִי: נא זָדִים חִלְצֵנִי
 עַד־מָוֶד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם ו יְהוָה וְאַתְּנַחֵם: נג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרַתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹדִלִי חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרֵי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ: נו זֹאת הִיִּתַּחֲלִי בִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאֱמַרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבַלִּי רָשָׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָךְ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 כְּדִבְרֶךְ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵג וְעִתָּה אֱמַרְתָּ
 שְׁמִרָתִי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב ו אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי וְהֵב וְכִסֶּף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדִבְרֶךְ
 יחֲלָתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתֵנִי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֱמַרְתָּ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי־תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנֵי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיֶה לִפִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֶּא פָלַתָּה לְתִשְׁוַעְתָּךְ נִפְשִׁי לְדִבְרֶךְ
 יחֲלָתִי: כב פָּלוּ עֵינִי לְאֱמֶרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמָּה יִמֵּי־עֲבֹדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרַתְךָ: כו כִּלְמִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְדִפּוֹנִי
 עוֹרֵנִי: כז כִּמְעַט כְּלוֹנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֶבְתִּי

פְּקֻדֶיךָ: פח כַּחֲסֻדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעֻמֹּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבֹדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שְׁעִשְׁעִי אֲזִי אֲבִדְתִּי בְּעִנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לִךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִנוּ רָשָׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֶתְבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאיוֹתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצֻּתְךָ מֵאֹד: מז מִה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחִתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצֻּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֶתְבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אִמְרַתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יְהוָה חִינִי כִּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֶקֶב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מְרָעִים וְאַצְרָה מִצֻּת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרַתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיֹשְׁנִי
 מִשֹּׁבְרֵי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה וְאוֹשָׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשֶּׁבֶת כָּל־רָשָׁעֵי־אֶרֶץ לְכֹן
 אֶהְבֵּתִי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִיתִּיחִנִּי לַעֲשׂוֹתִי: קכב עָרַב עֲבֹדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זֵדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אִמְרַת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבֹדְךָ כַּחֲסֻדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְּנִי: קכה עֲבֹד־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצֻּתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט כָּלֹאֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נַפְשִׁי:
 קל כָּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא כִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֻּתֶיךָ יֹאבְתִּי: קלב כִּי־פָנָה־אֲלֵי וּחִנִּי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבֵּי שְׁמֶךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן בְּאִמְרַתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פָּנִיד הָאֵר בְּעֲבֹדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגֵי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֹת צִדֵּק עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרַתְךָ מֵאֹד וְעֲבֹדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקֻדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאֲנִי מִצֻּתֶיךָ שְׁעִשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק מה קִרְאָתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצַרָה: קמו קִרְאָתִי
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשָׁעָה לְדְבָרְךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינִי אֲשַׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרַתְךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסֻדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצֻּתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְם יִדְעָתִי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קנג רֵאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאִמְרַתְךָ חִינִי:
 קנה רַחוּם מְרָשָׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קנו רַחֲמוּךְ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קנח רֵאיוֹתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּסְטָמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנט רֵאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כַּחֲסֻדְךָ חִינִי:
 קס רֵאשִׁידְבָּרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:

קסב עֵשׂ אֲנֹכִי עַל־אִמְרָתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב:
 קסג שְׁקֹר שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שִׁבְעַת בַּיּוֹם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטֶי צְדָקָתְךָ:
 קסה שְׁלֹם רַב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדִיתִיךָ וְאֹהֲבֶם מְאֹד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פָקוּדֶיךָ וְעֲדִיתִיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּךָ:
 ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינֵנִי:

קע תָּבוֹא תִּחְנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קעא תִּפְעֶנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּה כִּי תִלְמְדֵנִי חֻקֶּיךָ:
 קעב תַּעֲזֵן לִשְׁוִנִי אִמְרָתְךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תִּהְיֶיךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פָקוּדֶיךָ בַּחֲרִיתִי:
 קעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שְׁעִישְׁעִי:
 קעה תַּחֲיֶינִפְשִׁי וְתִהְלֶלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כַּעֲשֵׂה אֲבֹד פִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

רַתְּמִים: ה אֹיְהִי־לִי כִּי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכֻנָּתִי
 עַם־אֲהֲלֵי קֶדֶר: ו רַבַּת שְׁכֻנָּה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
 שׁוֹנָא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֲמָה
 לַמִּלְחָמָה:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
 קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נִפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שְׁקֹר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִחֵיתָן לֵךְ וּמִחֵי־יִסְיָף לֵךְ
 לִשְׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחְלִי

אגרות קודש

ב"ה, ח' אלול, ה'תשס"א

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מכתבי הקודם בטח קבל במועדו, ועל של עתה באתי בענין של קירוב לבבות, כיון שבטח ימים אלו מתכוון כת"ר לחזור העירה... והנה אינני יודע אם הרגיש כת"ר בזה, אבל משתדל אני לקרב את הלבבות שלו ושל זה שכתב לי אדותיו ברמז, ונראה לי אשר עתה בהתחלת זמן הלימודים ובימי הרצון והרחמים שעת הכשר היא לקרב את הלבבות יותר ויותר.

אינני יודע על מי לעשות הצעד הראשון בזה, אם על זרעא דאהרן שהיתה מדתו אוהב (אפי') את הבריות ומקרבן, וכמבואר באבות דר' נתן באריכות, או על איש הישראלי שצריך לכבד את הכהן ולהמשיך שלום במהירות בעולם, וכמאמר ר' יהודא בן תימא קל כצבי. אבל יהי איך שיהי, ובלבד שיהי שלום על ישראל. ות"ח לכת"ר מראש אם יבשרני בשורות טובות בזה.

מוסג"פ קובץ עסקנות ציבורית חב"ד אשר בטח יענין את כת"ר. וידוע פסק רז"ל והובא ג"כ בשו"ע או"ח ס"ע מעלת העוסק בצרכי הרבים, ואמרתי ע"ד צחות ממה שראיתי במד"ר (שמ"ר פ"ו, ב) שר' יהושע בן לוי שכח כמה וכמה הלכות, אבל תיכף כתבו רז"ל שוברו בצדו שהי' זה הלכות הקשורות במיתה וקבורה. ויש לקשר זה עם השתי דעות בכתובות קג, ב, מה גדול יותר אם מעשה חנינא שהי' יכול להחזיר התורה בפלולו ומעשה חייא שלכתחילה לא תשתכח תורה, ומסיק בגמרא כמה גדולים מעשה חייא.

בברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י' אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל	יום רביעי - י"ג אלול מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט
יום שני - י"א אלול מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג	יום חמישי - י"ד אלול מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב
יום שלישי - י"ב אלול מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו	יום שישי - ט"ו אלול מפרק עז עד סוף פרק עח ופרקים מג-מה
שבת קודש - ט"ז אלול פרק כ מפרק עט עד סוף פרק פב ופרקים מו-מח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיח, והנה מודעת זאת... עד עמ' 236, פעמים וכו'.

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישאל

בטבעם הם רחמנים וגומ' מפני היות נפשיותם נמשכות ממדותיו ית' אשר החסד גובר בהן על מדת הדין והגבורה והצמצום וכמ"ש גבר חסדו על יריאיו שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ"ש בזה"ק. והנה הצדקה הנמשכת מבחי' זו נק' בשם מעשה הצדקה כי שם מעשה נופל על דבר שכבר נעשה או שנעשה תמיד ממילא והיא דבר ההווה ורגיל תמיד ואף כאן הרי מדת החסד והרחמנות הוטבעה בנפשות כל בית ישראל מכבר מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו ית' כמ"ש ויפח באפיו כו' ואתה נפחת בי ומואן דנפח כו' וגם בכל יום ויום בטובו מחדש מעשה בראשית וחדשים לבקרים כו'. אך לשון עבודה אינו נופל אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו רק שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון העליון ב"ה כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה עד מיצוי הנפש כו'. ואף כאן במצות הצדקה ליתן הרבה יותר מטבע רחמנותו ורצונו וכמ"ש רז"ל ע"פ נתן נתן אפילו מאה פעמים וכו'.

מפני רצון העליון ברוך הוא, כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה "עד מצוי הנפש" כו'. – דבר שאין טבע הנפש רוצה להרשותו, אלא הוא מתייגע עם עצמו כנגד טבע נפשו. ואף כאן במצות הצדקה, – העבודה היא לתן – לתת הרבה יותר מ – אשר מטבע רחמנותו ורצונו – לתת, וכמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה²⁹ על פסוק³⁰: "נתן נתן" – "אפילו מאה פעמים וכו'".

1 והנה מודעת זאת, – הרי ידוע, שישאל במבטלם הם
2 רחמנים וגומלי חסדים²¹, מפני היות נפשיותם נמשכות
3 ממדותיו יתברך, אשר תחסד גובר בהן – במדות העליונות,
4 על מדת הדין ותגבורה והצמצום, וכמו שכתוב²²: "גבר
5 חסדו על יריאיו", –
6 הממזנו על התגבורות
7 החסד על מדת היראה
8 והגבורה שבו יתברך,
9 שלכן נקראת הנשמה
10 "בת כהן" – שהיא באה
11 מבחינת כהן, שהיא מדת
12 החסד, כמו שכתוב
13 בזה"ק הקדוש²³, – וכיוון
14 שהנשמה באה מהמדות
15 הקדושות שבהן החסד
16 מתגבר – לכן גם בנשמה
17 מדת החסד והרחמנות
18 היא בהתגבורות, שיהודים
19 בטבעם הם בעלי רחמים
20 וגומלי חסדים. והנה,
21 הצדקה הנמשכת
22 מבחינה זו – מטבע
23 הרחמנות שבנשמה,
24 נקראת בשם "מעשה"
25 הצדקה, כי שם
26 "מעשה" נופל על דבר
27 שכבר נעשה, או
28 שנעשה תמיד ממילא
29 והיא דבר ההווה ורגיל תמיד, ואף כאן – בענין הצדקה
30 הבאה מהרחמנות הטבעית שבנשמה, הרי מדת תחסד
31 והרחמנות הטבעית בנפשות כל בית ישראל מכבר – הרי
32 זה דבר שכבר נעשה, מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו
33 יתברך, כמו שכתוב²⁴: "ויפח באפיו כו'", – בגופו של אדם
34 הראשון נשמה של חיים, ואנו אומרים²⁵ על הכנסת הנשמה
35 ביהודי: "ואתה נפחת בי", "ומואן דנפח כו'"²⁶, – מתוכו נפח,

21. ראה תניא ח"א ספ"א, 22. תהלים קג, יא. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א". 24. בראשית ב, ז. 25. בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. 26. הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. 27. איכה ג, כג. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק ס"א". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ספרי דברים טו, יו"ד. פרש"י שם". 30. דברים שם.

יום שני י"א אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 236, וז"ש והי' מעשה הצדקה... עד עמ' קיט, כל חמאתם:

39 שִׁקְרָה וְגִדְלָה מַעֲלָתָה בְּמֵאֵר מֵאֵר, - מאשר הצדקה
40 שמצד הטבע, בְּחִיּוֹתוֹ מְכַמֵּל טַבְעוֹ וְרִצּוֹנוֹ הַגּוֹפִי מִפְּנֵי
41 רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, וְאַתְּכִפְיָא סְמֵרָא־אַחֲרָא, - וה"צד
42 האחר, קליפה, מתכופפת לקדושה, וְאִזֵּי אֶסְתַּלַּק יִקְרָא
43 דְּקִדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּו',
44 - ואז מתרומם כבודו של
45 הקדוש־ברוך־הוא בכל
46 העולמות, וּבִיתְרִין הָאֹר
47 מִן הַחֹשֶׁךְ דּוֹקָא -
48 כשמהפכים את החושך
49 ועושים ממנו אור - יש
50 לאור זה דוקא יתרון,
51 מעלה עליונה, בְּנִדְעָא
52 לֵאמֹר - לכן, אִין תִּרַע
53 יָכוֹל לְהִיּוֹת עוֹד חוּזֵר
54 וְנִעוֹר בְּקִלּוֹת פְּלִיפִּי
55 מֵאֲלִי, רַק אִם הָאֲדָם
56 יַעֲזֹרֵנוּ וְיִמְשִׁיכֵנוּ עַל
57 עֲצָמוֹ חֲסִי־שְׁלוֹם. -
58 ואילו מעצמו לא יתעורר
59 הרע בִּלְכַךְ בְּקִלּוֹת. וְזִהוּ
60 שְׂכָתוֹב "הַשְׁקֵט וְכִמְחָ
61 עַד עוֹלָם", - שהשכר
62 עבור "עבודת הצדקה"
63 הוא "השקט ובטח עד
64 עולם", "הַשְׁקֵט" - הוּא
65 מִלְשׁוֹן "שׁוֹקֵט עַל
66 שְׁמֵרִי"³¹, דְּחִינֵי
67 שְׁהַשְׁמֵרִים נִפְרָדִים
68 לְגִמְרֵי מִן חִיּוֹן וְנִפְרָדִים
69 לְמִטָּה לְגִמְרֵי, וְחִיּוֹן
70 לְמַעֲלָה וְךָ וְצִלּוֹל

71 בְּתַכְלִית. וְעַל־דִּדְרָזָה הוּא בְּ"עֲבוּדַת הַצִּדְקָה", - בצדקה
72 שבבחינת עבודה, הַ"שְׁמֵרִים" הֵן בְּחִינַת תַּעֲרֻכַת רַע
73 שְׁבִנְפִּשׁוֹ, נִבְרַר וְנִפְרָד מֵעַט מֵעַט עַד שְׁנוּפֵל לְמִטָּה
74 לְמִקּוּרוֹ וְשִׁרְשׁוֹ, - מקור ושרש הרע - שמתחת לכל
75 העולמות, וְכִמְחָ שְׂכָתוֹב³²: "וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצּוֹלֹת יָם כָּל
76 חֲמֻאָתָם"³³:

1 וְזִהוּ שְׂכָתוֹב: "וְהִיָּה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה - שְׁגֵם הַצִּדְקָה
2 הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה" וְלֹא בְּשֵׁם "עֲבוּדָה" - אֶף־עַל־פִּי
3 כִּן בְּ"אַתְּעִירוֹתָ דְּלִתָּתָא אַתְּעִירוֹתָ דְּלַעֲלָא", - על ידי
4 עבודת הצדקה שלמטה נעשית התעוררות למעלה, מְעוֹרֵר -

5 על ידי ההתעוררות
6 מלמטה, גְּלוּי אֹר אִין
7 סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּהֵאֲרָה
8 רְבָה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה,¹
9 וְנַעֲשֵׂה "שְׁלוֹם בְּמִרְמִיּוֹ"²
10 - בשרים ובמדות
11 שלמעלה, שְׁתַּהֲיָה
12 התכללות מִיכָאֵל
13 וגבריאל, שר של חסד
14 ושר של גבורה, ואשר
15 גבורה תומתק בחסד, וְגַם
16 בְּפִמְלִיא שֶׁל מִטָּה. -⁹
17 בעולמות שלמטה, רַק
18 שְׂכָתוֹב הִיָּה הַשְׁפָּל -¹¹
19 לֹא יִתְגַּלֶּה הַשְׁלוֹם
20 וְהַבְּרִיר - של הטוב
21 מהרע, וּפְרִיר הִרַע
22 מִמְּטוֹב עַד "עַת קִין" -¹⁵
23 של הרע, וְלֹא בְּזִמְן
24 הַגְּלוּת, בְּנִזְכָּר לַעֲלִי. רַק
25 בְּ"עוֹלָם קָפוֹן" הוּא
26 הָאֲדָם - כָּל "עַת
27 מִצָּא", זֶה תַּפְלָה, -²⁰
28 הנקראת "שלום", שְׁהִי
29 גַם בתפלה נעשה עֵינִן
30 השלום והבירור של הטוב
31 מהרע, כִּמְחָ שְׂכָתוֹב:
32 בְּ"צִדְקָה - בַּצִּדְקָה, אֲחִיזָה
33 פְּנִידָה", בְּנִזְכָּר לַעֲלִי. - ההתגלות הפנימית של אלקות

34 שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין השלום. אֶף אַחֲרֵי
35 תַּפְלָה יִכְבֵּל לְהִיּוֹת הִרַע - שבנפש, חוּזֵר וְנִעוֹר בְּקִל
36 וְלִתְעָרֵב בְּטוֹב, בְּאִשְׁרֵי יִתְחַלֵּף בְּ - עֵינִינִם שֶׁל חֲשִׁבַת
37 עוֹלָם הִיָּה. אֶף הַצִּדְקָה בְּבִחִינַת "עֲבוּדָה" - שהוא מתייגע
38 עם עצמו לתת צדקה יותר מטבעו, הִנֵּה מֵאֲשֶׁר - כיוון

31. ירמיה מח, יא. 32. מיכה ז, יט. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב). ויובן משם לכאן".

יום שלישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, יג מה רב טובך... עד עמ' קיט, די כו':

40 התורה כפרוש לקבע עתים כו'. - הרי כמה שהתורה מחייבת
41 אותו לקבוע עתים לתורה - באותה מדה הוא קובע. כל
42 ההגבלות האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש נשמתו
43 הוא מבחינת ה"שמאל" שלמעלה. אך בחינת ימין - נשמה
44 שבאה מבחינת ה"ימין"

45 שלמעלה, היא מדת

46 החסד וההתפשטות

47 בעבודת ה', בהתרחבות

48 בלי צמצום והסתר

49 כלל, כמו שכתוב:

50 "ואתהלכה ברחבה

51 כו'", וממנה - מבחינת

52 ה"ימין", נמשך נס"ב מה

53 שאמר רבותינו

54 זכרונם לברכה: "זרק

55 מרה בתלמידים כו'".

56 (צריך עיון. ונראה שצריך

57 להיות קדם אך בחינת ימין

58 כו') - צריך עיון אם יש

59 שייכות לענין "זרוק מרה

60 בתלמידים" לבחינת

61 ה"ימין". שהרי לכאורה זה

62 להפך, ענין של גבורה

63 וחומרא, ולא ענין של

64 חסד. וכפי הנראה זה צריך

65 לבוא לפני המלים "אך בחינת ימין", שאז המשמעות של

66 "וממנה" היא על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך

67 "זרוק מרה בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת

68 ה"ימין" באה איזה התחבאות בהצנע, אלא ללכת בהרחבה

69 בעבודת ה', וגם - לא רק אופן העבודה הוא בהרחבה, אלא גם

70 עצם העבודה הוא בלי צמצום וגבול כלל, ואין מעצור לרוח

71 נדבתו, בין בצדקה ובין בתלמוד תורה ושאר מצוות, -

72 הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי

73 גבול ולומד תורה בשופי - לא רק כפי שהוא מחוייב על-פי דין

74 לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח

75 נדיבה. ולא די לו לצאת ידי חובתו בלבד, - בענינים של

76 תורה ומצוות, אלא עד בלי די כו' - אלה הם האופנים

77 והמדריגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש נשמתם

78 למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".

1 יג. "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'". - פסוק
2 בתהלים, המסתיים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת
3 הפסוק יוצא שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא,
4 שהשכר הוא "נגד בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים
5 אותו. יסביר רבנו הזקן,

6 שבעבודת בני ישראל

7 (המביאה את השכר),

8 ישנם אותם שני אופנים:

9 עבודה סמויה ועבודה

10 גלויה. ובלשון רבנו הזקן:

11 הנה, בכלל עובדי ה' -

12 מקיימי תורה ומצוות, יש

13 שתי בחינות ומדרגות

14 חלוקות מצד שרש

15 נשמתם למעלה,

16 מבחינת ימין ושמאל. -

17 חסד וגבורה, שנשמה

18 אחת באה מבחינת ה"ימין"

19 שלמעלה, ונשמה שניה

20 באה מבחינת ה"שמאל"

21 שלמעלה, דהיינו, -

22 ההשפעה שבכך בעבודתו

23 של יהודי, היא - שפחית

24 שמאל היא מדת

25 הצמצום וההסתר

26 בעבודת ה', - עבודת הנשמה, הבאה מבחינת ה"שמאל"

27 וה"גבורה" למעלה - היא א' בצמצום, וב' בהסתר, בעבודת ה',

28 כמו שכתוב: - בנוגע להסתר: "והצנע לכת כו'" - עם ה'

29 אלקיך, וכמו שכתוב בפסוק שני: "במסתרים תבכה כו'", -

30 נפשי, וכמו שאומרים רבותינו ז"ל: "כל העוסק בתורה

31 בסתר כו'". - שבכל זה מדובר שהעבודה היא בסתר: במצוות

32 - "הצנע לכת", בתפלה - "במסתרים תבכה", ובתורה - "עוסק

33 בתורה בסתר". להלן יאמר רבנו הזקן, שמה בא גם כן צמצום

34 והגבלה. והנה, ממדה זו - מ"שמאל", נמשך נס"ב בחינת

35 הצמצום והגבול בעבודת ה', כמו בצדקה להיות נדון -

36 ולחשוב את חובתו, בהשג יד, - לפי יכולתו, ו"המבזבז -

37 בצדקה, אל יבזבז יותר מחמש", - הרי שהצדקה שהוא נותן

38 היא בהגבלה, ובהאי נא - וכך גם, בתלמוד תורה ושאר

39 מצוות - די לו שיוצא ידי חובתו מחיוב מפרש שחיבתו

יום רביעי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, והנה כל איש ישראל... עד עמ' 238, א"א ע"ה.

אגרת הקדש

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין
לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה
דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש
ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין
להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי'
ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהחמיר איסורי
ב"ש שהיו מותרים מאיסורם ויכולו לעלות למעלה
אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות
שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת
ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון
דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו
מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע לי"ח וכדכתיב
באברהם שהוא מדת החסד והאהבה עתה ידעתי כי
ירא אלהים אתה ע"י שלבש מדת הגבורה ויעקוד
את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר
הכתוב אברהם אוהבי ופחד יצחק הנה ההפרש
וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק
הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי'
העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה

1 והנה, כל איש ישראל צריך להיות כלול משתי בחינות
2 אלו, - של "ימין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "ימין"
3 וחסד, צריך שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפך,
4 ואין לך דבר שאין לו מקום. - גם חסד וגם גבורה יש להם
5 מקום וזמן אצל האדם,
6 מתי יש להשתמש בהם.
7 ולכן מצינו - מוצאים
8 אנו, כמה דברים מקולי
9 בית-שמאי ומחומרי
10 בית-הלל, - שביט שמאי
11 מקילים בהם ובית הלל
12 מחמירים בהם, ללמדנו
13 שאף בית-שמאי ששרש
14 נשמתם מבחינת שמאל
15 העליון¹⁰, ולכן היו דנין
16 להחמיר תמיד בכל
17 איסורי התורה, -
18 להחמיר, הוא ענין של
19 גבורה ודין, שהדבר יהיה
20 אסור ושלא יוכל
21 להתעלות בקדושה,
22 ובית-הלל שהיו
23 מבחינת ימין העליון,
24 היו מלמדין זכות להקל
25 ולהחמיר תמיד
26 שמאי, שהיו מתירים
27 מאסורם - ל"סטרא
28 אחרא, איסור הוא הרי מלשון "אסור וקשור", שהדבר קשור
29 ל"סטרא אחרא" ולחיצונים, כפי שאומר בפרק ז' בחלק ראשון
30 של ספר ה"תניא", ויכולו לעלות למעלה - בקדושה, הרי
31 למרות שכך היה הסדר בכלל שביט-שמאי החמירו ובית-הלל
32 הקילו - אף-על-פי-כן בכמה דברים היו בית-שמאי
33 מקילין, - וזאת מפני התכללות שרש נשמתם - של בית
34 שמאי, שהוא כלול גם מימין - וחסד, וכן שרש נשמת
35 בית-הלל כלול גם משמאל, - וגבורה, כידוע דרך ומדות¹¹
36 - השיעורים והאופנים של קדש העליון, - של בחינת "קדש"
37 שלמעלה, דלית תמן - שאין שם, קצוץ ופירוד חסד-ושלום,
38 וכל המדות - הבאות מ"קדש העליון", כלולות זו מזו, -

39 כגון: חסד מגבורה וגבורה מחסד, ולכן הם מיוחדות זו בזו,
40 כידוע ליודעי חן; - ללומדי תורת הקבלה, שלמרות שחסד
41 וגבורה הן הרי הפכיות, מדות מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת,
42 מצד זה שחסד יש בה גם מן הגבורה, וגבורה יש בה גם מן
43 החסד - הן מתאחדות
44 ומאחדות, וכדכתיב -
45 וכמו שכתוב¹² באברהם,
46 שהוא מדת החסד
47 והאהבה: "עתה ידעתי
48 כי ירא אלהים אתה", -
49 אתה עובד את השם
50 יתברך במדת היראה
51 והגבורה, על-ידי שלבש
52 מדת הגבורה, - שלא
53 היתה ה"עצם" שלו, אלא
54 כמו לבוש והוספה
55 לעצמותו, "ויצקך את
56 יצחק בנו", "ויקח את
57 המאכלת כו"¹³. -
58 לשחוט את בנו יחידו,
59 שזה הרי ענין של תכלית
60 הגבורה. הרי, שבאברהם,
61 שהיה בעצם איש החסד,
62 היו אצלו זמנים שבהם
63 נתגלתה בו מדת הגבורה,
64 עד לידי נכונות לשחוט
65 את בנו יצחק. ומה
66 שאמר הכתוב: "אברהם אהבי"¹⁴ 1 - בפסוק אחר¹⁵ נאמר:
67 "פחד יצחק", - שעבודת אברהם היא במדת החסד והאהבה,
68 ועבודת יצחק - במדת הפחד והגבורה. אם-כן כיצד זה תואם
69 למה שנאמר קודם, שאברהם עובד את השם יתברך גם במדת
70 הגבורה, ויצחק עובד את השם יתברך גם במדת החסד
71 והאהבה? הנה ההפך ומהבדל הנה הוא בבחינת גילוי
72 והעלם, שבמדת יצחק הפחד - והגבורה, הוא בבחינת
73 גילוי, והאהבה - והחסד, מסתרת בבחינת העלם והסתר,
74 וההפך במדת אברהם אבינו עליו-השלום. - שהפחד
75 והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר, והאהבה והחסד
76 בבחינת גילוי.

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיף פ"ד-ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמח, א". 11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים"). 12. וירא כב, יד. 13. שם כב, י. 14. ישעי' מא, ח. 15. וישלח לא, מב.

יום חמישי י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, וזהו שאמר דהע"ה... עד עמ' קכ, בסוכה וגו':

וְזוּכְרָם הוּא נִסְכֵּן בְּבַחֲנֵינָה גִלּוּי וְהַתְּפַשְׁטוּת "נִגְד" – בְּפָנֵי בְּנֵי
אָדָם, וְלֹא בְּבַחֲנֵינָה צִמְצוּמִים וְחֶסֶד כָּלָל. – בְּכָךְ מִתּוֹרֵץ מִה
שֶׁהַפְּסוּק מִתְחִיל בְּ"אֲשֶׁר צִנְפַת לִירָאִיק", שֶׁהַחֶסֶד צָפוֹן וּמוֹסְתֵר,
וּמִסִּיִּים בְּ"פַעֲלַת לְחוּסִים כִּךְ נִגְד בְּנֵי אָדָם", שֶׁהַחֶסֶד הוּא בְּגִלּוּי,
בְּפָנֵי בְּנֵי אָדָם – שֶׁכֵּן,
מְדוּבֵר כֵּאֵן אֹדוּת שְׁנֵי

סוּגֵי חֶסֶד: הַחֶסֶד שֶׁהוּא
אֶצֶל "יִרְאִיק", שֶׁהוּא
בַּחֲסֵד וְהַעֲלָם, וְהַחֶסֶד
שֶׁהוּא אֶצֶל ה'חֹסִים כִּךְ",
אֶצֶל בְּעֵלֵי הַבְּטָחוֹן שֶׁהֵם
מִבְּחִינַת ה'יִמִּין" – וְהַחֶסֶד
אֶצֶל הוּא גִלּוּי. (וְזֶה)
שֶׁכָּתוּב – ("אֲשֶׁר צִנְפַת")
"לִירְאִיק" וְלֹא
"בִירְאִיק", – שֶׁהִרִי, אִם
מְדוּבֵר אֹדוּת בַּחֲנִת
הַחֶסֶד שִׁישְׁנָה אֶצֶל יִרְאֵי
הַשֵּׁם, הִיָּה צִרִּיק לֹמֵר
"בִירְאִיק", אֶךְ כִּשְׁכָּתוּב
"לִירְאִיק" נִרְאָה הִרִי
שֶׁמְדוּבֵר אֹדוּת הַחֶסֶד
שֶׁלְמַעֲלָה הַנִּיתָן כִּשְׁכֵּר
לִירְאִים? הֵינּוּ מִשּׁוּם שֶׁכָּל
מִה שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵינָה
הָעֲלָם כָּכָל נִשְׁמָה, הֵנָּה
בְּחִינָה זוֹ אֵינָה מְלַבֶּשֶׁת
תּוֹךְ הַגּוֹף בְּמַחוֹ וְלִבּוֹ, –
שֶׁכֵּן הַמּוֹחַ וְהַלֵּב אֵינִם

כִּלִּים לְקַלּוּט בַּחֲנִינָה זוֹ, אֶלָּא הוּא בְּבַחֲנֵינָה מִקִּיף מְלַמְעֵלָה, –
מַעַל לְנִשְׁמָה, וּמִשָּׁם הִיא מְאִירָה לְמַחוֹ וְלִבּוֹ לְעֵתִים
הַצִּרִּיקִים לְהַתְּעוֹרְרוֹת בְּחִינָה זוֹ, שֶׁתְּתַעֲוֹרֵר וְתֵאֵיר לְמַחוֹ
וְלִבּוֹ, כִּדִּי לֵבָא לִידֵי מַעֲשֵׂה כְּפַעַל מִשָּׁשׁ. – לְמַשַּׁל מִי
שֶׁעֲבֹדָתוֹ בְּצִדְקָה הִיא תְּמִיד בְּשִׁיעוֹר וּגְבוּל, תִּהְיֶה אֶצְלוֹ אִי־פַעַם
הַתְּגֻלוֹת הַמְּדָה מִהַחֶסֶד הַנִּסְתֵּר שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא בְּלִתי מוּגְבֵּל, לְתַת
צִדְקָה בְּלִי מְדָה וּבְלִי גְבוּל, וְכוּ'. וְאָמַר עַל כֵּן, – וְלִכֵּן הוּא
אוֹמֵר, "אֲשֶׁר רַב טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל", הַצִּפּוֹן – בִּאלָּה שֶׁהֻטַּב
וְהַחֶסֶד מוֹסְתֵרִים אֶצֶלָם, וְהַגִּלּוּי, – בִּאלָּה שֶׁהַחֶסֶד אֶצֶלָם הוּא
בְּבַחֲנֵינָה גִלּוּי, הוּא בְּבַחֲנֵינָה כָּלִי גְבוּל וּמְדָה לְפִי עֵרֶךְ
נִפְשׁוֹתָם הַמְּלַבֶּשֶׁת כְּגוֹן, – שֶׁהִרִי אֵינּוּ בְּלִי־גְבוּל אֲמִיתִי, שֶׁכֵּן
זֶה הִרִי חֶסֶד שֶׁל נִבְרָא שֶׁבְּכֻלּוֹ הוּא מוּגְבֵּל, אֶךְ לְפִי עֵרֶךְ
נִפְשׁוֹתֵיהֶם זֶה הִרִי בְּלִי גְבוּל, לְכֵן גַּם אֵתָּה ה' תִּתְּנֶה עִמָּהֶם
בְּמִדַּת חֶסֶדְךָ הַגָּדוֹל – חֶסֶד שֶׁבְּבַחֲנֵינָה גְדוּלָּה, חֶסֶד שֶׁלְמַעֲלָה
מִהַשְׁתַּלְשֵׁלוֹת, כָּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד". – לֹא

1 וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלְיוֹת־הַשְּׁלֹם: – שֶׁהוּא בַּחֲנִת
2 גְבוּרָה: "מִה רַב טוֹבְךָ וְגו'". – וּמִסִּיִּים "אֲשֶׁר צִנְפַת לִירְאִיק",
3 כְּלֹמֵר, שֶׁמִּדַּת הַטּוֹב וְהַחֶסֶד אֲשֶׁר הִיא בְּבַחֲנֵינָה הָעֲלָם
4 וְהַחֶסֶד אֶצֶל כָּל מִי שֶׁשָּׂרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִינַת שְׁמָאל, –
5 בַּחֲנִת הַגְּבוּרָה, הַנִּקְרָא –
6 בַּחֲנִת הַגְּבוּרָה, כְּשֵׁם
7 "יִרְאִיק", – שֶׁעֲבֹדָת מִי
8 שֶׁשָּׂרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִינַת
9 ה'שְׁמָאל" – הִיא בְּבַחֲנֵינָה
10 יִרְאָה, גְבוּרָה וְצִמְצוּם,
11 כְּמִדַּת בֵּית־שְׁמָאל, –
12 שֶׁכֵּאֲמֹר שוֹרֵשׁ הוּא
13 מִבְּחִינַת ה'שְׁמָאל"
14 וְהַגְּבוּרָה, אֵלָּא שֶׁהִיא
15 כְּלוּלָה גַם מִבְּחִינַת הַטּוֹב
16 וְהַחֶסֶד, הֵנָּה אֵף שֶׁהוּא
17 טוֹב הַגָּנוּז וְצִפּוֹן – שֶׁכֵּן,
18 מִדַּת הִירְאָה וְהַגְּבוּרָה הִיא
19 אֶצֶל הִרִי בְּגִלּוּי, אֶף־
20 עַל־פִּי־כֵן הוּא רַב וְגָדוֹל
21 מֵאֵד כְּמוֹ מִדַּת הַגָּדוֹלָה
22 וְהַחֶסֶד מִשָּׁם שֶׁמִּבְּחִינַת
23 יִמִּין, – כְּלֹמֵר, לְמִרּוֹת
24 שֶׁאֶצֶל מִדַּת הַחֶסֶד הִיא
25 זוֹ הַכְּלוּלָה בְּבַחֲנֵינָה
26 הַגְּבוּרָה (שֶׁכֵּן שוֹרֵשׁ
27 נִשְׁמָתָם הוּא הִרִי מִבְּחִינַת
28 הַגְּבוּרָה, אֵין זֶה אֵלָּא מִה
29 שֶׁהוּא כְּלוּל גַם מִחֶסֶד) –

30 בְּכֹל זֹאת גַּם בַּחֲנִינָה זוֹ שֶׁל טוֹב וְחֶסֶד הִיא בְּבַחֲנֵינָה "רַב" וְ"גְדוֹל"
31 כְּמוֹ בַּחֲנִינַת הַחֶסֶד שֶׁב'יִמִּין". וְשִׁתִּיָּהֵן – בַּחֲנִינַת הַחֶסֶד שֶׁמִּבְּחִינַת
32 ה'יִמִּין", וּבַחֲנִינַת הַחֶסֶד הַכְּלוּלָה בְּבַחֲנֵינָה ה'שְׁמָאל" וְהַגְּבוּרָה,
33 שֶׁתִּיהֵן הֵן מִבְּחִינַת גִּלּוּי כָּלִי גְבוּל וּמְדָה וְשִׁיעוֹר. – שׁוּזָה הִרִי
34 מִדַּת הַחֶסֶד וְהַגְּדוּלָה – עֵינֵן שֶׁל גִּלּוּי בְּלִי מְדָה וּבְלִי גְבוּל, שֶׁכֵּן
35 הַמִּידָה וְהַגְּבוּל בְּגִלּוּי זֶה בָּאִים מִמִּדַּת הַגְּבוּרָה, וְאֵילּוּ מִצַּד מִדַּת
36 הַחֶסֶד, הַגִּלּוּי הוּא בְּלִי מְדָה וּבְלִי גְבוּל. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "מִה רַב
37 טוֹבְךָ", כְּלֹמֵר – שׁוּזָה מוֹסֵב עַל שְׁנֵי הַעֲנִינִים, גַּם עַל ה'צִנְפַת"
38 וְגַם עַל ה'חֹסִים כִּךְ". כָּלִי גְבוּל וּמְדָה, בֵּין הַטּוֹב "אֲשֶׁר צִנְפַת"
39 לִירְאִיק", – הַטּוֹב שֶׁבַּהֲעֵלֶם וְהַסְתֵּר, וּבֵין – הַטּוֹב, "אֲשֶׁר פִּעֲלָתָהּ
40 לְחֹסִים כִּךְ", שֶׁהֵם כְּעֵלֵי הַבְּטָחוֹן שֶׁמִּבְּחִינַת יִמִּין, – שֶׁכֵּן עֵינֵן
41 הַבְּטָחוֹן קְשׁוֹר לַעֲנִין הָאֹהֲבָה. כְּלֹמֵר, כְּמוֹ מִי שִׁישׁ לוֹ אוֹהֵב
42 שֶׁהוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, הִרִי הוּא בּוֹטֵחַ שֶׁהִלּוּ יַעֲשֶׂה לוֹ רַק טוֹב, כִּךְ גַּם
43 עֵינֵן הַבְּטָחוֹן בֹּא מִצַּד הָאֹהֲבָה; הִרִי אֵלָּה שֶׁהֵם מִבְּחִינַת ה'יִמִּין"
44 וְעֲבֹדָתָם הִיא בְּבַחֲנֵינָה חֶסֶד וְאֹהֲבָה – הֵם בְּעֵלֵי בְטָחוֹן, וְהַחֶסֶד

צדקה דאפילו אלו שהם עובדי ה' בזה ששרשם מהשמאל, 25
ואפילו הם כב"ש – צד"ג (שאין מוכרחים לצדקה (עדמשנ"ת 26
באגה"ק ס"י) "כי לא תמנו") – רב וגדול מאד" החסד שבהם 27
ו"לעתים הצריכים" "בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש 28

בסיום האגה"ק שלא 29

נדפס "ע"י הרבנים שי" 30

בני הגאון המחבר ז"ל 31

נ"ע" וז"ל¹⁹: ואחר 32

הדברים האלה – 33

שב' אגרת קודש' זו, נפשי 34

בשאלתי לעורר רב 35

טוב – מדת החסד באופן 36

בלתי מוגבל, הגנוז 37

והצפון בלב כל אנשי שלומינו, שיתגלה מן ההעלם אל 38

הגליון, לבא לידי מעשה – בפועל, 39

למלאות ידם לה' – על ידי נתינת צדקה, ביד מלאה ורחבה, על 40

ידי ציר – שליח, נאמן, מוסר כתב זה בו' – שהיה ה"שלוחא 41

דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, ודי למבין, כמו שכתוב באגרת, 42

ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למבין. 43

חכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפיצה. 44

שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך 45

הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הג"ל יומתק שייכות ח"א לכאן 46

נדלכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש...". (אלא הקשר הוא 47

– מפני שמדובר כאן אודות צדקה). 48

אגרת הקדש

ואית חסד. אית חסד עולם שיש כנגדו ולעומתו 1
מדה"ד ח"ו למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד 2
עליון הנק' רב חסד אין כנגדו מדה"ד למעט ולצמצם 3
רוב חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית כי הוא 4
נמשך מבחי' סוכ"ע וטמירא דכל טמירין הנק' כתר 5
עליון וז"ש תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסוכה וגו': 6
חסדו מלהתפשט בלי 13

גבול ותכלית, – הרי במילא כשנמשך מחסד זה, זה חסד וטוב 14
בתכלית, בלי גבול, כי הוא נמשך מבחינת "סוכב כל 15
עלמין" – שלמעלה מהגבלות העולם, ו"טמירא דכל 16
טמירין", – בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם לגבי העולמות 17
שהם טמירין ונעלמים, הנקרא "כתר עליון". – בחינה של 18
כתר" ו"מקף", וזהו שכתוב: – בפסוקים שלאחר מכן¹⁸: 19
תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסוכה וגו': – בבחינה 20
של סוכה ומקף, חסד שלמעלה מהשתלשלות – חסד 21
שמבחינת "כתר" ו"מקף". 22

הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א 23

המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר בו' לגביית 24

יום שישי ט"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכ, יד לעורר את... עד עמ' 240, ר"ה ור"ה.

"האהבה הישנה" משמעותה לכאורה, האהבה והחיבה ששררה בענין 67
צדקה זו מיד בתחילה, כשרבנו הזקן יסד את ה"כולל", שכפי טבעו של 68
דבר חדש, היה זה מתוך אהבה וחיבה מיוחדות, מצד הזכות שזיכה אותם 69
רבנו הזקן במצות הצדקה לארץ ישראל, אך משעבר הזמן נחלשה אהבה 70
זו, לכן כותב רבנו הזקן אגרת 71

זו, כדי לעורר מחדש את 72

האהבה כפי שהיתה בתחילה. 73

לעורר את האהבה 74

הישנה וחפז ארץ 75

הקדש, – ארץ ישראל, 76

להיות בוערת כרשפי 77

אש מקרב איש ולב 78

עמק, באלו היום ממש 79

נתן ה' רוחו עלינו, רוח נדיבה, בהתנדב עם למלאות ידם 80

לה', ביד מלאה ורחבה, כרפוי אחר רפוי, מדי שנה בשנה, 81

– שמבלי הבט שבשנה שעברה נתנו בהוספה, נתנו בשנה 82

השניה בהוספה נוספת – הוספה על הוספה, הולך ועולה 83

למעלה ראש, כמדת "קדש העליון" המאיר לארץ הקדש, 84

אגרת הקדש

יד לעורר את האהבה הישנה וחבת אה"ק 1
להיות בוערת כרשפי אש מקרב 2
איש ולב עמוק כאלו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו 3
רוח נדיבה בהתנדב עם למלאות ידם לה' ביד מלאה 4
ורחבה כרפוי אחר רפוי מדי שנה בשנה הולך ועולה 5
למעלה ראש כמדת קדש העליון המאיר לאה"ק 12

49 יד. רבות מאגרות קודש (הנדפסות בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו 50
הזקן בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקה ארץ 51
ישראל, להחזקת החבראי קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי 52
אברהם מקאליסק ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל), על ידי "כולל 53
חב"ד" שיסד רבנו הזקן.

54 באגרת קודש' זו (סימן י"ד),
55 מדגיש רבנו הזקן במיוחד, 7
56 שהצדקה לארץ ישראל 8
57 צריכה להינתן כל שנה ביתר 9
58 חיות באיכות, ובהוספה 10
59 בנתינת בכמות – כפי שהדבר 11
60 בהמשכה הרוחנית של החיות 12
61 האלקית בארץ ישראל, שהיא

62 באופן כזה, כפי שסיביר להלן.

63 רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה באגרת זו היא, לעורר את האהבה הישנה 64

והחיבה לארץ הקודש (ארץ ישראל), שהאהבה תהיה בוערת כרשפי 65

אש, כאילו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו – הרוח הנדיבה לתת ביד רחבה 66

ובכל שנה יותר ויותר.

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קלג, ב". 18. תהלים לא שם ואילך. 19. ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תש"מ) ע' מז ואילך.

1 ישראל. והארץ והמשכה זו - המאירה ב"ארץ" מהחכמה
 2 העליונה, היא מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה,
 3 - שכל שנה מאיר אור חדש שלא היה כמוהו אף פעם אור כזה,
 4 כי הוא יתברך וחכמתו אחד בתכלית היחוד, ונקרא בשם
 5 "אור-אין-סוף ברוך"

הוא, שאין סוף ואין
 קץ למעלות וגדלות האור
 והחיות הנמשך ממנו
 יתברך וחכמתו, בעליו
 אחר עליו, עד אין קץ
 ותכלית, ליום המעלות
 למעלה מעלה. - הרי
 כיוון שאין סוף ותכלית
 לעליונות ההמשכות
 הנמשכות מ"חכמה
 עילאה", מהחכמה
 העליונה, הרי מבלי הבט
 עד כמה נעלה, במדרגה,
 האור שנמשך בשנה
 שעברה - יכול להימשך
 אור נעלה יותר בשנה
 החדשה.

ובכל שנה ושנה יורד
 ומאיר מחכמה עלאה -
 מהחכמה העליונה, אור
 חדש ומחדש, שלא היה
 מאיר עדיו מעולם לארץ
 העליונה, - האור הנמשך
 מ"חכמה" הוא חדש
 ומחודש, שב"חכמה"
 עצמה נמשך אור חדש

מ"אין-סוף" שלמעלה מ"חכמה", ואור זה נמשך ב"ארץ"
 העליונה, כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל ערב
 ראש-השנה - בכל ערב ראש-השנה מסתלק האור של השנה
 החולפת לשורשו בעצמות "אור אין-סוף", כשהחדש - הלבנה,
 מתבסס בו, - ראש השנה נקרא "חג החודש מתבסס בו",
 הלבנה איננה מאירה אז, ומשמעות הדבר ברוחניות היא,
 שבחינת "מלכות", האור המחיה את העולמות והנבראים -
 הנקרא "סידרא" (לבנה) - מתעלם ומסתלק לשורשו, ואחר-כך
 עלי-ידי תקיעת שופר והתפללות, נמשך אור חדש עליון
 מבחינה עליונה יותר שבמדרגת חכמה עלאה, - חכמה
 עליונה, להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה, - כפי הביטוי
 "המאיר לארץ ולדרים עליה", הם כל העולמות העליונים
 והתחתונים המקבלים חיותם ממנה, דהיינו - מה שזם
 מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר, אין זה ממנה מצד

1 - בה מאירה בחינת וספירת ה"חכמה" הנקראת "קודש העליון",
 2 המתחדש ומתקדש תמיד, - בחינת "קדש העליון" המאירה
 3 בארץ ישראל, מתחזקת ומתרבה תמיד, היא מאירה ביתר
 4 כמות, ומתחדשת באור חדש באיכות, כדכתיב: - כמו

5 שכתוב: "תמיד עיני ה'
 6 אלהיך בה, - בארץ
 7 ישראל, מרשית השנה
 8 ועד אחרית שנה", -
 9 "עינים" למעלה, הוא (כפי
 10 שסיביר להלן) כינוי
 11 לבחינת "חכמה", והיינו
 12 שבחינת חכמה, "קודש"
 13 העליון, היא (מאירה) שם
 14 תמיד, מתחילת השנה עד
 15 סוף השנה. אך, כדי
 16 להסביר איך למדים
 17 מהפסוק שבחינת
 18 ה"חכמה" המאירה בארץ
 19 ישראל, היא בכל פעם
 20 ביתר ריבוי והתחדשות -
 21 מקדים רבנו הזקן בשאלה:
 22 דהאי - מה שכתוב, "ועד
 23 אחרית" בו אינו מוכן
 24 לכאורה, שהרי באחרית
 25 שנה זו מתחלת שנה
 26 שניה, ואם-כן הו"ל-יה
 27 למימר - היה צריך לומר,
 28 "לעולם ועד" - שהאור
 29 של ה"עינים" שלמעלה
 30 מאיר שם תמיד? 23

31 אך הענין יובן, על-פי
 32 מה שכתוב: "ה' בחכמה יסד ארץ", שיסוד ה"ארץ"
 33 העליונה - היא בחינת "ממלא כל עלמין", - "מלכות" של
 34 עולם ה"אצילות" הנקראת "ארץ" מפני שהיא הספירה
 35 האחרונה מהספירות העליונות, והיא מתלבשת בעולמות
 36 ובנבראים להחיותם, שזו "הארץ העליונה", ו - ארץ התחתונה
 37 - היא "ארץ חפץ" - ארץ ישראל הנקראת "ארץ חפץ",
 38 המבונה כנגדה - כנגד הארץ העליונה, ממש, ו - ארץ
 39 ישראל נקראת על שמה - על שם הארץ העליונה, "ארץ
 40 החיים", הנה - יסוד זה, הוא נמשך מהמשכה והארת
 41 חכמה עלאה, - חכמה עליונה, מקור החיים העליונים, -
 42 מבחינת "חיים" שלמעלה, כדכתיב: - כמו שכתוב: "החכמה
 43 תחיה בעליה וכו'". - הרי שם"חכמה" נמשך היסוד לארץ זו,
 44 שזה "בחכמה יסד ארץ", ומ"חכמה" מאיר בבחינת "ארץ",
 45 בארץ שלמעלה - מלכות דאצילות, ובארץ שלמטה - ארץ

22 דאצילות (בחינת המדות של עולם האצילות), ו"יפל ה' אלקים
23 תרדמה" – הסתלקות המוחין מו"א (מהמדות), כפי שהדבר
24 בשעת השינה שהשכל מסתלק, ואז נמשכים מוחין חדשים
25 ל"מלכות" שלא על ידי ו"א (שלא על ידי המדות), שכן, המוחין
26 החדשים האלה הם
27 למעלה מאשר כפי שהיה
28 כש"מלכות" קיבלה על
29 ידי זעיר-אנפין. ובפרטי
30 פרטיות, כן הוא ככל
31 יום ויום, נמשכין מוחין
32 עליונים יותר ככל
33 תפלת השחר, ואינן
34 מוחין הראשונים
35 שנסתלקו אחר התפלה,
36 – של אתמול, רק גבוהין
37 יותר. ודרך כלל
38 בכללות העולם – לא רק באדם (כמו בשעת התפלה) אלא
39 בכל העולם, כ"שית אלפי שנים", – בששת אלפי שנה של
40 קיום העולם, כן הוא ככל ראשי-השנה וראשי-השנה. –
41 שבכל ראשי-השנה נמשכים מוחין חדשים – חיות עליונה
42 וחדשה.

1 עצמה, אלא מן האור איך-סוף ברוך-הוא וְחַכְמָתוֹ הַמְלֻכָּשׁ
2 בָּה, – ב"ארץ העליונה", בְּדִבְתִּיבִי: – כמו שכתוב: "כִּי עֵמֶךְ
3 מְקוֹר חַיִּים, – חכמה עליונה שהיא המקור של חיים, היא
4 "עמך", בטלה ומאוחדת עם "איך-סוף", בְּאֵיזֶה – המאיר
5 מ"חכמה" ל"ארץ
6 העליונה", נִרְאָה אור", –
7 האור המאיר מה"ארץ
8 העליונה" לכל הנבראים
9 המקבלים חיותם ממנה,
10 דְּהִינּוּ אור הַמְּאִיר
11 מִחֻכְמָה עֲלֵאָה –
12 מהחכמה העליונה, מְקוֹר
13 הַחַיִּים (וְכַנּוּדָע לְיֹדְעֵי
14 חֵן, – לְיֹדְעֵי חֻכְמַת
15 הַקְּבִלָה, שֶׁכָּל רֹאשֵׁי-
16 הַשָּׁנָה הִיא הַנְּסִיחָה,
17 וּמִקְבֻלָּת מִחֵן חֲדָשִׁים עֲלִיוֹנִים יוֹתֵר כּו'. – זה ענין בתורת
18 הקבלה בהקשר לענין בנין המלכות בראש השנה, וכפי שכתוב
19 ביום בריאת האדם (הוא יום ראש השנה): "ויפל ה' אלקים
20 תרדמה על האדם" וכו', הפרדת הצלע שממנו נבנתה חוה.
21 כתוב בתורת הקבלה שאדם הכוונה ל"אדם העליון", בחינת ו"א

אגרת הקדש

המלוכש בה כדכתיב כי עמך מקור חיים באורך
נראה אור דהיינו אור המאיר מחכמה עילאה מקור
החיים (וכנודע לז"ה שבכל ר"ה היא הנסירה ומקבלת
מוחין חדשים עליונים יותר כו') ובפרטי פרטיות כן
הוא בכל יום ויום נמשכין מוחין עליונים יותר בכל
תפלת השחר ואינן מוחין הראשונים שנסתלקו אחר
התפלה רק גבוהין יותר ודרך כלל בכללות העולם
בשית אלפי שנים כן הוא בכל ר"ה ור"ה.

יום שבת קודש ט"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 240, וז"ש תמיד עיני... עד עמ' קכא, וד"ל:

64 בה "מרשית השנה ועד אחרית שנה" לְבָדָה. – ולא כתוב
65 "לעולם ועד", כי ההמשכה הנמשכת בראשי-השנה היא רק
66 לאותה שנה, ובערב ראשי-השנה היא מסתלקת כדי שיימשך
67 אור חדש ונעלה יותר. וְלִכֵּן כְּתִיב – כתוב, "מרשית חסר א'
68 – שהיה צריך להיות כתוב
69 "ראשית" (באל"ף אחרי
70 הרי"ש) וכאן כתוב בלי
71 אל"ף – וטעמו של דבר על
72 פי פנימיות, הוא: רומז על
73 הסתלקות האור
74 שֶׁמִּסְתַּלֵּק בְּלִיל רֹאשֵׁי-
75 הַשָּׁנָה – שאז פנימיות
76 החיות של העולם היא
77 בהסתלקות, שכן אז
78 "עליית המלכות", פנימיות
79 ה"מלכות" עומדת בעליה
80 והסתלקות, עד אחר
81 התקיעות, שְׂיֹדֵד –
82 אחרי התקיעות, אור חדש
83 עליון יותר שֶׁלֹא הִיָּה מֵאִיר עֲדֵן מִמִּי עוֹלָם אִיר עֲלִיוֹן כּוֹה,
84 והוא מְתַלְבֵּשׁ וּמִסְתַּתֵּר בְּ"אֶרֶץ הַחַיִּים" שֶׁלִּמְעַלָּה –

43 וְהָיוּ שֶׁכְּתוּב: "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּה", שֶׁה"עֵינִים" הֵם
44 כְּנֻסִים לְהַמְשִׁכַת וְהָאֵרֶת אִיר הַחֻכְמָה, שֶׁלִּכֵּן נִקְרָאוּ חֻכְמִים
45 "עֵינֵי הָעֶדֶה"⁹, – שכן בהם מאיר אור החכמה המצויין בכינוי
46 "עֵינִים" וְ"אִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִחֻכְמִים"¹⁰. – האויר של ארץ
47 ישראל מחכים, מפני
48 ששם מאירה בחינת
49 ה"חכמה", הרי "תמיד עיני
50 ה' אלקיך" – שתמיד
51 מאירה שם בחינת
52 ה"חכמה". וְהָאֵרֶה
53 וְהַמְשִׁכָה זו, אֵף שֶׁהִיא
54 תְּמִידִית, אֵף-עַל-פִּי-כֵן
55 אֵינָה בְּחִינָה וּמְדֻנָּה
56 אַחַת – ושווה, לְבָדָה
57 מִמִּי עוֹלָם, אֵלָּא שֶׁכָּל
58 שָׁנָה וְשָׁנָה הוּא אִיר
59 חֲדָשׁ עֲלִיוֹן, כִּי הָאִיר
60 שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ וְהָאִיר בְּרֹאשֵׁי-
61 הַשָּׁנָה זֶה, הוּא מִסְתַּלֵּק
62 בְּעֶרֶב רֹאשֵׁי-הַשָּׁנָה הַבָּאָה, לְשִׁרְשׁוֹ. – כך שהאור הנמשך שוב,
63 הוא אור חדש ונעלה יותר. וְהָיוּ שֶׁכְּתוּב: – ש"עיני ה' אלקיך"

אגרת הקדש

זו"ש תמיד
עיני ה' אלהיך בה שהעינים הם כינויים להמשכת
והארת אור החכמה שלכן נקראו חכמים עיני העדה
ואוירא דא"י מחכים והארה והמשכה זו אף שהיא
תמידית אעפ"כ אינה בבחי' ומדרגה אחת לבדה מימי
עולם אלא שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון
כי האור שנתחדש והאיר בר"ה זה הוא מסתלק
בער"ה הבאה לשרשו. וז"ש מרשית השנה ועד
אחרית שנה לבדה ולכן כתיב מרשית חסר א' רומז
על הסתלקות האור שמסתלק בליל ר"ה עד אחר
התקיעות שיורד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר
עדיין מימי עולם אור עליון כזה והוא מתלבש

- 1 ב"מלכות" של עולם ה"אצילות", מקור כל העולמות והנבראים,
2 וְשִׁלְמָהּ, - בארץ ישראל, ההשפעה בעולם זה עוברת דרך
3 ארץ ישראל, בתחילה באה החיות בארץ ישראל, ומארץ
4 ישראל היא נמשכת בכל העולם, לְהַחְיֹת אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת
5 כָּל מִשְׁךְ שָׁנָה זֶה. אֵךְ
6 גִּלְיוֹן מִהַסְתֵּר הַזֶּה, -
7 אור זה נהיה מוסתר בארץ
8 החיים שלמעלה ושלמטה,
9 וכדי שאור זה יתגלה
10 ויושפע שפע חיות
11 בעולמות ובנבראים, הרי
12 תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה
13 הַתַּחְתּוֹנִים וְזִכּוֹתָם וְהַשׁוּבָה בְּעֶשְׂרֵת יָמֵי הַשׁוּבָה, - כפי
14 מדת הזכות שזכו, והתשובה שעשו במשך עשרת ימי התשובה,
- 15 באותה מדה מתגלה האור החדש והנעלה יותר שנמשך בראש
16 השנה, וְיָדִי לְמִבֵּין:
17 לסיכום: הוסבר באגרת זו, שהאור האלקי של "חכמה דאצילות" המאיר
18 בארץ ישראל, הוא בכל שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור
19 נעלה יותר. על־דרך־זה
20 הצדקה של ארץ ישראל
21 צריכה להיות באופן כזה,
22 שבכל שנה תינתן בהוספה
23 בכמות ובאיכות. מסיום
24 האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם
25 להתגלות האור, שהאור שירד
26 באופן של הסתר - הרי כדי
27 שיתגלה יותר ויותר - תלוי הדבר בריבוי מתן הצדקה לארץ ישראל יותר
28 ויותר.

אגרת הקדש

ומסתתר בארץ החיים שלמעלה ושלמטה להחיות
את כל העולמות כל משך שנה זו אך גילוי
מההסתר הזה תלוי במעשה התחתונים וזכותם
ותשובתם בעשי"ת וד"ל:

אגרות קודש

ב"ה, ח' אלול, תשי"א
ברוקלין
שלום וברכה!

מכתבו קבלתי בעתו, ושמחתי לקרות בו אשר לאט לאט התחיל להתעסק לתקן את העניינים
בקהלתו, ובטח בהשתדלות הראוי' ובאופנים המתאימים יצליח השי"ת את עבודתו וילך מחיל אל חיל
בהחזקת היהדות ובהפצת התורה בכל סביבתו.

ביחוד שמחתי לקרות במכתבו אשר התחיל באסיפת כספים לבנין המקוה, וא"מ מה שמסיים
אח"כ שמוכרח הוא לדחות את הבנין.

בנוגע למה ששואל דעתי בענין הרבנות בריא דע זשאנעירא, הנה כפי הידוע לי מסובך שם
הדבר, ולא כ"כ "חלק" ואם רואה הוא הצלחה בפעולותיו בקהלתו, הרי עכ"פ לעי"ע אין כדאי להסתבך
בענין ריא דע זשאנעירא.

כבקשתו בהפ"נ בסוף מכתבו, הנה כשאהי' על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ
זי"ע, אזכירו ואת ב"ב שי' לכאו"א להמצטרך לו.

מוסג"פ קטע משיחת התועדות שבת מברכים אלול, וכן מכתבי הכללי לתלמידי בתי חינוך
להתחלת הלימודים, ואם יוכל להביא איזה תועלת בעבודתו, הרי ישמח לבי גם אני.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

יום ראשון

יום שישי

י אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש"י.

תהלים: נהגט. כח"ל.

תניא: וז"ש והי' . . . כל חטאתם.

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: קלאר, אפגעשטעלט, פאראיינציגט. – מקור ג' פירושים אלו הוא בדרו"ל: שקלים פ"ו מ"ב, יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פ"ך –

זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: ברור, קביעה, אחד. – מקור ג' פירושים אלו הוא בדברי רבותינו זכרונם לברכה: שקלים פרק ו' משנה ב', יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פרשה כ' –

זאת אומרת, כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו ב"סור מרע" ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, להתמסר עם כל הרצונות.

יום שני

שבת

יא אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: ססה. לא-לג.

תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו'.

ש"פ תצא תר"ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עוה"ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך ברור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה"ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן-עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ"צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים או ער לערענט תורה צייטענווייז. אין גן-עדן טייטשט מען דעם מאמר או ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שבת פרשת תצא תר"ג, בשולחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עולם הזה הוא עלמא דשיקרא [=עולם השקר], לכן הנה גם בהטוב מערב פסולת, וצריך ברור בדרך מלמעלה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העולם הבא הוא עלמא דקשוט [=עולם האמת] – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן-עדן הם מעלה. – והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ לאמר: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים או ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

יום שלישי

יום ראשון

יב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: סוֹסֶחַ. לִדְלוּ.
תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.

הַמֶּשֶׁךְ הַגָּדוֹל, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם "בְּשַׁעָה שֶׁהִקְדִּימו, תער"ב" הַתְּחִיל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] לְאָמְרוּ יוֹם א' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תער"ב בְּלִיּוּבָאוּיִטֶּשׁ, וְסִימּוֹ שֶׁבֶת פְּרִשֶׁת וִירָא תרע"ו בְּרוֹסְטוֹב, בְּמֶאֱמַר הַמֶּתְחִיל "וְה' אָמַר הַמְּכַסֶּה אֲנִי מֵאֲבָרָהֶם". וְבוֹ קמ"ד מֵאֲמָרִים.
וַיֵּשׁ בְּכַתוּבִים חֶלֶק שְׁנֵי שָׁלָא אָמְרוּ, וְלֹא נִחְלַק לְמֵאֲמָרִים.

יום רביעי

יום שני

יג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י.
תהלים: סט־עא. לז־לט.
תניא: ובכל שנה . . . וד"ל.

הַחֲסִיד ר' הַעֲנָדִיל סִיפֵר: יָדוּעַ הִ' לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיתָה הָעֵבֶרֶת הָעֵרְלָה, וּוָאָס נִיט וּוָאָס, פֻּון עֵרְלַת הַלֵּב אִיז מַעַן גַּלִּיךְ פִּטוֹר גַּעוּוֹאָרַעַן.

הַחֲסִיד ר' הַעֲנָדִיל סִפֵּר: יָדוּעַ הָיָה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הָיְתָה הָעֵבֶרֶת הָעֵרְלָה. מַה שְׁלֹא יִהְיֶה – מַעֲרַלַת הַלֵּב נִפְטָרוּ מִיָּד.

יום חמישי

יום שלישי

יד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו. מ־מב.
תניא: טו. להבין . . . קבא הכלולה מהן.

מֵהוֹרָאוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: לְהַנְזֹר מִמְּלַחְמַת תְּנוּפָה עַד קֶצֶה הָאֲחֵרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שְׂאִין לָנוּ בְּמַה לְנַצַּח אוֹ מִפְּנֵי מֶרֶךְ לֵב, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׂאֵת כָּל כַּחוּתֵינוּ עָלֵינוּ לְהַקְדִּישׁ אֶף וְרַק לְחִזּוּק בְּגִינֵינוּ, בְּנִין הַתּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת בְּקִדְשָׁהּ וּבִטְהָרָהּ. וְעַל זֶה עָלֵינוּ לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּפַעַל וְלֹא רַק בְּכַח.

יום שישי

יום רביעי

טו אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח. מג־מה.
תניא: אך צריך . . . קכב ומליצה.

הַתִּסְדּוֹת יִשְׁיבַת "תּוֹמְכֵי תְּמִימִים": יוֹם א טו אֱלוֹל תְּרַנ"ז.
הַתְּחִלַת הַלְמוּד בְּנִגְלָה וְדֹא"ח [=תְּסִידוֹת, דְּכָרֵי אֱלוֹקִים חִיִּים]: יוֹם ד חִי אֱלוֹל תְּרַנ"ז.
בְּלִיל שְׁמַחַת תּוֹרָה תְּרַנ"ט אַחֲרֵי הַהִקְפּוֹת הַכְרִיז אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: הִיִּשְׁיבָה שְׁמָה "תּוֹמְכֵי תְּמִימִים", וְתִלְמִידִים הַלּוֹמְדִים וּמִתְנַהֲגִים בְּרוּחָהּ שְׁמֵם "תְּמִימִים".

שבת
קודש

יום חמישי

טז אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב. מו-מח.

תנאי: והנה כללות . . . קכג כמו שית'.

רבינו הזקן פי' המאמר כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, אויף א אידען דארף מען קוקען ווי ער שטייט אין מחשבה הקדומה דא"ק, און דארטען שטייט יעדער נשמה מיט אלע דורות וואָס קומען ארויס פון איהר ביו ביאת המשיח גואל צדק, און אז מען טוט א אידען אַ טובה, טוט מען אַ טובה אָט די אלע נשמות עד סוף כל הדורות.

רבינו הזקן פרש המאמר "כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא", על יהודי יש להביט כפי שהוא "נמצא" במחשבה הקדומה דא"ק [=אדם קדמון, דרגה עלאית ביותר בקדשה, שהיא מקור בו נשמות ישראל אחדות], ושם "נמצאת" כל נשמה עם כל הדורות היוצאות ממנה עד ביאת המשיח גואל צדק, וכשעושים ליהודי טובה, עושים טובה לכל הנשמות הללו עד סוף כל הדורות.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שלישי עמ' ב

10 ולא לגבי בליים ששבתו בתוך הבית, שאף שמותר להוציאם
11 לחצר ששייכת לאותו הבית, מכל מקום כיון ששבתו בכניסת
12 היום בתוך הבית, אסור להוציאם מהחצר לגג או לקרפף, ואף
13 אם הגג או הקרפף שייכים גם כן לבעל הבית, משום שהבית
14 והקרפף שתי רשויות הן.
15 מקשה הגמרא: לרבי שמעון נמי - אף לדעת רבי שמעון, יש לאסור
16 לטלטל בקרפף שנזרע רובו, אף אם המקום שנזרע הוא בית
17 סאתים, שביין דנזרע רובו של הקרפף, הוי' שהוא מעוטא - הרי
18 אותו מיעוט שלא נזרע

1 מבררת הגמרא: כמאן - כדעת מי העמיד רב הונא בריה דרב
2 יהושע את הברייתא, שמשום כך אמר שאף שהחלק הזרע
3 והחלק שאינו זרע פרוצים זה לזה, אינם אוסרים זה את זה
4 בטלטול. משיבה הגמרא: כרבי שמעון שסובר שקרפף וחצר, אף
5 אם הם של שני בני אדם, אינם אוסרים זה על זה, דתנן (להלן
6 פט), רבי שמעון אומר, אחר - בין - בגין נגות ואחר - ובין - חצירות
7 ואחר - ובין - קרפפות, כולן רשות אחת הן לגבי בליים ששבתו
8 בתוך, שכלים ששבתו בחצר, מותר להוציאם לחצר אחרת, או
9 לגג אחר או לקרפף אחר, אף אם הם שייכים לאנשים אחרים,

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' ב

10 הברייתות. משיבה הגמרא: אמר ר' אבהו, דין קניית דגים בכסף מעשר
11 איכא בינייהו, למאן דאמר שרק דבר שהוא פרי מפרי ונידולי קרקע
12 נכלל בכלל, הני - אותם דגים גידולי קרקע ניהו - הם, שהרי
13 ניוונים מקרקע הים, והרי הם בכלל הדברים הנקנים בכסף מעשר,
14 אבל למאן דאמר שרק דבר שהוא ולד ולדות הארץ נכלל בכלל, דגים
15 דגים לא נבראו מן הארץ במעשה בראשית אלא ממיא איברי -
16 מהמים נבראו, ואינם בכלל הדברים הנקנים בכסף מעשר.
17 מקשה הגמרא: ומי אמר ר' אבהו שדגים גידולי קרקע ניהו, והאמר
18 ר' אבהו,

1 ממצחים הגדלים בקרקע, ולכן נחשבים גם הם 'גידולי קרקע', אף
2 כל דבר שהוא פרי מפרי ונידולי קרקע נקנה בכסף מעשר. ותנאי
3 אידך - ומצינו ברייתא אחרת שאף היא דרשה את הפסוק במידת
4 כלל ופרט וכלל, אלא שפירשה את גדר הפרט בדרך אחרת, וכך
5 שנינו בה, מה הפרט - בקר צאן יין ושכר מפריש שהם ולד ולדות
6 הארץ - ולד מאלו שנבראו מן הארץ במעשה בראשית, שהבהמות
7 והפירות הראשונות בעולם יצאו מן הארץ, ומדעם יצאו ולדותיהם,
8 וכן הלאה, אף כל ולד ולדות הארץ נקנים בכסף מעשר.
9 מבררת הגמרא: מאי בינייהו - מהו ההבדל למעשה בין שתי

יום ראשון י' אלול ה'תש"פ

האם מותר לשלוח 'מוקצה' במתנה?

סי' תקטז בשם ספר ההשלמה.

ולמעשה, גם הפוסקים שדין התפילין כ'כלי שמלאכתו לאיסור' הביאו הלכה זו כצורתה ולא אמרו שההיתר הוא רק אם המקבל מתכוון להשתמש בהם בחג ללימוד הלכותיהן. ונראה מכך, כי עצם ההנאה שיש לנותן ולמקבל בנתינת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי, ולכן טלטול התפילין בחג מותר.

ויש אומרים כי אין חילוק בדין זה בין שבת ליום טוב, וגם בשבת מותר לשלוח כמתנה לחברו 'כלי שמלאכתו לאיסור', כמו ביום טוב (ראה בינה לעתים על הרמב"ם כאן). אך יש אומרים שהתירו זאת רק ביום טוב שיש בו מצות שמחה, ולכן הנאת המקבל נחשבת כצורך היום המתיר את הטלטול, מה שאין כן בשבת שאין בה מצות שמחה (ראה הגהות ברוך טעם על בית מאיר אהע"ז סי' מה ס"א).

והגר"ע איגר (בהגהת השו"ע על המג"א סי' שו, סקט"ו) התיר לשלוח בשבת פמוטות כסף (שהם 'כלי שמלאכתו לאיסור') במתנה לחתן, כי משום מצות שמחת החתן, שליחת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי.

הלכות יום טוב פרק ה, הלכה ו: כָּל שֵׁאוֹתֵינוּ בּוֹ אֵפֶלּוּ בָּחַל – אֵף עַל פִּי שְׁאֵין נְאוֹתֵינוּ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, בְּגוֹן תְּפִלִּין – מִתֵּר לְשַׁלְּחָן לְחֵבְרוֹ בְּיוֹם טוֹב.

נחלקו הפוסקים לגבי טלטול תפילין בשבת ויום טוב: יש אומרים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר', כי אין איסור להניח תפילין בשבת ויום טוב שלא לשם מצוה (וכפי שהיו רגילים בזמנים עברו להניחם לשם שמירה), ויש אומרים שאסור להניחם בשבת ויום טוב, ולכן דינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' (ראה משנה ברורה סי' שח סקכ"ד).

ולדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר' מובן טעם ההיתר לשלוח תפילין לחברו ביום טוב, שהרי אינם מוקצה, אך לדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' שאין לטלטלו אלא לצורך גופו (להשתמש בו שימוש המותר, כגון פטוש כדי לפצח בו אגוזים) יש להבין, הרי טלטול זה אינו נעשה כדי להשתמש בהם שהרי אינם עומדים לכל שימוש בחג, ומה ההיתר לטלטלם?

ויש מפרשים, כי ההיתר הוא באופן שהמקבל מתכוון להשתמש בתפילין ביום טוב לצורך לימוד הלכותיהן, ואם כן הטלטול נעשה לצורך שימוש בהם ולכן הותר (בית יוסף א"ח

יום שני י"א אלול ה'תש"פ

יום-טוב שני, לבן חו"ל העולה לארץ ישראל

לנהוג בדיני יום טוב שני של גלויות, וה'אבני נזר' (ארו"ח סי' תכד) תמה: מדוע לא מצאנו שיחששו לכך? אך נראה שיש לחלק בין מנהג איסור עשיית מלאכה בערב פסח לדין יום טוב שני:

החייב לנהוג במנהג המקום נובע מהכתוב "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמן", ממנו למדו חז"ל שיש כוח לאנשי המקום לתקן מנהגים למקומם שיחולו גם על בניהם לדורותיהם, ולכן סובר הרמב"ם שדין זה שייך למקום שנולד בו שהוא לגביו בגדר 'תורת אמן', גם אם אינו ממשיך לדור שם.

וכל זה לגבי מנהגים שנוצרו על ידי יושבי העיר, אך תקנת 'יום-טוב שני' חלה על המקום עצמו, והיינו שבמקום זה חל יום טוב גם ביום השני, וממילא כל מי שמתגורר בו חייב בכך. ולכן, אין טעם שמי שכבר עקר מהמקום ימשיך להתחייב בכך, כשם שאדם שהתגורר בירושלים וחגג את פורים ביום ט"ו לא ימשיך לנהוג בכך לאחר שעקר לעיר אחרת בזמנה ב"ד (ראה עיר הקודש והמקדש ג, עמ' רנו, יום טוב שני כהלכתו מילואים סי' טו).

הלכות יום טוב פרק ח, הלכה כ: וְהַחֹלֶף מִמְּקוֹם שְׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שְׁעוֹשִׂין – לֹא יַעֲשֶׂה; נוֹתֵנִין עָלָיו חֻמְרֵי מָקוֹם שִׁנְיָא מִשֵּׁם, וְחֻמְרֵי מָקוֹם שֶׁחֹלֶף לָשֵׁם... וְכֵן מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְמָקוֹמוֹ, נוֹהֵג כְּאִנְשֵׁי מָקוֹמוֹ בֵּין לְחֵקֶל בֵּין לְחֻמְרֵי.

לדעת רוב הראשונים (פסחים נא, א), אדם חייב לנהוג במנהגי מקומו רק כל עוד הוא מתגורר שם או שנמצא במקום אחר לפי שעה ודעתו לחזור לשם, אך אם עקר ממקומו ואין דעתו לחזור, שוב אינו חייב לנהוג במנהגי אותו מקום.

אך מדברי הרמב"ם לא נראה כן, שהרי בתחילת ההלכה כתב שהחולף ממקום שנהגו לא לעשות מלאכה בערב פסח למקום שנהגו לעשות מלאכה, צריך לנהוג כחומרת המקום שהגיע משם ולהימנע ממלאכה, ולאחר מכן כתב: "וכן מי שדעתו לחזור למקומו נוהג כאנשי מקומו", הרי שבתחילה מדובר באופן שאינו מתכוון לחזור למקומו, ואף על פי כן עליו להמשיך לנהוג במנהגיו!

ולדעת הרמב"ם נמצא לכאורה שהעולה מחו"ל לארץ ישראל אפילו על מנת להשתקע, יהא חייב כל ימיו להמשיך

יום שלישי י"ב אלול ה'תש"פ

האם מותר לבער את החמץ ביו"ט?

המוצא חמץ ביום טוב, לדעת רש"י (פסחים ו, א ד"ה כופה) והר"ן (שם בדפי הרי"ף ג, א, וכן הביא בהגמ"י בשם ריב"א), אינו יכול לבערו ביום טוב. ומדובר כשביטל את החמץ קודם הפסח ומן התורה אינו עובר על 'בל יראה' וחובת הביעור היא

הלכות חמץ ומצה פרק ג, הלכה ח: אִם לֹא בָטַל קֵרֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וְיַעֲלֶה וְיִמָּצֵא חֻמֵּין... עֹבֵר עַל "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא"... וְאִם מִצָּאוּ בְּיוֹם טוֹב – בּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עֵד לְעֵרֵב, וּמִכְעָרוֹ.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פא

שם. וכן כתב הכס"מ).

ועוד: בעת טלטול החמץ, עדיין אינו מקיים את מצות הביעור, והמצוה דוחה את האיסור, אף שהוא מדרבנן, רק בזמן קיומה (כס"מ).

ואפילו לשרוף את החמץ במקומו, בלא טלטול, אסור, כי אף שהותרה הבערה לצורך מצוה וזה נחשב 'צורך היום' – אין זו צורך מצוה "כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יום טוב, דהיינו, שישליכנו לנהר או לבית הכסא... לפיכך אסור לשרוף החמץ ביו"ט מן התורה, ואי אפשר לחכמים להתיר דבר האסור מן התורה, אלא כופה עליו כלי עד הערב. ועל שהייה זו שמששה את החמץ עד הערב אינו עובר ב'בל יראה' ו'בל ימצא' כיון שהוא רוצה לבערו אלא שחכמים מונעים אותו הרי הוא אנוס, ולא הזהירה תורה 'בל יראה' ו'בל ימצא' אלא למי שבירד לבער" (שו"ע אדה"ז שם).

מדרבנן ולכן לא התירו לשורפו, כי אין אומרים 'מתוך שהותרה הבערה לצורך יו"ט, הותרה שלא לצורך' אלא כשיש צורך היום קצת, אבל כאן שמן התורה יצא ידי חובתו בביטול, אין זה צורך היום.

אבל אם לא ביטלו, וחייב לבערו מן התורה, מותר לטלטלו ולבערו כי מאחר שמצוה לבערו, הרי זה כ'צורך היום' (אמנם "אם יש לפניו נהר יפרנו וישליכנו לנהר ואל ישרפנו כדי למעט בחילול יום טוב" - שו"ע אדה"ז סי' תמו ס"ה).

אך לדעת הרמב"ם, אפילו אם לא ביטל את החמץ, אינו יכול לשורפו ביום טוב (מגיד משנה, כסף משנה) "ואפילו יש לפניו נהר לא ישליכנה לשם, דכיון שהחמץ אסור בהנאה בפסח הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו ביום טוב... ואע"פ שאיסור טלטול המוקצה אינו אלא מדברי סופרים, וביעור חמץ שלא ביטלו קודם הפסח הוא מן התורה... יש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשבב ואל תעשה" (שו"ע אדה"ז

יום רביעי י"ג אלול ה'תש"פ

'מצוה עשירה' בפסח

וכך נפסק ב'שולחן ערוך' (אור"ח סי' תסב ס"ב) שמי פירות שנתערב בהם מים ממהרים להחמיץ יותר ממים לבדם, "שהמים לבדם אין מחמיצין את העיסה שנילושה בהם אלא אם כן שהתה שיעור מיל בלא עסק, אבל עיסה שנילושה במי פירות עם מים ממהרת להחמיץ אף אם לא שהתה שיעור מיל בלא עסק. לפיכך אסור חכמים ללוש בהם עיסה לפסח שקשה לשמרה מחימוץ... ואם עבר ולש בהם צריך לאפותה מיד" (שו"ע אדה"ז שם, ס"ג).

אך במי פירות בלא מים, נפסק ב'שולחן ערוך' (שם ס"א) כדעת הרמב"ם, ש"אין מחמיצין כלל ומותר לאכול בפסח מצה שנילושה במי פירות... אבל אינו יוצא בה ידי חובתו מפני שהיא מצה עשירה".

והרמ"א (שם ס"ד) כתב: "במדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות" כי "חוששין שמא נתערב בהם מים כל שהוא. ואם עבר ולש, אפילו אפאה מיד אין אוכלין אותה בפסח שחוששין אם נתיר לו לאכלה, שמא פעם אחרת לא יאפה מיד". ועוד: הרי "יש מי שאומר (רש"י והראב"ד הנ"ל) שמעיקר הדין מי פירות הן מחמיצין אלא שאין חימוצן חמץ גמור אלא חמץ נוקשה ואיסורו מדברי סופרים" (שו"ע אדה"ז שם ס"ז).

הלכות חמץ ומצה פרק ה, הלכה ב: חֲמִצָּת מִיָּד דָּגָן אֱלֹ - אִם לֶשֶׁן בְּמִי פִירוֹת בְּלִבָּהּ, בְּלֹא שֶׁם מִים בְּעוֹלָם - אֵינָם בָּאִין לְיַד חֲמוּץ... שְׁאֵין מִי פִירוֹת מְחַמֵּצִין... וְהוּא, שְׁלֹא יִתְעַרֵּב בְּהֶן שֶׁם מִים בְּעוֹלָם; וְאִם נִתְעַרֵּב בְּהֶן מִים כֹּל שְׁהוּא, הֲרִי אֱלֹ מְחַמֵּצִין.

בגמרא (פסחים לה, ב) אמרו שמי פירות אין מחמיצין. ומה ששנו בברייתא (שם לו, א) שאין לשין במי פירות - פירש רש"י (שם ד"ה אין לשין) שאין כאן סתירה, כי מה שאמרו 'מי פירות אין מחמיצין' היינו שאין העיסה נעשית חמץ גמור, אבל נעשית חמץ נוקשה (חמץ גרוע שאין חייבים כרת על אכילתו) ולכן אין לשין במי פירות כי הם ממהרים להחמיץ וקשה לשומרם מחימוץ (ולדעת רבי גמליאל עיסה שנילושה במי פירות תישרף). וכן דעת הראב"ד שעיסה שנילושה במי פירות, אסורה.

אך לדעת התוספות (שם לה, ב ד"ה ומי פירות) מי פירות אינם מחמיצים כלל, ומה שאמרו 'אין לשין את העיסה במי פירות', היינו, מי פירות שנתערבו בהם מים ועיסה כזו ממהרת להחמיץ. וכן דעת הרמב"ם שמי פירות בלבד "לעולם אין באין לידי חימוץ", אך "אם נתערב בהן מים כל שהוא – הרי אלו מחמיצין".

יום חמישי י"ד אלול ה'תש"פ

תקיעת שופר לעומדים מחוץ לבית הכנסת

השופר לא יצא". כלומר, קול הברה הוא חד של קול השופר הנוצר כאשר תוקעים במקום סגור, מתחת לפני הקרקע, וכפי שכתב רבינו מנוח על דברי הרמב"ם: "ודרך אלה המקומות כשאדם צועק ומדבר או תוקע בהן, שמתבלבל הקול ונראה כאילו אחר מדבר כנגדו".

ולפי זה הפסול איננו משום חולשת קול השופר, אלא משום ההד ששומע יחד עמו, וזה שייך דווקא בתקיעה במערה ולא בתקיעה בבית מעל פני הקרקע (ראה ביאור הלכה אור"ח שם ס"א).

הלכות שופר פרק א, הלכה ח: תְּתַקֵּעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר אוּ בְּתוֹךְ הַמַּעְרָה - אוֹתָם הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמַּעְרָה, יֵצְאוּ. וְהָעוֹמְדִים בַּחוּץ - אִם קוֹל שׁוֹפֵר שָׁמָּעוּ, יֵצְאוּ; וְאִם קוֹל הַבְּרָה שָׁמָּעוּ, לֹא יֵצְאוּ.

מהו 'קול הברה'?

לדעת הט"ז (אור"ח סי' תקפז ס"א) הכוונה לקול חלש. ולפי זה גם העומד מחוץ לבית הכנסת ושמע את התקיעה מבית הכנסת – אם שמע קול נמוך, אינו יוצא ידי חובה.

אך רש"י (ר"ה כח, א) כתב: "אם קול הברה שמע נס קול

שופר ולא לגבי קריאת המגילה שאף עליה מדובר באותה משנה. וטעם הדבר, כי במגילה העיקר שישמע את קולו של הקורא, וגם אם יגיע הקול לאוזניו בצורה שונה (בתערוכת קול אחר) אין בכך פסול, אך במצות שופר צריך לשמוע קול שופר דווקא, ואם ישמע צליל אחר לא יצא אע"פ שקול זה יצא מן השופר, ולכן יש להקפיד שלא ישתנה קול השופר על ידי עירוב קול אחר (ראה שו"ת אורח משפט א"ח מח. מקראי קודש, פורים יא, הררי קודש הע' 1).

ויש שלמדו מכאן כי בכל דין התלוי בשמיעה אין יוצאים ידי חובה כאשר נשמע קול נוסף יחד עם הקול המקורי, ולכן אין לברך 'שבע ברכות' של נישואין באמצעות רמקול, משום שצריך עשרה שישמעו את הברכה, וגם אם עומדים עשרה בסמוך למברך ושומעים את קולו, הרי הם שומעים יחד עמו את הקול הבוקע מהרמקול ואין יוצאים בכך ידי חובה (תשובות והנהגות 1, נה).

אך יש הסוברים כי דין זה נאמר דווקא בתקיעת שופר, וראיה לדבר מכך שדין זה נאמר במשנה (ר"ה שם) לגבי תקיעת

יום שישי ט"ו אלול ה'תש"פ

סוכה על גלגלים

לדעת רבי יהודה כשרה, כנ"ל.
אך יש לעיין האם נפסלת בזמן הנסיעה, בנימוק שהיא 'אהל זרוק' שאינו קרוי 'אהל' (הל' טר"מ פ"א ה"ה).. ומזה שסוכה בראש העגלה או בראש הספינה כשרה אפילו בנסיעה, יש להוכיח שאין לפסול סוכה על גבי מכונית בזמן הנסיעה, והסבר הדבר הוא, על פי דברי ה'משנה למלך' (שם) ש'אהל זרוק' אין שמו אהל רק כאשר האהל באוויר, אבל אם הוא נגרר על הארץ לכל הדעות שמו 'אהל', והוא הדין במכונית נוסעת (מקראי קודש לגרצ"פ פרנק, סוכות א, עמ' א).
ואמנם לדעת ה'פרי מגדים' (ס' תרכ"א, א"א סק"ד) סוכה שעל גבי עגלה אינה כשרה כשהיא נוסעת, אך ה'בכורי יעקב' (שם סק"ג) השיג עליו וכתב ש"לדידן שסוכת עראי בעינן, כשרה על גבי העגלה אף על פי שמהלכת". וגם ה'משנה ברורה' (שם סק"י) כתב: "הסוחרים יכולים לעשות סוכה בעגלות שלהם ובלבד שיהא בתוכה גבוה עשרה טפחים ורוחב שבעה טפחים בלא הגלגלים", והסוכה כשרה גם בשעת נסיעה (שער הציון סק"א).

הלכות סוכה פרק ד, הלכה ו: הַעֲוֹשֶׂה סִכּוֹתוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה, או בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה - בְּשָׂרָה.

הר"ן (סוכה י, א בדפי הר"ף) מפרש על פי רש"י שסוכה הנסמכת בכרעי המיטה ומיטלטלת כאשר מיטלטלים את המיטה – הרי זו דירת עראי, ולדעת רבי יהודה 'סוכה דירת קבע בעינן' ולכן פסולה, אך לדעת חכמים סוכה יכולה להיות דירת עראי וכשרה.

והוסיף הר"ן: סוכה העשויה בראש הספינה ובראש העגלה כשרה לדברי הכל אף שהיא מיטלטלת, כיון שקרקעית הסוכה (רצפת הספינה או העגלה) קבועה ומחוברת תמיד לסכך, מה שאין כן סוכה המיטלטלת שיש לה דפנות בלי רצפה ואין קרקע קבועה מחוברת לסכך, לדעת רבי יהודה פסולה.

ולפי זה סוכה ניידת שדפנותיה עומדות על גלגלים כשרה כי אף שהיא דירת עראי, הלכה כחכמים שסוכה אינה דירת קבע.

וסוכה על גבי מכונית בוודאי כשרה, כי מאחר שיש לה רצפה קבועה, הרי היא דומה לסוכה בראש העגלה שגם

שבת קודש ט"ו אלול ה'תש"פ

האם צריך לקנות לולב לכל ילד?

צריך לדאוג לקטן ללולב משלו.
ובטעם הדבר מבאר הט"ז (שם סק"א), כי לכתחילה ראוי למי שידו משגת לקנות לולב לקטן, כדי שיוכל לנענע בו בשעת ההלל יחד עם הציבור.
ויש שביארו כי לדעת ה'שלחן ערוך' חובה על האב לקנות לבן לולב משלו, משום שביום הראשון של החג אין יוצאים ידי חובה בלולב שאול, ואם הקטן ייטול את לולבו של האב נמצא שלא קיים את המצוה (אגרות משה א"ח ג, סי' צה).
אך יש החולקים על כך, ולדעתם מתקיימת מצות חינוך אף בלולב שאול, משום שהקטן בעצם אינו חייב במצוה אלא כדי להרגילו לעשות כן כשיגדל, ולשם כך די שיעשה את המצוה בצורתה החיצונית, למרות שאין מתקיימים כל התנאים הנדרשים לה (ראה שבט הלוי ח, סי' קנב).

הלכות לולב פרק ז, הלכה יט: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעֲנֵעַ, חַיֵּב בְּלֻלֵב מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, בְּדִי לְחַנְכּוֹ בְּמַצּוֹת.

לגבי תפילין נאמר בגמרא (סוכה מב, א): "קטן היודע להניח, אביו לוקח לו תפילין", וכן כתב הרמב"ם בהלכות תפילין (פ"ד ה"א). ונראה מכך שיש לקנות לו תפילין משלו, אך לגבי לולב נאמר שהקטן "חייב בלולב" ולא הוזכר שאביו קונה לו לולב. ומבאר המהרש"ל (הובא בב"ח א"ח סי' תרנז): כדי לקיים את מצות לולב אין צורך שיהא לקטן לולב משלו, שהרי יכול ליטול את לולבו של אביו. מה שאין כן לגבי תפילין, שמדין הגמרא יש להניחם כל היום (ורק בזמננו אין נוהגים כן משום שאין מקפידים כראוי שלא להסיח דעת מהן) ולכן כל אחד זקוק לתפילין משלו.

אך ב'שולחן ערוך' (א"ח סי' תרנז ס"א) נאמר "קטן היודע לנענע לולב כדינו, אביו חייב לקנות לו לולב", ומשמע כי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט אלול ה'תש"פ

יום ראשון י' אלול ה'תש"פ הלכות שביתת יום טוב

פרק רביעי

(1) נתבאר בו יתר המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, חוץ מן ההוצאה. והענין הכולל לאלו המלאכות, הוא היותן בכלים, או בדברים שאינן אוכלין ולא משקין. עוד נתבאר בפרק זה דברים האסורין משום גזרת מקח וממכר, ונתבאר בהלכות שבת שאסורה משום גזירה שמה יכתוב.

א. אין מוציאין את האש לא מן העצים³ ולא מן האבנים² ולא מן המתכות, כגון שחוקכין⁴ אותן זו בזו או מפין זו בזו עד שתצא האש. וכן הגפס⁵ החד ביותר שהוא במים⁶, שמגידין אותם עד שיידלק, או פלי זך קשה או זכוכית⁷ מלאה מים, שמניחין אותה פנגד עין השמש עד שייחזר נגהה לפשתן⁸ וכיוצא בו וידלק - כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב; שלא התר ביום טוב אלא להבעיר מאש מצויה⁹, אבל להמציא אש - אסור¹⁰, שהרי אפשר להמציא אותה מבפערב¹¹.

(2) משנה במסכת ביצה דף ל"ג עמוד א' (3) והוא הדין שאסור לחכך גפרור ולהוציא אש (שו"ת שואל ומשיב מהדורא ו' סימן ס"ב ושו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ז). (4) בכ"י הגירסא "שחופפין". (5) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם "אין מוציאין את האור מן המים". (6) בכ"י הגירסא "כמים". (7) בכ"י הגירסא "כלי זכוכית". (8) לומר שיידלק הפשתן. וכן פירשו הגאון (אוצר הגאונים, חלק התשובות סימן צ"ו) ורש"י שם למה שאמרו במשנה "אין מוציאין את האור מן המים". (9) לשם בישול ואפיה וכל זה מותר ביום טוב שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב (למעלה פרק א' הלכה ח'). (10) ואם כבר הוציא את האש, מותר להשתמש בה ביום טוב (הרב המגיד ועיין ראב"ד). (11) ומכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסורים מן התורה גם לר' יהודה (ביצה דף כ"ח עמוד ב') והמאירי תמה על רבינו ממה שהוצרכו לפרש בגמרא (שם דף ל"ג עמוד ב' משום שהוא מוליד ביום טוב [אבל נראה שדעת הגמרא שם שבבא זו של "ואין מוציאין" היא סוף דברי ר' אליעזר שם ולכן אמרו במשנה השניה (שם דף ל"ד עמוד א') "ועוד אמר רבי אליעזר" (ועיין רש"י שם) והרי ר' אליעזר סובר (שבת דף קל"ז עמוד ב') שמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב גם כן מותרים ביום טוב ולפיכך הוצרכו לפרש טעם אחר משום מוליד אבל להלכה מביא רבינו את הטעם הנכון. ועיין בט"ז סימן תק"ב סק"א ובפני יהושע שם].

ב. אף על-פי שהתרה הבערה ביום טוב שלא לצורך¹², אסור¹³ לכבות את האש אפילו הבערה

לצורך אכילה¹⁴; שהפכוי מלאכה שאין בו צורך¹³ אכילה כלל¹⁵. וכשם שאין מכבים את האש, כך אין מכבים את הנר. ואם כבה - לוקה, כמי שארג או כנה.

(12) "שמתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה נמי שלא לצורך" (למעלה פרק א' הלכה י"ב). (13) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (14) והיה מקום לטעות שנתיר לו לכבות שאם לא כן לא ידליק פעם אחת וימנע משמחת יום טוב (לחם משנה וראה להלן הלכה יב). (15) ואם האש גדולה ומקלקלת התבשיל, או שאי אפשר לבשל הקדירה אלא אם יכבה, מותר לכבות (רמ"א או"ח סימן תקיב, וטורי זהב או"ח סימן תק"ב).

ג. אין¹⁶ מסלקין את פי הנר¹⁷ למעלה¹⁸ כדי שתכבה, ואין מסירין את השמן ממנו¹⁹, ואינו²⁰ חותך את ראש הפתילה בכלי, אבל נופץ את ראשה בידו. אגדה²¹ של עצים שהדלקה במדורה - כל עץ שלא אחזה בו האש מתר לשמטו²², ואינו דומה למסיר שמן מן הנר.

(16) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (17) הפתילה. (18) להוציאו מן השמן. (19) ראה פרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב'. (20) כן מפרש רבינו מה שאמרו במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב' "מוחטין את הפתילה ביום טוב" דהיינו ביד ולא בכלי ועיין ראב"ד. (21) רבינו גרס כגירסת הר"ף במסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' "אמר רב קנסא שרי" והיינו קיסמין (עצים דקים) כמו שפירש רבינו חננאל. (22) שאינו מכבה אלא מונעו שידלק.

ד. אין²³ מכבין את הדלקה כדי להציל ממון²⁴ ביום טוב, בדרך שאין מכבין בשבת, אלא מניחה ויוצא²⁵. ואין מכבים²⁶ את הנר מפני תשמיש המטה, אלא כופה עליו פלי, או עושה מחצה בינו לבין הנר, או מוציאו לבית אחר. ואם אינו יכול לעשות אחת מכל אלו - הרי זה אסור לכבות, ואסור לשמש עד שתכבה מאליה.

(23) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (24) אבל אם יש לחשוש לספק נפשות מותר (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'). (25) כתב המשנה ברורה (או"ח סימן של"ד) בשם אליהו רבה, ושיירי כנסת הגדולה "יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום אף בשבת כיון שאפשר שאם לא יכבה לא יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח, ותבא הדליקה עליו". (26) כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל צרכיו ביום טוב (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').

ה. מתר²⁷ לטלטל את הנר והוא דולק, ואין גוזרין²⁸ שמה יכבה²⁹. ואסור להניח את הנר על גבי דקל³¹

1 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּיוֹם טוֹב³⁰, שְׁמָא יָבוֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
2 בְּמַחְבֵּר בְּיוֹם טוֹב.

ח. אֵין⁴⁴ שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶשׁ וְאֵין חוֹתְכִין אֶת הַנֶּזֶר
לְצִלוֹת⁴⁵ עֲלֵיהֶם, וְאֵין פּוֹצְעִין⁴⁶ אֶת הַקֶּנֶה לְעִשּׂוֹתוֹ
כְּמוֹ שְׁפוֹד לְצִלוֹת בּוֹ מְלִיחַ. שְׁפוֹד⁴⁷ שְׁנֵצֶה⁴⁸,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְפָשְׁטוֹ בְּיָדוֹ - אֵין מְתַנַּנִּין
אוֹתוֹ. שְׁנֵי⁴⁹ כָּלִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִין בְּתַחֲלַת עֲשִׂיתָן,
כְּגוֹן שְׁתֵּי גִּרּוֹת אוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת - אֵין פּוֹחֲתִין אוֹתָן
לְשֵׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַתְקֵן כָּלִי.

(44) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (45) כשרוצים
לצלות דג על התנור, לוקחים חרס או נייר או קולפים קנה
ומרטיבים אותם במים ושמים תחת הדג שלא ישרף.
(46) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. (47) מסכת ביצה דף
כ"ח עמוד ב'. (48) שנעקם. ואפילו נעקם ביום טוב שלא
היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב - אסור, שהלכה כרבנן
לגבי ר' יהודה כנ"ל הלכה ו'. (49) משנה במסכת ביצה
דף ל"ב עמוד א' 'אין פוחתין את הנר' וכפירוש רבינו
בפירוש המשנה.

ט. אֵין מְשַׁחֲזִין⁵⁰ אֶת הַסִּכִּין בְּמִשְׁחָזֶת שְׁלֵה⁵¹, אֲבָל
מְחַדְדֶּה עַל גְּבִי הָעֵץ אוֹ עַל גְּבִי חֶרֶשׁ אוֹ אֲבָן. וְאֵין
מוֹרִים⁵² דָּבָר זֶה לְרַבִּים, כְּדִי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְחַדְדֶּה
בְּמִשְׁחָזֶת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׂיכּוּלָה לְחַתֵּךְ
בְּדַחֵק אוֹ שְׁנַפְגָּמָה; אֲבָל אִם אֵינָה יָכוֹלָה לְחַתֵּךְ כָּלִל
- אֵין מְשַׁחֲזִין אוֹתָהּ אֲפִלּוּ עַל הָעֵץ, שְׁמָא יָבוֹא
לְהַשְׁחִיזָה בְּמִשְׁחָזֶת. וּמִפְּנֵי זֶה אָסְרוּ לְהִרְאוֹת⁵³ סִכִּין
לְחֶכֶם⁵⁴ בְּיוֹם טוֹב, שְׁמָא תִּהְיֶה פְּגוּמָה, וַיֹּאמֶר לוֹ:
אָסוּר לְשַׁחֵט בָּהּ מִשּׁוּם פְּגִימָתָהּ, וַיִּלְךָ וַיַּחְדְּדֶהָ
בְּמִשְׁחָזֶת. וְחֶכֶם שֶׁרָאָה הַסִּכִּין לְעַצְמוֹ - הֵרִי זֶה
מִשְׁאִילָה לְעַם הָאָרֶץ.

(50) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. (51) אפילו
נתקלקלה ביום טוב, שלא היה אפשר לעשות מאתמול.
וכרבנן דר' יהודה שאמרו שמכשירי אוכל נפש אסורים ביום
טוב אפילו אם לא היה אפשר לעשותם בערב יום טוב.
(52) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. (53) הכוונה שהשוחט,
יראה סכיניו לחכם. ובכ"י הגירסא "לראות סכין לעם
הארץ", ולפי זה המדובר הוא בחכם הרואה סכין.
(54) לפי הדין צריך השוחט להראות סכיניו לחכם לפני
שחיטה שיבדקו אם אין בו פגימה הפוסלת השחיטה (יורה
דעה סימן י"ח).

י. אֵין⁵⁵ מְבַקְעִין עֲצִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא בְּקֶרֶדֶם וְלֹא
בְּמַגֵּל וְלֹא בְּמַגֶּרֶה, אֲלֹא בְּקוֹפִיעִין⁵⁶ וּבַצֵּד הַחֵד שְׁלֹו;
אֲבָל לֹא בַּצֵּד הַרְחֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקֶרֶדֶם. וְלָמָּה
אָסְרוּ בְּקֶרֶדֶם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ? שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא
עוֹשֶׂה בַּחֵל, שֶׁהֵרִי אֲפָשֶׁר הֵיךְ לוֹ לְבַקֵּעַ מִעֶרֶב יוֹם
טוֹב⁵⁷. וְלָמָּה לֹא נֶאֱסַר הַבְּקוּעָה⁵⁸ כָּלִל? מִפְּנֵי שֶׁאֲפָשֶׁר
שִׁפְגָּעַע בְּעֵץ עֶבֶה, וְלֹא יוֹכַל לְהַבְעִירוֹ, וַיִּמְנַע
מִלְבַּשֵּׁל, לְפִיכָךְ הִתִּירוּ לְבַקֵּעַ בְּשָׁנִי. וְכָל הַדְּבָרִים
הַדּוּמִין לָזֶה - מִזֶּה הַטַּעַם הִתִּירוּ בָּהֶן מִה שֶׁהִתִּירוּ,
וְאָסְרוּ מִה שֶׁאָסְרוּ.

(27) נלמד ממה שאמר בסמוך (מהגמרא דמסכת שבת דף
מ"ה עמוד א') שאין להניח הנר על גבי דקל ביום טוב -
משמע שטלטולים אחרים מותרים (מגיד משנה) ועיין
בסמוך בנוסחת כ"י. (28) בכתב-יד הגירסא "חוששין".
(29) כי דבר שאינו מתכוון מותר (עיין הלכות שבת פרק א'
הלכה ה'). (30) בכתב-יד הגירסא "מערב יום טוב". ולפי
זה מובן מה שמסיים "שמא יבוא להשתמש במחובר ביום
טוב", ואילו לפי נוסחתנו קשה למה הוא חוזר וכופל "ביום
טוב" (מעשה רוקח) ועיין למעלה בסמוך.

ו. אֵין³¹ מְעַשְׂנִין³² בְּקֶטֶרֶת בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְכַבֵּה, וְאֲפִלּוּ לְהִרִיחַ בָּהּ³³, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְגַמֵּר
אֶת הַבֵּית וְאֶת הַכָּלִים שֶׁהוּא אָסוּר. וּמִתָּר לַעֲשׂוֹן תַּחַת
הַפְּרוֹת כְּדִי שִׁיכְשְׁרוּ לְאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁמִּתָּר לְצִלוֹת
בְּשֵׁר עַל הָאֵשׁ³⁴. וּמִמַּתְקִין³⁵ אֶת הַחֶרֶדֶל בְּגַחֲלַת שֶׁל
מַתְכָּת, אֲבָל לֹא בְּגַחֲלַת שֶׁל עֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה.
וְאֵין³⁶ מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְעַשֵּׁן הַקֶּדֶרָה³⁷
או הַבֵּית.

(31) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב'. (32) בגמרא זה נקרא
"מוגמר", לפזר מיני בשמים על גחלים. (33) שזה לא
הותר בכלל "אוכל נפש", מכיון שכתוב "אך אשר יאכל
לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", דבר השווה לכל נפש
התירה התורה (כתובות דף ז) ומוגמר אינו שווה לכל נפש
שאינו אלא למפונקים. ובענין עישון סיגירות ביום טוב דעת
הקרבן נתנאל על הרא"ש (מסכת ביצה פרק א' אות י')
לאסור מטעם זה שהנאה זו אינה שווה לכל נפש, אבל
במשנה ברורה (או"ח סימן תקי"א) בביאור הלכה מביא
מה"שערי-תשובה" ועוד אחרונים שכיון שהיום הרבה
רגילים בזה - דינו כדבר השווה לכל נפש. (34) בכ"י
הגירסא "על העץ". (35) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'.
(36) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' כרבנן החולקים על ר'
יהודה המתיר כל הצרכים ביום טוב. (37) אבל אם
מתקלקל התבשיל שבתוך הקדרה מותר לכבות שזה צורך
אוכל נפש (ראשון לציון).

ז. אֵין³⁸ נּוֹפְחִין בְּמִפּוֹחַ³⁹ בְּיוֹם טוֹב, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה
כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֱמָנִין עוֹשִׂין; אֲבָל נּוֹפְחִין בְּשִׁפּוֹפֶרֶת.
אֵין⁴⁰ עוֹשִׂין פְּחִמִּין⁴¹, וְאֵין גּוֹדְלִין⁴² אֶת הַפֶּתִילָה,
וְלֹא מְהַבְּהִין אוֹתָהּ, וְלֹא חוֹתְכִין אוֹתָהּ לְשֵׁנִים
בְּכָלִי; אֲבָל מְמַעֵכָה בְּיָדוֹ⁴³, וְשׂוֹרֶה אוֹתָהּ בְּשִׁמּוֹן,
וּמְנִיחַ אוֹתָהּ בֵּין שְׁתֵּי גִּרּוֹת וּמְדַלִּיק בְּאֶמְצָע, וְנִמְצָאֵת
הַפֶּתִילָה נִחֲלָקֶת בְּפִי שְׁתֵּי גִּרּוֹת.

(38) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. (39) של אומנין, אבל
במפוח של בעלי בתים המנהג להתיר (שולחן ערוך הרב
סימן תק"ב). (40) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א'.
(41) שהוא מכבה, וגם הוא מתקן כלי. (42) לשזור
הפתילה. (43) דזה רק תיקון כלאחר יד ומותר (רש"י).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י' אלול - ספר זמנים - הלכות שביתת יום טוב פה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

77) מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (78) אסרו חכמים בנין ארעי שלא יבא לעשות בנין קבע. (79) אבל מותר להשים שולחן על גבי רגליו, ואין כאן משום בנין, כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו (הרב המגיד).

טו. וכן⁸⁰ הקדירה - אוּחַז אוּתָהּ וּמְכַנִּים⁸¹ הָאֲבָנִים תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל לֹא יַנְיְחָהּ עַל גְּבֵי הָאֲבָנִים. וְכֵן הַמָּטָה - אוּחַז הַקְּרָשִׁים לְמַעַל וּמְכַנִּים הַרְגָּלִים תַּחְתֶּיהָ. אֲפִלוּ בִּיצִים לֹא יַעֲמִיד אוּתָן שׁוּנָה עַל גְּבֵי שׁוּנָה עַד שִׁיעָמְדוּ כְּמוֹ מְגַדָּל⁸², אֲלֹא יִשְׁנֶה וַיִּתְחִיל לְמַלְמְלָה לְמָטָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה צָרִיף שְׁנוּי.

80) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (81) בכ"י הגירסא "ומניח". (82) כדי שיכניס האש ביניהם לצלות הביצים, אבל אם אינו צריך לאויר שתחתיו מותר (משנה ברורה אור"ח סימן תק"ב).

טז. מְסִירִין⁸³ זְבוּבִין הַנִּתְּלִים בְּבִהְמָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין חֲבוּרָה⁸⁴. וְאֵין⁸⁵ מְלִידִין⁸⁶ אֶת הַבִּהְמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין. בִּיצָה? אוּחַז בְּוֶלֶד שְׁלֹא יַפֵּל לָאָרֶץ, וְנוֹפֵחַ לוֹ בַּחֲטָמֻם⁸⁷, וְנוֹתֵן דָּד לְתוֹף פִּיו. הֵיתָה בְּהִמָּה טְהוֹרָה, וְרִחָקָה אֶת הַוּלָד - מִתֵּר לְזִלְתָּהּ⁸⁸ מְשִׁלְתָּהּ עָלֶיהָ וְלֹתֵן בּוֹלָה⁸⁹ מִלַּח בְּרַחֲמָה, כְּדִי שֶׁתַּרְחֵם עָלֶיהָ. אֲבָל הַטְּמֵאָה - אֲסוּר לַעֲשׂוֹת לָהֶן כֵּן, לְפִי שְׁאִינָה צָרִיכָה⁹⁰.

83) משנה במסכת ביצה דף כ"ג עמוד א'. (84) לפי שאינו מתכוון לעשות חבורה ודבר שאינו מתכוון - מותר. (85) משנה במסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'. (86) להוציא את הוולד מן הרחם. (87) הסתום בריין. (88) לשפוך. (89) מלא אגרוף. (90) שאינה מקרבתו לעולם אחרי שריחתו.

יז. כְּלִי⁹¹ שֶׁנִּשְׁטָמָא מְעַרְב יוֹם טוֹב - אֵין מְטַבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שְׁמָא יִשְׁהָה אוֹתוֹ בְּטַמְאָתוֹ⁹². וְאִם⁹³ הָיָה צָרִיף לְהַטְבִּיל מִמֶּם⁹⁴ שָׁבוּ - מְטַבִּיל אֶת הַכְּלִי בְּמִימָיו וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁹⁵. כְּלִי⁹⁶ שֶׁהָיָה טְהוֹר לְתַרוּמָּה, וְרָצָה לְהַטְבִּילוֹ לְקִדְשׁ⁹⁷ - מִתֵּר לְהַטְבִּילוֹ⁹⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה מְטַבִּילוֹת מַעֲלוֹת שְׁאָר (הַטְּמֵאוֹת) [הַמַּעֲלוֹת].

91) משנה במסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (92) בחול הוא טרוד במלאכתו, וישהה את טבילת הכלי ליום טוב שהוא פנוי, ואנו רוצים למהר טהרתו כל מה שאפשר. (93) מסכת ביצה דף י"ח עמוד ב'. (94) טמאים שטהרתם על ידי השקה (=זריעה וחיבור עם מי מקוה). (95) והמים עם הכלי נטהרו. (96) שם. וכפירוש רבנו חננאל. (97) שעשו חכמים מעלות לקודש שטהור לתרומה צריך טבילה לקודש, כמבואר בהלכות אבות הטומאות פרק י"ג. (98) כי במעלות דרבנן לא גזרו "שמה ישהה".

יח. כְּלִי⁹⁹ שֶׁנִּשְׁטָמָא בְּיוֹם טוֹב - מְטַבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב¹⁰⁰. נִטְמָא הַכְּלִי בְּמִשְׁקֵין טְמֵאִין, שֶׁהֵן וְלִד¹⁰¹

55) משנה במסכת ביצה דף ל"א עמוד ב'. (56) סכין של קצבים. (57) ומכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מערב יום טוב, אינם דוחים יום טוב. (58) מאחר שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

1 יא. לֹא⁵⁹ תִּכְנֶס אִשָּׁה בֵּין הָעֵצִים לְטַל מֶהֶן אוֹד⁶⁰ לְעִלוֹת בּוֹ⁶¹, וְאֵין⁶² סוּמְכִין אֶת הַקְּדֵרָה וְלֹא אֶת הַדִּלָּת בְּבִקְעַת שֶׁל קוֹרָה; שְׁלֹא הַתִּירוֹ לְטַלְטֵל עֵצִים בְּיוֹם טוֹב אֲלֹא לְהַסְקָה בְּלִבְד⁶³.

59) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (60) חתיכין עץ שגורפים בו התנור ומהפכים בו העצים והגחלים. (61) מאחר שלא הוכן לכך מאתמול. (62) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (63) "לא נתנו עצים אלא להסקה" (מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א').

5 יב. מְסַלְקִין⁶⁴ תְּרִיסִים⁶⁵ חֲנִיּוֹת⁶⁶ וּמְחִזְיִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּדִי שִׁיּוּצִיא תְּבִלִין שְׁהוּא צָרִיף לָהֶן מִן הַחֲנוּת, וְלֹא יִמְנַע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב⁶⁷. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁישׁ לָהֶן צִיר⁶⁸ בְּאִמְצַע; אֲבָל יֵשׁ לָהֶן צִיר מִן הַצֵּד - אֲסוּר, גְּזֵרָה שְׁמָא יִתְקַע⁶⁹. וְשֹׁאִין לָהֶן צִיר כָּל עֶקֶר - אֲפִלוּ בְּבִית⁷⁰ מִתֵּר לְהַחֲזִיר.

64) משנה במסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (65) דפים שסוגרים בהם את הארגזים. (66) ארגזים שאינם מחוברים לאדמה, ומונחים בתוכם מיני תבלין. (67) ואף על פי שהחזרה אינה לצורך שמחת יום טוב התיירו חכמים שאם לא יוכל להחזיר לא ירצה לפתוח. - "התירו סופן משום תחילתן" (מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'). (68) יתד ברזל שעליו סובבת הדלת. (69) יתחוב אותו בחוזק ויתחייב משום בונה (פרק י' מהלכות שבת הלכה י"ג). (70) תריסי כלים שבבית, ולא שבחנויות, שאין כאן משום שמחת יום טוב.

11 יג. כְּלִים⁷¹ שֶׁהֵן מְפַצְלִין⁷², כְּגוֹן מְנוּרָה שֶׁל חֲלִיוֹת, וְכַסָּא וְשִׁלְחָן שֶׁהֵן חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - מְעַמִּידִין אוֹתָם⁷³ בְּיוֹם טוֹב. וְהוּא, שְׁלֹא יִתְקַע⁷⁴. לְפִי שְׁאֵין בִּנְיָן בְּכָלִים. אֲבָנִים שֶׁל בֵּית הַכֶּסֶּא - מִתֵּר לְצַדֵּד⁷⁵ בְּיוֹם טוֹב; בִּנְיָן עֲרָאִי הוּא, וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לֹא גִזְרוּ⁷⁶.

71) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (72) מורכבים מחלקים שאפשר לפרקם. (73) בכ"י הגירסא "אותן". (74) יתחוב אותו בחוזק וראה למעלה הלכה י"ב. (75) לסדרן. (76) "בנין קבע אסרה תורה בנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו בו רבנן" (מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב').

16 יד. הָעוֹשֶׂה⁷⁷ מְדוּרָה בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁהוּא עוֹרֵף אֶת הָעֵצִים - אֵינוֹ מַנִּיחַ זֶה עַל זֶה עַד שֶׁיִּסְדֵּיר הַמְּעַרְכָּה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּבוֹנָה. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בִּנְיָן עֲרָאִי - אֲסוּר⁷⁸. אֲלֹא אוֹ שׁוֹפֵף הָעֵצִים בְּעֶרְבוּב, אוֹ עוֹרֵף בְּשְׁנוּי. בִּיצָה? מַנִּיחַ עֵץ לְמַעַלָּה, וּמַנִּיחַ אַחֵר תַּחְתִּיו, וְאַחֵר תַּחְתִּיו, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרֶץ⁷⁹.

21

שבת דף קמ"ח עמוד ב'. (116 גורלות. 117) בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט עמוד ב') אמרו: "אבל לא על המנות של חול", ולפי רש"י והראב"ד "של חול" היינו של יום חול, כלומר מערב יום טוב, ובקדשים הדברים אמורים. אבל הרמב"ם מפרש "של חול" - של חולין. ואילו על מנות של קדשים מותר כדי לחבב את המצוה.

22 כ"א. לא¹¹⁸ יאמר אדם לטבח 'תן לי בדינר¹¹⁹ בשר',
23 אלא 'תן לי חלק' או 'חצי חלק', ולמחר עושין
24 חשבון על שויו. וכן¹²⁰ לא יקח מפעל החנות במדה
25 או במשקל. אלא פיצד הוא עושה? אומר לחנוני
26 'מלא לי כלי זה', ולמחר נותן לו שויו. ואפילו¹²¹
27 היה כלי המיוחד למדה - למלאנו; והוא, שלא יזכיר
28 לו שם מדה.

(118) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. (119) שאסור להזכיר שם דמים (רש"י). (120) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. (121) כרבא שם דף כ"ט עמוד א'.

29 כב. הנחתום¹²² מודד תבלין ונותן לקדרה, בשביל
30 שלא יפסיד תבשילו. אבל האשה לא תמד קמח
31 לעסה¹²³. וכן לא ימד אדם שעורים לתן לפני
32 בהמתו, אלא משער ונותן לה¹²⁴.

(122) מסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. ויש אומרים כי נחתום לאו דוקא, והוא הדין לכל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה (=ברגיל) (מגיד משנה). (123) מכיון שכאן אין חשש שתתקלקל העיסה ולא תהיה ראויה לאכילה, אלא שלא יהיה יותר מן הצריך, ולכן אסור למדוד. (124) מכיון שאין הפסד וקלקול בלי המדידה.

33 כג. ומתיר¹²⁵ לקח מן החנוני¹²⁶ פיצים ואגוזים
34 במנין, וכן כל פיוצא בהן, ובלבד שלא יזכיר לו
35 שום דמים ולא סכום מנין. פיצד סכום המנין? הרי
36 שהיה נושה בו עשרה רמונים או עשרה אגוזים -
37 לא יאמר לו ביום טוב 'תן לי עשרה כדי שיהיה לי
38 עשרים אצלי', אלא לוקח סתם ולמחר עושה
39 חשבון.

(125) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. (126) הרגיל אצלו ומאמינו לתת לו מבלי לדבר על המחיר (רש"י) וכל שכן לאדם אחר, אלא חידוש משמיענו בזה, אף שהחנוני מתכוון למקח וממכר, עם כל זה מותר מכיון שאינו מזכיר לא דמים ולא משקל או מנין (משנה ברורה סימן שכ"ג).

40 כד. הולך¹²⁷ אדם אצל חנוני¹²⁸ או רועה הרגיל¹²⁹
41 אצלו או אצל הפטם¹³⁰ הרגיל אצלו, ולוקח ממנו
42 בהמות ועופות וכל מה שירצה; והוא, שלא יזכיר
43 לו שום דמים ולא סכום מנין¹³¹.

(127) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. (128) בכ"י הגירסא "הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו" ו"חנוני" ליתא. (129) מתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלי

1 הטמאה, מערב יום טוב - מטבילין אותו ביום טוב,
2 לפי שהוא טהור מן התורה¹⁰², כמו שיתבאר
3 במקומו. ומדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו.
4 נדה¹⁰³ שאין לה בגדים¹⁰⁴ להחליף - מערמת
5 וטובלת בבגדיה¹⁰⁵.

(99) מסכת ביצה דף י"ח עמוד א'. (100) כיון שלא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב. (101) ראשון לטומאה, ומן התורה אין כלי מקבל טומאה - אלא מאב הטומאה. (102) ולא גזור בו "שמא ישהה". (103) מותר לה לטבול ביום טוב. (104) טהורים להחליף וללבוש אחרי טבילתה, וביום טוב אי אפשר לה להטביל בגדיה. (105) אם הם רפויים עליה ולא מהודקים, שהמים עוברים ביניהם ואין כאן משום חציצה.

6 יט. דברים רבים אסרו ביום טוב משום גזרת מקח
7 ומכר¹⁰⁶. פיצד? אין¹⁰⁷ פוסקים דמים¹⁰⁸ לכתחלה
8 על הבהמה ביום טוב, אלא מביא שתי בהמות שוות
9 זו לזו, ושוחטין אחת מהן ומחלקין ביניהן, ולמחר
10 יודעין כמה דמי השניה¹⁰⁹, וכל אחד ואחד נותן
11 דמי חלקו. פשהן מחלקין ביניהן - לא יאמר זה:
12 אני בסלע ואתה בשנים, שאין מזכירין שום דמים,
13 אלא זה נוטל שליש וזה רביע.

(106) שאסור בשבת כמפורש בספר נחמיה פרק י"ג פסוק ט"ז: "והעצורים ישבו בה מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים. ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת" (ראה רש"י מסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב') והוא הדין ליום טוב. וגזירת חכמים היא שמא יבוא לכתוב (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה י"ב). (107) משנה במסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב'. (108) מחיר. ואפילו אם לא משלם אלא לוקח בהקפה. (109) והוא הדין שאם סומכין על הקצב בדמי מקח ומאמינים לו, אין צריך להביא בהמה אחרת, אלא לוקח ממנו רגל או חצי, בלא זכירת מקח וממכר או פיסוק דמים, ולמחר הוא משלם לו (תניא).

14 כ. פשהן¹¹⁰ מחלקין - לא ישקלו במאזנים; שאין
15 משגיחין¹¹¹ בכף מאזנים כל עקר. אפלו לתן בו
16 בשר לשמרו מן העכברים - אסור, אם היו המאזנים
17 תלויין¹¹², מפני שנראה בשוקל בכף מאזנים. טבח
18 אמן¹¹³ אסור לשקל בידו. ואסור¹¹⁴ לשקל בכלי
19 מלא מים. ואין¹¹⁵ מטילין חלשים¹¹⁶ על המנות,
20 אבל¹¹⁷ מטילין חלשים על בשר הקדשים ביום טוב,
21 כדי לחבב את המצוה.

(110) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. (111) מעיינים ומשתמשים. (112) בכל מקום שהוא ולא דוקא במקום שרגילים לשקול בו (ביאור הלכה סימן ת"ק סעיף ב'). (113) שידוע לכוון המשקל בידו. (114) אפילו מי שאינו אומן (כן הוא לפי הר"ח והרי"ף). (115) משנה במסכת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י' אלול - ספר זמנים - הלכות שביתת יום טוב פז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 19 ב. וְכֵן¹² מִשְׁאֹת שֶׁדִּרְכָן¹³ לֵשָׂא אוֹתָן בְּמוֹט - יֵשָׂא
20 אוֹתָן עַל גְּבוֹ מֵאֲחֵרֵי; וְשֶׁדִּרְכָן לֵשָׂא אוֹתָן מֵאֲחֵרֵי
21 - יֵשָׂא אוֹתָן עַל כֶּתֶף; וְשֶׁדִּרְכָן לְהִנָּשֵׂא עַל הַכֶּתֶף
22 - יֵשָׂא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו; אוֹ יִפְרֹשׁ עָלֵיהֶן בְּגָדָם¹⁴,
23 וְכָל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְׁנוֹי הַמִּשְׁאָ. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר
24 לְשִׁנּוֹת¹⁵ - נוֹשֵׂא וּמְבִיא כְּדָרְכּוֹ. בְּמָה דְּבָרִים
25 אֲמוּרִים?¹⁶ בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם; אֲכָל עַל גְּבִי בְּהֵמָה -
26 לֹא יָבִיא כָּלָל, שְׂלֹא יַעֲשֶׂה כְּדָרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
27 בַּחֲלָל¹⁷.

- 4 כו. אֶף-עַל-פִּי¹³⁵ שְׁאִין מְגִבִּיהֵן¹³⁶ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת
5 בְּיוֹם טוֹב, אִם¹³⁷ הָיוּ לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיהֶן
6 מֵאֶמֶשׁ¹³⁸ - הָרִי זֶה מוֹלִיכֵן לִפְנֵה בְּיוֹם טוֹב¹³⁹; וְאִין
7 צָרִיךְ לִזְמַר חֲלָה וְזִרְזָע וְלִחְיִים וְקִבָּה¹⁴⁰, שֶׁמּוֹלִיכֵן
8 לִפְנֵה בְּיוֹם טוֹב. וְגִבְיָא¹⁴¹ צָדָקָה גּוֹבִין מִן
9 הַחֲצִרוֹת¹⁴² בְּיוֹם טוֹב. וְלֹא יִהְיוּ מְכַרְזִין כְּדָרְךָ
10 שֶׁמְכַרְזִין בַּחֲלָל, אֲלֵא גּוֹבִין בְּצִנְעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ
11 חֵיקָן. וְיִמְחֲלִקִין לְכָל שְׂכֻנָּה וּשְׂכֻנָּה בְּפָנֵי עַצְמָהּ.

- 135 משנה במסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'.
136 מפרישין. 137 משנה במסכת ביצה דף י"ב עמוד
138 מערב יום טוב. 139 משום שמחת יום טוב
של הכהן. 140 שבוזה אינו מתקן כלום, שהרי גם לפני
הפרשתן מותר לאכול הבשר. ומותר להפרישם לכתחילה
ביום טוב (מסכת ביצה שם). 141 תוספתא פרק ג'
דדמאי. 142 ראה פרק ט' מהלכות מתנות עניים הלכה
ב': "שלווקחין - מכל חצר וחצר".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

- 1 נתבארו בו עניני ההוצאה, ומה שאסרו בה חכמים, כדי
שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואחרי כן נתבארו בו
עניני התחומין.

- 12 א. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִתְּרָה² הוֹצֵאָה בְּיוֹם טוֹב אֶפְלוֹ
13 שְׂלֹא לְצָרְךָ³, לֹא יֵשָׂא מִשְׁאֹת גְּדוֹלוֹת כְּדָרְךָ שֶׁהוּא
14 עוֹשֶׂה בַּחֲלָל, אֲלֵא צָרִיךְ לְשִׁנּוֹת. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר
15 לְשִׁנּוֹת - מֵתֵירָה⁴. פִּי צָדָד? הַמְבִיא⁵ בְּיָד יָיִן מִמָּקוֹם
16 לְמָקוֹם⁶ - לֹא יָבִיאם בְּסֵל וּבִקְפָה⁷, אֲכָל מְבִיא הוּא
17 עַל כֶּתֶף אוֹ לְפָנָיו. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַתֵּבֶן⁸ - לֹא יַפְשִׁיל⁹
18 אֶת הַקֶּפֶה לְאַחֲרָיו¹⁰, אֲכָל מוֹלִיכָה בְּיָדוֹ¹¹.

- 2) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד. 3) אכילה. 4) ביצה ל, א.
5) משנה, ביצה כט, ב. 6) בתוך התחום או על-ידי עירובי
תחומין (רש"י). 7) אפילו מה שהוא צריך לסעודת היום
של החג (טור). 8) להיסק או להאכיל לבהמתו (רש"י).
9) ישליך. 10) שנראה כאילו מתכוון לעשות מלאכה
גדולה (רש"י). 11) ודוקא אם מוליך הדברים ממקום
למקום דרך רשות הרבים, שנראה כ'עובדין דחול' (=מעשי
חול), אבל כשמוליך בחצר ממקום למקום, יותר טוב
להוליך הרבה ביחד, משיליך מעט מעט ויצטרך להרבות
בהילוך ויתבטל משמחת יום-טוב (תוספות, 'משנה ברורה'
סי' תקי).

- 26 משנה, ביצה ט, א. 27 ק"י-ונה. 28 כבית הלל,
וכלשון שני של רב חנן בר אמי (שם). ודוקא סולם של
שובך, אבל סולם של עליה - אסור לטלטלו שאין עליו
תורת כלי (למעלה בפכ"ו מהל' שבת ה"ז).

- ה. מִי²⁹ שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת עַל גִּגּוֹ, וְצָרִיךְ לְפָנּוֹתָם
לְמָקוֹם אַחֲרָיו³⁰ - לֹא יוֹשִׁיטֵם מִגִּגּוֹ לְגִגּוֹ, וְאֶפְלוֹ בְּגִיגִין

למכור בשוק (רש"י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתוך). (49) בכת"י, הגירסא "שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה".

ט. המערב⁵⁰ ערובי תחומין ליום טוב - הרי בהמתו וכליו ופרותיו כמותו⁵¹, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפים אמה לכל רוח ממקום ערובו.⁵²

(50) משנה, ביצה לז, א: "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים". (51) במקום שאדם קונה שביתתו, גם כליו ובהמותיו נגזרים אחריו.

י. חפציו⁵² הפקר - הרי הן פרגלי מי שזכה בהן⁵³. וחפציו⁵⁴ הכותים⁵⁵ קונין שביתה במקומן, ויש להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן; גזרה בעלים פותים משום בעלים ושראל. פרות⁵⁶ שצאו חוץ למקומן⁵⁷ וחזרו, אפילו במזיד - לא הפסידו את מקומן, מפני שהן כאדם⁵⁸ שצא באנס וחזר באנס.

(52) משנה (ביצה לט, א) שלא קנו החפצים שביתה במקומם. [וכן נראה בפירושו של רבינו תלמוד מס' שבת יח, ב. "סיני" כרך יח עמ' שב]. (53) ומה שפסקו במס' עירובין (מו). הלכה כרבי יוחנן בן נורי ש"חפצי הפקר קונין שביתה במקומן" - אין זה אלא לקולא ולא לחומרא, כי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ועיין ראב"ד ומגיד-משנה. (54) עירובין מז, ב. (55) אף-על-פי שלפי הדין אינם קונים שביתה, שהרי הבעלים שלהם אין להם שייכות לדין שביתה כלל (רש"י שם). (56) עירובין מא, ב. (57) בכת"י, הגירסא "חוץ לתחומן". (58) לעיל בהלכות שבת (פרק כז הי"א-ה"ב): "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו (באונס)... החזירוהו (באונס) כאילו לא יצא".

יא. המוסר⁵⁹ בהמתו לבנו⁶⁰ - הרי היא פרגלי האב⁶¹. מסרה לרועה, ואפילו נתנה לו ביום טוב - הרי היא פרגלי הרועה⁶². מסרה לשני רועים⁶⁴ - הרי היא פרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהן⁶⁵.

(59) משנה, ביצה לז, א. (60) אפילו מסר לו בערב יום-טוב. (61) שדרך בני אדם להפקיד עליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מגיד-משנה. מגן-אברהם). (62) ביצה לז, ב. (63) שמסרה ברשותו, כי מערב יום-טוב היה בדעתו שלא לקנות שביתה אצלו אלא אצל הרועה. (64) אפילו מערב יום-טוב. (65) שכמה פעמים נותן כל אחד עירובו למקום אחר, ובאופן כזה יתמעט התחום שלא יהיה לה כ"אם אלפים אמה האמצעיים, ולכן אין דעתו שיהיו נמשכין אחרי הרועים ('שער הציון' סי' שצז).

יב. מי שזמן אצלו אורחים ביום טוב⁶⁷ - לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו; שכל הסעודה פרגלי בעל הסעודה, לא פרגלי האורחין, אלא אם פן זכה להן אחר⁶⁸ במנות אלו מערב יום טוב.

השוין, ולא ישלשלם בחבל מן החלונות, ולא יורידם בסלמות; שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. אבל משילן³¹, אפילו דרך ארבה³², ממקום למקום באותו הגג. שחט³³ בהמה בשדה³⁴ - לא יביאנה במוט³⁵ לעיר, או במוטה³⁶, אלא מביאה אברים אברים³⁷.

(29) משנה, ביצה לה, ב. (30) שרואה גשמים ממשמשים ובאים ויפסידו את הפירות, או שקיבל אורחים והוא צריך למקום הפירות לקבלת האורחים ולהושיבם. (31) מפילן, מלשון (דברים כח, מ) "כי ישל זיתך". (32) חור בגג הבית. (33) משנה, ביצה כח, א. (34) והוא צריך להוליכו לבית לבשל ליום-טוב. (35) בד עץ, מלשון (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים". (36) מוט קטן. (37) ואם ממחר לתת לאורחים, ואין פנאי להביאו איברים איברים, מותר להביאו במוט ('משנה ברורה' סי' תצח).

ו. כל³⁸ שנאותין³⁹ בו אפילו בחל, אף-על-פי שאין נאותין בו ביום טוב, כגון תפילין⁴⁰ - מותר לשלחן לחברו ביום טוב; ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום טוב, כגון יינות שמנים וסלתות, שמותר לשלחן. וכל דבר שאין נאותין בו בחל עד שיעשה בו מעשה שאסור לעשותו ביום טוב - אין משלחין אותו ביום טוב.

(38) משנה, ביצה יד, ב. (39) נהנין. (40) שיום-טוב אינו זמן תפילין.

ז. פיצד⁴¹? אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין נאותין בה בחל אלא אם פן טחן⁴², ואסור לטחן⁴³ ביום טוב; אבל משלחין קטניות, מפני שמבשילן ביום טוב או קולה⁴⁴ אותן ואוכלן. ומשלחין חיה בהמה ועופות, אפילו חיים⁴⁵, מפני שמותר לשחט ביום טוב. וכן כל פיוצא בזה.

(41) משנה, ביצה יד, ב. (42) ואף שאפשר לאכול מהם קליות, מכל-מקום בדרך כלל עומדות התבואות לטחינה. (43) ואם חבירו צריך לתת תבואה לבהמתו, מותר לשלוח לו ביום-טוב, כיון שאפשר ליהנות ממנה בלא טחינה ('משנה ברורה' סי' תקטז). (44) בכת"י, הגירסא "קולף". (45) אם עומדים לשחיטה, ולא להליכה או לגדל וולדות ('משנה ברורה').

ח. כל דבר⁴⁶ שמותר לשלחו ביום טוב, כשישלחנו לחברו תשוה⁴⁷ - לא ישלחנו בשורה⁴⁸. ואין שורה פחותה משלשה בני אדם. פיצד? הרי ששלח לחברו בהמות או יינות ביד שלשה בני אדם כאחד או ארבעה זה אחר זה⁴⁹, וכלן הולכין בשורה אחת - הרי זה אסור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם כאחד - הרי זה מותר.

(46) ביצה יד, ב. (47) מתנה. (48) שנראה כאילו שולחם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י' אלול - ספר זמנים - הלכות שביתת יום טוב פט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. שור⁸³ של רועה⁸⁴ - פרגלי אנשי אותה העיר; 14
ושור של פטם⁸⁵ - פרגלי מי שלקחו לשחטו ביום 15
טוב, מפני שדעת בעליה למכרו לאנשים אחרים 16
חוץ מאנשי אותה העיר, מפני שהוא מפטם, והכל 17
שומעין שמעו ובאין לקנותו. וכן אם שחטו בעליו 18
ביום טוב ומכר בשור - כל אחד ואחד מן הלוקחים 19
מוליך מנתו למקום שהוא הולך, מפני שדעת בעליו 20
מערב יום טוב כף הוא, שיקחו ממנו אנשי עירות 21
אחרות, ונמצא שור זה פבור של עולי בבל, שהוא 22
מסור לכל. 23

83 ביצה לח, א. 84 מגדל בהמות, ולפעמים הוא מוכר 85
לשכניו ומכיריו, וכיון שהשור אינו מפטם - אין דרך 86
לקנותו מעירות אחרות, ששור כזה ימצא כל אחד במקומו, 87
לכן אין דעת בעליו רק על אנשי אותה העיר. 88 שמפטם 89
שורים למכור, ושור כזה באים גם ממקומות אחרים לקנות.

טז. הגחלת⁸⁶ - פרגלי בעליה⁸⁷ ולא פרגלי שואלה; 24
והשללה⁸⁸ - פרגלי מי שהיא בידו. לפיכך, 25
המדליק גר או עץ מחברו - מוליכו לכל מקום 26
שהוא הולך. 27

86 משנה, ביצה לט, א. 87 הואיל ויש בה ממש, הרי 88
היא כשאר כלים שהם כרגלי הבעלים. 89 שאין בה 90
ממש, ולא חל עליה שביתת בעליה.

יז. השואל⁸⁹ פלי מחברו מערב יום טוב, אף-על-פי 28
שלא נתנו לו אלא ביום טוב - הרי הוא פרגלי 29
השואל⁹⁰. שאלו ממנו ביום טוב, אף-על-פי שדרכו 30
תמיד לשאל ממנו פלי זה⁹¹ בכל יום טוב - הרי הוא 31
פרגלי המשאיל⁹². 32

89 משנה, ביצה לו, א. 90 שכיון שהבטיחו לתת לו 91
מערב יום-טוב, העמידו ברשותו לקנות אצלו שביתה 92
בכניסת יום-טוב, וראה למעלה ה"ב. 93 בכתב-יד, תיבת 94
ז"ה איננה. 95 שכיון שלא בא לשאול מערב יום-טוב, 96
לא העמידו בעל הכלי ברשותו של שואל, כי חשב שהשואל 97
מצא לו מקום אחר לשאול (גמרא).

יח. שנים⁹³ ששאלו חלוק אחד, האחד שאלו ממנו 33
שיתנו לו שחרית, והשני שאלו ממנו שיתנו לו 34
ערבית - הרי פלי זה פרגלי שני השואלים, ואינם 35
מוליכים אותו אלא במקום ששניהם יכולים להלך 36
בו. 37

93 ביצה לו, ב.

יט. כיצד? ⁹⁴ הרי שעבר הראשון ברחוק אלה אמה 38
מקום החלוק למזרח, ועבר השני ברחוק חמש 39
מאות אמה ממקום החלוק למערב - כשלווקה 40
הראשון החלוק, אינו מוליכו למזרח אלא עד אלה 41
אמה וחמש מאות אמה ממקום החלוק, שהוא סוף 42
התחום שיוכל זה שעבר במערב להלך בו; וכשישקח 43

66 משנה, ביצה מ, א. 67 והוא-הדין אם זימנם מערב 68
יום-טוב ולא זיכה להם מנותיהם מערב יום-טוב (משנה 69
ברורה). 70 כן פירש רש"י שם: "שמסרם בעל הבית זה 71
לאדם אחר במשיכה, ואמר לו, זכה במנות הללו לפלוני 72
ופלוני, שזכין לו לאדם שלא בפניו, והיו שלהם מבעוד יום 73
לילך כרגליהם". וכן מפורש בתוספתא פ"ד דביצה שצריך 74
לזכות על-ידי אחר (הובאה בר"ח סוף מסכת ביצה). ואין 75
זה דומה למה שכתב להלן בהלכה י"ז בדין שואל 76
(שאף-על-פי שלא נתנו לו המשאיל אלא ביום-טוב, הרי 77
הוא כרגלי השואל שהמשאיל העמידו ברשותו מערב 78
יום-טוב, אע"פ שלא זיכהו על ידי אחר) - לפי שהאורחים 79
אין דעתם אלא להיות סמוכים על שולחן בעל הבית, 80
ואוכלים משלו ואין דעתם לזכות במנות, מה-שאין-כן 81
שואל (תוספות' שם ד"ה אלא). ובכת"י חסרה המילה 82
"אחר" בדברי רבינו (מעשה רוקח').

יג. וכן⁶⁹ מי שהיו פרותיו מפקדין בעיר אחרת⁷⁰, 1
וערכו בגי אותה העיר לבוא אצלו - לא יביאו לו 2
מפרותיו; שפרותיו כמזהו⁷¹, אף-על-פי שהן ביד 3
אלו שערכו. במה דברים אמורים? בשיוחד להן קרן 4
זוית⁷²; אבל אם לא יחד להן - הרי הן פרגלי זה 5
שהן מפקדין אצלו⁷³. 6

69 משנה, ביצה לט, ב. 70 מחוץ לתחום. 71 והרי 72
הוא לא הניח עירוב. 73 שהשאל לו מקום בביתו, ואמר 74
לו הרי הבית לפניך, שאין כאן קבלת שמירה (שו"ע ח"מ 75
סי' רצא, וראה ב'מאירי'). 76 שהרי קיבלם לשמור, 77
ובאחריותו הם עומדים.

יד. בור⁷⁴ של יחיד - פרגלי בעליו⁷⁵; ושל אותה 7
העיר - פרגלי אנשי אותה העיר⁷⁶; ושל עולי בבל⁷⁷, 8
שהן מסורין לכל - פרגלי הממלא מהן; שכל מי 9
שמלא מהן - מוליכן למקום שהוא מהלך. נהרות 10
המושכין⁷⁸ ומעינות הנובעין⁷⁹ - פרגלי כל אדם⁸⁰. 11
ואם היו באין מחוץ לתחום לתוך התחום - ממלאין 12
מהן בשפתי⁸¹, ואין צריך לומר ביום טוב⁸². 13

74 משנה, ביצה לט, א. ויש בו מים מכונסים. 75 ומי 76
שמילא מים, לא יכול להוליכן רק למקום שבעל הבור יכול 77
ללכת לשם. 78 וכל אחד מאנשי העיר יכולים להוליך 79
המים למקום שעירבו. אבל אם זר שאינו מאותה העיר - 80
לא. 81 שעשאוהו בשביל עוברי דרכים לשתות ממימיו, 82
והוא הפקר. 83 אף-על-פי שאינו נובעין. 84 (79 אף-על- 85
פי שאינם יוצאים לימשך ממקום נביעתם. 86 לפי שלא 87
קנו שביתה משום שאינם קבועים במקומם (רש"י). 88
(81 לפי שאין בהם דין שביתה כנ"ל. 82 לפי שיסוד 89
איסור תחומין בשבת הוא מן התורה (כמו בשנים עשר מיל) 90
לפי שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (פכ"ז 91
מהל' שבת ה"א), ואילו ביום-טוב אין כל איסור תחומין 92
אלא מדרבנן (בני בנימין) [וכן כתב רבינו אברהם בנו של 93
הרמב"ם בספר מעשה נסים' לר' דניאל הבבלי סימן יב. 94
וראה מש"כ בספר "זמנים" עמ' מו, ולמעלה פ"ב ה"ק].

(2) משנה, ביצה טו, ב. (3) חכמים סמכו את זה על הכתוב (שמות טז, כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתו שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשלו בשלו", "מכאן אמר רבי אליעזר, אין אופין (פת ביום-טוב שחל בערב שבת) אלא על האפוי (מיום חמישי), ואין מבשלין (תבשיל) אלא על המבושל (מיום חמישי), מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה", שזה נחשב כאילו התחיל הבישול והאפיה מערב יום-טוב לצורך השבת, וביום-טוב גומר אותה המלאכה שהתחיל בה בחול. (4) אבל מן התורה אין כאן איסור, שכלל הוא בידינו: "צרכי שבת נעשים ביום-טוב" (פסחים מו:). ועיין 'הגהות מיימוניות', וב"י או"ח סי' תקכז. (5) כרב אשי שהוא מן האמוראים האחרונים (ביצה טו:). ולשמואל ולרבא (שם) הוא משום כבוד השבת, "דאמר קרא (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", וזכרו מאחר שבא להשכיחו" (שאפשר לשכוח להכין צרכי שבת מחמת יום אחר הוא היום-טוב שהוא טרוד בו), ותיקנו עירוב "כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום-טוב (מתוך שעושה עירוב תבשילין יזכור את השבת, ולא יכלה את כל הסעודה ביום-טוב, אלא ישאיר מנה יפה לשבת)".

ב. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עֶרֶב? שֶׁשֶּׁשׁ שְׁעָרֵיב
שְׁעוֹשִׁין בְּחִצְרוֹת וּמְבֹאֹת מְעַרְב שַׁבָּת - מְשׁוּם
הַפֶּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שֶׁמִּתֵּר לְהוֹצִיא
מִרְשׁוֹת לְרִשּׁוֹת בְּשַׁבָּת; כִּף זֶה הַתְּבָשִׁיל - מְשׁוּם
הַפֶּר וְזִכְרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְמּוּ וְיִחָשְׁבוּ שֶׁמִּתֵּר לְאַפּוֹת
בְּיוֹם טוֹב מִה שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בּוֹ בְּיוֹם. וּלְפִיכָךְ נִקְרָא
תְּבָשִׁיל זֶה עֶרֶבִי תְּבָשִׁילִין.

(6) והראב"ד מסביר, כי עלי-ידי העירוב, הוא מערב צרכי שבת ויום-טוב לעשותם יחד, ולא נחשב כאילו מכין מיום-טוב לשבת אלא עושה אותם יחד עם מה שהתחיל לבשל מערב יום-טוב, והוא גומר אותם ביום-טוב.

ג. עֶרֶבִי תְּבָשִׁילִין - שְׁעוֹרֵי אֵין פְּחוֹת מִפְּזִית, בֵּין
לְאַחֲדָם בֵּין לְאַלְפִים⁹. וְאֵין עוֹשִׁין עֶרֶב זֶה לֹא בַּפֶּת
וְלֹא בְּרִיפּוֹת¹⁰ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֲלֹא בְּתְּבָשִׁיל¹¹ שֶׁהוּא
פְּרַפְרָת¹², כְּגוֹן בֶּשֶׂר וְדָגִים וּבִיצִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.
וְאֶפְלוּ עֲדָשִׁים שֶׁבְּשׂוּלֵי קִדְרָה. וְאֶפְלוּ שְׁמִנּוּנֵי שָׁעֵל
גַּבֵּי הַסִּפִּין שְׁחוֹתְכִין בָּהֶן הַצֵּלִי - גּוֹרְדוֹ, אִם יֵשׁ בָּהֶן
פְּזִית - סוּמָךְ עָלָיו מְשׁוּם עֶרֶבִי תְּבָשִׁילִין.

(7) ביצה טז, ב. (8) לאיש אחד. (9) לכמה אלפי איש (וראה בפ"א מהל' עירובין ה"ט). (10) חטים כתושות (משלי כז, כב). (11) דבר מבושל. (12) שמלפתים בה את הפת (שאוכלים הלחם אתה).

ד. תְּבָשִׁיל¹³ שֶׁאֲמָרוּ לַעֲנֹן עֶרֶב זֶה - אֶפְלוּ צֵלִי,
אֶפְלוּ שְׁלוּק¹⁴, אֶפְלוּ כְּבוֹש¹⁵ אוּ מַעֲשֶׂה¹⁶. אֶפְלוּ דָּגִים
קִטְנִים שֶׁהִדְיָח בְּמֵי חֲמִין, וְהִדְחָתָן הֵיא בְּשׂוּלִין
לְאִכִּילָה - הֲרִי זֶה סוּמָךְ עָלֶיהָ.

(13) ביצה טז, ב. (14) מבושל יותר מדי. (15) שרוי במים

הַשְּׁנֵי פָלִי זֶה, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ בְּמַעֲרַב אֲלֹא עַד אֶלֶף
אַמָּה מִמָּקוֹם הַפָּלִי, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיִּכּוֹל זֶה
שָׁעֶרֶב בְּמִזְרַח לְהֵלֶךְ בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם עֶרֶב זֶה בְּרִחוּק
אֲלֵפִים אַמָּה מִן הַחֲלוּק לְמִזְרַח, וְזֶה בְּרִחוּק אֲלֵפִים
אַמָּה לְמַעֲרַב - הֲרִי אֵלוֹ לֹא יִזְוֶהוּ מִמָּקוֹמוֹ.

(94) ביצה, שם.

כ. וְכֵן⁹⁵ הָאִשָּׁה שֶׁשָּׂאָלָה מִחִבְרָתָה מֵיָם אוּ מִלַּח,
וְלָשָׁה בָּהֵן עֶסְתָּה אוּ בִשְׁלָה בָּהֵן תְּבָשִׁיל - הֲרִי הָעֶסָה
אוּ הַתְּבָשִׁיל פְּרָגְלִי שְׁתִּיָּה⁹⁶. וְכֵן שְׁנֵים שְׁלָקָחוּ
בְּהֶמָּה בְּשִׁתְּפוֹת וְשִׁחְטוּ בְּיוֹם טוֹב, אֶף-עַל-פִּי שְׁלָקָה
כֹּל אֶחָד מֵנָתוֹ - הֲרִי כֹל הַבֶּשֶׂר פְּרָגְלִי שְׁתִּיָּה. אֲבָל
אִם לָקָחוּ חִבְתִּי⁹⁷ בְּשִׁתְּפוֹת, וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב
- הֲרִי חָלְקוּ שֶׁל כֹּל אֶחָד פְּרָגְלִי; הוֹאִיל וְתַחוּמִין
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - יֵשׁ בְּרָרָה בָּהֶן, וְנִחְשָׁב כְּאִלוֹ חֶלֶק
שֶׁהִגִּיעַ לָזֶה הָיָה בְּרוּר לוֹ וּמִבְּדֵל בְּחִבְתִּי מְעַרְב יוֹם
טוֹב, וּכְאִלוֹ לֹא הָיָה מְעַרְב. וְאֵין אִתָּה יָכוֹל לוֹמַר כֵּן
בְּבִהְמָה. שֶׁחֶלֶק זֶה שֶׁהִגִּיעוּ, אֶפְלוּ נִחְשָׁב אוֹתוֹ
שֶׁהָיָה מִבְּדֵל בְּבִהְמָה מְעַרְב יוֹם טוֹב וּכְאִלוֹ הָיָה
בְּרוּר, הֲרִי יִצָּק⁹⁸ מִחֲלָקוֹ שֶׁל חֶבְרִי בְּשִׁתְּיָתָה הַבְּהֶמָּה
קִיָּמָה, שֶׁכֹּל אִיבָרֶיהָ יוֹנֵקִין זֶה מִזֶּה, וְנִמְצָא כֹּל אִיבָר
וְאִיבָר מְעַרְב מִחֲלָקוֹ וְחֶלֶק חֶבְרִי, לְפִיכָךְ הֵן פְּרָגְלִי
שְׁתִּיָּה.

(95) משנה, ביצה לו, א. (96) ואינה רשאית להוליך העיסה והתבשיל אלא במקום ששתיהן יש להן הרשות ללכת, כיון שנתערב בהם דבר שקנה שביתה אצל אחר, ואף שזהו רק דבר מועט, אינו בטל - מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחר יום-טוב, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטל (ביצה לט.). (97) של יין. (98) בגמרא שם, על שיטה זאת של רב, האוסר את הבהמה "דקא ינקי תחומין מהדדי", שאלו רב כהנא ורב אסי לרב: "לאיסור מוקצה לא חששו, לאיסור תחומין חששו?" ושחק רב. ומתוך כך סוברים כמה ראשונים (המובאים ב'משנה ברורה' סי' שצז) שגם הבהמה מותרת, שממה ששתק רב, מוכח שחזר בו.

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) נתבאר בו דיני עירובי תבשילין. ונסתיים הפרק בדיני כבוד ימים טובים, ומצות השמחה אשר בהן, ומה שאסור לעשות בין בימים טובים, בין בחולו של מועד מחמת מצות יו"ט, והוא הספד ותענית.

א. יוֹם טוֹב² שֶׁחָל לְהִיּוֹת עֶרֶב שַׁבָּת - אֵין³ אֹפִין
וּמְבָשִׁילִין בְּיוֹם טוֹב מִה שֶׁהוּא אוֹכֵל לְמַחֵר בְּשַׁבָּת.
וְאִסּוּר זֶה - מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְבָשֵׁל
מֵיּוֹם טוֹב לַחֹל; שֶׁקָּל וְחִמֵּר הוּא: לְשַׁבָּת אֵינוֹ
מְבָשֵׁל, כֹּל שֶׁכֵּן לַחֹל⁵. לְפִיכָךְ, אִם עָשָׂה תְּבָשִׁיל
מְעַרְב יוֹם טוֹב, שֶׁהָיָה סוּמָךְ עָלָיו וּמִבְּשֵׁל וְאֹפָה
בְּיוֹם טוֹב לְשַׁבָּת - הֲרִי זֶה מִתֵּר. וְתְּבָשִׁיל שֶׁסוּמָךְ
עָלָיו, הוּא הַנִּקְרָא עֶרֶבִי תְּבָשִׁילִין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י' אלול - ספר זמנים - הלכות שביתת יום טוב צא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתנגנו על האש ויתחיל להרתח. (16) "ירושלמי" (נדרים פרק ו ה"א).

ה. וְצִרְיָהּ¹⁷ שִׁיחֶיהָ עָרֹב זֶה מְצוּי עַד שְׂיֵאפָה כָּל מָה שֶׁהוּא צִרְיָה לְאֵפֹת, וּלְבָשָׁל כָּל שֶׁהוּא צִרְיָה לְבָשָׁל, וַיִּחַם חֲמִין כָּל שֶׁהוּא צִרְיָה. וְאִם נֶאֱכַל הָעָרֹב אוֹ אֶבֶד אוֹ נִשְׂרַף קִדְם שִׁיבָשָׁל אוֹ יֵאָפֶה - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְאֵפֹת וּלְבָשָׁל אוֹ לְהַחֵם אֶלָּא מָה שֶׁהוּא אוֹכֵל בְּיוֹם טוֹב בְּלִבְדוֹ. הַתַּחֲחִיל¹⁸ בְּעֵסְתוֹ¹⁹ אוֹ בַתְּבָשִׁילוֹ²⁰, וְנֶאֱכַל הָעָרֹב אוֹ אֶבֶד - הֲרִי זֶה גּוֹמֵר²¹.

(על פי יין מלכות 99 זמנים טימן כא)

(17) משנה, ביצה טו, ב. (18) ביצה יז, ב. (19) שהתחיל ללוש. (20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאיר'). (21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

ח. הַמְנִיחַ עָרֹבִי תְּבָשִׁילִין חֵיב לְכַרְךָ²⁷: פְּרוּף אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עָרֹב. וְאוֹמֵר: בְּעָרֹב זֶה יִתֵּר לִי לְאֵפֹת וּלְבָשָׁל²⁸ מִיּוֹם טוֹב שְׁלֹמֶחָךְ²⁹ לְשִׁבְתָּ. וְאִם זָכָה בּוֹ לְאַחֲרִים - יֹאמֵר: לִי וּלְפָלוֹנִי וּלְפָלוֹנִי, אוֹ לְאַנְשֵׁי הָעִיר כֻּלָּם, לְאֵפֹת וּלְבָשָׁל מִיּוֹם טוֹב לְשִׁבְתָּ.

(24) ביצה טז, ב. (25) "זכין לאדם שלא בפניו". (26) ביצה טז, ב: "מכריז רבי יעקב בר אידי, מי שלא הניח עירוב תבשילין - יבוא ויסמוך על שלי. ועד כמה? אמר רב נהומי בר זכריה משמיה דאביי, עד תחום שבת. אבוי דשמואל מערב אכולה נהרדעא (על כל נהרדעא), ר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריה (על כל טבריה)".

ח. הַמְנִיחַ עָרֹבִי תְּבָשִׁילִין חֵיב לְכַרְךָ²⁷: פְּרוּף אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עָרֹב. וְאוֹמֵר: בְּעָרֹב זֶה יִתֵּר לִי לְאֵפֹת וּלְבָשָׁל²⁸ מִיּוֹם טוֹב שְׁלֹמֶחָךְ²⁹ לְשִׁבְתָּ. וְאִם זָכָה בּוֹ לְאַחֲרִים - יֹאמֵר: לִי וּלְפָלוֹנִי וּלְפָלוֹנִי, אוֹ לְאַנְשֵׁי הָעִיר כֻּלָּם, לְאֵפֹת וּלְבָשָׁל מִיּוֹם טוֹב לְשִׁבְתָּ.

(27) פסחים ז, ב: "כל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן". ולשון הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים (חכמים) בין מצוה שהיא חובה מדבריהם... בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת ידים, מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, והיכן צונו? בתורה שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה", נמצא ענין הדברים והציען כך הוא, אשר קדשנו במצותיו שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים". (28) נוסח הגאונים: "בדין יהא שרא לנא, לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא (ולהדליק הנר) ולמעבד כל צרכנא" (או"ח סי' תקכו). אבל יש אומרים שאין צריך להזכיר "לאדלוקי שרגא" שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר (הרשב"א ב'עבודת הקודש', ועיין ב'מאירי' בשם 'תוספות', וב'בירור הלכה' למסכת ביצה כא: ציון י). (29) כגון שחל יום-טוב ביום הששי וביום השבת. או בארץ ישראל, שיום-טוב אינו אלא יום אחד בלבד, ביום ששי. אבל בימים טובים של גלויות, וחל יום-טוב ביום חמישי וששי, ומניח את העירוב בערב יום-טוב שהוא יום רביעי - לא שייך לומר "שלמחר", שהרי אסור לבשל לשבת אלא ביום-טוב שני, ולא ביום-טוב ראשון (מגיד-משנה להלן ה"ב - לחם-משנה).

ט. מִיּוֹם שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עָרֹבִי תְּבָשִׁילִין וְלֹא הֵנִיחוֹ לֹא אַחֲרִים - כָּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לֹא לְבָשָׁל וְלְאֵפֹת, כִּךָּ קָמְחוֹ וּמֵאֲכָלוֹ אֲסוּר. וְאֲסוּר לְאַחֲרֵי הַמְנִיחַ לְעַצְמוֹ לְבָשָׁל וּלְאֵפֹת לָזֶה שֶׁלֹּא הֵנִיחַ, עַד שִׁיקְנָה לֹא; שֶׁנֶּמְצָא זֶה

יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתנגנו על האש ויתחיל להרתח. (16) "ירושלמי" (נדרים פרק ו ה"א).

ה. וְצִרְיָהּ¹⁷ שִׁיחֶיהָ עָרֹב זֶה מְצוּי עַד שְׂיֵאפָה כָּל מָה שֶׁהוּא צִרְיָה לְאֵפֹת, וּלְבָשָׁל כָּל שֶׁהוּא צִרְיָה לְבָשָׁל, וַיִּחַם חֲמִין כָּל שֶׁהוּא צִרְיָה. וְאִם נֶאֱכַל הָעָרֹב אוֹ אֶבֶד אוֹ נִשְׂרַף קִדְם שִׁיבָשָׁל אוֹ יֵאָפֶה - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְאֵפֹת וּלְבָשָׁל אוֹ לְהַחֵם אֶלָּא מָה שֶׁהוּא אוֹכֵל בְּיוֹם טוֹב בְּלִבְדוֹ. הַתַּחֲחִיל¹⁸ בְּעֵסְתוֹ¹⁹ אוֹ בַתְּבָשִׁילוֹ²⁰, וְנֶאֱכַל הָעָרֹב אוֹ אֶבֶד - הֲרִי זֶה גּוֹמֵר²¹.

(17) משנה, ביצה טו, ב. (18) ביצה יז, ב. (19) שהתחיל ללוש. (20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאיר'). (21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

ו. הַמְנִיחַ עָרֹבִי תְּבָשִׁילִין כְּדִי שִׁיִּסְמַךְ עֲלֵיהֶם הוּא וְאַחֲרֵים - צִרְיָה לְזִכּוֹת לָהֶן פְּדִיף שְׁמִזְכָּה בְּעָרֹבִי שִׁבְתָּ²³. וְכָל שְׂזֻכָּה בְּעָרֹבִי שִׁבְתָּ - זֻכָּה בְּעָרֹבִי תְּבָשִׁילִין, וְכָל שְׂאִינוּ זֻכָּה בְּאֹתוֹ עָרֹב - אִינוּ זֻכָּה בָּזֶה.

(22) עירובין פ, א. (23) עיין למעלה בהל' עירובין פ"א ה"ב בפרטות.

ז. וְאִינוּ²⁴ צִרְיָה לְהוֹדִיעַ²⁵ לְאֵלוֹ שְׂזֻכָּה לָהֶן מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב, אֲבָל הֵן צִרְיָכִין לִידַע שְׁכָכָר זָכָה לָהֶן אַחֵר וְעָרֹב לָהֶן, וְאַחֵר כִּךָּ יִסְמְכוּ עָלָיו וַיִּבְשְׁלוּ וַיֵּאָפוּ. אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא יִדְעוּ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב - הֲרִי אֵלּוֹ מִתְרִין. וַיִּשְׁשֶׁ²⁶ לוֹ לְאָדָם לְעָרֹב עַל כָּל הָעִיר וְעַל כָּל הָקָרֹב אֵלֶיהָ בְּתוֹךְ הַתְּחוּמִּים, וּלְמַחֲר מִכְרִיז וְאוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עָרֹבִי תְּבָשִׁילִין יִסְמַךְ עַל עָרֹבִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"יש לו לאדם לערב על כל העיר ... ולמחר מכריז ואומר... בו".

במצות עירוב תבשילין, מצינו דבר שאינו בשום מצוה אחרת אף שאפשר להוציא בה אחרים ידי חובה, ובכל זאת לא מצאנו שיש להכריז ולומר שמוציאים ידי חובה את כל הדרים בעיר הזו.

והביאור בזה: בהכנסת אורחים מתבטאת מצות "ואהבת לרעך כמוך" והגם שמצוותה כל השנה יש בה הדגשה מיוחדת בימים טובים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות אבל ריש פ"ד) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו, ואינו מאכיל לעניים ולמרי הנפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו... ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר... כו".

(42 תרומה. 43) ואינו אוכל ממנה. (44) לאותה הכלכלה שאמר עליה אתמול (רש"י).

יג. במה⁴⁵ דברים אֲמֹרִים? בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלוּיּוֹת; אֲבָל בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם שָׁכַח וְלֹא הֵנִיחַ בַּיּוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינּוּ מְנִיחַ, אֲלֵא סוֹמֵךְ עַל אַחֲרִים, אִם עָרְבוּ עֲלָיו, אוּ מְקַנָּה קִמְחוֹ⁴⁶ לְמִי שֶׁעָרַב, אוּ יִהְיֶה אֲסוּר לְאַפּוֹת וּלְבָשֵׁל לְשִׁפְתָּה. וְכֵן אִם שָׁכַח וְלֹא הִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִיּוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינּוּ מְפָרִישׁ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת⁴⁷.

(45) ביצה ו, א: "רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים-טובים של ראש השנה. חזייה דהוה עציב. אמר ליה: "אמאי עציב מר?" אמר ליה: "דלא אותיבי עירוב תבשילין", אמר ליה: "ולותיב מר האדינא (עכשיו), מי לא אמר רבא: מניח אדם עירוב תבשילין מיום-טוב לחבירו ומתנה?" אמר ליה: "אימר דאמר רבא, בשני ימים-טובים של גלויות, בשני ימים-טובים של ראש השנה - מי אמר?". (46) בכת"י, תיבת "קמחו" איננה. (47) כבר כתב הרמב"ם (למעלה פ"א הכ"ד): "שני ימים-טובים של ראש השנה, קדושה אחת הן, וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים", אם כן אי-אפשר להתנות "אם היום יום-טוב ולמחר חול", כיון שהם נחשבים ליום אחד.

יד. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁאֲמַרְנוּ הָיוּ בְּזִמְנָן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרִאשָׁה, וְהָיוּ בְּנֵי הַגְּלוּיּוֹת עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים כְּדִי לְהַסְתַּלַּק מִן הַסֶּפֶק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקֻּדְּשׁוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַיּוֹם, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין עַל הַחֲשָׁבוֹן וּמְקַדְּשִׁין עֲלָיו - אֵין יוֹם טוֹב שְׁנֵי לְהַסְתַּלַּק מִן הַסֶּפֶק, אֲלֵא מִנְהֵג בְּלִבְדּוֹ.

טו. וּלְפִיכָךְ אֵנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין מְעַרְב אָדָם וּמִתְנֶה בְּזִמְנָן הַזֶּה, לֹא עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין וְלֹא עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא שְׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, וְאֵינוּ מְעַשֵּׂר הַטֶּבֶל עַל תְּנָאִי; אֲלֵא הַפֶּל מְעַרְב יוֹם טוֹב בְּלִבְדּוֹ⁴⁸.

(48) ואף שמקור הדין הזה, להתנות תנאי על שני ימים-טובים של גלויות, הוא מדברי רבא, שהיה מהאמוראים האחרונים - הרי כתב רבינו בהל' קידוש החודש פ"ה הי"ג: "ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי הגמרא, בעת שחברה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית-דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי גמרא עד ימי אבבי ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין". ואף שבגמרא מבואר ב"עובדא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי", שהדין הזה נהג גם בימי רב אשי? - הרי כתב הרמב"ם בהקדמתו לספר 'משנה תורה' בסדר קבלת החכמים: "שמכלל החכמים שקיבלו מרבא, רב אשי ורבינא", אם כן היו גם הם בדורו של רבא שנהג עד אז סדר קביעת ארץ ישראל (מפרשי הרמב"ם). והראב"ד כאן כותב על חידושו של הרמב"ם בדין זה: "אף-על-פי שיש בדבריו כעין טעם, לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו

1 מְבָשֵׁל וְאוֹפֶה שֶׁלּוֹ, שֶׁהָיָה קְנָהּ. וְאִם רָצָה, יִתֵּן אַחֵר
2 כֶּף לָזֶה שֶׁלֹּא הֵנִיחַ בְּמִתְנָה³¹.

(30) ביצה יז, א. (31) ואם לא קיבל לאכול מאחרים, אמר רב הונא (ביצה כא:): "מי שלא הניח עירוב תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדירה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו, אף צולין לו דג קטן, כדי חייו שרו לו רבנן". אבל רבינו והרב האלפסי השמיטו מימרא זו, ולא הביאוה. וראה 'בירור הלכה' שם.

3 י. מִי³² שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין, וּבָשֵׁל וְאַפֶּה
4 לְאָכֹל בַּיּוֹם, וְהוֹתִיר, אוּ שְׁזַמֵּן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ -
5 הָרִי זֶה אוֹכֵל הַמוֹתֵר לְמַחֵר. וְאִם³³ הָעָרִים - הָרִי זֶה
6 אֲסוּר לְאָכְלוֹ. עָבַר וְאַפֶּה וּבָשֵׁל לְשִׁפְתָּה - אֵין אוֹסְרִין
7 עֲלָיו. וְלִמָּה הִתְחַמְּרוּ וְאַסְרוּ עַל הַמַּעֲרִים וְלֹא אֲסוּרו
8 עַל הַמְּזִיד? שָׂאֵם תִּתִּיר לְמַעֲרִים - נִמְצְאוּ הַפֶּל
9 מְעַרְמִין, וְיִשְׁתַּקַּע שֵׁם עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין; אֲבָל הַמְּזִיד
10 אֵינוּ מְצוּי, וְאִם עָבַר הַיּוֹם - לֹא יַעֲבֹר פַּעַם אַחֲרָת.

(32) משנה, ביצה טו, ב: "מבשל הוא ליום-טוב, ואם הותיר - הותיר לשבת". (33) ביצה יז, ב.

11 יא. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים³⁴ שֶׁחָלּוּ לְהִיטּוֹת בְּחִמְיָשִׁי וְעָרַב
12 שַׁבָּת - עוֹשֶׂה עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין מִיּוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוּא
13 עָרַב יוֹם טוֹב. שֶׁכַּח³⁵ וְלֹא הֵנִיחַ - מְנִיחוּ בְּרִאשׁוֹן
14 וּמִתְנָה. כִּיצַד? מְנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין בַּיּוֹם חִמְיָשִׁי
15 וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב וְלִמְחֵר חֹל³⁶ - לְמַחֵר
16 אֲבָשֵׁל וְאַפֶּה לְשִׁפְתָּה וְאֵינִי צָרִיךְ כְּלוּם; וְאִם הַיּוֹם חֹל
17 וְלִמְחֵר יוֹם טוֹב - בְּעָרוֹב זֶה יִתֵּר לִי לְאַפּוֹת וּלְבָשֵׁל
18 לְמַחֵר מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת³⁷.

(34) בכת"י נוסף: "של גלויות". שהרי הדין השני להניח ביום-טוב ראשון על תנאי, אפשר רק בשני ימים-טובים של גלויות, ולא בשני ימים-טובים של ראש השנה, כמבואר להלן הלכה יג. (35) ביצה יז, א. (36) בכת"י הגירסא: "חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר יום-טוב, הריני מניח עירובי מעתה". (37) ולמחר אין צריך לומר כלום (שו"ע או"ח סי' תקכז).

19 יב. כִּיצַד³⁸ בּוֹ: הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כִּלְכָּלוֹת³⁹ שֶׁל
20 טֶבֶל⁴⁰ בַּיּוֹם טוֹב⁴¹ - רִאשׁוֹן - אוֹמֵר: אִם הַיּוֹם חֹל -
21 תִּהְיֶה זֶה תְּרוּמָה עַל זֶה, וְאִם הַיּוֹם קָדֵשׁ - אֵין בְּדְבָרֵי
22 כְּלוּם. וְקוֹרָא עֲלֶיהָ שֵׁם⁴² וּמְנִיחָהּ⁴³. וְלִמְחֵר בְּשָׁנֵי
23 חוֹזְרִין⁴⁴ וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם קָדֵשׁ - אֵין בְּדְבָרֵי כְּלוּם,
24 וְאִם הַיּוֹם חֹל - תִּהְיֶה זֶה תְּרוּמָה עַל זֶה. וְקוֹרָא עֲלֶיהָ
25 שֵׁם וּמְנִיחָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא עֲלֶיהָ בְּרִאשׁוֹן. וּמְנִיחָהּ אֵת
26 זֶה שֶׁקָּרָא עֲלֶיהָ שֵׁם תְּרוּמָה, וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה.

(38) עירובין לט, ב. (39) סלים. (40) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, ואסור לאכול ממנה, נקראת טבל, טב-לא, שאינה טובה לאכילה. (41) ואסור להפריש תרומות ומעשרות ביום-טוב (ראה הל' יום-טוב פ"ד הכ"א).

בְּשָׂרָה וְשִׁוְתִין יִין; שְׂאִין שְׂמָחָה אֶלָּא בְּבִשְׂרָה, וְאִין
שְׂמָחָה אֶלָּא בִּינִין. וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל וְשִׁוְתָה - חֵיב
לְהֶאֱכִיל לְגַר לִיתוּם וְלֶאֱלַמְנָה⁶⁶ עִם שְׂאֵר הָעֲנִיִּים
הָאֲמֻלָּלִים. אֶבֶל מִי שְׁנוּעֵל דִּלְתוֹת חֲצָרוֹ, וְאוֹכֵל
וְשִׁוְתָה הוּא וּבָנָיו וְאֶשְׁתּוֹ, וְאִינוּ מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה
לְעֲנִיִּים וּלְמָרִי נֶפֶשׁ - אִין זֶה שְׂמַחַת מִצְוָה,
אֶלָּא שְׂמַחַת פְּרָסוֹ; וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמָר: זְכִיחֵיהֶם
כְּלָחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֲכִלְיוּ יִטְמָאוּ, כִּי לַחֲמֶם
לְנֶפֶשָׁם. וְשְׂמָחָה כְּזֶה קָלוֹן הִיא לָהֶם, שְׁנֶאֱמָר:
וְזִרְתִּי פָּרֵשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פָּרֵשׁ חֲגִיכֶם.

(65) פסחים קט, א: "תנו רבנן, חייב אדם לשמח בנו ובני
ביתו ברגל, שנאמר: "ושמחת בחגך", במה משמחם? ביין.
רבי יהודה אומר: "אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן",
אנשים - ביין, ונשים - בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל
בבגדי פשתן מגוהצים". (66) שנאמר (דברים טז, יד):
"ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר
והיתום והאלמנה אשר בשעריך".

יט. אף-על-פי⁶⁷ שְׂאֲכִילָה וְשִׁתְיָה בְּמוֹעֲדוֹת בְּכָל
מִצְוֹת עֲשֵׂה, לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל וְשִׁוְתָה כָּל הַיּוֹם
כְּלֹא⁶⁸, אֶלָּא כִּף הִיא הַדָּת⁶⁹: בְּבִקְרָא⁷⁰ מְשַׁמְּיִין כָּל
הָעָם לְבִתֵּי כְּנִסְיֹת וּלְבִתֵּי מִדְּרָשׁוֹת, וּמִתְפַּלְּלִין
וְקוֹרְרִין בַּתּוֹרָה בְּעֵנֵין הַיּוֹם, וְחוֹזְרִין לְבִתְיָהֶם
וְאוֹכְלִין, וְהוֹלְכִין לְבִתֵּי מִדְּרָשׁוֹת, קוֹרְרִין וְשׁוֹנִין
עַד חֲצֵי הַיּוֹם, וְאַחֲרֵי חֲצוֹת הַיּוֹם מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת
הַמִּנְחָה, וְחוֹזְרִין לְבִתְיָהֶן לְאָכֵל וּלְשִׁתּוֹת שְׂאֵר
הַיּוֹם עַד הַלֵּילָה.

(67) ביצה טו, ב. (68) "כתוב אחד אומר (דברים טז, ח):
"עצרת לה' אלקיך", וכתוב אחד אומר (במדבר טז, לה):
"עצרת תהיה לכם", הא כיצד? רבי יהושע אומר: "חלקהו,
חציו לה' וחציו לכם", חציו אוכל ושותה, וחציו יושב
ושונה. (69) הדין. (70) במגילה כג, א אמרו: "ביום-טוב
מאחרין לבוא" (לבית הכנסת). ועיין ב'פרישה' ל'טור' או"ח
סי' תקכט סק"ה, וב'בירור הלכה' למסכת ביצה טו: ציון ה.

כ. כְּשֶׁאֲדָם אוֹכֵל וְשִׁוְתָה וְשִׁמַּח בְּרָגֶל - לֹא
יִמְשָׁף בִּינִין וּבִשְׁחוּק וְקָלוֹת רֹאשׁ, וְיֹאמַר, שְׂפָל
מִי שִׁוְסִיף בָּזָה - יִרְבֶּה בְּמִצְוֹת שְׂמָחָה;
שְׁהִשְׁכָּרוֹת וְהִשְׁחוּק הִרְבֶּה וְקָלוֹת הִרְאֵשׁ אֵינָה
שְׂמָחָה, אֶלָּא הוֹלָלוֹת וְסִכְלוֹת, וְלֹא נִצְטְוִינוּ עַל
הַהוֹלָלוֹת וְהַסִּכְלוֹת, אֶלָּא עַל הַשְׂמָחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
עֲבוֹדַת יוֹצֵר הַכֹּל; שְׁנֶאֱמָר: תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ
אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשְׂמָחָה וּבְטוֹב לִבְבְּ מֶרֶב כָּל.
הָא לְמַדְתָּ, שְׁהַעֲבֹדָה בְּשְׂמָחָה. וְאִי אֲפָשָׁר לְעֲבֹד
אֶת הַשֵּׁם לֹא מִתּוֹךְ שְׁחוּק וְלֹא מִתּוֹךְ קָלוֹת
רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ שְׁכָרוֹת.⁷¹

בדבר זה, שהרי כל-שכן הוא, אם היום השני חול גמור הוא,
בוודאי שיכול לעשות עירוב בשני ימים-טובים של גלויות".
אבל דעת הרמב"ם היא שמכיון שאנחנו יודעים שהיום
הראשון הוא יום-טוב ודאי, והשני נשאר בידנו בתור מנהג,
אם כן יש כאן יום-טוב ודאי מצד המנהג, ואי-אפשר
להתנות עליו מספק - אם חול הוא.

טז. כְּשֶׁם⁴⁹ שְׂמִצְוָה לְכַבֵּד שְׂבֵת וּלְעֲנֹגָה, כִּף כָּל
יָמִים טוֹבִים⁵⁰; שְׁנֶאֱמָר: לְקַדֹּשׁ ה' מְכַבֵּד⁵¹, וְכָל
יָמִים טוֹבִים נֶאֱמָר בָּהֶן: מְקַרָּא קִדְשׁ. וְכַבֵּר
בְּאַרְנוֹ⁵² הַכְּבוֹד⁵³ וְהָעֲנוּגָה⁵⁴ בְּהִלְכוֹת שְׂבֵת. וְכִין⁵⁵
רְאוּי לְאֲדָם שְׂלֵא יִסְעֵד בְּעֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן
הַמִּנְחָה⁵⁶ וּלְמַעֲלָה, בְּעֶרְבֵי שְׂבֵת, שְׂדָכָר זֶה בְּכָלֵל
הַכְּבוֹד. וְכָל הַמְּבֹזָה אֶת הַמוֹעֲדוֹת⁵⁷, כְּאֵלּוּ נִטְפָּל⁵⁸
לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים⁵⁹.

(49) ביצה טו, ב. (50) מצוה לכבדם ולענגם. (51) ולפני
זה, כתוב "וקראת לשבת עונג", הרי כאן עונג וכבוד. והגאון
האדר"ת העיר (בהגהותיו על הרמב"ם) על האחרונים
שהסתפקו אם יש מצות עונג ביום-טוב כמו בשבת, ולא
הביאו דברי רבינו אלה. ועיין למעלה פ"ב ה"ט. (52) בהל'
שבת (פ"ל, ה"ב). (53) לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין,
להתלבש בבגדים נאים ובכסות נקיה (שם). (54) לתקן
תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבוסס - הכל לפי ממונו,
לאכול סעודות, לקבוע אותן על היין, לבצוע על שתי
ככרות, אכילת בשר ושתיית יין (שם). (55) פסחים צט, ב.
(56) מנחה קטנה, וחצי שעה לפנייה (ראה למעלה פ"ל מהל'
שבת ה"ד במגיד-משנה וכסף-משנה), כדי שיאכל סעודת
יום-טוב בערב לתיאבון. (57) פסחים קיא, א. שאינו מכבד
ומענג הימים-טובים. ואי אפשר לפרש "המועדות" חולר-
של-מועד ובעושה מלאכה (כמו שפירש רשב"ם שם) -
שהרי לדעת רבינו (פ"ה להלן פ"ה) אין חול-המועד אסור
במלאכה מן התורה, ואין סבא לומר שהוא כעובד עבודה-
זרה. וכן כתבו התוספות' בחגיגה יח. ד"ה חולו.
(58) נתחבר. (59) שנאמר (שמות לד יד): "אלהי מסכה
לא תעשה לך, את חג המצות תשמור".

יז. שְׂבֵעַת יָמֵי הַפֶּסַח וְשִׁמּוֹנַת יָמֵי הַחֹג עִם שְׂאֵר
יָמִים טוֹבִים⁶⁰ - כָּלֵם אֲסוּרִים בְּהַסְפַּד⁶¹ וְתַעֲנִית⁶².
וְחֵיב אָדָם לְהִיּוֹת בָּהֶן שְׂמִיחָה⁶³ וְטוֹב לֵב, הוּא וּבָנָיו
וְאֶשְׁתּוֹ וּבָנֵי בָנָיו⁶⁴ וְכָל הַנָּלוּיִם עֲלֵיו, שְׁנֶאֱמָר:
וְשְׂמַחְתָּ בַּחֲגֹךָ וּגְמוּרָה. אף-על-פי שֶׁהַשְׂמָחָה הָאֲמוּרָה
כָּאן הִיא קֶרֶפֶן שְׁלָמִים, כְּמוֹ שְׁאֵנוּ מְבַאֲרִין בְּהִלְכוֹת
חֲגִיגָה, יֵשׁ בְּכָלֵל אוֹתָהּ שְׂמָחָה לְשִׂמְחָה הוּא וּבָנָיו
וּבָנֵי בִיתוֹ, כָּל אֶחָד פְּרָאוּי לוֹ.

(60) חג השבועות וראש השנה. (61) משנה, מועד קטן כז,
א. (62) פסחים סח, ב. (63) פסחים קט, א. (64) בכתי",
הגירסא: "ובני ביתו".

יח. כִּיצַד⁶⁵ הַקְּטָנִים - נוֹתֵן לָהֶם קָלִיּוֹת
וְאֲגוּזִים וּמַגְדָּנוֹת, וְהַנָּשִׁים - קוֹנֶה לָהֶן בְּגָדִים
וְתַכְשִׁיטִים נְאִים כְּפִי מְמוֹנוֹ, וְהָאֲנָשִׁים - אוֹכְלִין

כד. נָשִׁים⁸⁴ בַּמוֹעֵד: בְּפָנֵי הַמֶּת - מַעֲנוֹת, אֲבָל לֹא
מִטְפָּחוֹת וְלֹא מְקוֹנְנוֹת; נִקְבְּרָה הַמֶּת - אֵינָן מַעֲנוֹת.
בְּרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים וְחִנּוּכָה וּפְּוִרִים: בְּפָנֵי הַמֶּת - מַעֲנוֹת
וּמִטְפָּחוֹת, אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת. אִי זֶהוּ עֲנוּי? שְׂפָלָן
עוֹנוֹת פָּאָחַת. קִינָה? אַחַת אוֹמֶרֶת וְכָלָן עוֹנוֹת.
וְאֶסוּר⁸⁵ לְאֶדָם שִׁיעוֹר⁸⁶ עַל מֵתוֹ קֶדֶם לְהִגָּל שְׁלֹשִׁים
יוֹם, כְּדִי שְׁלֹא יָבוֹא הֶרְגֵּל וְהוּא נִעְצָב, וְלָבוֹ דּוֹאֵג
וְכוֹאֵב מִזְכְּרוֹן הַצֶּעֶר; אֲלֵא יִסִּיר הַדְּאָגָה מִלְּבוֹ, וְיִכּוֹן
דַּעְתּוֹ לְשִׁמְחָה⁸⁷.

(84) משנה, שם כח, ב. (85) משנה, שם ח, א. (86) הספד.
(87) לקיים מצות התורה: "ושמחת בחגך".

יום שני י"א אלול ה'תש"פ

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני חולו של מועד ולא נשלמו.

א. חלו² שֶׁל מוֹעֵד, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר בּוֹ
'שְׁבִיעִי' - הוֹאִיל⁴ וְנִקְרָא 'מִקְרָא קֹדֶשׁ'⁵ וְהָיָה הוּא
זִמְן חֲגִיגָה בַּמִּקְדָּשׁ, אֶסוּר בַּעֲשִׂית מְלָאכָה⁷, כְּדִי
שְׁלֹא יִהְיֶה כְּשֶׁאֵר יָמֵי הַחֹל, שְׂאִין בִּהְיוֹת קֹדֶשׁה פָּלֵל.
וְהַעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה הֶאֱסוּרָה - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּנֵי
מִרְדּוּת⁸, מִפְּנֵי שְׁאֶסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁹. וְלֹא כָּל
מְלָאכָת עֲבוּדָה אֶסוּרָה בּוֹ כִּיּוֹם טוֹב¹⁰, שְׁסוּף הַעֲנִין
בְּדְבָרִים שְׁנֹאֶסְרוּ בּוֹ - כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה כִּיּוֹם חֹל¹¹
לְכָל דָּבָר, לְפִיכָךְ יֵשׁ מְלָאכּוֹת אֶסוּרוֹת בּוֹ וְיֵשׁ
מְלָאכּוֹת מְתוּרוֹת בּוֹ.

(2) הם ימי החג שבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום
השביעי בפסח, ושבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום
השמיני בסוכות. (3) המורה לשבות ממלאכה. (4) בכ"י
הגירסא: "יום טוב הוא הואיל ונקרא". (5) (מסכת חגיגה
יח). שמשמעו קדשהו בעשיית מלאכה (רש"י), לנהוג בו
קדושה שלא לעשות מלאכה. (6) קרבן חגיגה של יום טוב.
(7) בירושלמי (מסכת פסחים פרק ד' הלכה א') מבואר כי יום
שאדם מקריב קרבן בבית המקדש הוא אסור בעשיית
מלאכה, ומוכיח את זה מתוך הכתוב: "אינו בדין שיהא
קרבנך קרב ואתה עסוק במלאכה". ובחגיגה דף י"ח עמוד
א' הובאו כמה מקורות. מן הכתוב שחולו של מועד אסור
בעשיית מלאכה (שמות פרק כ"ג פסוק י"ד): "את חג
המצות תשמור שבעת ימים", "לימד על חולו של מועד
שאסור בעשיית מלאכה". ועוד (ויקרא פרק כ"ג פסוק ד'):
"אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם",
אמר רבי עקיבא: "במה הכתוב מדבר, אם ביום הראשון הרי
כבר נאמר: "שבתון", ואם בשביעי הרי כבר נאמר:
"שבתון", הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד,
ללמדך שאסור בעשיית מלאכה". ועיין בספרי (פרשת ראה
פרק ט"ז): "רבי שמעון אומר, פסח וחג (הסוכות) שאינם
עונת מלאכה, אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים,
עצרת (שבועות) שהיא עונת מלאכה (קצירה), אינה אלא יום

1 כא. חֲבִיבִין⁷² בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בְּרִגְלִים,
2 שִׁיחֵיו מְסַבְּבִין וּמַחֲפִשִׁין בַּגָּנוֹת וּבְפִרְדִּסִּים וְעַל
3 הַנְּהֹרוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִתְקַבְּצוּ לְאָכֹל וּלְשִׁתּוֹת שֶׁם
4 אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיִבְאוּ לִידֵי עֲבֵרָה. וְכֵן יִזְהִירוּ בְּדָבָר
5 זֶה לְכָל הָעָם, כְּדִי שְׁלֹא יִתְעַרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים
6 בְּבִתְיָהֶם לְשִׁמְחָה, וְלֹא יִמָּשְׁכוּ בֵּינוֹ, שְׂמָא יָבוֹאוּ
7 לִידֵי עֲבֵרָה⁷³.

(72) מקור הדברים בתוספתא (סוכה פ"ד ה"א): "בראשונה
כשהיה שמחת בית השואבה, אנשים רואים מבפנים ונשים
רואות כבחוץ, וכשראו בית-דין שהם באים לידי קלות ראש,
עשו שלש גזוזטרות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים
יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין".
(73) קידושין פא, א: "אמר אבין: סקבא דשתא - ריגלא"
(ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה - ימות הרגל, שיש
קבוצות אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונושאים ונותנים זה
עם זה, רש"י).

8 כב. יָמִים שְׁבִין רֵאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְרֵאשׁוֹן
9 וּשְׁבִיעִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהֵן בְּגוֹלָה אַרְבַּעַת בְּתוֹךְ
10 הַפֶּסַח וְחִמּוּשָׁה בְּתוֹךְ הַחֵג - הֵם הַנִּקְרָאִין חֹלּוֹ שֶׁל
11 מוֹעֵד, וְנִקְרָאִין מוֹעֵד. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם חֲבִיבִין
12 בְּשִׁמְחָה וְאֶסוּרִין בְּהִסְפָּד וְתַעֲנוּת, מִתֵּר לְסַפֵּד בִּהְיוֹת
13 תִּלְמִיד חֶכֶם בְּפָנָיו⁷⁴; אֲבָל לְאַחֵר שִׁיקְבֹּר - אֶסוּר
14 לְסַפֵּדוֹ בִּהְיוֹת. וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר בְּרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים,
15 בְּחִנּוּכָה וּבְפְּוִרִים, שְׁסוּפְדִין בִּהְיוֹת תִּלְמִידֵי חֶכְמִים
16 בְּפָנָיו, אֶף-עַל-פִּי שִׁימִים אֵלּוֹ אֶסוּרִין בְּהִסְפָּד
17 וְתַעֲנוּת; אֲבָל לְאַחֵר הַקְּבוּרָה - אֶסוּר לְסַפֵּד בִּהְיוֹת.

(74) מועד קטן כז, ב: "אמר רב פפא: "אין מועד בפני
תלמיד חכם".

18 כג. אֵין⁷⁵ מְנִיחִין מִשַּׁת הַמֶּת בְּרָחוּב בַּמוֹעֵד, שְׁלֹא
19 לְהִרְגִּיל אֶת הַהִסְפָּד, אֲלֵא מִבֵּיתוֹ לְקַבְּרוֹ⁷⁶. וְאִין⁷⁷
20 מִתְאַבְּלִין⁷⁸ בַּמוֹעֵד. וְכֵן אֵין קוֹרְעִין וְלֹא מְכַרִּין⁷⁹
21 וְלֹא חוֹלְעִין הַתֶּתֶף⁸⁰ בַּמוֹעֵד עַל הַמֶּת, אֲלֵא קְרוֹבֵיו
22 שֶׁהֵן חֲבִיבִין לְהִתְאַבֵּל עָלָיו⁸¹. וְאִם הָיָה חֶכֶם⁸² אוֹ
23 אָדָם כְּשֶׁרִּי⁸³, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד עָלָיו בְּשַׁעַת נִטְיִלַת
24 נִשְׁמָה - הָרִי זֶה קוֹרֵעַ עָלָיו בַּמוֹעֵד אֶף-עַל-פִּי
25 שְׂאִינוֹ קְרוֹבוֹ. וְאִין קוֹרְעִין כִּיּוֹם טוֹב שְׁנֵי פָּלֵל,
26 וְאֶפְלוֹ קְרוֹבֵיו שֶׁל מֵת.

(75) (משנה, מועד קטן כז, א. (76) כלומר כשהקבר מוכן
(שו"ע או"ח סי' תקמז). (77) משנה, מועד קטן כז, ב.
(78) לא חלה עליו אבילות, דמצוות-עשה של שמחת הרגל
שהיא מצוה של רבים, דוחה אבילות שהיא של יחיד (מועד
קטן יד:). (79) סעודה ראשונה שעושין לאבל אחרי
הקבורה. (80) ועכשיו לא נהגו לחלוץ הכתף לאבילות
אפילו בחול (שו"ע יו"ד סי' שמ). (81) הם שבעה קרובים.
אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, ואשתו. (82) מועד קטן
כה, א. (83) הגון (שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני י"א אלול – ספר זמנים – הלכות שביתת יום טוב צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(שם) כתוב: "אם היו זיתיו הפוכים", אבל להפוך אותם לא הותר (השגות הרשב"ד). אבל בברייתא שם לענין אבלות מפורש "זיתיו להפוך" (כן הנוסחא ברמב"ם פרק ה' מהלכות אבל הלכה ו' ובעוד כמה מקורות, ראה מגיד משנה ומגדל עוז ושיטת רבינו ידידיה תלמיד רבינו יחיאל מפריש על מועד קטן וחדושי הר"ן שם) והוא הדין לחול המועד (מגיד משנה). (20) וסותם. והוא במשנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. (22) ואם הוא דבר שאי אפשר לעשותו אלא בפרהסיא, הכל מותר בדבר האבד (רמ"א סימן תקל"ח). (23) החמירו כאן לעשות בצנעא מפני שאין ההפסד ברור, שאין זה ודאי שיבואו גנבים (מגיד משנה בשם רמב"ן). (24) מעלה ומוציא. (25) שבדבר האבד מותר לעשות אפילו במחורב לקרקע (מגיד משנה).

ד. ואסור²⁶ לאדם שיתפנו ויאחר מלאכות אלו¹⁸ ופיוצא בהן ויניחם²⁷ כדי לעשותן במועד מפני שהוא פנוי. וכל המכון מלאכתו והניחה למועד, ונעשה במועד - בית דין מאבדין²⁸ אותה ומפקדין אותה לכל. ואם²⁹ פון מלאכתו ומת - אין קונסין פנו אחריו, ואין מאבדין אותה ממנו³⁰; ואין מונעין הון מלעשות אותה מלאכה במועד כדי שלא תאבד.

(משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (26) שאפשר לו לעשות את המלאכה בשאר ימות השנה, לפני המועד או לאחריו, והוא מצמצם אותה למועד. (28) "וכלן אם כוונן מלאכתן במועד יאבדו" (שם). וסובר הרמ"ן שהפירוש הוא שמונעין אותו מלעשות המלאכה ומניחין את הדבר להיפסד. וקריאת מלה זו היא: יאבדו, אבל רבינו סובר כי "יאבדו" פירושו שהבית דין מאבדין אותו ומפקדין את הדבר, וקריאת מילה זו יאבדו. וראיה לדברי רבינו מהגמרא (שם): "רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטי זימניה (לקטוף הפירות) בחולא דמועדא, קטפיה. לשנה (אחרת) שהיוה כולי עלמא לפרדיסייהו לחולא דמועדא, אפקריה רבי ינאי לפרדיסא ההוא שתא", הרי שבית דין מפקדין למי שמכוון מלאכתו במועד (תוספות יום טוב). (29) (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). (30) בכ"י הגירסא: "ואין מאבדין את ממנו".

ה. מי³¹ שצריך לתפור לו בגד או לבנות לו מקום במועד³²: אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה³³ - הרי זה עושה אותה פדרפו; ואם היה אמן מהיר - הרי זה עושה אותה מעשה הדיוט. פיצד? בתפירה - מכליב³⁴, ובבנין³⁵ - מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהן, ויש³⁶ סדקי הקרקע³⁷ ומעגילה פיד וברגל³⁸, פנין שמעגילים במחלצים³⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (32) לצורך המועד. (33) מי שאינו מהיר במלאכה סימן שאינו אומן (הגר"א). (34) מרחיק התפירות זו מזו, כמו שיני הכלב.

אחד, מלמד שהתורה חסה על ממנום של ישראל". הרי שחול המועד אסור בעשיית מלאכה. (8) מלקין אותו על שמרד נגד דברי חכמים. (9) במסכת חגיגה שם: "כתוב (דברים פרק ט"ז פסוק ח'): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה", מה שביעי עצור (ממלאכה) אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה, אף ששת ימים עצורים בכל מלאכה? תלמוד לומר: "וביום השביעי עצרת", השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששת ימים עצורין בכל מלאכה, הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת". ויש מן הראשונים שסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה. ראה בבאור הלכה סימן תק"ל. (10) וחמשה סוגי מלאכה מותרים בחול המועד. א. דבר האבד (אם לא יעשנו במועד יפסד הדבר). ב. צרכי מועד לאוכל נפש. ג. פועל שאין לו מה יאכל. ד. צרכי רבים. ה. מעשה הדיוט (שאינו מעשה אומן - משנה ברורה סימן תק"ל). (11) ירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'): "אמר רבי אבא בר ממל: "אילו היה מי שימנה אתי התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול המועד, כלום אסור לעשות מלאכה אלא שיהיו אוכלין ושותין ושמחין ויגיעין בתורה? ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין".

ב. ואלו הן: כל מלאכה, שאם לא יעשה אותה במועד יהיה שם הפסד הרבה - עושין אותה, ובלבד שלא יהיה בה טרח הרבה. פיצד? משקין¹² בית השלחין¹³ במועד, אבל לא בית המשקה¹⁴; שאם לא ישקה בית השלחין, והיא הארץ הצמאה - יפסדו בו האילנות שבה. וכשהוא משקה אותה - לא ידלה וישקה מן הברכה¹⁵ או ממי הגשמים, מפני שהוא טרח גדול; אבל משקה הוא מן המעין¹⁶, בין שהיה בין שיעצא לבתחלה¹⁷ - ממשיכו ומשקה בו. וכן כל פיוצא בזה.

(משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). (13) אדמה שצמאה למים, ויש בה תעלות להשקאה. (14) שדה צמחים המסתפקת ממי גשמים. (15) מים מכונסין בבור עמוק, ויש טירחא גדולה לדלות ולשאוב משם המים. (16) ממשיך את המים לשם. (17) עכשיו מחדש.

ג. הופך¹⁸ אדם את זיתיו¹⁹ במועד, וטוחן אותן ודורף אותן, וממלא החביות וגף²⁰ אותן, פדרף שהוא עושה בחל. כל שיש בו הפסד אם לא נעשה - עושהו פדרפו, ואינו צריך שנוי. וכן²¹ מכניס אדם פרותיו מפני הגנבים, ובלבד²² שיקניסם בצנעה²³; ושולח²⁴ פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד. וכן פרום שהגיע זמנו להבצר במועד - בוצרין אותו²⁵.

(משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד ב'). שכשנותנים הזיתים במעטן לאחר לקיטה וצוברן שם, מניחם כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן, ונותנן בבית הבד, והופכן וטוחנן. ואם לא עשה כן עכשיו נפסדים. (19) במשנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(35) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א').
(36) מחליק וסותם. (37) של הגג. (38) שיעשה ברגל החלקת הטיח, כדרך שרגילים לעשות בכלי, אבל לא יעשו בכלי (מהריט"ץ). (39) כלי שמחליקים בו הטיט בגגות.

1 ו. מִיִּשְׁתֵּיהֶם לֹא תִבְנוּהָ מִחֻפְּתָה לְקִרְקַע, וְאֵין לוֹ
2 מֶה שְּׂיֵאכֹל בַּמוֹעֵד אֶלָּא מִמֶּנָּה - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין
3 בָּאֵן הַפֶּסֶד⁴¹, אֵין מְצַרִּיכִין אוֹתוֹ לְקִנּוּת מֶה שְּׂיֵאכֹל
4 מִן הַשּׁוּק עַד שְׂקִיצָר אַחֵר הַמוֹעֵד, אֶלָּא קוֹצֵר
5 וּמַעְמֵר וְדָשׁ וְזוֹרֶה וְבוֹרֵר וְטוֹחֵן מֶה שֶׁהוּא צָרִיף,
6 וּבִלְבָד שְׁלֹא יְדוּשׁ בְּפִרוֹת; שְׁכָל דָּבָר שְׁאִין בּוֹ
7 הַפֶּסֶד⁴² - צָרִיף לְשִׁנּוּת. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(40) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (41) (מסכת מועד קטן שם): "רב חצור ליה חצדא (= קצור לו קציר) בחולא דמועדא – דחטי – דלא הוה פסיד (שדה חטיה שאינה נפסדת אם לא יקצרוה עכשיו) ואין לו מה יאכל הוה (לא היה לו מה לאכול)". (42) שעל ידי השינוי אינו מביא הפסד אבל אם מביא הפסד אינו צריך שינוי שהרי כל דבר האבד אינו צריך שינוי (כמו שכתב למעלה הלכה ג') וכל שכן אם גורם הפסד במעשיו, ועיין כסף משנה.

8 ז. כְּבָשִׁים⁴³ שְׂיִכּוֹל לְאָכֹל מֶהֵן בַּמוֹעֵד - כּוֹבֵשׁוֹ,
9 וְשְׁאִיןֵן רְאוּיִין אֶלָּא לְאַחֵר הַמוֹעֵד - אֲסוּר לְכַבֵּשׁוֹ.
10 וְצָר אָדָם דָּגִים כָּל שְׂיִכּוֹל לְצוּד⁴⁴, וּמוֹלֵחַ⁴⁵ הַכֹּל
11 בַּמוֹעֵד; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שְׂיֵאכֹל מֶהֵן בַּמוֹעֵד, אִם יִסְחֹט
12 אוֹתָן בְּיָדוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שְׂתִירְכּוּ.

(43) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') והם פירות, ירקות ודגים, שדרך לכבשם במים ובחומץ. (44) ואפילו אם הוא צד יותר מכדי הצורך במועד, מותר, מכיון שאין כל דג שוה בטעמו אחד להשני, ועל כל צידה יש לומר אולי ימצא משובחים יותר לכבוד המועד (מגן אברהם א"ח תקל"ג). (45) (מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') לפי הלשון השנית שם.

13 ח. מְטִילִין⁴⁶ שָׂכָר בַּמוֹעֵד לְצַרְף הַמוֹעֵד; וְשְׁלֹא
14 לְצַרְף הַמוֹעֵד - אֲסוּר. אֶחָד שָׂכָר תְּמָרִים וְאֶחָד שָׂכָר
15 שְׁעוּרִים⁴⁷. אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לוֹ יֵשֶׁן, מְעַרִים⁴⁸ וְשׁוֹתָה
16 מִן הַחֹדֶשׁ, שְׁאִין הַעֲרָמָה זֹאת נִפְתָּר לְרוֹאֶה. וְכֵן כָּל
17 פְּיוּצָא בְּזָה.

(46) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (47) שיש שם טירחא מרובה. (48) לומר שהחדש טוב לו יותר. ואף שבגמרא שם חלקו חכמים על רבי יוסי בר יהודה ואמרו: "אין מערימין בכך" (הראב"ד בהשגות) ? – הרמב"ם פסק כסתמא דגמרא במסכת שבת דף קל"ט עמוד ב' שכיון שאין הערמה זאת ניכרת, מותר (מגן אברהם שם סימן תקל"ג).

18 ט. כָּל⁴⁹ מְלֵאכּוֹת שֶׁהֵן לְצַרְף הַמוֹעֵד, כְּשֶׁעוֹשִׂין
19 אוֹתָן אֲמִינִיהֶן⁵⁰ - עוֹשִׂין בְּצִנּוּעָה. פִּיּוּצָד? הַצִּיּוּדִים
20 וְהַטּוֹחֲנִין וְהַבּוֹצְרִין לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק - הָרִי אֵלּוּ עוֹשִׂין
21 בְּצִנּוּעָה לְצַרְף הַמוֹעֵד. וְאִם עָשָׂה לְצַרְף הַמוֹעֵד
22 וְהוֹתִיר - הָרִי זֶה מִתָּר.

(49) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב').
(50) האומנים רגילים לעשות הרבה ביחד, ולכן עליהם לעשות מלאכתם בצנעא, כי הרואה לא יכיר שעושה לצורך המועד, אבל ההדיוט כשהוא עושה לצורך המועד אינו עושה בשיעור מרובה, לכן מותר לו לעשות אף בפרהסיא (פוסקים).

23 י. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים בַּמוֹעֵד⁵¹. פִּיּוּצָד? מְתַקְנִים
24 קְלָקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וּמְתַקְנִין אֶת
25 הַדְּרָכִים וְאֶת הַרְחֻבוֹת. וְחוֹפְרִים לְרַבִּים בּוֹרוֹת
26 שִׁיחִין וּמַעְרוֹת, וְכוּרִין⁵² לְהֵן נְהוֹת כְּדֵי שִׁישְׁתּוֹ
27 מִימֵיהֶן. וְכוֹנְסִים מַיִם לְבוֹרוֹת וּמַעְרוֹת שֶׁל רַבִּים,
28 וּמְתַקְנִין אֶת סִדְקֵיהֶן⁵³. וּמְסִירִין אֶת הַקּוֹצִין מִן
29 הַדְּרָכִים, וּמוֹדִדִין אֶת הַמְּקַנְאוֹת⁵⁴, וְכָל מְקַנָּה
30 שְׁנִמְצָא חֹסֶר - מְוַגִּילִין⁵⁵ לוֹ מַיִם וּמְשַׁלְּמִין לוֹ
31 שְׁעוּרֵי.

(51) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). משום שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ממלאכה ואם לא יעשו עכשיו יחבטל הדבר "קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" (קדירה של שותפים אינה לא חמה ולא קרה – הרא"ש). ולפי זה יש אומרים שאם יש מנהיג אחד שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לו לכוון מלאכתו במועד, אלא יעשו המלאכה בשאר ימות השנה (מגן אברהם סימן תקמ"ד). (52) חופרין. (53) "ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלה (להסיר הקוצין והמכשולות) שכל דמים ששפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאלו הם שפכים, תלמוד לומר (דברים פרק י"ט פסוק י'): והיה עליך דמים" (מסכת מועד קטן דף ה' עמוד ב'). (54) לראות אם יש בהם שיעור טהרה = ארבעים סאה. (55) ממשכין.

32 יא. וְיוֹצְאִין⁵⁶ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין לְהַפְקִיר אֶת
33 הַכְּלָאִים⁵⁷. וּפּוֹדִין⁵⁸ אֶת הַשְּׁבוּיִים וְאֶת הָעֶרְכִּין וְאֶת
34 הַחֲרָמִים וְאֶת הַהֶקְדָּשׁוֹת, וּמְשַׁקֵּין אֶת הַסּוֹטוֹת,
35 וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה, וְעוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה, וְרוֹצְעִין
36 עֶבֶד עֲבָרִי, וּמְטַהְרִין אֶת הַמַּעְצָר, וּמַצִּינִין עַל
37 הַקְּבֵרוֹת שֶׁמָּחוּ גְּשָׁמִים אֶת צִיּוֹנָה, כְּדֵי שִׁפְרָשׁוּ מֶהֵן
38 הַפְּהֲגִים; שְׁכָל אֵלּוּ צָרְכֵי רַבִּים הֵן⁵⁹.

(56) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). (57) לעקור את הכלאים מהשדות. התירו זה בחול המועד משום שאז בטלים הפועלים ממלאכה, והם נשכרים בזול, וממעות תרומת הלשכה של ההקדש שילמו להם (גמרא) וכל מה שאפשר לחסוך כסף להקדש עושים (רש"י). (58) מקור הלכה זו בירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ב'. (59) "שכל שבית דין נזקק לעשותו, צורך רבים הוא" (מאירי מסכת מועד קטן דף ב' עמוד א' ד"ה ועושין כל צרכי רבים) ובכלל זה ערכין חרמין והקדשות שצריכין ב"ד (פרק ח' מהלכות ערכין הלכה ב') וכן השקאת סוטה (פרק ג' מהלכות סוטה הלכה א') ועריפת עגלה (פרק ט' מהלכות רוצח הלכה א') ורציעת עבד (פרק ג' מהלכות עבדים הלכה ט'). ואילו פדיון שבויים הוא צורך רבים ממש וטהרת

נָסְרִים - מְבִיאִין קוֹרוֹת וְנוֹסְרִין מֵהֶן נָסְרִים בְּצִנְעָה
בְּתוֹךְ הַבֵּית⁷⁵. וְאִם הָיָה⁷⁶ אָדָם מִפְּרָסָם - עוֹשִׂין
אֶפְלוּ בַּשּׁוּק⁷⁷. אָכֵל אֵין בּוֹרְתִין עֵץ מִן הַיֶּצֶר לְנֹסֵר
מִמֶּנּוּ לַיּוֹחַת לְאֶרֶץ, וְאֵין חוֹצְבִין אֲבָנִים לְבָנוֹת בֶּהָן
קָבֵר.

(73) (מסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (74) כמו לתפור
תכריכין ואפילו אם הוא מעשה אומן (פרי מגדים).
(75) שהמת נמצא שם, שיודעים שנעשה לצורך המת.
(76) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ו').
(77) שהכל יודעים שבשביל המת נעשה. "ומה שבזמן הזה
רגילין לתקן הארון בחצר בית הכנסת אף על פי שהמת
בבית אחרת, מפני שאין עם רב עתה מירא לא ביהודי, וכשיש
מת בעיר כולם יודעים, והמתים כולם חשובים כמת מפורסם
ולכא חשדא" (הגהות מיימוניות).

טז. אֵין⁷⁸ רואִין אֶת הַנְּעִים בַּמוֹעֵד, שְׂמָא יִמָּצָא
טָמֵא וְנִמָּצָא חָגוּ וְהִפָּךְ לְאֵכָל⁷⁹. וְאֵין נוֹשְׂאִין⁸⁰ נָשִׁים
וְלֹא מִיִּבְמִין בַּמוֹעֵד, כִּדִּי שְׂלֵא תִשְׁתַּכַּח שְׂמַחַת הַחֵג
בְּשְׂמַחַת הַנְּשׂוּאִין. אָכֵל מַחְזִיר אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ⁸¹,
וּמֵאֲרָסִין⁸² נָשִׁים בַּמוֹעֵד, וּבִלְבָד שְׂלֵא יַעֲשֶׂה סַעֲדַת
אֲרוּסִין וְלֹא סַעֲדַת נְשׂוּאִין⁸³; שְׂלֵא יַעֲרֹב⁸⁴ שְׂמַחָה
אֲחֵרַת בְּשְׂמַחַת הַחֵג.

(78) (משנה במסכת מועד קטן דף ז' עמוד א'). (79) שהרי
נוהגים בו כמה דיני אבלות (פרק י' מהלכות טומאת צרעת
הלכה ו'). (80) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב').
(81) שאינה שמח עמה כל כך (רש"י). (82) ומותר להתקשר
בתנאים לשירדך וגם לעשות סעודה שאינו אירוסין ממש
(מור וקציעה). (83) שעל ידי אלו תשתכח שמחת החג
ממנו כמבואר בראש ההלכה הזאת. (84) "שנאמר מלא
שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" (פרק י' מהלכות אישות
הלכה י"ד וכן הוא בירושלמי).

יז. אֵין⁸⁵ מְגַלְחִין וְאֵין מְכַבְּסִין בַּמוֹעֵד, גִּזְרָה שְׂמָא
יִשְׁהָה אָדָם עֲצֻמוֹ לְתוֹךְ הַמוֹעֵד, וְיִבּוֹא יוֹם טוֹב
הָרִאשׁוֹן⁸⁶ וְהוּא מְגֻלָּה. לְפִיכָךְ, כָּל מִי שְׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ
לְגַלֵּחַ וּלְכַבֵּס בַּעֲרֵב יוֹם טוֹב - הָרִי זֶה מִתֵּר לְכַבֵּס
וּלְגַלֵּחַ בַּמוֹעֵד.

(85) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (86) עיקר
הקפידא הוא ביום טוב הראשון וכן כתב בפירוש המשנה
והיינו משום שהוא מן התורה לכבד ולענג אותו כמבואר
בפרק הקודם (מעשה ורקח).

יח. כִּיצַד⁸⁷? אָכֵל שְׁחַל שְׂבִיעִי שְׁלוֹ לְהִיּוֹת בַּיּוֹם
טוֹב⁸⁸, אוֹ שְׁחַל לְהִיּוֹת בַּעֲרֵב יוֹם טוֹב וְהָרִי הוּא
שֶׁבֶת⁸⁹ שְׂאִי אֶפְשָׁר לְגַלֵּחַ; וְהָבָא מִמְדִּינַת הַיָּם⁹⁰ -
וְהוּא, שְׂלֵא יֵצֵא לְהַטִּיל, אֶלָּא לְסַחֲרָהּ וּכְיֻצָּא בָּהּ;
וְהִיּוֹצָא מִבֵּית הַשְּׂבִיעִי וּמִבֵּית הָאֲסוּרִים; וּמִי שְׂהִיָּה
מְגֻדָּה⁹¹, וְלֹא הִתִּירוּהוּ אֶלָּא בַּמוֹעֵד; וּמִי שֶׁנִּשְׁפָּע⁹²
שְׂלֵא לְגַלֵּחַ וּשְׂלֵא לְכַבֵּס, וְלֹא נִשְׂאֵל לְחֻכָּם לְהִתִּיר

1 המצורע אף היא לצורך רבים למעט טומאה מישראל,
2 ושריפת פרה לטהר את ישראל. ועיין ריטב"א בתחלת מסכת
3 מועד קטן].

יב. וְדִינִים⁶⁰ דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁶¹ וְדִינֵי מִפּוֹת וְדִינֵי נִפְשׁוֹת
בַּמוֹעֵד. וּמִי שְׂלֵא קָבֵל עָלָיו הַדִּין - מְשַׁמְתִּין אוֹתוֹ
בַּמוֹעֵד. וּכְשֶׁם שְׂדִינִין בַּמוֹעֵד, כִּפֶּה כּוֹתְבִין מַעֲשֶׂה בֵּית
דִּין וְכָל הַדּוֹמָה לוֹ⁶². כִּיצַד? כּוֹתְבִין הַדִּינִין אֲגָרוֹת
שׁוֹם שְׂשֻׁמוֹ לְבַעַל חוֹב, וְאֲגָרוֹת שְׂמִכְרוֹ בֶּהָן לְמִזּוֹן
הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, וּשְׂטָרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין, וְכָל הַדּוֹמָה
לָהֶן מִדְּבָרִים שְׂצָרִיכִים הַדִּינִין לְכַתְּבָם כִּדִּי שִׁיזְכְּרוּם,
כְּגוֹן טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין אוֹ דְּבָרִים שְׂקָבְלוּ עֲלֵיהֶן,
כְּגוֹן: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן עָלַי, אִישׁ פְּלוֹנִי דָּוִן לִי. מִי
שְׂצָרִיךְ לָלוֹת בַּמוֹעֵד, וְלֹא הָאֱמִינוּ הַמְלִיחָה בַּעַל-פֶּה
14 - הָרִי זֶה כּוֹתֵב שְׂטָר חוֹב. וְכֵן כּוֹתְבִין גְּטִין וְקִדּוּשֵׁי
15 נְשִׁים וְשׁוֹכְרִין וּמִתְנֻנוֹת; שְׂכָל אֵלּוֹ כְּצָרְכֵי רַבִּים הֵן⁶³.

(60) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד ב'). ואף כאן הטעם
הוא מפני שכל אלה מעשי בית דין וכצורך רבים הם (עיין
מגיד משנה). (61) אם שני הצדדים רוצים להתדיין במועד,
אבל לולא כן אין הבית דין קובע זמן לא בימי ניסן ולא
בימי תשרי "מפני שהעם טרודים במועדות" (רמב"ם הלכות
סנהדרין פרק כ"ה הלכה ט'). (62) (משנה במסכת מועד
קטן דף י"ח עמוד ב'). (63) ויש אומרים שההיתר בכל
אלה הוא מפני שהם כדבר האבוד (ראב"ד ועוד).

יג. וְאֲסוּר⁶⁴ לְכַתֵּב בַּמוֹעֵד אֶפְלוּ סִפְרִים תְּפִלִּין
וּמְזוּזוֹת. וְאֵין מְגִיִּין⁶⁵ אֶפְלוּ אוֹת אֲחֵת בִּסְפָר
הַעֲזוּרָה⁶⁶, מִפְּנֵי שְׁזוֹ מְלָאכָה שְׂאִינָה לְצַרְף הַמוֹעֵד⁶⁷.
אָכֵל כּוֹתֵב אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזָה לְעַצְמוֹ⁶⁸, וְטוֹרָה
תְּכֵלֶת לְבָגְדוֹ. וְאִם אֵין לוֹ מָה יֵאָכֵל - כּוֹתֵב וּמוֹכֵר
21 לְאַחֵרִים כִּדִּי פְּרִנְסָתוֹ.

(64) (משנה שם). (65) לתקן טעות שבספר. (66) שממנו
מגיהים ספר תורה של המלך (למעלה פרק ז' מהלכות ספר
תורה הלכה ב' ולהלן פרק ג' מהלכות מלכים הלכה א').
(67) מכיון שיש לציבור ספר תורה אחר לקרוא בו יום טוב.
אבל אם אין להם ספר אחר, מותר לכתוב ולהגיה, כדי
שיהיה לציבור במה לקרוא (כסף משנה). (68) שצריך להם
לתפילין לאחר המועד מיד.

יד. וּמִתֵּר⁶⁹ לְכַתֵּב אֲגָרוֹת שֶׁל שְׂאֵלַת שְׁלוֹם⁷⁰ בַּמוֹעֵד,
וְכּוֹתֵב חֲשׁוֹנוֹתָיו וּמַחֲשָׁב יִצְיָאוֹתָיו; שְׂפִתִּיכוֹת אֵלּוֹ
24 אֵין אָדָם נִזְהָר בְּתַקְוָנָן מֵאֵד⁷¹, וְנִמָּצְאוּ כְּמַעֲשֶׂה
25 הַדִּיּוֹט בְּמִלְאָכוֹת⁷².

(69) (משנה שם). (70) הן "אגרות של רשות" שבמשנה
שם. (71) בכ"ז התיבה הזאת איננה. (72) ולדעת הראב"ד
ההיתר באלה הוא מטעם שהוא דבר האבד שאולי לא ימצא
אחר כך מי שיוליך את המכתב.

טו. עוֹשִׂין⁷³ כָּל צָרְכֵי הַמֶּת⁷⁴ בַּמוֹעֵד. גּוֹזְזִין שְׁעָרוֹ,
27 וּמְכַבְּסִין כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אֶרֶץ. וְאִם לֹא הָיוּ לָהֶם

כ. מתר¹⁰² לטל שפה פחלו של מועד, ולטל צפרנים¹³
ואפלו בכלי. ומעברת האשה שער מבית השחי¹⁴
ומבית הערוה, בין ביד בין בכלי; ועושה¹⁰³ כל
תכשיטיה במועד: כוחלת¹⁰⁴ ופוקסת¹⁰⁵, ומעברת
סרק על פניה, וטופלת עצמה בסיד¹⁰⁶, וכיוצא בו;¹⁷
והוא, שתוכל לקפלו¹⁰⁷ במועד¹⁰⁸.

(102) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א'). (103) (משנה
במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (104) לשים צבע כחול
על העיניים. (105) לשים צבע אדום על הלחיים.
(106) להעביר שערות. ואף על פי שהיא מתנוולת עכשיו -
תשמח אחר כך בעידון הבשר. (107) בכ"י הגירסא:
"לקלפו". (108) שאם לא כן אסור, שהרי היא מתנוולת בכל
ימי המועד ולא תהא מעודנת אלא לאחר המועד.

כא. הזבים¹⁰⁹ והנבות והנדות והיולדות וכל העולים¹⁹
מטמאה לטהרה¹¹⁰ בתוך המועד - הרי אלו מתרין²⁰
לכבס. ומי שאין לו אלא חלוק אחד¹¹¹ - הרי זה
מכבסו במועד. מטפחות הידים¹¹² ומטפחות
הספרים¹¹³ ומטפחות הספג¹¹⁴ - הרי אלו מתרין²³
לכבס במועד. וכן¹¹⁵ פלי פשתן - מתר לכבסן²⁴
במועד, מפני שצריכין כבוס תמיד, אפלו נתכבסו²⁵
ערב יום טוב.²⁶

(109) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א').
(110) וצריכים להחליף בגדיהם שנטמאו. (111) שכיבס
אותו לפני המועד. (112) שמנגבים בו ידים.
(113) שכורכין בהם ספרי קודש. ויש קוראים "הספרים"
והיינו שכל המסתפרים בהיתר כמבואר למעלה (מגיד
משנה). (114) שמתנגבים בו בצאתם מהמרחץ.
(115) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א').

כב. אין¹¹⁶ עושין סחורה¹¹⁷ במועד, בין למכר בין
לקנות. ואם היה דבר האבד, שאינו מצוי תמיד²⁷
לאחר המועד, כגון ספינות או שירות¹¹⁸ שפאו, או
שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול¹¹⁹ או לקחו ביקר³⁰
- הרי זה מתר לקנות או למכר. ואין¹²⁰ לוקחין
בתים¹²¹ ועבדים ובהמה אלא לצורך המועד¹²².

(116) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א'). (117) מפני הטורח
(מגן אברהם). (118) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ב'
הלכה ג'). (119) ואם לא יקנה מהם יימנע מריח ואף זה
הוא כדבר האבוד. ויש סוברים שאין זה דבר האבוד כיון
שאינו מפסיד מן הקרן (מגיד משנה). (120) (משנה
במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). (121) בכ"י הגירסא:
"בתים אבנים ועבדים". (122) אבל להרויח אסור ואע"פ
שכתב רבינו בסמוך שמותר לקנות להרויח - אלו יש להם
פרסום גדול בקנייתם ויש בזה זלזול המועד (מגיד משנה).

כג. מוכרין¹²³ פרות, כסות וכלים - מוכרין בצנעה¹²⁴
לצורך המועד. ביצד? אם היתה התנות פתוחה³⁴
לזוית או למכור¹²⁵ - פותח בדרבנן, ואם היתה³⁵

1 נדרו אלא במועד - הרי אלו מגלחין ומכבסין
2 במועד.

(87) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (88) לא
לענין גילוח מדובר כאן, שהרי באופן זה אין הרגל מבטל
ממנו גזירת שלשים, אלא לענין כיבוס שאינו אסור אלא
בתוך שבעה, שכיון שהיה אסור לכבס בערב יום טוב מותר
לו לכבס בחול המועד (כסף משנה). [ועיין בהקדמת מעשה
רוקח בשם חידושי משקין להר" חיים בר' דוד תלמיד
הרשב"א מה שכתב בשם רבינו הרמב"ם בזה ועיין עוד
בשו"ת ר' יהושע הנגיד נכדו של הרמב"ם ("קובץ על יד"
ספר ג' ת"ש) שאלה כ.]. (89) וכיון שבערב יום טוב כלו
לו שבעה, ובכניסת יום טוב נתבטלה ממנו אבילות שלשים,
מותר לו להסתפר בחול המועד, מאחר שהיה אנוס ולא יכול
להסתפר לפני החג שהיה שבת (כסף משנה). (90) במועד,
או בערב יום טוב סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות
להתגלח לפני החג. (91) שאסור להתגלח כל זמן שהוא
בנידוי. (92) או נדר.

3 יט. וכל⁹³ שהיה להן פנאי לגלח קדם הרגל ולא
4 גלחו - אסורין. אבל הנזיר והמצרע שהגיע זמן
5 תגלחתן - בין בתוך המועד, בין קדם הרגל -
6 אף על-פי שהיה להם פנאי, מתרין לגלח במועד,
7 שלא ישהו קרבנותיהן⁹⁴. וכל היוצא⁹⁵ מטמאתו
8 לטהרה⁹⁶ - מתר לגלח במועד. וקטן⁹⁷ שנולד - בין
9 במועד, בין לפני המועד⁹⁸ - מתר לגלחו במועד⁹⁹.
10 ואנשי¹⁰⁰ משמר ששלמה משמרתן בתוך המועד -
11 מתרין לגלח, מפני שאנשי משמר אסורין לגלח
12 בשבת שלהן¹⁰¹.

(93) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). (94) שאין מביאים
קרבנותיהם אלא אחרי התגלחת (רש"י). (95) במשנה
(מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'): "והנזיר והמצורע
מטומאתו לטהרתו". אבל הרמב"ם בפירוש המשנה הביא:
"והעולה מטומאתו לטהרתו" וכן הוא בכמה נוסחאות
(בדק"ס). (96) והטמא אינו מתקטט כל ימי טומאתו ואינו
מתגלח (מגיד משנה). [וכן הוא בספר המצוות (עשין קיב):
"וטמא טמא יקרא - שכל טמא צריך שיכריז על עצמו
הטומאה, וזה שישם לעצמו הכרה יודע בה שהוא טמא".
ובחינוך (מצוה קסט): "שיעשה בגופו עניין שיוכר לבני
אדם בו שהוא טמא ויסורו ממנו", ובתשובת הגאון
(תשובות הגאונים מן הגניזה הוצאת גינצבורג עמ' 38):
"הזב כו' ואל יקטט את עצמו אלא יהא מנוול במראהו".
וראה בהקדמת כתבי מכוני הרי פישל עמ' 12 להגר"ש
ליברמן.]. (97) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א').
(98) יש אומרים שכל זמן שאינו בן י"ג שנה מותר לגלחו
במועד (פרי מגדים). (99) שכיון שאינו חייב במצוות לא
שייך לגזור עליו שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול.
(100) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). (101) מבואר
ברמב"ם פרק א' מהלכות ביאת מקדש הלכה י"ב: "ואנשי
משמר אסורין לספר ולכבס בשבת (= בשבוע שלהם) כדי
שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין".

- א. נהרות² המושכין מן האגמים³ - מתר להשקות
מהן בית השלחין במועד; והוא, שלא פסקו⁴. וכן
הברכות, שאמת המים עוברת⁵ ביניהן - מתר
להשקות מהן. וכן ברכה שנוטפה מבית השלחין,
ועדין היא נוטפת - מתר להשקות ממנה בית
השלחין אחרת; והוא, שלא פסק המעיין המשקה
בית השלחין העליונה⁶.
- (2) מועד קטן ד, א. (3) נחלי מים מכונסים. (4) שאינם
פוסקים בשום פעם אלא מושכים תמיד מן האגם, ואין
לחשוש שמא יצטרכו למלא בכד ולהשקות, שזוהי טירחה
יתירה. (5) אבל בריכות שאין אמת המים עוברת על ידן -
אסור להשקות מהן השדות, כי אחר שיוצאו כל המים,
יצטרך להביא מים בדלי ממקום אחר, והיא טירחה יתירה
בחול המועד - שאסורה. (6) אבל אם פסק המעיין, יש
לחשוש שיצטרך להביא מים בדלי ממעיין אחר, ואסור
בחול המועד שהוא טירחה יתירה.
- ב. ערוגה⁷ שחציה נמוך וחציה גבוהה⁸ - לא ידלה
ממקום נמוך להשקות מקום גבוה, מפני שהוא
טרח גדול. ומתיר לדלות מים להשקות היקרות כדי
לאלקן⁹ במועד; ואם בשביל ליפותן - אסור¹⁰.
- (7) מועד קטן ד, א. (8) וכל-שכן כשהן שתי ערוגות ואחת
גבוהה מחבירתה, אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה
(משנה ברורה סי' תקלו). (9) שיהיו ראויין לאכילה
ועומדין לימכר לצורך אכילה במועד (ריטב"א).
(10) שלגבי אוכל נפש או מכשיריו, התירו חכמים גם טורח
גדול בחול המועד, אבל כדי להשיבין אסור לעשות טירחה
יתירה שאין זה צורך המועד (רמב"ן).
- ג. אין¹¹ עושין עוגיות¹² בעקרי הגפנים כדי
שיתמלאו מים. ואם היו עשויות ונתקלקלו¹³ - הרי
זה מתקנים¹⁴ במועד. וכן אמת המים¹⁵ שנתקלקלה
- מתקנין אותה במועד. כיצד? היתה עמקה טפח¹⁶
- חופר בה עד ששה¹⁷; היתה עמקה טפחים¹⁸ -
מעמיקה עד שבעה¹⁹. ומושכין²⁰ את המים²¹ מאילן
לאילן²², ובלבד שלא ישקה את כל השדה²³. ואם
היתה שדה לחה - מתר להשקות את פלה²⁴.
ומרביצין²⁵ את השדה במועד²⁶. שכל הדברים האלו
אין בהן טרח יתיר.
- (11) משנה, מועד קטן ב, א. (12) חפירות. (13) אבל לא
נסתמו לגמרי. (14) אבל אסור להעמיק יותר משהיו
בתחילה (מגיד-משנה, ועיין ביאורי הגר"א סי' תקלו ס"ו,
וב'אשל אברהם' לבעל 'פרי מגדים' סק"ה). (15) תעלה
להוליך מים בשדה ממקום למקום, ונקראת אמת המים מפני
שרוחבה ועומקה היו אמה = ששה טפחים. (16) (17)
סנטימטר לאחר הקלקול. (17) טפחים, שהוא שיעור אמה
כמו שהיתה מקודם, ואסור להעמיק יותר (ריטב"א). יוצא
שמעמיק בחפירה חמישה טפחים. (18) לאחר הקלקול,
ואילו קודם לכן היתה עמוקה שבעה טפחים. (19) שהוא
- פתוחה לרשות הרבים - פותח אחת ונועל אחת¹²⁶.
וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות¹²⁷ מוציא
ומעטיר את השוק בפרות, בשביל כבוד יום טוב.
מוכרי תבלין¹²⁸ - מוכרין בדרך בפרהסיא¹²⁹.
- (123) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב').
(124) לפי שהם דברים המתקיימים ואין היכר שהוא לצורך
המועד. (125) שאינו מפולש לרשות הרבים. (126) פותח
דלת אחת ונועל דלת אחת, משום כבוד המועד (רש"י).
(127) שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו והיו רגילים להרבות
בו בסעודות (מגיד משנה, ועיין שיטה על מועד קטן שם).
(128) ובשמים (משנה ברורה סימן תקל"ט). (129) שאינם
מתקיימים והכל יודעים שקונים אותם לצורך אותו יום.
- כד. כל¹³⁰ שאסור לעשותו במועד - אינו אומר
לנקרי לעשותו; וכל שאסור לעשותו במועד, אם
אין לו מה יאכל - הרי זה עושה כדי פרנסתו. וכן
עושה סחורה כדי פרנסתו. ומתיר לעשיר לשכור
פועל עני שאין לו מה יאכל, לעשות מלאכה שהיא
אסורה במועד, כדי שיטל שכרו להתפרנס בו. וכן
לוקחין דברים שאינם לצורך המועד מפני צרך
המוכר שאין לו מה שיאכל¹³¹.
- (130) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). (131) "אף אם
יש לו כלי בית למכור, מותר לו לעבוד, אבל אם יש לו
סחורות למכור, לא נקרא אין לו מה לאכול" (בית יוסף
אור"ח סימן תקמ"ג).
- כה. שוכרין¹³² השכיר על המלאכה במועד
לעשותה לאחר המועד¹³³, ובלבד שלא ישקל וישל
ימדר ולא ימנה בדרך שהוא עושה בחול. נכרי
שקבל קבלת¹³⁴ מישראל, אפלו היה חוץ לתחום¹³⁵
- אינו מניחו לעשותו במועד; שהכל יודעין
שמלאכה זו של ישראל, ויחשדו אותו שהוא שכר
את הנכרי לעשות לו במועד, שאין הכל יודעין
ההפך שיש בין השכיר¹³⁶ ובין הקבלן¹³⁷, ולפיכך
אסור.
- (132) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). (133) שמתנה
עמו בפירוש שיעשה המלאכה אחרי המועד.
(134) בקבלנות, לבנות ביתו של ישראל. (135) שהרי
במועד מותר ללכת מחוץ לתחום ויראו שהנכרי עובד
בשביל ישראל, בניגוד לשבת שאסור לצאת חוץ לתחום
ולפיכך מותר להניח לקבלן הגוי לעשות מלאכה חוץ
לתחום (פרק ו' מהלכות שבת הלכה י"ד). (136) שכיר יום
שאסור על פי הדין מפני שהוא שלוחו של ישראל.
(137) שעושה על דעת עצמו ולא כשלוחו של ישראל.
- פרק שמיני
- (1) נתבארו בו דיני חולו של מועד. ונסתיים הפרק בביאור
ערבי ימים טובים, מה הן במלאכה. ובפרט דיני ערב הפסח
שדינו חלוק מן השאר.

19 חצירו⁴¹ שפפל - בונהו פדרפו. ואם היה גוהה⁴² -
20 סותרו מפני הסכנה, ובונהו פדרפו.

38 מועד קטן ו, ב. שאין כאן חשש של הפסד גדול אם
יכנסו בה בני אדם (רש"י). 39 שמניח אבנים זו על גבי
זו, ואינו טח בטיט (פירוש המשניות, וכן הוא בגמרא).
40 ואם הוא גג שרגילים להשתמש בו, ויש כאן מצוות
"ועשית מעקה לגגך", מותר לעשות המעקה כדרכו (ביאור
הלכה, סי' תקמ בשם הריטב"א). 41 שיש חשש של
גנבים, ודבר האבד אינו צריך שינוי (למעלה פ"ז ה"ג,
ולחלן ה"ז). 42 נוטה ליפול.

21 ז. בונה⁴³ אדם אצטבא⁴⁴ לישב או לישן עליה. הציר
22 והצנור⁴⁵ והקורה⁴⁶ והמנעול והמפתח שגשפרו -
23 מתקנן במועד פדרפו, בין בשל פרזל בין בשל עץ;
24 שזה הפסד גדול הוא, שאם יניח הפתח פתוח
25 ודלתות שבוורות - נמצא מאבד כל מה שפפית.
26 וכבר בארנו⁴⁷: כל שיש בו הפסד - אינו צריך
27 ששנוי⁴⁸.

43 מועד קטן י, ב. 44 ספסל. ויש אומרים שלא התירו
אלא במעשה הדיוט כמו במעקה (מגיד-משנה, רמב"ן, וכ"ה
במאירי). 45 חור שבאסקופה התחתונה שהדלת סובבת
בו. 46 המשקוף. 47 למעלה פ"ז ה"ג. 48 ואפילו
אם נשברו מלפני יום-טוב, אם לא היתה לו האפשרות
לתקנם לפני יום-טוב. אבל אם כיוון מלאכתו במועד - אסור
(או"ח סי' תקמ).

28 ח. אין⁴⁹ חופרין קבר להיות מוכן למת שמימות⁵⁰,
29 ואין בונין אותו; אבל אם היה עשוי - הרי זה
30 מתקנו במועד. כיצד? מוסיף במדתו או מקצר
31 במדתו, כדי שיהיה נכון לעת שיקבר בו.

49 משנה, מועד קטן ח, ב: "אין חופרין כוכין וקברות
במועד". ובגמרא שם: "כוכין בחפירה וקברות בבנין". ולכן
כתב רבינו: "אין חופרין - ואין בונין". ומפרש רבינו משנה
זו שהמדובר במכין קבר למתים שימותו (וכן הוא בפירוש
המשניות). אבל הראב"ד שואל על זה, מסיפא: "אבל אם
הי' עשוי - מתקנו במועד", ואם לפני שמת, למה התירו?
50 אבל אם כבר מת, עושים לו כל צרכו.

32 ט. אין⁵¹ מפנין את המת ולא את העצמות מקבר
33 לקבר, ולא ממכבד לבזוי ולא מבזוי למכבד. ואסור
34 לעשות פן לעולם בשאר הימים⁵², אלא אם פן היה
35 מפנהו בתוך שלו⁵³ - מפנהו בשאר הימים אפלו
36 ממכבד לבזוי.

51 משנה, מועד קטן ח, א. כרבי יוסי. 52 "ירושלמי"
מועד קטן, סוף פ"ב). "יש מי שכתב הטעם לפי שהבלבול
קשה למתים, מפני שמתיראין מיום הדין, וזכר לדבר (איוב
ג, יג): "ישנתי אז ינוח לי", ושמואל אמר: "למה הרגזתני
לעלות?" ואני אומר שאם זה הוא הטעם, אפילו לפנות
לתוך שלו היה אסור, אלא עיקר הטעם משום בזיון המת"
(הרדב"ז בפ"ד מהלכות אבל ה"טו). 53 "שערב לו

מעמיק חמישה טפחים. 20 משנה, מועד קטן ו, ב. כדברי
רבי אליעזר בן יעקב. 21 עושין חפירה סביב האילן
למלאות מים. 22 שהאילנות צריכים השקייה כבית
השלחין (למעלה פ"ז ה"ב). 23 בשדה הבעל ("בית
המשקה" כלשון רבינו למעלה פ"ז ה"ב) הדברים אמורים,
והאילנות לא ייפסדו על-ידי מניעת ההשקייה על כל השדה
(נמוקי יוסף). 24 שכיון שהיתה לחה מקודם, אין טורח
רב להשקותה (מגיד-משנה). 25 לזלף את השדה
בהשקייה מועטת בשביל הירקות. 26 ואף שלדברי רבי
אליעזר בן יעקב, שפסק הרמב"ם כמותו: "ובלבד שלא
ישקה את כל השדה", יש איסור גם להרביץ את השדה?
יש לומר שכאן מדובר בבית השלחין, שאם לא יזלף מים -
יפסיד הזריעה והוא דבר האבד ומותר (מגיד-משנה).

1 ד. זרעים²⁷ שלא שנו מלפני המועד - לא ישקם
2 במועד, מפני שהן צריכין מים רבים, ויבא לידי
3 טרח יותר²⁸. ומתיר²⁹ להסב את הנגר ממקום למקום
4 ולפתח נגר שנסתם. בורות שיהיו ומערות של
5 יחיד, אם היה צריך להם³⁰ - חוטטין³¹ אותן,
6 ושפין³² את סדקיהם; אבל אין חופרין אותן
7 לכתחלה. וכונסים לתוכם מים, אף-על-פי שאינו
8 צריך להן. ועושין³³ נברכת³⁴ במועד.

27 משנה, מועד קטן ה, ב. 28 וטירחה יתירה אסורה אף
במקום הפסד (כסף-משנה). 29 מועד קטן ד, ב.
30 לשתייה. 31 מנקין. 32 וסותמין. 33 (משנה
במועד קטן ח:). 34 בריכת מים לכביסה. וכן פירש
רש"י. ולאלה שהיתרום חכמים לכבס (למעלה פ"ז הלכה
כא) והוא לצורך המועד (מגיד משנה).

9 ה. עכברים³⁵ שהן מפסדין את האילנות - צדין
10 אותן במועד. בשדה האילן - צד פדרפו. כיצד?
11 חופר ותולה המצודה. ואם³⁶ היה שדה לבן³⁷ סמוך
12 לשדה האילן - צדין אותן בשדה הלבן בשנוי, כדי
13 שלא יפנסו לשדה האילן ויחריבוה. וכיצד צד
14 בשנוי? נועץ שפוד בארץ, ומפה בקרדם, ואחר כך
15 מתקו, ונמצא מקומו גמא.

35 משנה, מועד קטן ו, ב. ושם כתוב: "צדין את האישות
ואת העכברים", אישות היא חפרפת, חיה קטנה שמקלקלת
את האילנות על ידי חפירותיה בשדות. 36 כדעת חכמים
במשנה שם, שבשדה לבן לא הותר אלא שלא כדרכו, ודוקא
הסמוכה לשדה אילן, שכן הוא בברייתא (שם ז). לפי נוסחת
רבינו שם (עיין מגיד-משנה). אבל לפי נוסחתנו בברייתא
שם, מדברת המשנה בשדה לבן הסמוכה לעיר. ולפי"ז פסקו
הרי"ף והרא"ש שבשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, מותר
לצוד אותן כדרכן, ואם אינה סמוכה לשדה אילן - צדין
אותן על ידי שינוי. 37 שדה תבואה שאין שם צל
אילנות, נקראת שדה לבן.

16 ו. פתל גנה שפפל³⁸ - בונהו מעשה הדיוט³⁹, או
17 גודר אותו פקנים וגמא ופיוצא פהן. וכן אם עשה
18 מעקה לגג - בונה אותו מעשה הדיוט⁴⁰. אבל פתל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"א אלול - ספר זמנים - הלכות שביתת יום טוב קא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדוש במועד לצורך המועד. וכמו כן מותר להשוות פני הקרקע שידוש בו תבואה לצורך המועד. (74) כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים (או"ח שם). (75) פותח. (76) כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו המים, ולמטה מקום שיצאו המים (או"ח שם). (77) כגון שקוצץ כולן מצד אחד (או"ח שם). ובכת"י הגירסא: "לבהמתו".

יג. תנור⁷⁸ וכירים, שאפשר שייבשו ויאפה בהן⁷⁶ במועד - עושי; ואם לאו - אין עושין אותן⁷⁹. ובין כף ובין כף⁸⁰ - בונין⁸¹ על חרש של תנור ועל הפירה הטפלה שלהן. ומסרגין⁸² את המטות, ונוקריין⁸³ את הריחים, ופותחין להן עין⁸⁴, ומעמידין⁸⁵ אותן, ובונין אמת המים⁸⁶ של רחים⁸⁷.

(78) מועד קטן יא, א. (79) ואם צריך לתנור לחמם מפני הקור - מותר, שהכל חולים אצל צינה. וכן אם נשבר החלון וסובל מחמת הקור - מותר לתקן אותו (משנה ברורה' סי' תקמ). (80) בין אם יתייבשו ובין אם לא יתייבשו, לפי שאפשר לאפות עליהם אף אם לא נתייבשה הטפילה (משנה ברורה'). (81) הטפילה, כלומר מתקנים את הטיח שעל התנור. (82) אורגים (משנה, מועד קטן ח:). כתנא קמא. ובטעם ההיתר, יש אומרים מפני שהוא לצורך המועד (רבינו ידידיה ב'שיטה' על מועד קטן) ומסרגין הוא מעשה הדיוט (רבינו ירוחם). ויש אומרים מפני שהוא דבר האבד (רא"ש) ואין צריך שינוי. (83) מנקין (מועד קטן י:). (84) חור. (85) מתקנים אותם על עמרם. (86) שמגלגלים את הריחיים. (87) כל ארבעת הדברים הללו הם לצורך אוכל נפש, ולכן נעשים כדרכם בלי שינוי (מגיד-משנה).

יד. זופתין⁸⁸ את החבית, כדי שלא יפסד היין⁸⁹. וזופתין את הבקבוק, מפני שאין בו טרחה⁹⁰. וסותמין⁹¹ פי החבית של שכר, כדי שלא תפסד. ומתפנין⁹² את הקציעות⁹³ בקש, כדי שלא יאבדו. ומרפכין⁹⁴ את הפגדים⁹⁵ בידים, מפני שהוא מעשה הדיוט. אבל אין עושין קשרים⁹⁶ בית הידים, מפני שהוא מעשה אמן. וכן כל פיוצא בזה.

(88) מועד קטן יב, א. (89) אף-על-פי שיש בו טורח. (90) אף-על-פי שאין בו הפסד רב. (91) מכסין (מועד קטן יג:). (92) פירות השטוחים לייבש. (93) מועד קטן י, א. (94) לתקן את הקמטים.

טו. קוצצין⁹⁵ צפרני⁹⁶ חמור של רחים⁹⁷, ובונין אבוס לבהמה. וסוס שירפכ עליו - מתר לטל צפרניו ולסרקו כדי לנפותו⁹⁸. ואין מרביעין⁹⁹ בהמה במועד, אבל¹⁰⁰ מקיזין לה דם, ואין מונעין ממנה רפואה. וכל מאכלות ומשקים שאינן מאכל בריאים אלא לרפואה - מתר לאדם לאכלן ולשתותן במועד¹⁰¹.

(95) מועד קטן, שם. (96) וכן לשים ברזלים על הפרסות (תוספות'). (97) והוא לצורך המועד, כי הצפרנים מעכבות הליכת החמור. ויש אומרים שצריך לעשות מעשה הדיוט

לאדם שיהיה נח אצל אבותיו ("ירושלמי"), וכתב הרמב"ן שהוא-הדין שלהעלותו לארץ ישראל - מותר, וכן אם מתחילה היה דעתם לפנותו - מותר.

י. אין מתלעין⁹⁴ את האילנות, ולא מזהימין⁹⁵ את הנטיעות, ולא מגזמין⁹⁶; אבל סכין את האילנות ואת הפרות⁹⁷ שבהן בשמן, ונוקריין⁹⁸ את הפשתה, מפני שהיא ראויה לחפץ⁹⁹ בה במועד, וקוצרין את הפשות¹⁰⁰, מפני שהיא ראויה להטילה לשכר במועד. וכן כל פיוצא בזה.

(94) עבודה זרה נ, ב. ליטול התולעים מן האילנות - משום שהוא טירחה יתירה (מגן אברהם). (95) להדביק זבל באילנות, במקום שנקלף הקליפה, ואף כאן ישנה טירחה יתירה. (96) לקצץ מענפי האילנות, וגם זו טירחה יתירה. (97) כדי שנוכל לאכלם במועד. אבל בלא זה - אסור, שאינו נעשה אלא להשביח הפירות (מעשה רוקח', ועיין לחם-משנה). (98) מועד קטן יב, ב. (99) לכסות בו פירות השטוחים לייבש. (100) מין צמח שבפרחיו משתמשים לבישול השכר (=הבירה).

יא. אין מוכנסין את הצאן לדיר¹⁰¹ כדי שייזבלו את הקרקע, שהרי הוא מדיר שדהו במועד; ואם באו מאליהן - מתר. ואין מסייעין אותן, ואין מוסרין להן שומר¹⁰² לנער¹⁰³ את הצאן. היה שכיר שבת¹⁰⁴, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע¹⁰⁵ - מסייעין אותן¹⁰⁶, ושוכרין שומר לנער את צאנם במקום למקום כדי שייזבלו כל השדה. אבל¹⁰⁷ שבחצר - מסלקין אותו לצדדין¹⁰⁸; ואם נעשה חצר כרפת בקר¹⁰⁹ - מוציאים אותו לאשפה.

(101) מועד קטן יב, א. (102) שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם, וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזדבל כל השדה. (103) גוי. (104) מוליכין ממקום למקום, מתוך כך הגללים מתנערים מהן והשדה מזדבל. (105) נשכר לכל השבוע, ולא לאותו היום בלבד. (106) שבע שנים. (107) מכיון שהוא בהבלעה. (108) פסחים נה, ב. (109) ואין מוציאים אותו. (70) שנתרבה הדובל בחצר.

יב. המשנה⁷¹ פני הקרקע: אם מתפנן לתקן מקום, שיעמיד בו פרי של תבואה⁷² או שידוש בו⁷³ - מתר; ואם נתפנן לעבודת הארץ - אסור. וכן המלקט עצים מתוך שדהו: אם לצרף עצים⁷⁴ - מתר; ואם לתקן הקרקע - אסור. וכן הפותק⁷⁵ מים לגנה, אם נתפנן שיקנסו הדגים⁷⁶ - מתר; ואם להשקות הארץ - אסור. וכן הקוצץ חריות מן הדקל: אם נתפנן להאכיל לבהמה⁷⁷ - מתר; ואם נתפנן לעבודת האילן - אסור. וממעשיו יבר לאי זה דבר הוא מתפנן.

(71) מועד קטן י, ב. (72) כגון שמשווה את כל השדה (או"ח סי' תקלז). (73) ראה למעלה פ"ז ה"ו, שמותר

- 25 עד חצי היום - תלוי במנהג: מקום שנהגו לעשות
26 - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין¹¹⁶.
- 112) פסחים נ, א. (113) מועד קטן יג, א. (114) ראה להלן הכ"א. (115) אבל לפני הנץ החמה מותר במלאכה ואין בזה שום מנהג, כרבי יהודה (פסחים ב:) וכבית הלל (פסחים נה.). (116) [במנהג זה של מניעה ממלאכה לפני חצות היום, אין הטעם משום קרבן פסח, שהרי אינו קרב אלא לאחר חצות (ועיין 'תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום). ומצאנו בבבלי (מועד קטן יג.) שטעם "המנהג הוא: "משום צורך יום-טוב" כדי להכין צרכי יום-טוב או שיתעסק בצרכי פסחו בזמן בית המקדש או בזמן הזה בצרכי מצה ומרור והכשר כליו וביעור חמץ" (ריטב"א שם). וכן פירש"י (פסחים נ. במשנה). ולפי זה, אין שום מחלוקת בין רש"י והרמב"ם, שהרמב"ם כתב טעמו של ה"ירושלמי" לאחר חצות היום, ורש"י כתב טעמו של ה"בבלי" לקודם חצות היום, וה'מגיד משנה' עשאו כחלוקים, ודבריו צ"ע].
- יט. ואפלו במקום שנהגו לעשות - לא יתחיל¹¹⁷
28 בתחלה לעשות מלאכה בארבעה עשר, אף-על-פי
29 שהוא יכול לגמרה קדם חצות; אלא שלש¹¹⁸
30 אפניות בלבד הן, שמתחילין בהם במקום שנהגו
31 לעשות¹¹⁹, ועושין עד חצות, ואלו הן: החיטין
32 והספרין והפוכסין. אבל שאר אפניות - אם התחיל
33 בהן קדם ארבעה עשר, הוא שיגמר עד חצות; שאין
34 העם צריכין לשאר אפניות צריך הרבה.
- 117) משנה, פסחים נה, א. (118) מפני שהעם צריכים להם הרבה. (119) והראב"ד מפרש המשנה הנ"ל של "שלש אומניות", במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה. ועיין 'מגיד משנה'.
- כ. ההולף¹²⁰ במקום שעושין למקום שאין עושין -
36 לא יעשה בשוב¹²¹, מפני המחלוקת; אבל עושה הוא
37 במדבר. וההולף במקום שאין עושין למקום
38 שעושין - לא יעשה. נותנין עליו חמרי מקום שיש
39 משם, וחמרי מקום שהלה לשם. ואף-על-פי-כן לא
40 יתראה בפניהם שהוא פטל מפני האסור¹²². לעולם
41 אל ישנה אדם¹²³, מפני המחלוקת. וכן¹²⁴ מי שדעתו
42 לחזר למקומו - נוהג באנשי מקומו, בין להקל בין
43 להחמיר. והוא, שלא יתראה בפני אנשי המקום
44 שהוא בו, מפני המחלוקת.
- 120) משנה, פסחים נ, א. (121) או בתוך התחום של אותו הישוב ('מגן אברהם'). (122) ואז אין מחלוקת - שיאמרו שאין לו מלאכה לעשות (גמרא). (123) ממנהג המקום. (124) צריך לומר "וכן כל מי", כלומר שלא דוקא בענין זה של ערב פסח, אלא בכל מנהג ומנהג הדין כן ('משנה ברורה' סי' תסח ס"ק כב).
- כא. מוליכין¹²⁵ ומביאין פלים מבית האמן בארבעה
45 עשר אחר חצות, אף-על-פי שאינן לצורך המועד.
46
- (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (98) שהוא צרכי רכיבה. (99) מועד קטן יב, א. מפני שאפשר לעשותו אחר המועד. (100) מועד קטן, שם. (101) רבינו אלפסי בשם התוספתא פ"ב דמועד קטן. ואף-על-פי שבשבת ויום-טוב אסור שמא יבוא לידי שחיקת סממנים (פכ"א מהל' שבת ה"כ). ויש אומרים שבחול המועד מותר אפילו לשחוק הסממנים שהרי הוא לצורך המועד ('פרי מגדים', ועיין 'תוספות' מו"ק י:).
- טז. אין¹⁰² מפנין¹⁰³ מחצר לחצר¹⁰⁴ במועד, ולא
2 מפעורה לנאה ולא מנאה לפעורה¹⁰⁵; אבל מפנה
3 הוא מבית לבית באותה חצר. ומביאין פלים שהן
4 לצורך המועד מבית האמן, כגון פרים וכסותות
5 וצלוחיות; אבל פלים שאינן לצורך המועד, כגון
6 מחרשה מן הלוטש או צמר מבית הצבע - אין
7 מביאין¹⁰⁶. ואם אין לאמן מה יאכל - נותן לו שקרו
8 ומניחן אצלו. ואם אינו מאמינו - מניחן בבית
9 הסמוך לו. ואם חושש להם שמא יגנבו - מפנין
10 לחצר אחרת. אבל לא יביא לביתו, אלא בצנעה¹⁰⁷.
- (102) משנה, מועד קטן יג, א. (103) כלים. (104) דרך רשות הרבים. (105) ב'ירושלמי' (סוף פ"ב) מתיר לפנות משל אחרים לחצר שלו אפילו מנאה לכעורה, ששמחה היא לאדם שדר בתוך שלו (הראב"ד, ועיין מגיד-משנה). (106) משום טירחא שלא לצורך (רש"י). וה'מגן אברהם' מפרש משום שיחשדו אותו שתיקנו במועד. (107) ושואל ה'מגן אברהם': אם אין לאומן מה יאכל, למה לא יביאם בפרהסיא, שהרי מותר לתת לו מלאכה לעשות? ובכת"י חסרות שתי תיבות הללו "אלא בצנעא".
- יז. אסור¹⁰⁸ לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן
12 המנחה ולמעלה¹⁰⁹, כמו ערבי שבתות. וכל העושה
13 מלאכה בהן - אינו רואה סימן ברכה לעולם.
14 וגו' עדין בו ומבטלין אותו בעל פרחו, אבל אין מפין
15 אותו מפת מרדות, ואין צריך לומר שאין מנדין
16 אותו¹¹⁰. חוץ מערב הפסח אחר חצות, שהעושה בו
17 מלאכה אחר חצות - מנדין אותו, ואין צריך לומר
18 שמיפין אותו מפת מרדות, אם לא נדוהו. לפי שיום
19 ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים,
20 מפני שיש בו תגיגה ושהיטת קרבן¹¹¹.
- (108) פסחים ג, ב. (109) מנחה קטנה, שהיא שעתיים וחצי לפני סוף היום. (110) שהרי נידוי חמור ממכת מרדות (פסחים נב. ולמעלה פ"א הכ"ב). (111) ש"אינו בדין שתהא עסוק במלאכה וקרבנך קרב" ('ירושלמי' פסחים פ"ד ה"א). וכיון שנאסר אז, בזמן המקדש - אסור לעולם ('תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום).
- יח. לפיכך¹¹² יום ארבעה עשר בניסן אסור בעשיית
22 מלאכה מדברי סופרים כמו חלו של מועד¹¹³. והוא
23 קל מחלו של מועד¹¹⁴, ואינו אסור אלא מחצי היום
24 ולמעלה, שהוא זמן השחיטה; אבל מהנץ החמה¹¹⁵

בין הדינים המבוארים בסוף הלכות יו"ט, נכתב "מקום שנהגו לעשות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין". ובהמשך לכך הובאה ההלכה שיהודי ההולך ממקום אחד למקום אחר, צריך לנהוג כמנהג המקום, ויזהר שלא לעורר מחלוקת אלא יעשה מנהגו בצנעו ו"לא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו...".

ובעבודת האדם: התורה מצוה ליהודי לעמוד בתוקף ובגאון על כל ענייני היהדות תוך ידיעה ש"אתה בחרתנו מכל העמים" "ורוממתנו מכל הלשונות" ולכן אינו מתפעל כלל מצורת ההנהגה של אומות העולם אשר מסביבו, וענין זה בא לידי ביטוי בימי החול ובענייני המסחר בהם נשאר היהודי בתוקף בתכלית הזהירות מגניבה השגת גבול וכו'. ומכל הנ"ל קונה לעצמו רגש של עליונות ורוממות ביחס למציאותו.

זהו גם הקשר שבין יו"ט לחמץ ומצה, כי יום טוב הוא זמן רוממות "אתה בחרתנו" "ורוממתנו מכל הלשונות" ומיד אח"כ הלכות "חמץ ומצה" להדגיש את הצורך בהזהירות מיוחדת שלא לבוא בזה לידי תנועה של גאווה ח"ו ולהתרחק ממנה עד הקצה הכי אחרון.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כב)

(1) כולל גם איסור הנאה, שאף היא בכלל אכילה, כמבואר להלן (הלכה ב.). (2) חמשת מיני דגן שהם: חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון, כשמתערבים במים באים לידי חימוץ (להלן פ"ה ה"א). (3) אבל בערב פסח אחר חצות, אינו עובר על בל יראה ובל ימצא (ראה להלן הערה יח, ופ"ג ה"ח, ובמגיד-משנה).

פָּרָק ראשון

(4) כלל בו רבינו איסור החמץ, מהותו וענין אכילתו, וקיומו, וזמניו, ותעורבותו, ומה שהוא ממנו בכרת, ומה שהוא בלאו, ומה שהוא מדבריהם.

- א. **כָּל הָאוֹכֵל בַּיּוֹם חֶמֶץ בִּפְסַח מִתְחַלֵּל לֵיל** ¹⁷
- חֲמִשָּׁה-עָשָׂר עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִסָּן** ¹⁸
- בְּמִזְידָה** ⁸ - **חֵיב כְּרֵת** ⁹, **שְׁנֶאֱמַר: "כִּי כָל-אֹכֵל חֶמֶץ** ¹⁹
- וְנִכְרְתָה"** ¹⁰; **בְּשׁוֹגֵג** - **חֵיב קֶרֶן חֲטָאת קְבוּעָה** ¹¹.
- אֶחָד** ¹² **הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַמִּמָּחָה** ¹³ **וְשׁוֹתָה** ¹⁴.

(5) גם הנשים הפטורות ממצות-עשה שהזמן גרמא - שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה - חייבות בזו, כי בכל מצוות לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבים (משנה, קידושין כט.). (6) 30 גראם. (7) ואילו על איסור אכילת חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, אין עונש כרת אלא מלקות (ראה להלן הלכה ח.). (8) שידע שאסור לאכול חמץ בפסח ושחייבים עליו כרת (ראה בפ"ב מה'ל' שגות ה"ב). (9) משנה, כריתות ב, א. (10) ומסיים שם הפסוק: "מיום הראשון עד יום השביעי", כלומר מיום ט"ו בניסן עד יום כ"א בו. (11) בניגוד למקרים שחייבה התורה קרבן עולה ויורד, הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם

- וְגוֹרְפִין ¹²⁶ **זָכַל מִתַּחַת רִגְלֵי בְּהֵמָה, וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ** ¹
- לְאֵשָׁה. וּמוֹשִׁיבִין** ¹²⁷ **שׁוֹכְכִין לְתַרְנְגוּלִים. תַּרְנְגֵּלֶת** ²
- שִׁישָׁבָה עַל הַבִּיצִים שְׁלִשָּׁה יָמִים** ¹²⁸ **אוֹ יָתֵר, וְנִמְתָּה** ³
- מוֹשִׁיבִין אַחֲרֵת תַּחְתִּיהָ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא** ⁴
- יִפְסְדוּ הַבִּיצִים. וּבְמוֹעֵד** ¹²⁹ **אֵין מוֹשִׁיבִין** ¹³⁰. **אֲכָל אִם** ⁵
- בְּרָחָה בְּמוֹעֵד מַעַל הַבִּיצִים - מִחֲזִירִין אוֹתָהּ** ⁶
- לְמִקְוָמָה.** ⁷

(125) משנה, פסחים נה, ב. (126) מוציאם אותו במגריפה. (127) לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות, אבל לתת ביצים תחתן - אסור ולא כרש"י (מגיד-משנה). (128) וכבר נפסדו הביצים מאכילה ואינן ראויות אלא לדגירה. (129) בחול-המועד. (130) תרנגולת אחרת תחתיה, מפני שספק הוא אם תשב על ביצים שכבר הוחמו תחת תרנגולת אחרת, ובערב פסח שאינו חמור כחול-המועד - הקילו בספק זה (מגיד-משנה).

סליקו לזה הלכות שביתת יום טוב

הַלְכוֹת חֶמֶץ וּמָצָה

- יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ ⁸
- מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פֶרֶטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל ⁹
- חֶמֶץ ² בְּיוֹם אַרְבָּעָה-עָשָׂר מִחֲצוֹת הַיּוֹם וְלַמַּעֲלָה. (ב) ¹⁰
- לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר בְּיוֹם אַרְבָּעָה-עָשָׂר. (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל ¹¹
- חֶמֶץ כָּל שְׁבָעָה. (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֵבַת חֶמֶץ כָּל ¹²
- שְׁבָעָה. (ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חֶמֶץ כָּל שְׁבָעָה. (ו) שֶׁלֹּא ¹³
- יִמָּצֵא חֶמֶץ כָּל שְׁבָעָה ³. (ז) לֶאֱכֹל מִצָּה בְּלִילִי ¹⁴
- הַפֶּסַח. (ח) לְסַפֵּר בִּיצֵיֹאת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלֵּילָה. ¹⁵
- וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ: ¹⁶

~ נקודות משיחות קודש ~

בספרו של הרמב"ם שנכתב בתכלית הדיוק, גם סדר ההלכות נכתב בכוונת מכוון, שהרי ידוע מאמר השל"ה שגם סדר וקדימה בתורה הוא בדיוק, ומכאן, שישנו גם קשר בין סיום הלכות שביתת יו"ט להלכות חמץ ומצה. באופן כללי, הקדים הרמב"ם הלכות יו"ט הנוגעות לכל ה"מים טובים" בשווה ואח"כ כתב ההלכות הפרטיות הנוגעות לכל יו"ט בפני עצמו, הלכות חמץ ומצה, ראש השנה, שופר, סוכה ולולב.

אבל מלבד הקשר הכללי יש ביניהם גם קשר פרטי, כי בסיום הלכות יו"ט כתב "אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה" וממשיך לבאר החומר המיוחד ב"בערב פסח אחר חצות.. לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים, מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן" ובהלכות שאח"ז ממשיך לבאר דינים הנוגעים ליום ארבעה עשר בניסן, ובהמשך לזה בהתחלת הלכות חמץ ומצה "שלא לאכול חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כב)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבר שאסור בהנאה אינו בר קנין - כל זמן שהוא ביד גוי הוא ראוי להיות מותר בהנאה אחר הפסח כדין חמץ של גוי, ולכן חלה עליו המכירה (ר"ן בפ"ג דע"ז). (27) השאירו. (28) וכלל הוא בכמה מקומות, שאין חייבים מלקות על לאו שאין בו מעשה. ואף שיש כאן "עשה" של תשביתו שאור מבתיכם, והרי הוא לאו הניתק לעשה, ואין לוקין עליו גם בשעה מעשה (משנה-למלך)? יש לומר, שכיון שמצוות-עשה של תשביתו היא בערב פסח, והלאו של כל יראה וכל ימצא הוא בתוך הפסח, הרי הוא "לאו שקדמו עשה", שאינו בגדר לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו ('סדר המשנה'). (29) עונש מדרבנן על מרדו שעבר על איסור תורה.

ד. חמץ³⁰ שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה לעולם³¹.
ודבר זה קנס הוא מדברי סופרים³², מפני שעבר על 'בל יראה' ו'בל ימצא', אסורוהו אפילו הניחו בשנגה או באנס³³, כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר הפסח.

(30) משנה, פסחים כח, א. (31) [כמו חמץ בפסח, שגם אם שרפו - אפרו אסור (להלן פ"ג ה"א), כן קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח שיהיה אסור בהנאה גם לאחר שריפתו]. (32) כרבי שמעון שם. אבל לרבי יהודה - איסורו מן התורה. (33) שהיה אנוס ולא יכול לבערו, וגם לא לבטלו שהרי אינו ברשותו. והמקור לדברי רבינו הוא ממה שאמרו (בבא-קמא צו:): "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו: הרי שלך לפניך", הרי שאסור בהנאה ואף-על-פי שעבר עליו הפסח באונס (חידושי הרמב"ן לפסחים לא: ועיין מגיד-משנה).

ה. חמץ שנתערב בדבר אחר תוך הפסח³⁴ - בין במינו, בין שלא במינו - הרי זה אוסר בכל-שהוא³⁵.
וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אף-על-פי שהוא אסור בהנאה, אם נתערב³⁶ - בין במינו, בין שלא במינו - הרי זה מותר לאכלו אחר הפסח³⁷.
שלא קנסו ואסרו אלא בחמץ עצמו³⁸, אכל התערבת מותר באכילה לאחר הפסח.

(34) דוקא תוך הפסח, אבל בערב פסח אחר חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד, כדלהלן הערה הבאה. (35) במשנהו. והטעם בזה מפני שהוא "דבר שיש לו מתירין", שאין התערובת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. ואף-על-פי שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב בשאינו מינו, בטל בשישים - חמץ שאמרה בו התורה "כל מחמצת לא תאכלו" החמירו בו (רמב"ם פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ט"ב). ודוקא תוך הפסח, שאז נאמר פסוק זה "כל מחמצת לא תאכלו" - אוסר בין במינו ובין שלא במינו, אבל בערב הפסח אחרי חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד (כסף-משנה). (36) אפילו בתוך הפסח (מעשה רוקח). (37) אבל בתוך הפסח חייב לבער את הכל, מפני החמץ שנתערב בתוכו ('מעשה רוקח'). (38) שנשאר לאחר הפסח.

ו. איני³⁹ חייבין פרת אלא על אכילת עצמו של חמץ,

היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ואם היה דל מביא עשירית האיפה. ואילו חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד (רמב"ם הל' שגגות פ"א ה"ד). (12) תוספתא פסחים פ"א ה"י. (13) ממס אותו על ידי היתוך ועושהו נוזל. (14) חולין ככ, א: "אכילה כתיבא ביה, והאי לאו אכילה הוא? אמר ריש לקיש: אמר קרא (שמות יב טו): "נפש" - לרבות השותה", נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, וממילא גם שותה בכלל.

ב. החמץ¹⁵ בפסח¹⁶ אסור בהנאה, שגאמר: "לא יאכל¹⁷ חמץ" - לא יהא בו היתר אכילה. והמניח¹⁸ חמץ ברשותו בפסח¹⁹, אף-על-פי שלא אכלו²⁰, עובר בשני לאוין²¹, שגאמר: "שאר לא ימצא בבתיכם". ואסור²² החמץ ואסור השאור שבו מחמציץ אחד הוא²³.

(15) משנה, פסחים כא, א. (16) וכן בערב פסח מחצות היום ולמעלה, שכתוב בו "לא תאכל עליו חמץ" (להלן ה"ח), וכל מקום שנאמר "אכילה" - גם איסור הנאה בכלל (פ"ח מהל' מאכלות אסורות ה"טו, ועיין כסף-משנה). (17) "מדקרינא יאכל (בצירי), משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הן באות, שלוקח בדמים דבר מאכל" (רש"י). וראה בפ"ח מהל' מאכלות אסורות ה"טו, שאפילו אם נאמר "לא תאכלו" - איסורי הנאה בכלל. (18) משאיר. (19) אבל בערב פסח מחצות היום ומעלה עד כניסת הפסח, אינו עובר על הלאו של "בל יראה ובל ימצא", אלא מוטלת עליו המצוה של השבתת החמץ (וראה למעלה הערה ג, ולהלן פ"ג ה"ח, ובמגיד-משנה). (20) פסחים ה, ב. (21) ולמה לא יעבור על שלשה לאוין, שהרי כתוב גם (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ"? (כסף-משנה) - כבר כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (שורש התשיעי) כי כל "לאו" שלא בא לתוספת ענין ולחדש איזה דבר נוסף בדבר זה, אינו נחשב ל"לאו" יתירא, שלא בא אלא לחזק אותו הלאו בעצמו ולא להוסיף עליו "לאו" נוסף (הגרי"ב). (22) משנה, ביצה ב, א. (23) כתב הראב"ד שאע"פ שלענין שיעוריהם שוים הם - יש הבדל ביניהם, שהרי חמץ שנפסל מאכילת כלב - אינו זקוק לבערו, ושאור שנפסל מאכילת כלב - חייב לבערו, שכן שנינו בתוספתא (ביצה פ"א): "איזהו שאור? המחמץ את אחרים. חמץ? שנתחמץ מידי אחרים, מאימתי קרוי שאור? משיפסל מלאכול לכלב" (ועיין במגיד-משנה וכסף-משנה).

ג. אינו²⁴ לוקה²⁵ משום 'לא יראה' ו'לא ימצא' אלא אם-כן קנה חמץ בפסח²⁶ או חמצו, כדי שיעשה בו מעשה. אבל אם היה לו חמץ קדם הפסח, ובא הפסח ולא בערו, אלא הניחו²⁷ ברשותו - אף-על-פי שעבר על שני לאוין, אינו לוקה מן התורה, מפני שלא עשה בו מעשה²⁸, ומכין אותו מכת מדרות²⁹.

(24) תוספתא, מכות פ"ד ה"ה. (25) מלקות ארבעים. (26) מן הגוי. ואף-על-פי שהחמץ בפסח אסור בהנאה, וכל

47) פסחים ד, ב: "דכולי עלמא מיהא, חמץ משש שעות ולמעלה - אסור". ובנוסחאות מדוייקות שנקראו לפני זמני התלמוד, כתוב: "דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולעלמא דאורייתא" ('ספר המצוות' מצות לא-תעשה קצט). 48) אבל הנהגה, כגון שמכר לגוי, אינו לוקה (משנה-למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח). 49) בכת"י הגירסא: "אחר זמן זה", וכ"ה ב'לחם משנה'. 50) פסחים כה, ב: "ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא-תעשה? שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", דברי רבי יהודה". ולא כרבי שמעון שם שאמר שבערב הפסח אינו עובר עליו בלאו. וראה למעלה הלכה ד' שבענין אחר הפסח פסק רבינו כרבי שמעון ולא כרבי יהודה (ועיין ראב"ד ומגיד-משנה). 51) פסחים ה, א. 52) הקבלה. 53) ואף שקודם הפסח צריכים להקריב את קרבן התמיד, ותמיד ששחטו לפני חצות פסול, אם כן בעל כרחו זמן שחיטת הפסח הוא לא בחצות אלא שעה אחרי חצות אחרי שחיטת התמיד? מכל-מקום כיון שבדיעבד אם שחט הפסח קודם לתמיד כשר, אם כן מחצות היום ואילך נחשב זמן שחיטת הפסח ('תוספות' שם ד"ה לא תשחט).

ט. ואסור⁵⁴ חקמים לאכל חמץ מתחלת שעה ששית, כדי שלא יגע באסור תורה⁵⁵. ומתחלת שעה ששית יהיה החמץ אסור באכילה ובהנחה כל שעה ששית מדברי סופרים; ושאר היום, משביעית ולמעלה - מן התורה. שעה חמישית אין אוכלין בה חמץ, גזירה⁵⁶ משום יום המעון⁵⁷, שמא יטעה בין חמישית לששית⁵⁸. ואינו אסור בהנחה בשעה חמישית. לפיכך תולין⁵⁹ בה תרומה ולחם-תודה⁶⁰ וכיוצא בהן מחמץ שהוא קדש - לא אוכלין⁶¹ ולא שורפין⁶² עד שתגיע שעה ששית, ושורפין הכל⁶³.

54) משנה, פסחים יא, ב. 55) שלא יטעה בשעות, ויבוא לאכול בזמן שאסור מן התורה. 56) פסחים יב, ב. 57) שיש ערפל, אין חמה זורחת, ואי אפשר לבדוק בחמה (רש"י), ויש לטעות יותר. 58) בגמרא שם כתוב שביום המעון יכול לטעות בין חמישית לשביעית, ושאלו את הרמב"ם למה הוא כותב כאן: "בין חמישית לששית"? והשיב: "מה שזכר בהלכות בין חמישית לשביעית הוא האמת, והוא מאמר התלמוד כפי מה שהקשה שם, וזכרתי אני דבר המצוי יותר, הנופל לרוב והוא חילוף שעה בשעה אחריה, בהיות שכוונתי בכל החיבור הזה להקריב הדין אל השכל או אל דרך הרוב" (הוצ' פריימן סי' עו, ועיין בכסף-משנה). 59) ביטוי לגבי תרומה וקדשים על המצב שבו לא אוכלים ולא שורפים אותם, כדבר התלוי, שאינו לא בשמים ולא בארץ ('תפארת ישראל'). 60) שישארו, ואי אפשר לאוכלן. 61) שאסור לאכול חמץ מדרבנן. 62) שהרי מן התורה עוד ראויים לאכילה, ואסור לשרוף קדשים ותרומה כל זמן שמותרים באכילה. 63) גם חולין וגם תרומה וקדשים שהם חמץ.

י. הא למדת, שמתר לאכל חמץ ביום ארבעה-עשר עד סוף שעה רביעית⁶⁴; ואין אוכלין בשעה

1 אכל ערוב חמץ, כגון פותח הבבלי ושכר המדי וכל
2 הדומה להן מדברים שהחמץ מערב בהן - אם אכלן
3 בפסח, לוקה ואין בו פרת⁴⁰, שנאמר: "כל מחמצת
4 לא תאכלו". במה דברים אמורים? בשאכל פזית
5 חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת שלש ביצים⁴¹,
6 הוא שלוקה מן התורה; אבל אם אין בתערובת פזית
7 בכדי אכילת שלש ביצים - אף-על-פי שאסור⁴² לו
8 לאכל, אם אכל אינו לוקה⁴³, אלא מפין אותו מפת
9 מדרות⁴⁴.

39) משנה, פסחים מב, א. 40) "על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, על עירובו - בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים - על עירובו, בלא כלום" (פסחים מג.). וכתב רבינו יצחק אלפסי שם: "אף-על-גב דאמרו רבנן עירובו בלא כלום, מילקא הוא דלא לקי, אבל איסורא איכא (מלקות אין כאן, אבל איסור דרבנן יש כאן) והני מילי היכא דליכא כזית (ש'אין כזית) בכדי אכילת פרס (=אכילת שלש ביצים) - אבל היכא דאיכא כזית (שיש כזית) בכדי אכילת פרס - אפילו לרבנן לוקה". ומקור הדברים שבתערובת שיש בכזית בכדי אכילת פרס אינו חייב כרת אלא מלקות בלבד, הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, כ) והובאה בדברי רבינו ב'ספר המצוות' (לא-תעשה קצח): "כל מחמצת לא תאכלו, לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. יכול יהא חייבין עליהן (כרת), תלמוד-לומר חמץ, מה חמץ מיוחד שהוא מין גמור (=בלי תערובת) - יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? ליתן עליהן לא-תעשה (=ללקות עליו)". (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה ובספרו של הגר"מ כשר "הרמב"ם ומכילתא דרשב"י" עמ' נד). 41) משנה, כריתות יב, ב. וזהו הנקרא בגמרא ובפוסקים "בכדי אכילת פרס". ולדעת רש"י שיעורו בכדי אכילת ארבע ביצים. 42) שהרי חמץ בפסח אינו בטל. 43) כי יותר מכדי אכילת פרס, אינו מצטרף. 44) מדרבנן. ככל אוכל פחות מכשיעור (להלן הלכה ז).

ז. האוכל מן החמץ עצמו⁴⁵ בפסח כל-שהוא, הרי זה אסור מן התורה, שנאמר: "לא יאכל⁴⁶". ואף-על-פי-כן אינו חייב פרת או קרבן, אלא על פשעו שהוא פזית. והאוכל פחות מפיזית במזיד, מפין אותו מפת מדרות.

45) שאם נתערב בהיתר - מבואר למעלה בהלכה ו'. 46) ומזה למדנו (למעלה ה"ב) שחמץ אסור בהנאה, אם כן כשאכל כל שהוא הרי נהנה מן האיסור, ועבר על איסור תורה ('צפנת פענח').

ח. אסור⁴⁷ לאכל חמץ ביום ארבעה-עשר מתחלת היום ולמעלה, שהוא מתחלת שעה שביעית ביום. וכל האוכל⁴⁸ בזמן הזה⁴⁹, לוקה מן התורה⁵⁰, שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ" - פלוגמר, על קרבן הפסח. כך למדו⁵¹ מפי השמועה⁵² בפרוש דבר זה: לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח, שהוא בין הערפים והוא חצי היום⁵³.

לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו, ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ - כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על כל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבד", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותיירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בכל יראה וכל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה: "לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". (10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבד". ולפי זה צריך לבטל בפנה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

ג. ומדבריי¹¹ סופרים¹² - לחפש¹³ אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדק ולהוציא¹⁴ מכל גבול¹⁵. וכן מדברי סופרים - שבודקין ומשביתין¹⁶ החמץ פלילה, מתחלת¹⁷ ליל ארבעה עשר¹⁸, לאור הנר¹⁹, מפני²⁰ שפלילה כל העם מצויין בבתים, ואור הנר יפה לבדיקה²¹. ואין²² קובעין מדרש²³ בסוף יום שלשה עשר²⁴. וכן החכם לא נתחיל לקרות²⁵ בעת זו, שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה.

(11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). (12) אחר שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"ן). (13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת חמץ". (14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור חמץ". (15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). (16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". (17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). (18) בניסן. (19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). (22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (23) שיעור ללמוד

חמישית, אבל נהנין בו⁶⁵; והאוכל⁶⁶ בשעה ששית⁶⁷, מכין אותו מפת מרדות⁶⁸; והאוכל מתחלת שעה שביעית, לוקה.

(64) שהוא שליש היום. (65) לתת לפני בהמות ועופות ולמכור לנכרי. (66) או נהנה (לחם-משנה). ועיין עוד במשנה-למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח (ד"ה וראיתי לה"ה). (67) אבל האוכל בשעה חמישית, אין מכים אותו מכת מרדות, שכיון שלא נאסר אז אלא באכילה ולא בהנאה - לא החמירו בו גם לענין מכת מרדות (לחם-משנה). (68) כדין המורד נגד חכמים ועובר על איסור דרבנן.

יום שלישי י"ב אלול ה'תש"פ

פרק שני

(1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידיים, כמו המפרש [ביס] והיוצא בשיירא.

א. מצות עשה מן התורה להשבית³ החמץ קדם⁴ זמן אסור אכילתו, שנאמר: "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם". ומפי השמועה⁵ למדו, שהראשון זה הוא יום ארבעה עשר⁶. ראיה לדבר זה - מה שכתוב בתורה: "לא תשחט על חמץ דם זבחי" - כלומר, לא תשחט הפסח ויעדן החמץ קדם. ושחיטת הפסח הוא יום ארבעה עשר אחר חצות⁷.

(2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). (3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. (4) כדי שברגע חלות זמן איסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). (5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. (6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. (7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

ב. ומה⁸ היא השבתה זו האמורה בתורה? היא, שיבטלו⁹ בלבם¹⁰ ויחשב אותו כעפר, וישים בלבם שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צרך כלל.

(8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). (9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבד" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים) לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה: כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין,

צריכין בדיקה, שסתמן שפכניסין להן חמץ⁵⁰. ואם
ידע בודאי שלא הכניס שם חמץ, אינו צריך בדיקה.
ובשפודק⁵¹ המרתף, בודק ממנו שתי שורות
החיצונות, שהן העליונה ושלמטה ממנה.

(40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (41) למטה משלשה
טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות
מציים (כסף משנה). (42) שאין יד אדם מגעת לשם
(קובץ). (43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש
עליו ולכן אינו צריך בדיקה. (44) בגירסת מגיד-משנה היה
כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן",
הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב
רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין
צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה
שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה
עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א').
והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפניו השיג
עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שסתפק אינו צריך לפי
שיש קבע לסיפוקו". (45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן
אע"פ שסתפק אינו צריך בדיקה כמו שזכר למעלה.
(46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע
מקודם כמה צריכים. (47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית
המלח ובית השעוה". (48) לא קבוע כמה משתמשים בהם
ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. (49) יש
ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה
בהלכה ה'. (50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס
לשם להביא מהן. (51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד
א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אין חוששין⁵² שפא גררה חלדה חמץ למקום⁵³
שאין מכניסין בו חמץ. שאם נחוש מבית לבית,
נחוש מעיר לעיר, ואין לדבר סוף⁵⁴. בדיק ליל
אכרעה-עשר, והניח עשר חלות ומצא תשע - הרי
זה חושש, וצריך לבדק פעם שניה, שהרי גררה
חלדה או עכבר בודאי⁵⁵.

(52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). (53) בספרים
אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין
מכניסין בו חמץ". (54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו
חמצם בבת-אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא
בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בודק
למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. (55) (מסכת פסחים דף ט'
עמוד ב').

ח. וכן⁵⁶ אם ראה עכבר שנכנס לבית וחמץ בפיו
אחר בדיקה - צריך לבדק פעם שניה. אף-על-פי
שמצא פוררין באמצע הבית, אין אומרים כבר אכל
אותה הפת במקום זה, והרי הפוררין; אלא חוששין
שפא הניחה בחור או בחלון⁵⁷, ואילו הפוררין שם
היו⁵⁸, ולפיכך חוזר ובודק. אם לא מצא כלום - הרי
זה בודק כל הבית. ואם מצא אותה הפת⁵⁹ שנטלה
העכבר ונכנס, אין צריך בדיקה.

בציבור. (24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח
חיים סימן תל"א). (25) ללמוד לעצמו.

ד. אין²⁶ בודקין, לא לאור הלכנה ולא לאור
החמה²⁷ ולא לאור האבוקה²⁸, אלא לאור הנר. במה
דברים אמורים? בחורים ובמחבואות. אבל
אכסדרה²⁹ שאורה רב, אם בדיקה לאור החמה,
דין³⁰. ואמצע החצר אינו צריך בדיקה, מפני
שהעופות מצויים שם והן אוכלין כל חמץ שיפל
שם³¹.

(26) (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב'). (27) השמש. אפילו
אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר
ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה
ה'. (28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה
(מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה
בחורין ובסדין לבדוק שם. (29) שיש לה שלשה קירות
והקיר הרביעי פרוץ. (30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין
בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). (31) אבל מה
שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם
וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג).

ה. חור³² שפאמצע הבית³³, שפין³⁴ אדם לחברו -
זה בודק עד מקום שידו מגעת, וזה בודק עד מקום
שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבד³⁵. אבל³⁶ חור
שפין ישראל לעכו"ם, אינו בודק כלל³⁷, שפא
לאמר העכו"ם: פשפים הוא עושה לי³⁸. אלא מבטלו
בלבו ודין. וכל מקום³⁹ שאין מכניסין בו חמץ אינו
צריך בדיקה.

(32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (33) דוקא שבאמצע
הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם
מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה,
כי אין דרך להשתמש שם חמץ. (34) בקיר שבין ביתו
לבית חברו. (35) שמא נתגלגל לשם חמץ. (36) כל
הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודין" לא
נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם
בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. (37) נראה
שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר
(למעלה הלכה ד') - מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב
שבדק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא
לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה.
(38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל
עליו ויבוא לידי סכנה. (39) (משנה במסכת פסחים דף ב'
עמוד א').

ו. חורי הבית⁴⁰ התחתונים⁴¹ והעליונים⁴², וגג
הציע⁴³, ורפת בקר, ולילין, ומתבן, ואוצרות⁴⁴ יין⁴⁵
ואוצרות שמן שאינו מסתפק מהן, ובית דגים
גדולים⁴⁶ - אינו צריכין בדיקה, אלא-אם-פן הכניס
להן חמץ. אבל אוצרות שר, ואוצרות יין שמסתפק
ממנו⁴⁷, ובית דגים קטנים⁴⁸, ובית העצים, ובית
המוריס, וחורי הבית האמצעים⁴⁹ וכיוצא באלו -

24 **שְׁהֵינִיחַ תִּשְׁעַ חֲלוֹת וּמִצָּא עֶשְׂרִי⁷⁴; או שְׁפָא עֶכְבֵּר**
25 **וְנָטַל הַחֲמֵץ, וְסָפַק נִכְנָס לְבֵית זֶה אוֹ לֹא נִכְנָס -**
26 **בְּכָל אֵלּוּ צָרִיף לְבִדְקָ⁷⁵.**

(72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאכד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. (74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה-רוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הברוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. (75) מספק.

27 **יג. נִכְנָס⁷⁶ עֶכְבֵּר לְבֵית וְכָפֵר בְּפִיו, וַיֵּצֵא עֶכְבֵּר מִשֵּׁם**
28 **וְכָפֵר בְּפִיו - אוֹמְרִים: הוּא הָרָאשׁוֹן שֶׁנִּכְנָס - הוּא**
29 **הָאֲחֵרוֹן שֶׁיֵּצֵא, וְאֵינוֹ צָרִיף לְבִדְקָ. הֵיזָה הָרָאשׁוֹן**
30 **שֶׁנִּכְנָס שָׁחַר, וְזֶה שֶׁיֵּצֵא לָבָן - צָרִיף לְבִדְקָ⁷⁷. נִכְנָס**
31 **עֶכְבֵּר וְכָפֵר בְּפִיו, וַיֵּצֵאתָה מִשֵּׁם חֲלָדָה וְכָפֵר בְּפִיהָ**
32 **- צָרִיף לְבִדְקָ⁷⁸. יֵצֵאתָ מִשֵּׁם חֲלָדָה וְעֶכְבֵּר וְכָפֵר**
33 **בְּפִיהָ - אֵינוֹ צָרִיף לְבִדְקָ, שֶׁזֶה הַכָּפֵר הוּא שְׁהֵינִיחַ בְּפִי**
34 **הָעֶכְבֵּר⁷⁹. נָחַשׁ שֶׁנִּכְנָס לְחוּר וּפֶת בְּפִיו - אֵין חֵיב**
35 **לְהִבְיֵא⁸⁰ חֲבֵר⁸¹ לְהוֹצִיא⁸².**

(76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (77) "עכברי לא שקלי מהדרי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס. (78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לברוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). (79) שהרי גם העכבר בפיה. (80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. (81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. (82) אלא מבטלו בלבד.

36 **יד. פְּזִית⁸³ חֲמֵץ בְּשָׂמֵי קוֹרָה - מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהִבְיֵא**
37 **סֵלָם לְהוֹרִידוֹ⁸⁴, שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשָּׂמֵי קוֹרָה⁸⁵. הֵיזָה**
38 **חֲמֵץ בְּבוֹר⁸⁶ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ⁸⁷, אֲלָא**
39 **מִבְּטָלוֹ בְּלָבּוֹ וְדִיּוֹ.**

(83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. (85) ושמה יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. (86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). (87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה).

40 **טו. כִּפְתָּ⁸⁸ שְׂאוֹר שֶׁיִּחְדָּה לִישִׁיבָה - אִם טַח פָּנִיָּה**
41 **בְּטִיט, הָרִי זֶה בְּטִלָּה⁸⁹ וּמִתָּר לְקִימָה. בְּצָק⁹⁰ שֶׁבִּסְדָּגִי**
42 **הָעֶרְכָּה - אִם יֵשׁ פְּזִית בְּמָקוֹם אֶחָד, חֵיב לְבַעַר; וְאִם**
43 **לֹא - אִם הִיָּה עֲשׂוֹי לְחֶזֶק בּוֹ שֶׁכָּרִי הָעֶרְכָּה אוֹ**
44 **לְסַתֵּם בּוֹ נֶקֶב, בְּטִל בְּמַעֲוֹט⁹¹; וְאִם לֹא, חֵיב**
45 **לְבַעַר. הָיָה בּוֹ שְׂגִי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּשָׂמֵי מְקוֹמוֹת, וְחוּט**
46 **שֶׁל בְּצָק בִּינִיָּהֶם - רוֹאִין פֶּל שְׂאֵלוֹ וְנָטַל הַחוּט**
47 **נִטְלִין עִמּוֹ, חֵיב לְבַעַר; וְאִם לֹא, אֵינוֹ צָרִיף לְבַעַר.**

(56) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (57) אבל אין צריך לברוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. (58) מקודם. שאין דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו). (59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח).

1 **ט. רָאָה⁶⁰ תִּינוּק שֶׁנִּכְנָס לְבֵית בְּדוּק וּבִידּוֹ כָּפֵר,**
2 **וְנִכְנָס אַחֲרָיו וּמִצָּא פִּירוּרִין⁶¹ - אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה,**
3 **שֶׁחֲזָקָתוֹ שְׂאֵכְלוֹ, וְאֵלּוּ הַפִּירוּרִין שֶׁנִּפְלָה מִמֶּנּוּ בְּשַׁעַת**
4 **אֲכִילָה, שֶׁצָּרִיף הַתִּינוּק לְפָרֵר בָּעֵת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין צָרִיף**
5 **עֶכְבֵּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מִצָּא פִּירוּרִין כָּלָל - צָרִיף**
6 **לְבִדְקָ.**

(60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (61) אף שאין פירוורין כדי אותו הככר (מגיד משנה).

7 **י. הֵנִיחַ⁶² תִּשְׁעָה צְבוּרִין שֶׁל מִצָּה וְאֶחָד שֶׁל חֲמֵץ,**
8 **וּבֹא עֶכְבֵּר וְנָטַל⁶³, וְלֹא יִדְעֵנוּ אִם חֲמֵץ אִם מִצָּה**
9 **נָטַל, וְנִכְנָס לְבֵית בְּדוּק - צָרִיף לְבִדְקָ; שֶׁפֶל**
10 **הַקְּבוּעֶ⁶⁴, כְּמַחֲצָה עַל מַחֲצָה⁶⁵.**

(62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (63) בכ"י הגירסא: "ונטל אחד מהם". (64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). (65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חייבוהו חכמים לברוק בנידון של ספק (מגיד משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו בדבר"ז שם].

11 **יא. שְׁנֵי צְבוּרִין⁶⁶, אֶחָד שֶׁל חֲמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מִצָּה,**
12 **וּשְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בְּדוּק וְאֶחָד שְׂאֵינוֹ בְּדוּק, וּבָאוּ שְׁנֵי**
13 **עֶכְבָּרִים, זֶה נָטַל חֲמֵץ וְזֶה נָטַל מִצָּה, וְאֵין יָדוּעַ**
14 **לְאִיזָה בֵּית נִכְנָס זֶה שֶׁנָּטַל הַחֲמֵץ⁶⁷; וְכֵן⁶⁸ שְׁנֵי**
15 **בָּתִּים⁶⁹ בְּדוּקִין וְצְבוּרִין אֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וּבֹא עֶכְבֵּר**
16 **וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה בֵּית נִכְנָס⁷⁰, או שֶׁיִּדְעַ שֶׁנִּכְנָס**
17 **לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנָס אַחֲרָיו וּבִדָּק וְלֹא מִצָּא כָּלוּם, או**
18 **שֶׁבִּדָּק וּמִצָּא כָּפֵר; או שְׁהֵינִי⁷¹ תִּשְׁעָה צְבוּרִין שֶׁל**
19 **מִצָּה וְאֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וּפִרְשׁ כָּפֵר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ**
20 **אִם חֲמֵץ אוֹ מִצָּה, וּבֹא עֶכְבֵּר וְנָטַל הַכָּפֵר שֶׁפִּרְשׁ**
21 **וְנִכְנָס לְבֵית בְּדוּק - בְּכָל אֵלּוּ אֵינוֹ צָרִיף לְבִדְקָ פַּעַם**
22 **שְׁנִיָּה, שְׂאִין כָּאֵן קְבוּעֶ.**

(66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדוק והמצה לבית הברוק, שספק מדרבנן - לקולא. (68) (מסכת פסחים דף י' עמוד א'). (69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים ברוקין". (70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך בדיקה. (71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית ברוק".

23 **יב. הֵנִיחַ⁷² הַחֲמֵץ בְּזוֹיֵת זֶה וּמִצָּאוֹ בְּזוֹיֵת אַחֶר⁷³, או**

מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה).
 (105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). (106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). (107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. (108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו - אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

יט. המפרש¹⁰⁹ פים והיוצא בשירא¹¹⁰ - תוך שלשים יום, זקוק לבדוק¹¹¹; קדם שלשים יום, אינו צריך לבדוק¹¹². ואם דעתו לחזור קדם הפסח¹¹³, צריך לבדוק, ואחר-כך יצא; שפא יחזר ערב הפסח בין-השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער. ואם אין דעתו לחזור - אין צריך לבדוק¹¹⁴. וכן העושה ביתו אוצרו¹¹⁵ - תוך שלשים יום, זקוק לבדוק, ואחר-כך פוגס אוצרו לתוכו; קדם שלשים יום - אם דעתו לפנותו קדם הפסח, צריך לבדוק ואחר-כך עושה אוצר; ואם אין דעתו לפנותו קדם הפסח, אינו צריך לבדוק¹¹⁶.

(109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. (110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. (111) כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). (112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. (113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). (114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). (115) אוסף לתוכו תבואה ופירות. (116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).

פרק שלישי

(1) נבאר בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיצא בו.

א. כשבדק² אדם ומחפש³ בלילי⁴ ארבעה-עשר⁵ - מוציא את החמץ מן החורים⁶ ומן המבואות ומן הזויות, ומקבץ הפל, ומניחו⁷ במקום אחד עד תחלת שעה ששית ביום, ומבערו⁸. ואם רצה לבערו בלילי ארבעה-עשר, מבערו⁹.

(2) משנה, פסחים ב, א. (3) פסחים ז, ב. (4) לילות דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. (5) בניסן. (6) פסחים ח, א. (7) משנה, פסחים י, ב. (8) משנה, פסחים יא, ב:

(88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. (89) מדין חמץ. (90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). (91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמץ ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית" (הגהות מימוניות).

טז. במה⁹² דברים אמונים⁹³ בערכה; אבל בבית - אף-על-פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו, חייב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותן⁹⁴. היה חצי זית בבית וחצי זית פעליה⁹⁵; חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה; חצי זית בבית זה וחצי זית בבית שלפנים ממנו - הואיל ואלו החצאי זיתים דבוקין⁹⁶ בבתלים או בקורות או בקרקעות, אינו חייב לבער, אלא מבטל בלבו ודי.

(92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). (93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. (94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). (95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). (96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריכה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריכה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

יז. המשפיר⁹⁷ בית סתם⁹⁸ בארבעה-עשר⁹⁹ - הרי זה בחזקת בדוק ואינו צריך לבדוק¹⁰⁰. ואם החזק זה המשפיר שלא בדק, ואמר אשה או קטן אנו בדקנוהו - הרי אלו נאמנין¹⁰¹, שהכל נאמנים על בעור חמץ, והכל פשרין לבדיקה, ואפלו נשים ונעבדים וקטנים; והוא, שיהיה קטן שיהיה בו דעת¹⁰² לבדק.

(97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). (98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. (99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). (100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו - אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). (101) להעיד. (102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

יח. המשפיר¹⁰³ בית לחברו¹⁰⁴: אם עד שלא מטר לו המפתח חל ארבעה-עשר - על המשפיר לבדוק¹⁰⁵; ואם משמסר המפתח חל ארבעה-עשר - על השוכר לבדוק¹⁰⁶. המשפיר בית בחזקת שהוא בדוק ונמצא שאינו בדוק - על השוכר לבדק, ואינו מקח טעות¹⁰⁷, ואפלו במקום שבדקים בשקר, שהרי מצוה הוא עושה¹⁰⁸.

(103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). (104) וקנאו באחת

עֶשֶׂר - בּוֹדֵק²⁶ אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר בְּשִׁחְרִית. לֹא בֶדֶק²⁰
בְּשִׁחְרִית - בּוֹדֵק בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֹר²⁷. לֹא בֶדֶק בְּשַׁעַת²¹
הַבַּעֲוֹר - בּוֹדֵק בְּתוֹף הַחֶגֶל²⁸. עֶבֶר הָרֶגֶל וְלֹא בֶדֶק -²²
בּוֹדֵק אַחֵר הָרֶגֶל, כְּדִי שְׂיִכְעֵר מִה שְׂיִמְצָא מִחֻמֵּין²³
שְׂעֵבֶר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנְיָה²⁴.

(25) משנה, פסחים י, ב. (26) לאור הנר בחורין ובסדקין
כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד.
(27) בשעה ששית, זמן שריפת החמץ. (28) היינו בחול-
המועד (רבינו מנוח), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים
סוברים שבדוק גם ביום-טוב, ועל החמץ שמוצא - כופה
עליו כלי. (29) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הַחֻמֵּין בְּלִילֵי אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר אוּ בְיוֹם²⁵
אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר אוּ בְתוֹף הָרֶגֶל - מְבַרְךָ³⁰ קִדְּם³¹
שְׂיִתְחִיל לְבִדֵּק: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצֻוְנוּ³² עַל בַּעֲוֹר³³
חֻמֵּין"; וּבּוֹדֵק וּמַחְפֵּשׁ כָּל הַמְקוֹמוֹת שֶׁמְכַנְּסִין²⁹
לָהֶם חֻמֵּין³⁴, כְּמוֹ שֶׁפָּאֲרָנוּ. וְאִם בֶּדֶק לְאַחֵר הָרֶגֶל -
אֵינוֹ מְבַרְךָ³⁵.

(30) פסחים ז, א. (31) כי כל המצוות מברך עליהן לפני
עשייתן (פסחים ז:). (32) והגם כי מן התורה די בביטול
(לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך
לברך "וצונו"? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פ"א
ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל
קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות".
והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר
יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא:
אשר קדשנו במצוותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו...".
(33) הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה
הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על
הבדיקה. (34) משנה, פסחים ב, א. (35) אינו חייב לבער
את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח
אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ
ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה
לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף-
משנה).

ז. וּכְשֶׁגּוֹמֵר³⁶ לְבִדֵּק: אִם בֶּדֶק בְּלִיל אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר³²
אוּ בְיוֹם אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר קִדְּם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל³³
כָּל חֻמֵּין שֶׁנִּשְׁאָר בְּרִשּׁוֹתָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶהוּ³⁷, וְיֵאמָר³⁸:
"כָּל חֻמֵּין שֶׁנִּשְׁאָר בְּרִשּׁוֹתָיו שֶׁלֹּא רָאִיתִיו, הֲרִי הוּא כְּטֹל
וְהֲרִי הוּא כְּעָפָר³⁹". אֲבָל⁴⁰ אִם בֶּדֶק מִתְחַלֵּת שְׁעָה³⁶
שְׁשִׁית וּלְמַעַלָּה - אֵינוֹ יְכוֹל⁴¹ לְבַטֵּל, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ³⁷
בְּרִשּׁוֹתָיו⁴², שְׂעֵבֶר נֶאֱסָר בְּהִנְיָה.

(36) פסחים ו, ב: "הבדוק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה
מיד, רש"י)". (37) כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין
לעיל בתחילת פרק שני. (38) "ירושלמי" פסחים פ"ב ה"ב:
"רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני
יודע בו - יבטל", וראה למעלה פ"ב ה"ב. (39) "ראבי"ה

"ושורפין בתחילת שש". (9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל
דבר שיכול לבערו מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי
יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת
מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח). ולדבריו
יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין
שורפין חמץ בלילה. ועיין רמ"א בס' תמה ס"א.

ב. הַחֻמֵּין¹⁰ שֶׁמְנִיחַ¹¹ בְּלִילֵי אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר כְּדִי
שְׂיֵאכֵל מִמֶּנּוּ לְמַחֵר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, אֵינוֹ מְנִיחוֹ²
מִפְּזֵר וּמִפְּזֵר כָּל מְקוֹם, אֲלָא מְצַנְעוֹ בְּכָל¹² אוּ¹³
בְּזוֹת יְדוּעַ וְיִזְהָר בוּ; שֶׁאִם לֹא יִזְהָר בוּ וּמִצָּאוּ חֹסֶר
צָרִיךְ לְחַפֵּשׁ אַחֲרָיו וּלְבִדֵּק פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁמָּא
גָּרְרוּהוּ הַעֲכָרִים¹⁴.

(10) משנה, פסחים י, ב. (11) וכן מה שמוצא בבדיקתו.
(12) כ"ה ב'ירושלמי': "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי".
(13) בכת"י נשמטה המלה "או". (14) פסחים ט, ב.

ג. חֵל¹⁵ אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדֵקִין אֶת
הַחֻמֵּין בְּלִילֵי עֶרֶב-שַׁבָּת, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשֶׁה-עֶשְׂרִים¹⁶,
וּמְנִיחַ מִן הַחֻמֵּין, כְּדִי לְאָכֵל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמְנִיחוֹ בְּמְקוֹם מְצַנֵּעַ, וְהִשָּׁאֵר מִבְּעוֹר
מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת. וְאִם נִשְׁאָר מִן הַחֻמֵּין בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
אַחֵר אַרְבַּע¹⁷ שָׁעוֹת - מְבַטְלֵהוּ¹⁸ וְכּוֹפֶה¹⁹ עָלָיו כְּלִי עַד
מוֹצָאֵי יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמִבְּעוֹר.

(15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא-קמא שאמר: "מבערין את
הכל מלפני השבת", ועיין ראב"ד. (16) שהרי אי-אפשר
לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל
פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא
מאי מהניא" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?).
(17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל
פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? -
כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה - ולכן כופה עליו כלי
(בית יוסף' בשם הריב"ש). והבי"ח מגיה "אחר חמש".
(18) פסחים ז, א. (19) פסחים ו, א.

ד. הֵיוּ לוֹ כְּפָרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיךְ לְשַׂרְפָּה¹⁴
עֶרֶב-שַׁבָּת²⁰ - לֹא יַעֲרֹב²¹ הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה¹⁵
וְיִשְׂרָף²², אֲלָא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וְטְהוֹרָה¹⁶
לְעַצְמָהּ, וְתַלוּיָהּ²³ לְעַצְמָהּ, וּמְנִיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדִי
לְאָכֵל עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּלִבְדֵּק²⁴.

(20) פסחים יד, א. במשנה) וכרבי יוסי, ואף-על-פי שבמשנה
לא מפורש ב"ד שחל להיות בשבת - באה הברייתא בדף
כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר ב"ד שחל
להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה (ועיין
כסף-משנה ו'רבינו מנוח'). (21) משנה, פסחים יד, א.
(22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על
התרומה שלא תטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה
נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה). (23) ספק
טהורה, ספק טמאה. (24) משנה, פסחים יא, ב.

ה. מִי²⁵ שֶׁשָּׂכַח אוּ הִזִּיד וְלֹא בֶדֶק בְּלִיל אֲרֻכָּה-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ב אלול - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. (53) שכיון שאפשר לקיים שתיהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. (54) שאם יעסוק בביעור חמץ, לא ישר לו זמן ביום לעשות המצוה האחרת. (55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. (56) חיל שודדים ורוצחים. (57) השוטף מקום ישוב בני אדם. (58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. (59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף-משנה). (60) (60) גראם. (61) לא חשוב אוכל, ודיו בביטול.

י. מ"י. ⁶² שְׁהֵנִיחַ ⁶³ עֶסֶה מְגֻלְגֶּלֶת ⁶⁴ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וַיֵּצֵא, וַיִּנְזֶר אַחֵר שְׂיָצָא, וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רְבוּ ⁶⁵, וְהָיָה יָרֵא שְׂמָא תַחֲמִיץ קֹדֶם שְׂיָבֹא - הָרִי זֶה מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ ⁶⁶ קֹדֶם שֶׁתַּחֲמִיץ. אָבָל אִם הִתְחַמֵּצָה - אֵין הַבִּטּוֹל מוֹעִיל בְּלוֹם ⁶⁷, אֲלֹא כָּבֵר עֹבֵר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא ⁶⁸, וְחֵיב לְבַעַר מִיד כְּשִׁיחֹזֵר לְבֵיתוֹ ⁶⁹.

(62) פסחים ז, א. (63) בחול-המועד. (64) נילושה במים. (65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). (66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלשין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ - יהא בטל והפקר" (הגהות מיימוניות). (67) שהרי בחול-המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. (68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות - אינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" (למעלה ה"ח). (69) שבחול-המועד מותר לשרפו, אבל ביום-טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

יא. פ"צד ⁷⁰ בַּעֲוֹר חָמֵץ? שׁוֹרְפוֹ ⁷¹, או פּוֹרְרָ ⁷² וְזוֹרֶה לְרֵיחַ, או זוֹרֶקוֹ לֵיָם ⁷³. וְאִם ⁷⁴ הָיָה הַחֲמֵץ קָשָׁה ⁷⁵ וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בְּמַהֲרָה - הָרִי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן זוֹרֶקוֹ לֵיָם. חָמֵץ ⁷⁶ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מִפִּלְתָּ ⁷⁷, וְנִמָּצֵא עָלָיו עֶפֶר שֶׁלִּישָׁה טְפָחִים ⁷⁸ או יוֹתֵר - הָרִי הוּא מְבַעֵר; וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ ⁷⁹ אִם עֲדִין לֹא נִכְסָה שְׁעָה שְׁשִׁית. נִתְנוּ ⁸⁰ לְעִפּוֹ"ם קֹדֶם שְׁעָה שְׁשִׁית - אִינוֹ צָרִיךְ לְבַעַר. וְאִם ⁸¹ שָׂרְפוֹ קֹדֶם שְׁעָה שְׁשִׁית - הָרִי זֶה מְתֵר לְהִנּוֹת בְּפִתְחֵי שְׁלֹ בְּתוֹךְ הַפֶּסֶח. אָבָל ⁸² אִם שָׂרְפוֹ מִשְׁעָה שְׁשִׁית וְלִמְעַלָּה - הוּאִיל וְהוּא אֲסוּר בְּהִנָּה, הָרִי זֶה לֹא יִסִּיק בּוֹ תַנּוּר וְכִירִים, וְלֹא יֵאָפֶה בּוֹ וְלֹא יִבָּשֶׁל. וְאִם ⁸³ בָּשֹׁל אוֹ אָפֶה - אוֹתָהּ הִפֵּת וְאוֹתוֹ הִתְבַּשִּׁיל אֲסוּר בְּהִנָּה, וְכֵן הַפִּתְחֵי שְׁלֹ אֲסוּרִין בְּהִנָּה ⁸⁴, הוּאִיל וְשׁוֹרְפוֹ אַחֵר שֶׁנֶּאֱסָר בְּהִנָּה.

(70) משנה, פסחים כא, א. (71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). (72) לפירורים דקים שלא ימצאנו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). (73) או לנהר. (74) פסחים כח, א. (75) לחם יבש או חטים יבשות. (76) משנה, פסחים לא, ב. (77) גל של אבנים. (78) כל טפח הוא 10 ס"מ. (79) שמה יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י).

קיבל מר"י הלוי, שיש לומר: ליבטיל ולהיוי הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" (הגהות מיימוניות). (40) פסחים ו, ב. (41) בכמה נוסחאות, הגירסא "אינו צריך". (42) פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו (להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

ח. לְפִיכֵךְ אִם לֹא בָטַל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְעַלָּה מִצָּא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַעְתּוֹ עָלָיו ⁴³ וְהָיָה בְּלִבּוֹ, וְשִׁכְחוֹ בְּשַׁעַת הַבַּעֲוִר וְלֹא בַעֲוִר - הָרִי זֶה עֹבֵר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא ⁴⁴, שֶׁהָרִי לֹא בַעֲוִר וְלֹא בָטַל. וְאֵין הַבִּטּוֹל עֹתָה מוֹעִיל לוֹ כְּלוֹם, לְפִי שְׂאִינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְהַפְתּוֹב עֲשָׂהוּ כְּאִלוֹ הוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ, לְחֵיבּוֹ מִשּׁוֹם 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא ⁴⁵, וְחֵיב לְבַעֲרוֹ בְּכָל עֵת שִׁימָצְאוֹ. וְאִם מִצָּאוֹ בְּיוֹם-טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו בְּלִי ⁴⁶ עַד לְעֵרֵב וּמִבַּעֲוִר ⁴⁷. וְאִם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ הוּא - אִינוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹת עָלָיו כְּלִי, שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִמֶּנּוּ ⁴⁸.

(43) אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. (44) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפת פנח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכוונת הרמב"ם שעובר על כל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. (45) פסחים ו, ב. (46) פסחים ו, א. כדי שלא יראהו וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. (47) אבל ביום-טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיין בהל' יום-טוב ריש פ"א) - חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום-טוב (כסף-משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף-על-פי-כן לא התירו לו לשרפו (מגיד-משנה). (48) מחמת קדושתו (גמרא, שם).

ט. מ"י. ⁴⁹ שְׂיָצָא מִבֵּיתוֹ ⁵⁰ קֹדֶם שְׁעַת הַבַּעֲוִר לַעֲשׂוֹת מִצְוָה ⁵¹, או לְאַכֵּל סְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן סְעוּדַת אֲרוֹסִין ⁵² וְנִשְׂוֵאִין, וַיִּנְזֶר שֵׁשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִם יָכוֹל לְחֹזֵר וּלְבַעֵר וּלְחֹזֵר לְמִצְוָתוֹ - יִחְזוֹר ⁵³; וְאִם לֹא ⁵⁴ - יִבָּטֵל בְּלִבּוֹ ⁵⁵. יֵצֵא לְהַצִּיל מִיד הַגִּיס ⁵⁶, מִן הַנֶּהָר ⁵⁷, מִן הַדִּלְקָה וּמִן הַמִּפְלֶת ⁵⁸ - יִבָּטֵל בְּלִבּוֹ ⁵⁹. יֵצֵא לְצָרָה עֲצָמוֹ וַיִּנְזֶר שֵׁשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - יִחְזוֹר מִיד. וְעַד כְּמָה הוּא חוֹזֵר? עַד בְּבִיעָה ⁶⁰. הָיָה פָחוֹת מִבְּבִיעָה ⁶¹ - מְבַטֵּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדִיו.

(49) משנה, פסחים מט, א. (50) ערב פסח. (51) במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא-הדין למצוה אחרת. (52) במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם

- 22 צָרִיף, מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִי פוֹרְשֵׁין מִן הַהִקְדָּשׁ פְּדִי שְׁלֹא
23 יָבוֹאוּ לְיָדֵי מַעֲלֵה¹⁷.
- (80) מִשְׁנָה, פְּסָחִים כ"א, א. (81) פְּסָחִים כ"א, ב.
(82) מִשְׁנָה, פְּסָחִים כ"א, א. (83) פְּסָחִים כ"ו, ב. (84) כְּדִין
כָּל הַנִּקְבְּרִים, שֶׁאִפְרָם אֶסוֹר (תְּמוּרָה ל"ג):.

פְּרָק רְבִיעִי

- (1) נִתְבָּאָר בּוֹ עַל אֵי זֶה חֻמֵּץ אִדָּם עוֹבֵר בְּקִיּוּמוֹ, אִם שְׁלוֹ אוֹ
שֶׁל אֲחֵרִים. וְאִם בְּרִשּׁוֹתוֹ, אוֹ בְּרִשּׁוֹת אֲחֵרִים. וְכֵן נִתְבָּאָר בּוֹ
הָאִסוּר בְּקִיּוֹם תְּעוּבַת חֻמֵּץ, וְמָה שְׁמוּתָּהּ מִמֶּנּוּ.
- 1 א. כְּתוּב² בַּתּוֹרָה: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חֻמֵּץ". יָכוֹל אִם
2 טָמֵן אוֹתוֹ³ אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בִּיד עֶפְרוֹ⁴, לֹא יִהְיֶה
3 עוֹבֵר? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "שֶׁאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיָכֶם" -
4 אֶפְלוּ הִפְקִידוּ⁵ אוֹ הִטְמִינוּ⁶. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר
5 אֶלֶּאֱדָא־כֵּן הִיָּה הַחֻמֵּץ בְּבִיתוֹ⁷, אֲבָל אִם הִיָּה רְחוֹק
6 מִבֵּיתוֹ, בְּשָׂדֶה אוֹ בְּעִיר אֲחֵרָה, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר⁸?
7 תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "בְּכָל גְּבֻלָּה" - בְּכָל רְשׁוּתָּהּ. יָכוֹל⁹
8 יִהְיֶה חֵיב לְבַעַר מִרְשׁוֹתוֹ חֻמֵּץ שֶׁל עֶפְרוֹ¹⁰ אוֹ שֶׁל
9 הַהִקְדָּשׁ? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ" - שְׁלֹף אִי
10 אֶתְּהָ רֹאֶה, אֲבָל אֶתְּהָ רֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים¹¹ אוֹ שֶׁל
11 גְּבֻלָּה¹².
- (2) מִקּוֹר דְּבָרֵי רַבִּינוּ בִּמְכִילַת דְּרֶשֶׁב"י (שְׁמוֹת י"ב, יט):
"מְכַלֵּל שְׁנֵאמַר: "וְלֹא יִרְאֶה לְךָ", יָכוֹל אִם הִיָּה טָמֵן אוֹ
מוֹפֵקֵד בְּעִיר אֲחֵרָה - לֹא יִהְיֶה חֵיב? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: שֶׁאִין
לֹא יִמָּצֵא". וְכוּרֵר שְׁמוּפֵקֵד שֶׁאִמְרוּ כָּאן, הֵינּוּ בִיד גּוֹי. אֲבָל
מָה שְׁכָתוּב שֶׁם "בְּעִיר אֲחֵרָה" אִינוֹ מֵתֵאִים לְדְבָרֵי רַבִּינוּ.
וְאוּלֵי הִיתָה לוֹ לְרַבִּינוּ נֹסחָא אֲחֵרָה דְּבָרֵי הַמְכִילַת.
(3) שֶׁאִינוֹ בְּכָל "לֹא יִרְאֶה", שֶׁהִרִי אִינוֹ רֹאֶהוּ (כִּסְף-מִשְׁנָה).
(4) שֶׁישׁ מִקּוֹם לּוֹמֵר שֶׁאִינוֹ בְּכָל "לֹא יִרְאֶה לְךָ", שֶׁהִרִי אִינוֹ
בִידָּךְ (כִּסְף-מִשְׁנָה). (5) שְׁהוּא בְּכָל "יִמָּצֵא בְּבִתְיָכֶם",
שֶׁהִרִי הַמִּקּוֹם שְׁמִנִּיָּה בּוֹ חֻמֵּץ בִיד הַגּוֹי, שֶׁאִין לוֹ וְהוּא
בְּבִיתוֹ (כִּסְף-מִשְׁנָה). וְזֶהוּ שֶׁלֹא כְּדְבָרֵי הַמְכִילַת פְּרִשְׁתָּה
שְׁמוֹת (פְּרִשְׁתָּה י') מָה בְּתִיכֶם בְּרִשְׁוֹתְכֶם, אִף גְּבוּלָךְ בְּרִשְׁוֹתְךָ,
יֵצֵא חֻמֵּץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁהוּא בְּרִשְׁוֹת נְכוּרֵי אֶף-עַל-פִּי שֶׁיְכוֹל
לְבַעֲרוֹ, אֲבָל אִינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, אֲלֹא כְּדְבָרֵי הַמְכִילַת דְּרֶשֶׁב"י
הַנ"ל (וְעֵינִן מְגִיד-מִשְׁנָה). (6) פְּסָחִים ה', ב. שֶׁהִרִי יֵשׁ לוֹ
הָאִפְשָׁרוֹת לְמַצּוֹת אוֹתוֹ, וְהוּא בְּכָל "לֹא יִמָּצֵא". (7) שֶׁהִרִי
כְּתוּב "לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיָכֶם". (8) וְ"הִפְקִיד אוֹתוֹ בִיד גּוֹי"
שְׁלִמְעֵלָה בְּסִמּוּךְ, הוּא כְּשֶׁהִגּוֹי שְׁכֵנוֹ וְקָרִיב לְבִיתוֹ (לְחֶם-
מִשְׁנָה). (9) פְּסָחִים ה', ב. (10) שֶׁלֹא קִיבֵל עָלָיו אֲחֵרִיתוֹ.
(11) גּוֹיִם. (12) הִקְדָּשׁ.
- 12 ב. הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁהַחֻמֵּץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הִנִּיחוֹ
13 בְּרִשְׁוֹתוֹ, אֶפְלוּ טָמֵן וְאֶפְלוּ¹³ בְּעִיר אֲחֵרָה וְאֶפְלוּ
14 מִפְּקֵד בִּיד עֶפְרוֹ¹⁴ - הִרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוֹם "לֹא יֵרָאֶה"
15 וְלֹא יִמָּצֵא. חֻמֵּץ שֶׁל הַהִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁל עֶפְרוֹ¹⁵ שֶׁהִיָּה
16 אֶלֶּאֱיִשְׂרָאֵל - אֶפְלוּ הִיָּה עִמּוֹ בְּבִית, הִרִי זֶה מֵתָר,
17 מִפְּנֵי שֶׁאִינוֹ שְׁלוֹ. וְאֶפְלוּ הִיָּה שֶׁל גֵּר תּוֹשֵׁב שֶׁיֵּד
18 יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֵטָת עָלָיו - אִין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא
19 חֻמֵּץ מִרְשׁוֹתוֹ בְּפִסְחָה¹⁴. אֲבָל צָרִיף לְעִשּׂוֹת מִחֻצָּה
20 גְּבוּלָהּ עֲשֶׂרָה טְפָחִים בְּפִנֵּי חֻמֵּץ שֶׁל עֶפְרוֹ¹⁵,
21 שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ¹⁶; אֲבָל שֶׁל הַהִקְדָּשׁ, אִינוֹ
- (13) פְּסָחִים ה', ב. (14) לְפִי שְׁסוּף סוּף אִין הַחֻמֵּץ שֶׁל
הַיִּשְׂרָאֵל. (15) פְּסָחִים ו', א. (16) לִיהֲנוּת. וְכָאן לֹא מִסְפִּיק
לְכַפּוֹת עָלָיו כָּלִי, כְּדִין מוּצָא חֻמֵּץ בְּבִיתוֹ בְּיוֹם-טוֹב (לְמַעַל
פ"ג ה"ח) לְפִי שֶׁשֶּׁם הוּא זְמַן קֶצֶר, עַד מוּצָא יוֹם-טוֹב שֶׁאִין
יִשְׁרָפְנוּ, אֲבָל כָּאן שֶׁהַחֻמֵּץ בְּבִיתוֹ כָּל יְמֵי הַפֶּסַח - חוֹשֵׁשִׁים
אִינוֹ שְׁמָא יִנְטֵל הַכָּלִי לְאִיזָה צוּרָךְ וְיִתְגַּלֶּה הַחֻמֵּץ וְיָבוֹאוּ
לֵאכֻלוֹ (כִּסְף-מִשְׁנָה). (17) קָרִיב מַעֲלָה כְּדִין כָּל הַנִּהְגָּה
בְּשׁוּגָה מִן הַהִקְדָּשׁ.
- 24 ג. עֶפְרוֹ¹⁸ שֶׁהִפְקִיד חֻמֵּץ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קָבֵל
25 עָלָיו יִשְׂרָאֵל אֲחֵרִיתוֹ, שֶׁאִם אֲבָד אוֹ נִגְנַב יִשְׁלֹם לוֹ
26 דָּמָיו - הִרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ¹⁹, הוּאִיל וְקָבֵל עָלָיו
27 אֲחֵרִיתוֹ - נַעֲשֶׂה כְּשֶׁשֶׁל²⁰. וְאִם לֹא קָבֵל עָלָיו אֲחֵרִיתוֹ
28 - מֵתָר לְקַנְמוֹ אֶצֶל²¹, וּמֵתָר לְאָכֵל מִמֶּנּוּ אֲחֵר
29 הַפֶּסַח, שֶׁבְּרִשְׁוֹת הַעֶפְרוֹ¹⁸ הוּא.
- (18) (פְּסָחִים ה:). (19) "אִמֵּר לְהוֹ רַבָּא לְבִנֵּי מַחְזוּא (עִירוֹ
שֶׁל רַבָּא): בְּעִירוֹ חֲמִירָא (חֻמֵּץ) דְּבִנֵּי חִילָא (צִבָּא הַמֶּלֶךְ,
וּמִטִּילִין טוֹרַח מְזוֹנוּתִיהֶן עַל הַעִירִיתוֹת) מִבְּתִיכֶן, כִּיּוֹן דִּאִילוּ
מִגְנִיב (נִגְנַב) וְאִילוּ מִיתְבִּיד (נִאֲבַד), בְּרִשְׁוֹתֵיכֶן קָאִי וּבְעִיתוֹ
לְשׁוּמִי (תִּצְטָרְכוּ לְשֹׁלֵם), כְּדִילְכוֹן דְּמִי" (כְּשִׁלְכֶם הוּא)
(פְּסָחִים ה:). (20) וְאִם לֹא בִיעֲרוֹ, אֶסוֹר לֵאכֻל מִמֶּנּוּ
(יְרוּשְׁלַמִּי פְּסָחִים פ"ב). (21) פְּסָחִים ו', א: וְעוֹשֶׂה לוֹ
מַחֲצִיזָה גְבוּהָה עֲשֶׂרָה טְפָחִים, כְּמִבּוּאָר בַּהֲלָכָה שְׁלִפְנֵי זוֹ.
- 30 ד. עֶפְרוֹ²² אֲנִסִּי שֶׁהִפְקִיד חֻמֵּץ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם
31 יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁאִם אֲבָד אוֹ נִגְנַב מִחֻמֵּץ לְשִׁלְמוֹ,
32 וְכוּפִּהוּ וְאִנְסוּ לְשִׁלְמוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא קָבֵל
33 אֲחֵרִיתוֹ, הִרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ²³; שֶׁהִרִי נִחְשֵׁב כְּאִילוּ
34 הוּא שְׁלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּחֻמֵּץ הָאֲנִסִּי בְּאֲחֵרִיתוֹ.
- (22) אִדָּם קֶשֶׁה וְתַקִּיף. (23) פְּסָחִים ה', ב: "בְּעִירוֹ חֲמִירָא
דְּבִנֵּי חִילָא" (מִבּוּאָר לְעִיל בַּהֲלָכָה שְׁלִפְנֵי זוֹ), וּפִירֵשׁ ר"ח:
"בְּנֵי חֲתִיילוֹת הִיוּ מִפְּקִידִים אֶת הַחֻמֵּץ שֶׁלָּהֶם בְּבִתֵּי יִשְׂרָאֵל
כוֹ' וְאֶפְלוּ אִם אֲבָד אוֹתוֹ הִלָּחֵם בְּאוֹנֵס, אִין מִשְׁגִּיחִים אֵלָּא
עוֹנֵשִׁים אוֹתָם". וְסוֹבֵר רַבִּינוּ שֶׁלֹא הִיָּה בִזָּה חוֹק הַמִּלְכוּת,
וְאֶפְ"כּ הִרִי זֶה כְּשֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל וְעוֹבֵר עָלָיו. וְרָאֵה ב'אוֹצֵר
הַגְּאוֹנִים' תְּשׁוּבוֹת ס' יא וְבִרְאב"ד.
- 35 ה. יִשְׂרָאֵל²⁴ שֶׁהִרִי²⁵ חֻמֵּץ אֶצֶל הַעֶפְרוֹ²⁶: אִם
36 אֲמַר לוֹ: אִם לֹא הִבֵּאתִי לְךָ מַעֲוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם
37 פְּלוּגִי, קִנְיָה חֻמֵּץ זֶה מַעֲכָשׁוֹ - הִרִי זֶה בְּרִשְׁוֹת
38 הַעֶפְרוֹ²⁷, וְאוֹתוֹ הַחֻמֵּץ מֵתָר לְאַחֵר הַפֶּסַח²⁸;
39 וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ קֵדָם הַפֶּסַח. וְאִם
40 לֹא אֲמַר לוֹ קִנְיָה מַעֲכָשׁוֹ - נִמָּצֵא אוֹתוֹ הַחֻמֵּץ כְּאִילוּ
41 הוּא פְּקִידוֹן אֶצֶל הַעֶפְרוֹ²⁹, וְאֶסוֹר³⁰ בְּהִנְיָה לְאַחֵר
42 הַפֶּסַח.
- (24) מִשְׁנָה, פְּסָחִים ל, ב. לְפִי מָה שֶׁאִמְרוּ בַּגְמָרָא (שֶׁם לֹא:).
(25) שְׁמִשְׁכֵּן. רַחֵן בְּעִרְבִית = מִשְׁכּוֹן ('עֲרוּךְ'). (26) לְפִנֵּי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ב אלול - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב"ב יראה ובל ימצא" שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד-משנה וכסף-משנה בשם ר' משה הכהן). (43) ציר דגים כבושים במלח, ושמים לתוכו קמח. (44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. (45) פסחים מה, ב. (46) נקרא בפי חז"ל "חמץ נוקשה".

ט. **פִּיצוּד? עֲרֵבֶת⁴⁷ הַעֲבָדִי⁴⁸ שֶׁנָּתַן לְתוֹךְ קֶמַח וְעוֹרוֹת - אֶפְלוּ נִתְּנוּ שְׁעָה אַחַת קֶדֶם הַפְּעוּר, הָרִי זֶה מִתֵּר לְקִימוֹ⁴⁹. וְאִם לֹא נָתַן הָעוֹרוֹת, וְנָתַן הַקֶּמַח⁵⁰ קֶדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לְשַׁעַת הַפְּעוּר - מִתֵּר לְקִימוֹ, שֶׁהָרִי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ; תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - חָיִב לִבְעוֹר⁵¹.**

(47) פסחים מה, ב. (48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). (49) שעל-ידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. (50) לבד. (51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשמגיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר-כך בימי הפסח - חייב לבעור.

י. **וְכֵן הַקִּילוֹר⁵² וְהָרִטָּה⁵³ וְהָאֶסְפָּלָנִית⁵⁴ וְהַתִּרְיָא⁵⁵ שֶׁנָּתַן לְתוֹךְ חֻמֶּץ - מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח, שֶׁהָרִי נִפְסַד וְצוֹרֵת הַחֻמֶּץ⁵⁶.**

(52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין. (53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה. (54) תחבושת. (55) מין תחבושת. (56) ואינה ראויה לאכילה.

יא. **הַפֶּת⁵⁷ עֲצֻמָּה⁵⁸ שֶׁעֲפָשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֵּאכֹל הַכֶּלֶב⁵⁹, וּמִלְגֻמָּא⁶⁰ שֶׁנִּסְרַחָה⁶¹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְעוֹר⁶². בְּגָדִים⁶³ שֶׁכִּסּוּ אוֹתָן בְּחֵלֶב חֹטֵא⁶⁴, וְכֵן נִירוֹת שֶׁדִּבְקוּ אוֹתָן בְּחֻמֶּץ, וְכֵן פִּיּוּצָא בִּזָּה - מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח, וְאֵין בָּהֶן מָשׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא, שֶׁאֵין צוֹרֵת הַחֻמֶּץ עוֹמְדָת⁶⁵.**

(57) פסחים מה, ב. (58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. (59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר בהלכה שאחריה. (60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. (61) עד שאינה ראויה לאכילת כלב. (62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבהל בין נתחמצה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמצה. אבל כשנתחמצה בפסח אינו מותר לקיימה אלא-אם-כן נסרחה ולבסוף נתחמצה (הראב"ד בשם ה'ירושלמי' לפי פירוש המגיד-משנה). (63) פסחים מה, ב. (64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. (65) ונפסל מאכילת כלב (הראב"ד).

יב. **דְּבָר⁶⁶ שֶׁנִּתְעַרַב בּוֹ חֻמֶּץ⁶⁷, וְאֵינוֹ מֵאֵכֶל לְאָדָם כָּלֵל⁶⁸; אוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵאֵכֶל כָּל אָדָם⁶⁹, כְּגוֹן הַתִּרְיָא⁷⁰ וְכִיּוּצָא בּוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁמִּתֵּר לְקִימוֹ, אֲסוּר לְאֶכְלוֹ⁷¹ עַד אַחֵר הַפֶּסַח; וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מֶן הַחֻמֶּץ אֲלָא כֹּל-שֶׁהוּא, הָרִי זֶה אֲסוּר לְאֶכְלוֹ⁷².**

(66) פסחים ל, א. (67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה.

פסח. (27) כלומר, הרי הוא של. (28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון - הרי הוא ברשותו. (29) שאף-על-פי שישאל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה (פ"י מהל' שכירות ה"א) - גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). (30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו הישראל.

ו. **יִשְׂרָאֵל³¹ וְעַכְשָׁם שֶׁהָיוּ כְּאֵין בְּסִפְיָה, וְהָיָה חֻמֶּץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שְׁעָה חֲמִישִׁית³² - הָרִי זֶה מוֹכְרוֹ לְעַכְשָׁם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמִתְנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחֵר הַפֶּסַח; וּבִלְבָד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מִתְנָה גְּמוּרָה³³.**

(31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסן". (33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

ז. **אוֹמֵר³⁴ יִשְׂרָאֵל לְעַכְשָׁם³⁵: עַד שְׁאַתָּה לּוֹקֵחַ בְּמִתְנָה, בּוֹא וְקַח בְּמֵאֲתִים³⁷; עַד שְׁאַתָּה לּוֹקֵחַ מֵעַכְשָׁם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שְׂמָא אֶצְטְרֵךְ וְאֶקַּח מִמֶּךָ אַחֵר הַפֶּסַח³⁸. אֲבָל לֹא יִמְכְּרוּ³⁹ וְלֹא יִתְּן לוֹ עַל תְּנֵאִי⁴⁰. וְאִם עָשָׂה כֵן - הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל 'בֵּל יֵרָאֶה' וְיִבֵּל יִמָּצֵא⁴¹.**

(34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (35) בערב פסח לפני שעה חמישית. (36) קונה חמץ לעצמו. (37) שיקנה חמץ הרבה, אף-על-פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמז לו שיקנה ממנו את העורף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. (38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמז לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה - מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה בדרבנן מותרת (שבת קיט:). (39) לפני פסח. (40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח - החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי - עדיין אין החמץ מכור או נתון.

ח. **תְּעַרְבֶת⁴¹ חֻמֶּץ⁴² - עוֹבְרִין עָלֶיהָ מָשׁוּם 'בֵּל יֵרָאֶה' וְיִבֵּל יִמָּצֵא⁴³; כְּגוֹן הַמוֹרֶס⁴⁴, וְכוּתֵחַ⁴⁵ הַבִּבְלִי, וְשֶׁכֶר הַמִּדִּי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מֶן הַקֶּמַח, וְכֵן פִּיּוּצָא בְּאֵלּוֹ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל⁴⁵ דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּעַרְבֶת חֻמֶּץ וְאֵינוֹ רָאוּי לְאֶכְלוֹ⁴⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח.**

(41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על כל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. (42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ואין לוקה על אכילתו,

לאכלם בבשר (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב). (8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמ"י). (9) כן הוא בברייתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ').

ג. אין מבשלין חטים במים¹⁰, כגון ריפות, ולא קמח, כגון לביבות. ואם בשל - הרי זה חמץ גמור; והוא, שיתפקעו¹¹ פתבשיל. אין קולין¹² את הפצק¹³ בשמן על המחבת; אבל מבשלין את הפת¹⁴ ואת הקמח הקלוי¹⁵. ואם הרתית המים הרבה, ואחר-כך השליף לתוכן הקמח - הרי זה מתר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם שיתמין¹⁶. וכבר נהגו¹⁷ בשנער ובספרד ובכל המערב לאסר דבר זה, גזרה שמה לא ירתית המים יפה יפה¹⁸.

(10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמץ (להלן בסמוך) - בעוד שהמים פושרין הוא מחמץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. (12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. (13) שנילוש במים. ועכשיו יחמץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. (14) שאחרי שנאפה - אפילו שורוה במים אינו מחמץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. (16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב' במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חימוץ. (17) כן הוא ברי"ף בשם המתיבתא. (18) ואם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמותר, שלא אסרו אלא לכתחילה - פסקי זרעים לר"א מלונדריש עמוד כ"א.

ד. מתר¹⁹ לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן בצק שלשו במי פרות - אם בשלו במי פרות או קלהו על המחבת בשמן, הרי זה מתר, שמי פרות אינן מחמיצין.

(19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור - כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמה לא ירתיח יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת.

ה. פרמל²⁰ שמההבהבין אותו באור וטוחנין אותו - אין מבשלין את הקמח שלו במים, שמה לא נקלה באור יפה, ונמצא מחמץ בשמן בשלין אותו. וכן פשוט ללין²¹ הקדרות החדשות, אין מבשלין בהן אלא מצה אפויה²² שחזרו וטחנו אותה, אבל קמח קלי - אסור, שמה לא קלהו יפה ויבוא לידי חמוץ.

(20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך (מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. (21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי

(68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא שעלידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה - מותר (או"ח סי' תמב). (69) רק לחולים. (70) אבל בהנאה מותר. (71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

יום רביעי י"ג אלול ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) נתבארו בו דיני החמץ, המינין שהן מחמיצין ושאין מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיצא בזה. ובסופו נתבארו דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיצא בזה.

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני דגן בלבד², והם שני מיני חטים, שהן החטה והכסתה, ושלושה מיני השעורים, שהן השעורה ושבלת-שועל והשפון. אבל הקטניות, כגון ארז ורחן ופולים ועדשים וכיצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אפלו לש קמח ארז וכיצא בו ברותחין³, וכסוה בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמץ - הרי זה מתר באכילה⁴, שאין זה חמוץ אלא סרחון.

(2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). (3) שממהרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ז). (4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמה נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג).

ב. חמשת מיני דגן אלו, אם לשן במי פרות בלבד בלא שום מים - לעולם אין באין לידי חמוץ. אלא אפלו הניחן כל היום עד שנתפח הפצק - מתר באכילה⁶, שאין מי פרות מחמיצין אלא מסריחין. ומי פרות הן: כגון יין, וחלב⁷ ודבש⁸ ושמן-זית ומי-תפוחים ומי-רמונים וכל פיוצא בהן משאר יינות ושמינים ומשקין. והוא, שלא יתערב בהן שום מים פעולם. ואם יתערב בהן מים בל-שהוא, הרי אלו מחמיצין⁹.

(5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א-ב). (6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוסיו רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ך בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הראב"ד היתה הנוסחא שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף נ"ד עמוד א'). (7) כשעשה סימן במצות שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמה יבוא

מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש).
ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך אמרו". (31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. (32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (33) שהרטיבות מביאתו לידי חימוץ. (34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימונו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתימה מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא נתבקעו (משנה ברורה). (35) לפנינו שם בגמרא: "ליזביניהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה).

י. דגן שנפל עליו דלף³⁶ - כל זמן שהוא טורד טפה³⁸
אחר טפה, אפילו כל היום כלו - אינו בא לידי³⁹
חמוץ³⁷. אבל כשיפסק - אם נשתהה בשעור³⁸, הרי³⁹
זה אסור.

(36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. (37) שטרוד הדלף הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמץ (ראה להלן הלכה י"ג). (38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג).

יא. אין לשין בפסח עסה גדולה³⁹, שמא תחמין,³²
אלא כשעור חלה⁴⁰ בלבד. ואין לשין⁴¹, לא בחמין³³
ולא בחמי חמה⁴², ולא במים שנשאבו בו ביום,³⁴
אלא במים שלנו⁴³. ואם עבר ולש באחד מכל אלו³⁵
- הרי הפת אסורה⁴⁴.

(39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. (40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו). (41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ ובר"ח) ולא בחמי חמה". (42) מים שנחממו מהשמש. (43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרעק לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטנו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבליילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים שבתוכה (ראבי"ה). (44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה - אסור" ופירש: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו.

יב. לא תשב אשה⁴⁵ תחת השמש⁴⁶ ותלוש, ולא³⁷
תחת הרקיע ביום העצבים⁴⁷, אפילו במקום שאין³⁸

לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה - מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (22) (מסכת פסחים שם): "רב פפא שרי לממחה קדירה בתסיסי" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפוייה, אבל בקמח אסור, כנ"ל.

ו. אין בוללין²³ את השעורין במים בפסח, מפני¹
שהן רפין ומחמיצין במהרה. ואם בלל²⁴ - אם רפו²
כדי שאם הניח על-פי הביב²⁵ שאופין עליו³
החלות, יתבקעו - הרי אלו אסורין; ואם לא הגיעו⁴
לרפיון זה - הרי אלו מתרין.⁵

(23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). (24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. (25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם).

ז. החטים²⁶ מתר לכלל אותן במים כדי להסיר סבן,⁶
וטוחנין אותם מיד כדרך שטוחנין הסלת. וכבר⁷
נהגו כל ישראל בשנער ובארץ העבי ובספרד ובערי⁸
המערב, שלא יבללו החטים במים, גזרה שמא⁹
ישוהו ויחמיצו.¹⁰

(26) שהם יותר קשים ואינם ממהרים להחמץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). (27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללתות באופן שלא יחמץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חטים דשרירי (שהם קשים) לא ילתות" (לא יבלול במים).

ח. תבשיל שנתבשל ונמצאו בו שעורים או חטים:¹¹
אם נתבקעו²⁸ - הרי כל התבשיל אסור, שהרי¹²
נתערב בו החמץ; ואם לא נתבקעו - מוציאין אותן¹³
ושורפן²⁹, ואוכלין שאר התבשיל, שאין הדגן¹⁴
שנבלל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה, ואינו אלא¹⁵
מדברי סופרים.¹⁶

(28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסור אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה). (29) כמו חמץ ממש.

ט. משום³⁰ שנאמר: "ושמרתם את המצות",¹⁷
כלומר - הזהרו במצה ושמרו אותה מפל צד חמוץ¹⁸
- לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם לזהר בדגן¹⁹
שאוכל ממנו בפסח, שלא יבוא עליו מים אחר²⁰
שנצטר³¹, עד שלא יהיה בו שום חמוץ. דגן³²
שנטבע בנהר או שנפל עליו מים - פשם שאסור²²
לאכלו, כן אסור לקנימו³³; אלא מוכרו לישראל²³
ומודיעו³⁴, כדי שיאכלנו קדם הפסח. ואם מוכרו²⁴
לנכרי קדם הפסח - מוכר מעט³⁵ לכל אחד ואחד,²⁵
כדי שיכלה קדם הפסח, שמא יחזר הנכרי וימכרנו²⁶
לישראל.²⁷

(30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן

טו. אין עושין סריקין⁶² המצירין בפסח, מפני
 22 שהאשה שוהה עליהן⁶³, ומתחמצין בעת עשייתן.
 23 לפיכך הנחתומין מתירין לעשותם, מפני שהן
 24 בקיאים באמנותן וממהרים לעשותם. אבל בעלי-
 25 בתים אסורים, ואפלו צרו אותן בדפוס⁶⁴ - שמא
 26 יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס⁶⁵ וישוהו בעשייתן
 27 ויחמצו.

(62) (מסכת פסחים דף ל"ז עמוד א') פי' שמצירין בפת מין
 חיה ועוף. (63) לציירן. (64) שאינו שוהה כלום.
 (65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס.

טז. מים⁶⁶ שרוחצין בהן הידים והערכה אחר
 29 שלשין, וכן מים שמשפתשין בהן בשעת לישה -
 30 הרי זה ישפף אותן במקום מדרון⁶⁷, כדי שלא
 31 יתקבצו במקום אחד ויחמיץ.

(66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). כל זה
 לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח.

יז. אין שורין את המורסן⁶⁸ ומניחין לפני
 33 התרנגולין, שמא יחמיץ. אבל חולטין⁶⁹ להן
 34 המורסן ברותחין ומניחין לפניהן. וכבר נהגו רב
 35 העולם שלא לחלט, גזרה שמא לא ירתיח המים
 36 יפה.

(68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה
 הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת
 לאכילת עופות. (69) לשים במים רותחים שאז אינו
 מחמיץ. וראה למעלה הלכה ג'.

יח. ומתר ללוש לתרנגולין מורסן או קמח ומאכילן
 38 מיד⁷⁰, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן עד שלא
 39 ישהה לפניהן כדי הלוח מיל. וכל זמן שהן מנחרין
 40 בו או שהוא מהפך בידו - אינו מחמיץ⁷¹.
 41 וכשיפסקו מלאכל, ישטף הפלי במים וישפף
 42 במקום מדרון.

(70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). (71) כמו שכתב
 למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי
 חימוץ, ועיין עוד בהלכה י"ז.

יט. לא תשרה⁷² אשה מורסן שתולף בידה
 44 למרחץ, אבל שפה על פשרה יבש⁷³. ולא ילעס⁷⁴
 45 אדם חטין ויתן על מפתו⁷⁵, מפני שהן מחמיצות.
 46 אין נותנין את הקמח לתוך התרסת⁷⁶. ואם נתן -
 47 ישפף מיד⁷⁷, מפני שהוא ממהר להחמיץ. ואין
 48 נותנין את הקמח לתוך התרדל⁷⁸; ואם נתן - יאכל
 49 מיד.

(72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת החטים
 העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. (73) דרכם הי'
 ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובזה אין קפידא

1 השמש זורחת בו. ולא תניח את העפה ותתעסק
 2 בדבר אחר⁴⁸. ואם היתה⁴⁹ לשה ואופה⁵⁰ - צריכה
 3 שני כלים של מים: אחד, שמקטפת⁵¹ בו, ואחד,
 4 שמצננת בו ידיה. ואם עברה ולשה תחת השמש,
 5 או שלא צננה ידיה, או שעשתה עסה יתר משעור
 6 חלה - הפת מתרת⁵². וכמה שעור חלה? כמו שלשה
 7 וארבעים ביצים וחמש ביצה, בגוף הביצה
 8 הבינונית⁵³, לא כמשקלה⁵⁴.

(45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות
 (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש
 נשים לשות כאחת ואופות בתנור". (46) לפי שחום השמש
 מחמם את העיסה וקרובה להחמיץ. (47) (מסכת יומא דף
 כ"ח עמוד ב') שמתבטע השמש אז להגביר חומה בכל מקום
 מבעד לעננים. (48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'):
 "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק
 כל הזמן שלא יחמיץ. (49) (מסכת פסחים שם).
 (50) דוקא אם היתה אופה שידיה מתחממות מהתנור (לדעת
 רש"י אפילו אם אינה אופה שידיה מתחממות מעצמן).
 (51) שטחה את פני החררה במים ונותנתה לתנור.
 (52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם
 לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה).
 (53) כלומר כמדתה. (54) שאין מדתה ומשקלה שוין.

9 יג. כל זמן⁵⁵ שאדם עוסק בבצק⁵⁶, אפלו כל היום
 10 פלו - אינו בא לידי חמיץ. ואם הגביה ידו והניחו,
 11 ושהה הבצק עד שהגיע להשמיע הקול⁵⁷ בזמן
 12 שאדם מפה בידו עליו - כבר החמיץ, וישורף מיד.
 13 ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי שיהלף אדם
 14 מיל⁵⁸, כבר החמיץ, וישורף מיד. וכן אם הכסיפו
 15 פגיו באדם שעמדו שערותיו⁵⁹ - הרי זה אסור
 16 לאכלו, ואין תובין עליו ברת.

(55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב') וראה למעלה הלכה
 י"ז. (56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים).
 (57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו
 שיעור "כקרני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף
 מ"ח עמוד ב'). (58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני
 חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים
 דף מ"ה עמוד א'). ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה
 ד' הערה י"ט. (59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן
 ללובן (ערוך).

17 יד. היו שתי עסות, שהגביהו היד מהן, גלושות
 18 בעת אחת ונשתהו, האחת מהן יש לה קול ואחרת
 19 אין לה קול⁶⁰ - שתיהן ישרפו⁶¹, והרי הן חמץ
 20 גמור.

(60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו
 עמוד א') שאינו משמיע קול כחרש הזה (פירוש המשניות
 שם). (61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא
 בו שהחמיץ הרי זה אסור".

15 **הַשְּׁנָה בְּלֵא - אֵין אוֹפִין עָלָיו מִצֵּה בִּפְסָח⁹³. וְאִם**
16 **מָלְאוּ גְחָלִים וְהִסִּיק מְקוֹם שֶׁהָיָה מִבְּשֵׁל⁹⁴ בּוֹ הַחֲמֵץ**
17 **- מִתֵּר לְבִשְׁל⁹⁵ עָלָיו מִצֵּה⁹⁶.**

(92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). (93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). (94) בנ"א: "אופה". (95) בנ"א: "לאפות". (96) כבולעו כך פולטו.

18 **כג. כָּלִי מִתְּכֹת וְכָלִי אֲבָנִים⁹⁷ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ**
19 **בְּרוֹתֵיחִין בְּכָלִי רֵאשׁוֹן⁹⁸, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאֶלְפָסִין - נוֹתֵן**
20 **אוֹתוֹ לְתוֹךְ כָּלִי גָדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם**
21 **וּמְרַתִּיחֵן בְּתוֹכּוֹ עַד שֶׁיִּפְלֹטוּ⁹⁹, וְאַחֲרֵכֶּךָ שׁוֹטֵף**
22 **אוֹתוֹ בְּצוּנָה¹⁰⁰, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִצֵּה. וְכֵן הַסְפִּינִין¹⁰¹**
23 **- מְרַתִּיחֵן אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַנֶּצֶב בְּכָלִי רֵאשׁוֹן¹⁰²,**
24 **וְאַחֲרֵכֶּךָ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִצֵּה.**

(97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' צוק"מ עמ' 495/14). (98) על האש. (99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שישהה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). (100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמא יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י. ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה לא).

(101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשישם על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש - כאן בחמץ שכבולעו היה החמץ היתר, הקילו להתיר בהגעלה (מגיד משנה). (102) שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א).

25 **כד. כָּלִי מִתְּכֹת וְאֲבָנִים וְכָלִי עֲצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
26 **חֲמֵץ בְּכָלִי שְׁנִי¹⁰³, כְּגוֹן קְעֵרוֹת וְכוֹסוֹת - נוֹתֵן אוֹתוֹ**
27 **לְתוֹךְ כָּלִי גָדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתֵיחִין¹⁰⁴, וּמְנִיחֵן**
28 **בְּתוֹכּוֹ עַד שֶׁיִּפְלֹטוּ, וְאַחֲרֵכֶּךָ שׁוֹטֵף¹⁰⁵ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ**
29 **בָּהֶן בְּמִצֵּה.**

(103) ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. (104) מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. (105) במים צוננים (כמו שזכר למעלה בהלכה כ"ג).

30 **כה. כָּל כְּלִי-חֶרֶשׁ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּחִמִּין - בֵּין**
31 **כָּלִי רֵאשׁוֹן, כְּגוֹן קְדֵרוֹת; בֵּין כָּלִי שְׁנִי, כְּגוֹן**
32 **קְעֵרוֹת¹⁰⁶; בֵּין שֶׁהָיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאֶבֶר, שְׁעוּשִׁין**
33 **אוֹתוֹ בְּעֵין וְכוּכִית¹⁰⁷; בֵּין שֶׁהָיוּ חֶרֶס בְּמָה שֶׁהֵן -**
34 **אֵין מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶן בְּמִצֵּה¹⁰⁸, אֲלָא מְנִיחֵן לְאַחַר**
35 **הַפְּסָח¹⁰⁹ וּמִבְּשֵׁל בָּהֶן.**

כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה מחום המורסן, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה). (74) (שם במשנה). (75) לרפואה. (76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. (77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמיץ. (78) שמפני חוזקו וחריפותו אינו מחמיץ כל כך מהר.

1 **כ. מִתֵּר⁷⁹ לְתֵן הַתְּבָלִין⁸⁰ וְהַשְּׁמִשְׁמִין וְהַקְצָח⁸¹**
2 **וְכִיּוּצָא בָּהֶן לְתוֹךְ הַבֶּצֶק. וְכֵן מִתֵּר⁸² לְלוֹשׁ הָעֶסֶה**
3 **בְּמִים⁸³ וְשִׁמְן אוֹ דְבֵשׁ וְחֶלֶב⁸⁴, אוֹ לְקֻטֵּף⁸⁵ בָּהֶן.**
4 **וּבַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן⁸⁶ אֲסוּר לְלוֹשׁ וּלְקֻטֵּף, אֲלָא בְּמִים**
5 **בְּלֶכֶד - לֹא מְשׁוּם חֲמֵץ, אֲלָא כְּדִי שִׁיחִיָּה לֶחֶם**
6 **עֲנִי⁸⁷, וּבַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן בְּלֶכֶד הוּא שְׁצָרִיף לְהָיוֹת**
7 **זְכוּן לֶחֶם עֲנִי.**

(79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "יוצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). (80) מיני בשמים שנותנים במאכל. (81) קימעל. (82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתי היתה (שביתתי היתה ביום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים - תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה ומי) ולא אמרו לי דבר" (ועיין רבב"ד). (83) המגיד-משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד-משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. (84) (ראה למעלה הלכה ב'). (85) למרוח את העיסה. (86) כלומר בלילה הראשון ובכזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". (87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם).

8 **כא. כָּל כְּלִי-חֶרֶס⁸⁸ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּצוּנָה -**
9 **מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מִצֵּה בְּצוּנָה⁸⁹; חוּץ מִכָּלִי**
10 **שֶׁמְנִיחִין בּוֹ אֶת הַשְּׂאֹר, וְכָלִי שֶׁמְנִיחִין בּוֹ חֶרֶסֶת,**
11 **מִפְּנֵי שֶׁחֲמוּצוֹ קָשָׁה⁹⁰. וְכֵן עֲרֹבוֹת שֶׁלְּשִׁין בָּהֶן**
12 **הַחֲמֵץ, וּמְנִיחִין אוֹתוֹ שָׁם עַד שִׁיחֲמִיץ - הָרִי הֵן**
13 **בְּבֵית שְׂאֹר, וְאֵין מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶן בִּפְסָח⁹¹.**

(88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן - כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. (89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמץ בחמין אסור להשתמש בהם במצה אפילו בצונן גזירה שמא ישתמש בהם בחמין מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמא יבוא להשתמש בהם בחמין שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמין, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמין שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). (90) (מסכת פסחים שם). (91) אפילו בצונן.

14 **כב. כִּיב שֶׁל חֶרֶס⁹² שְׂאֹפִין עָלָיו חֲלוֹת חֲמֵץ כָּל**

חיייהם", ובבליעה אינו טועם טעם מרירות (פסחים קטו:).
ובנוסח אחר: "בלע מרור - יצא" (דפוסי רומא, שונצינו
וויניציאה וכת"י תימן, וכו"ה בלחם-משנה וברבינו מנוח)
וכגירסת רש"י בפסחים שם, ופירש בזה: "שאי-אפשר שלא
טעם בו טעם מרור". (8) ולפיכך אינו מפסיק בין מצה
לפיו, ויצא ידי מצה (מגיד-משנה, ועיין ראב"ד). (9) מיני
חומטים שצומחים באילן. (10) שכיון שהסיב אינו מין
מאכל, הרי הוא חוצץ. וכן כתב רבינו בפ"ג מהל' אבות
הטומאות ה"ה: "הכורך כזית מבשר נבלת העוף הטהור
בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נגע בגרונו, הרי זה
טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור" ועיין שם בכסף-
משנה ('מעשה רוקח').

ג. אכל מצה¹¹ בלא כוונה, כגון שאננסיהו עפוי"ם או
לסטיין לאכל - יצא ידי חובתו¹²; אכל פזית מצה,
והוא נכפה בעת שטותו¹³, ואחר-כך נתרפא - חיב
לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה היתה
בשעה שהיה פטור מקל המצות.

(11) ראש השנה כט, א. (12) שמצוות אין צריכות כוונה
(וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד). וכתב ה'מגיד משנה'
שדווקא כשידע שזוהי מצה והיום פסח, אבל אם חשב שאין
זו מצה כלל או שאין היום פסח - לא יצא. (13) חולה
במחלת הנפילה, בעת שהוא נופל.

ד. אין אדם¹⁴ יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא-
אם-כן אכלה מאחד מחמשת המינין¹⁵; שנאמר:
"לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו
מצות" - דברים הבאים לידי חמוץ, אם אכלן מצה,
יצא בהן ידי חובתו; אכל שאר דברים, כגון ארז
ודחן וקטניות - אין יוצא בהן ידי מצה, לפי שאין
בהם חמץ¹⁶.

(14) משנה וגמרא, פסחים לה, א. (15) חיטה ושעורה,
כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (16) וכשמתנפחות באות
לידי סרחון וקלקול ולא לידי חימוץ.

ה. העושה¹⁷ עסה מן החטים ומן הארז - אם יש
בה טעם דגן¹⁸, יוצא בה ידי חובתו. עפת הפלבים¹⁹
- בזמן שהרועים אוכלין ממנה²⁰, יוצא בה ידי
חובתו²¹; אין הרועים אוכלין ממנה²², אינו יוצא
בה, שאין זו משמרת לשם מצה. מצה שלשה
במי-פרות²³ - יוצא בה ידי חובתו בפסח²⁴. אבל אין
לשין אותה ביין או בשמן או²⁵ חלב²⁶, משום "לחם
עני", כמו שבארנו²⁷. ואם לש ואכל - לא יצא ידי
חובתו. אין יוצאין, לא בפת מורסן²⁸ ולא בפת
סבין; אבל לש הוא את הקמח בסבין שלו
ובמורסנו, ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו²⁹. וכן
פת-סלת נקיה ביותר - הרי זו מתרת ויוצא בה ידי
חובתו בפסח, ואין אומרים בה אין זה "לחם עני".

(17) חלה פ"ג מ"ז. (18) ואפילו אין בעיסה שיעור חיטים

(106) ששופכים בהם מכלי ראשון. (107) (מסכת פסחים
דף ל' עמוד ב'). (108) לפי שהתורה העידה שכלי חרס
שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים
שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב.
(109) כשמואל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב
שאמר שישברו (שם).

כו. כלי ראשון שרצה להתיחו, ולא מצא כלי
גדול ממנו כדי להתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו
שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד
שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו,
ודי¹¹⁰, ואחר-כך שוטף אותו¹¹¹ ומשתמש בו
במצה.

(110) (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך
פולטו, כשם שבלע על ידי התות ניצוצות על שפתו כן
פולטו (שם). (111) בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג).

פרק ששי

(1) נתבארו בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות
האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין
באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, רוצה לומר לאכול
בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה.

א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה כליל
חמשה-עשר, שנאמר: "בערב תאכלו מצת"; בכל
מקום² ובכל זמן³. ולא תלה אכילה זו בקרבן
הפסח⁴, אלא זו מצוה בפני עצמה, ומצותה כל
הלילה⁵. אבל בשאר הרגל - אכילת מצה רשות:
רצה, אוכל מצה; רצה, אוכל ארז או דחן או קליות
או פרות. אבל כליל חמשה-עשר בלבד - חובה.
ומשאכל פזית, יצא ידי חובתו.

(2) הן בא"י והן בחו"ל. שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת
בין בא"י ובין בחוצה לארץ (קידושין לו:). (3) בין בזמן
שביית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים.
(4) אע"פ שכתוב: "על מצות ומוררים יאכלוהו", כלומר
יאכלו את הפסח, הרי שהם תלויים זה בזה - ריבה הכתוב
פסוק מיוחד: "בערב תאכלו מצות", לומר לך שאף-על-פי
שאין קרבן פסח - מצוה לאכול מצה (פסחים קכ.).
(5) מכיון שלא כתב כאן שחכמים גזרו שלא לאכול אלא עד
חצות (כמו שכתב בסוף פ"ח מהל' קרבן פסח, לגבי אכילת
הפסח) נראה שלא גזרו אלא בפסח שמא יאכלנו אחר עלות
השחר ויתחייב בכרת, אבל במצה שאין בה כרת - לא גזרו
(רבינו מנוח). ובמצות קריאת-שמע שיש בה מלכות שמים,
גזרו בה יותר (ועיין ספר 'זמנים' עמוד מא).

ב. בלע מצה - יצא⁶; בלע מרור - לא יצא⁷. בלע
מצה ומרור כאחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא
יצא, שהמרור בטפלה למצה⁸. כרכן בסיב⁹ וכיוצא
בו ובלען - אף ידי מצה לא יצא¹⁰.

(6) מפני שנגעה בפיו, הרי היא אכילה. (7) מפני שאנו
צריכין שיטעום טעם מרור בפיו שהוא זכר ל"וימררו את

שיפרישו הלויים מעשר מן המעשר הזה לכהנים. (38) "ירושלמי" שבת פ"ג ה"ג. וכן הוא על-פי תלמוד בבלי (פסחים לח). שאינו יוצא אלא במצה שהיא שלו, ודבר זה נלמד בגזירה-שוה "לחם - לחם" מחלה, שכתוב בה: "עריסותיכם" - שלכם. ואע"פ שכלל בידנו שגזל ואכל - קנאו ב"שינוי", כמו שאמרו (כתובות ל:): "לעסיה קנייה", אפשר שהמדובר שתחב לו משהו בבית הבליעה (מ'עשה רוקח' בהקדמה בשם תלמיד הרשב"א. וראה בספר "זמנים" עמוד מא). (39) למעלה פ"א מהל' ברכות הי"א. וכן נראה ב"ירושלמי" (שם) שדין הברכה ודין מצה תלויים זה בזה.

ח. הפהגים⁴⁰ יוצאין בחלה⁴¹ ובתרומה, אף-על-פי¹⁶ שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם⁴². וכן⁴³ יוצאין במצה של מעשר שני⁴⁴ בירושלים; אבל⁴⁵ אין יוצאין במצה של בפורים, אפלו בירושלים, מפני¹⁹ שהפורים אין להם החרת בכל המושבות, ומעשר²⁰ שני אפשר שיפדה ויאכל בכל מקום⁴⁶; וכתוב: "בכל מושבותיכם תאכלו מצות" - מצה הראויה²² להאכל בכל המושבות, הוא שיוצאין בה ידי חובה.²³

(40) משנה, פסחים לה, א. (41) חלק שמפרישין לכהנים מן הבצק, ונאכלת לכהנים כתרומה. (42) שהרי זו האוכלה חייב מיתה בידי שמים. (43) פסחים לו, א. (44) אף-על-פי שאסור לאכלו אלא בירושלים. (45) שם לו, ב. (46) גמרא, שם.

ט. חלות תודה⁴⁷ ורקיקי נזיר שעשו אותן לעצמן, אין יוצאין בהן, שנאמר: "ושמרתם את המצות" - מצה המשתמרת לענין מצה בלבד, הוא שיוצאין בה; אבל זו משתמרת לענין תודה⁴⁸. ואם⁴⁹ עשאן למכר בשוק - הרי זה יוצא בה ידי חובתו, שהעושה למכר בשוק, דעתו, שאם לא ימכרו יאכל אותן, ונמצא, בשעת עשייתן שמרן לשם מצה.⁵⁰

(47) משנה, שם. (48) שם לח, ב. כרבא ותניא כוותיה. (49) משנה, שם.

י. הפל חיבין באכילת מצה, אפלו נשים⁵⁰ וצבדים⁵¹. קטן⁵² שיכול לאכל פת - מחנכין אותו⁵³ במצות ומאכילין אותו פזית מצה. חולה או זקן שאינו יכול לאכל - שורין לו רקיק במים ומאכילין אותו; והוא, שלא נמוח⁵⁴.

(50) פסחים מג, ב. ואף שכל מצוה שתלויה בזמן ידוע, נשים פטורות ממנה - כיון שמוזהרות באיסור חמץ, נצטוו גם על 'עשה' של אכילת מצה (פסחים, שם). (51) גויים שנימולו וטבלו לשם עבדות, חייבים במצוות כנשים. (52) נלמד ממה שאמרו (סוכה מב:) בענין חינוך הקטן במצוות. (53) אבל אינו בכלל "הכל חייבין" שלמעלה, כמו שכתב הרמב"ן שעל הקטן עצמו לא הטילו חיובים, ורק על אביו לחנכו (כסף-משנה). (54) ראה למעלה ה"ו.

יא. מדברי סופרים, שאין מפטירין⁵⁵ אחר מצה⁵⁶

שהיא כזית בכדי אכילת פרס, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, כיון שהאורז מחובר עם החיטים, טבעו להיות נגרר אחר החיטים, וכשמתחמצים החיטים מתחמץ גם האורז (הרמב"ן והרא"ש). ודוקא בחיטים ואורז, אבל חיטים ודוחן וכיוצא בו או שאר מיני דגן עם אורז, אינו יוצא בה ידי חובתו אלא-אם-כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס. ודעת הראב"ד שגם בחיטים ואורז דוקא כשיש כזית בכדי אכילת פרס. (19) חלה פ"א מ"ח. והיינו שעשה עיסה בשביל אכילת הכלבים. (20) שכיוון להאכיל ממנה גם לרועים הישראליים. (21) שהרי נשתמרה לשם מצה. (22) אפילו היתה פת נקיה. (23) ראה ב'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"א) שישנה נוסחא ישנה כאן, שלפיה אינו יוצא ידי חובתו גם אם לשה במי פירות. (24) שלחם עוני הוא. וכתב ה'מגיד משנה' שצריך שיוסיף קצת מים, שאם לא כן אינו בא לידי חימוץ, וכל מצה שאינה באה לידי חימוץ - אינו יוצא בה. (25) כ"ה בדפוס רומי. (26) ראה בפ"ט ממאכלות אסורות ה"ב "שאין לשין העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, שמא יאכל בה בשר. ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת עדי שלא יאכל בה בשר, הרי זה מותר". וגם כאן מדובר ששינה בצורת המצות, שאם לא כן אסורה באכילה מטעם הנ"ל. וראה למעלה פ"ה ה"ב. (27) למעלה פ"ה ה"ב. (28) כ"ה בחלה פ"ב מ"ו, שסובין ומורסן אינם בכלל חיוב בחלה, והוא-הדין לענין מצה. (29) ודוקא אם לא הפרישן, אבל אם הפרישן ממנה וחזר ועירבן לתוך הקמח ולשן ביחד, אין מצטרפין לשיעור כזית (חלה, שם).

ו. אחד מצה שנאפית בתנור או באלפס³⁰ - בין שהדביק הבצק באלפס ואחר-כך הרתית, בין שהרתית ואחר-כך הדביק, אפלו אפאה בקרקע³¹ - הרי זה יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפית אפיה גמורה, יוצאין בה; והוא, שלא יהיו חוטין של בצק נמשכין ממנה בעת שפורסה³². ויוצאין ברקיק השרוי³³; והוא, שלא נמוח. אבל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו באכילתה, שהרי אין בה טעם פת³⁴.

(30) קערה שמסיקין מתחתיה, ונותנים המצה בתוכה. (31) שעושין גומא בתוך הכירה, ושמים מים וקמח ואופין בה. (32) ששוברה. (33) היינו מצה שרויה, שעדיין יש בה טעם מצה (פסחים מא.). (34) כרבי יוסי לגבי רבי מאיר (שם).

ז. אין אדם³⁵ יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכל טבל³⁶ או מעשר ראשון³⁷ שלא נטלה תרומתו, או שגזלה³⁸. זה הפלל: כל שמברכין עליו ברכת המזון - יוצא בו ידי חובתו; וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון³⁹ - אין יוצא בו ידי חובתו.

(35) משנה, פסחים לה, א. (36) תבואת הארץ שלא הורמו ממנה תרומות ומעשרות. (37) שנותנים חלק אחד מעשרה מהתבואה ללויים, ועדיין אסורה לאכול גם ללויים עד

19 ומצנין שכליל חמשה-עשר? תלמוד לומר: "והגדת
20 לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה" - בשעה שיש
21 מצה ומרור מנחים לפניך. ואף-על-פי שאין לו בן,
22 אכלו חכמים גדולים - חייבים לספר ביציאת
23 מצרים. וכל המאריך בדברים שארעו ושהיו - הרי
24 זה משפח.⁴

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו
לאבותינו במצרים... שנאמר זכור את היום הזה... כמו
שנאמר זכור את יום השבת".

וצריך להבין מה עניינו של הפסוק המדבר בשבת לכאן?
יש שתיצו על פי מה שכתב ב'ספר המצוות' בדבר החיוב
לספר ביציאת מצרים, וציטט את הפסוק "והגדת לבנך
ביום ההוא כו'" שעליו דורשת הגמרא ש"אם אין לו בן
חייב גם בינו לבין עצמו" כמו זכירת השבת שחייב עליה
בינו לבין עצמו.

אלא שאי אפשר לתרץ כך ברמב"ם כי ב'יד החזקה' חזר
בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' והביא הפסוק "זכור את
היום הזה" וא"כ אין כלל מקום לחשוב שחייב זה הוא רק
בזמן שיש לו בן.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "זכור את היום הזה כו" בא
החיוב "ולא יאכל חמץ כו"..." "שבעת ימים תאכל מצות
כו" משא"כ בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" עניין
הזכירה הוא בפני עצמו - זכירה בדברים, שלא כמו בפסוק
"זכור את היום הזה" שבהמשך לו ובוא"ו החיבור בא
הציווי "ולא יאכל חמץ" ולכן אי אפשר לפרשו כציווי בפני
עצמו - "זכירה בדברים", לכן הוצרך להביא הפסוק "זכור
את יום השבת לקדשו" כי בו הזכירה בדברים הוא עניין
בפ"ע. ומכאן ראינו גם על הזכירה שבפסח שהיא זכירה
בדברים, היינו לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו
במצרים כו".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כה)

2) שבכל יום ולילה מצוה להזכיר יציאת מצרים (פ"א מהל'
קריאת שמע ה"ג) ואילו בליל פסח המצוה לספר בפרטות
הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. (3) [כלומר כשם
ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף-על-פי שנאמר
בלשון מקור (=בז"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את
יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא
ציווי, אף-על-פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על
התורה (שמות כ, ח). וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה
קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכור,
כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' -
'זמנים' עמוד לז. (4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות'
(שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים
בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול
וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה

1 פלום, ואכלו קליות ואגוזים וכיוצא בהן; אלא
2 אף-על-פי שאכל מצה, ואכל אחריה מאכלות
3 אחרות ופרות וכיוצא בהן - חזר ואכל פזית מצה
4 באחרונה ופוסק.

(55) אין מסיימין את הסעודה בדבר אחר, כדי שישאר טעם
מצה בפיו. (56) כרב יהודה אמר שמואל, שהשווה מצה
לפסח שאין מפטירין אחריו כלום (פסחים ק"ט:).

5 יב. אסרו חכמים לאכל מצה בערב הפסח, כדי
6 שיהיה הכר לאכילתה בערב. ומי שאכל מצה בערב
7 הפסח, מכין אותו מפת מרדות עד שתצא נפשו.⁵⁷
8 וכן אסור לאכל⁵⁸ ערב הפסח מקדם המנחה⁵⁹
9 כמעט, כדי שיקנס לאכילת מצה בתאנה. אבל אוכל
10 הוא מעט פרות או ירקות⁶⁰, ולא ימלא כרסו מהן.⁶¹
11 וחכמים⁶² הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב
12 הפסח, כדי לאכל מצה בתאנה, ויהיו מצות חביבות
13 עליו. אבל בשאר ערבי שבתות או ערבי ימים
14 טובים - אוכל והולך עד שתחשך.⁶³

(57) היינו שמזהירים אותו שלא יאכל, והוא אינו שומע
ואוכל, ומכים אותו וחוזר ואוכל וכו' מכים אותו כל זמן
שעובר על דברי חכמים ואוכל, אפילו אם במשך הזמן תצא
נפשו. ובנוסחאות אחרות, אין המלים הללו "עד שתצא
נפשו" ('מעשה רוקח' ו'רבינו מנחם'). (58) זה לשון רבינו
בפירוש המשנה, בתחילת פרק ערבי פסחים (פסחים פ"י):
"אינו אכילת לחם [חמץ] לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם
[חמץ] באותה שעה, ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה
עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה, אבל מנעוהו לאכול הרבה
משאר המאכלים". והיינו מצה עשירה שאינו יוצא בה ידי
חובתו ('תוספות' פסחים צט: ד"ה לא יאכל) או מצה
מבושלת, שאף בה אינו יוצא ידי חובה (למעלה ה"ו) ולא
הותר לאכול אלא פירות וירקות. (59) מנחה קטנה (מגיד-
משנה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בפ"י דפסחים).
(60) פסחים קז, ב: "מטביל הוא במיני תרגימא (=פירות -
רש"י), רבי יצחק מטביל בירק". (61) [בגמרא (ברכות
לה:)] מפורש שמעט יין אסור שהוא סועד הלב (ועיי"ש
ב'תוספות'). ומכיון שלא הזכיר זאת רבינו, נראה שסובר
שבין מעט ובין הרבה מותר לשותות, כמו שכתב ה'טור'
(או"ח סי' תעא). וגירסא אחרת היתה לרבינו בגמרא ברכות
שם. וראה בספרי "זמנים" עמוד לג. (62) פסחים קח, א.
(63) שם צט, ב.

פרק שביעי

(1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן
התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת מדבריהם,
וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

15 א. מצות עשה של תורה לספר² בנסים ונפלאות
16 שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה-עשר בניסן,
17 שנאמר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם
18 ממצרים", כמו שנאמר: "זכור את יום השבת".³

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג אלול - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 וְכָל הָרֶעָה שֶׁגִּמְלָנוּ, וּמִסִּים בְּנִסִּים וּבִנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ
26 לָנוּ וּבִחְרוּתֵנוּ. וְהוּא - שִׁדְרָשׁ מִ"אַרְמִי אֶבֶד אֲבִי"18
27 עַד שִׁיגְמָר כָּל הַפְּרָשָׁה19. וְכָל הַמוֹסֵף וּמִאֲרִיף
28 בְּדֶרֶשׁ פְּרָשָׁה זוֹ - הִרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

(14 פסחים קטז, א במשנה). (15 כרב (פסחים שם).
(16 לפני מתן-תורה ה' היחס נמשך גם למעלה מאברהם
ונקרא "אבות", אבל לאחר מתן-תורה "אין קורין אבות
אלא לשלשה" (ברכות טז:). (17 כשמואל שם. וכן כתב
רבינו חננאל: "והאידנא עבדינן כתרומה" (ועכשיו אנו
עושים כשניהם = כרב וכשמואל). (18 פסחים, שם.
(19 ראה ב'ספרי' פרשת כי-תבוא.

29 ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל
30 חֲמִשָּׁה-עָשָׂר - לֹא יָצָא יְדֵי חוּבָתוֹ20, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח,
31 מִצֵּה וּמְרוֹר21. פֶּסַח - עַל שֹׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל
32 בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִמְרַתֶּם זִכַּח פֶּסַח
33 הוּא לָהּ" וגו'22. מְרוֹר22 - עַל שֹׁם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם
34 אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מִצֵּה - עַל שֹׁם שֶׁנֶּגְזְלוּ.
35 וְדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן נִקְרְאִין הִגְדָּה23.

(20 חובת מצות סיפור יציאת מצרים. (21 שהרי נאמר
(שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" - שהמצוה היא לומר
ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז:). והושוו מצה ומרור
לפסח ('תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). (22 שינה מסדר
המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן (פ"ח ה"ד,
ע"ן שם). (23 על שם הכתוב: "והגדת".

36 ו. בְּכָל דּוֹר וְדוֹר24 חַיִּב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ
37 כְּאֵלּוּ הוּא בַּעֲצָמוֹ יָצָא עִתָּה מִשְׁעַבְדֵּי מִצְרַיִם,
38 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם" וגו'25. וְעַל דְּבָר זֶה
39 צִוָּה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּתּוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ פִּי עֶבֶד
40 הָיִיתִי", כְּלֹמֶר - כְּאֵלּוּ אִתָּה בַּעֲצָמִי הָיִיתִי עֶבֶד
41 וְיָצָאתָ לְחֵירוֹת וְנִפְדִּיתִי.

(24 משנה, פסחים קטז, ב. (25 כן הוא בגמרא שם:
"וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו
כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח
ההגדות שלנו.

42 ז. לְפִיכָף26 כְּשֹׁעֵד27 אָדָם בְּלֵילָה הַזֶּה, צָרִיף לֵאכֹל
43 וּלְשִׁתּוֹת וְהוּא מִסֵּב דֶּרֶךְ חֲרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד -
44 בֵּין אֲנָשִׁים, בֵּין נָשִׁים28 - חַיִּב לְשִׁתּוֹת בְּלֵילָה הַזֶּה
45 אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין29 לֹא30 מֵהֶם.
46 וְאִפְּלוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצִּדָּקָה - לֹא יִפְתָּחוּ לֹא31
47 מֵאֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת. שְׁעוֹר כָּל כּוֹס מֵהֵן - רִבִּיעִית.

(26 מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשורחר, על כן יסעד
בהסיבה כדרך בני חורין. (27 להלן ה"ח כתב רבינו:
"שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה
כוסות... ושאר אכילתו ושתייתו - אם היסב הרי זה
משובח". (28 אע"פ שפטורות מכל מצוות-עשה שהזמן
גרמא - חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס

שגמלנו מחסדיו - יהי יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים,
אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו
בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו.
מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן
זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות
הגבר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר
אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או
של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך
נאמר מה העדות", הרי שהחיוב לעסוק בהלכות פסח. וכן
הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין
בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

1 ב. מִצֵּה לְהוֹדִיעַ לְבָנִים, וְאִפְּלוּ לֹא שְׂאֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
2 "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ"5 - לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן אֲבִיו מְלַמְּדוֹ.
3 פִּינִיד? אִם הִיָּה קָטָן אוֹ טַפֵּשׁ6 - אוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, כְּלָנוּ
4 הָיִינוּ עֲבָדִים, כְּמוֹ שִׁפְחָה זֹאת אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה,
5 בְּמִצְרַיִם, וּבְלֵילָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
6 הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לְחֵירוֹת. וְאִם הִיָּה הַבֶּן גָּדוֹל וְחָכָם -
7 מוֹדִיעוֹ מַה שְׂאֵאֲרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ
8 עַל-יְדֵי מֹשֶׁה וְרַבְּנֵי - הַכָּל לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן7.

(5 כן הוא ב'ספר המצוות' שם בשם מכילתא דרשב"י
(והובא ב'מגדל עד'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול
אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו?
תלמוד-לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה
מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. (6 כנוסחת
ה'ירושלמי' (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו:
"תם". (7 משנה, פסחים קטז, א.

9 ג. וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי בְּלֵילָה הַזֶּה, כְּדִי שִׁירָאוּ
10 הַבָּנִים וְיִשְׂאֲלוּ וַיֹּאמְרוּ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה
11 מִכָּל הַלַּיְלוֹת"? עַד שִׁיָּשִׁיב לָהֶם, וַיֹּאמֶר לָהֶם: כֶּף
12 וְכָף אֲרַע, כֶּף וְכָף הִיָּה. וְכִיצֵד מִשְׁנָה? מִחֻלָּק8 לָהֶם
13 קְלִיּוֹת9 וְאִגּוּזִים10, וְעוֹקְרִים הַשְּׁלֵחַן מִלְּפָנֵיהֶם11 קִדְּם
14 שִׁיאֲכֹלוּ, וְחוֹטְפִין מִצֵּה זֶה מִיָּד זֶה12, וְכִיּוֹצֵא
15 בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ כֶּן13 - אִשְׁתּוֹ שׂוֹאֲלָתוֹ. אֵין
16 לוֹ אִשָּׁה - שׂוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה
17 הַזֶּה", וְאִפְּלוּ הָיוּ כָּלָן חֲכָמִים. הִיָּה לְבָדוּ - שׂוֹאֵל
18 לַעֲצָמוֹ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה".

(8 פסחים קט, א. (9 שבלי חטים קלויים. (10 וזהו
השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחר הסעודה.
(11 מסירין את השולחן מהמקום (פסחים קטז:).
(12 פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד
פירש שממחרין לאכול. (13 פסחים קטז, א.

19 ד. וְצָרִיף14 לְהַתְחִיל בְּגִנוֹת וּלְסִים בְּשֻׁבָּח. פִּינִיד?
20 מִתְחִיל וּמִסְפֵּר, שֶׁבִּתְחִלָּה15 הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ16, בִּימֵי
21 תְּרַח וּמִלְפָּנֵיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחֵר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין
22 אַחֵר עֲבוֹדַת אֱלִילִים; וּמִסִּים בְּדַת הָאֱמָת, שֶׁקָּרְבָנוּ
23 הַמָּקוֹם לוֹ, וְהַבְדִּילָנוּ מֵהָאֱמוּת, וְקָרְבָנוּ לְיַחֲוָדוֹ. וְכֶן
24 מִתְחִיל17 וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם

בִּרְכָּה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה⁴⁵. וְכֹס רִאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קְדוּשׁ
הַיּוֹם. כֹּס שְׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהִגְדָּה⁴⁶. כֹּס
שְׁלִישִׁי, מְבַרֵךְ עָלָיו בְּרַכַּת הַמָּזוֹן. כֹּס רְבִיעִי, גּוֹמֵר
עָלָיו אֶת הַהִלָּל וּמְבַרֵךְ עָלָיו בְּרַכַּת הַשִּׁיר⁴⁷. וּבֵין
הַפּוֹסוֹת⁴⁸ הָאֵלּוּ, אִם רָצָה לְשִׁתּוֹת שׁוֹתָהּ. בֵּין שְׁלִישִׁי
לְרְבִיעִי, אֵינוֹ שׁוֹתָהּ⁴⁹.

זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הד'
כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה
בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו
ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו
כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא
סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין
ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא
לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר
אותנו על זה בעת הלימוד לפניו" (מעשה רוקח' בשם ספר
כת"י קדמון). (46) בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש
למעניו מים" (מעשה רוקח'). (47) היא "יהללוך" (להלן
פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים קיח.). (48) משנה, פסחים
קז, ב. (49) שמא ישתכר וישן ולא יגמור את ההלל, אבל
מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר (הגהות
מיימוניות' בשם 'ירושלמי').

יא. הַחֲרֻסָּת מִצֻּמָּה⁵⁰ מְדַבְּרִי סוּפְרִים, זָכַר לְטִיט, וְ
שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמַצְרִים⁵¹. וְכִיצַד עוֹשִׁין אוֹתָהּ?
לֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוֹגְרוֹת אוֹ צִמּוּקִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן
וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֶמֶץ⁵² וּמַתְּבִילִין אוֹתָן
בְּתַבְלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתֶכֶן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֵּׁלַחַן
בְּלִילֵי הַפֶּסַח.

(50) כרבי אלעזר ברבי צדוק במשנה (פסחים קיד.) ואף-על-
פִּיכֵן אֵין מְבַרְכִים עֲלֶיהָ "אשר קדשנו במצותיו וכו'" מפני
שהיא טפלה למרור ('טור' או"ח סי' תעה, ורבינו מנוח
כאן). ורבינו בפירוש המשנה כתב שלרבי אלעזר ברבי צדוק
צריך לברך עליה אשר קדשנו וכו' אלא שאין הלכה כדבריו.
וכאן חזר בו רבינו ממה שכתב שם (ב"ח שם, ועיין
לחם-משנה כאן). (51) בחומר ובלבנים. כרבי יוחנן
(פסחים קטז.) ולא כרבי לוי שאמר: זכר לתפוח שהיו
יולדות בניהן תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתך.
(52) בגמרא שם: "אמר אביי: הילכך צריך לקהוייה (=)
לעשותו חריף) זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה (= לעשותו עב)
זכר לטיט". ורבינו, אף-על-פי שכתב: "זכר לטיט" - הביא
שנותנים לתוכה חומץ (= לעשותה חריף) משום זכר
למרירות ('טור' או"ח סי' תעב). וגרס בגירסת הרי"ף: "צריך
לקהוייה" ולא גרס: "זכר לתפוח" (ב"ח שם).

יב. אֲכִילַת מְרוֹר אֵינָה מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה,
אֲלָא תְלוּזָה הִיא בְּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת
לְאֲכֹל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַל מִצֵּה וּמְרוֹרִים⁵³; וּמְדַבְּרִי
סוּפְרִים - לְאֲכֹל הַמְרוֹר לְבָדוֹ בְּלִיל זֶה, אֲפֹלוֹ אֵין
שֶׁם קָרְבָן פֶּסַח.

(53) שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו",

של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים
(בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה
שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי,
ולקחתיו". (29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף
יותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של
מלכיות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח
סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספ"ח ה"י) שמותר
לשתות כוס חמישי. (30) בדפוס רומי, ליתא.
(31) הגבאים.

ח. אֲפֹלוֹ עֲנִי שְׁבִישָׁא³² לֹא יֵאכֹל עַד שְׁיִסֵּב. אִשָּׁה
אֵינָה צְרִיכָה הִסְבָּה³³. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא -
צְרִיכָה הִסְבָּה. וּבֵין אֲעֵל אֲבִיו³⁴, וְהַשְׁמֵשׁ בִּפְנֵי רַבּוֹ -
צְרִיכִין הִסְבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֵינוֹ מְסַב³⁵,
אֲלָא-אִם-כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וְהִסְבָּת יָמִין אֵינָה
הִסְבָּה³⁶, וְכֵן הַמְסַב³⁷ עַל עַרְפוֹ אוֹ עַל פְּנָיו³⁸ - אֵין
זוֹ הִסְבָּה. וְאִמָּתִי צְרִיכִין הִסְבָּה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת
פְּזִית מִצֵּה וּבִשְׁתִּית אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ³⁹; וְשֶׁאֵר
אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ - אִם הִסֵּב, הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם
לֹא, אֵינוֹ צְרִיךְ.

(32) פסחים צט, ב. (33) שסתם אשה, אין דרכה להסב
בשום פעם. (34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו
ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על
כבודו לבנו. (35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה
אין זו דרך מורא. (36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו
הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). (37) פסחים, שם.
(38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש
רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועיין"ש
ב'תוספות' ד"ה פרקדן). (39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו
בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו
שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים
מפני שמרור הוא זכר לעבדות) אלא שבכלל כל שאר
אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור
אם הסיב הרי זה משובה - "זמנים" עמוד מב].

ט. אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, צְרִיף לְמִזְגָּה⁴⁰ אוֹתָן פְּדִי
שְׁתֵּיהֶן שְׁתֵּיהֶן עֲרֵבָה, הַכֹּל לְפִי הֵינִן וּלְפִי דַעַת
הַשְׁוֹתָהּ. וְלֹא יִפְחַת בְּאַרְבַּעַת מְרַבִּיעִית זֵין חִי⁴¹.
שְׁתֵּה אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלוֹ מֵינִן שְׁאִינוֹ מְזוּג - יָצָא יָדִי
אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יָצָא יָדִי חֲרוֹת⁴². שְׁתֵּה אֲרֻבָּעָה
כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבֵת אֶחָת⁴³ - יָדִי חֲרוֹת יָצָא, יָדִי
אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שְׁתֵּה מִכָּל כּוֹס מִהֵן
רַבּוֹ - יָצָא⁴⁴.

(40) שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתייה. (41) באופן
שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד
רביעית. (42) פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה
(רש"י). (43) פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן
- לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה.
(44) פסחים, שם. ולתחילה צריך לשתות כל הכוס.

י. כָּל כּוֹס וְכֹס מְאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָלָלוּ, מְבַרֵךְ עָלָיו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד אלול - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שואל. ואומר הקורא¹⁶: "מה נשתנה הלילה הזה
מכל הלילות - שפכל הלילות אין אנו מטבילין¹⁷
אפלו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים¹⁸. שפכל
הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הזה פלו
מצה. שפכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי, שלוק
ומבשל, והלילה הזה פלו צלי¹⁹. שפכל הלילות אנו
אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרוצים. שפכל
הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין, והלילה
הזה פלנו מסבין²⁰."

(10) לעשות שינוי לתינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה
נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). (11) כדעת
הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז
וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל
את הארס שביירות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו
צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לטיט,
כמו שכתב למעלה (פרק ד' הלכה י"א). (12) כן כתבו גם
הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל
אכילה זו אינה אלא לעשות שינוי לתינוקות למה צריך
דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה).
(13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התינוקות ויעוררם לשאול
(מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). (14) שלא כל המסובים
קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן
כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרביץ
שנה כ"ב ספר א'). (15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים
שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלחנו לפניו.
(16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים
פסחים עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה".
(17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני
אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. (18) הירק
והמרור בחרוסת. (19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי.
(20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל
במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה
שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל
השנה ולא היה בזה משום שינוי.

ג. בזמן הזה אינו אומר: "והלילה הזה פלו צלי",
שאין לנו קרבן. ומתחיל בגנות²¹ וקורא, עד שגומר
דרש פ'רשת "ארמי אבד אבי" פלה.

(21) למעלה פרק ד' הלכה כ'.

ד. ומחזיר השלחן לפניו ואומר: "פסח זה שאנו
אוכלין, על שם שפסח המקום על פתי אבותינו
במצרים, שנאמר: ואמרם זבח פסח הוא לה'".
ומגביה המרור²³ בידו ואומר: "מרור זה שאנו
אוכלין, על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו
במצרים, שנאמר: וימררו את חיייהם". ומגביה
המצה בידו ואומר: "מצה זו שאנו אוכלין, על שם
שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה
עליהם הקדוש-ברוך-הוא וגאלם מיד, שנאמר:
ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו'". ובזמן

בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור
(פסחים קכ.).

יג. מרוצים⁵⁴ האמורים בתורה הן החזרת⁵⁵
והעלשין והתמכא והחרחבינא והמרור - כל אחד
מחמשת מיני ירק אלו נקרא מרור. ואם אכל מאחד
מהן או מחמשתן פזית - יצא⁵⁶, והוא שיהיו לחין⁵⁷.
ויוצאין בקלח שלהן, אפלו יבש⁵⁸. ואם שלקן⁵⁹ או
כבשן⁶⁰ או בשלן - אין יוצאין בהן⁶¹.

(54) משנה, פסחים לט, א. (55) חסא, על שם שחם
הקדוש-ברוך-הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם
אמרו שמצה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים.
והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצה בחזרת" -
מצה גם בחזרת שאף-על-פי שהיא מתוקה, יוצאים בה -
כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). (56) משנה, שם.
(57) שם, לט, ב. (58) שם. (59) בישלם הרבה.
(60) בחומץ או שראן במים מעת לעת. (61) שבטל טעם
המרירות שלהם (שם).

יום חמישי י"ד אלול ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות,
ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין
לו מה שראוי לעשות דברים אלו - כיצד יעשה.

א. סדר עשיית מצות אלו בליל חמשה-עשר פך
הוא: בתחלה מוזגין כוס לכל אחד ואחד, ומברך
"בורא פרי הגפן", ואומר עליו קדוש היום² וזמן³
ושותה⁴. ואחר-כך מברך "על נטילת ידים"⁵ ונוטל⁶
ידיו⁶. ומביאין שלחן ערוך, ועליו מרור וירק אחרי,
ומצה וחרסת, וגופו של פכש הפסח, ובשר חגיגה⁸
של יום ארבעה-עשר. ובזמן הזה מביאין על
השלחן שני מיני בשר⁹: אחד זכר לפסח, ואחד זכר
לחגיגה.

(2) "אשר קדשנו במצותיו כו' מקדש ישראל והזמנים".
(3) "שהחיינו". (4) בהסיבה. (5) שכל דבר שטיבולו
במשקה צריך נטילת ידים (פסחים דף קט"ז עמוד א'). והרי
הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן
הלכה ב'). (6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל
המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים
דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). (7) (מסכת
פסחים דף קי"ד עמוד ב'). (8) היו אוכלים אותה לפני
קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע.
(9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב').

ב. מתחיל ומברך "בורא פרי האדמה", ולוקח ירק
ומטביל¹⁰ אותו בחרסת¹¹ ואוכל פזית¹², הוא וכל
המסבין עמו, כל אחד ואחד אין אוכל פחות
מפזית. ואחר-כך עוקרין השלחן¹³ מלפני קורא
ההגדה¹⁴ לבדו¹⁵, ומוזגין הכוס השני, וכאן הן

כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח (להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח' מהלכות פסחים הלכה ג'). (28) (ראה למעלה פרק ז' הלכה י').

ו. ואחר-כך מברך "על נטילת ידים" ונוטל ידיו שנית, שהרי הסיח דעתו²⁹ בשעת קריאת ההגדה. ולקח שני ריקנין, וחולק אחד מהן, ומניח פרוס³⁰ לתוך שלם, ומברך³¹ "המוציא לחם מן הארץ". ומפני-מה אינו מברך על שתי כפרות פשאר ימים טובים? משום שנאמר: "לחם עני" - מה דרפו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה. ואחר-כך בורך³² מצה ומרור באחת, ומטביל בחרסת³³ ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים", ואוכל. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו³⁴, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

(29) ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א'). (30) (מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'). (31) על המצה הפרוסה. (32) כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". (33) זכר לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). (34) כחכמים החולקים על הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').

ז. ואחר-כך מברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח", ואוכל מבשר חגיגת ארבעה-עשר תחלה. ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח", ואוכל מגופו של פסח. ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח³⁵.

(35) שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת פסחים דף קכ"א עמוד א').

ח. בזמן הזה, שאין שם קרבן - אחר שמברך "המוציא לחם" חוזר ומברך "על אכילת מצה", ומטביל מצה בחרסת³⁶ ואוכל³⁷, וחוזר ומברך "על אכילת מרור", ומטביל מרור בחרסת ואוכל. ולא ישהה³⁸ אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזו מצוה מדברית סופרים. וחוזר ובורך מצה ומרור, ומטביל בחרסת, ואוכל בלא ברכה זכר למקדש.

(36) זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). (37) ומרור אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרור אינו אלא מדרבנן (למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של רשות וכלל בידיו כי דבר של רשות מבטל טעם המצוה (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו') שבזמן המקדש, שגם המרור מן התורה, אפשר לכרוך

1 הַזֶּה אוֹמֵר: "פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזֶמֶן שְׁבִית
2 הַמִּקְדָּשׁ הָיָה, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל
3 בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'".

(22) [במצה ומרור צריך להגביה כמו שכתב בסמוך ופסח אינו צריך להגביה שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ו עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך להגביה אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים והוסיפו ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרור ועל המצה צריך להגביהם ולהראותם למסובים]. (23) [הקדים מרור למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה')] כנוסחת המשנה (כן כתב רבינו מנחם, וכ"ה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפנינו הקדימו מצה למרור) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים מצה למרור. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים מצה ומרור מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף קט"ו עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרור קשור יותר בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרור למצה, אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרור, שאינו אלא מדרבנן - "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה].

4 ה. ואומר²⁴: "לפיקך אנו תיבין להודות להלל
5 לשבח לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה
6 לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, והוציאנו
7 מעבדות לחרות, מיגורן לשמחה ומאפלה לאור
8 גדול, ונאמר לפניו הלויה". "הללויה הללו עבדי
9 ה' וגו'" עד "חלמיש למעינו מים", וחותם:
10 "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו
11 וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה
12 לאכל-בו מצה ומרורים". ובזמן הזה מוסיף: "בן
13 ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים
14 אחרים הפאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין
15 עירך וישישים בעבודתך²⁶, ונאכל שם מן הזבחים
16 ומן הפסחים²⁷ שנגיע דמם על קיר מזבחך לרצון,
17 ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו.
18 ברוך אתה ה' גאל ישראל". ומברך²⁸ "בורא פרי
19 הגפן" ושותה הכוס השני.

(24) (משנה במסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב'). (25) להדגיש שאנו בני חורין - "עבדי ה' ולא עבדי פרעה". (26) לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר, שמחים בבנין וישישים בעבודה (הגר"א). (27) זבחים ואחר

25 יב. מי⁵³ שאין לו יין⁵⁴ בלילי הפסח - מקדש על
26 הפת, בדרך שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על
27 הסדר הזה. מי שאין לו יין⁵⁵ אלא מרור בלבד -
28 בתחלה מברך על המרור שתי ברכות: "בורא פרי
29 האדמה" ו"על אכילת מרור" ואוכל, וכשיגמר
30 ההגדה מברך על המצה ואוכל, וחוזר ואוכל מן
31 המרור בלא ברכה.

(53 (רי"ף). (54 אפילו כוס אחד. (55 (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). (כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א').

32 יג. מי⁵⁶ שאין לו מצה משמרת⁵⁷ אלא פזית -
33 כשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך "על
34 אכילת מצה"⁵⁸ ואוכל אותה פזית, ואינו טועם
35 אחריו כלום⁵⁹.

(56 (רי"ף). (57 לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה ט'). (58 ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע. (59 שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה י"א).

36 יד. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ - אינו חוזר
37 ואוכל⁶⁰. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה
38 - חוזרין ואוכלין⁶¹. נרדמו כלן וגעורו - לא יאכלו.
39 נתנמנמו כלן - יאכלו⁶².

(60 (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה כהפסק והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל" (מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה. (61 מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסק אפילו לגבי הישנים. (62 כרבי יוסי (מסכת פסחים דף ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה שאמר תנא קמא: "ישנו כולן - לא יאכלו" ועל זה אמר ר' יוסי שזהו דוקא בנרדמו אבל נתנמנמו, והוא שיתחילו לישן ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו מקצתן יאכלו").

סליקו להו הלכות חמץ ומצה

נסח ההגדה

40 נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות¹ כף
41 היא: מתחיל על כוס שני ואומר: בבהילו² יצאנו
42 ממצרים.

(1 (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד'). (2 בבהלה וחפזון וכן בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'): "בחפזון יצאת מארץ מצרים" - "בבהילו נפקת מארעא דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג).

שניהם ביחד. (38 (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהות.

1 ט. ואחר-כך נמשך בסעודה, ואוכל כל מה שהוא
2 רוצה לאכל, ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות,
3 ובאחרונה אוכל מבושר הפסח אפילו פזית, ואינו
4 טועם אחריו כלל³⁹. ובזמן הזה אוכל פזית מצה,
5 ואינו טועם אחריה כלום⁴⁰, כדי שיהיה הפסק
6 סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו,
7 שאכילתו היא המצה.

(39 שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף קי"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן" (תוס' רע"א בשם תשב"י). (40 כרב יהודה אמר שמואל ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן".

8 י. ואחר-כך נוטל ידיו⁴¹ ומברך ברכת המזון על כוס
9 שלישי ושותהו. ואחר-כך מוזג כוס רביעי וגומר
10 עליו את ההלל⁴², ואומר עליו ברכת השיר, והיא
11 "ההללוה' ה' כל מעשיך וכו'"⁴³, ומברך "בורא פרי
12 הגפן". ואינו טועם אחר-כך כלום כל הלילה, חוץ
13 מן המים. ויש לו למזג כוס חמישי⁴⁴ ולומר עליו
14 הלל הגדול, מ"הודו לה' כי טוב" עד "על נהרות
15 בבל". וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות. ויש
16 לו לגמר את ההלל בכל מקום שירצה, אף-על-פי
17 שאינו מקום סעודה.

(41 למים אחרונים. (42 שעד עכשיו קרא רק עד "למענינו מים" (למעלה הלכה ה'). (43 כרב יהודה (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'). (44 כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" ובספר מעשה רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם: "שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה מוסיף".

18 יא. מקום⁴⁵ שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים,
19 אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין,
20 גזרה שמה יאמרו בשר פסח הוא⁴⁶. ובכל מקום⁴⁷
21 אסור לאכל שזה צלוי בלוי⁴⁸ בליל זה, מפני
22 שנהגה כאוכל קדשים בחוץ. ואם⁴⁹ היה מחתף, או
23 שחסר ממנו אבר⁵⁰ או שלק בו אבר והוא מחתף⁵¹
24 - הרי זה מתר במקום שנהגו⁵².

(45 (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). (46 והרי הוא אוכל קדשים בחוץ. (47 אפילו במקום שנהגו לאכול צלי. (48 (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים. (49 (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). (50 שכיון שהוא חסר אינו דומה לפסח. (51 אפילו מחובר. שלא יטעו שזה קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. (52 אפילו כוס אחד.

סיפרה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגרו"מ
כשר מבוא פרק כ"ב).

רשע מה הוא אומר? "מה העבודה הזאת לכם?"
לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל
כפר בעקר. אף אתה הקהה את שניו ואמור לו:
"בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים". לי ולא
לו. ואלו היה שם לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר? "מה זאת?". ואמרת אליו:
בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים."

ושאינו יודע לשאל את פתח לו, שנאמר: "והגדת
לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה יי לי
בצאתי ממצרים". "והגדת לבנך" - יכול מראש
חדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי "ביום
ההוא", יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור
זה". לא אמרתיו אלא בשעה שמצה ומרור מנחים
לפניה.

מתחלה עובדי אלהים אחרים היו אבותינו, ועכשו
קרבו המקום לעבודתו. שנאמר: "ויאמר יהושע
אל כל העם: כה אמר יי אלהי ישראל, בעבר הנהר
ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי
נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את
אברהם מעבר הנהר, ואלף אותו בכל ארץ כנען,
וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק
את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר
לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים."

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא.
שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו
שאמר לאברהם אבינו בין הבהרים. שנאמר:
"ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ
לא להם, ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה,
וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו
ברכש גדול."

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד
עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו
לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.
צא ולמד מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב
אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולכן בקש
לעקר את הכל, שנאמר: "ארמי אבד אבי, ויירד
מצרימה, ויגר שם" - מלמד שלא ירד להשתקע
אלא לגור שם, שנאמר: "ויאמרו אל פרעה: לגור
בארץ באנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי
כבד הרעב בארץ כנען. ועתה ישבו נא עבדיך בארץ
גשן."

(5) בהגדות שלנו נוסף: "וירד מצרימה אנוס על פי הדבור"
וכ"ה בנוסחת רב עובדיה.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.
כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך לפסח ייתי ויפסח.
השתא הקא, לשתא דאתא בארעא דישראל. השתא
הכא עבדי, לשתא דאתא בני חרי:
מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל
הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה
הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ
ומצה, והלילה הזה בלוי מצה. שבכל הלילות אנו
אוכלים שאר ירקות, והלילה הזה מרור. שבכל
הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין, והלילה
הזה בלנו מסבין:

(3) ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים
בשר צלי כז" (פרק ח' הלכה ב').

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו
משם ביד חזקה וברוע נטויה. ואלו לא הוציא
הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים - עדין
אנו, בגינו ובגיו משעבדים היינו לפרעה
במצרים. ואפלו בלנו חכמים, בלנו נבונים, בלנו
זקנים, בלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר
ביציאת מצרים. שכל המאריך לספר ביציאת
מצרים הרי זה משבח.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן
עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין
בבגדי-ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו
הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו
הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן
שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים
בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען
תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".
"ימי חייך" - הימים. "כל ימי חייך" - הלילות.
וחכמים אומרים: "ימי חייך" - העולם הזה. כל
ימי חייך" - להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל, ברוך הוא.
כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם. ואחד
רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל:

חכם מה הוא אומר? "מה העדות והחקים
והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם?". אף אתה
אמור לו בהלכות הפסח: "אין מקטירין אחר הפסח
אפיקומן".

(4) בכ"ה התימנים, בדפוס רומא שונצינו וויניציאה הנוסחא:
"אותנו" וכ"ה בירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ד')
ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל
בלשון "אותנו" שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא
כהרשע שאומר "לכם" ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא
שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא

1 "בַּמָּתִי מַעֲט" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נִפְשׁ יִרְדּוּ
2 אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבִּי
3 הַשָּׁמַיִם לְרֹב".
4 "וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי" - מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַצִּינִים שֵׁם
5 לְגוֹי.
6 "גְּדוֹל וְעֶצּוֹם" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ
7 וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ
8 אוֹתָם".
9 "וְרֹב" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רִבְכָּה כָּצְמַח הַשָּׂדֶה
10 נִתְחַיֵּךְ, וַתְּרַבֵּי וַתִּגְדְּלִי וַתְּבֹאִי בַּעֲדֵי עֲדִיִּים, שְׂדֵים
11 נִכְנֹו, וַיִּשְׁעֶרְךָ צִמָּח, וְאֵת עֵרֶם וְעִרְיָה".
(6) בַּהֲגֹדוֹת שִׁלְנוּ נֹסֵף כֹּאן: "וַאֲעֹבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ כֹּו
בְּרַמִּיךָ חַיִּי".
12 "וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה
13 נִתְחַכְמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה
14 וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן
15 הָאָרֶץ".
16 "וַיַּעֲנוּנוּ" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים
17 לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה, אֵת
18 פֶּתֶם וְאֵת רַעַמְסֵס".
19 "וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:
20 "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְךָ".
21 "וַיַּצְעֵק אֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי
22 בְּיָמִים הַרְבִּים הֵהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאֱנַחוּ בְנֵי
23 יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעֻקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל
24 הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה".
25 "וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קִלְנוֹ" - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע
26 אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת
27 אֲבֹרָהֶם אֶת יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב".
28 "וַיִּירָא אֶת עֲנִינוֹ" - זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כִּמּוֹ
29 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּירָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע
30 אֱלֹהִים".
31 "וְאֵת עֲמָלָנוּ" - אֵלּוּ הַבָּנִים, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל
32 הַבֶּן הַיְּלֹוֹד הַיְּאוּרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבֵּת תַּחֲיִין".
33 "וְאֵת לַחֲצֹנוֹ" - זֶה הַדַּחֲק, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם
34 רְאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם".
35 "וַיִּוָּצְאוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מֶלֶאךָ, וְלֹא עַל
36 יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
37 בְּכַבְדּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַבְדִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה
38 הַזֶּה, וְהַבִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד
39 בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְיָ".

(8) בַּהֲגֹדוֹת שִׁלְנוּ נֹסֵפוּ כֹּאן כַּמָּה דְּבָרִים: "רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי
כֹּו רַבִּי אֲלִיעֶזֶר כֹּו רַבִּי עֲקִיבָא כֹו כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת כֹּו
לְכַפֵּר עַל כָּל עוֹנוֹתֵינוּ".
62 רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ
63 בְּפִסְחָא, לֹא יֵצֵא יְדֵי הוֹבְתָיו: פֶּסַח. מִצָּה. וּמְרוֹרִים.
64 פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
65 קָיָם, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמִּקְדָּשׁ עַל בְּתִי
66 אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח
67 הוּא לִי אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
68 בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֵת פִּתְיָנו הַצִּיל, וַיִּקַּד הָעָם
69 וַיִּשְׁתַּחֲווּ".
70 מִצָּה זֶה שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שְׁלֹא
71 הַסְפִּיק בַּצֶּקֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה
72 עָלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיִּגְאֵל
73 מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ
74 מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֻמֶּץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם
75 וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֲמַה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם".
76 מְרוֹרִים אֵלּוּ שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם
77 שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.
78 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר
79 וּבִכְלָבִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשָׂדֶה, אֶת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר
80 עָבְדוּ בָּהֶם בְּפִרְךָ".
81 וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר חֵיב אָדָם לִרְאוֹת עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא
82 יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שְׁלֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְד גָּאֵל, אֲלֵא
83 אִף אוֹתָנוּ גָּאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם,
84 לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
85 לְאַבְרָהָם".

(7) בַּהֲגֹדוֹת שִׁלְנוּ נֹסֵף: "וַעֲבַרְתִּי בֶּאֱרֶץ מִצְרַיִם כֹּו וְלֹא
מִלֶּאךָ כֹּו וְלֹא שָׂרָף כֹּו וְלֹא אַחֵר".
40 "בְּיָד חֲזָקָה" - זֶה הַדְּבָר, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יָד
41 יְיָ הוֹצִיָה מִמִּקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בְּפֹסִסִים בְּחִמּוֹרִים
42 בְּגִמְלִים בְּכֶקֶר וּבִצְאָן, דֶּבֶר כְּבֹד מְאֹד".

39 שופר". ומפי השמועה⁹ לְמַדּוּ: מֵהַ תְּרוּעַת יוֹבֵל
40 בְּשׁוֹפֵר, אִף תְּרוּעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפֵר¹⁰.

(2) עיקר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, ולכן מברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר, ואם תקע ולא שמע קול השופר - לא יצא (להלן הלכה ח). וראה ב'תשובות רבינו' בסוף הספר. (3) כלשון הכתוב (במדבר כט, א): "יום תרועה יהיה לכם". ובהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"י) בתקיעת היובל, כתב רבינו שמצוה לתקוע (ועיין כסף-משנה). (4) ביום הכיפורים של יובל, היא שנת החמישים. וראה בהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"ח) שאחר שגלינו מארצנו, בטל דין היובל עד שיתקבצו הגליות. (5) ראש השנה כו, א. סתם קרן של כבשים הוא כפוף ('בית יוסף'), ואמר רבי אבהו (ר"ה טז): "למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". (6) סובר רבינו, שמה שאמר רבי לוי (שם כו:) מצוה של ראש השנה בכפופין, כלומר של אילים או כבשים כפופים, הכוונה ששופרות אחרים פסולים. ודעת הראב"ד ושאר הראשונים, שאין זה אלא למצוה מן המוכרח, אבל בדיעבד כשר אפילו ממנינים אחרים. (7) הכפוף. כמו שכתב למעלה ('בית יוסף'). (8) שכתוב "יום תרועה" (במדבר שם), אבל עדיין לא שמענו במה יתקע אם בשופר או בשאר דברים. (9) הלכה למשה מסיני. (10) ראש השנה לג, ב.

41 ב. במקדש היו תוקעין בְּרֹאש־הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפֵר אֶחָד,
42 וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצִּדְדִּין¹¹. הַשׁוֹפֵר מְאָרִיף¹²,
43 וְהַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְרוֹת, שְׁמֵצוֹת הַיּוֹם בְּשׁוֹפֵר¹³. וְלִמָּה
44 תּוֹקְעִין עִמּוֹ בַּחֲצוֹצְרוֹת? מִשּׁוּם שְׁנֵאָמַר: "בַּחֲצוֹצְרוֹת
45 וְקוֹל שׁוֹפֵר הֲרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אַכֵּל בְּשָׂאֵר
46 מְקוֹמוֹת אֵין תּוֹקְעִין בְּרֹאש־הַשָּׁנָה, אֶלָּא בְּשׁוֹפֵר
47 בְּלִבְדָּ¹⁴.

(11) משנה, שם כו, ב. שני אנשים היו תוקעין בחצוצרות בשעת התקיעה בשופר. (12) אחרי שגמרו לתקוע בחצוצרות, ממשיך עוד השופר לתקוע. (13) ולכך מסיימין במצות היום. (14) ראש השנה כז, א. כתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח, ו) - אימתי יריעו בשופר וחצוצרות ביחד - לפני ה', ו"לפני" משמע שהשכינה שרויה שם ומריעים לפניה כביכול, כמו "ודוד מכרכר לפני ה'" (שמואל-ב ו, יד) שהיה הארון מהלך אתם.

48 ג. שופר של עֶפְרוֹם¹⁵, אֵין תּוֹקְעִין בוֹ לְבִתְחִלָּה¹⁶.
49 וְאִם תִּקַּע - יִצָּא¹⁷. וְשֵׁל עֵיר הַנִּדְחָת¹⁸ - אִם תִּקַּע בוֹ,
50 לֹא יִצָּא¹⁹. שׁוֹפֵר הַגָּזוּל שֶׁתִּקַּע בוֹ - יִצָּא, שְׂאִין
51 הַמִּצְוָה אֶלָּא בְּשִׁמְיעַת הַקּוֹל²⁰, אֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא נִגַּע
52 בוֹ²¹ וְלֹא הִגְבִּיהוּ הַשּׁוֹמְעִים²² - יִצָּא, וְאֵין בְּקוֹל דִּין
53 גָּזוּל²³. וְכֵן שׁוֹפֵר שֶׁל עוֹלָה²⁴, לֹא יִתְקַע בוֹ²⁵; וְאִם
54 תִּקַּע - יִצָּא, שְׂאִין בְּקוֹל דִּין מְעִילָה²⁶. וְאִם תֹּאמַר:
55 וְהִלּוּא נִהְיָה בְּשִׁמְיעַת הַקּוֹל²⁷? מִצְוֹת לֹאוֹ לִהְנוֹת
56 נִתְּנוּ²⁸. לְפִיכָךְ הַמִּדֵּר הַנִּהְיָ מִשׁוֹפֵר²⁹, מֵתָר לְתַקֵּעַ
57 ³⁰וּתְקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.

(9) בהגדות שלפינו נוסף כאן: "שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" וכ"ה במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').

1 לְפִיכָךְ אָנוּ חַיִּים הַיּוֹדוֹת לַהֲלִיל לְשִׁבְחָה לְפָאֵר
2 לְרוֹמָם לְגַדֵּל וְלַהֲדֵר וּלְנַצַּח לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ
3 וְלִאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֵּי. וְהוֹצִיאָנוּ מִעֲבָדוֹת
4 לַחֲרוֹת, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֲלָה, וּמִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֶבֶל
5 לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֶפְלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו
6 הַלְלוּיָהּ.

7 הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדִּי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ. יְהִי שֵׁם יְיָ
8 מְבָרָךְ וְכו', עַד "תִּלְמִישׁ לְמַעְיָנוּ מִיָּם".

9 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ
10 וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלִּילָה הַזֶּה
11 לְאַכֵּל בּוֹ מִצָּה וּמִרּוֹרִים. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְגִיעָנוּ
12 לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ
13 לְשִׁלוֹם, שְׂמֵחִים כְּכֵן עֵירֵךְ וְשִׂשְׁיִים בְּעִבּוֹדְתֶךָ.
14 וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים שֶׁיְגִיעַ דָּמָם
15 עַל קִיר מִזְבִּיחְךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדֶה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל
16 גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאֵל
17 יִשְׂרָאֵל:

18 כְּסֹדֶר שְׂמִיכָרֵיךְ וְקוֹרְאִים הַהֲגָדָה בְּלִיל יוֹם טוֹב
19 רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כֶּךָ מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלִיל הַשְּׁנִי
20 שֶׁל גָּלִיּוֹת. וְכֵן חֲזָרִין בְּלִיל הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת
21 וּבִשְׂאֵר הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשֶׂוּ בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן.
22 סְלִיק נִסַּח הַהֲגָדָה.
23 סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת סֵדֶר הַפֶּסַח וְדִין חֲמֵץ וּמִצָּה
24 בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא.

הַלְכוֹת שׁוֹפֵר וְסִפָּה וְלוּלָב

26 יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶהוּ פֶרֶטָן: (א) לְשִׁמְעַ
27 קוֹל שׁוֹפֵר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי. (ב) לְיֹשֵׁב בְּסִפָּה כָּל
28 שִׁבְעַת יְמֵי הַחֹג. (ג) לְטַל לוּלָב בְּמִקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת
29 יְמֵי הַחֹג.

30 וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלֵּי בְּפָרְקִים אֵלֵּי:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) ביאר רבינו מצות התקיעה והשופר, מאי זה מין הוא, ואי זה שופר כשר, ואי זה שופר פסול. ואם מחללין עליו י"ט, וכל דיני הכשר השופר ושיעורו ומקום התקיעה.

32 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְשִׁמְעַ² תְּרוּעַת הַשׁוֹפֵר³
33 בְּרֹאש־הַשָּׁנָה, שְׁנֵאָמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם".
34 וְשׁוֹפֵר שֶׁתּוֹקְעִין בוֹ - בֵּין בְּרֹאש־הַשָּׁנָה, בֵּין בְּיוֹבֵל⁴
35 - הוּא קֶרֶן הַכִּבְשִׁים הַכְּפוּף⁵. וְכָל הַשּׁוֹפְרוֹת
36 פְּסוּלִין⁶, חוּץ מִקֶּרֶן הַכִּבְשִׁי⁷. וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא
37 נִתְּפַרֵשׁ בַּתּוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפֵר בְּרֹאש־הַשָּׁנָה⁸ - הֲרִי
38 הוּא אוֹמֵר בְּיוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפֵר וְכו'", "תַּעֲבִירוּ

מתירין אותו לכתחילה, שחומרת הקדש וע"ז היא שהביאתנו לכך, אבל בענין הדרת הנאה - מותר אף לכתחילה - שאין בתקיעתו הנאת הגוף".

- ד. שופר של ראש-השנה, אין מחללין עליו את יום-טוב, ואפילו בדבר שהוא משום שבות³¹. כיצד? ה'ה' השופר בראש האילן או מעבר הנהר, ואין לו שופר אלא הוא - אינו עולה באילן³² ואינו שט על-פני המים³³ כדי להביאו, ואין צריך לומר שאין חותכין אותו או עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצות עשה, ויום-טוב - עשה ולא-תעשה³⁴, ואין עשה דוחה לא-תעשה ועשה. מתר לתן בתוכו מים או יין או חמץ ביום-טוב, כדי לצחצחו³⁵. ולא יתן לתוכו מירגלים לעולם³⁶, מפני הפסוד, שלא יהיו מצות בזיוית עליו.

(31) ראש השנה לב, ב. לשון שבת ונופש. ראה פכ"א מהל' שבת ה"א. (32) שמא יקצין ענף (ה' שבת שם, ה"ו). (33) שמא יתקן כלי שיש (שם פכ"ג ה"ה). (34) "שבתון" שנאמר ביום-טוב הוא מצות-עשה, ו"כל מלאכה לא תעשו" זהו לא-תעשה (למעלה פ"א מהלכות יו"ט ה"ב). (35) ואין זה כמתקן כלי ביום-טוב שאסור (למעלה פ"ד מהלש יו"ט ה"ה). (36) אף-על-פי שתשישי מצוה, לאחר זמן המצוה, נורקין (מגילה כו:) - תשמיש מגונה אסור (אדר"ת).

- ה. שיעור השופר - כדי שיאחזו³⁷ בידו, ויראה לראו וילבא. נסדק לארפו³⁸ - פסול; לרחבו - אם נשתיר בו פשעור³⁹, פשר, וכאלו נכרת מקום הסדק. נקב - אם סתמו⁴⁰ שלא במינו⁴¹, פסול⁴². סתמו במינו - אם נשתיר רבו שלם⁴³, ולא עפכו הנקבים שנסתמו⁴⁴ את התקיעה, הרי זה פשר. קדחו⁴⁵ בזכרותו⁴⁶ - פשר, שמין במינו אינו חוצץ⁴⁷. דבק שכרי שופרות עד שהשלימו לאחד⁴⁸ - פסול.

(37) אדם בינוני, ושיעורו טפח (נדה כו.). (38) ראש השנה כז, ב. כולו או רובו (מגיד-משנה). ודוקא אם נסדק מעבר לעבר (משנה ברורה). (39) כשיעור תקיעה לצד הפה (כסף-משנה). ואותו העודף אין לחשבו כמו הוספה שפוסלת (להלן ה"ו) - מכיון שלא נפרד ממנו מעולם (כל בו וריטב"א). (40) ואם לא סתמו כלל, כשר לדעת הירושלמי. (41) במין דבק שאינו עשוי מקרן של בעלי חיים. (42) שאינו קול שופר אלא קול שופר ודבר אחר. (43) שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב, בין שהשופר גדול או קטן, שכל שלא נשתייר רובו, הרי הוא כאילו דבק שביר שופרות, שהנקב מחשב השופר כאילו שביר, ואפילו יש שיעור שופר מן הנקב, פסול. אבל אם נשתייר רובו, רובו ככולו - וכאילו לא נקב, ואז אפילו לא נשתייר שיעור שופר עד הנחת הפה - כשר (ב"ח). (44) כלומר, שלאחרי הסתימה לא נשתנה קולו, אף-על-פי שלפני הסתימה נשתנה קולו (כסף-משנה). ויש מפרשים, שגם באופן שנשתנה קולו לפני הסתימה - הוא פסול (הגהות מיימוניות ורבינו מנחם, ועיין מגיד-משנה). היוצא מדברי רבינו, שאין

(15) ראש השנה כח, א. שהשתחוה הגוי לשופר ועשהו אליל או שתקע בו לעבודה-זרה, שכל אלו אפשר לבטלם (ראה להלן הערה טז). אבל שופר מקרן של בהמה שהקריבוה לעבודה-זרה, אין לו ביטול (מגיד-משנה). (16) שהתוקע בשופר יש לו הנאת הגוף מן התקיעות, וראה להלן הערה כט. (17) מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", שההנאה ממה שקיים המצוה - אין זו הנאה (ר"ה כח.). וראה להלן הערה כז. וכל זה דוקא בעבודה-זרה של גוי שאפשר לבטלה (הלכות ע"ז פ"ח ה"ח), אבל עבודה-זרה של ישראל שאין אפשרות לבטלה (שם ה"ט) ועומדת להשרף, הרי היא כאילו כבר נשרפה. ועל אחת-כמה-וכמה שאין שיעורו (להלן הלכה ה) שלם, שהרי הוא כאילו אינו בעולם, ולפיכך אם תקע בו לא יצא (ע"י מגיד-משנה). (18) שנתבאר דינה בהלכות ע"ז (פ"ה ה"ו) שמונחה לשריפה עומד, והרי זה כשרוף ואיננו. (19) הרא"ש (פ"ג דר"ה ס"ט) בשם הירושלמי (סוכה פ"ג ה"א). (20) ראה למעלה הלכה א. (21) ולפי זה, אם הרחיק את השופר מפיו ותקע בו - יצא, ושלל כדעת הרמב"ם שהביא המגיד-משנה להלן הלכה ו'. (22) ואף-על-פי שהתוקע הגביהו, מכיון שהשומע יוצא - יצא גם התוקע (מגיד-משנה). (23) שהקול אין בו ממש (כסף-משנה בשם רבינו מנחם). ומקור הדברים בירושלמי שם. וראה בראב"ד. (24) ראש השנה כח, א. קרבן עולה שכולו כליל על המזבח. והוא-הדין לשופר של שלמים. (25) לכתחילה, שהרי הוא נהנה. ואע"פ שמצוות לאו ליהנות ניתנו - יש אנשים שנהנים מהתקיעות, וראה להלן הערה כט. (26) אשם מעילות שחייב להביא כל הנהנה מקדשי ה' (ויקרא ה, טו), וקול שאין בו ממש אין בו קרבן מעילה. וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז: "קול ומראה וריח של הקדש, לא נהנין ולא מועלין". (27) שאף-על-פי שאין בזה קרבן מעילה - הרי איסור הנאה יש, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז (וראה בלחם-משנה). (28) לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו (רש"י בר"ה שם), ואין זו הנאה גמורה. (29) כגון שאמר: הנאת השופר אסורה עלי. (30) בנוסח אחר: "לתקוע לו" (מעשה רוקח). וכ"ה בגמרא ר"ה כח. לפי כת"ב בדק"ס וכ"ה ברי"ף. ולפי זה, דוקא אחר תוקע לו אבל הוא עצמו לא יתקע, שהרבה בני אדם יש להם הנאת הגוף בשעה שתוקעים (עיין שו"ע או"ח סי' תקפו ס"ה), ולפיכך אסור רבינו לתקוע בשופר של עבודה-זרה ובשופר של עולה. [וברמב"ם דפוס רומי (רמ) כתוב: "המודר הנייה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה". ולפי"ז יתכן שבנוסחא שהביא 'מעשה רוקח', צ"ל: "המודר הנייה משופר, מותר לתקוע [בו תקיעה של מצוה. וכן המודר הנייה מחבירו מותר לתקוע] לו תקיעה של מצוה", וכמו שמפורש בר"ה כח. (ועיין כסף-משנה שהעיר על השמטת הרמב"ם בבא אחת. ולפי הנ"ל אתי שפיר). ונשמט בטעות הדומות "מותר לתקוע" - "מותר לתקוע". ולפי זה, מותר גם למודר עצמו לתקוע בשופר, ואין חוששים להנאת הגוף מן התקיעות. וצריך לומר כמו שכתב 'המאירי' בחיבור התשובה עמוד 332 לחלק בין נדר לע"ז והקדש: "שאינ מחמירין בנדר כמו שאנו מחמירין בע"ז והקדש, שאע"פ שאנו דנין התרה מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חוזר לכשרותו (רבינו מנוח' וכסף-משנה). (57) שעשהו דק ע"י הגרידה. (58) השופר מורכב משכבות דקות, והשאירו בו רק שכבה דקה אחת, ובכל זאת כשר ואפילו נשתנה קולו מכמות שהיה, כיון שאין השינוי בו מחמת דבר אחר אלא מצד עצמו של שופר - שכל הקולות כשרים בשופר (ריטב"א). (59) יבש. כי דרך השופרות שמתחממים ומתייבשים מחמת התקיעה ואין קולו צלול וצריך ללחלו במים (כסף-משנה).

- ח. התקיע בתוך הבור⁶⁰ או בתוך המערה - אותן העומדים בתוך הבור והמערה, יצאו⁶¹; והעומדים בחוץ: אם קול שופר שמעו - יצאו; ואם קול הברה⁶² שמעו - לא יצאו. וכן התקיע לתוך חבית⁶³ גדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הברה שמע, לא יצא.

(60) משנה, ראש השנה כז, ב. וכתב רבינו האי גאון ז"ל, שהדברים הללו היו צריכים להם בימי השמד, שהיו מתייראים מהגוים לתקוע בגלוי. (61) שבתוך הבור לא נשמע בת-קול אלא קול שופר גרידא. (62) שעם קול השופר שמעו בסוף קול הברה - לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר (רש"י). (63) למעלה כתב "בתוך הבור", כלומר, שעומד בתוך הבור. אבל כאן בחבית שאין דרך להכנס בתוכה, כתב "לתוך חבית", כלומר שעומד מחוצה לה ותוקע אל תוכה (כסף-משנה).

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו באורכה.

- א. הפל חביבין² לשמע קול שופר: פהנים, לויים³, וישראלים, וגרים, ועבדים⁴ משחררים. אבל נשים ועבדים⁵ וקטנים - פטורין. מי שחציו עבד וחציו בן-חורין, וטמטום⁶ ואנדורגינוס⁷ - חביבין⁸.

(2) ראש השנה כט, א. (3) חידוש הוא בכהנים ולויים, לפי שכל עצמן של תקיעות בראש השנה אנו למידים מיובל, וכהנים ולויים אינם בדיני יובל שבקרקעות, שהרי שנינו "כהנים ולויים מוכרים וגואלים בין לפני היובל בין לאחר היובל", והיה מקום לטעות שאינם גם במצות תקיעות דראש-השנה (גמרא, שם). (4) ש"מצוות-עשה שהזמן גרמן" (=מצוות התלויות בזמן ידוע) נשים פטורות מהן, ועבדים אינם חייבים במצוות אלא כנשים. (5) עבד כנעני של שני שותפין ששחרר אחד את חלקו, והשני לא שחרר, ונמצא שחלקו המשוחרר הוא בן חורין כישראל וחייב במצות שופר, והחלק השני פטור. (6) אדם שעור מכסה את אבר המין שלו, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. (7) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. (8) הטמטום והאנדורגינוס מחמת ספק איש, וחצי עבד מחמת צד חירות שבו.

- ב. כל מי שאינו חיב בדבר, אינו מוציא את החיב ידי חובתו⁹. לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר -

השופר כשר אלא בהצטרף שלשה תנאים: א' שתהי' הסתימה ממין הקרן. ב' שישתייר רוב השופר שלא ניקב. ג' שלא ישתנה הקול אחר הסתימה (ולדעת אחרים גם לפני הסתימה) מכפי שהיה קודם. (45) עשה חור. (46) כשהקרן מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו אלא ניקב את הזכרות (רש"י בר"ה כז:). (47) שם, בגמרא. ואין זה כנתן שופר בתוך שופר (להלן הלכה ז) כיון שהוא בתוכו מתחילת ברייתו (משנה ברורה). (48) אף-על-פי שאין בכל אחד מהשברים שיעור שופר, והיה מקום לטעות ולומר שאין כאן משום "שופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות" - קא-משמע-לן שגם זה פסול (ריטב"א, ועיין כסף-משנה).

- ו. הוסיף עליו כל-שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול⁴⁹. צפהו זהב מבפנים⁵⁰ או במקום הנחת פה⁵¹ - פסול. צפהו מבחוץ: אם נשתנה קולו מקמות שהיה - פסול⁵²; ואם לא נשתנה - פשר. נתן שופר בתוך שופר: אם קול פנימי שמע⁵³ - יצא; ואם קול חיצון שמע⁵⁴ - לא יצא. הרחיב את הקצר וקצר את הרחב - פסול⁵⁵.

(49) שהם כשני שופרות (ר"ה כז: ורא"ש שם ס"ד). (50) שקול השופר יוצא מהזהב ולא מהשופר. (51) שיש הפסק בין פה לשופר [אולם אם הרחיק השופר מפיו ותקע בו - כשר. ראה למעלה הערה כ, ועיין מגיד-משנה כאן]. (52) שגם הציפוי הוא גורם בקול, ואין זה קול שופר. וכתב הרמב"ם: לפיכך אלו שמציירים צורות לנאותו, לא יפה הם עושים, שהרי נשתנה קולו מחמת אותם ציורים, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורים, לפעמים קולו משתנה בהם. ודוקא בציורים עם צבע, אבל סתם חקיקת צורות - מותר (ב"י). (53) כגון שהפנימי עודף על החיצון משני צדדיו, ונתן הפנימי בפיו ותקע בו - כשר. ודוקא אם לא נשתנה קולו במה שהוא נתון בתוך החיצון, שאם נשתנה - נמצא שהקול בא מכח שני שופרות (ב"י). (54) כגון שראש החיצון משוך מחוץ לפנימי, ואין הפנימי נוגע בפיו, לפי שהקול נכנס בפנימי ונכנס גם כן בין הפנימי והחיצון, ונמצא תוקע בשני שופרות. ו"שופר אחד אמר רחמנא, ולא שני שופרות" (כסף-משנה). (55) ששם את השופר במים רותחין ונעשה רך, ומתוך רכותו הרחיב את המקום הצר ועשהו רחב, ואת המקום הרחב עשהו צר, ומכיון ששינהו פסול, שנאמר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה" - כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים, וצריך שיהיה כדרך גדילתו, שהצד הצר מול פני האדם (ר"ה כז:).

- ז. היה ארץ וקצרו - פשר⁵⁶. גרדו⁵⁷, בין מבפנים בין מבחוץ, אפלו העמידו על גלדו⁵⁸ - פשר. היה קולו עב או דק או צרוד⁵⁹ - פשר, שכל הקולות כשרין בשופר.

(56) ראש השנה כז, ב. השמיענו בזה שלא נאמר שמכיון שקצרו אינו דרך העברתו (תוספות' שם). או שהמדובר באופן שהיה בו פסול כגון שנסדק וקצרו, שעל-ידי-זה הוא

אסור סקילה; שהפיל חייבים בתקיעה, ואין הפל בקיאים לתקע.

(18) משנה, שם כט, ב. (19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג מהל' שבת ה"ד). (20) ואלמלא חשש זה, היה מותר לתקוע, ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר, שאף בזה חייב סקילה שהרי הוא בכלל "מכה בפטיש" (רמב"ם הלכות שבת שם) - מפני ששבות זה נוהג גם ביום-טוב, שהרי גם בו אסור לתקן כלי, ונמצא שבטלה מצות תקיעה בראש השנה (לחם-משנה). (21) מרשות היחיד לרשות הרבים, בגמרא (שם) לא נזכר אלא שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים, וב'תוספות' שם העירו, למה לא הזכירו גם שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים, עיי"ש. וביום כיפור של יובל לא גזרו חכמים בזה, אף-על-פי שגם ביום כיפור ישנו איסור הוצאה כמו בשבת (ראה בפ"א משביתת עשור ה"ב) - שאם כן תבטל מצוה זו, אבל בראש השנה תתקיים המצוה ביום-טוב שחל ביום חול ('טורי אבן').

ז. התינוקות²² שלא הגיעו לחנוכה²³, אין מעפכין אותן מלתקע בשבת שאינה יום-טוב של ראש-השנה²⁴, כדי שילמדו. ומתיר לגדול שיתעסק עמהן²⁵ כדי ללמדן ביום-טוב²⁶ - בין קטן שהגיע לחנוכה, בין קטן שלא הגיע לחנוכה; שהתקיעה אינה אסורה אלא משום שבות.

(22) משנה, שם לב, ב. (23) תינוק בן שש ושבע, שיועד מה היא תקיעת שופר - הוא "קטן שהגיע לחינוך". ולפני הגיל הזה, שוודאי אינו יודע, הוא בכלל "קטן שלא הגיע לחינוך", ועיין בפירוש 'רבינו מנוח'. ודעת רבינו שהתינוקות שהגיעו לחינוך מעכבים אותם מלתקוע בשבת, וכגירסת הרי"ף והגאונים בגמרא שם לג. וראה בלחם-משנה כאן בשם גמרא כתב"ד, ובהגהות הגר"א שם. (24) לפי שביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן, שלא יאמרו שתוקעין בר"ה שחל להיות בשבת (מגיד-משנה). (25) שאומרים להם תקעו ומלמדים אותם (מגיד-משנה). (26) כלומר, אע"פ שבשבת אם הגיע לחינוך מעכבין אותם מלתקוע, וכל-שכן שאין מתעסקין עמהם - ביו"ט אפילו הגיע לחינוך, מתעסקין עמהם. ולפי"ז עד "ללמד" הפסיק הענין, והמילה "ביו"ט" נמשך למטה (מגיד-משנה). ואולי צ"ל "וביום-טוב".

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית-דין; אבל בזמן שהיה בית-המקדש קיים, והיה בית-דין הגדול בירושלים - היו הפל תוקעין בירושלים²⁷ בשבת, כל-זמן שבית-דין יושבין²⁸. ולא אנשי ירושלים בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלים, והיתה רואה ירושלים - לא שתהיה בתוך הנחל²⁹, והיתה שומעת קול תקיעת ירושלים - לא שתהיה בראש ההר³⁰, והיתה יכולה לבוא בירושלים - לא שהיה נהר מפסיק ביניהם; אנשי אותה העיר היו תוקעים בשבת בירושלים. אבל בשאר ערי ישראל לא היו תוקעין.

השומע מהן לא יצא. אנדרוניוס¹⁰ מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו¹¹. טמטום אינו מוציא, לא את מינו¹² ולא שאינו מינו¹³; שהטמטום שנקרע, אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

(9) משנה, ראש השנה כט, א. אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא ידי חובת המצוה, יכול להוציא חבריו, ואפילו לברך בשבילו, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל זמן שלא יצא חבריו - כאילו לא יצא הוא ('רבינו מנוח'). (10) שכל מין האנדרוניוס אחד הוא, אם זה זכר גם זה זכר, ואם זו נקבה גם זו כמותה. (11) זכר. שמא הוא בכלל נקבה שהתורה פטרה. (12) טמטום כמותה, שמא הוא נקבה והשני זכר. (13) זכר.

ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן-חורין - אינו מוציא אפילו עצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו¹⁴. אלא פיצד יצא ידי חובתו? שישמע מן-חורין שיתקע לו.

(14) שהתקיעה יוצאת גם ע"י תקיעת חלק שאינו מחוייב בה (ר"ה כט.).

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד - לא יצא ידי חובתו¹⁵. וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפנן שומע לצאת ידי חובתו, ולא נתפנן התוקע להוציאו; או שנתפנן התוקע להוציאו, ולא נתפנן השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו, עד שיתפנן שומע ומשמיע¹⁶.

(15) שם לב, ב. שמצוות צריכות כוונה, לצאת ידי חובת המצוה. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) פסק, שאם אכל מצה בלא כוונה - יצא ידי חובתו. ועיי"ש. (16) ראש השנה כח, ב.

ה. מי שתקע¹⁷, ונתפנן להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפנן לצאת ידי חובתו, אף-על-פי שאין התוקע מתפנן לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו - יצא, שהרי נתפנן לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושמע התקיעות משליח-צבור - יצא, אם נתפנן לצאת; שהרי שליח-צבור מתפנן להוציא את הרבים ידי חובתן.

(17) משנה, שם כז, ב. ושם בגמרא (כט.) פירשו משום ששליח ציבור מכוין להוציא כל שומעיו בכל מקום שהם.

ו. יום-טוב¹⁸ של ראש-השנה שחל להיות בשבת - אין תוקעין בשופר בכל מקום; אף-על-פי שהתקיעה משום שבות¹⁹, ומן הדין היה שתוקעין - יבוא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם. ולמה אין תוקעין? גדרה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו, ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים²⁰, או יוציאו מרשות לרשות²¹, ויבוא לידי

יום שישי ט"ו אלול ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה, וענין הברכות: מלכיות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים.

א. כמה תקיעות חיב אדם לשמע בראש השנה? 17
תשע תקיעות. לפי שנאמר 'תרועה' ביובל ובראש- 18
השנה שלש פעמים²; וכל תרועה - פשוטה לפניה³ 19
ופשוטה לאחריה⁴. ומפי השמועה למדו, שכל 20
תרועות של חדש השביעי אחד הן - בין 21
בראש השנה, בין ביום הכפורים של יובל - תשע 22
תקיעות ותקיעין בכל אחד משניהן: תקיעה ותרועה 23
ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה 24
ותקיעה. 25

(2) בשני העניינים יחד נזכרת התרועה של פעמים. בראש 26
השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה" 27
(במדבר כט, א) וביובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא 28
כה, ט). (3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה. 29
(4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה. 30

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה 31
ספק, לפי ארץ השנים ורב הגלות, ואין אנו יודעין 32
היאך היא: אם היא היללה שמלילין הנשים 33
ביניהן בעת שמביבין⁵, או האנחה, כדרך שאנח 34
האדם פעם אחר פעם, כשידאג לבו מדבר גדול⁶, 35
או שניהם כאחד: האנחה, והיללה שידרפה לבוא 36
אחריה, הן הנקראין תרועה; שכן דרך הדואג - 37
מתאנח תחלה, ואחר כך מלל. לכן אנו עושין 38
הכל⁷. 39

(5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה 40
שאנו קוראים תרועה. (6) שמשמע קול אחר קול ומאריך 41
בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו 42
קוראים שברים. (7) לצאת ידי ספק. 43

ג. היללה היא שאנו קוראין תרועה; והאנחה זו 44
אחר זו, היא שאנו קוראין אותה שלשה שברים. 45
נמצא סדר התקיעות כך הוא: מברך ותוקע תקיעה, 46
ואחריה שלשה שברים, ואחריה תרועה, ואחריה 47
תקיעה; וחוזר כסדר זה שלש פעמים⁸. ותוקע 48
תקיעה, ואחריה שלשה שברים⁹, ואחריה תקיעה; 49
וחוזר כסדר זה שלש פעמים. ותוקע תקיעה, 50
ואחריה תרועה, ואחריה תקיעה; וחוזר כסדר הזה 51
שלש פעמים. נמצא מנין התקיעות שלשים, כדי 52
להסתלק מן הספק. 53

(27) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין", 54
שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו 55
תוקעין" - להשמיענו שהגזירה "שמא יעבירו ד' אמות 56
בה"ר", גזירה ישנה שהיתה, עוד מימי היות המשכן בנוב 57
וגבעון ('תפארת ישראל'). (28) ראה בפ"ג מהל' סנהדרין 58
ה"א, שבית-דין הגדול היו יושבים בשבתות ובימים טובים 59
בבית המדרש שבהר הבית, והטעם שהתירו אז את התקיעה 60
בשבת - שכיון שיש מקדש בעיר וגם סנהדרין יושבין שם, 61
אימת מקדש עליהן ואימת ב"ד עליהן, ולא יבואו להוציא 62
לרשות הרבים ('תפארת ישראל'). (29) שאע"פ ששומעת 63
קול התקיעות - אינה רואה את ירושלים. (30) שאע"פ 64
שיכולה לראות - אינה שומעת התקיעות. 65

ט. ובזמן הזה, שחורב בית המקדש - כל מקום 1
שיש בו בית-דין קבוע³¹, והוא שיהיה סמוך³² 2
בארץ-ישראל - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין 3
בשבת, אלא בבית-דין שקדשו את החדש; אבל 4
שאר בתי-דינין, אין תוקעין בהן, אף-על-פי שהן 5
סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית-דין גדול³³ 6
בלבד, כל זמן שהן יושבין; ואפלו ננערו לעמד³⁴ 7
ולא עמדו - תוקעין בפניהם. אבל חוץ לבית-דין 8
אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית-דין? מפני 9
שבית-דין זריזין הן, ולא יבואו התוקעין להעביר 10
השופר בפניהם ברשות הרבים, שבית-דין מזהירין 11
את העם ומודיעין אותו. 12

(31) דיינים קבועים, ולא שנודמנו שם במקרה (ר"ה כט:). 13
(32) ענין סמיכה היא נתינת רשות וכוח לדון, וזה נמשך 14
ממשה רבינו שהוא סמך את יהושע והזקנים, והם סמכו 15
הבאים אחריהם (ראה בפ"ד מהל' סנהדרין ה"א). אולם 16
רבינו אלפסי סובר, שאין אנו צריכים בית-דין סמוך, אלא 17
בית-דין קבוע ומובהק, וכן נהג הלכה למעשה שהיו תוקעין 18
לפניו בר"ה שחל בשבת. (33) בית-דין סמוך וקבוע 19
(כסף-משנה). (34) התכוננו לעמוד. בעיא שלא נפשטה 20
(בגמרא ר"ה ל). ופסק רבינו לקולא, לפי שכל ענין זה אינו 21
אלא מדרבנן (מגיד-משנה). 22

י. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים בגלות³⁵ - 23
כדרך שתוקעין בראשון, תוקעין בשני. ואם חל יום 24
ראשון להיות בשבת³⁶, ולא היה במקום בית-דין 25
הראויין לתקע - תוקעין בשני בלבד. 26

(35) לפי החשבון "ואין יום-טוב שני להסתלק מן הספק אלא 27
מנהג בלבד" (פ"ו מהל' יו"ט ה"ד) וידוע וברור שהיום 28
הראשון הוא יום-טוב, והשני אינו אלא מנהג בלבד, 29
ואעפ"כ חייבים בתקיעות בשני כבראשון (כסף-משנה). 30
(36) ולא כתב אם חל יום שני להיות בשבת, לפי שאי אפשר 31
ליום ראשון של ראש השנה להיות בערב שבת, כמו שכתב 32
רבינו להלן בפ"ז מהל' קידוש החודש ה"א. 33

בְּרָכָה מֵהֵן עֲשֶׂרָה פְּסוּקִים מֵעֵין הַבְּרָכָה²⁴: שְׁלֹשָׁה
פְּסוּקִים מִן הַתּוֹרָה, וְשְׁלֹשָׁה מִסֵּפֶר תְּהִלִּים, וְשְׁלֹשָׁה
מִן הַנְּבִיאִים, וְאַחַד מִן הַתּוֹרָה - מְשָׁלִים בּוֹ²⁵; וְאִם
הַשְּׁלִים בְּנִכְיָא - יֵצֵא. וְאִם אָמַר פְּסוּק אֶחָד מִן
הַתּוֹרָה וְאַחַד מִן הַפְּתוּכִים וְאַחַד מִן הַנְּבִיאִים - יֵצֵא.
וְאִפְּלוּ אָמַר: 'וַיִּבְרָא אֱלֹהֵינוּ כְּתוּב לֹאמֹר',
וְאָמַר פְּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהַפְּסִיק - שׁוּב אֵינּוּ צָרִיף
כָּלִים.

(22) שהיו אומרים בו - ביובל - מלכיות זכרונות ושופרות,
כמו בראש השנה. (23) שאם אינו יודע את כולם לא אומר
גם את מה שיודע ולא אומר כלום. (24) והוא כנגד עשרה
פסוקים של הללו אל בקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר",
וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש
השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהזכר בהם
שופר. (25) לעשרה.

ט. אֵין מְזַכְּרִין זְכוֹנוֹת, מְלָכִיּוֹת וְשׁוֹפְרוֹת שֶׁל
פְּרַעֲנוֹת. זְכוֹנוֹת - כְּגוֹן "וַיִּזְכֹּר כִּי בֶּשֶׁר הָיָה
וְכוֹ"; מְלָכִיּוֹת - כְּגוֹן "בַּחֲמָה שְׁפֹכָה אֲמִלּוֹף
עֲלֵיכֶם"; שׁוֹפְרוֹת - כְּגוֹן "תִּקְעוּ שׁוֹפֵר בַּנִּקְעָה
וְכוֹ". וְלֹא זָכוֹן יָחִיד, אֲפִלּוּ לְטוֹבָה, כְּגוֹן "זָכַרְנִי
ה' בְּרִצּוֹן עַמּוֹךְ"; "זָכַרְהוּ לִי אֱלֹהֵי לְטוֹבָה".
וּפְרַעֲנוֹת אֵינָן בְּזְכוֹנוֹת, כְּגוֹן "פָּקֵד פְּקֻדָּתִי
אֲתֶכֶם". וַיֵּשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פְּרַעֲנוֹת שֶׁל אֲמוֹת עַפְזוֹם,
כְּגוֹן "ה' מִלֶּךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים"; "זָכַר ה' לְבִנְיָ אָדוֹם
אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם"; "וַיֵּה אֱלֹהִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע וַיִּהְלֹךְ
בְּסַעֲרוֹת תִּימָן". "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
אֶחָד"; "אֲתָה הָרֵאָתָ לְדַעַת וְכוֹ"; "וַיִּדְעָתָ הַיּוֹם
וַיִּשְׁבַּתְּ אֶל לְבָבְךָ וְכוֹ" - כָּל פְּסוּק מֵאֵלּוּ, מְלָכוֹת
הוּא עֲנִינוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין בּוֹ זָכַר מְלָכוֹת; וַהֲרִי
הוּא כְּמוֹ "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד"; "וַיֵּהִי בִישְׁרוֹן
מִלֶּךְ וְכוֹ".

י. הַמְנִיחַ הַפְּשׁוּט בְּסֵדֶר הַתְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
בְּצִבּוֹר כֶּךָ הוּא: אַחֵר שְׁקוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמְחַזְּרִין
הַסֵּפֶר לְמִקְוָמוֹ²⁶, יוֹשְׁבִין כָּל הָעָם²⁷. וְאַחַד עוֹמְדִים²⁸
וּמְבָרְךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וַיְצַנְנוּ לְשִׁמְעָה קוֹל שׁוֹפֵר, וְכָל הָעָם
עוֹנִין אִמָּן'. וְחוֹזֵר וּמְבָרְךְ 'שְׁהִינֵנוּ, וְכָל הָעָם
עוֹנִין אַחֲרָיו אִמָּן'. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שְׁאֵמְרָנוּ
מִפְּנֵי הַסֵּפֶק עַל הַסֵּדֶר, וְאֹמְרִים קִדִּישׁ, וְעוֹמְדִין
וּמְתַפָּלִין תְּפִלַּת מוֹסֵף. וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר
בְּרָכָה רְבִיעִית, שֶׁהִיא 'מְלָכִיּוֹת', תוֹקֵעַ תְּקִיעָה,
שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, תְּקִיעָה, פֶּעַם אַחַת. וּמְבָרְךְ
בְּרָכָה חֲמִישִׁית, שֶׁהִיא 'זְכוֹנוֹת', וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר
תוֹקֵעַ תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְתְּקִיעָה. וּמְבָרְךְ בְּרָכָה
שְׁשִׁית, שֶׁהִיא 'שׁוֹפְרוֹת', וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר תוֹקֵעַ
תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתְּקִיעָה פֶּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

(8) שצריך לשמוע תשע קולות. (9) מספק שמא שברים הם
התרועה.

ד. שְׁעוֹר תְּרוּעָה - כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת. שְׁעוֹר שְׁלֹשָׁה
שְׁבָרִים - כְּתוּרָה. הָרִי שְׁתַּקַּע וְהָרִיעַ, וְתַקַּע תְּקִיעָה
אַרְבֶּה וּמִשָּׁן בֵּה כְּשִׁתִּים בְּרֹאשׁוֹנָה - אֵין אֹמְרִים,
תִּתְּשֵׁב כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת, וְהָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וַיִּחְזֹר וַיִּתְּקַע;
אֶלֹא אֲפִלּוּ מִשָּׁן בֵּה כָּל הַיּוֹם, אֵינָה אֶלֹא תְּקִיעָה
אַחַת; וַיִּחְזֹר וַיִּתְּקַע וַיִּרְעֵה וַיִּתְּקַע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשָׁעָה אַחַת, וְשָׁנִיָּה בְּשָׁעָה
שְׁנִיָּה; אֲפִלּוּ שֶׁהָיָה כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ - הָרִי אֶלּוּ
מִצְטָרְפִין, וַיֵּצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְהוּא, שִׁישְׁמַע כָּל כְּבֹא
מִהֵן עַל סִדְרָה; לֹא שִׁישְׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתִּי
תְּקִיעוֹת, אוֹ שְׁתִּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה¹⁰ וְכִיּוֹצֵא
כְּזֶה.

(10) שצריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה
לאחריה.

ו. שָׁמַע תְּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתְּשַׁעָה בְּנִי-אָדָם כְּאַחַד - לֹא
יֵצֵא¹¹ אֲפִלּוּ יְדֵי אַחַת¹². תְּקִיעָה מְזֵה, וְתְּרוּעָה מְזֵה,
וְתְּקִיעָה מְשִׁלִּישִׁי, בְּזֶה אַחֵר זֶה - יֵצֵא, וְאֲפִלּוּ
בְּסוּרְגִין, וְאֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ. וְאֵינּוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ
עַד שִׁישְׁמַע כָּל הַתְּשַׁע תְּקִיעוֹת, שֶׁכֵּלֶן מְצוּהָ אַחַת
הֵן, לְפִיכָף מְעַכְבֹּת זֹאת זֹאת.

(11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי
תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת
אחת אין כאן פשוטה לפנייה ולאחריה. (12) מפני שצריך
שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות
והתרועות בבת אחת.

ז. הַצִּבּוֹר חַיִּבִּין לְשִׁמְעָה הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת.
יֵצֵד? אֹמֵר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר 'אַבּוֹת'¹³ וְגִבּוֹרוֹת'¹⁴
וְקִדְּשֵׁת הַשֵּׁם¹⁵ וּמְלָכִיּוֹת'¹⁶, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאֹמֵר
'זְכוֹנוֹת'¹⁷, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאֹמֵר 'שׁוֹפְרוֹת'¹⁸,
וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאֹמֵר 'עֲבוּדָה'¹⁹ וְהוֹדָה'²⁰ וּבִרְכַּת
כְּהֻנִּים²¹.

(13) ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים "מגן
אברהם". (14) ברכת "אתה גבור" עד "מחיה המתים".
(15) ברכת "אתה קדוש". (16) ברכה רביעית שאומר בה
פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים "מלך על כל
הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש ישראל ויום
הזכרון". (17) מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת ב"זוכר
הברית". (18) מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת ב"שומע
תרועה". ובה פסוקים שנזכרו בהם שופרות. (19) ברכת
"רצה". (20) ברכת "מודים". (21) ברכת "שים שלום".

ח. שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֲמָצְעִיּוֹת אֶלּוּ שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
וְיוֹם-הַתְּפִלָּה שֶׁל יוֹבֵל²², שֶׁהֵן מְלָכִיּוֹת וְזְכוֹנוֹת
וְשׁוֹפְרוֹת, מְעַכְבֹּת זֹאת זֹאת²³. וְצָרִיף לומר בכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 וְלֹא יִתֵּר עַל עֲשָׂרִים אֲמָהָ.³ וְרִחְבָּהּ - אֵין פְּחוֹת
22 מִשְׁבְּעָה טַפְחִים עַל שְׁבַע טַפְחִים.⁴ וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹסִיף
23 בְּרִחְבָּהּ אֲפֹלוּ כַּמָּה מִלִּין.⁵ הֵיתָה פְּחוֹתָהּ מִעֲשָׂרָה אוֹ
24 מִשְׁבְּעָה עַל שְׁבַע, אוֹ גְבוּהָ מִעֲשָׂרִים אֲמָה
25 כָּל-שְׁהוּא - הָרִי זֶה פְּסוּלָהּ.

(2) משנה, סוכה ב, א. ורוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע עד הסכך (עירובין ג:). (3) מפני שכתוב (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואמרו חכמים בפירוש פסוק זה: "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" - "עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע" (סוכה ב. לפי דברי רבא, והלכה כמותו, ועיין מגיד-משנה). (4) ששה טפחים צריך לגופו, שיוכל להכניס לסוכה ראשו ורובו, שנחשב כאילו כולו יושב בסוכה. ועוד טפח אחד לשולחנו (מגיד-משנה). (5) שהרי אמרו על מה שכתוב (ויקרא שם): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - "מלמד שכל ישראל ראוין לישוב בסוכה אחת" (סוכה כז:).

26 ב. סֶכָה שְׁאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפֻנוֹת - פְּסוּלָהּ.⁶ הָיוּ לָהּ
27 שְׁתֵּי דְּפֻנוֹת גְּמוּרוֹת⁷ זֶה בְּצַד זֶה, כְּמִין ג' - עוֹשֶׂה
28 דָּפֶן שֵׁישׁ בְּרִחְבּוֹ יִתֵּר עַל טַפַּח, וּמַעְמִידוֹ בְּפָחוֹת
29 מִשְׁלֹשָׁה⁸ סְמוּךְ לְאַחַד מִשְׁתֵּי הַדְּפֻנוֹת, וְדִירָף⁹ וְצָרִיף
30 לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח¹¹, מִפְּנֵי שְׁאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ
31 דְּפֻנוֹת גְּמוּרוֹת¹². וְכָכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת¹³,
32 שְׁצוּרַת פֶּתַח הָאֹמֶר בְּכָל מְקוֹם, אֲפֹלוּ קִנָּה מִפָּאן
33 וְקִנָּה מִפָּאן וְקִנָּה עַל גְּבִיָּהּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינוּ מְגִיעַ
34 לָהֶן.¹⁴

(6) משנה, סוכה ב, א. ולמדו חכמים (שם ו: מן המקראות, שאין צריך לעשות ארבע דפנות בסוכה, ודי בשלוש. וראה להלן עוד במה שחידשה ההלכה. (7) שלמות. (8) ג"ם יוונית, כזה. (9) שיהיה לבוד (=מחובר) לדופן, שכל פחות משלושה כלבוד הוא. והרי כאילו יש לנו דופן בן ארבעה טפחים שהוא רובו של הדופן הראוי לסוכה (=שבעה טפחים). (10) די בשתי דפנות (כשהן סמוכות כמין גאם יוונית), והשלישית אפילו טפח ומשהו כנ"ל. (11) שמעמיד קנה בסוף הדופן הקטוע הזה מול הדופן שכנגד, ומעמיד קנה על גביו ועל גבי חלק הדופן שיש ברחבו יותר על טפח כזה: (12) סוכה, שם. (13) פט"ז הי"ט. (14) כזה:

35 ג. הָיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפֻנוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה וּבִינְיָהּ מִפְּלֵשׁ¹⁵
36 - עוֹשֶׂה דָּפֶן שֵׁישׁ בְּרִחְבּוֹ אֲרֻבָּה טַפְחִים וּמִשְׁהוּ¹⁶,
37 וּמַעְמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַחַת מִשְׁתֵּי
38 הַדְּפֻנוֹת¹⁷ וּבִשְׂרָה; וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח¹⁸.
39 קָנִים הַיּוֹצֵאִים מִסִּבָּה הַסִּבָּה לְפָנֵי הַסִּבָּה, וְדָפֶן אֶחָת
40 נִמְשַׁכֶּת עִמָּהּ¹⁹ - הָרִי הֵן בְּסִפָּהּ.²⁰

(15) כזה: (16) סוכה ז, א. כיון ששתי הדפנות אינן מחוברות זו לזו - לא מספיק בטפח ומשהו כבהלכה ב.

(26) רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בעניין זה, וזו לשונו: "ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם להחזיר ספר-תורה למקומו קודם התקיעות". (27) אף על פי שהתקוע צריך לעמוד - לא הטריחו את הציבור בזה. (28) בשופר כתוב "לכם", ובעומר כתוב "לכם", מה עומר מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא "בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד.

1 יא. זֶה שְׁתוּקָע כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, הוּא שְׁתוּקָע עַל סֵדֶר
2 הַבְּרֻכּוֹת כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִים.²⁹ וְאֵינוּ מְדַבְּרִים³⁰ בֵּין תְּקִיעוֹת
3 שְׁמִיּשָׁב לְתְּקִיעוֹת שְׁמַעְמִיד.³¹ וְאִם סָח בִּינְיָהֶן -
4 אֶף-עַל-פִּי שְׁעָבֵר, אֵינוּ חוֹזֵר וּמְבַרֵּךְ.

(29) שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. (30) התקוע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם השומעים אסורים לדבר. (31) שהברכות שבדרך לפני התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד.

5 יב. בְּדִין הֵיךְ, שִׁיתְקַעוּ עַל כָּל בְּרָכָה, כָּל בָּבָא מִהֵן³²
6 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, בְּדֶרֶךְ שְׁתַּקְעוּ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. אֵלָּא
7 בִּין שְׁיֵצְאוּ מִיַּדִּי סֶפֶק בְּתְּקִיעוֹת שְׁמִיּשָׁב, אֵין
8 מְטַרְחִין עַל הַצָּבוּר לְחֹזֵר בָּהֶן כֶּלֶן עַל סֵדֶר בְּרֻכּוֹת;
9 אֵלָּא דִּי לָהֶן בָּבָא אֶחָת עַל כָּל בְּרָכָה, כְּדִי שִׁישְׁמְעוּ
10 תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרֻכּוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ -
11 בְּצָבוּר; אֲבָל הַיָּחִיד - בֵּין שְׁשִׁמְעוּ עַל סֵדֶר בְּרֻכּוֹת³³,
12 בֵּין שְׁלֹא שְׁמַע עַל הַסֵּדֶר; בֵּין מַעְמִיד בֵּין מִיּוֹשֵׁב -
13 יֵצֵא, וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג.

(32) רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הברכות הנזכרות למעלה: תשר"ת, תש"ת ותר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות. (33) חידוש גדול משמיע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו להפסיק.

14 יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינֶן מְעַכְּבוֹת אֶת הַבְּרֻכּוֹת³⁴, וְהַבְּרֻכּוֹת
15 אֵינֶן מְעַכְּבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת³⁵. שְׁתֵּי עֲזִירוֹת: בְּאַחַת
16 יוֹדֵעַ בּוֹדָאִי שֵׁישׁ שָׁם מִי שִׁיבְרָף לָהֶן תִּשַּׁע בְּרֻכּוֹת,
17 וְאֵין שָׁם תוֹקָע; וּבְשֵׁנִיָּה, סֶפֶק יֵשׁ שָׁם תוֹקָע, סֶפֶק
18 אֵין שָׁם תוֹקָע - הוֹלֵךְ לְשֵׁנִיָּה³⁶; שְׁהַתְּקִיעָה מְדַבְּרִי
19 תוֹרָה, וְהַבְּרֻכּוֹת מְדַבְּרִי סוּפְרִים.

(34) שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות שבתפילת מוסף. (35) שאם אינו יודע לברך מלכיות זכרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. (36) שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן.

הִלְכוֹת סֶכָה

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו שיעורי הסוכה: רחבה וגבהה, ושיעור דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה, וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

20 א. שְׁעוֹר הַסִּכָּה - גְּבִיָּהּ אֵין פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה טַפְחִים²,

- 17) שביחד עם החלל יצטרף לרוחב שבעה טפחים.
18) קנה על גבי חלק הדופן שיש בו ארבעה טפחים ומשהו ועל הדופן שכנגד. כזה: 19) מקלות שסוככים בהם ונמשכים יותר מאורך קירות הסוכה, ויצא לחוץ לצד קיר הרביעי הפרוץ, וכוותל אחד היה ארוך יותר מחבירו, כזה: 20) ואף-על-פי שההמשך הזה אין לו אלא דופן אחד - רואים את כולו כחלק מהסוכה השלימה (סוכה יט.).
- ד. דפנות שהיו דבוקות בגג הספה ולא היו מגיעות לארץ: 21) אם היו גבוהות מן הארץ שלשה טפחים - פסולה; פחות מכן - פשוטה. 22) היו הדפנות דבוקות לארץ, ולא היו מגיעות לסכך - אם גבוהות עשרה טפחים, אף-על-פי שהן רחוקות מן הגג כמה אמות, פשוטה; 23) ובלבד שהיו הדפנות מכוננות תחת שפת הגג. 24) הרחיק את הגג 25) מן הדפן שלשה טפחים - פסולה; פחות מכן - פשוטה. תלה מחצה שגבוהה ארבעה ומשהו באמצע, בפחות משלשה סמוך לארץ, ובפחות משלשה סמוך לגג - הרי זו פשוטה. 26)
- 21) משנה, סוכה טז, א. 22) שכל פחות משלשה, כמחובר עם הארץ הוא, וזהו דין "לבד". 23) הלכה למשה מסיני היא, שאנו רואים כאילו הדפנות מגיעות לסכך - "גוד אסיק מחיצתא" (=משוך והעלה את המחיצה). 24) שאם אינן מכוונות, צריכים אנו ל"גוד אסיק" ו"לבד". וסובר רבינו ששתי הלכות למשה מסיני במקום אחד - לא נאמרו (ועיין ט"ז אור"ח סי' תרלב סק"א). 25) משנה, סוכה יז, א. 26) סוכה טז, ב. ומשמיענו בזה, שאף שאנו זקוקין להשתמש פעמיים בהלכה זו של "לבד", פעם מן המחיצה לקרקע, ופעם מן המחיצה לגג - בכל זאת כשרה.
- ה. העושה סכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה: 27) אם היו חזקים, או שקשר אותם וחזק אותם, עד שלא תהיה הרוח המצויה מנידה אותם. 28) תמיד, ומלא בין האמירים. 29) בתוך ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם - הרי זו פשוטה; שפל מחצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה. 30) אינה מחצה.
- 27) משנה, סוכה כד, ב. 28) אף-על-פי שאין בכוחה להפילם - כיון שמנידה אותם, אינם מחיצה (סוכה שם, בגמרא). 29) הענפים, נוסחא אחרת: "האורין". 30) אף-על-פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים שהיא חזקה יותר - כיון שסוכה דירה עראית היא (סוכה כג. כרבי עקיבא). וראה להלן ה"ו.
- ו. העושה סכתו בראש העגלה או בראש הספינה: 32) פשוטה, ועולין לה ביום-טוב. בראש האילן: 34) או על גבי הגמל - פשוטה, ואין עולין לה ביום-טוב; לפי שאסור לעלות ביום-טוב באילן או על גבי בהמה. 36) היו מקצת הדפנות עשויות בדי אדם ומקצתן אילנות - רואין, כל שאילו נטלו
- 31) שהתקין לו סוכה בתוך מושב העגלה, אף שהעגלה או הספינה אינה קבועה במקום אחד. 32) במקום הגבוה ביותר בספינה, שהרוחות שולטות שם בחזקה. 33) כשהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, כמו שכתב רבינו למעלה. 34) בסיס הסוכה הוא האילן עצמו, ועשה לו קירות וסכך. 35) לחול-המועד, שאין איסור לעלות אליה. 36) ביצה לו, ב. ופכ"א מהל' שבת ה"ו וה"ט. 37) סוכה כב, ב. וכג, א.
- ז. ספה שאין לה גג - פסולה. 38) כיצד? כגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זו בזו כמין צריה; 39) או שסמך ראש הדפן של ספה לכלל 40) - אם היה לה גג אפילו טפח, 41) או שהגביה הדפן הסמוך לכלל מן הקרקע טפח, הרי זו פשוטה. 42) ספה עגולה - אם יש בהקפה כדי לרבע בה שבעה טפחים על שבעה טפחים, 43) אף-על-פי שאין לה זויות, הרי זו פשוטה.
- 38) שאין זה אוהל, כיון שלא ניכר מהו גג ומהו כותל. 39) שם יט, ב. כזה: 40) כזה: 41) שלא סמך ממש אל הקיר והשאיר רווח בין הכותל לסוכה שיעור טפח, ואנו רואים את הטפח כסתום וחשוב גג (סוכה, שם). 42) שכיון שיש טפח ישר - הרי הוא אוהל. 43) כלומר, אם אפשר לעשות ריבוע בתוך העיגול שיחזיק שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים (סוכה ז:).
- ח. סכך על-גבי אכסדרה: 44) שיש לה פצימין 45) - בין שהיו נראין מבפנים 46) ואין נראין מבחוץ 47, בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים - פשוטה. 48)
- 44) שיש לה שני כתלים זה כנגד זה, כזה: (מגיד-משנה, וראה להלן ה"ט). 45) עמודים. 46) שהעמודים בולטים מצד פנים, כזה: ולמסתכל בחוץ, נראה חלק. 47) כזה: ומבפנים נראה חלק. כיון שיש עמודים בולטים, אנו רואים את התקרה של האכסדרה, שהיא תקרה קבועה, כאילו יורדת וסותמת את הצד השלישי ליד העמודים (וכמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הלכה לה), והרי יש כאן שלש דפנות (סוכה יח). ובמקום שאין תקרה אין הסוכה כשרה אלא-אם-כן עשה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו ברוח שלישית (למעלה הלכה ג).
- ט. לא היו לה פצימין - פסולה, מפני שהיא ספה העשויה כמבוי, שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה, ואמצע האכסדרה אין בו כחל, ושכנגדו אין בו פצימין.
- 37) לא היו לה פצימין - פסולה, מפני שהיא ספה העשויה כמבוי, שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה, ואמצע האכסדרה אין בו כחל, ושכנגדו אין בו פצימין.
- י. סכך על-גבי מבוי שיש לו לחי 49) או על-גבי באר שיש לה פסין 50) - הרי זו ספה כשרה לאותה שפת שבתוף החג בלבד 51; מתוך שלחי זה ופסין אלו מחצות לענין שפת - נחשב אותן כמחצות לענין ספה. 52)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על קרקעית הסוכה כרים וכסתות, ומתוך כך נתמעט חללה. (61) אינה נמעט משיעורה. (62) שחשב בדעתו להניחם שם לעולם (מגיד-משנה) - כיון שעל-פי הרוב לא נוהגים לבטל דברים אלה. ואף שהוא ביטל - בטלה דעתו אצל כל אדם (סוכה ד.). (63) אע"פ שלא ניטלו משם כל ימי החג - כיון שהוא עתיד לפנותו לאחר החג (מגיד-משנה). (64) ענפים קטנים עם העלים שלהם. (65) כלומר, אם תסלק את הסכך העליון - יהיה הצל מרובה מהשמש, מחמת ההוצים. (66) וחללה של הסוכה הוא פחות מעשרים אמה (סוכה ד.).

(49) מבוי מפולש שאין לו אלא שתי דפנות - כלומר, שתי שורות של בתים, אחת לצפון ואחת לדרום, ועשה לו צורת הפתח מצד מזרח ולחי מצד מערב, שאע"פ שלענין סוכה לא מועילה צורת הפתח שמצד מזרח להחשב כדופן שלישית - כיון שלענין שבת הרי זו רשות היחיד (פי"ז מהל' שבת ה"ג) היא סוכה כשרה בשבת של סוכות. (50) הם קרשים שהם עושים סביב הבאר, בצורה כזו כאן מופיע ציור בכדי להתיר לעולי רגלים שיוכלו לשאוב מים לבהמתם מן הבור שתוכו רשות היחיד והם עומדים ברשות הרבים, וקרשים אלו הם בני אמה אחת לכאן ואמה אחת לצד שכנגד, ועל ידי הפסים נעשו סביבות הבאר רשות היחיד (כמו שכתב רבינו בפי"ז מהל' שבת הכ"ז) והוא סיכך על הפסים האלו. (51) ולא לימים האחרים. (52) סוכה ז, א ועמוד ב.

1 יא. נעץ ארבעה קנדיסין⁵³ על ארבע זויות הגג.⁵⁴
2 וספך על גבן - הואיל והספוך על שפת הגג,
3 כשר⁵⁵; ורואין את המחצות התחתונות כאלו הן
4 עולות למעלה על שפת הספוך.

(53) עמודים. (54) בשפת הגג. (55) כרב נחמן בסוכה ד: שאמר שפלוגתא רבי יעקב וחכמים אינה אלא אם נעץ הקונדיסים באמצע הגג, ובזה פוסלים חכמים, אבל בשפת הגג לדברי הכל כשר, שאנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הערה כב). וכל זה לפי גירסת רב שריא גאון בסוכה שם, אבל לפי נוסחתנו - נשאר הדבר ב"תיקו", ועיין רבב"ד.

5 יב. סכה שיש לה פתחים רבים, ויש בכתייה
6 חלונות הרבה - הרי זו כשרה⁵⁶; ואף-על-פי שפרוץ
7 מרבה על העמוד. ובלבד שלא יהיה שם פתח יתר
8 על עשר⁵⁷. אבל אם היה שם פתח יתר על עשר -
9 אף-על-פי שיש לה צורת פתח⁵⁸, צריך שלא יהיה
10 הפרוץ מרבה על העמוד.

(56) רוצה לומר, כשהיו שתי דפנות גמורות, ובדופן השלישי עשה קנים שמרוחקים זה מזה יותר משלשה טפחים במשך כל המחיצה (סוכה ז.). קולא היא בדופן השלישית כמו שהקילו במחיצת טפח למעלה ה"ב (מגיד-משנה). (57) כלומר, שלא יהיה פרוץ בין קנה לחבירו במקום אחד יותר מעשר אמות. (58) שפתח שהוא יותר מעשר אמות אינו פתח, שלא רגילים לעשות פתח רחב כזה. וראה מה שכתב רבינו בפט"ז מהל' שבת הט"ז.

11 יג. סכה שאיורה⁵⁹ גבוה מעשרים אמה, ומעטה
12 בכרים וכסתות⁶⁰ - אינו מעוט⁶¹, ואפילו בטלם⁶².
13 מעטה בתבן ובטלו - הרי זה מעוט; ואין צריך
14 לומר עפר ובטלו. אבל בעפר סתם, אינו מעוט⁶³.
15 היתה גבוהה מעשרים אמה, והוציין⁶⁴ יורדין לתוף
16 עשרים - אם היתה צלתן מרבה מחמתן⁶⁵, יחשבו
17 כגג עבה⁶⁶ וכשרה.

(59) כלומר, חללה=מקרקעית הסוכה עד הסכך. (60) שנתן

18 יד. כנה איצטבה⁶⁷ בה כנגד דפן האמצעית⁶⁸
19 על-פני כלה⁶⁹ - אם יש באיצטבה שיעור רחב
20 הסקה, כשרה⁷⁰. כנה איצטבה כנגד דפן האמצעית
21 מן הצד⁷¹ - אם יש משפת איצטבה ולפתל ארבע
22 אמות, פסולה; פחות מארבע אמות, כשרה⁷². כנה
23 איצטבה באמצעה - אם יש משפת איצטבה ולפתל
24 ארבע אמות לכל רוח, פסולה; פחות מארבע אמות,
25 כשרה⁷³; וכאלו המחצות נוגעות באיצטבה, והרי
26 מן האיצטבה ועד הספוך פחות מעשרים אמה. כנה
27 בה עמוד⁷⁴, ויש בו הכשר סכה⁷⁵ - פסולה; שאין
28 אלו מחצות הנפרות⁷⁶, ונמצא על-גב העמוד סכך
29 כשר בלא דפנות.

(67) כעין ספסל מעצים או מאבנים, מוגבה מהארץ. (68) סמוך לדופן ממש שמנגד לפתח, ונקראת אמצעית, שסתם סוכה היא בת שלש דפנות, והרביעית היא כולה פתח (רש"י סוכה שם). (69) שנוגעת בשתי הדפנות מזה ומזה, כזה: (70) שהרי מקרקעית האיצטבה ועד הסכך אין גובה עשרים אמה. וי"א שמכיון שהיא כשרה במקום זה, כשרה היא אפילו מהאיצטבה והלאה, כדין פסל היוצא מן הסוכה למעלה ה"ג (רש"י סוכה שם). (71) בצד קיר אחד והגיעה עד הדופן האמצעי, כזה: (72) שכן היא ההלכה, שעד ארבע אמות רואים אנו את הסכך כאילו הוא חלק מהקיר שנתעקם ונשתפע מקרקעיתה. וזו היא: "דופן עקומה", ראה להלן פ"ה הי"ד. ומקור הדברים בסוכה ד. (73) סוכה, שם. והשמיענו בזה, שאומרים "דופן עקומה" בכל הרוחות. (74) גבוה עשרה טפחים (סוכה ד:). (75) שבעה טפחים על שבעה טפחים. והיה חוק ארבע אמות מהדופן, הא לאו הכי - כשר כמו באיצטבה (מגיד-משנה). (76) שאף-על-פי שבעמוד גבוה עשרה, אמרו "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הי"א), ואם כן הרי יש כאן סוכה כשרה, שהרי על גבי העמוד אין הסוכה גבוהה מעשרים אמה - אף-על-פי כן אין הסוכה כשרה, שסוף-כל-סוף אין כאן מחיצות ממש, הניכרות לעין (סוכה שם, לדעת רבא).

30 טו. היתה פחותה מעשרה⁷⁷, וחקק בה⁷⁸ להשלימה
31 לעשרה - אם יש משפת חקק ולפתל שלשה
32 טפחים, פסולה; פחות מכן, כשרה; שפל פחות
33 משלשה, הרי הוא פדבוק⁷⁹, כמו שפארנו בהלכות
34 שבת⁸⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שצילתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצילתו כשר"אבל מדוע הרמב"ם שלא הזכיר החילוק הנ"ל השתמש בלשון "כאילו עשאה בתוך הבית", ולא כתב בקיצור - פסולה.

והביאור בזה: גם כאשר ישנו לימוד ודיוק מיוחד שלא הביאו הרמב"ם, בכל זאת מקפיד לכתוב בלשון המשנה אף שאין כוונתו לתוכן הדיוקים שבמשנה.

ויש להוסיף על פי מה שמצינו בכללי הרמב"ם שכשמוצא סברא הנראית לו יותר מסברת הגמרא, מביא אותה כטעם להלכה. ובענייננו, הפסול של בית מודגש יותר מהפסול של סוכה, כי תוכן מצות סוכה הוא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" ומובן שבית - דירת קבע - מנוגד לסוכה משא"כ אילן.

ומעתה יובן גם לשון הרמב"ם "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר, אין מסככים בו אלא כו". כי אף שהסגנון אינו מכריח שום חידוש בהלכה, יש והוא מוסיף ביופי סגנון הלשון, כי בסיום הפרק הקודם "דפני הסוכה כשרים מן הכל שאין אנו צריכים אלא מחיצה כו" ובהמשך לסגנון זה כתב "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן לב)

(2) הכיסי שעל הסוכה. (3) שצומח מן הארץ, שנאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך וכו' באספק מגרנך ומיקבך", ומכאן למדו חכמים (סוכה יב), שצריך לסכך בדבר שגידולו מן הארץ, כמו גורן ויקב. (4) כגורן ויקב שהם תלושים מן הארץ. (5) ממה שנאמר "באספק מגרנך ומיקבך" למדו חכמים (שם), שהמדובר בפסולת גורן ויקב שאוספים אותה ומוציאים אותה מן הגורן ומן היקב. ופסולת זו, שאינה אוכל אדם, אינה מקבלת טומאה (ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א). (6) אבל ריחו רע אסור מדרבנן, שמא יצא מן הסוכה, כדלהלן. (7) סוכה יג, א.

- ב. סכך בדבר שאין גידולו מן הארץ, או במחפר לארץ, או בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם עבר וסכך בדבר הנובל ונושר, או בדבר שריחו רע - כשרה; שלא אמרו, אין מסככים באלו, אלא כדי שלא יניח הסכך ויצא⁸. וצריך להזהר שלא יהיו הוציין ועלין של סכך יורדין לתוך עשרה טפחים⁹, כדי שלא יצר לו בשיבתו. סככה במיני מתכות¹⁰, או בעצמות ועורות¹¹ - פסולה, מפני שאינן גידולי קרקע. הדלה¹² עליה גפנים¹³ וכיוצא בהן, עד שנעשו סכה - פסולה, שהרי לא נעקרו¹⁴. סככה בכלי¹⁵ עץ ובמחצלות¹⁶ העשויות לשכיבה וכיוצא בהן - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. וכן אם סככה בשבריכלים ובליותיהן¹⁷, פסולה; והאיל והיו מקבלין טמאה - שמא יספך בשברים שעדיין לא טהרו¹⁸.

(77) מעשרה טפחים בגובה. (78) חפר בתוך האדמה שיעור של סוכה בעומק. (79) ואנו רואים כאילו הכתלים מגיעים אל החקק. וההלכה של "דופן עקומה", להכשיר עד ארבע אמות, אינה אלא במקום שישנם דפנות כדין וכהלכה, ולא כשהדפנות הם למטה מעשרה ואינם דפנות כלל וכלל (סוכה ד:). (80) פי"ד ה"ז.

- טז. דפני סכה כשרין מן הכל⁸¹, שאין אנו צריכין אלא מחיצה מפל מקום, ואפלו מבצלי-חיים⁸². ועושה אדם את חבירו דפן ביום-טוב, כדי שיהיה וישתה וישן בסכה כשרה, שחבירו דפן לה. והוא, שיעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דפן⁸³; אבל אם עשהו לדעת - אסור ביום-טוב, ומתיר בשאר ימי החג. וכן עושה בכלים דפן רביעית ביום-טוב; אבל דפן שלישית, לא יעשה אותה בכלים ביום-טוב, לפי שהוא מכשיר הסכה, ואין עושים אהל עראי ביום-טוב⁸⁴.

(81) משנה, סוכה יב, א: "וכולן (=כל הפסולים לסכך) כשרים לדפנות". שהדפנות לא נקראים סוכה, ואינם בכלל מה שאמרו (סוכה יב): חג הסוכות תעשה לך באספק מגרנך ומיקבך - אין לך אלא פסולת גורן ויקב ולא יותר (ראה להלן פ"ה ה"א). (82) כרבי יהודה (סוכה כג). (83) רוצה לומר, שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם. שאם ידע, הרי זו דרך קביעות, ומחיצה קבועה אסור לעשותה ביו"ט (לבוש). וראה בדברי רבינו בפט"ז מהל' שבת הכ"ג. ויש אומרים שכל זה אינו אלא בדופן השלישי שהוא מעיקר הסוכה, אבל בדופן רביעי, שהסוכה כשרה בלעדו, מותר אפילו לדעתו (הראב"ד). (84) עירובין מד, א.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו. ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא בדברים אלו.

- א. הסכך² של סכה אינו כשר מפל דבר. אין מסככים אלא בדבר שגידולו מן הארץ³, שנעקר מן הארץ⁴, ואינו מקבל טמאה⁵, ואין ריחו רע⁶, ואינו נושר ואינו נובל תמיד⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר, אין מסככים אלא בדבר שגידולו מן הארץ כו".

וקשה בלשונו מדוע לא הסתפק לכתוב "אין מסככים אלא בדבר שגידולו מן הארץ" ומה טעם ההקדמה "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר". כמו-כן קשה בהלכה "ב העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית" ומדוע לא כתב בקיצור שהוא פסול. ואף שהוא לשון המשנה, ובגמרא למדו ממנו דין נוסף "לא שנו אלא באילן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(35) נקראים זכרים על שם שמחודדים ונותנים אותם בתוך הברזל והם פשוטי כלי עץ (רש"י שם יב:). (36) חקוקים בראשם, ובאותו חקק נותנים הברזל (רש"י שם). (37) [כיון שאינו עשוי להשאיר שם לעולם, אלא שמחזיקים בעץ וזורקים בכח את הברזל כלפי האויבים, והרי זה כבקעה של עץ ששמים בה סדן של צורפים שמקבלת טומאה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' כלים ה"ג, ועיין 'שערי תשובה' או"ח סי' תרכט].

- ו. מַחְצֵלֶת קָנִים אוּ מַחְצֵלֶת גָּמִי אוּ חֶלֶף: קִטְנָה - 18
סְתֵמָה לְשִׁכְיָהּ³⁸; לְפִיכָךְ אֵין מְסַכְכִין בָּהּ, אֶלֶּא - 19
אִם-כֵּן עָשָׂה אוֹתָהּ לְסִכּוּף³⁹; גְּדוּלָה - סְתֵמָה לְסִכּוּף, 20
לְפִיכָךְ מְסַכְכִין בָּהּ; אֶלֶּא-אִם-כֵּן עָשָׂה אוֹתָהּ 21
לְשִׁכְיָהּ⁴⁰. וְאִם יֵשׁ לָהּ קִיר⁴¹ - אֶפְלוּ גְדוּלָה, אֵין 22
מְסַכְכִין בָּהּ⁴², שֶׁהִי הִיא כְּלִי-קְבוּל; וְאֶפְלוּ נָטַל 23
הַקִּיר שָׁלָה, אֵין מְסַכְכִין בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשִׁבְרִי- 24
כֵּלִים⁴³. 25

(38) סוכה יט, ב. וכתנא-קמא, שאם הזב שוכב עליה היא מקבלת טומאה. (39) שכיון שאינה מיוחדת לשכיבה ואומרים לו לזב: עמוד ונעשה מלאכתנו - אינה מקבלת טומאה (שבת נט.). (40) ומחשבתו מועלת (סוכה, שם במשנה). (41) שפה גבוהה מסביב. (42) שם כ, ב. (43) למעלה ה"ב (רי"ף בסוכה שם).

- ז. נִסְרִים⁴⁴ שָׁאִין בְּרֻחָן אֲרֻבָּה טַפְחִים, מְסַכְכִין 26
בָּהֶן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְשַׁפִּין⁴⁵. וְאִם יֵשׁ בְּרֻחָן 27
אֲרֻבָּה - אֵין מְסַכְכִין בָּהֶן⁴⁶, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָם 28
מְשַׁפִּין; גְּזֵרָה שְׁמָא יֵשֵׁב תַּחַת הַתְּקֵרָה וַיִּדְמָה שֶׁהִיא 29
כְּסִפָּה⁴⁷. נִתֵּן עָלֶיהָ נִסֵּר אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בְּרֻחָבוֹ אֲרֻבָּה 30
טַפְחִים - כְּשֶׁרָה⁴⁸, וְאֵין יִשְׁנִין תַּחְתֵּיהֶן⁴⁹. וְהִישָּׁן 31
תַּחְתֵּיהֶן - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ. הֵיוּ נִסְרִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֻחָן 32
אֲרֻבָּה וְאֵין בָּעֲבֵין אֲרֻבָּה, וְהִפְכֵן בְּצַדֵּיהֶן שָׁאִין 33
בָּהֶן אֲרֻבָּה וְסִכּוּף בָּהֶן - הֲרִי זֶה פְּסוּלָה; שֶׁהִי הַנִּסֵּר 34
פְּסוּל, בֵּין שֶׁסִּכּוּף בְּרֻחָבוֹ בֵּין שֶׁסִּכּוּף בְּעֲבֵיהֶן⁵⁰. 35

(44) קרשים. (45) שהם דומים לכלים. (46) משנה, סוכה יד, א. (47) שישב בביתו ויחשוב שיצא ידי חובתו במצות סוכה, שהרי גם ביתו מקורה בנסרים, וביתו ודאי פסול לסוכה - "סוכה" אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה (רש"י סוכה שם). וראה להלן ה"ח. (48) הסוכה. וכשנתן את הנסר מן הצד, באופן שנשארו לסכך הכשר שלש דפנות, אבל באמצע פסול (מגיד-משנה). (49) שהוא סכך פסול (סוכה, שם). (50) ודינו כשפוד של מתכת (שם יד:).

- ח. תְּקֵרָה שָׁאִין עָלֶיהָ מַעֲזִיבָה⁵¹, שֶׁהִיא הַטִּיט 36
וְהָאֲבָנִים, אֶלֶּא נִסְרִין תְּקוּעִין בְּלֶבֶד - הֲרִי זֶה 37
פְּסוּלָה; שֶׁהִי לֹא נַעֲשֶׂה לְשֵׁם סִפָּה, אֶלֶּא לְשֵׁם בֵּית. 38
לְפִיכָךְ אִם פָּקַד הַנִּסְרִים וְהִנִּיד הַמְּסַמְרִים⁵² לְשֵׁם 39
סִפָּה - הֲרִי זֶה כְּשֶׁרָה, וּבְלֶבֶד שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל נִסֵּר 40
וְנִסֵּר אֲרֻבָּה טַפְחִים⁵³. וְכֵן אִם נָטַל אֶחָד מִבִּנְיָתָם 41

(8) סוכה, שם. וראה להלן הערה כה. (9) שאין אדם דר בדירה סרוחה, שההוצים והעלים נסרחים על ראשו (סוכה ד. אליבא דרבא). ונראה מדברי רבינו שאין כאן אלא זהירות לכתחילה, אבל אינה פסולה בדיעבד ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם גליון על הרמב"ם). (10) במטילי מתכות שטרם נעשו מהם שום כלי, ואינם מקבלים טומאה. ואף שיסודם מהארץ - פסולה, שצריך שיהיה צומח מהארץ. (11) שלא נעבדו ואינם מקבלים טומאה. (12) הגביהה ועשאה לסכך על הסוכה (משנה, סוכה יא.). (13) שכן דרכן של גפנים שענפיהן מתפשטים. (14) ומחובר פסול לסכך. (15) סוכה טו, א. (16) של קנים וקש וגמי (משנה, סוכה יט:). (17) שבלו ונקרעו (שם טו:). (18) שלא נשברו כל כך, עד שהשכירה תבטל הטומאה מהם.

- ג. סִכְכָּה בְּאֶקְלִין¹⁹ - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין 1
טֻמְאָה. סוּכֵי תְּאֵנִים²⁰ וּבָהֶן תְּאֵנִים; פְּרִפְלִי עֲנָבִים²¹ 2
וּבָהֶן עֲנָבִים; מְכַבְּדוֹת²² וּבָהֶן תְּמָרִים, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא 3
בָּהֶן: רֹאִין אִם פְּסוּלָתָם²³ מְרַבָּה עַל הָאֶקְלִין - מְסַכְכִין 4
בָּהֶן²⁴; וְאִם לֹא - אֵין מְסַכְכִין בָּהֶן. סִכּוּף בִּירְקוֹת²⁵, 5
שָׁאִם יִיבָשׁוּ וַיְבֹלוּ וְלֹא יִשָּׂאֵר בָּהֶן מִמֶּשׁ, אֶף-עַל-פִּי 6
שֶׁהֵן עֵתָה לַחִים - הֲרִי מְקוּמָן נִחָשֵׁב כְּאִלוֹ הוּא 7
אֲוִיר²⁶ וּכְאִלוֹ אֵינָם²⁷. 8

(19) מאכל אדם. שאלו מאכל בהמה אינו מקבל טומאה (הל' טומאת אוכלין שם). (20) ענפי תאנים. (21) זמורות הגפנים. (22) ענפי הדקל. (23) שאינה אוכל ואינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. (24) שהפסולת מבטלת את האוכל, וכאלו כל הסכך כשר (סוכה יג:). (25) שאינם מקבלים טומאה, כגון שאינם מיוחדים למאכל אדם. (26) והם פוסלים ברוחב שלשה טפחים כאויר (להלן ה"כ) - סוכה, שם. (27) המדובר באופן כזה שיפלו ותהיה הסוכה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם תשאר צילתה מרובה מחמתה, אינה פסולה בדיעבד אלא אסורה לכתחילה שמא יניחנה ויצא, כמו שכתב רבינו לעיל ה"ב (כסף-משנה).

- ד. סִכְכָּה בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ²⁸, שֶׁלֹּא דָק אוֹתָן²⁹ וְלֹא 9
נִפְצָן³⁰ - כְּשֶׁרָה, שֶׁעֲדִין עֵץ הוּא. וְאִם דָּק וְנִפְצָן אוֹתָן 10
- אֵין מְסַכְכִין בּוֹ³¹, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנְּתִּית צוּרְתּוֹ, וּכְאִלוֹ 11
אֵינָן מְגֻדְלִי קֶרֶקֶע. מְסַכְכִין בְּחִבְלִים שֶׁל סִיב³² וְשֶׁל 12
חֶלֶף³³ וְכִיּוּצָא בָּהֶן, שֶׁהִי צוּרְתָן עוֹמֵד וְאֵין 13
הַחִבְלִים כֵּלִים³⁴. 14

(28) על-פי מה שנאמר ביהושע ב, ו: 'ותטמנם בפשתי העץ'. (29) שלא כתתם במכתשת. (30) שלא סרקם במסרק. (31) סוכה יב, ב. אף-על-פי שאינו מקבל טומאה לפני טוייתו ('עיי"ש ב'תוספות' ד"ה באניצי). (32) הצומח מסביב לעץ. (33) מין עשב. (34) ואינם מקבלים טומאה ('ירושלמי', הובא במגיד-משנה).

- ה. סִכְכָּה בְּחִצִּים: בְּכָרִים³⁵ - כְּשֶׁרָה; בְּנִקְבוֹת³⁶ - 15
פְּסוּלָה; אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהַתְּמַלֵּאת בְּכִרְזָל, 16
בֵּית קְבוּל הוּא, וּמְקַבֵּל טֻמְאָה כָּל כְּלִי-קְבוּל³⁷. 17

- 1 וְהָיִיתָ בַּמָּקוֹמוֹ סִכָּף בְּשָׂר לְשֵׁם סִכָּה - הָרִי זו
2 בְּשָׂרָה⁵⁴.
- 3 ט. סִכָּה שֶׁנַּעֲשִׂית בְּהִלְכָּתָהּ מִכָּל מָקוֹם⁵⁵ - בְּשָׂרָה⁵⁶,
4 אֶף-עַל-פִּי שְׂלֹא נַעֲשִׂית לְשֵׁם מִצְוָה. וְהוּא, שְׁתַּהֲרֶה
5 עֲשׂוּיָהּ לְצִל⁵⁷; כְּגוֹן סִכָּה עֲפוֹמִים⁵⁸ וְסִכָּה בְּהִמָּה⁵⁹
6 וְכָל פִּיּוּצָא בְּהִין⁶⁰. אָבָל סִכָּה שֶׁנַּעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה⁶¹ -
7 פְּסוּלָה, לְפִי שְׂלֹא נַעֲשִׂית לְצִל. וְכֵן הַחוּטִט בְּגִדִישׁ⁶²
8 וְעֲשׂוּהוּ סִכָּה⁶³ - אֵינָהּ סִכָּה, שֶׁהָרִי לֹא עָמַר גְּדִישׁ זֶה
9 לְצִל. לְפִיכָךְ אִם עָשָׂה בְּתַחֲלָה חֲלָל טַפַּח⁶⁴ בְּמִשְׁךְ
10 שִׁבְעָה לְשֵׁם סִכָּה, וְחֲטַט בָּהּ אַחֲרֵי כֵן וְהִשְׁלִימָהּ
11 לְעֲשָׂרָה - בְּשָׂרָה, שֶׁהָרִי נַעֲשָׂה סִכָּף שְׂלֵלָה לְצִל.
- 12 י. חֲבִילִי קֶשׁ וְחֲבִילִי עֲצִים וְחֲבִילִי זָרְדִין⁶⁵, אֵין
13 מִסְפָּכִין בָּהֶן - גִּזְרָה שְׂמָא יַעֲשֶׂה אוֹתָן חֲבִילוֹת עַל
14 גִּגּוֹ פְּדִי לִיבְשָׁן⁶⁶, וְיִמְלֶךְ וְיִשָּׁב תַּחְתֵּיהֶן לְשֵׁם סִכָּה,
15 וְהוּא מִתַּחֲלָה לֹא עָשָׂה סִכָּף זֶה לְצִל, וְנִמְצָאת בְּסִכָּה
16 שֶׁנַּעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה. וְאִם הִתִּירָם⁶⁷ - בְּשֵׁרוֹת⁶⁸. וְאֵין
17 חֲבִילָה פְּחוּתָה מַעֲשִׂירִים-וְחִמְשָׁה בְּדִים⁶⁹.
- 18 יא. חֲבִילוֹת קִטְנוֹת שְׂאֲגָדוֹ אוֹתָן לְמִנְיִן⁷⁰, מִסְפָּכִין
19 בָּהֶן⁷¹. וְכֵן הַחוּטֶף רֹאשׁ הַדָּקָל וְהַחֲרִיטוֹת⁷² אֲגוּדוֹת בּוֹ
- 20 - מִסְפָּכִין בּוֹ, שְׂאֲגָד בִּידֵי שְׂמִים⁷³ אֵינוֹ פְּחִילָה⁷⁴.
21 וְאִפְּלוֹ קֶשֶׁר רֹאשֵׁי הַחֲרִיטוֹת כֵּלָן מִצַּד הָאֶחָד,
22 שֶׁנִּמְצָאוּ בְּחִילָה אַחַת, אֶחָד מִשְׁנֵי רֹאשִׁים בִּידֵי
23 שְׂמִים וְאֶחָד בִּידֵי אָדָם - מִסְפָּכִין בָּהּ; שֶׁהָאֲגוּד עֵץ
24 אֶחָד, אֵינוֹ חֲבִילָה; וְזוֹ פֶּעֶץ אֶחָד הִיא, שֶׁהָרִי אֲגוּדָה
25 בִּידֵי שְׂמִים⁷⁵. וְכֵן כָּל אֲגוּד שְׂאֵינוֹ עָשׂוּי לְטָלְטוּל⁷⁶,
26 אֵינוֹ אֲגוּד⁷⁷.
- 27 יב. הָעוֹשֶׂה סִכָּתוֹ תַּחַת הָאֵילָן⁷⁸ - כָּאֵלוֹ עֲשָׂאָה בְּתוֹף
28 הַבֵּית⁷⁹. הַדָּלָה עָלֶיהָ עָלִי הָאֵילָנוֹת וּבְדִיהֶן⁸⁰, וְסִכָּף
29 עַל גִּבּוֹן⁸¹ וְאַחֲרֵי-כֵן קָצָצָן: אִם הָיָה הַסִּכָּף⁸² הַרְבֵּה
30 מִהֵן⁸³ - בְּשָׂרָה; וְאִם לֹא הָיָה הַסִּכָּף שֶׁהָיָה מִתַּחֲלָתוֹ
31 כְּשֶׁר הַרְבֵּה מֵהֵן - צָרִיף לְנַעֲנַע⁸⁴ אוֹתָן אַחֵר קָצִיצָתָן,
32 כְּדִי שְׁתַּהֲרֶה עֲשׂוּיָה לְשֵׁם סִכָּה⁸⁵.
- 33 יג. עֵרֵב דָּבָר שְׂמִסְפָּכִין בּוֹ⁸⁶ בְּדָבָר שְׂאֵין מִסְפָּכִין
34 בּוֹ⁸⁷ וְסִכָּף בְּשִׁנְיָהֶם - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַכְּשֶׁר יֵתֵר עַל
35 הַפְּסוּל, פְּסוּלָה⁸⁸. סִכָּף בִּזָּה לְעֲצָמוֹ וּבִזָּה לְעֲצָמוֹ, זֶה
36 בְּצַד זֶה⁸⁹: אִם יֵשׁ בְּסִכָּף פְּסוּל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים
37 בְּמָקוֹם אֶחָד, בֵּין בְּאֶמְצָע, בֵּין מִן הַצֵּד - הָרִי זֶה
38 פְּסוּלָה⁹⁰.
- 39 יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּסִכָּה קִטְנָה; אָבָל בְּסִכָּה
40 גְּדוּלָה - סִכָּף פְּסוּל בְּאֶמְצָע, פּוֹסְלָה בְּאַרְבָּעָה
41 טַפָּחִים⁹¹; פְּחוֹת מִכֵּן - בְּשָׂרָה. וּמִן הַצֵּד⁹² - פּוֹסֵל
42 בְּאַרְבָּע אַמּוֹת; וּפְחוֹת מִכֵּן - בְּשָׂרָה. בִּיצֵד? בֵּית
- 70) למוכרם במנין. ומיד כשיקנם הקונה, יתיר אותם.
71) סוכה יג, ב. שאין בהן גזירה "שמא יעשה אותן חבילות על גגו" (כנ"ל הלכה י) שהרי אין דרך להצניען באגדן (רש"י שם). (72) הענפים. (73) שכולם אגודים בגזע הדקל מתחילת בריאתם (שם יג.). (74) ואינו צריך להתיר אותה. (75) סוכה, שם. (76) שאם מטלטלו ממקום למקום, ניתק הקשר והחבילה מתפרדת. (77) שם יג, ב.
- 78) שענפי האילן סוככים עליה. (79) משנה, סוכה ט, ב. משום שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו", ומכאן דרשו חכמים (שם בגמרא): "בסוכות תשבו - ולא בסוכה שתחת האילן (=סוכה אחת אמרתי, ולא שתי סוכות) ולא בסוכה שתחת הבית". (80) הגביה עליה עלי האילנות וענפיהם, שהם מחוברים לקרקע ופסולים לסיכוך (למעלה ה"ב). (81) שנתן סכך כשר על הענפים המחוברים. (82) הסכך הקשר. (83) ובענפי האילן לא היה די סיכוך לעשות הסוכה - "צילתה מרובה מחמתה" (סוכה, שם). (84) שם יא, א. (85) שלא תהא בכלל "תעשה ולא מן העשוי", ראה למעלה הלכה ט.
- 86) ערב דבר שמשפכין בו⁸⁶ בדבר שאין משפכין בו⁸⁷ וסכף בשנייהם - אף-על-פי שהכשר יתר על הפסול, פסולה⁸⁸. סכף בזה לעצמו וביזה לעצמו, זה בצד זה⁸⁹: אם יש בסכף פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זה פסולה⁹⁰.
- 86) שכשר לסכך בו. (87) שפסול לסכך בו. (88) שאין הסכך הפסול בטל ברוב הכשר אלא-אם-כן נפרדים הם, אבל אם מעורבים הם - אינו בטל. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בסוכה ט: (כסף-משנה). (89) שאינם מעורבים. (90) סוכה יח, א.
- יד. במה דברים אמורים? בסכה קטנה; אבל בסכה גדולה - סכך פסול באמצע, פוסלה בארבעה טפחים⁹¹; פחות מכך - בשרה. ומן הצד⁹² - פוסל בארבע אמות; ופחות מכך - בשרה. ביצד? בית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקרקעית הסוכה עד הנוי, פחות מעשרים - אינה ממועטת בזה, לפי שהנוי אינו סכך, והוא מקבל טומאה (סוכה י': ועיין רש"י שם). וכן אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים, אין הנוי ממעט אותה מעשרה והיא כשרה (סוכה, שם). (103) שיעור סוכה שבעה טפחים על שבעה טפחים (למעלה פ"ד ה"א), כדי שיוכל להכנס לה ראשו ורובו ושולחנו. ונויי סוכה שתלה ליד הקירות, ממעטים מרחבה או מארכה, שהרי אין לו מקום להכנס אליה. (104) מרוחקים. (105) סוכה י', ב. שכל שהנוי רחוק מהסכך ארבעה טפחים, אינו בטל אל הסכך והוא כסכך בפני עצמו, והרי הוא סכך פסול.

יט. סכך שהיו בו חלונות חלונות¹⁰⁶ שהאזיר נראה מהן: אם יש בכל האזיר בכל מקום המסכך¹⁰⁷ - הרי זו פסולה, מפני שחמתה תהיה מרבה מצלתה¹⁰⁸; וכל שהחממה מרבה על הצל, אינו סכך; ואם היה הסכך רב על האזיר - כשרה.

(106) נקבים נקבים בסכך. (107) שיש שיעור מקום אויר כשיעור מקום המסוכך. (108) סוכה כב, ב: "אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כזוזא מלעיל כאיתרא מלתחת" כשהנקב רחב כשיעור זוז (=מטבע קטן) - חמתה רחבה למטה כשיעור סלע (=מטבע גדול). וכן פירשו רבינו יצחק אלפסי ורש"י שם.

כ. במה דברים אמורים? בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים¹¹⁰. אבל אם היה אויר שלשה טפחים, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה¹¹¹, עד שימיעטנו משלשה¹¹². מעטו בדבר הפסול, בגון פרים וכסותות: אם סכה גדולה היא - כשרה¹¹³; ואם בסכה קטנה - פסולה¹¹⁴, עד שימיעטנו בדבר שמסככין בו. היה רב הספוף צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הפל מרבה מחמת הפל, כשרה¹¹⁵.

(109) שאנו מחשבים לפי חשבון ריבוי השמש מהצל. (110) במקום אחד ומהלך על פני כולה, ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד. (111) שלא שייך כאן ההלכה של "דופן עקומה" (למעלה הי"ד), שהרי אין כאן דופן שנאמר כאילו נתעקם אל הסכך, אלא אויר המפסיק (רש"י בסוכה יז.). (112) יכסה שלא יהיה אויר שלשה. (113) שפסול אויר אין כאן, שהרי הוא פחות משלשה. וגם הסכך הפסול אינו יכול לפסול, שהרי הוא פחות מארבעה טפחים. ואין שני הפסולים האלו מצטרפים (סוכה יח.). (114) שכיון שיש כאן שיעור שלשה טפחים שאינו ראוי לסוכה, אין זה יכול להצטרף לארבעת הטפחים הנשארים, להכשיר את הסוכה (סוכה, שם). (115) כלומר, מכיון שבכל הסוכה בכללותה הצל רב על השמש - לא איכפת לנו אם במקום אחד רבה השמש על הצל (שם יט.).

כא. דרך הספוף להיות קל, כדי שיראו ממנו הפוכבים הגדולים¹¹⁶. היתה מעבה¹¹⁷ כמין בית - אף-על-פי שאין הפוכבים נראין מתוכה, כשרה¹¹⁸.

1 שפנחת באמצע⁹³, וסכך על מקום הפחת; וכן חצר המקפת אכסדרה, שסכך עליה; וכן סכה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מסככין בו בצד הדפנות מלמעלה: אם יש משפת הסכך הפשר ולפתל ארבע אמות - פסולה; פחות מכן - רואין באלו הפתל יעקם, ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הפתל וכשרה. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁹⁴.

(91) כשהוא לכל אורך הסוכה. (92) ליד הדפנות. (93) שהוריד את התקרה מאמצע הבית. (94) משנה, סוכה יז, א. ונקרא בלשון חכמים "דופן עקומה" (סוכה ד.).

טו. ואיזו היא סכה קטנה? כל שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים; וגדולה - כל שישאר בה יתר על סכך הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך פשר.

טז. סכך בדבר פסול ודבר פשר, זה בצד זה, ואין במקום אחד מסכך הפסול רחב שלשה טפחים⁹⁵, אלא פחות: אם היה כל הסכך הפשר יתר על כל הסכך הפסול - פשר; ואם היה זה כמו זה בצמצום, אף-על-פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה; מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב⁹⁶.

(95) [המדובר בסוכה קטנה הנפסלת בשלשה טפחים סכך פסול, ראה למעלה הי"ג-יד, ובב"ח סי' תרלא ד"ה סככה בשפודין]. (96) [בסוכה קטנה שסכך פסול בשלשה טפחים כמו אויר, רואים אותו כאילו הוא אויר. ובאזיר אם הוא באותה המידה של הסכך, הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה מרובה מצילתה (להלן הי"ט) - מגיד-משנה. אבל בסוכה גדולה, שסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים, אין דינו כאזיר, ואם מדתו כמדת הסכך הכשר, הרי זו סוכה כשרה. ראה למעלה הי"ח והערה ג].

יז. פשר עליה בגד מלמעלה⁹⁷, או שפרש תחתיה מפני הנשר⁹⁸ - פסולה⁹⁹. פרושו כדי לנאותה¹⁰⁰ - כשרה¹⁰¹. וכן אם סככה הפלכתה, ועטרה במיני פרות ובמיני מגדים וכלים, שתלויין, בין בכתליה בין בסכך, כדי לנאותה - כשרה.

(97) מפני השמש. (98) העלים הנופלים. (99) משנה, סוכה י, א. שהרי מסוככת בבגד, שהוא מקבל טומאה, ופסול לסכך (למעלה ה"ב). (100) לייפותה. (101) שם, בגמרא. שאין שם סכך עליו (רש"י שם).

יח. נווי סכה, אין ממעטין בגבהה¹⁰², אבל ממעטין בגבהה¹⁰³. היו נווי הסכה מפלגין¹⁰⁴ מגגה ארבעה טפחים או יתר - פסולה¹⁰⁵; שנמצא שהיושב שם, באלו אינו תחת הסכך, אלא תחת הנויים, שהן אכלין וכלים שאין מסככין בהן.

(102) כשהיתה גבוהה מעשרים ופסולה (למעלה פ"ד ה"א) ורצה להנמיכה על ידי שתלה בה נוי סוכה, שנמצא

עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה פסכה בתוך
סכה.¹³²

128) והרי היא כאוהל בפני עצמה (סוכה כ: מימרא דשמואל). (129) משנה, סוכה שם. (130) וילון הפרוש על עמודים מסביב למיטה. (131) ששיפועו אינו נמשך עד הגובה, אלא למעלה יש רוחב טפח (סוכה יא.). (132) משנה, סוכה י, א.

כד. אבל שני עמודים שפרש עליהן סדין; וכן פילה שאין בגבה טפח - אפלו גבוהין כל-שהן¹³³, מתר לישן תחתיהם בפסכה; שאין פסכה בתוך סכה, מפני שאין לה גג.

(133) כלומר, אפילו יותר מעשרה טפחים.

כח. סכה שאולה - פשרה¹³⁴; וכן הגזולה - פשרה. פיצד? אם תקף על חברו והוציאו מסכתו, וגזלה וישב בה - יצא, שאין הקרקע גזולת¹³⁵. ואם גזל עצים ועשה מהן סכה¹³⁶ - יצא¹³⁷; שתקנת חכמים היא, שאין לבצל העצים אלא דמי עצים בלבד¹³⁸. ואפלו גזל נסרים, והניחן ולא חברן ולא שנה בהן כלום - יצא. העושה סכתו ברשות הרבים - הרי זו פשרה¹³⁹.

(134) כרבנן דרבי אליעזר (סוכה כז:). ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא כג, מב): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ואי-אפשר שיהא לכל אחד בה חלק שהוא שוה פרוטה, ומכיון שאין לכל אחד שוה פרוטה אין זו שותפות, אלא על כרחנו שיוצאים בסוכה שאולה (רש"י שם). (135) והיא עומדת ברשות בעליה (פ"ח מהל' גזילה ה"ד). וכן הסוכה כיון שהיא מחוברת לקרקע - אינה גזולה והרי היא כשאולה (סוכה לא. כרבנן). (136) ויש כאן דין גזילה, שהרי גזל מטלטלין, ומן התורה לא יצא ידי חובתו (כסף-משנה). (137) מדרבנן, כמו שמבאר. ומקורו בסוכה דף לא, א. (138) תיקנו כן כדי להקל על הרוצים לשוב בתשובה שלא יצטרכו לקעקע ביתם (ראה בפ"א מהל' גזילה ה"ה). ואמנם אם גזל סוכה העשויה בספינה או בראש העגלה, חייב להחזיר הסוכה עצמה ואינו יוצא בה שהרי היא גזולה (כסף-משנה). (139) כמו שביאר, שקרקע אינה גזולה, והרי היא כסוכה שאולה וכשרה.

יום ש"ק ט"ז אלול ה'תש"פ

הלכות סכה

פרק ששי

(1) נתבארו בו מי הן המחוייבים בסוכה מן התורה, ומן דבריהם, ומי הם הפטורים - אם בכל, אם בחלק. וכיצד היא מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטר מחיובה. וענין הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתה. ונסתיים הפרק בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג.

1 הִיָּה הַסִּפּוֹף מְדֻבָּלֵל, וְהוּא הַסִּפּוֹף שֶׁיְהִיָּה מְקַצְתּוֹ
2 לְמַעַלָּה וּמְקַצְתּוֹ לְמַטָּה - כְּשֶׁרָאָה¹¹⁹; וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְהִיָּה
3 בֵּין הָעוֹלָה וְהַיּוֹרֵד שְׁלֹשָׁה טַפְחִים¹²⁰. וְאִם הָיָה
4 בְּרוֹחַב זֶה הָעוֹלָה טַפַּח אוֹ יֵתֵר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
5 גְּבוּהָ יֵתֵר מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים - רֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ יֵרֵד
6 לְמַטָּה וְנִגַּע בְּשֵׁפֶת זֶה הַיּוֹרֵד¹²¹. וְהוּא, שֶׁיְהִיָּה מְבִנֵּן
7 כְּנֶגֶד שֵׁפֶת הַיּוֹרֵד¹²².

(116) הנראים ביום (כסף-משנה בשם 'ירושלמי'). (117) סככה עב. (118) משנה, סוכה כב, א. (119) משנה, שם. (120) שהרי הם כאילו מונחים אחד ליד השני "שכל פחות משלשה, כלבוד הוא". (121) שכל רוחב טפח הרי הוא אוהל, ואמרו בזה: "חבטו רמי", כלומר: זרוק אותה למטה, שנראה כאילו מונחת ביחד עם כל הקנים, וזוהי הלכה למשה מסיני. (122) שכשתפילו למטה, הוא נשכב ליד האחרים.

8 כב. העושה סכה על-גבי סכה - התחתונה פסולה,
9 כמי שעשה סכה בתוך הפית¹²³; והעליונה -
10 כשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה?
11 בשהיה גבה חלל העליונה עשרה טפחים¹²⁴ או
12 יתר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וקסתות
13 של עליונה, אפלו על-ידי הדחק¹²⁵. אבל אם אין
14 גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה
15 יכולה לקבל פרים וקסתות של עליונה אפלו
16 על-ידי הדחק - (אף)¹²⁶ התחתונה פשרה. והוא,
17 שלא יהיה גבה שתיהן יתר על עשרים אמה;
18 שהתחתונה, בסכך העליונה היא נתרת¹²⁷.

(123) שהתורה אמרה (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה שתחת הבית (סוכה ט:). (124) שיש בה גובה כשיעור סוכה. (125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י: במשנה, כרבנן דרבי יהודה). (126) ה'כסף משנה' מוחק תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי הדחק. וה'לחם משנה' יישב נוסחה זו שאפשר שאדם קל יעלה שם. [וגם במשניות דפוס פיזרו בסוכה שם, הנוסחא "אף התחתונה כשרה", וכ"ה ברא"ש שם]. (127) כלומר, שהסוכה התחתונה חמתה מרובה מצילתה, ורק בהצטרף אליה סכך העליונה נעשה צילתה מרובה מחמתה. אבל אם הסוכה התחתונה צילתה מרובה מחמתה, ואינה נזקקת לסכך העליונה - כשרה, אפילו העליונה גבוהה יותר מעשרים, אם חמתה מרובה מצילתה (כסף-משנה).

19 כג. מטה שבתוך הסכה - אם גבוהה עשרה
20 טפחים¹²⁸, היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני
21 שהיא פסכה בתוך סכה¹²⁹. וכן פילה¹³⁰ שיש לה גג
22 אפלו טפח¹³¹ - אם גבוהה עשרה טפחים, אין יושבין
23 בה בפסכה. וכן המעמיד ארבעה עמודים ופרש סדין

1 א. נָשִׁים וְעֲבָדִים וְקִטְנִים פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה.²
 2 טַמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, חִיבִים מִסֶּכֶה. וְכֵן מִי שֶׁחָצִי
 3 עָבַד וְחָצִי כֶן-חֹרִין - חֵיב. קָטָן שְׁאִינוּ צָרִיךְ לֵאמֹר,
 4 שֶׁהוּא [כְּכֵן חֹמֶשׁ] כְּכֵן שֶׁשׁ³ - חֵיב בִּסְכָה מִדְּבָרֵי
 5 סוּפְרִים, כְּדֵי לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת.

(2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן = שצריכים לעשותם
 דווקא בזמנים מסויימים (קבועים) גרמא ונשים פטורות,
 ועבדים דינם כנשים. (3) כבן חמש - שגמרו לו חמש
 שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי
 בהתפתחותו של הילד.

6 ב. חוֹלִים וּמְשֻׁמְשֵׁיהֶן פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה.⁴ וְלֹא
 7 חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סֶכֶה, אֲלֵא אֶפְלוּ חֹשׁ בְּרָאשׁוֹ, וְאֶפְלוּ
 8 חֹשׁ בְּעֵינָיו. מִצְטַעַר - פְּטוּר מִן הַסֶּכֶה;⁵ הוּא וְלֹא
 9 מְשֻׁמְשֵׁיו. וְאִיזְהוּ מִצְטַעַר? זֶה שְׁאִינוּ יָכוֹל לִישֹׁן
 10 בִּסְכָה מִפְּנֵי הָרוּחַ אוֹ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים וְהַפְּרָעוֹשִׁים
 11 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ מִפְּנֵי הָרִיחַ.

(4) משום שנאמר: "בסוכות תשבו" ודרשו חכמים: "תשבו
 כעין תדורו". ואף לענין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה
 לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל
 לו לחלו. ומשמשיהם פטורים משום שהם עוסקים במצוה.
 (5) "תשבו כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום
 שמצטער. (6) משמשי של המצטער חייבים בסוכה כי אין
 הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמשים כמו החולה.

12 ג. הָאֵבֶל חֵיב בִּסְכָה. וְחֹתָן, וְכָל הַשּׁוֹשְׁבֵינִי וְכָל בְּנֵי
 13 חֲפָה, פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמְשֻׁתָּה.⁷

(7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לישיבת חתן
 וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה
 אלא שלוש דפנות.

14 ד. שְׁלוּחֵי מִצְוָה⁸ פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה,⁹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין
 15 בַּלַּיְלָה.¹⁰ הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה
 16 בַּיּוֹם,¹¹ וְחֹיְבֵין בַּלַּיְלָה. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּלַּיְלָה -
 17 פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בַּלַּיְלָה, וְחֹיְבִים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי
 18 הָעִיר בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בַּיּוֹם וְחֹיְבִים בַּלַּיְלָה.
 19 שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בַּלַּיְלָה
 20 וְחֹיְבִים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי גְנוֹת וּפְרָדִיסִין, פְּטוּרִין, בֵּין
 21 בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה; שְׁאֵם יַעֲשֶׂה הַשּׁוֹמֵר סֶכֶה, יֵדַע
 22 הַגִּבֹּב שֶׁיֵּשׁ לַשּׁוֹמֵר מְקוֹם קְבוּעַ, וְכֹאֵא וְיִגְנֹב מִן
 23 מְקוֹם אַחֵר.¹²

(19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג
 המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה
 הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה.
 (20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

ח. מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בִּסְכָה, וְשִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
 אוֹ חוּץ לִסְכָה, וְאִכַּל - הָרִי זֶה אֲסוּר, וְכֹאֵלוּ לֹא
 אֶכֶל בִּסְכָה, עַד שֶׁהָיָה שִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה; גִּזְרָה
 שְׁמָא יִמְשֹׁךְ אַחֵר שִׁלְחָנוֹ; וְאֶפְלוּ בִּסְכָה גְדוּלָה.

ט. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים קוֹרֵא בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה. וְכִשְׁמַכִּין
 וּמִדְקָדֵק בָּמָה שִׁיקְרָא - יִכִּין חוּץ לִסְכָה,²¹ כְּדֵי
 שֶׁתִּהְיֶה דַעְתּוֹ מְיֻשָּׁבֶת עָלָיו. הַמִּתְפַּלֵּל - רָצָה,
 מִתְפַּלֵּל בִּסְכָה, אוֹ חוּץ לִסְכָה.²²

(13) נאמר בסוכה: "תשבו שבעת ימים" ונאמר במלואים:
 "תשבו יומם ולילה". מה תשבו הנאמר במלואים הוא ביום
 ובלילה, אף תשבו הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה.
 (14) לאחר הסעודה, שכיוון שאין דרך להחזיקם אז בדירתו
 רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. (15) אפילו
 כשאנינה דולקת. (16) כשאנינה דולקת. אבל כשדולקת
 מכניסה לסוכה.

ו. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְיֹשְׁנִים בִּסְכָה כָּל שִׁבְעָה, בֵּין בַּיּוֹם
 וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְאֲסוּר לֵאכֹל סְעוּדָה חוּץ לִסְכָה כָּל
 שִׁבְעָה; אֲלֵא אִם אֶכֶל אֲכִילַת עֲרָאִי, כְּפִיָּה, אוֹ
 פָחוֹת אוֹ יָתֵר מֵעֵט. וְאִין יֹשְׁנִים חוּץ לִסְכָה, אֶפְלוּ
 שֶׁנֶּת עֲרָאִי¹⁷. וּמִתֵּר לִשְׁתוֹת מַיִם¹⁸ וְלֵאכֹל פְּרוֹת חוּץ
 לִסְכָה. וּמִי שֶׁיִּחְמֹר עַל עֲצָמוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה חוּץ לִסְכָה
 אֶפְלוּ מַיִם - הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

(17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה
 שנה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. (18) ייש אומרים שרק
 מים מותר לשתות אבל יין שהוא חשוב - אסור.

ז. אֲכִילָה בַּלַּיְלָה יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן בִּסְכָה - חוֹבָה.¹⁹
 אֶפְלוּ אֶכֶל בִּזְיַת פֶּת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ²⁰. מִכָּאֵן וְאֵילָף
 רְשׁוּת: רָצָה לֵאכֹל סְעוּדָה - סוּעַד בִּסְכָה; רָצָה אִינוּ
 אוֹכֵל כָּל שִׁבְעָה אֲלֵא פְרוֹת אוֹ קָלִיּוֹת חוּץ לִסְכָה -
 אוֹכֵל, כְּדִין אֲכִילַת מִצָּה בִּפְסָח.

(19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג
 המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה
 הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה.
 (20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

ח. מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בִּסְכָה, וְשִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
 אוֹ חוּץ לִסְכָה, וְאִכַּל - הָרִי זֶה אֲסוּר, וְכֹאֵלוּ לֹא
 אֶכֶל בִּסְכָה, עַד שֶׁהָיָה שִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה; גִּזְרָה
 שְׁמָא יִמְשֹׁךְ אַחֵר שִׁלְחָנוֹ; וְאֶפְלוּ בִּסְכָה גְדוּלָה.

ט. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים קוֹרֵא בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה. וְכִשְׁמַכִּין
 וּמִדְקָדֵק בָּמָה שִׁיקְרָא - יִכִּין חוּץ לִסְכָה,²¹ כְּדֵי
 שֶׁתִּהְיֶה דַעְתּוֹ מְיֻשָּׁבֶת עָלָיו. הַמִּתְפַּלֵּל - רָצָה,
 מִתְפַּלֵּל בִּסְכָה, אוֹ חוּץ לִסְכָה.²²

(8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבוים. (9) אפילו בשעת
 חנייתו ואף על פי שיש לפניהם סוכה בנויה. משום שעוסק
 במצוה פטור מן המצוה. (10) אף על פי שאינם הולכים
 אלא ביום. פטורים גם בלילה מפני שטרודים במחשבת
 המצוה. (11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו
 נמנע מלנסוע לאיזה עניין ומניח את ביתו. (12) ואם היה
 שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות
 סוכה.

מְבָרְכִין 'לִישֵׁב בַּסֶּכֶה'³⁵. וְכֵן טַמְטוּם וְאַנְדְּרוּגִינוּס,²⁶
לְעוֹלָם אֵין מְבָרְכִין 'לִישֵׁב בַּסֶּכֶה', מִפְּנֵי שֶׁהֵן חִבְּבִין
מִסֶּפֶק, וְאֵין מְבָרְכִין מִסֶּפֶק.³⁶

34) שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני
ימים טובים. 35) כי לעולם אין מברכים על הספק.
36) משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על
הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות
אף על פי שאינן מצוות.

יד. גִּמְר מְלֹאכֶל בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי - מוֹרִיד כְּלָיו וּמִפְּנֵה
אוֹתָהּ. אֵין לוֹ מְקוֹם לְהוֹרִיד אֶת כְּלָיו³⁷; אִם הָיְתָה
קִטְנָה - מְכַנִּים בָּהּ מְנוּרָה³⁸; וְאִם הָיְתָה גְדוֹלָה - מְכַנִּים
בָּהּ קְדָרוֹת וְקַעְרוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן³⁹, כְּדִי לְהַזְכִּיר שֶׁהִיא
פְּסוּלָה וְשֶׁכָּבֵד נִגְמָרָה מְצוּתָהּ; וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם-טוֹב,³³
אֵינוֹ יָכוֹל לִפְחוֹת בָּהּ וּלְפַסְלָהּ.³⁴

37) ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפחות מהתקרה אינו
יכול - כיוון שהוא יום טוב. 38) מבלי שידליקה.
39) שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר.

טו. מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה סֶכֶה, בֵּין בְּשׂוּגָה, בֵּין בְּמִזִּיד -
עוֹשֶׂה סֶכֶה בְּחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֶפְלוּ בְּסוּף יוֹם שְׁבִיעִי
עוֹשֶׂה סֶכֶה, שְׁמִצּוֹתָהּ כָּל שְׁבָעָה. עֲצֵי סֶכֶה אֲסוּרִין
כָּל שְׁמֵנֶת יְמֵי הַחֵג - בֵּין עֲצֵי דְפְנוֹת, בֵּין עֲצֵי סִכָּה.
אֵין גְּאוּתִין מִהֵן לְדַבֵּר אַחֵר כָּל שְׁמוֹנֶת הַיָּמִים, מִפְּנֵי
שִׁיוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּלוֹ הַסֶּכֶה מְקַצֶּה עַד בֵּין-
הַשְּׁמִשּׁוֹת⁴⁰; וְהוֹאִיל וְהַקָּצָה לְבֵין-הַשְּׁמִשּׁוֹת שֶׁל
שְׁמִינִי, הַקָּצָה לְכָל הַיּוֹם.⁴²

40) מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק
לו יותר.

טז. וְכֵן אֶפְלִין וּמִשְׁקִין שְׁתּוּלִין בַּסֶּכֶה כְּדִי לְנֹאֲוֹתָהּ,
אֲסוּר לְהַסְתַּפֵּק מִהֵן כָּל שְׁמוֹנֶה. וְאִם הִתְנֶה עֲלֵיהֶן
בְּשָׁעָה שְׁתֵּלָאן וְאַמְר: אֵינִי בּוֹדֵל מִהֵן כָּל בֵּין-
הַשְּׁמִשּׁוֹת⁴¹! - הָרִי זֶה מִסְתַּפֵּק מִהֵן בְּכָל עֵת
שִׁירָצָה; שֶׁהָרִי לֹא הִקְצָה אוֹתָם, וְלֹא חָלָה עֲלֵיהֶם
קִדְשַׁת הַסֶּכֶה, וְלֹא נִחְשְׁבוּ כְּמוֹתָהּ.⁴⁸

41) של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם
קדושה מתחילת יום-טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך.

הלכות לולב

פרק שביעי

1) נתבאר בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור
ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. וענין
נטילתן ומניינן ומדתן ושיעורן, ובאי זה זמן ניטלים מן
התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה
ומדבריהם. ודין ערבה ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק
בביאור מה שאסור ליהנות ממניין אלו מפני שהוקצו
למצוותם כל שבעת ימי החג.

21) כלומר אם רצה ללמוד בעיון - מותר לו ללמוד חוץ
לסוכה. 22) כלומר באיזה מקום שנוח לו להתפלל בכוונה
- שם יתפלל.

י. יִרְדוּ גִשְׁמִים - הָרִי זֶה נִכְנָס לְתוֹךְ הַבֵּית. מֵאִימָתִי
מִתָּר לְפָנוֹת? מִשִּׁירְדוֹ לְתוֹךְ הַסֶּכֶה טָפוֹת, שְׁאֵם יִפְלוּ
לְתוֹךְ הַתְּבַשִּׁיל יִפְסֹל, אֶפְלוּ תְּבַשִּׁיל שֶׁל פּוֹל²³. הִיָּה
אוֹכֵל בַּסֶּכֶה וְיִרְדוּ גִשְׁמִים, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ וּפְסָקוֹ
הַגִּשְׁמִים - אֵין מְחִיבִים אוֹתוֹ לְחַזֵּר לְסֶכֶה (כָּל אוֹתוֹ
הַלֵּילָה), עַד שִׁיגְמַר סְעוּדָתוֹ. הִיָּה יוֹשֵׁן וְיִרְדוּ גִשְׁמִים
בַּלֵּילָה, וְנִכְנָס לְתוֹךְ הַבֵּית וּפְסָקוֹ הַגִּשְׁמִים - אֵין
מְטַרְחִין אוֹתוֹ לְחַזֵּר לְסֶכֶה כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, אֲלֹא
יֹשֵׁן בְּבֵיתוֹ עַד שִׁיעֲלָה עַמּוּד הַשֹּׁחַר.

23) שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה -
אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו
הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה.

יא. גִּמְר מְלֹאכֶל בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁחֲרִית - לֹא יִתִּיר
סִסְתָּא²⁴; אֲבָל מוֹרִיד הוּא אֶת כְּלָיו וּמִפְּנֵה אוֹתָן, מִן
הַמְּנוּחָה וּלְמַעֲלָה. אֵין לוֹ מְקוֹם לְפָנוֹת²⁵ - פּוֹחֶת בָּהּ
אֲרָבָעָה עַל אֲרָבָעָה²⁶. וְאִם הִצְרֵךְ לְסַעַד בְּשֹׁאֵר הַיּוֹם
צָרִיף לְאָכֶל בַּסֶּכֶה, שְׁמִצּוֹתָהּ כָּל שְׁבָעָה.

24) ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום
חובתו לישב שם. 25) כלומר אין לו מקום אחר לאכול
ביום השמיני פרט למקום הסוכה. 26) מוריד סכך בשיעור
זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני.

יב. כָּל זֶמֶן שִׁינְכָס לִישֵׁב בַּסֶּכֶה כָּל שְׁבָעָה, מְבָרְךְ²⁷
קֹדֶם שִׁישֵׁב²⁸; 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לִישֵׁב
בַּסֶּכֶה'. וּבִלְיָלִי יוֹם-טוֹב הָרָאוּן, מְבָרְךְ עַל הַסֶּכֶה²⁹
וְאַחֲרָיָה עַל הַזִּמְזוּם³⁰, וּמִסְדֵּר כָּל הַבְּרָכוֹת עַל
הַכּוֹס³¹. נִמְצָא מְקַדֵּשׁ מַעֲמָד³², וּמְבָרְךְ 'לִישֵׁב בַּסֶּכֶה'
וְיֹשֵׁב³³, וְאַחֲרָיָה מְבָרְךְ עַל הַזִּמְזוּם. וְכֵּן הִיָּה מְנוּחָה
רְבוּתִי וְרַבְּנֵי סִפְרֵי, לְקַדֵּשׁ מַעֲמָד בְּלִיל רָאוּן שֶׁל
חַג הַסִּכּוֹת, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ.

27) ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאלתר. אבל
אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה
אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו,
שהרי כבר בירך מקודם. 28) דעת רבינו, שהשיבה היא
המצוה, ולכן מברך קודם שישב, ש"כל המצוות מברך
עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר
המצוה היא האכילה בסוכה. 29) כלומר ברכת לישב
בסוכה. 30) ברכת שהחיינו וכו', לזמן הזה. 31) שמחזיק
כוס מלא בידו. 32) לפני שיושב, שאז התחלת המצוה.
33) שמשבירך לישב בסוכה צריך לישב מיד, ולא יפסיק
בברכת שהחיינו.

יג. בְּזֶמֶן הַזֶּה, שְׁאֵנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים³⁴ -
יֹשְׁבֵין בַּסֶּכֶה שְׁמוֹנֶה יָמִים. וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא
יוֹם-טוֹב רָאוּן שֶׁל שְׁמִינִי-עֲצָרָה, יֹשְׁבִין בָּהּ וְאֵין

צורך להוציא זאת מריבוי הלשון כדעת הברייתא השלישית (וראה בכסף-משנה).

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל, ופיו דומה למסר¹⁸, וקנה שלו אינו אדם; וזהו הנקרא צפצפה, והיא פסולה¹⁹. ויש שם מין ערבה, שאין פי העלה שלה חלק, ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד, כמו פי מגל קטן, וזה פשר²⁰. וכל הדברים האלו מפי השמועה, ממשה רבנו, נתפרשו²¹.

(18) שפגמיותה גדולות. (19) סוכה לד, א. (20) שפגמיותו קטנות, והיה נקרא "חילפי גילא" (שם). (21) ראה למעלה הערה ו.

ה. ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן, ומעבדין זה את זה²², וכלן נקראים מצות לולב²³. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן²⁴. ואם לא נמצא אחד מהן - אין מביאים תחתיו מין אחר הדומה לו²⁵.

(22) משנה, מנחות כז, א. וברייתא סוכה לד, ב. (23) הואיל והוא גבוה מכולם, נקראו על שמו (סוכה לז:). וראה להלן הלכה ו והערה כח. (24) מין אחר נוסף על המינים שהוזכרו (ברייתא בסוכה דף לא, א). (25) סוכה שם, ב: "לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר".

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגדה אחת²⁶. וכשהוא נוטלם לצאת בהן, מברך תחלה²⁷ על נטילת לולב²⁸, הואיל וכלן סמוכין לו²⁹. ואחר-כך נוטל האגדה הזאת בימינו³⁰, ואתרוג בשמאלו. ונוטלן הרה גדילתן, שיהיו עקריהן למטה לארץ, וראשיהן למעלה לאויר³¹. ואם לא אגדן, ונטלן אחד אחד - יצא³²; והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו. אבל אם לא היה לו אלא מין אחד, או שחסר מין אחד - לא יטל עד שימצא השאר³³.

(26) כרבנן דרבי יהודה (סוכה יא:), שאמרו: "לולב מצוה לאגדו, משום שנאמר (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות. ואגד זה, נוי הוא במצוה זו. (27) לפני שנוטלן. שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (כן פירש ה'טור' או"ח סי' תרנא בדעת רבינו). (28) ולא מברך על נטילת יתר המינים, ואין כוונת רבינו כאן לנוסח הברכה, שהרי כבר כתב בפ"א מהל' ברכות הט"ו שאם מברך קודם שיטול, אומר: "ליטול לולב". ואם מברך אחר הנטילה, אומר: "על נטילת לולב". וכאן המדובר שמברך לפני שנוטל, ואם כן צריך לומר: "ליטול לולב" (כסף-משנה). (29) כלומר, כולם טפלים לו לפי שהוא גבוה מכולן (סוכה לז:). - רבינו מנוח'. ויש אומרים שאם אינם סמוכים לו "שלא אגד את הלולב אלא שיצא בהם בזה אחר זה, מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו" (מאירי' שם). [ונראה מדברי רבינו להלן ה"ח (ראה שם הערה מט), שרק

א. פפות תמרים האמורות בתורה² הן תריות³ של דקל, כשיצמחו, קדם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן⁴, אלא פשיהיה כמו שרביט; והוא הנקרא לולב⁵.

(2) ויקרא כג, מ. (3) ענפים. (4) סוכה לב, א: "אמר לו רבינא לרב אשי - אימא הוותא? (אולי הכוונה, לענף שנתקשה, ועליו פנו זה לכאן וזה לכאן, עיין רש"י) - בעינא כפות וליכא" (דרשו פפות כמו פפות, שתהיה אפשרות לכפות אותו ולאגדו, וזה אינו יכול להאגד ולהכפת). (5) כן תרגם אונקלוס שם: "פרי עץ הדר, כפות תמרים" - "אתרוגין ולולבין".

ב. פרי עץ הדר האמור בתורה⁶ הוא אתרוג⁷. וענף עץ עבת האמור בתורה⁸ הוא ההדס, שעליו חופין את עצו⁹; כגון שיהיו שלשה עלין או יותר על פן בגבעול¹⁰ אחד. אבל אם היו שני העלין פשוטה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אבל נקרא הדס שוטה¹¹.

(6) ויקרא, שם. (7) כתרגום אונקלוס הנ"ל, וכך קיבלו חז"ל. ולמדו זאת ממה שנאמר שם: "פרי עץ הדר" - שהפרי שוה בטעמו לעץ, והוא האתרוג (סוכה לה). וכן ראינו בלא ספק מיהושע [בן נון] עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה" (רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, סדר זרעים. וראה להלן ה"ד). (8) שם. (9) והיינו עבות - מעשה שרשרת שהם מורכבים זה על זה (רש"י שם). (10) רוצה לומר, בכל בד ובד משלושת בדי ההדס. וכן נקטו הראש"ש (בתשובות, כלל כד) וה'טור' (באו"ח סי' תרמו) בדעת הרמב"ם. ועיין להלן פ"ח ה"ה והערה לד. ודעת הראב"ד ש"צריך להיות כן כל שיעור ההדס או רובו" (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה). (11) סוכה לב, ב. ונקרא הדס שוטה מפני שאין עליו כסדר, אלא משובשים כשוטה. ויש אומרים, שהוא מלשון שוטתא דאסא (=שוט של הדס), שהדס כשר עומד ביושר בלא התפשטות, וזה נעשה מרובה בענפים כעין עצים, ועל שם ריבוי הענפים קוראו שוטה (מאירי' שם).

ג. ערבי נחל האמורות בתורה¹², אינן פל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל¹³: עלה שלו משוף פנחל¹⁴, ופיו חלק¹⁵, וקנה שלו אדם, וזהו הוא הנקרא ערבה¹⁶. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכה נאמר ערבי נחל¹⁷. ואפלו היה גדל במדבר או בהרים, פשר.

(12) ויקרא, שם. (13) סוכה לג, ב בברייתא. (14) ולא עגול (שם). (15) רוצה לומר, חודו אינו עשוי פגמות פגמות. (16) שם לד, א. (17) ברייתא שלישית בסוכה שם: "אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין? ת"ל ערבי, מכל-מקום" (=מלשון רבים - רש"י). והרא"ש (פ"ג דסוכה סי' יג) הביא בלשון רבינו "לכך נקרא ערבי נחל". ולפי"ז הכוונה לברייתא הראשונה בסוכה שם: "ת"ר ערבי נחל, הגדילין על הנחל", כלומר, ממין הגדל על הנחל. ואין

פָּשָׁר⁴⁵. וּמִדִּידָתוֹ - מִשְׁדָּרְתוֹ⁴⁶ בְּלָבָד, לֹא מֵרָאשׁ
הָעֵלִים. וְהֵדָס וְעֵרְבָה - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלֶשָׁה
טָפְחִים⁴⁷; וְאֵם הָיוּ אֲרָפִין כָּל־שָׁהָן⁴⁸ - כְּשָׂרִים.
וְאִפְלוּ אֵין בְּכָל בַּד וּבַד אֵלָא שְׁלֶשָׁה עֲלִין לַחֲזִין -
כְּשָׂרִים; וְהוּא שְׁיֵהִיו בְּרָאשׁ הַבָּד⁴⁹. וְאֵם אֶגֶד הַלּוּלָב
- צָרִיף שְׁיֵהִיָּה שְׁדָרוֹ שֶׁל לּוּלָב יוֹצֵא מִן הַהֵדָס
וְעֵרְבָה טָפַח אוֹ יוֹתֵר⁵⁰. וְשַׁעוֹר אֶתְרוֹג - אֵין פְּחוֹת
מִפְּצִיעָה⁵¹. וְאֵם הָיָה גָדוֹל כָּל־שָׁהוּא⁵² - כְּשָׂר.
16

(43) סוכה לב, ב. (44) למעלה מארבעה טפחים.
(45) מנחות מב, א. לולב יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור
למעלה. (46) הקנה שממנו מתפרדים הענפים (סוכה, שם).
(47) סוכה, שם. (48) למעלה מהשיעור המפורש. וזה נלמד
ממה שנאמר בלולב (למעלה הערה מד) שאין לו שיעור
למעלה (רבינו יצחק בן גיאת ח"א עמ' צו ורבינו מנוח').
(49) סוכה לג, א: "יבשו רוב עליו (של ההדס) ונשארו בו
שלשה עלין לחיין (כצ"ל לפי הרמב"ם. ועיין ר"ח ורש"י)
כשר. אמר רב חסדא, ובראש כל אחד ואחד". וסובר רבינו
שהוא-הדין לערבה. (והביא זאת רבינו כאן להורות שלא רק
באופן שהם ארוכים ומלאים עלים לחים - הם כשרים,
שאפשר לומר רואים את המיותר למעלה כמי שאינו, אלא
אפילו באופן שאי-אפשר לומר כן, שאם העליון כמי שאינו
אין כאן שלשה עלין לחים - אף-על-פי-כן הם כשרים,
וראה להלן פ"ח ה"ה והערה לד, ובכסף-משנה שם].
(50) [נראה, שאם לא אגדו - אין צריך שיהיה שדרו של
לולב יוצא כו' (וראה למעלה הערה כח). וכן נראה בגמרא
(סוכה לז:)] שהקשו: "ולגביה לאתרוג ולבריק" (ונגביה
את האתרוג יותר מן הלולב, ונברך על מצות אתרוג)? ולא
הקשו מהדס וערבה, שיגביהו אותם - מפני שהם אגודים
אתו, אלא מהאתרוג - שאינו אגוד אתו]. (51) סוכה לד,
ב. כרבי יהודה. (52) למעלה מביצה, כרבי עקיבא שבא
לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו (סוכה לו:).

ט. מִשְׁיַגְבִּיָּה⁵³ אֲרָבְעָה מִיָּנִין אֱלוֹ - בֵּין שְׁהַגְבִּיָּהּ
כְּאֶחָת, בֵּין בִּזָּה אַחֵר זָה⁵⁴, בֵּין בְּיָמִין, בֵּין בְּשִׁמְאֵל
- יָצָא⁵⁵. וְהוּא, שְׁיֵגְבִיָּהּ דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן⁵⁶; אֲבָל שְׁלֹא
דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן - לֹא יָצָא. וּמִצְוָה פְּהִלְכָתָהּ - שְׁיֵגְבִיָּהּ
אֲגָדָה שֶׁל שְׁלֶשָׁה מִיָּנִין בְּיָמִין, וְאֶתְרוֹג בְּשִׁמְאֵל,
וְיֹלִיף וְיָבִיא וְיַעֲלֶה וְיֹרִיד⁵⁷ וְיִנְעֲנַע הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ
פְּעָמִים בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ⁵⁸.
23

(53) שם מב, א. (54) למעלה הלכה ו. (55) ומה שאמרו:
לולב בימין ואתרוג בשמאל (שם לא:) אין זה אלא
לכתחילה. אבל דעת ר"ח (שם מב.) שמה שאמרו: הפכו לא
יצא, היינו אם נטל לולב בשמאל ואתרוג בימין.
(56) נתבאר למעלה הלכה ו. (57) סוכה לו, ב. (58) מקור
הדברים ב"ירושלמי" סוכה פ"ג ה"י.

י. פִּיצֵד? מוֹלִיף וּמִנְעֲנַע רֹאשׁ הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,
וּמִבְּיָא וּמִנְעֲנַע רֹאשׁ הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְכֵן
בְּעֵלְיָה וְיִרְיָדָה. וְהִיכֵן מוֹלִיף וּמִבְּיָא? בְּשַׁעַת קְרִיאת
הַהֵלָל - בְּיָהוּדוֹ לָהּ כִּי טוֹב תְּחִלָּה וְסוֹף, וּבְאֶצְנָא
24 25 26 27

אם אגדן צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מהם טפח. אבל
אם לא אגדן, יכול להיות מין אחר גבוה מן הלולב].
(30) לפי שיש בה שלש מצוות - נוטלה ביד ימין החשובה
(סוכה לו:). (31) בסוכה מה, ב: "אמר חזקיה א"ר ירמיה
משום רשב"י, כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא
דרך גדילתן, שנאמר "עצי שטים עומדים" - שעומדים דרך
גדילתם". (32) כרבנן דרבי יהודה, שאמרו (סוכה יא:):
"לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו - כשר". (33) במנחות
כו, א. על מה ששנו שם במשנה "ארבעה מינים מעכבים
זה את זה" - "אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו,
אבל יש לו - אין מעכבין" (אפילו לא אגדן כאחד - רש"י).
וכן כתב הר"ף (פ"ג דסוכה): "ואע"ג דנטל כל חד וחד
לחודיה, נפיק ידי חובתו, דקיימא-לן לולב אין צריך אגדו"
(=אע"פ שלקח כל אחד ואחד לבדו, יצא ידי חובתו, מפני
שהלכה היא: "לולב אינו צריך אגדו").

ז. כִּמְהָ נוֹטֵל מֶהֱן³⁴? לּוּלָב אֶחָד³⁵, וְאֶתְרוֹג אֶחָד³⁶,
וְשְׁנֵי בְּדֵי עֵרְבָה³⁷, וְשְׁלֶשָׁה בְּדֵי הֵדָס³⁸. וְאֵם רָצָה
לְהוֹסִיף בְּהֵדָס³⁹ בְּדֵי שְׁתֵּיהֶם אֲגָדָה גְּדוּלָּה - מוֹסִיף,
וְנוֹי מִצְוָה הוּא⁴⁰. אֲבָל שְׁאֵר הַמִּיָּנִין, אֵין מוֹסִיפִין
עַל מִנְיָנָם וְאֵין גּוֹרְעִין מֶהֱן⁴¹. וְאֵם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע -
פְּסוּל (צ"ל: לֹא פְּסוּל)⁴².
6

(34) משנה, סוכה לד, ב. (35) מפני שכתוב "כפת תמרים"
(בלי וא"ו), ולא כתוב "כפות" - מכאן שלולב אחד (שם
וברש"י). (36) שכתוב "פרי עץ הדר" - משמע אחד ולא
שנים (שם וברש"י). (37) שכתוב "ערבי נחל" - לשון
רבים, ומיעוט רבים - שנים (רא"ש שם סי' יד).
(38) "פירשו בגמרא הטעם: - ענף עץ עבות בשלש תיבות"
(מאירי) שם, ולפנינו בגמרא ליתא, והוא ברש"י).
(39) בדפוס רומי ודפוס קושטא, נוסף "ובערבה". וכן הביא
'רבינו מנוח' שהגיהו כן בספרי רבינו, וכן הביא הר"ן בפרק
לולב הגזול בלשון רבינו (וראה בכסף-משנה בשם רבינו
ירוחם). אבל בכמה כתבי-יד הנוסחא כלפנינו. וכן כתב
רבינו בחשובה, שלא הותר אלא בהדס, שמצאנו בגמרא
שהתירו להוסיף בו "שהרי הלכה כר"ע, שדי בבד אחד,
והוא אמר (סוכה לד:)] לידרוש להו כרבי טרפון שאומר
בשלשה" (מאירי) שם, ועיין כסף-משנה. וראה עוד להלן.
(40) שכל דבר שבא לנוי, אין בו לא משום חציצה (להלן
ה"א) ולא משום כל תוסף (שו"ת רשב"א ח"א תקלה).
וכל זה בהדס, אבל בתוספת לולב ואתרוג וערבה - אין שום
נוי (רשב"א שם). (41) [מכאן מוכח כנוסחא שלפנינו
למעלה "להוסיף בהדס" ולא בערבה, וכאן המדובר גם
בערבה. לפי הנוסחא בדפוס רומי ודפוס קושטא למעלה,
מדובר שם גם בערבה, וכאן אין המדובר אלא באתרוג
ובלולב, אם כן מה שייך בהם "אין גורעים" הלא אינם אלא
אחד]. (42) רבינו אברהם (תשובת רבי אברהם סי' קיג)
הביא שרבינו חזר ותיקן הספר בידו כך: "ואם הוסיף או
גרע, לא פסל". וכן דעת הראב"ד שאין לפסול אלא אם
הוסיף ממין אחר.

ח. כִּמְהָ שַׁעוֹר אֶרֶץ כָּל מִין מֶהֱם? לּוּלָב - אֵין פְּחוֹת
מֵאֲרָבְעָה טָפְחִים⁴³; וְאֵם הָיָה אֶרֶץ כָּל־שָׁהוּא⁴⁴ -
7 8

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(72) סוכה מג, א. ושופר בראש השנה, שגם הוא מצוות מן התורה בין במקדש ובין בגבולין, ובכל זאת גזרו עליו בשבת - מפני שעל-פי הירוב לא ידעו עוד בשעת התקיעות אם נתקדש החודש ('תוספות' ור"ן סוכה שם).

טו. מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִינוּ, שְׁיִהְיֶה לְיֹלָב נֹטֵל
בְּכָל מְקוֹם כָּל שָׁבַעַת יְמֵי הַחֹג, זָכָר לְמִקְדָּשׁ⁷³. וְכָל
יוֹם וְיוֹם מְבָרֵךְ עָלָיו 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ
עַל נְטִילַת לְיֹלָב, מִפְּנֵי שֶׁהָיָא מִצְוָה מְדַבְּרֵי
סוֹפְרִים⁷⁴. וְתַקְנָה זוֹ, עִם כָּל הַתַּקְנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבֵּן
יִחְזְקִי בֶן זַבְדִּי מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ - כְּשִׁיבָנָה
בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, יַחְזִירוּ הַדְּבָרִים לְיָשָׁנָה.

(73) משנה, סוכה מא, א. והסמיכו זאת למקרא שכתוב (ירמיה ל, יז) "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה', כי נדחה קראו לך ציון היא, דורש אין לה" - דורש אין לה, מכלל שהיא צריכה דרישה, שיעשו לה זכר (סוכה שם בגמרא) (74) והיכן ציונו? - "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא) - (שבת כג).

טז. בְּזִמְנָן שְׁבִית-הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, הָיָה לְיֹלָב נֹטֵל בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן שֶׁחָל לְהִיט בְּשַׁבָּת, וְכֵן בְּשָׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת,
שִׁידְעוּ בּוֹדְאֵי שָׁיוֹם זֶה הוּא יוֹם הַחֹג בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל.
אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הַרְחוֹקִים, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים בְּקִבְעוֹת
רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין לְיֹלָב מִסַּפֵּק.

יז. וּמִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַל אֶת
הַלְיָב בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְאָפְלוּ בְּנֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל
שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, מִפְּנֵי בְנֵי הַגְּבוּלִין הַרְחוֹקִים,
שֶׁאֵינָם יוֹדְעִין בְּקִבְעַת הַחֹדֶשׁ, כִּדִּי שְׁיִהְיֶה הַכֹּל שְׁוִין
בְּדָבָר זֶה, וְלֹא יִהְיֶה אֵלּוּ נוֹטְלִין בְּשַׁבָּת וְאֵלּוּ אֵין
נוֹטְלִין; הוֹאִיל וְחִיּוֹב יוֹם רִאשׁוֹן בְּכָל מְקוֹם, אֶחָד
הוּא, וְאֵין שָׁם מִקְדָּשׁ לְהַתְּלוֹת בּוֹ⁷⁵.

(75) שבזמן שבית המקדש קיים, היו הקרובים נוטלים הלולב כמו במקדש, והרחוקים אינם נוטלים, ואף-על-פי-כן לא היה נראה כשתי תורות, אבל כשאין בית המקדש קיים נראה הדבר כשתי תורות (לחם-משנה).

יח. וּבְזִמְנָן הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל עוֹשִׂין עַל-פִּי הַחֲשׁוֹנִין⁷⁶,
נִשְׁאָר הַדְּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה, שֶׁלֹּא יִנְטֵל לְיֹלָב בְּשַׁבָּת
כָּלל, לֹא בְּגָבֻלִין וְלֹא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָפְלוּ בַּיּוֹם
רִאשׁוֹן, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִים בְּקִבְעַת הַחֹדֶשׁ.
וּכְבֵּר בְּאַרְנוֹ⁷⁷, שֶׁעָקַר הָאִסּוּר בְּנְטִילַת הַלְיָב בְּשַׁבָּת -
גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲבִירוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים.

(76) ולא על פי עדות העדים. ואף-על-פי-כן עושים שני ימים, מפני שהזהירונו רבותינו ז"ל שלא לבטל מנהג אבותינו (ביצה ד:). (77) למעלה הי"ג.

יט. כֹּל שֶׁחָיֵב בְּשׁוֹפָר וּבִסְפָּה, חָיֵב בְּנְטִילַת הַלְיָב;
וְכֹל הַפְּטוּר מִשׁוֹפָר וּסְפָּה, פְּטוּר מִנְטִילַת לְיֹלָב⁷⁸.

ה' הוֹשִׁיעָה נָא⁵⁹. וְכָל הַיּוֹם כָּשֶׁר לְנְטִילַת לְיֹלָב,
וְאֵינוּ נוֹטֵל בְּלִילָה⁶⁰.

(59) משנה, סוכה לו, ב. משום שנאמר (דברי הימים-א טז, לג-לה): "אז ירגנו כל עצי יער וגו'", וסמוך לו "הודו לה' כי טוב וגו' ואמרו הושיענו" ('תוספות' שם ד"ה בהודו). (60) מגילה כ, ב. שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון", ביום ולא בלילה.

יא. עֲשֵׂה לְאַגְדָּה זוֹ גִּימּוּן⁶¹ שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב,
אוּ שְׁפָרָךְ עָלֶיהָ סָדִין וְנֹטְלָה - יֵצֵא. לְקִיחָה עַל-יְדֵי
דָּבָר אַחֵר, שְׁמָהּ לְקִיחָה⁶². וְהוּא שְׁיִהְיֶה דֶּרֶךְ כְּבוֹד
וְדֶרֶךְ הַדּוּר, שֶׁכָּל שֶׁהוּא לְנֵאֻמוֹתָיו אֵינוּ חוֹצֵץ. אֲבָל
אִם נָתַן אֶת הַמִּינִין הָאֵלּוּ בְּעֶצֶם אוּ בְּקִדְרָה וְנֹטְלָה
- לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתָהּ⁶⁴.

(61) מלשון גמי, כלומר חוס ('ערוך' ערך גמן). (62) כאנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב (סוכה לו: במשנה, אליבא דרבי מאיר), וראה עוד להלן הלכה יב והערה סה. (63) שם לו, א. כרבא. (64) שם מב, א.

יב. אָגַד אֶת הַלְיָב עִם הַהֶדֶס וְהָעֶרְבָה, וְהַבְדִּיל בֵּין
הַלְיָב וּבֵין הַהֶדֶס בְּמִטְלִית וּכְיוֹצֵא בָּהּ - הָרִי זֶה
חוֹצֵץ. הַבְדִּיל בִּינֵיהֶן בְּעַלֵּי הֶדֶס - אֵינוּ חוֹצֵץ, שְׁמִין
בְּמִינוֹ אֵינוּ חוֹצֵץ⁶⁵. וְיֵשׁ לוֹ לְאַגֵּד אֶת הַלְיָב בַּחוּט
אוּ בְּמִשְׁיחָה, וּבְכָל מִין שִׁירָצָה, הוֹאִיל וְאֵין אֲגִידָתוֹ
מִעַכְשָׁה⁶⁶.

(65) שם לו, ב. כרבי מאיר בסוכה לו: במשנה, שאוגדים את הלולב שלא במינו, ואין כאן "בל תוסיף", לפי שהאגד אינו מעכב (שם בגמרא). וזהו טעמם של אנשי ירושלים שהיו אוגדים לולביהם בגימוניות של זהב. וכיון שכל ענין האגד הוא לנוי (סוכה יא:) אין זה חוצץ, שכל שהוא לנאותו - אינו חוצץ.

יג. מִצְוַת לְיֹלָב לְהִנְטֵל בַּיּוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חֹג בְּלִבָּד,
בְּכָל מְקוֹם⁶⁷ וּבְכָל זְמַן⁶⁸, וְאָפְלוּ בְּשַׁבָּת⁶⁹; שֶׁנֶּאֱמָר:
'וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן'. וּבְמִקְדָּשׁ לְבָדוּ
נוֹטְלִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשְׁבַּעַת יְמֵי הַחֹג,
שֶׁנֶּאֱמָר: 'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וגו''. חַל יוֹם
הַשַּׁבָּת לְהִיט בַּתּוֹךְ יְמֵי הַחֹג - אֵינוּ נֹטֵל בְּשַׁבָּת⁷⁰,
גְּזֵרָה שֶׁמָּא יוֹלִיכֶנּוּ בִּידוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים,
כְּמוֹ שֶׁגִּזְרוּ בְּשׁוֹפָר⁷¹.

(67) אפילו חוץ לבית המקדש. (68) בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. (69) יבואר להלן הלכה יד. (70) אפילו בבית המקדש (מגיד-משנה). (71) פ"ב מה'ל שופר ה"ג.

יד. וְלָמָּה לֹא גִזְרוּ גְזֵרָה זוֹ בַּיּוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן?
מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה, וְאָפְלוּ בְּגָבֻלִין.
נִמְצָא, שֶׁאֵין דִּינוֹ וְדִין שָׁאֵר הַיָּמִים שָׁהָּ; שֶׁבְּשָׁאֵר
יְמֵי הַחֹג אֵין אָדָם חָיֵב לְטַל לְיֹלָב, אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ⁷².

שמה שנאמר "ערבי נחל" - "ערבי שתיים, אחת ללולב ואחת למקדש" - אלא הלכה למשה מסיני היא, בלי אסמכתא מן הפסוק (שם). (81) סוכה מד, א. (82) שם מד, ב. כרב ששת.

7 כא. פיצד היתה מצותה? בכל יום ויום משכעת
8 הימים היו מביאין מרפיות⁸³ של ערבה וזוקפין
9 אותן⁸⁴ על צדדי המזבח, וראשיהן פופין על-גבי
10 המזבח. ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה,
11 תוקעין ומריעין ותוקעין⁸⁵. חל יום שבת להיות
12 בתוך החג - אין זוקפין ערבה⁸⁶; אלא-אם-כן חל
13 יום שביעי להיות בשבת - זוקפין אותה בשבת, פדי
14 לפרסמה, שהיא מצוה⁸⁷.

(83) ענפים. (84) ואחרי שזוקפים אותה, נוטלים אותה ביד כדי לקיים מצות נטילה, כדלהלן הלכה כב והערה פח.
(85) שם מה, א במשנה. (86) גזירה שמה יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (סוכה מג:). (87) לפי שאינה מפורשת בתורה (כנ"ל הלכה כ) הוצרכו לפרסמה שהיא מן התורה ודוחה שבת (סוכה שם).

15 כב. פיצד היו עושין? מביאין אותה מערב-שבת
16 למקדש, ומניחין אותה בגיגיות של זהב, פדי שלא
17 יכמשו העליון⁸⁸. ולמחר זוקפין אותה על-גבי
18 המזבח, וביאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה,
19 פדרה שעושין בכל יום⁸⁹. וערבה זו, הואיל ואינה
20 בפרוש בתורה⁹⁰, אין נוטלין אותה כל שכעת ימי
21 החג וזכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא
22 שנוטלין אותה בזמן הזה. פיצד עושה? לוקח פד
23 אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבלולב, וחובט
24 בה על הקרקע או על הפלי פעמים או שלש בלא
25 ברכה, שדבר זה מנהג נביאים הוא⁹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם סומך ענין נטילת ערבה בזמן הזה זכר למקדש בהמשך להלכה אודות נטילת ערבה במקדש בשבת, כדי להדגיש שגם במקדש היה זה יום יתור מיוחד לערבה שהיו נוטלין אותה גם כשחל בשבת. כי לשיטתו החילוק בין הערבה שבלולב לערבה שזקפו בצדי המזבח הוא חילוק ב"חפצא" של המצוה (הערבה) ולא רק חיוב גברא נוסף על הערבה שבלולב.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 220 הערה 6)

(88) משנה, סוכה מה, א. וסגולת העדר הכמישה אינה אלא בכלי זהב, ולא שנותנים בהם מים, שאם כן למה דוקא זהב, ואם משום כבוד - הרי נתנו טעם שלא יכמושו, ולא משום כבוד ('מעשה רוקח' בשם ר' ישמעאל בן חכמון).
(89) שכן מסקנת הגמרא בסוכה מג, ב שמצות הערבה בנטילה (וראה ב'תוספות' שם מה, א ד"ה זוקפין, שדעתם שצריך ליטול ואחר-כך לזקוף, וכן דעת רש"י שם מג: ד"ה והביאום). ואעפ"כ אין מקיפים בערבה כדלהלן הלכה כג

1 קטן הידע לנענע - חובט בלולב מדברי סופרים, פדי
2 להנכו במצות⁷⁹.

(78) ששלשת מצוות אלו הן "מצוות-עשה שהזמן גרמן".
(79) משנה, סוכה מב, א.

3 כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה
4 אחרת חוץ מערבה שבלולב⁸⁰. ואין אדם יוצא ידי
5 חובתו בערבה שבלולב⁸¹. וישעוריה - אפלו עליה
6 אחד בכד אחד⁸².

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב... כו".

מלשונו "מביאין ערבה אחרת" משמע שהערבה שהיו זוקפין בצדי המזבח שונה מהערבה שבלולב בזה שהיא "חפצא" אחרת ולא רק מצד חיוב הגברא, ופסק כחכמים שלומדים שערבה שבמקדש היא הלכה למשה מסיני ולא כדעת אבא שאול שנלמדת מ"ערבי נחל" כערבה שבלולב. והביאור הפנימי בזה: ידועים דברי הרבי הרי"ף שארבעת המינים שבלולב מלמדים שכל ישראל שווים בקיום המצוות, האתרוג מסמל את מי שיש בו גם תורה וגם מעשים טובים, אבל גם יהודים שבבחינת לולב שיש בהם רק תורה גם הם בעלי מעשים טובים, שהרי "תלמוד מביא לידי מעשה" אלא שמאיר בהם בעיקר כח השכל, וגם יהודי שבבחינת הדס שיש בו מעשים טובים בוודאי שיש בו גם תורה כי מהיכן למד מעשים טובים.. אלא שמאיר בו בעיקר כח המידות שבלב, ואפילו יהודי שבבחינת ערבה אין הפשט שאין בו לא תורה ולא מצוות, אלא שלא מאיר בו לא כח השכל ולא כח המידות, ומה שמקיים ולומד הוא מצד כח האמונה הפשוטה. וידוע מאמר הבעש"ט שהפשיטות של האנשים הפשוטים היא דבר אחד עם פשיטות עצמותו ית', ועניין זה מתבטא בעיקר בערבה. בכל אחד מארבעת המינים ישנו עניין האחדות; בהדס שגודל "תלתא בחד קינא", בלולב ש"עליו כפופין", ובאתרוג ש"דר באלינו", אבל האחדות שבערבה גדולה יותר שגדלה באחוזה ואחדות עם שאר הערבות.

לכן, עניין האחדות שבלולב מתבטא יותר במצות הערבה שבמקדש שאז לקחו רק את הערבה באופן שאינה מעורבת עם שאר המינים שאינם בדרגת האחדות שלה, ומשום כך סבר הרמב"ם שהערבה שבמקדש היא "חפצא" אחרת מהערבה שבלולב.
מטעם זה קיימו מצוה זו גם בשבת, ואף אחר החורבן תיקנו שיהיו מעבירים את החודש אם צריך 'הושענא רבה' לצאת בשבת.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 222)

(80) כחכמים החולקים על אבא שאול, שאמר (סוכה לד.)

21 כז. ואסור לאכל אתרוג¹⁰³ כל יום השביעי, מפני
22 שהקצה למקצת היום - הקצה לכל¹⁰⁴. ובשמיני
23 מתר באכילה¹⁰⁵. ובזמן הזה, שאנו עושין שני ימים
24 - אף-על-פי שאין נוטלין לולב בשמיני¹⁰⁶, האתרוג
25 אסור בשמיני, בדרך שהיה אסור בשמיני בזמן
26 שהיו עושין שני ימים מפני הספק, שהוא ספק
27 שביעי¹⁰⁷. הפרש שבבעה אתרוגין לשבעת הימים -
28 כל אחת ואחת יוצא בה ליומה, ואוכלה למחר¹⁰⁸.

(103) שביך עליו. (104) סוכה מו, ב. כרבי יוחנן.
(105) ראה למעלה פ"ו מהל' סוכה ה"ו. (106) שאף-על-
פי שיושבים בו בסוכה (למעלה פ"ו הי"ג) שהיא כל שבעה
מן התורה - לא נוטלים בו לולב שאין מצוותו מן התורה.
בגבולין, אלא ביום הראשון בלבד (מגיד-משנה).
(107) סוכה שם, כא"י. (108) סוכה, שם.

פרק שמיני

(1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, וענין הברכות,
ומה שיש בין הזמן שיש בהן. וכן אם אינן של מי שנוטלין
אם יוצא בהן. ונסתים הפרק בביאור השמחה שהיתה נוהגת
במקדש בשבעת ימי החג.

29 א. ארבעת מינין האלו, שהן לולב והדס וערבה
30 ואתרוג, שהיה אחד מהן יבש² או גזול³ או גנוב,
31 אפלו לאחר יאוש⁴; או שהיה מאשרה הנעבדת⁵,
32 אף-על-פי שבטלו האשרה מלעבדה⁶; או שהיה של
33 עיר הנדחת⁷ - הרי זה פסול. היה אחד מהן של
34 עבודת פוכבים - לא נטל לבתחלה; ואם נטל, יצא⁸.
35 היה פמוש⁹, ולא גמר ליבש - פשוט¹⁰. ובשעת הדחק
36 או בשעת הספקנה - לולב היבש פשוט¹¹, אכל לא
37 שאר המינין¹².

(2) כולם מפורשים במשניות בסוכה כט: לב: לג: ור"ד:
וטעם הפסול מפני שיבש אינו הדור. ואף-על-פי שלא נאמר
"הדר" אלא באתרוג ולא בשאר מינים - למדו כולם מאתרוג
(סוכה לא. ועיי"ש ב'תוספות' כט: ד"ה לולב).
(3) במשניות, שם. (4) מפני שביאוש לבד אין הגזלן קונה
את הגזילה, כמו שפסק רבינו בפ"ב מהל' גזילה ה"א,
ובסוכות ביום הראשון כתוב ולקחתם "לכם" שיהיה שלכם
ולא של אחר (להלן הלכה י') ולכן פסול (כסף-משנה).
(5) שציקר נטיעתה היתה לעבודה-זרה. (6) שהיא מאוסה
למצוה (כסף-משנה). (7) שכיון שעומדת לשריפה, רואים
אותה כאילו כבר נשרפה ואין בה שיעור, ובלשון הגמרא
(סוכה לא:): "כתותי מיכתת שיעוריה". (8) סוכה, שם.
שכיון שלא ניטעה מתחילתה לעבודה-זרה אינה מאוסה
כל-כך כמו אשרה (כסף-משנה). (9) שיש בו עדיין לחות.
(10) שם לא, א. (11) "מעשה שהורישו בני כרכין את
לולביהן לבני בניהם" (שם לא:). ומכאן שיבש כשר בשעת
הדחק. ודעת הראב"ד שלא יצאו בהם ידי חובה אלא נטלו
אותו לסמל בלבד כדי שלא תשתכח תורת לולב.
(12) שהמעשה הנ"ל היה בלולב ולא בשאר מינים. ואין לנו

והערה צא. (90) אע"פ שהיא הלכה למשה מסיני - כיון
שאינה בפירוש בתורה, לא תיקנו שיטלו כל שבעה זכר
למקדש (וראה במגיד-משנה). (91) סוכה מד, ב.

1 כג. בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח
2 בלולביהן⁹² בידיהן פעם אחת ואמרין: 'אנא ה'
3 הושיעה נא', 'אנא ה' הצליחה נא'. וביום השביעי
4 מקיפין את המזבח שבע פעמים⁹³. וכבר נהגו
5 ישדאל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית-
6 הכנסת ומקיפין אותה בכל יום⁹⁴, בדרך שהיו
7 מקיפין את המזבח, זכר למקדש.

(92) ולא בערבה. ואע"פ שפסק למעלה שמצות ערבה
בנטילה. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת בשם רבינו שמואל
הלוי, שגם למאן דאמר בנטילה, יש מקום לומר שאין
מקיפים בערבה אלא בלולב (ראה 'אוצר הגאונים' סוכה,
חלק התשובות עמוד 62). (93) משנה, סוכה מה, א.
(94) כן כתב רב האי גאון ('אוצר הגאונים' שם עמוד 60).

8 כד. כך היה המנהג בירושלים⁹⁵: יוצא אדם מביתו
9 שחרית ולולבו בידו, ונכנס לבית-הכנסת, והוא
10 בידו; מתפלל, והוא בידו⁹⁶; ויוצא לבקר חולים
11 ולנחם אבלים, והוא בידו⁹⁷. וכשיפגס למדרש,
12 משלחו לביתו ביד בנו או ביד עבדו.

(95) סוכה מא, ב בברייתא. (96) ואף-על-פי שאין לאחוז
ספר תורה בזרועו ותפילין בידו או כלים ומעות בידו
ותפלל, מפני שלבו טרוד בהם - מתפלל הוא ולולבו בידו
מפני שהיא מצות היום, ומתוך שחביבה עליו - אינה
מטרידתו (סוכה שם). [ושם בברייתא מפורש: "קורא קריאת
שמע ומתפלל ולולבו בידו". ורבינו השמיט "קורא קריאת
שמע", מפני שאין בזה חידוש כלל, שלא אסרו לאחוז
תפילין או כלים או מעות ביד בעת קריאת שמע וכל-שכן
לולב בחג בעת מצוותו]. (97) סוכה, שם. וכל זה משום
חביבות מצוה.

13 כה. מקבלת⁹⁸ אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה,
14 ומחזירתו למים בשבת⁹⁹, בזמן שהיו נוטלין לולב
15 בשבת¹⁰⁰. וביום-טוב - מוסיפין על המים¹⁰¹;
16 ובמועד - מחליפין המים.

(98) משנה, סוכה מב, א. (99) שלא יכמוש. ואף שהאשה
פטורה ממצות לולב - מותר לה לטלטלו, כיון שראוי
לנטילת אנשים (שם וברש"י). (100) בזמן המקדש, וביום-
טוב ראשון שחל להיות בשבת, כמו שכתב רבינו למעלה
הט"ז. (101) אבל לא מחליפין, משום טירחא (כסף-
משנה).

17 כו. הדס שבלולב, אסור להריח בו, מפני שאינו
18 ראוי אלא להריח; והואיל והקצה למצוה, אסור
19 להריח בו. אכל אתרוג, מתר להריח בו, שהרי
20 הקצה למצוה מאכילה¹⁰².

אלא מה שהזכירו חכמים במפורש (וכעין זה למעלה פ"ז הערה לח).
 (30) שנפרדו כל-כך עד שעליהם תלויים למטה (מגיד-משנה). וכל זה במשנה (סוכה כט:).

ד. ברית עליו של לולב כף היא: כשהם גדלין, גדלין שנים שנים, ודבוקין מגבן; וגב כל שני עליו הדבוקין הוא הנקרא תיומת³¹. נחלקה התיומת - פסול. היו עליו אחת אחת מתחלת ברית³², ולא היה להם תיומת - פסול. לא היו עליו זה על-גב זה פדרן כל הלולבין, אלא זה תחת זה: אם ראש זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו, עד שנמצא כל שדרו של לולב מכסה בעליו - פשוט³³; ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה - פסול³⁴.

(31) סוכה לב, א. והיינו שנחלקו רוב העליון שבולב (מגיד-משנה). ויש חולקים ואומרים, שנחלקה התיומת היינו אם נחלק העלה האמצעי העליון מכולם. וגם לפי דבריהם אינו פוסל אלא אם נסדק ברובו (מגיד-משנה). וראה למעלה ה"ג בדין נסדק. (32) בעל מום הוא ואינו "הדר" (סוכה, שם). (33) והם "ציני הר הברדל" שנזכרו במשנה (סוכה כט:). (34) שם לב, א.

ה. הדס שנקטם ראשו³⁵ - פשוט. נשרו רב עליו - אם נשתפרו שלשה עליו בקן אחד³⁶, פשוט. היו ענביו³⁷ מרבות מעליו: אם ירקות³⁸ - פשוט; ואם אדמות או שחורות - פסול³⁹. ואם מעטין - פשוט. ואין ממעטין אותן ביום-טוב, לפי שהוא פמתקין⁴⁰. עבר ולקטן, או שלקטן אחד אחד לאכילה⁴¹ - הרי זה פשוט.

(35) שנקצץ החלק העליון מהעץ. לפי שהלכה כרבי טרפון שאמר אפילו שלשתם קטומים כשר (סוכה לד: במשנה) ולא כסתם משנה (שם לב:). שפסקה שהדס שנקטם ראשו, פסול. והראב"ד כתב, שהפועי רוח הקודש בבית מדרשו, לאמר שהלכה כסתם משנה שפסול. (36) מדובר כאן בהדס שיש לו שבעה עלים בקן אחד, והוא "אסא מצראה", וכיון שנשארו שלשה כשר (מגיד-משנה). ויש מפרשים, שהמדובר בהדס רגיל ונשרו רוב עליו, ואעפ"כ כשר אם נשארו שלשה עלים בקן אחד, וראה למעלה פ"ז ה"א הערה ט, וה"ח והערה מח. (37) מין פרי קטן הגדל על ההדסים, ונקרא ענב. (38) כמראה ההדס ואין כאן שינוי מראה. (39) כיון שאין הפרי דומה לעץ, אין זה "הדר" ופסול (סוכה לג: ורש"י שם). (40) שמכשיר את ההדס למצוה, ומתקן כלי ביום-טוב אסור (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח). (41) שאז מותר לעשות כן לכתחילה, שהרי אינו מכויין לתקן, ודבר שאינו מתכוין מותר, כמפורש בכמה מקומות. ובגמרא (שם) אמרו, שהמדובר באופן שיש לו הדס אחר, שאם לא כן אסור, שאע"פ שאינו מכויין הרי הוא "פסיק רישיה" והרי הוא כמכויין. וילדעת ה'מגיד משנה' גם רבינו סובר כן, והוא גורס בדברי רבינו "או שלקטם אחר", וכן הוא בכת"י אוקספורד ותימן. ופירש בזה ה'מגיד משנה': כלומר, מי שאינו צריך לצאת ידי חובה בהדס זה (ועי' כסף-משנה). ונראה שהיה כתוב בספר אחד "או שלקטם אחד" והגיה

ב. אתרוג של ערלה¹³ ושל תרומה טמאה¹⁴ ושל טבל¹⁵ - פסול. של דמאי¹⁶ - פשוט; שאפשר שיפקיר נכסיו ויהיה עני, שמתר לו לאכל דמאי¹⁷. אתרוג של תרומה טהורה¹⁸ ושל מעשר שני בירושלים¹⁹ - לא יטל, שמא יכשירו²⁰ לטמאה. ואם נטל - פשוט²¹.

(13) האסורה באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג), והתורה אמרה (שם כג, מ) "ולקחתם לכם", שיהי' ראוי לכם ולהנאתכם (סוכה לה:). (14) שאסורה באכילה ועומדת לשריפה, ואינה בכלל "ולקחתם לכם" (שם לה:). (15) שאסור באכילה. וגם יש לכהן וללוי חלק בו, שהרי התרומות והמעשר שלהם ('תוספות' פסחים לח. ד"ה אתיא), ויש אומרים שאתרוג של טבל כשר (עיי' ר"ן בסוכה, שם). (16) תבואת עם הארץ שהצריכו חכמים להפריש ממנה תרומה מספק. (17) משנה, דמאי פ"ג מ"א. וסוכה ל, ב. (18) שראויה לאכילה לכהן. (19) שראוי לאכילה. אבל מחוץ לירושלים שאינו ראוי לאכילה - אינו יוצא בו אפילו בדיעבד. (20) שאין שום אוכל מקבל טומאה אלא-אם-כן נתנו עליו מים תחילה, ועל זה נאמר (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". ומכיון שמקרב האתרוג אל הלולב שהוא תמיד במים (למעלה פ"ז הכ"ה) הרי הוא מרטיב את האתרוג ומכשירו לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה, משום שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת תרומותי" שצריך לשמרה בטהרה, וכן אסור לגרום טומאה למעשר שני, שדינו כמו קודש, שנאמר (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ וגו' קודש לה'" (סוכה לה: ורש"י שם). (21) שהם ראויים לאכילה (משנה וגמרא, שם לד:).

ג. לולב שנקטם ראשו - פסול²². נסדק²³ - אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו פשנים, פסול²⁴. היה עקם²⁵ לפגיו, שהרי שדרו פגב בעל חטוטרת - פסול. היה עקם לאחוריו²⁶ - פשוט, שזו היא בריתו. נעקם לאחד מצדיו - פסול²⁷. נפרדו²⁸ עליו זה מעל זה ולא נדלדלו בעלי התריות²⁹ - פשוט. נפרצו עליו, והוא שידלדלו³⁰ משרו של לולב בעלי התריות - פסול.

(22) משנה, סוכה כט, ב. והיינו שנקצץ ראש העלה העליון שבו כלה הלולב (מגיד-משנה). (23) העלה העליון. (24) סוכה לב, א. ואף-על-פי שמתעם "נחלקה התיומת" (להלן הלכה ד) אינו נפסל (ראה להלן הערה כט). (25) [ב'מאירי' לסוכה (שם, עמ' 82) נראה שלא היה לפניו בדברי רבינו כאן כל דיני לולב עקום. וראה ב'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר מכתב-יד]. (26) לצד השדרה (שם לב:). (27) סוכה שם, לפי הלשון הראשון. (28) התפרדו ולא התרחקו הרבה מהשדרה. (29) טבע החריות שהם מתקשים כעץ, והם מתפרדים ומתרחקים הרבה זה מזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) שנפלו עליו מים והתנפח או נרקב (סוכה לו. וברש"י שם). (59) בחומץ. (60) מבושל. (61) כמה צבעים כמו נמר. (62) מין ירק. (63) כל זה בסוכה, שם. (64) בעודו קטן ומחובר בעץ עשאו מסביבו כמין דפוס, וגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו (שם לו.). (65) כעין גלגל של ריחיים של מים. (66) שגדלו שני אתרוגים דבוקים זה בזה או ששני חצאי האתרוג חלוקים מלמעלה ומחוברים למטה כל שהוא ('ערוך' ערך תיום, בשם רב האי.). (67) שעדיין לא נגמר בישולו (שם לו. כחכמים החולקים של רבי עקיבא). (68) שם לו, א.

ט. כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין
שפארו או מפני גזל וגנבה - ביום טוב ראשון
בלבד; אבל ביום טוב שני עם שאר הימים - הכל
כפשוטו.⁶⁹ והפסולות שהוא מושם עבודת כוכבים,
או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה - בין
ביום טוב ראשון, בין בשאר ימים, פסול.

(69) כן למדו הגאונים ממה שאמרו (סוכה לו.); שרב חנינא יצא ידי חובתו באתרוג החסר ביום טוב שני - שהוא הדין לכל המומים (מגיד-משנה).

י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו
של חברו, שישאלנו ממנו; עד שיתנו לו במתנה.⁷⁰
נתנו לו על-מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי
חובתו ומחזירו; שמתנה על-מנת להחזיר שמה
מתנה.⁷¹ ואם לא החזירו - לא יצא, שנמצא
כגזול.⁷² ואין נותנין אותו לקטן,⁷³ שהקטן קונה.⁷⁴
ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם
החזירו לו אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין
ומין מארבע מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול,
אין יוצאין בו ביום טוב ראשון.⁷⁵

(70) מפני שנאמר (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון גזר" ודרשו חכמים "לכם - משלכם", מכאן שאינו יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חברו (סוכה מא:). (71) סוכה, שם. שכל זמן שלא החזיר - נפקע כל כח הנותן, והתנאי הוא ככל תנאי שמתנים במתנה, שאינם גורעים מהמתנה כלל. (72) שמתברר שמעולם לא קנה מתנה זו, שהרי לא קיים התנאי (סוכה, שם). (73) לפני שיצא בו. (74) קנין גמור מן התורה כשגדול מקנה לו (סוכה, שם). (75) שהרי אמרה תורה (ויקרא שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמר וענף עץ עבות וערבי נחל", הרי שעל כולם אמרה "לכם" ולא של אחרים.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין
אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו
חלקו במתנה.⁷⁶ האחין שקנו אתרוגין מתפיסת
הבית,⁷⁷ ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו: אם יכול
לאכלו ואין האחין מקפידין בכך - יצא;⁷⁸ ואם היו
מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם במתנה.

מישהו בגליון: "אחר" (כהמגיד-משנה הנ"ל) וטעו המעתקים והכניסו הגהה זו בפנים ובשיבוש, ויצא להם "אחד אחד".

1 ו. ערבה שנקטם ראשה⁴² - כשרה. נפרצו עליה⁴³ - פסולה.
2

(42) ראש העץ עצמו. וסובר רבינו שכשם שהכשירו בגמרא (סוכה לד:) הדס שנקטם, ודחו את המשנה המפורשת (שם לב:) כמו שפסק למעלה ה"ה (הערה לג), כן הדין בערבה. ודעת הרמב"ן לחלק בין הדס, שכל יופיו הוא בעבותו שעליו חופין את עצו, ואין קטימת עצו ניכרת כל-כך ולפיכך הוא כשר, לבין ערבה ושאר מינים שהקטימה ניכרת בהם. וכן נראה דעת הר"ף והרב רבי יצחק אבן גיאת. (43) שנדלדלו מהקנה שהם מחוברים בו (מגיד-משנה).

3 ז. אתרוג שנקב נקב מפלש⁴⁴ כל-שהוא⁴⁵ - פסול;
4 ושאינו מפלש - אם היה כאסר⁴⁷ או יתר, פסול.
5 חסר כל שהוא⁴⁸ - פסול. נטל דדו⁴⁹; והוא הראש
6 הקטן ששולשנתו בו - פסול. נטל העץ שהוא תלוי
7 בו באילן מעקר האתרוג, ונשאר מקומו גמא⁵⁰ -
8 פסול⁵¹. עלתה חזית⁵² עליו: אם בשנים ושלשה
9 מקומות⁵³ - פסול; ואם במקום אחד - אם עלתה
10 על רבו, פסול⁵⁴; ואם על דדו, ואפילו כל שהוא -
11 פסול⁵⁵. נקלף הקרום החיצונה שלו, שאינו מחסרו,
12 אלא נשאר ירק כמות שהיא בריתו: אם נקלף פלו
13 - פסול⁵⁶; ואם נשאר ממנו כל-שהוא - כשר⁵⁷.

(44) מעבר לעבר (רש"י בסוכה לו.). ויש מפרשים שנקב עד חדרי הזרע שבתוכו. (45) על-ידי מחט, ואינו חסר כלום. (46) כן הוא במשנה (סוכה לד:): "ניקב, חסר כל שהוא פסול" (ולא גרס "וחסר") הרי שניקב פסול אפילו אם לא חסר (מגיד-משנה). ודעת הראב"ד שאין הנקב פוסל אלא אם-כן חסר כל שהוא, וזהו לפי הנוסחא "ניקב וחסר כל שהוא". (47) רוחב הנקב היה כגודל של מטבע ששמו איסר, והמדובר כשלא היה חסרון בעצם האתרוג, כגון שנקב ע"י יתד שתחב בו (סוכה לו.). (48) שנחסר מבשר האתרוג עצמו. (49) היינו "ניטלה פיטמתו - פסול" שבמשנה סוכה, שם. (50) והרי חסר האתרוג כל שהוא. (51) כן הוא בר"ף (מגיד-משנה). (52) ילפת (ויקרא כא, כ) תרגם אונקלוס "חזון", והן כמין אבעבועות שיש בהן ממש וגבוהות קצת מהאתרוג עצמו. (53) שנראה כמנומר. (54) סוכה לה, ב. (55) משנה, סוכה לד, ב. (56) שאינו "הדר" (שם לה:). (57) משנה, שם לד, ב. וגמרא שם לה, ב. לו, א.

14 ח. אתרוג שהוא תפוח⁵⁸, סרויח, כבוש⁵⁹, שלוק⁶⁰,
15 שחור, לבן, מנומר⁶¹, ירק כפרתי⁶² - פסול⁶³. גדלו
16 בדפוס⁶⁴ ונעשהו כמין ברית אחרת - פסול. עשהו
17 כמין בריתו - אף-על-פי שעשהו דפין דפיו⁶⁵, כשר.
18 התיום⁶⁶ והבסר⁶⁷, כשר. מקום שהאתרוגין שלהם
19 פעין שחרות מעוטה - כשרין. ואם היו שחרות
20 ביותר כאדם כושי - הרי זה פסול בכל מקום⁶⁸.

ולכאורה אם הוא חיוב מהתורה, מניין לחלק בין ראשי העם ועמי הארץ.

ד. מהו המקור שדווקא אלו היו עושין את השמחה הנ"ל והלא במשנה הוזכרו רק "חסידים ואנשי מעשה".

הביאור בזה: בהביאו את הפסוק "ושמחתם.... שבעת ימים" לא התכוון הרמב"ם לומר שישנה מצוה נוספת של שמחה יותר משמחת יו"ט הידועה, אלא מכיון שחיוב השמחה בחג הסוכות מופיע בתורה שלוש פעמים, נהגו גדולי ישראל (שבעיקר הם שהרגישו בנפשם את חביבות המצוה) להרבות בשמחה זו בחג הסוכות. עניין זה מדויק בלשונו שכתב "היתה במקדש שמחה יתירה" ולא מזכיר אותה בלשון ציווי וכד'.

בהתאם לכך, גם רשימת העושים את שמחת בית השואבה הועתקה מהגמרא במסכת סוכה, שבה מתוארים מעשיהם של כמה תנאים בזמן שמחת בית השואבה. "חכמי ישראל" למד הרמב"ם מרבי יהושע בן חנניה שהיה ידוע בחכמתו ונשלח להתווכח עם חכמי אתונה.

"ראשי ישיבות" למד הרמב"ם מרבי שמעון, כיון שרבי הוא תואר למי שיש לו תלמידים.

"הסנהדרין" למד מרבן שמעון בן גמליאל שהיה נשיא הסנהדרין.

"הזקנים" למד מהלל הזקן המוזכר גם הוא ברשימת המשתתפים בשמחת בית השואבה.

(על פי לקו"ש חלק יו, פרשת אמור ד')

(81) בחג השבועות מפורש (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלקיך", ובחג הסוכות (שם טז, יד): "ושמחת בחגך", וחג הפסח הוקש לחג השבועות וחג הסוכות, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה (ראש השנה ד:). (82) חוץ ממה שנאמר "ושמחת בחגך" (דברים שם). (83) משנה, סוכה נא, א. (84) ויבואו לידי עבירה.

15 יג. והיאך היתה שמחה זו? החליל מפה⁸⁵, ומנגנין
16 בכנור ובנבלים⁸⁶ ובמזמרים⁸⁷, וכל אחד ואחד
17 בקלי-שיר שהוא יודע לנגן בו; ומי שיודע בפה -
18 בפה. ורוקדיו ומספקין⁸⁸ ומטפחין⁸⁹ ומפזזין
19 ומכרכרין⁹⁰, כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים
20 דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה, לא
21 את השבת ולא את יום-טוב⁹¹.

(85) מלשון המשנה בבכורים פ"ג מ"ד. (86) זה כלי שהי' לו כמה מיתרים ונקרא נבל, שהיו ניגוניו מתוקים ביותר, עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם ("ירושלמי" פ"ה דסוכה ה"ו). (87) שתי קערות של מתכת שמקישים (=שמכים) זו בזו (סוכה נ:). (88) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות להרמב"ם, ביצה פ"ה מ"ב). (89) מכים כף על כף, כמו שכתבו (מלכים ב' יא, יב): "ויכו כף ויאמרו יחי המלך" - "ויכרו" מתורגם: "וטפחו". (90) מלשון הכתוב (שמואל ב' ו, טז): "ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר",

1 ואם קנה זה אתרוג וזה פריש⁷⁹, או שקנו באחד
2 אתרוג ורמון ופריש מתפסת הבית - אינו יוצא
3 באתרוג, עד שיתן לו חלקו במתנה; ואף-על-פי
4 שאם אכלו אין מקפידין עליו⁸⁰.

(76) שצריך שיהיה כולו שלו (בבא-בטרא קלז:). וכל זה דוקא אם קנו אותו לאוכלו, אבל אם לקחוהו לצאת בו, בכל אופן יוצאין בו, שבשעה שלקחוהו היו יודעים שאינו ראוי להתחלק, ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהם לצאת בו - שיהא כולו שלו. ועל זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד, וכל הקהל יוצאים בו ביום הראשון (מגיד-משנה). (77) הירושה לפני החלוקה בין הירושים נקראת "תפיסת הבית", שהבית בכללו (=המשפחה כולה) תופס את הנכסים, ואין כאן מיוחד לכל אחד וכולם שותפים בירושה. (78) שויתרו על חלקם, מאחר שיש לכל אחד אתרוג. (79) כיון שאין אתרוג לכל אחד ואחד, אפשר שכולם רוצים בו, ולא מועילה מחילתם בסתמא. (80) מחמת שוויו - ודאי שמקפידים הם מחמת המצוה, שגם הם רוצים לקיים המצוה (לחם-משנה).

5 יב. אף-על-פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן⁸¹
6 - בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתרה,
7 שנאמר: 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבועת
8 ימים⁸². וכיצד היו עושין?⁸³ ערב-יום-טוב
9 הראשון היו מתנגנין במקדש מקום לפנים
10 מלמעלה, ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו
11 עם אלו⁸⁴. ומתחילין לשמח ממוצאי-יום-טוב
12 הראשון; וכן בכל יום ויום מימי חלו של מועד
13 מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין-הערבים
14 לשמח לשאר היום עם כל הלילה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים".

וכתבו המפרשים שמוזה שקישר ה"שמחה יתירה" עם הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלוהיכם" מבלי להזכיר כלל את ניסוך המים, מלמד שלדעת הרמב"ם השמחה היתירה היא חיוב מהתורה, ולפי זה צריך להבין:

א. אם ה"שמחה יתירה" הוא חיוב מהתורה, מדוע מתחילה השמחה רק ממוצאי יו"ט ראשון, הלא פשיטא שדוחה איסור כלי שיר, ובוודאי במקדש שלא נאסרה שבות. ב. היכן הוא מקורו של הרמב"ם שהפסוק הנ"ל מדבר על "שמחה יתירה" הלא הגמרא למדה ממנו דין אחר - שבמקדש היו נוטלין הלולב כל שבעת ימים.

ג. בהלכה י"ד כתב "ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל, וראשי ישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה... כו' אבל כל העם האנשים והנשים כולם באים לראות ולשמוע".

19 אֵלָא לְשִׁמְחָה לְפָנֵי ה', שְׁנָאֲמַר: 'וְהַמֶּלֶךְ' דְּדוֹר מְפִיזוּ
20 וּמְכַרְכֵּר לְפָנֵי ה' וְגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"השמחה שישמח אדם בעשיית המצות ובאהבת האל – שציוה בה עבודה גדולה היא.. שנאמר ודוד מפוז ומכרכר לפני ה'".

עבודה גדולה, היינו עבודה קשה ביותר, וביחד עם זאת צריכה העבודה להיעשות מתוך שמחה וטוב לבב עד לאופן של "מפוז ומכרכר". ולכאורה, היאך אפשר לשמוח באופן כזה כאשר נמצאים בעוה"ז הגשמי. על כך ממשיך הרמב"ם שעניין זה הוא "לפני ה'" כי בכל מקום ובכל זמן נמצא הקב"ה ביחד עם כל אחד ואחד מישראל, וממילא נמצא היהודי "לפני ה'" כמו שכתוב בתחילת השו"ע "שויתי ה' לנגדי תמיד".

וכשם שהקב"ה מאיר פנים לכאו"א מישראל ומגלה אהבתו להם, הרי ש"כמים הפנים לפנים" גם הנהגתו של יהודי היא באותו אופן – "אהבת האל" וזוהי העבודה להיות "שויתי ה' לנגדי תמיד" עד שנמצא במעמד ומצב של שמחה על שזכה להוולד יהודי ואז נמשך גם ממנו ית' העניין של "באור פני מלך חיים" באופן תמידי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן לו)

92 מדריגה עליונה בעבודת ה'. 93 מלשון "גס", כלומר מתגאה. 94 צ"ל: "המלך".

שהוא לשון ריקוד (תוס' יו"ט). 91 פירוש, שבשבת אסור לחלל בחליל ובכלי שיר. ואף שהשיר שהיו שרים על הקרבנות בכלי, היה דוחה שבת ויו"ט – שיר של שמחה אינו דוחה, ואסור ביו"ט ושבת (מגיד-משנה).

1 יד. מַצֹּה לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחָה זו. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין
2 אוֹתָהּ עֲמִי-הָאֶרֶץ וְכָל מִי שִׁירָצָה; אֵלָא גְדוּלֵי חֲכָמֵי
3 יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי הַיְּשִׁיבוֹת וְהַסִּנְהֶדְרִין וְהַחֲסִידִים
4 וְהַזְקֵנִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה – הֵם שֶׁהָיוּ מְרַקְדִּין
5 וּמְסַפְּקִין וּמְנַגִּינִין וּמְשַׁמְחִין בְּמִקְדָּשׁ בִּימֵי חֵג
6 הַסִּפּוֹת. אֲבָל כָּל הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים, כָּל בָּאִין
7 לְרֵאוֹת וְלִשְׁמֹעַ.

8 טו. הַשִּׂמְחָה שִׁישְׁמַח אָדָם בַּעֲשֵׂיית הַמִּצְוָה
9 וּבְאַהֲבַת הָאֵל שְׂצִיּוֹה בָהֶן – עֲבוּדָה גְּדוּלָּה הִיא⁹².
10 וְכָל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִשִּׂמְחָה זו, רָאוּי לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ,
11 שְׁנָאֲמַר: 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
12 בְּשִׂמְחָה וּבִטְוֵב לִבְבִּי. וְכָל הַמְּגִיס⁹³ דַּעְתּוֹ וְחוֹלֵק
13 כְּבוֹד לְעֲצָמוֹ וּמִתְכַּבֵּד בַּעֲיָנָיו בְּמִקְוֹמוֹת אֱלֹ –
14 חוּטָא וְשׁוּטָה. וְעַל זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר: 'אֵל
15 תִּתֶּנֶּה דָר לְפָנֵי מֶלֶךְ. וְכָל הַמְּשַׁפִּיל עֲצָמוֹ וּמְקַל גּוּפוֹ
16 בְּמִקְוֹמוֹת אֱלֹ – הוּא הַגְּדוֹל, הַמְּכַבֵּד, הַעוֹבֵד
17 מְאֹהָבָה. וְכֵן דּוֹר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וַיִּנְלִתִי עוֹד
18 מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שָׁפֵל בַּעֲיָנִי. וְאִין הַגְּדוֹלָה וְהַכְּבוֹד,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט אלול ה'תש"פ

30 שְׁאֲפֹשֶׁר בְּיָדוֹ לְמַחֲוֹת בְּאַחֲרֵים⁸ – בֵּין יְחִיד, בֵּין
31 רַבִּים, וְלֹא מִחָה, אֵלָא מִחָה וְנִיחָם בְּכַשְׁלוֹנָם. (ד)
32 וְהָאוֹמֵר: אֲחֻטָּא וְאֲשׁוּב! וּבִכְלָל זֶה הָאוֹמֵר: אֲחֻטָּא,
33 יוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר!⁹

2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" ("תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד). מעכבין – מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא תבוא. 3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמרם: "הבא לטהר מסייעים אותו" (יומא לח); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה – וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשרים

יום ראשון י' אלול ה'תש"פ

הלכות תשובה

פרק רביעי

1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

21 א. אַרְבַּעַה וְעֶשְ�רִים דְּבָרִים מְעַכְבִּין² אֶת הַתְּשׁוּבָה.
22 אַרְבַּעַה מִהֶן עוֹן גְּדוֹל, וְהַעוֹשָׂה אֶחָד מֵהֶן, אֵין
23 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְסַפִּיק; בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה לְפִי
24 גְּדוֹל חֻטָּאוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמַּחְטִיא אֶת הָרַבִּים⁴;
25 וּבִכְלָל עוֹן זֶה, הַמַּעֲכֵב אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה⁵.
26 (ב) וְהַמַּטֵּה אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה בְּדֶרֶךְ לְרָעָה, כְּגוֹן
27 מִסִּיתָ⁶ וּמְדִידָה⁷. (ג) הַרוֹאֶה כְּנֹ יוֹצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה
28 וְאֵינוֹ מִמַּחֲה בְּיָדוֹ; הוֹאִיל וּבְנֵי בְּרִשׁוֹתוֹ – אֵלּוּ מִחָה
29 בּוֹ הָיָה פּוֹרֵשׁ, וְנִמְצָא כְּמַחְטִיא. וּבִכְלָל עוֹן זֶה, כָּל

צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכיבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם כבני חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובזה הוא נועל בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז:). (15) כמו שאמרו: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו בירכם משה, היו אומות העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא: יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים-רבה, פרשה א).

ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן, אי אפשר לו שישב בתשובה גמורה, לפי שהם עונות שבין אדם לחברו, ואינו יודע חברו שחטא לו כדי שחזיר לו או ישאל ממנו למחל לו. ואלו הן: (א) המקלל את הרבים, ולא קלל אדם ידוע כדי שישאל ממנו בפרה. (ב) והחולק עם גנב, שלפי שאינו יודע גנבה זו של מי היא, אלא הגנב גונב לרבים ומביא לו והוא לוקח; ועוד, שהוא מחזיק¹⁶ יד הגנב ומחטיא. (ג) והמוציא אבדה ואינו מכריז עליה עד שחזירה לבעליה - לאחר זמן ששיעשה תשובה, אינו יודע למי יחזיר. (ד) והאוכל שור¹⁷ עניים ויתומים ואלמנות; אלו בני אדם אמללין הם, ואינם ידועים ומפספסים, וגולים מעיר לעיר ואין להם מכיר כדי שידע שור זה של מי הוא ויחזירנו לו. (ה) והמקבל שחד להטות דין, אינו יודע עד היכן הגיע¹⁸ הטיה זו וכמה היא כחה¹⁹ כדי שחזיר²⁰, שהדבר יש-לו רגלים; ועוד, שהוא מחזיק יד זה ומחטיאו.

(16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעוררו לבל יעזוב דרכו ויוסיף לחטוא. (17) בנוסח אוקספורד, מנוסח. וכן מעיד "המגדל עוז" שבדק בכתיבת יד רבינו ומצא שוד בדלי"ת, כלשון הכתוב: משוד עניים (תהלים יב, ו), ובספרים אחרים: [=כגרותנו] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שוד בדלי"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משווין ואומר: "שלי אני נוטל". (18) הואיל והשוחד יעזור את העניים אין הדין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין. (19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניווקו על ידי זה שהיטה את הדין. (20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. ומהם חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו לשוב²¹ מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא. ואלו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת²² לבעליה, שזה אבק גזל²³ הוא; והוא מדמה שלא חטא ויאמר: כלום אכלתי אלא ברשותי! (ב) המשתמש בעבטו²⁴ של עני²⁵, שהעבט של עני אינו אלא כגון קרדם ומחרשה, ויאמר בלבו: אינן

וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: (א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, (ב) הנועלים דרכי תשובה מפני עושיהם. (ג) שאי אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה גמורה. (ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, (ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). (4) "כדי שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז:). (5) כמו שאמרו חכמינו על גחזי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה-זרה. (7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבריו מדרך טובה לדרך רעה". (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ח, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישב ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

ב. ומהם חמשה דברים הנועלים¹⁰ דרכי התשובה בפני עושיהן. ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור¹¹, לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכות שעושיין. (ב) והחולק על דברי חכמים, לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצות, שפיון שנתבז בעיניו אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם לא יעשה - במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו, שדבר זה גורם לו לדחפו ולטרוף בגחזיו¹²; ובזמן שנטרד, לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת¹³. (ה) והשונא את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך תשובה; שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה: "זכר ואל תשכח"; "ממרים הייתם"; "ולא נתן ה' לכם לב"; "עם נבל ולא חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי גוי חוטא"; "ידע שור קוניהו"; "מדעתי פי קשה אפה". וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר: "קרא בגרון אל תחשך". וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-שמים מנעוריו ואהוב להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמד בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

(10) כשהוא מתעורר ובה לשוב, הוא מוצא שערי תשובה נעולים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל. ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. (33) שאמרו חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פרק א, הלכה א). (34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

יום שני י"א אלול ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

א. רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו.²¹ הוא שפיתוב בתורה: "הן האדם היה פאחד ממנו לדעת טוב ורע"; פלומר: הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע, ועושה פל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שפן-הוא - "פן ישלח ידו".

~ נקודות משיחות קודש ~

"רשות לכל אדם נתונה לו".

צריך להבין: ענין בחירה חופשית שמזכיר כאן הרמב"ם, הוא ענין יסודי בתשובה, וא"כ מדוע איחרו לסוף ספר המדע, ולא כתבו מיד בתחילת הלכות תשובה, הלא הוא "עיקר גדול... והוא עמוד התורה והמצוה", היינו שהוא עיקר ו"עמוד" של כל התורה והמצוות.

ויש לומר שהשייכות בין בחירה לתשובה היא בעצם מהותם, כי בכל במצוות לא נוגע כל-כך ענין הבחירה כדי לקיימן, ויכול שאדם יקיימן גם ללא כוונה מיוחדת, אבל מהות ענין התשובה היא ההכרה והידיעה שלאדם ישנה בחירה חופשית, והוא שהחליט לעבור על ציווי התורה ורק מתוך כך יכול לבוא לידי תשובה.

ובעומק יותר יש לומר, שהרמב"ם רוצה לרמז כאן ענין נוסף באופן התשובה, כי התשובה האמיתית נעשית לא מחמת שבאו צרות על האדם או מפני שירא מהעונש אלא שעושה תשובה מעצמו, מהכרה פנימית שזוהי דרך האמת ומרצון פנימי להדבק בקב"ה, ולכן הקדים כאן ענין הבחירה החופשית ללמדך שכשם שהחטא נעשה בבחירה חופשית, כך גם התשובה הנעלית צריכה לבוא מתוך בחירה חופשית ולא בגלל שבאו עליו צרות וייסורים ח"ו. על-פי-זה תתורץ גם שאלת המפרשים בפרשת מקץ על דברי ראובן לאחיו, שאחרי שאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו כו" אמר להם "הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם", ולכאורה מה התועלת בדבריו, הרי ראה שהאחים כבר מתחרטים על מעשיהם, וכשמישהו

חסרים, והרי לא גזלתי אותו! ג) המסתפל בעצירות²⁶, מעלה על דעתו שאין בך פלום, שהוא אומר: וכי בעלתי או קרבתי אצלה! והוא אינו יודע שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופן של עצירות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"²⁷. ד) המתכבד בקלון חברו, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו בשת ולא בישו, אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חברו או חכמתו, פדי שיראה מכללו שהוא מכבד וחברו בזוי. ה) והחושד כשרים, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמה עשה או לא עשה; והוא אינו יודע שזה עון, שמשם אדם פשר בדעתו כבעל עברה²⁸.

(21) אלא יאחז בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום עוול במעשיו. (22) שהעני מזמינו מתוך כוונה או מתוך נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. (23) לא גול ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם. (24) במשכנו. (25) גם בעבטו של עשיר אסור להשתמש; אלא עבטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפתחים על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום גזילה; לא כן עבטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קרדום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפתחים מרוב תשמיש (כבא מצינא פב:). (26) ריבוי מן ערווה. (27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). (28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת ז).

ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותם יפשוף אחריהם תמיד וקשים הם לפרש מהן. לפיכך צריך אדם להזהר מהן שמה ידבק בהן, והן פלן דעות רעות עד מאד. ואלו הן: רכילות²⁹, ולשון הרע³⁰, ובעל חמה, ובעל מחשבה רעה³¹, והמתחבר לרשע; מפני שהוא לומד ממעשיו והם נרשמים בלבו. הוא שאמר שלמה: "ורעה כסילים ירוע". וכבר בארנו בהלכות דעות דברים שצריך פל אדם לנהג בהן תמיד, קל-וחמר לבעל-תשובה.

(29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות. (30) המספר בגנות חברו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז, הלכה ב). (31) החושב מחשבות להרע לחברו, כלשון הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, יט).

ו. פל אלו הדברים וכיצא בהן - אף-על-פי שמעפבין את התשובה, אין מונעין³² אותה; אלא אם עשה אדם תשובה מהן, הרי זה בעל-תשובה³³, ויש-לו חלק לעולם הבא³⁴.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני י"א אלול – ספר המדע – הלכות תשובה קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאינן ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. (6) שכן מצונו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבות; אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה). (7) בן-נבט שחטא והחטיא את הרבים. (8) על זה הקשה בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז:): "אותו מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה: גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל "ההגהות" את התירוץ שתיירן לו רבו ר' מאיר מרוטנברג בהיותו אסור במגדל אינוסיהיים, והוא: "מה שאמר כאן רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות, כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף; לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה טז:): "שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש", כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי שמים". שייתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכם, אבל אין זה מחייב שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן אדם שנולד בלב טיפש אין זה מחייבו שיישאר כל ימיו בור ועם-הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן המלאכות, אבל אפשר יולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (9) קמץ נפרז. (10) נדיב פוזן. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א). (11) המידות. (12) שיכריח אותו. (13) הטוב והרע. (14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של האדם. (15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים, אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובזדון לבו, ובזה גרם לעצמו כל אשר הגיע לו. (16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.

נמצא בצרה וצוקה ר"ל המביאתו לידי שבירת הלב ולהכרה שהוא עצמו גרם לזה, הרי שההנהגה האנושית מחייבת להשתדל לדבר על לבו ולנחמו ולא להוסיף צער על צערו.

אלא שראובן התכוון לומר שאמנם הם עושים עכשיו תשובה, אבל התשובה האמיתית הייתה צריכה להיות לפני שבאו הצרות, כשם שהוא עצמו הורה דרך התשובה והיה עסוק ב"שקו ותעניתו" על שבלבל יצועי אביו, ועליהם לחזור בתשובה לא בגלל הצרה שבאה עליהם עכשיו אלא מפני גודל העוון, כפי שהסביר להם אז "אל תחטאו בילד" שלא רק שהוא לאו בר עונשין מחמת גילו אלא שגם לא שמעתם אלי והתאכזרתם אלי "בהתחננו אלינו".

(ענ"פ לקו"ש חלק ג' עמוד 198)

(2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפניו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). (3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב וביש. בעוד שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אֵל יַעֲבֹר בְּמַחְשַׁבְתְּךָ דְּבַר זֶה, שְׂאוּמְרִים טַפְשִׁי
אֲמוֹת הָעוֹלָם וְרַב גְּלִמִּי⁴ בְּנִי-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מִתְחִלַּת בְּרִיתוֹ⁵ לְהִיט
צִדִּיק אוֹ רָשָׁע - אֵין הַדָּבָר בֶּן. אֵלָּא כֹּל אָדָם רָאִי
לוֹ לְהִיט צִדִּיק כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוֹ⁶ אוֹ רָשָׁע כְּיִרְבֵּעַם⁷, או
חָכָם אוֹ סָכָל⁸, אוֹ רַחֲמָן אוֹ אֶכְזָרִי, אוֹ כִּילִי⁹ אוֹ
שׁוֹעִי¹⁰, וְכֵן שָׁאֵר כָּל הַדְּעוֹת¹¹. וְאֵין לוֹ מִי שִׁיכַפְּהוּ¹²
וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו וְלֹא מִי שְׁמוּשְׁכוֹ לְאַחַד מִשְׁנֵי
הַדְּרָכִים¹³, אֵלָּא הוּא מַעֲצָמוֹ וּמַדְעָתוֹ נוֹטֶה לְאִי-זוֹ
דֶּרֶךְ שִׁירָצָה. הוּא שִׁירְמִיָּהוּ אָמַר: "מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא
תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב"¹⁴, כְּלוֹמֵר: אֵין הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל
הָאָדָם לְהִיט טוֹב וְלֹא לְהִיט רָע; וְכֵין שֶׁפֶן-הוּא
נִמְצָא, זֶה הַחוּטָא הוּא הַפְּסִיד אֶת עֲצָמוֹ, וּלְפִקֵּךְ
רָאִי לוֹ לְבָכּוֹת וּלְקוֹנֵן עַל חֲטָאֵיו וְעַל מַה שֶׁעָשָׂה
לְנַפְשׁוֹ וּגְמָלָהּ רָעָה. הוּא שֶׁפְּתוּב אַחֲרָיו: "מַה
יִתְאוּנֵן אָדָם חַי¹⁵ וְגו'", וְחִזֵּר וְאָמַר: הוּאִיל
וְיִשְׁתַּנֵּנוּ בְּיָדֵינוּ, וּמַדְעָתָנוּ עֲשִׂינוּ כָּל הָרָעוֹת - רָאִי
לָנוּ לְחִזֵּר בְּתִשּׁוּבָה וְלַעֲזוֹב רָשָׁעֵנוּ, שֶׁהָרָשׁוֹת עָתָה
בְּיָדֵינוּ¹⁶. הוּא שֶׁפְּתוּב אַחֲרָיו: "נַחֲפָשָׁה דְּרָכֵינוּ
וְנַחֲקוּרָה וְנָשׁוּבָה וְגו'".

ג. וְדָבָר זֶה¹⁷ עֶקֶר גְּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמוּד¹⁸ הַתּוֹרָה
וְהַמִּצְוָה, שְׁנֹאֲמַר: "רָאָה נִתְּנִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת
הַחַיִּים", וְכָתִיב: "רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם",
כְּלוֹמֵר, שֶׁהָרָשׁוֹת בְּיָדֶיכֶם. וְכֵן שִׁחֲפֵץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת
מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם, עוֹשֶׂה - בֵּין טוֹבִים, בֵּין רָעִים¹⁹.
וּמִפְּנֵי זֶה הִעֲנֵנוּ נֹאמַר: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכֶכֶם זֶה
לְהֵם"²⁰, כְּלוֹמֵר, שֶׁאֵין הַבּוֹרָא כּוֹפֶה כְּנִי הָאָדָם וְלֹא
גּוֹזֵר עָלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֵלָּא הַכֹּל מְסוּר
לְהֵם.

(17) שהביררה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. (18) שעליו נשענת התורה ומצוותיה. (19) והברכה באה מאליה לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי אלעזר (דברים-רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נתתן וגו': משאמר הקב"ה הדבר הזה בסניני, באותה שעה "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה

(4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ח). (5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל

על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. (20) כאילו אין הדבר תלוי אלא בהם.

ד. אלו האל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע; או אלו היה שם דבר שמושך את האדם בעקר תולדתו²¹ לדרך מן הדרכים²², או למדע²³ מן המדעות, או לדעה²⁴ מן הדעות, או למעשה²⁵ מן המעשים, כמו שבודים מלבם הטפשים הוברי שמים²⁶ - היאך היה מצוה לנו על-ידי הנביאים: עשה כך ואל תעשה כך! היטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם! והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו, או תולדתו²⁷ תמשך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה בזה? ובאיזה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט²⁸? ואל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה שחפץ ויהיו מעשיו מסורים לו - וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו, והכתוב אומר: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ"?! דע, שהכל חפצו יעשה, ואף-על-פי שמעשינו מסורין לנו! ביצד? כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה, והמים והארץ יורדים למטה, והגלגל²⁹ סובב בעגול, וכן שאר בריות העולם להיות פמנהגן³⁰ שחפץ בו - ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו, לא כופה ולא מושך, אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל, עושה כל שהאדם יכול לעשות. לפיכך דגין אותו לפי מעשיו: אם עשה טובה - מטיבין לו; ואם עשה רעה - מרעין לו. הוא שהנביא אומר: "מידכם היתה זאת לכם"; גם המה בחרו בדרכיהם". ובענין זה אמר שלמה: "שמו בחור בילדותך... ודע כי על-פל-אלה יביאך האלקים במשפט"; פלומר: דע שיש בידך כח לעשות, ועתיד אתה לתן את הדין³¹!

(21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו. (22) טוב או רע. (23) לחכמה מן החכמות; להשקפה באמונות ודעות. (24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב), שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב שם יתכן באותן הדעות שלא יכול בהן עוון או מצוה, כגון: עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת מנטובה). (25) העשויים בידי אדם יום יום. (26) החוזים בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין לשנותו. (27) טבעו ומזגו. (28) למה ישלם שכר טוב לאדם, או למה יענישו על מעשים שעשה שלא מדעתו ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי

האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנו.), ובמשנה ובמדרשות, ששמעו מהם שבעת לידתו של אדם גרמו הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר, או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס) ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו, כי העינים הן לפנים ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם, דפוס ליפסיה, עמ' כו.). (29) הוא הגלגל התשיעי המקיף את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ג, ה"א). (30) כפי טבעו שהטביע בהן מששת ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח). (31) (שבת סג.).

ה. שמו תאמר: והלא הקדוש-ברוך-הוא יודע כל מה שיהיה, וקדם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע: אם ידע שהוא יהיה צדיק - אי אפשר שלא יהיה צדיק³²; ואם תאמר, שידע שיהיה צדיק, ואפשר שיהיה רשע - הרי לא ידע הדבר על ברי³³? דע, שתשובת שאלה זו ארבה מארץ מדה³⁴ ורחבה מני ים, וכמה עקרים גדולים וחרדים רמים תלויים בה; אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר: כבר בארנו בפרק שני³⁵ מהלכות יסודי התורה, שהקדוש-ברוך-הוא אינו יודע מדעה שהיא חוץ ממנו ככניא-אדם שהם ודעתם שנים; אלא הוא יתעלה, שמו ודעתו אחד, ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על ברי. וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצא אמתת³⁶ הבורא, שנאמר: "כי לא יראני האדם וחי" - כך אין כח באדם להשיג ולמצא דעתו³⁷ של בורא. הוא שהנביא אומר: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי". ובין שכן³⁸ הוא - אין בנו כח לידע היאך ידע הקדוש-ברוך-הוא כל הברואים והמעשים; אבל ידע בלא ספק, שמעשה האדם ביד האדם, ואין הקדוש-ברוך-הוא מושכו ולא גוזר עליו לעשות כן³⁹. ולא מפני קבלת הדת בלבד⁴⁰ נודע דבר זה, אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה נאמר בנבואה, שדגין את האדם על מעשיו כפי מעשיו אם טוב ואם רע, וזה הוא העקר שכל דברי הנבואה תלויין בו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה... כו'" "דע שתשובת שאלה זו ארובה מארץ מדה ורחבה מני ים כו'".

ולכאורה קשה א: קושיית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר מנהג החכמים... והניח הדבר בקושיא... כו'".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כי לא כידענתו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה מהשגתו כידעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע" אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתו, ובכגון זו אין לנו עסק כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרונן. (39) הוא שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"ט): "הכל צפוי והרשות נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם, בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו, שם). (40) מתוך אמונה שכלב גרידא.

יום שלישי י"ב אלול ה'תש"פ

פרק ששי

(1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

- א. פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי נביאים, שהן נראין כסותרין עקר זה², ונכשלין בהן רב האדם, ויעלה על דעתו מהן שהקדוש-ברוך-הוא הוא גוזר על האדם לעשות רעה או טובה, ושאין לבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה. והרי אני מבאר עקר גדול, שממנו תדע פרוש כל אותן הפסוקים: בזמן שאדם אחד או אנשי מדינה חוטאים, ועושה החוטא חטא שעושה מדעתו וברצונו כמו שהודענו - ראוי להפריע ממנו, והקדוש-ברוך-הוא יודע איך יפריע. יש חטא, שהדין נותן שגפרעים ממנו על חטאו בעולם הזה בגופו⁴ או בממונו⁵ או בכניו הקטנים⁶; שפניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצות, פקננו הן, וכתוב: "איש בחטאו ימות" - עד שיעשה איש⁷. ויש חטא, שהדין נותן שגפרעין ממנו לעולם הבא, ואין לעובר עליו שום נזק בעולם הזה. ויש חטא, שגפרעין ממנו בעולם הזה ולעולם הבא⁸.

(2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו: רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון. (4) שבאים עליו מיחושם וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם. (7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" - גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

- ב. כמה דברים אמורים? בזמן שלא עשה תשובה; אבל אם עשה תשובה - התשובה פתרים¹⁰ בפניו

ב. הרי מובן שידעת הדבר באה כתוצאה מהתרחשותו, ומכיון שאצל הקב"ה עבר הווה ועתיד כאחד, הוא יודע גם את העתיד לקרות כי אצלו הדבר כבר קרה, וא"כ קושיית הרמב"ם מלכתחילה לא קיימת, ומדוע כתב ש"תשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה כו".

וי"ל שהכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת ובאה אחרי ההתרחשות, הוא ע"פ גדרי השכל, ומכיון שהוא ית' אינו מוגדר בגדרי השכל, הרי ידיעתו אינה מצד הדבר שיוודע אלא מצד הדבר עצמו, אבל אחרי שצמצם עצמו כביכול בגדרי השכל, הפכה הידיעה למסובבת מהדבר (אבל גם בבחינה זו הוא יודע את העתיד מצד שעבר ועתיד כאחד לפניו), וזוהי כוונת הרמב"ם ש"אין בנו כח כו" כי כשמדובר "לפני הצמצום" אין מקום לגדרי השכל.

(על"פ לקו"ש חלק כ"ט עמוד 474)

(32) כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח, והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו? (33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם בתכלית השלימות. (34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא, ט). (35) הלכה י, וראה בביאורנו שם. (36) מציאותו ומהותו האמתית. (37) אופן ידיעתו. (38) שאין כח באדם להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלים. והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה". אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה לשוא היא. התשובות רפיוות הן ואין כדאי כלל לעורר שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש, סימן קיח; תי"ט, אבות פ"ג, מ"ט). וה"כסף-משנה" מגין על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון, שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו ליישבה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל "עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הגידון ואומר, שרבינו נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא - כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה: רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה" ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שנים כפול שנים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר

מעשיו של פרעה, מדוע לא ציין את הפסוקים המתארים את פשעיו כלפי עם ישראל "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כו" וכו'.

אלא שבזה מסביר הרמב"ם מדוע לא היתה לפרעה בחירה חופשית, כי הן אמות שבתחילה היתה לו בחירה, אבל מאחר "שהרשיע והתריס כנגדו..." נלקחה ממנו הבחירה, והוא שמרמוז הפסוק במילים הבה נתחכמה לו, שהוא ית' נורא עלילה על בני אדם, וכיון שאמר "מי ה' אשר אשמע בקולו" וכפר במציאותו ית', הראה ה' מזה כנגד מזה, שהוא השולט גם בבחירתו ובמחשבותיו עד שאפילו אינו מבין שהמחשבה שנוקדה בו "הבה נתחכמה לו" היא מצד "נורא עלילה על בני אדם".

(על"פ לקו"ש חלק ו' עמוד 63 הערה 37).

(13) העונש. (14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. (15) ומתקלסים. (16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לבו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" - שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה, שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו בני-ישראל לגבול. (18) למן תת אותו בידי ישראל על עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה: שלא נתן לבני-ישראל עבד בגבולו, ולכן תמהים הם ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו, ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם).

(20) לעשות מעשי תועבה.

1 הפרענות¹¹. וכשם שהאדם חוטא מדעתו ובכרצונו,
2 כך הוא עושה תשובה מדעתו ובכרצונו¹².

(9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן (מלכים-ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין. (11) (אבות פ"ד, מ"א). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

3 ג. ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים
4 רבים, עד שיתן הדין לפני דין האמת, שיהא
5 הפרעון¹³ מזה החוטא על חטאים אלו שיעשה
6 בכרצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה ואין
7 מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד
8 בחטאו שיעשה. הוא שהקדוש-ברוך-הוא אמר
9 על-ידי ישעיהו: "השמן לב העם הזה וגו'"¹⁴, וכן
10 הוא אומר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים
11 ובזוים דבריו ומתעתעים¹⁵ בנביאיו עד עלות חמת
12 ה' בעמו עד לאין מרפא"; כלומר: חטאו בכרצונו
13 והרבו לפשע, עד שנתחייבו למנוע מהן התשובה,
14 שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק
15 את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע
16 לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הבה נתחכמה
17 לו" - נתן הדין למנוע¹⁶ התשובה ממנו עד שגפרע
18 ממנו, לפיכך חזק הקדוש-ברוך-הוא את לבו. ולמה
19 היה שולח לו פיד משה ואומר: שלח ועשה
20 תשובה! וכבר אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אין אתה
21 משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך ידעתי וגו'. ואולם
22 בעבור זאת העמדתך? כדי להודיע לבאי העולם,
23 שבזמן שמונע הקדוש-ברוך-הוא התשובה לחוטא,
24 אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שיעשה בתחלה
25 בכרצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו¹⁷, נתחייב
26 למנוע מן התשובה, שנאמר: "כי הקשה ה' אלוקיך
27 את רוחו ואמץ את לבבו"¹⁸. וכן הפנענים, לפי
28 תועבותיהן מנע מהן התשובה, עד שיעשו מלחמה
29 עם ישראל, שנאמר: "פי מאת ה' היתה לחזק את
30 לבם לקראת המלחמה עם ישראל למען החרימם".
31 וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע
32 מאותן המרבים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה
33 הסבת את לבם אחרינית", כלומר: מנעת מהן
34 התשובה¹⁹. נמצאת אומר, שלא גזר האל על פרעה
35 להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא
36 על הפנענים להתעייב²⁰, ולא על ישראל לעבד
37 עפ"ם - אלא כלן חטאו מעצמן, וכלם נתחייבו
38 למנוע מהן התשובה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפי שחטא מעצמו תחילה... שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע ממנו תשובה".

צריך להבין: כיון שהרמב"ם רוצה לתאר כאן את חומרת

ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם
מאת ה' לעזרים²¹ על האמת; כמו שנאמר דוד:
"הורני ה' דרךך", כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך
האמת, שממנה אדע דרךך ויחוד²² שמך. וכן זה
שנאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי
לעשות חפצייך²³, ואל יגרמו לי חטאי למנעני

27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני־ישראל ועינויים במצרים? (28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוט את התשובה" - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימוקיו עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתייבו. כזה אנו מוצאים (שמות־רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם ושיעבדום בחזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידיעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראיותיו המכריעות, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניח דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בניינים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסא).

יום רביעי י"ג אלול ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שפארנו, 30
ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפיו 31

1 מתשובה, אלא תהיה הרשות בידו עד שאחזר
2 ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו כל הדומה
3 לפסוקים אלו.

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונו"א: חפצה. (24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב.
4 ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן יורה
5 חטאים בדרך. ידרך עניים וגו'" 25? זה ששלח
6 נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן
7 בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהכין;
8 שמידה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרכי
9 החכמה והצדק - מתאנה להן ויודף אותם. והוא
10 מה שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה: בא לשהר -
11 מסייעין אותם 26, כלומר: ממצא עצמו נעזר על הדבר.
12 והלאו פתוב בתורה: "ועבדים וענו אתם" - הרי
13 גזר 27 על המצריים לעשות רע? וכתבי: "וקם העם
14 הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" - הרי גזר על
15 ישראל 28 לעבד פוכבים ומזלות, ולמה נפרע מהן?
16 לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא
17 הזנה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזנים לעבד
18 פוכבים ומזלות - אלו לא רצה לעבד, לא היה
19 עובד, ולא הודיעו 29 הבורא אלא מנהגו של עולם 30.
20 הא למה זה דומה? לאומר: העם הזה יהיה בהן
21 צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר
22 עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיו
23 רשעים בישראל. פענן שנאמר פי לא יחדל אביון
24 מקרב הארץ 31. וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן
25 המצריים והמערעים לישראל, אלו לא רצה להרע
26 להם, הרשות בידו; שלא גזר על איש ידוע, אלא
27 הודיעו שסוף ורעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם.
28 וכבר אמרנו 32, שאין כח באדם לידיע היאך ידע
29 הקדוש־ברוך־הוא דברים העתידין להיות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי גזר על ישראל לעבוד עבודה־זרה, ולמה נפרע מהם".
ולכאורה שאלה זו כבר תירץ הרמב"ם בהל' תשובה פרק ה' "שאף שהקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה יודע שזה יהיה צדיק כו' שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו כידיעתנו כו' ואין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו".
ויש לומר שזהו דווקא כשאין הדבר בא בדיבורו של הקב"ה, אבל אם בא בדיבור, הרי "גזר בו" כלשון הרמב"ם כאן, ולכן הוצרך כאן לתירוץ האחר "שלא גזר על איש ידוע כו'".

(ענפי לקו"ש חלק ה' עמוד 132 הערה 3)

(25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(10) (ברכות לד:) שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' (ישעיה נז, יט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק" שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום ל"קרוב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כל הנביאים פלן ציו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו', ושבת עד ה' אלקיך... ושבת ה' אלקיך וגו'".¹²

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה - נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירים למוטב" (סנהדרין צז:).

ו. גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה¹², שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל נאם ה', אלי תשוב", כלומר: אם תחזור בתשובה - פי תדבק. התשובה מקרכת את הרחוקים: אמש היה זה שנאוי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שפלשון שהקדוש ברוך הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי"¹⁴. ונאמר ביכניהו ברשעתו: "כתבו את האיש הזה ערירי¹⁵ גבר לא יצלח בימיו"; "אם יהיה פניהו כן יהיו יקמים מלך יהודה חותם על-יד ימיני פי משם אתה¹⁷ וגו'". וכיון ששב בגלותו, נאמר בירמיה בנבואה¹⁸: "ביום ההוא נאם ה' צבאות אקחך זרפכל בן-שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיה בחותם¹⁹".

(12) (יומא פו.). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה): כל העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש ברוך הוא מוסיף וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק שלאחריו: "אמרו לאחיהם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי, פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א, ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים - ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק). (16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן-פדייה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-כנייה, כמפורש בספר (דברי-הימים א ג, יז) - אלא בני בנים הרי הם כבנים.

1 מחטאיו ולנער בפיו² מחטאיו, פדי שמימות והוא
2 בעל-תשובה, ויזכה לחיי העולם הבא.

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, ט), כלומר: לא די ב"ידידי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

3 ב. לעולם יראה אדם עצמו כאלו הוא נוטה למות, ושמה ימות בשעתו³ ונמצא עומד בחטאו, לפיכך
4 ישוב מחטאיו מיד; ולא יאמר, בשאזקין אשוב, שמה ימות טרם שיקין. הוא ששלמה אמר
5 בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים"⁵.

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג.): "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמה ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומזומן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחוץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

8 ג. אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן
9 מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה; אלא כשם שצריך
10 אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות
11 רעות שיש לו, ולשוב מן הפעם ומן האיבה ומן
12 הקנאה ומן ההתולל⁷ ומרדיפת הממון והפכוד
13 ומרדיפת המאכלות⁸ וביצא בהן - מן הפל צריך
14 לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש
15 בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא
16 לפרש מהם. וכן הוא אומר: "נעזב רשע דרכו
17 וגו'".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות. (9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות.

18 ד. ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק
19 ממעלות הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה -
20 אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא
21 כאלו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו
22 הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש
23 יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי-תשובה עומדין,
24 אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו¹⁰, כלומר:
25 מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם,
26 מפני שהן כובשים את יצורם יותר מהם.

רעה. הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך והארכת
ימים". מפי השמועה² למדו: "למען ייטב לך" -
לעולם שכלו טוב; "והארכת ימים" - לעולם שכלו
ארוך³, וזהו הוא העולם הבא. שכל הצדיקים הוא,
שזכו לנעם זה ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים
הוא, שלא זכו לחיים אלו, אלא נכרתו ונמותו. וכל
מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי
לעולם, אלא נכרת ברשעו ואבד פבהמה, וזהו כרת
התשובה בתורה, שנאמר: "הפרת תפרת הנפש
הזאת"; מפי השמועה למדו: "הפרת" - פעולם⁶
הזה, "תפרת" - לעולם הבא; כלומר, שאותה
הנפש שפרשה מן הגוף פעולם הזה, אינה זוכה
לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת⁷.

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד).
(3) (קידושין ט:). (4) שילוש שטר חובס, כלומר: ענשם.
(5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו וערירי. (7) מרן
ה"כספ-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה
שכתב להלן (ה"ה): "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה"
נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה
בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי
רו"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת -
והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוסר
בטענה זו את כל החוטאים מן העונש? ! התשובה על כל
זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בביאור).

ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות
הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל
ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא
דבר מכל הדברים שגופות בני-אדם צריכין להן
פעולם הזה. ולא יאריע⁸ דבר בו מן הדברים
שמאריעין לגופות פעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה
ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כך אמרו
חכמים⁹ הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה
ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין
ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי
נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה
ושתיה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דרך
חידה¹⁰ אמרו, כלומר: הצדיקים מצויין שם בלא
עמל ובלא גיעה¹¹. וכן זה שאמרו: "עטרותיהן
בראשיהן", כלומר: דעת שידעו¹² - שבגללה זכו
לחיי העולם הבא¹³ - מצויה עמהן, והיא העטרה
שלחן, כענין שאמר שלמה: "בעטרה¹⁴ שעטרה-לו
אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על
ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנחת¹⁵ על הראש;
כך עטרה שאמרו חכמים כאן¹⁶ היא הידיעה. ומהו
זהו שאמרו: "נהנין מזיו השכינה" - שידעו
ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא, מה שאינם
יודעים והם בגוף האפל השפל¹⁷.

(19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט,
ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה
השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: "חי אני, נאום ה',
כי אם יהיה כנייהו בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם
אתקנן; וכתוב: ביום ההוא אקחך" וגו'. את הגזירה מניין?
- שנאמר: "כתבו את האיש הזה ערירי". וכתוב: "ובני
יכניה: אסיר, שאלתיאל" וגו'.

ז. כמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה
מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו
מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה,
שנאמר: "כי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות
וטורפין²¹ אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת
מידכם רמס חצרי"; "מי גם ככם ויסגר דלתים
וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם
הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר:
"והיה טרם יקראו ואני אענה"; ועושה מצות
ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "פי כבר
רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא
שמתאווים להם, שנאמר: "וערבה לה' מנחת יהודה
וירושלים, כימי עולם²² וכשנים קדמניות"²³.

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו:
דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם
ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון
(הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה'
את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על
המזבח כארי (יומא כא:).

ח. בעלי-תשובה, דרפן להיות שפלים וענוים
ביותר. אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם
הראשונים ואמרו להן: אמש היית עושה כך וכך,
ואמש היית אומר כך וכך - אל ירגישו²⁴ להן, אלא
שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם; שכל זמן
שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן -
זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחטא גמור הוא
לומר לבעל-תשובה: זכר מעשיך הראשונים! או
להזכירן לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים
וענינים הדומין להם כדי להזכירם מה עשה - הפל
אסור, ומזהר עליו בכלל הונת דברים, שהזהירה
תורה עליה, שנאמר: "ולא תנו איש את עמיתו".

(24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

יום חמישי י"ד אלול ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) שחר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף
בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.

א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא,
והיא, החיים שאין מות עמהן, והטובה שאין עמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג).
(22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט).
(24) החיים הנצחיים הצעירים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא.
(25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ²⁶. דֶּרֶךְ מִשְׁלָל²⁷: "הַר ה'",
ו"מְקוֹם קִדְשׁוֹ", ו"דֶּרֶךְ הַקִּדְשׁ", ו"חֲצֵצְרוֹת ה'",
ו"נֶעֱמַם ה'", ו"אֶהָל ה'", ו"הֵיכַל ה'", ו"בֵּית ה'",
ו"שְׁעַר ה'". וְחֲכָמִים קִרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מִשְׁלָל, לְטוֹבָה²⁸
זו הַמְזֻמָּנֶת לַצַּדִּיקִים: סְעוּדָה²⁹, וְקוֹרִין לָהּ כָּכָל³⁰
מְקוֹם: הָעוֹלָם הַבָּא.

(26) לטובה זו. (27) ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיים. (28) (אבות פ"ג, מ"ט) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים ק"ט): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזיר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתיר: "אותה כוס של ברכה מיועדת ל'עולם התחיה'; ומה ששינונו: 'והכל מתוקן לסעודה' - היינו 'עולם הבא' שאחר המות, שהוא 'עולם הנפשות'. כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא גם לגופות - ויש שם אכילה ושתייה. וכדברי רבינו מפורש גם בזוהר (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניזונים עד ששיגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתייה אלא זו - וזוהי הסעודה. ומניין? - ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? - מפני שהיה ניזון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו לויתן, ומהו שור הבר? - להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחיזקו ועודדו שמזומנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתקן להם - ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמונת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) - "בך" ולא באכילה.

ה. הַנִּקְמָה, שְׁאִין נִקְמָה גְדוֹלָה מִמֶּנָּה - שְׁתַּכְרַת²⁹
הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שְׁנֵאָמַר: "הַכְרַת³⁰
תַּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָה כִּהְיָה³¹". וְזֶה הָאֲבִדוֹן³¹ הוּא

(8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. (9) (ברכות יז:).
(10) דרך משל. (11) שהרי "שיבחה" היא סמל המנוחה והשלחה. (12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת תפארת שבראשם. (13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא, המביאה לחיי עוה"ב. (14) שאין הכוונה לעטרה ממש, שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה", אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). (15) שהרי "שמחה" שם מופשט הוא. (16) "ועטרותיהם בראשיהם" משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם. (17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: 'עתידים הצדיקים שיעמדו בלבבשיהם' (כתובות ק"א); וכן אמרו: 'צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים בגוייתם' (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא ישים גוייתיהם חזקות ובריאות כגויית המלאכים וכגויית אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל?" וה"כספ"משה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד ואין נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה: עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתו בתחיית המתים לעיל (פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י), ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה".

ג. כָּל נֶפֶשׁ הָאֲמוּרָה בְּעֵינֶיךָ זֶה¹⁸, אֵינָה הַנִּשְׁמָה
הַצָּרִיכָה לְגוּף¹⁹, אֲלֹא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ²⁰, שֶׁהִיא הַדְּעָה
שֶׁהַשִּׁיגָה מִהַבּוֹרָא כְּפִי כֹחָהּ, וְהַשִּׁיגָה הַדְּעוּת
הַנִּפְרָדוֹת²¹ וְשֶׁאֵר הַמַּעֲשִׂים²²; וְהִיא הַצּוּרָה שֶׁבְּאֲרָנֶה
עֵינֶיהָ בְּפֶרֶק רְבִיעִי מִהַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה²³, הִיא
הַנִּקְרָאת נֶפֶשׁ בְּעֵינֶיךָ זֶה. חַיִּים אֵלֹ - לְפִי שְׁאִין
עִמָּהּ מוֹת, שְׁאִין הַמוֹת אֲלֹא מִמְּאוּרְעוֹת הַגּוּף,
וְאִין שֵׁם גּוּף נִקְרָאוּ צִרוֹר הַחַיִּים שְׁנֵאָמַר וְהִימָה
נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צִרוֹרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים²⁴. וְזֶהוּ הַשִּׁכָּר שְׁאִין
שָׁכַר לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ וְהַטּוֹבָה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה
וְהִיא שֶׁהִתְאָוֶה לָהּ כָּל הַנִּבְיָאִים²⁵.

(18) כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל-א כה, כט) וכדומה.
(19) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למיניהו הצריכה לגוף ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. (20) צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. (21) הם מלאכי מעלה

ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ן, קובץ "אגרות קנאות", לפסיאח).

ו. שְׁמָא תְּקַל בְּעִינְיָה טוֹבָה זֹה, וּתְדַמָּה, שְׁאִין שְׂכַר
הַמַּצּוֹת וְהַיּוֹת הָאֵדָם שְׁלֵם בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת, אֲלֵא
לְהִיטוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתָה מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וּבֹעֵל צוּרוֹת
נָאוֹת, וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׁוֹכֵן בְּאֶהֱלֵי־שֵׁן,
וּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלִי כֶסֶף וְזָהָב, וְדֹבְרִים הַדּוּמִים לְאֵלוֹ,
כְּמוֹ שְׁמַדְמִין אֵלֹהֵי הַעֲרֻכִּים הַטְּפָשִׁים הָאֵלִילִים
הַשְּׁטוּפִים בְּזִמְהָ³⁷. אֲכָל הַחֲכָמִים וּבִעְלֵי־דַעַה יִדְעוּ,
שֶׁכָּל הַדֹּבְרִים הָאֵלֹהִי דְבָרֵי הַבָּי וְהַכֵּל הֵם, וְאִין בְּהֵם
תּוֹעֵלֶת. וְאִינָה טוֹבָה גְּדוּלָּה אֲצִלָּנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה;
אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁאֵנוּ בְּעֵלֵי גּוֹף וּגְוָה, וְכָל הַדֹּבְרִים
הָאֵלִילִים³⁸ צָרִכִי הַגּוֹף הֵם וְאִין הַנֶּפֶשׁ מֵתְאָנָה לָהֶם
וּמְחַמְדָּתָן, אֲלֵא מִפְּנֵי צָרָה הַגּוֹף כְּדִי שִׁימְצָא חֲפָצוֹ
וְיַעֲמֵד עַל בְּרִייתוֹ³⁹; וּבְזִמְנֵן שְׁאִין שֵׁם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל
הַדֹּבְרִים הָאֵלֹהִי בְטָלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוּלָּה שֶׁתִּהְיֶה בָּהּ
הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, אִין שׁוֹם דֶּרֶךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה
לְהַשִּׁיגָה וְלִידַע אוֹתָהּ. שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה
אֲלֵא טוֹבַת הַגּוֹף וְלֵה אָנוּ מֵתְאָוִין; אֲכָל אוֹתָהּ
הַטּוֹבָה גְּדוּלָּה עַד מָאֵד, וְאִין לָהּ עֲרָךְ⁴⁰ בְּטוֹבוֹת
הָעוֹלָם הַזֶּה אֲלֵא דֶּרֶךְ מָשָׁל; אֲכָל בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת,
שְׁנַעֲרָךְ טוֹבַת הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוֹף
בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמֵאכָל וּבְמִשְׁתֶּה - אִינוּ כֵּן⁴¹; אֲלֵא
אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוּלָּה עַד אִין חֶקֶר וְאִין לָהּ עֲרָךְ
וְדִמְיוֹן. הוּא שְׁאֵמֵר דָּוִד: "מָה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפַּנְתָּ
לִירְאִיָּךְ וְגו'".

(קידושין מט:): עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה
נטלה ערביא וכו'. (38) אכילה ושתיה ודמיון. (39) על
בריאות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה
דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום
דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו
בפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו): "הוי יודע, כי כמו שלא
ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן
לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם
יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי
- כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן
אנחנו כשיזכר מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו
- אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

ז. וְכִמָּה כְּמָה דָּוִד וְהַתְּאָנָה לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֵמֵר:
"לֹאֵלֵא⁴² הָאֱמֶת לִירְאָתוֹ בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים".
כְּכָר הוֹדִיעֵנוּ הַחֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים⁴³, שֶׁטּוֹבַת
הָעוֹלָם הַבָּא אִין פָּחַ בְּאֵדָם לְהַשִּׁיגָה עַל
בְּרִיתָה⁴⁴, וְאִין יוֹדַע גְּדוּלָּה וְיִפְיָה וְעֲצָמָה⁴⁵ אֲלֵא
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא לְבָדוּ; וְשֶׁכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁמִּתְנַבְּאִים
בְּהֵם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אִינָן אֲלֵא לְדֹבְרִים שְׂבִגְוָה,
שֶׁהֵנִין בְּהֵן יִשְׁרָאֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ⁴⁶ בְּזִמְנֵן שֶׁתָּשׁוּב
הַמִּמְשָׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲכָל טוֹבַת חַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא אִין

שְׁקוּרִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דֶּרֶךְ מָשָׁל: "בְּאֶרֶץ־שְׁחַת"³²,
וְ"אֲבָדוֹן"³³, וְ"תַפְתָּה"³⁴, וְ"עֲלוּקָה"³⁵, וְכָל לְשׁוֹן
בְּלִיָּה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלִיָּה שְׁאִין
אֲחֵרֶיהָ תִּקְוָמָה, וְהַהֶפְסֵד שְׁאִינוּ חוֹזֵר לְעוֹלָם³⁶.

(29) כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה
החוטא תשובה, ועוונו עמו (שבועות יג.). (31) הנאמר
בעונש כרת: והאבדתי את הנפש היא מקרב עמה (ויקרא
כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו
מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד
המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור.
(32) (תהלים נה, כד). (33) (שם פח, יב). (34) (ישעיה ל,
ג). מדורת אש, וגזר מן תופת: מקום השריפה בני־בן־
הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם
באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה
הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא -
לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שכן
הצדיקים: גן־עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש
תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משל ל, טו) תולעת מים
המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת
דם טְרָפָה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו
כוּפֵר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך
הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש
הגדול ביותר באבדון הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא
ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר
המדע", לולא קם הרמב"ן ז"ל וערך אגרת לרבני צרפת
(בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע
עלבונו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה
לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר
בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה
היא: שתיכרת הנפש" - ואני לא האמנתי לשמועה כי
קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון
(ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר 'כרת' בכל מקום, ואיני
יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג,
ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחס־ושלום מלכפור
שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם:
כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה
שנים־עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו
שאמרו ז"ל (ר"ה יז): "לאחר שנים־עשר חודש, גופם כלה
ונשמתם נשרפת ורוח מפוזרת תחת כפות רגלי הצדיקים",
כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום
תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה
שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון",
כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתיסר תחילה
בעונש גיהנם. ותחילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה,
שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאייהם" -
ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזהו
דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפיים, ושמונהו
בין העינים. וכבר ראו כל בני לונגל והרב הגדול אברהם
בר' דוד (הראב"ן) הספר ההוא ולא ציוו לגנוזו. ואין אחד
מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם איוו לו וחזו בו

ושלום, ומלכות ושפלות, וישיבת הארץ וגלות,
 והצלחת מעשה והפסדו⁴⁷, ושאר כל דברי הברית -
 כל אותן הדברים אמת היו ויהיו. ובזמן שאנו
 עושים כל מצות התורה, יגיעו אלינו טובות העולם
 הזה כל; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקראנה
 אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן
 הטובות הן סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן
 הרעות הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל
 המצות. אלא כף הוא הכרע⁴⁸ כל הדברים, הקדוש
 ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ-חיים היא, וכל
 העושה כל הכתוב בה ויוצא דעה גמורה נכונה⁴⁹,
 זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב
 חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה
 אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד,
 שייסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה,
 כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן; וישפיע לנו
 כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה,
 כגון שבע ושלום ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק
 כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב
 פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנוצח
 לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר
 שהבטיח בטובות העולם הזה: "וצדקה תהיה לנו
 וגו'⁵⁰". וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה
 מדעת⁵¹ ונעסוק בהבלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן
 ישרון ויבעט", שדין האמת לסיר מן העושים כל
 טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט⁵²,
 ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות
 העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב
 בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת
 את איביך אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל
 אותן הברכות והקלות על דרך זו, כלומר: אם
 עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו - משפיע
 לכם הברכות האלו ומרחיק הקלות מכם, עד
 שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי
 שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך - לעולם שפלו
 טוב, ותאריך ימים - לעולם שפלו ארך, ונמצאתם
 זוכים לשני העולמות: לחיים טובים בעולם הזה,
 המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה פה
 חכמה ומעשים טובים, אין לו פה יזכה, שנאמר:
 "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול"⁵³.
 ואם עובתם את ה' וישגיתם⁵⁴ כמאכל ובמשקה
 וזנות⁵⁵ ודומה להם - מביא עליכם כל הקלות
 האלו ומסיר כל הברכות, עד שיקלו ימיהם כהלה
 ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות
 המצות, כדי שתאבדו מלחיי העולם הבא, ונמצא
 שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם

1 לה ערף ודמיון, ולא דמוה הנביאים⁴⁷, כדי שלא
 2 יפחתו אותה בדמיון. הוא שישעיהו אמר: "עין
 3 לא ראתה אלהים וזולתך יעשה למחפה-לו",
 4 כלומר: הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, ולא
 5 ראה אותה אלא אלהים - עשה אותה האלהים
 6 לאדם שמחפה לו. אמרו חכמים⁴⁸: כל הנביאים
 7 כלן לא נבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא
 8 - עין לא ראתה אלהים וזולתך.

(42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד
 על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני כן שאתה
 משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל אני יודע אם
 יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד:). (44) כמו
 שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון תנחומא (פ' ויקרא).
 (46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה
 לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר:
 וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד:).

9 ח. זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני
 10 שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובד⁴⁹ ואחר-כך
 11 נבוא אותו העולם - אין הדבר כן; אלא הרי הוא
 12 מצוי ועומד, שנאמר: "אשר צפנת⁵⁰ ליראיך פעלת
 13 וגו'". ולא קראוהו עולם הבא, אלא מפני שאותן
 14 החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו
 15 קמים בו בגוף ונפש, וזהו הנמצא לכל אדם
 16 פראשונה.

(49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו
 ובהו והקדוש-ברוך-הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין
 צז:). שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חריב, ונמצא שהוא
 עולם חדש? ומתוך ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין
 רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו
 חז"ל שהעולם יחריב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא.
 וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח). (50) הרי
 הוא קיים, צפון ועומד.

יום שישי ט"ו אלול ה'תש"פ

פרק תשיעי

(1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים
 ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

17 א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות, והטובה
 18 שנוצח לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא
 19 חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך והארכת
 20 ימים"; והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו
 21 ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הברית, שנאמר:
 22 "הברית³ תכרת הנפש ההיא עונה כה" - מהו זה
 23 שכתוב בכל התורה פלה: אם תשמעו - יגיע לכם
 24 כף, ואם לא תשמעו - יקרה אתכם כף; וכל אותן
 25 הדברים בעולם הזה, כגון שבע ורעב, ומלחמה

יום ש"ק ט"ז אלול ה'תש"פ

פרק עשירי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמדם; העסק בתורה לשמה.

א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצות התורה וְעוֹסֵק בְּחֻמֵּי תוֹרָה כְּדִי שְׂאֵק בְּלִי כָּל הַפְּרָכּוֹת הַפְּתוּבוֹת בָּהּ, או כְּדִי שְׂאֵק לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא וְאֶפְרֹשׁ מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁהִזְהִירָה תוֹרָה מִהֶן כְּדִי שְׂאֵק מִן הַקְּלָלוֹת הַפְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה או כְּדִי שְׂאֵק אֶפְרֹת מִחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. אֵין רְאוּי לַעֲבֹד אֶת ה' עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, שֶׁהָעוֹבֵד עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹבֵד מִירְאָה וְאֵינָה מַעֲלֵת הַנְּבִיאִים וְלֹא מַעֲלֵת הַחֻמִּים; וְאֵין עוֹבְדִים ה' עַל דֶּרֶךְ זֶה אֲלֹא עַמִּי הָאָרֶץ³ וְהַנָּשִׁים וְהַקְּטָנִים, שֶׁמְחַנְכִּין אוֹתָן לַעֲבֹד מִירְאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיַעֲבֹדוּ מֵאַהֲבָה⁴.

(2) (אבות פרק א, משנה ג.) (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז). (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני-אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקוות שכר; ולהיגור מן העבירות - מיראת העונש, "מזרזים אותם על זה עד ששייגו את האמת וידעוה".

ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד, ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו⁵, שנקראו הקדושים-ברוך-הוא אוהבו⁶, לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצננו בה הקדושים-ברוך-הוא על-ידי משה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך". ובזמן שיאהב אדם את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

(5) מאלה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא, שיאהב את ה' אהבה גדולה, יתרה, עזה מאד, עד שתהא נפשו

הזה פחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק, לא בחכמה ולא במצות, שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

(2) ואמרו חז"ל (קידושין לט): "למען ייטב לך" - ליום שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד): "הכרת" - בעוה"ז: "תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו: דברים, כח). (5) כוונתו לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, טט), והלא מכל אלה משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים והצעתם. ונוסח אוקספורד: הציע. (7) את כל הכתוב בתורה. (8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. (9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה. שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחים בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. (10) במתכוון, בלי אונס והכרח. (11) כי מרוב טובה שכחו את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא): במתים חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים המוליכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאייהם וחכמייהם, לימות המשיח, כדי שיגורו ממלכיות¹⁵, שאינן מניחות להן לעסק בתורה ובמצות בהגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר: "פי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאותו המלך שיעמד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו¹⁶; ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך-ה', ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף כל השקר פלו¹⁷ והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון, הוא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים¹⁸: "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד"¹⁹.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממה (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג.). (19) שנפרק מעל צוארנו עול הגויים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"ו).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא קדרום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלותו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (12) (עבודה-זרה יט.). (13) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירוש, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היזהרו בדבריכם!" (על פי פירוש רבינו, שם).

ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פרענות - הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה, לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: "לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".¹⁴ לפיכך כשנלמד אין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי-הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר; עד שתתרה דעתן ויתחפזו חכמה ותר, מגלים להם רז זה מעט מעט ומגלילין אותן לענין¹⁵ זה בנחת, עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

(14) פסחים נ: אבל ללמוד על מנת לקנטר את חביריו - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז): העושה שלא לשמה נוה לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש-ברוך-הוא נקשרת בלבדו של אדם עד שישגיגה¹⁶ בה תמיד פראוי ויעזב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה

קשורה באהבת ה', ונמצא שוטה⁸ בה תמיד פאלו חולה חלי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוטה בה תמיד - בין בשבתו, בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה - יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוטים בה תמיד, כמו שצונו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "פי חולת אהבה אני"; וכל שירי-השירים משל הוא לענין זה.⁹

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאהבה אביה שבשמים.

ד. אמרו חכמים הראשונים¹⁰: שמה תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'" - כל מה שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה¹¹. ועוד אמרו חכמים¹²: "במצותי חפץ מאד" - ולא בשכר מצותי. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונות תלמידיהם ומשפיליהם ביהוד¹³: "אל תהיו כעבדים המושמשים את הרב וכו'", אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו, כלומר: עבדו מאהבה.

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לענין מה ששיג מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרז אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי ששיג באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפנים, יזרוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובזה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד ההוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, ששיג את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוה למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו: למד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך.

על רבי אלעזר בן-פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש. לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד" (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב).

1 ואמר: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". אֵינוֹ אוֹהֵב
2 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲלֵא בְּדַעַת שְׂיַדְעֶהוּ¹⁷; וְעַל פִּי
3 הַדַּעַת תִּהְיֶה הָאֱהָבָה: אִם מַעֲט - מַעֲט, וְאִם הֶרְבֵּה
4 - הֶרְבֵּה. לְפִיכָךְ צִוֶּיךָ הָאָדָם לִיחַד עֲצָמוֹ לְהִבִּין
5 וּלְהַשְׁכִּיל בְּחֻכְמוֹת וּתְבוּנוֹת הַמּוֹדִיעִים לוֹ אֶת קוֹנוֹ,
6 כְּפִי כַח שֵׁשׁ בָּאָדָם לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
7 בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה¹⁸.

(16) שיעוסק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיאה - שבכלל אהבתו לה', ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד:)

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט אלול ה'תש"פ

יום ראשון י' אלול ה'תש"פ

8 מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה.
9 מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.
10 המצוה הקס"ב — הצווי ששנצטוינו לשבות
11 ממלאכה ביום עצרת, והוא אמרו: "וקראתם בעצם היום
12 הזה מקרא-קדש" (ויקרא כג, כא).

13 המצוה השכ"ה — האזהרה שהזהרנו מלעשות
14 מלאכה ביום עצרת, והוא אמרו: "כל-מלאכת עבודה לא
15 תעשו" (שם).

16 המצוה הקס"ג — הצווי ששנצטוינו לשבות ממלאכה
17 ביום אחד בתשרי, והוא אמרו: "בה'דש השביעי באחד
18 לח'דש יהיה לכם שבתון [וגו']" (שם, כד). וכבר קדם לך
19 לשונם (כבר התעכבנו במצוות עשה צ, קלה, קנט — על לשון
20 חז"ל) באמרים: "האי שבתון — עשה הוא".

21 המצוה השכ"ו — האזהרה שהזהרנו מלעשות
22 מלאכה ביום ראש השנה, והוא אמרו בו: "כל-מלאכת
23 עבודה לא תעשו" (שם, כה).

יום שני י"א אלול ה'תש"פ

24 מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכו.
25 מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שכת.
26 קצט.

27 המצוה הקס"ו — הצווי ששנצטוינו לשבות ממלאכה
28 ביום הראשון של חג הסוכות, והוא אמרו: "ביום
29 הראשון מקרא-קדש" (ויקרא כג, לה).

30 המצוה השכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלעשות
31 מלאכה ביום ראשון של חג הסוכות, והוא אמרו ביום
32 זה: "כל-מלאכת עבודה לא תעשו" (שם).

המצוה הקס"ז — הצווי ששנצטוינו לשבות ממלאכה
ביום השמיני של חג הסוכות, והוא אמרו: "תעלה: ביום
השמיני מקרא-קדש יהיה לכם" (שם לו). ודע ששבתה
זו שנצטוינו בה בכל-יום ביום מששת הימים האלה
(ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני
של סוכות) דינה בכל-יום טוב מהם כדין אחד, ואין שום
יום מהם מיוחד בשבתה (שונה בדיני השביתה שלו) שאינה
בשני, וכן מתר לנו להתעסק באכל נפש בכל-יום טוב
מהם. לפיכך הלכת שבייתה זו היא הלכה אחת הכוללת
כל-יום טוב. וכבר נתבאר כל-דיני שבייתה זו במסכת
יום-טוב. אבל השבייתה המצוה בשבת וביום הכפורים
היא אותה השבייתה עצמה בתוספות רבות, לפי שלא
התיר בשני ימים אלו אכל נפש. וגש עוד דברים המתירים
ביום טוב ואסורים בשבת, אף-על-פי שאינם אכל נפש,
כמו שנתבאר במסכת יום-טוב (ביצה יב:).

המצוה השכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות
מלאכה ביום שמיני עצרת, והוא אמרו בו: "כל-מלאכת
עבודה לא תעשו" (שם). ודע שששה ימים טובים אלו
כל-העושה איזו מלאכה שתהיה באיזה יום מהם שיהיה
— לוקה, אלא-אם היתה המלאכה ממה-שצריך לו
באכל נפש, כמו שאמר הכתוב באחד מהם (בפסח): "אף
אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות יב,
טז). והוא הדין לשאר ימים טובים. וכבר נתבאר דיני
מצוה זו במסכת ביצה.

המצוה הקצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ
אחר חצות יום ארבעה עשר (לניסוק), והוא אמרו:
"לא-תאכל עליו חמץ" (דברים טז, ג). פנוי זה (תיבת
עליו) מוסב על כפש הפסח, שחובה לשחטו בין
הערבים ביום י"ד, אמר (וכונת הכתוב): כי משחול זמן
שחיטתו לא-תאכל חמץ. ובגמרא פסחים (כח:): "מניין

44 אִם יֵשׁ בָּהֶם עֲרוֹב חֶמֶץ פָּחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה — אֵין חֲבִיבִים
45 עַל אֲכִילָתָם מִלְּקוֹת.

יום רביעי י"ג אלול ה'תש"פ

46 **מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.**
47 **המצוה המשלימה מאתים** — האזהרה שהזהרנו
48 שלא יראה חמץ בכל-מושבותינו כל-שבועת הימים,
49 והוא אמרו: "ולא-יראה לך חמץ ולא-יראה לך שאר
50 בכל-גבלך" (שמות יג, ז). ואין אלו שני לאוין בשני
51 ענינים, אלא הם בענין אחד. ובפרוש אמרו (ביצה ז):
52 "פתח הפתח בחמץ וסגור בשאור — לומר לך: הינו
53 חמץ הינו שאור", כלומר: שאין חלוק בין השאר
54 (המחמץ) עצמו או הדבר שנתחמץ. ומי שעבר והניח
55 חמץ ברשותו — אינו חייב מלקות, אלא אם לקח חמץ
56 בפסח וקנהו שיהא (שאו) עושה מעשה. ולשון
57 התוספתא. "המשיר חמץ בפסח והמקנים בלאים בכרם
58 — אינו לוקה".

59 **המצוה הר"א** — האזהרה שהזהרנו שלא ימצא
60 חמץ ברשותנו, גם אם אינו נראה או אם הוא מפקד,
61 והוא אמרו: "שבועת ימים שאר לא ימצא בבתיכם" (שם
62 יב, יט). וגם זה לוקין עליו בתנאי שיהא שם מעשה, כמו
63 שהזהרנו לפי הכללים שנתבאר במסכת שבועות (כא).
64 ובפרוש אמרו במקומות שונים: עובר בכל יראה וכל
65 ימצא. ובתחלת מסכת פסחים (ה). נתבאר דיני שתי
66 המצוות האלה, ושם נתבאר הענינים שהזהיר עליהם
67 באמרו: "לא-יראה וגו' בכל-גבלך" (שם יג, ז) והענינים
68 שהזהיר עליהם באמרו: "לא-ימצא בבתיכם". ושם
69 נתבאר שכל-לאו (מהשנים: "בל יראה" ו"בל ימצא") לומר
70 מן-האחר ענין שלא היה בו, ושהמקנים חמץ בפסח עובר
71 בשני לאוין: על בלי-יראה ועל בלי-ימצא.

72 **המצוה הקנ"ח** — הצווי שצטוינו לאכל מצה בליל
73 ט"ו בניסן, בין שיש פכש הפסח ובין שאין, והוא אמרו
74 יתעלה: "בערב תאכלו מצת" (שם יב, יח). ובפרוש אמרו:
75 "בערב תאכלו מצות — הפתח קבעו חובה". וכבר
76 נתבאר בפסחים, שאכילת מצה בלילה הראשון —
77 חובה; מכאן ואילך — רשות. וכבר נתבאר דיני מצוה
78 זו במסכת פסחים.

יום חמישי י"ד אלול ה'תש"פ

79 **מצות עשה קנז.**
80 **נוסח ההגדה** (מספר משנה תורה)
81 **מצות עשה קע.**
82 **המצוה הקנ"ז** — הצווי שצטוינו לספר ביציאת

1 לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא-תעשה?
2 שצאמר: לא-תאכל עליו חמץ". ושם (ד): אמרו: "דכלי
3 עלמא מיהא (ברם, לכל השיטות) חמץ משש שעות
4 ולמעלה (שעה שביעית ואילך) דאורייתא". כך מצאנו לשון
5 כל-הנסחאות הפדיות שנקראו לפני חכמי התלמוד.
6 ושם (ב): אמרו בטעם אסור אכילת החמץ בשעה ששית
7 (מתחילתה), אמרו: "עבדו רבנן הרחקה יתרה פי היכי
8 דלא לגע באסורא דאורייתא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה
9 כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). ומי שעבר ואכל
10 חמץ אחר חצות — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
11 בתחלת פסחים.

יום שלישי י"ב אלול ה'תש"פ

12 **מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצז.**
13 **קצח.**
14 **המצוה הקנ"ו** — הצווי שצטוינו לבער את-החמץ
15 מרשותנו ביום י"ד בניסן — וזהו מצות השבת שאר,
16 והוא אמרו יתעלה: "ביום הראשון תשביתו שאר
17 מבתיכם" (שמות יב, טו), וחכמים קוראים לה גם כן:
18 מצות בעור, כלומר: בעור חמץ. ובגמרא סנהדרין
19 מגמרא דבני מערבא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה
20 הלכה ג) אמרו: "חמץ חבין עליו עשה ולא-תעשה:
21 עשה על בעורו, דכתיב "תשביתו שאר מבתיכם";
22 לא-תעשה, דכתיב "שאר לא ימצא בבתיכם" (שם יט).
23 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש פסחים.
24 **המצוה הקצ"ז** — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ
25 בפסח, והוא אמרו יתעלה: "ולא יאכל חמץ" (שם יג, ג),
26 ובאר שהוא בכרת ואמר: "כי כל-אכל חמץ ונכרתה"
27 (שם יב, טו), אם הוא מזיד; ואם הוא שוגג — חייב
28 חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
29 פסחים.

30 **המצוה הקצ"ח** — האזהרה שהזהרנו מלאכול
31 דברים שיש בהם תערובת חמץ, אף-על-פי שאינם לחם,
32 כגון הכותח והמוריס והשכר (מאכלים עם תערובת קמח)
33 ודומיהם, והוא אמרו: "כל-מחמצת לא תאכלו" (שם, כ).
34 ולשון המקלמא: "כל-מחמצת לא תאכלו — לרבות
35 כותח הפכלי ושכר המדי וחמץ האדומי. יכול יהיו חבין
36 עליהן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים
37 שנאמרו באיסור חמץ) — תלמוד לומר: "חמץ" — מה
38 חמץ מיוחד שהוא מין (חמץ) גמור, יצאו אלו שאינן מין
39 גמור. למה באו? לעבור עליהן בלא-תעשה". וכבר
40 נתבאר בפסחים (מג), שאף-על-פי שהם אסורים
41 ומזהרים על אכילתם — אין האוכלם חייב מלקות אלא
42 אם יש (מצטבר) בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס
43 (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי ככר לחם); ואכל

27 המצוה הק"ע — הצווי שנגצטוינו לשמוע קול שופר
28 ביום האחד בתשרי, והוא אמרו עליו: "יום תרועה יהיה
29 לכם" (במדבר כט, א). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
30 ראש השנה. ואין הנשים חייבות בה.

יום שישי ט"ו אלול ה'תש"פ

מצות עשה קסח.

31 המצוה הקס"ח — הצווי שנגצטוינו לישוב בסכה
32 שבעת ימים בכל ימי החג, והוא אמרו יתעלה: "בסכת
33 תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב). וכבר נתבאר דיני
34 מצוה זו במסכתא המיחדת לכך, כלומר: מסכת סכה.
35 ואין הנשים חייבות במצוה זו.
36

יום ש"ק ט"ז אלול ה'תש"פ

מצות עשה קסט.

37 המצוה הקס"ט — הצווי שנגצטוינו לטול לילב
38 ולשמות לפני ה' שבעת ימים, והוא אמרו יתעלה:
39 "ולקחתם לכם ביום הראשון גו'" (ויקרא כג, מ). וכבר
40 נתבאר דיני מצוה זו במסכת סכה. ויש (מא). נתבאר,
41 שאין מצוה זו חובה שבעת ימים אלא במקדש בלבד;
42 אבל בשאר מקומות, ביום הראשון בלבד היא חובה
43 מן התורה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.
44

1 מצרים בליל ט"ו בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון
2 המספר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וכל-מה שיוסיף לספר
3 ולהאריך בדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, והעול
4 שעשו בנו ומה שענו אותנו המצרים ואיך נפרע לנו ה'
5 מהם, ולהודות לו יתעלה על כל-החסד אשר גמלנו —
6 הרי זה משבח, כמו שאמרו: "כל-המצריך לספר ביציאת
7 מצרים, הרי זה משבח". והכתוב שבא לנו בצווי זה הוא
8 אמרו יתעלה: "והגדת לבנך ביום ההוא" (שמות יג, ח).
9 וכא הפרוש (מכילתא): "והגדת לבנך — יכול מראש
10 החדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא. אי ביום ההוא —
11 יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: בעבור זה (שם); לא
12 אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחין לפניך",
13 כלומר: מתחלת הלילה חייב לספר. ולשון המכלתא:
14 "מכלל שגאמר והיה כיישאך בנך (שם יד) יכול אם
15 ישאך — אתה מגיד לו; ואם לאו — אין אתה מגיד
16 לו? תלמוד לומר: והגדת לבנך — אף-על-פי שלא
17 ישאך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן; בינו לבין עצמו,
18 בינו לבין אחרים מניין? תלמוד לומר: ויאמר משה
19 אל-העם זכור את-היום הזה" (שם ג), כלומר: צוה לזכור
20 כמו שאמר "זכור את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח).
21 וכבר ידעת לשונם (בנוסח ההגדה): "אפלו פלנו חכמים,
22 פלנו גבונים, פלנו יודעים את-התורה — מצוה עלינו
23 לספר ביציאת מצרים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף
24 פסחים.

25 נסח ההגדה נדפס לעיל מעמוד קכה עד

26 עמוד קכח

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו, בו שואל באשר רוצה להכניס בת שלש לגן ילדים, ויש הצעה להכניסה לחגן
ששם שפת הלימוד הוא באידיש ושואל חו"ד.

הנה לדעתי נכון הדבר, כי העיקר במה שנוגע בחינוך הילדים והילדות בכלל ובפרט התחלת
החינוך הוא הענין דיראת שמים ומכיון שהכל מודים שהחינוך דשם הוא טוב יותר מבאחרים במקצוע
זה, אין להתחשב עם נמוקים אחרים, כי הכל בטל מפני העיקר.

בברכת הסתדרות מתאימה ופרנסה טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד, ונחת אידישן חסידישן
נחת מכל ילידי ש"י וכוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

ירמיה פרק-מב כא-כב

כא ואגד לכם היום ולא שמעתם בקולי יהוה אלהיכם ולכל אשר-שלחני אליכם: כב ועתה ידע תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו במקום אשר חפצתם לבוא לגור שם:

ירמיה פרק-מג א-יב

א ויהי ככלות ירמיהו לדבר אל-פליהעם את-כל-דברי יהוה אלהיהם אשר שלחו יהוה אלהיהם אליהם את פליהדברים האלה: ב ויאמר עזריה בן-הושעיה ויוחנן בן-קרח וכל-האנשים הוֹדִים אִמְרִים אֶל-יִרְמְיָהוּ שֶׁקָרָא אֶתָּה מִדְבָּר לֹא שֶׁלַחְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֵאמֹר מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם: ג כִּי בָרוּךְ בֶּן-נִרְיָה מִסִּית אֶתְךָ בָּנוּ לְמַעַן תֵּת אֶתְנוּ בְיַד-הַכַּשְׂדִּים לְחִמִּית אֶתְנוּ וּלְהַגְלוֹת אֶתְנוּ בָּכָל: ד וְלֹא-שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן-קֶרַח וְכָל-שְׂרֵי הַחִילִים וְכָל-הָעָם בְּקוֹל יְהוָה לְשַׁבֵּת בָּאָרֶץ יְהוּדָה: ה וַיָּקָח יוֹחָנָן בֶּן-קֶרַח וְכָל-שְׂרֵי הַחִילִים אֶת פְּלִשְׁאֲרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר-שָׁבוּ מִפְּלִיִּשְׁתִּינָא אֲשֶׁר נִדְחוּ-שָׁם לְגֹר בָּאָרֶץ יְהוּדָה: ו אֶת-הַגְּבָרִים וְאֶת-הַנְּשִׁים וְאֶת-הַטָּף וְאֶת-בָּנוֹת הַמָּלָךְ וְאֶת פְּלִיִּשְׁתִּינָא אֲשֶׁר הֵנִיחַ נְבוּזַרְדָּאן רַב-טַבָּחִים אֶת-גְּדָלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם בֶּן-שֹׁפָן וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וְאֶת-בָּרוּךְ בֶּן-נִרְיָהוּ: ז וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד-תַּחֲפִנְחָם: ח וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ בְּתַחֲפִנְחָם לֵאמֹר: ט קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וּמִמֶּנֶּם בְּמִלְטָה בְּמִלְפָּן אֲשֶׁר בִּפְתַח בֵּית-פְּרָעָה בְּתַחֲפִנְחָם לְעֵינֵי אֲנָשִׁים יְהוּדִים: י וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלִקְחָתִי אֶת-נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל עִבְדִּי וְשָׁמַרְתִּי כִסְאוֹ מִמַּעַל לָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר טָמַנְתִּי וְנָטַח אֶת-(שְׁפִירוֹ) שְׁפִירוֹ עֲלֵיהֶם: יא (ובאה) וְבָא וְהָפָה אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר לְמוֹת לְמוֹת וְאֲשֶׁר לְשָׁבִי לְשָׁבִי וְאֲשֶׁר לְחָרֹב לְחָרֹב: יב וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבֵתִי אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וְשָׂרְפָם וְשָׂבָם וְעָטָה אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר-יַעֲטָה הָרַעַה אֶת-בְּגָדוֹ וַיֵּצֵא מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם:

רש"י

ברוחו שמים שפרה (אייב כו): (יב) ועטה את ארץ מצרים. יכרוך כל שללה ויצא כאשר יכרוך ויגלול הרועה את בגדו וישליכו מעל כתיפיו כשהוא מוליך צאנו לפניו:

מצודת ציון

(ב) עזריה. יתכן שהוא יזניהו הנזכר למעלה והיה נקרא בשתי השמות: הזדים. הרשעים: (ג) מסית. מלשון הסתה ופיתוי: (ט) וטמנתם. מל' הטמנה והצפנה: במלט. כן נקרא החומר העשוי מסיד ומחול ובדרז"ל ואע"ג דעביר בהו המלטי (כ"ב) ופי' שתיקן מקום הקורות בסיד: במלכן. הוא המקום שעושים שם הלבנים: (י) שפיריו. כן יקרא האוהל היפה וכן ברוחו שמים שפרה (אייב כו) והוא מל' הנותן אמרי שפר (בראשית מט) ובא על משקל סגירי. (יב) והצתי. ענין הבערה ושריפה כמו ותצת בסבכי היער (ישעיה ט): ושבים. מלשון שבי: ועטה. יעטה. ענין כריכה וכן מעטה לטבת (יחזקאל כא): את בגדו. עם בגדו:

מצודת דוד

(ט) וטמנתם במלט. מ"ם זו יסוד נופל היא בתיבה כמו מקום מעמד מעשה ויסודו לט כמו וילט פניו (מלכים א יט) לאט אותה בתוך הטיט במלבן, במלט אנוולופמנטו בלע"ז: (י) שפיריו. אהלו, ודוגמתו (כא) ולכל. ר"ל וכמו שלא שמעתם מאז לכל אשר שלחני אליכם: (כב) ועתה וכו'. חזר להתרות בהם שוב למען ידעו בבוא הרעה: (א) את כל הדברים האלה. האמורים למעלה: (ב) אומרים. היו אומרים ולפי שארכו הדברים אמר שוב אומרים: (ג) כי ברוך וכו'. יתכן שהיה להם תגר ומריבה עם ברוך ולכן חשדוהו בזה שהוא מסית בהם את ירמיה לנבאות להם להשאר שם למען יהיו נמסרים ביד הכשדים: להמית וכו'. ר"ל הקצת ימית והקצת יגלה לבבל: (ה) אשר שבו. אשר חזרו וכו' לגור בארץ יהודה: (ו) ואת כל הנפש. העבדים ושפחות: ואת ירמיה וכו'. גם אותם לקחו שלא בטובתם: (ז) כי לא שמעו וכו'. אשר צוה להם שלא ללכת: עד

תחפנחס. היא מארץ מצרים: (ט) במלט במלכן. טמנם בחומר במקום עשיית הלבנים: בפתח. סמוך לפתח: (י) ואמרת אליהם. אל היהודים ההם: הנני שולח. ר"ל אעיר לבי לבוא פה: עבדי. ר"ל עושה שליחותי: ונטה. יטה אהלו ממעל להאבנים: (יא) אשר למות. הראוי למות ברעב ימות וכו': (יב) ושרפם ושבים. ר"ל אלהיהם מעץ ואלהיהם מכסף וזהב יקח בשבי: ועטה. שלל ארץ מצרים יכרוך לקחת הכל כמו הרועה כשנוסע ממקום למקום שכרוך עם בגדו כל כליו להביאם עמו ולא ישאיר מה מהם: ויצא. נ"נ יצא משם בשלום ולא יוכלו אנשי מצרים לקחת שלהם מידו:

דניאל פרק ז היח

ה וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדב ולשטר-חד הקמת ותלת עלעין בפמה בין (שניה) שנה וכן אמרין לה קומי אכלי בשר שניא: ו באתר דנה חזה הוית וארו אחרי פנמר ולה נפין ארבע די-עוף על- (גביה) גפה וארבעה ראשין לחיותא ושלמן יהיב לה: ו באתר דנה חזה הוית בחווי ליליא וארו חיוה (רביעיה) רביעאה דחילה ואימתני ותקיפא יתירא ושנין די-פרזל לה רברכן אכלה ומדקה ושאר (ברגליה) ברגלה רפסה והיא משניה מן-פל-חיותא די קדמיה וקרנין עשר לה: ה משתפל הוית בקרניא ואלו קרן אחרי ועירה סלקת (ביניהן) ביניהן ותלת מן-קרניא קדמיתא (אתעקרו) אתעקרה מן- (קדמיה) קדמה ואלו עינין פעני אגשא בקרניא ופם ממלל רברכן:

רש"י

מושלים שחלק להם אלכסנדרוס מוקדון במותו את מלכותו כמו שכתוב בספר יוסף בן גוריון שהחיה הזאת השלישית היא מלכות אנטיוכוס ונקרא נמר על שם שהיתה גוזרת גזרות על ישראל מנומרות ומשונות זו מזו: ושלמן יהיב לה. וממשלה נתנה לה: (ז) בחווי ליליא. כלילה אחרת, השלש הראשונות ראה כלילה אחת, וזו כלילה אחרת על שם שהיא שקולה כנגד שלשתן בויקרא רבה: ושנין די פרזל לה. שניי ברזל לה: ומדקה. מדיקה ושוחקת הדק: ושאר. מותר אכילתה: וקרנין עשר. עשר קרנות זו פי' לו המלאך שהם עשרה מלכים שיעמדו לרומי קודם לאספסיינוס שחבר את הבית: (ח) ואלו. כמו וארו לשון הנה: ממלל רברכן. דברי גאווה, הוא טיטוס שאחז"ל שחרף וגידף ונכנס להיכל בעזות פנים:

(ה) אחרי. אחרת: תנינה. שעלתה שניה מן הים: דמיה לדוב. זה רמז למלכות פרס שתמלוך אחר בבל שאוכלים ושותים כדוב ומסורבלים בבשר כדוב: דמיה לדוב. לדב כתיב כמו דיבא תרגום של זאב שאף זאב נקראת מלכות פרס שנא' ע"כ הכם אריה מיער זאב ערבות ישדדם: ולשטר חד הקימת. ולצד א' עמדה רמז לשיפסוק מלכות בבל תמתין פרס שנה אחת שתמלוך מדי: ותלת עלעין בפומיה. שלש צלעות. רבותינו פירשו ג' מדינות היו תמיד מורדות בה ומשלימות עמה פעמים בולעתן ופעמים פולטתן זהו בפומיה בין שניה פעמים חוץ לשניה פעמים לתוכן. ואני אומר תלת עלעין שלשה מלכים שיעמדו לפרס כורש ואחשורוש ודריוש שבנה הבית: בשר שניא. בשר הרבה: (ו) גפין ארבע וגו'. וארבעה ראשין. הם ד'

מצודת ציון

(ה) ולשטר. צלע ת"א סטר: (ו) באתר. כמו בתר בלא אל"ף: (ז) רפסה. רמסה כמו מתרפס ברצי כסף (תהלים סח):

מצודת דוד

(ה) וארו. והנה חיה אחרת שניה לה דמתה לדוב וזמן מה הועמדה לצד אחד ושלשה צלעות בפיה בין שניה וכן אמרו לה קומי אכלי בשר הרבה והוא מרמז על מלכות פרס שאוכלים ושותים כדוב ומסורבלים בבשר כדוב ומה שהקימת

לסטר חד הוא לרמז שלא תמשול בממשל רב מיד אחר מפלת בבל ורק בארצה תמשול משך השנה אשר משלה מדי אחר בבל וקודם לה ותלת עלעין ירמז על שלשת המלכים אשר תעמיד והם כורש ואחשורוש ודריוש שבנה הבית ובשר שניא ירמזו על רב העושר כמ"ש בכורש ונתתי לך אוצרות חשך ומטמני מסתרים (ישעיה מה): (ו) באתר. אחר זה רואה הייתי והנה אחרת עולה כנמר ועל גופה ארבע כנפים כשל עוף וארבע ראשים היו לחיה ההיא וממשלה ניתן לה והוא מרמז על מלכות יון ע"ש שגזרו גזרות על ישראל משונות זה מזה כנמר הזה המנומר בחברבורות וגפין ארבע וארבעה ראשין ירמז שאחרי מות אלכסנדרוס מלך מוקדון מלך יון נחלקה מלכותו לארבע מלכיות והם רומא ומצרים וא"י ופרס: (ז) באתר. אחר זה רואה הייתי במראה שינת הלילה והנה עולה חיה הרביעי' נוראה ובעלת אימה ולה חזק יתירה ומרובה ולה שינים של ברזל והמה גדולות ואכלה ושחקה הדק והנשאר רמסה ודרכה ברגלה: והיא משניה. היתה משונה מן כל החיות אשר עלו לפניו ועל כי לא מצא לה דמיון בכל החיות שבעולם לזה לא אמר למה היתה דומה כמו שאמר בשלש הראשונות ואך אמר שהיתה משונה מהן: וקרנין. והיה לה עשר קרנות בראשה: (ח) משתכל. מתבונן הייתי בהקרנות והנה קרן אחרת קטנה עלה ביניהם וג' מן הקרנות הראשונות נעקרו מלפניה: ואלו. והנה עינים כעיני אדם היה בקרן זה ואף פה מדבר דברים גדולים ונפלאים והוא מרמז על מלכות ישמעאל החזקה עד למאוד ומושללת זמן רב ומעבדת בפרך וקרנין עשר ירמזו כי תשפוט מלכות ישמעאל ברוב הישוב ובהם עשר מלכיות אדירים והם בראשן ואצפהן וחלימן ומיכה ומצרים ואפריקיי ומלכות ישמעאל שוכני אוהלים ופלשתים ואלברבר וכוש וקנן ועירה ירמזו על הדבר העתיד להיות סמוך לביאת הגואל כי תצא עם ממזרח ותשוב לתורת ישמעאל ותשחית מהם שלש מלכיות, והמלך מהעם הבא ממזרח יהיה חכם ונבון ומדבר נפלאות מול המקום:

יא תנור של אבן ושל מתכת – טהור; וטמא משום כלי מתכות. נקב, נפגם, נסדק; עשה לו טפלה, או מוסף של טיט – טמא. במה יהא פגום? כדי שיצא בו האור. וכן בכירה, כיירה של אבן ושל מתכת – טהורה; וטמאה משום כלי מתכות. נקבה, נפגמה, נסדקה; עשה לה פטפוטין – טמאה. מרחצה בטיט, בין מפפנים בין מבחוץ – טהורה. רבי יהודה אומר: מפפנים – טמאה, ומבחוץ – טהורה.

פ ר ק ש ש י

א העושה שלשה פטפוטים בארץ, וחברן בטיט להיות שופת עליהן את הקדרה – טמאה. קבע שלשה מסמרין בארץ להיות שופת עליהן את הקדרה, אף על פי שעשה בראשן מקום שתהא הקדרה יושבת – טהורה. העושה שתי אבנים כיירה, וחברן בטיט – טמאה. רבי יהודה מטהר, עד שיעשה שלישית, או עד שישמוך לכתל. אחת בטיט, ואחת שלא בטיט – טהורה.

פירוש ברטנורא

יא של אבן ושל מתכת טהור. של אבן טהור לגמרי. ושל מתכת טהור מדין כלי חרס, שאינו מטמא מאוירו ויש לו טהרה במקוה; וטמא משום כלי מתכות. שמקבל טומאה מגבו ונעשה אב הטומאה. ואם הוא מחובר לקרקע אינו מטמא, דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, חוץ מתנור וכירים של חרס דכתיב בהו (ויקרא י"א) תנור וכירים יותץ, את שיש בו נתיצה; ניקב נפגם נסדק, ועשה טפול של סיד לסתום הנקב והפגם והסדק. או שעשה על פיו תוספת של טיט, טמא, כדן תנור של חרס; וכן בכירה. וכן שיעור נקב של כיירה, כדי שיצא ממנו האור, כשיעור נקב של תנור; ועשה לה פטפוטין. הכא לא תני ועשה לה טפילה [לפי] שאין עושין טפלה לכירה שניקבה או נפגמה כמו שעושין לתנור, אלא כשניקבה או נפגמה הכירה במקום מושבה רגילין במקום הנקב לעשות פטפוטין, הן רגלי הכירה כמו טריפ"ד בלעז, שהכירה יושבת על אותן פטפוטין: מרחצה בטיט. טהורה. שאין מירוח של טיט מועיל אלא בתנור שאופין הלהם בתוכו, אבל לא בכירה, לפי שאין אופן ומבשלין בתוך הכירה עצמה אלא מניחין בתוכה או על גבה הקדרה. ואין הלכה כר' יהודה:

ו א העושה שלשה פטפוטים. שלשה רגלים יושבים בארץ: וחיברם בטיט. למעלה בראשם, כעין כלי ברזל שקורין טריפ"ד: קבע שלשה מסמרים. שנעץ אותם בקרקע: טהורה. דכלי מתכות המחברים לקרקע כקרקע דמו ואין מקבלים טומאה: וחיברם בטיט טמאה. בכירה של חרס, שהטיט שבראשן נותן להן תורת חרס: עד שיעשה שלישית. כעין שלשה פטפוטין: או עד שישמוך לכתל. שהכותל ישמוך את הקדרה מצד אחד: אחת בטיט. אחת חיבר לחבירתה בטיט בראשה: ואחת שלא בטיט. שהשלשית לא חיבר. ור' יהודה היא, ואין הלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהת

טהורה – שהמירוח מבחוץ אינו עושה אותה ככירה של חרס. ובתוספתא (סוף פרק ד) מפורש, שאף בתנור שמירוחו בטיט נחלקו חכמים ורבי יהודה (רש"י; "תפארת ישראל"; ועיין ברטנורא שםפרש בעקבות הרמב"ם בדרך אחרות). ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה א

העושה שלשה פטפוטים – רגילים, של טיט, בארץ – שנתנם בארץ, וחברן בטיט – למטה בקרקע, להיות שופת עליהן את הקדרה – ממעל לאש שבין הפטפוטים, טמאה – שעל ידי חיבור הטיט דינה ככירה של חרס המקבלת טומאה. קבע שלשה מסמרין – של מתכת, בארץ – שנעץ אותם בקרקע, להיות שופת עליהן את הקדרה – ממעל לאש שבינם, אף על פי שעשה בראשן מקום שתהא הקדרה יושבת – שעשה בראש כל מסמר כעין מושב מטיט, כדי שיהא נוח להושיב עליהם את הקדרה, טהורה – מטומאת כירת חרס, ודינה ככירה של מתכת. העושה שתי אבנים כיירה – שהניח שתי אבנים זו על יד זו להושיב עליהן קדרה ממעל לאש שבין האבנים, וחברן בטיט – בקרקע, טמאה – שעל ידי חיבור הטיט דינה ככירה של חרס המקבלת טומאה; ואין צורך בשלוש אבנים כמו בפטפוטים, לפי שהאבנים רחבות (רש"י). רבי יהודה מטהר, עד שיעשה שלישית – רבי יהודה סובר שאין שתי אבנים נקראות כיירה לקבל טומאה, אלא אם כן הוסיף להן אבן שלישית, או עד שישמוך – שתי האבנים, לכתל – והכותל יהא סומך את הקדרה. אחת בטיט – חיבר אבן אחת בקרקע בטיט, ואחת שלא בטיט – ואבן אחת לא חיבר בטיט, טהורה – אינה מקבלת טומאה אף לדעת חכמים.

בארנו משנתנו לפי המפרשים, שכל חיבור בטיט האמור במשנתנו היינו חיבור למטה בקרקע, שכן לשיטה זו מתיישבת הסיפא לדעת חכמים, כמו שבארנו לעיל.

ויש מביארים: הנושה שלושה פטפוטים בארץ וחיברן בטיט – למעלה בראשם, שעשה כעין טבעת של טיט בראשם המחברת את שלשת הפטפוטים; וכן

יוס רא שו

באור משנה יא

תנור של אבן ושל מתכת, טהור – תנור של אבן טהור לגמרי, ככל כלי אבן שאינו מקבל טומאה; ותנור של מתכת טהור מטומאת כלי חרס. שאינו מקבל טומאה מאוירו, ויש לו טהרה במקוה; וטמא משום כלי מתכות – שמקבל טומאה מגבו, כשאינו מחובר לקרקע, כדן כלי מתכות. אבל אם הוא מחובר לקרקע אינו נטמא, שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, חוץ מתנור וכירים של חרס, שכתוב בהם (ויקרא י"א, לה): "תנור וכירים יותץ" – את שיש בו נתיצה. נקב – התנור של אבן או של מתכת, או נפגם – בשפתו, שנחסר קצת משפתו על ידי שכיירה, או נסדק; אם עשה לו טפלה – שמירח עליו טיט כדי לסתום את הנקב או כדי לחבר את הסדק, או מוסף של טיט – כדי לתקן את הפגמה, טמא – כדן תנור של חרס, שעל ידי הטפילה או המוסף נעשה כתנור של חרס. במה יהא פגום – שיתבטל ממנו שם כלי, ועל ידי הטפילה יהא נחשב כתנור של חרס? כדי שיצא בו האור – שלהב האש יוצא דרכו. וכן בכירה – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: כיירה של אבן ושל מתכת, טהורה – של אבן טהורה לגמרי, ושל מתכת טהורה מטומאת כלי חרס; וטמאה משום כלי מתכות – כמו שבארנו בתנור. נקבה – הכירה של אבן או של מתכת, כשיעור ששינוי לעיל בתנור, או נפגמה – בשפתה, או נסדקה – ועשה בטיט, אם עשה לה פטפוטין – רגלים של חרס, ששופת עליהן את הקדרה (ר"ש; "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא, שמבאר שם, שהפטפוטים הם רגלים לכירה, שעל ידם נסתם הנקב או הפגם. ועיין שאר המפרשים שנדחקים בפירוש שנוין זה). טמאה – משום כירה של חרס. מרחצה בטיט – מירוח כיירה שלמה של אבן או של מתכת בטיט, בין מפפנים בין מבחוץ, טהורה – שהואיל והמירוח שלא לצורך הוא, אין זה עושה אותה ככירה של חרס. רבי יהודה אומר: מפפנים, טמאה – אם מירח מפפנים הכירה, הרי היא טמאה משום כירה של חרס, ומבחוץ,

ב האבן שהיה שופת עליה ועל התנור, עליה ועל הפירה, עליה ועל הכפח – טמאה. עליה ועל האבן, עליה ועל הסלע, עליה ועל הכתל – טהורה. וזו היתה פירת הנזירים שבירושלים, שפגגד הסלע. פירת הטבחיים, בזמן שהוא נותן אבן בצד אבן, נטמאת אחת מהן, לא נטמאו כולן.

ג שלש אבנים שעשאן שתי כירים, נטמאת אחת מן החיצונה, האמצעית, המשמשת את הטמאה – טמאה; המשמשת את הטהורה – טהורה. נטמאה הטהורה – החלטה האמצעית לטמאה. נטמאה החלטה האמצעית לטהרה. נטמאו שתי החיצונות, אם היתה האמצעית גדולה – נותן לזו פרי שפיתה מכאן, ולזו פרי

פירוש ברטנורא

ב האבן שהיה שופת עליה ועל התנור. והאבן מחוברת בטיט: עליה ועל האבן. היינו אחת בטיט ואחת שלא בטיט: ועל הסלע. המחובר מששת ימי בראשית: טהורה. דכתיב יותן ממאים הם, את שיש לו נתיצה יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה אין לו טומאה. מכאן אמרו, אבן שהיה שופת עליה ועל התנור, עליה ועל הכירה, עליה ועל הכופה, טמאה, מפני שיש להן נתיצה. עליה ועל האבן, עליה ועל הסלע, עליה ועל הכותל, טהורה, מפני שאין להן נתיצה: פירת הנזירים. לבשל שלמי נזיר שלוקח מהן הכהן הורוע בשלה: פירת טבחיים. שמוכרים לריבים, ומסדרים הרבה אבנים זו אחר זו ושופתין עליהן קדירות הרבה, שנמצאת אבן אחת לשתי קדירות, וכשנמצאת האחת האחרות טהורות, מידי דהוה אקלמרין המתואמות דתנן לעיל בפרק ב' (משנה ד') שאם נטמאה אחת מהן לא נטמאו כולן:

ג שלש אבנים שעשאן שתי כירים. שהאבן האמצעית משמשת לו ולזו: האמצעית המשמשת לטמאה. חציה של האמצעית המשמשת לחיצונה שהיא טמאה, נטמאה. וחציה המשמשת לחיצונה שהיא טהורה, נטמאה. נחלטה האמצעית לטמאה. וכולה טמאה: לשפות עליה. על שתי החיצונות: החיצונה.

משניות מבוארות – קהתי

הגר"א מפרש את הסיפא בדרך אחרת, שבכל הכירות נותנים את האבנים מרוחקות זו כנגד זו, ושופתים הקדירה על שתייהן, ועורכים האש תחת הקדירה בין האבנים, באופן שצריכות האבנים זו לזו לשפות עליהן את הקדירה; אבל בכירה זו נותן את האבנים זו בצד זו (ויינו טמוכות זו לזו. גלג ריווח ביניהן) והוא עורך את האש סביבות האבן, ונמצא שאינו צריך לשפות את הקדירה על שתי אבנים אלא הוא יכול לשפות על אבן אחת, הלכך אם נטמאה אחת מהן, לא נטמאו כולן.

באור משנה ג

שֶׁלֶשׁ אֲבָנִים שֶׁעָשְׂאָן שְׁתֵּי כִירִים – שחיבר כל אחת מהן בטיט בארץ, או שחיברן זו לזו (רמב"ם), והאבן האמצעית משמשת לשתי האבנים שבצידה, באופן שהן עשויות שתי כירות, נְטַמְאֵת אֶחָת מִן הַחִיצוֹנָה – אם נטמאה אחת מן האבנים החיצונות, הָאֲמִצְעִית – דין האבן האמצעית הוא: הַמְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַטְּמֵאָה, טְמֵאָה – חציה שבצד האבן הטמאה, המשמש אותה, טמא; הַמְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַטְּהוֹרָה, טְהוֹרָה – וחציה שבצד הטהורה, המשמש אותה, טהור, (עיי' 'תוספות יום טוב'), נְטִילָה הַטְּהוֹרָה – נטילה האבן החיצונה הטהורה, הַחֲלֻטָּה הָאֲמִצְעִית לְטְמֵאָה – כל האבן האמצעית טמאה (עיי' 'תוספות יום טוב'; 'משנה אחרונה'), לפי שנעשתה כולה כירה אחת עם הטמאה. נְטִילָה הַטְּמֵאָה – האבן החיצונה הטמאה, הַחֲלֻטָּה הָאֲמִצְעִית לְטְהוֹרָה – שנחשבת הכירה הטמאה כנתוצה, הלכך טהרה האבן האמצעית כולה (רמב"ם; 'משנה אחרונה'; 'תפארת ישראל'). נְטַמְאוּ שְׁתֵּים הַחִיצוֹנוֹת, אִם הָיְתָה הָאֲמִצְעִית – האבן האמצעית, גְּדוֹלָה – מכדי שפיתה שתי קדירות; ומבואר בתוספתא (ה, ג), ששיעור המקום כדי שפיתה קדירה הוא טפח, נוֹתֵן לְזוֹ פְּדֵי שְׁפִיתָהּ מִכָּאן, וְלְזוֹ פְּדֵי שְׁפִיתָהּ מִכָּאן – היינו שני הצדדים של האבן האמצעית הסמוכים לשתי האבנים החיצונות, בשיעור מקום שיש בו כדי שפיתה קדירה, הם טמאים, וְהָשָׂאָר טְהוֹר – מאחר שהשאר אינו משמש את האבנים הטמאות, ואף אינו נצרך לאותם החלקים של האבן האמצעית שנטמאו (עיי' 'תפארת ישראל'). ואין זה דומה למה ששנינו לעיל: 'נטילה הטהורה, והחלטה האמצעית לטמאה', אף על פי שהיא יותר מכדי שפיתה, ששם נוח לו החיבור השאר, שראוי הוא להצטרף שוב לכירה כשיחזור ויסמוך לו האבן שנטילה, אבל כאן השאר אינו ראוי לכלום, ועומד להיקצץ, וכל העומד להיקצץ אינו נחשב חיבור ('משנה אחרונה'). וְאִם הָיְתָה קְטָנָה – אם האבן האמצעית היתה קטנה, הַכֹּל טְמֵא – אף האמצעית כולה טמאה. נְטִילָה הָאֲמִצְעִית – לאחר שנטמאו החיצונות, אִם יָכוֹל לְשַׁפּוֹת עָלֶיהָ – על הכירה, כלומר על שתי האבנים החיצונות,

בהמשך המשנה: העושה שתי אבנים כירה וחיברן בטיט – בראשן, טמאה – שהטיט שבראשן נותן להן תורת חרס (ה"ש: ברטנורא). ולפי פירוש זה, מה ששנינו בסיפא: אחת בטיט ואחת שלא בטיט – נדחקים לבאר, שזה המשך דברי רבי יהודה, ופירוש הדברים, שעשה שלוש אבנים כירה וחיבר אחת לחברתה בטיט למעלה, והשלישית לא חיבר.

ויש מביאים שני הפירושים (ה"ש: הרא"ש). אבל דעת הגר"א היא, שדווקא החיבור בטיט למטה בקרקע מועיל בפטפוטים ובאבנים לעשותם כירה של חרס, אבל החיבור בטיט למעלה בראשם אינו מועיל כלל. ויש סוברים, שבין חיבור למטה בקרקע ובין חיבור למעלה בראשם מועיל (רמב"ם; עיי' 'תפארת ישראל').

יו"ט שני

באור משנה ב

הָאֲבָן – המחוברת בקרקע בטיט, שְׁהִיָּה שׁוֹפֶת – הקדירה, עָלֶיהָ וְעַל הַתְּנׁוּר, עָלֶיהָ וְעַל הַפִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכֶּפֶח – על האבן ועל התנור, ממעל לאש שביניהם, או על האבן ועל הכירה, או על האבן ועל הכופה, טְמֵאָה – האבן מקבלת טומאה, שנחשבת היא כחלק מן התנור או מן הכירה או מן הכופה. עָלֶיהָ וְעַל הָאֲבָן – האחרת, היינו אחת בטיט ואחת שלא בטיט ששנינו במשנה הקודמת, עָלֶיהָ וְעַל הַסֵּלַע – המחובר בארץ מבריייתו, עָלֶיהָ וְעַל הַכֶּתֵּל – אף על פי שהכותל מחובר, ודומה לאבן שחיברה בטיט בקרקע, טְהוֹרָה – אינה מקבלת טומאה; הטעם מבואר במפרשים, שנאמר (ויקרא יא, לח): 'תנור וכירים יותץ', ודרשו: את שיש לו נתיצה יש לו טומאה; את שאין לו נתיצה אין לו טומאה; וכל אלו אין להם נתיצה (תורת כהנים; ר"ש; ברטנורא). פירוש הדברים, שהאבן שאינה מחוברת בטיט הרי היא כנתוצה ועומדת; וסלע וכותל – הרי לא שייך בהם נתיצה (עיי' 'תפארת ישראל', בועז). וְזו הָיְתָה פִּירַת הַנְּזִירִים שֶׁבִירושלַם, שֶׁפֶגְגַּד הַסֵּלַע – כלומר הכירה שעליה היו הנזירים (במלאת ימי נזירותם) מבשלים שלמיהם בלשכת הנזירים שבעזרת הנשים היתה אבן כנגד הסלע (רמב"ם), כדי שלא תיטמא. פִּירַת הַטְּבָחִים – שמבשלים תבשילי בשר למכירה, בְּזִמְן שֶׁהוּא נוֹתֵן אֲבָן בְּצַד אֲבָן – שמסדר שורה של אבנים, ומניח ריווח בין אחת לחברתה, וכל אחת מחוברת בארץ בטיט, ושופת קדירה ממעל לאש המונחת בריווח ביניהן, אבן לאבן, באופן שהקדירה עומדת על שתי אבנים סמוכות, ונמצאת כל אבן משמשת לשתי קדירות חוץ מן החיצונות (ר"ש; ברטנורא; 'תפארת ישראל'), נְטַמְאֵת אֶחָת מֵהֶן – אם נטמאה אחת מהאבנים, לֹא נְטַמְאוּ כָּלָן – שדינם כדין הקלמרין המתואמת ששנינו לעיל (ב, ז).

שְׁפִיתָהּ מִכָּאן, וְהִשָּׂאָר טְהוֹר; וְאִם הִיְתָה קִמְנָה – הַבֵּל טָמֵא. וְנִטְלָה הָאֻמְצִיעִית, אִם יָכוֹל לְשָׁפוֹת עָלֶיהָ יוֹרָה גְּדוֹלָה – טָמְאָה. הַחֲזוּרָה – טְהוֹרָה. מִרְחָה בְּטִיט – מִקְבֶּלֶת טָמְאָה מְשִׁיִּיקָנָה כְּדִי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת הַבִּיצָה. ד' שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאן פִּירָה וְנִטְמָאוּ, סָמֵךְ לָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן, וְלָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן – חֲצִיָּה שֶׁל זֶה טָמְאָה וְחֲצִיָּה טְהוֹרָה, וְחֲצִיָּה שֶׁל זֶה טָמְאָה וְחֲצִיָּה טְהוֹרָה. נִטְלוּ טְהוֹרוֹת – חֲזָרוּ אֵלָיו לְטָמְאָתָן.

פ ר ק ש ב י ע י

א הקללות של בעלי בתים שנפחתה פחות משלשה טפחים – טמאה, שהוא מסיק מלמטן וקדרה בשלה מלמעלן; יתר מכאן – טהורה. נתן אבן או צרור – טהורה. מרחקה בטיט – מקבלת טמאה מכאן ולהבא. זו היתה תשובת רבי יהודה, בתנור שנתנו על פי הבור או על פי הדות.

ב דכון שיש בו בית קבול קדרות – טהור משום פירה, וטמא משום כלי קבול. הצדדין שלו – הנוגע בהם אינו

פירוש ברטנורא

לאמצעות: טהורה. שבטלה כירה ראשונה וכאלו נתן כירת הורה הגדולה: מקבלת טמאה משיסיקנה. דבעי היסק ככירה חדשה: ד סמך לזו אבן אחת מכאן ולזו אבן אחת מכאן. ונמצאו עכשיו שלש כירות, האמצעית טמאה והחיצונות טהורות. הלכך שתי אבנים אמצעיות חציה של זו וחציה של זו [של צד הטהור] טהור, שמשמש לטהור: ניטלו החיצונות הטהורות. חזרו אמצעיות לטמאתן כבתחלה, וכולן טמאות, שהרי אין כאן משמש לטהור:

ז א הקללות של בעלי בתים. בסים העשויו לכירה ומקום מושבה נקרא קלת: שנפחתה. קרקעיתה. והיה עומק הפחת פחות משלשה טפחים, הרי הכירה מקבלת טמאה, שאם יסיק בפחת מלמטה תבשל הקדרה שבכירה מלמעלה: יתר מכאן. אם היה הפחת עמוק יותר משלשה טפחים: טהורה. שהרי האש רחוקה מן הקדרה שבכירה ואינה מתבשלת: נתן אבן או צרור. על מקום הפחת כדי שלא יהיה עומק הפחת שלשה טפחים, טהורה, לפי שאינה חשובה מקרקעית הכירה: מרחת. לאבן זו בטיט: מקבלת טמאה. הכירה, מכאן ולהבא. שאבן זו מקרקעית הכירה היא נחשבת, והרי אין עומק הפחת שלשה טפחים: וזו היא תשובת רבי יהודה. כשנחלקו ר' יהודה וחכמים לעיל בפרק תנור תחלתו ארבעה: בתנור שנתנו על פי הבור ועל פי הדות. מכאן הביא ר' יהודה ראיא לדבריו, דכי היכי דבעינן הכא שיהא מסיק מלמטה וקדרה בשלה מלמעלה, הכי נמי בעינן התם:

ב דכון. לשון מקום. כמו דרך פלן [ברכות יח:]. והוא מקום בולט מן הכירה שכשמוציאין הקדרה מן הכירה מושבין אותה על אותה הבלטה, ופעמים יש

משניות מבוארות – קהתי

הגר'א: "תפארת ישראל", שנפחתה – קרקעיתה, ועל ידי כך נתרחקה האש משולי הקדרה, פחות משלשה טפחים – אם עומק הפחת פחות משלושה טפחים, טמאה – הרי היא מקבלת טמאה, לפי שראייה היא עדיין לשימושה, שהוא מסיק מלמעלן – בפחת הקרקעית, וקדרה בשלה מלמעלן – שמתבשלת היא על אותה האש שלמטה. יתר מכאן – אם עומק הפחת הוא יתיר על שיעור זה, היינו משלושה טפחים ולמעלה, טהורה – אינה מקבלת טמאה, לפי שהאש רחוקה משולי הקדרה ואין הקדרה מתבשלת, ונמצא בטל תשימשה. נתן אבן או צרור – על מקום הפחת, כדי למעט את עומקה, טהורה – עדיין היא בטהרתה, לפי שאין האבן נחשבת כחלק מקרקעית הקללות. מרחקה בטיט – חיבר את האבן בקרקעית הקללות בטיט, מקבלת טמאה מכאן ולהבא – שעל ידי המירוח בטיט נחשבת האבן כחלק מקרקעית הקללות, ונמצא עומק הפחת פחות משלושה טפחים. זו היתה תשובת רבי יהודה, בתנור שנתנו על פי הבור או על פי הדות – ששנינו לעיל (ה, ו), שכשם שכאן אם הוא מסיק מלמטה ואין הקדרה בשלה מלמעלה, הקללות טהורה, כך שם אם מסיק מלמטה בתוך הבור ואינו ניסוק מלמעלה, התנור טהור (עיי' במפרשים). ויש מפרשים, שתשובת רבי יהודה היא לענין האבן שנתן, שכשם שכאן נתינת אבן בלא מירוח בטיט אינה חיבור, כך שם בתנור אינה חיבור ("משנה אחורונה").

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם (חוץ מענין "הקללות" שבארנוהו כה"ש) וכך מבארים אותה רוב המפרשים. אבל הר"ש מפרש: שנפחתה – היינו שנרחב מקום מושב הקדרה, פחות משלושה טפחים, טמאה הקלת. אבל שלושה טפחים ויותר, שאינו ראוי לתשימשו, שהחום יוצא ואין הקדרה מתבשלת, טהורה הקלת. נתן אבן או צרור למעט הפחיתה, אינו חיבור, אלא אם כן מירוח בטיט.

יוס רביעי

באור משנה ב

דכון שיש בו בית קבול קדרות – היינו בליטה היוצאת מכותל הכירה, ולה בית קיבול, המשמש מקום לקדירות, כשמסלקים אותן מן הכירה (רש"י; ברטנורא), או לקדירות ריקות ("תפארת ישראל"; ועיי' מ

יו"ה גדולה – דוד גדול, טמאה – כירה זו של שתי האבנים החיצונות נשארת בטומאתה, שעדיין נחשבת היא כירה. החזירה – החזיר את האבן האמצעית למקומה, טהורה – כלומר הכל טהור, לפי שבטלה הכירה הראשונה, וכאלו נתן כירת הורה הגדולה (הר"ש; ברטנורא). מרחקה בטיט – החזיר את האמצעית ומירחה בטיט וחיברה בקרקע, מקבלת טמאה – מכאן ולהבא, משיסיקנה כדי לבשל עליה את הביצה – כדין כירה חדשה.

מדברי הרמב"ם משמע, שהוא מפרש את הפסיקה "החזירה טהורה" בדרך אחרת, שכן הוא כותב (הל' כלים טו, יז): "ניטלה האמצעית, אם יכול לשפות על שתיים חיצונות יורה גדולה, הרי היא טמאה. היו מרוחקות יתיר מזה – טהורה. החזיר את האמצעית – הרי הכל טהור כשהיה מירחה בטיט, מקבל טמאה מכאן ולהבא, והוא שסיקנה לכל אחת מהן כדי לבשל עליה הביצה".

יוס שלישי

באור משנה ד

שתי אבנים שעשאן פירה ונטמאו, סמך לזו אבן אחת מכאן, ולזו אבן אחת מכאן – הניח אבן אחת בקצה הכירה מכאן, סמוך לאחת משתי האבנים שנטמאו, ואבן אחת בקצה הכירה מכאן, סמוך לאחרת שנטמאה, וחיברן בטיט, והוסקו כדינן, ונעשו עכשיו שלוש כירות, ששתי אבניה האמצעיות טמאות ושתי החיצונות טהורות, חציה של זו טמאה וחציה טהורה, וחציה של זו טמאה וחציה טהורה – כל אחת משתי האבנים הראשונות שנטמאו, היינו משתי האבנים האמצעיות, חציה שלצד פנים טמא, וחציה שלצד האבן הטהורה שנסמכה לה טהור, לפי שהוא משמש את הכירה הטהורה. נטלו טהורות – שתי האבנים הטהורות שנסמכו להן, חזרו אלו – שתי האבנים הראשונות שנטמאו, לטמאתן – כבתחילה, שכולן טמאות, והאיל ואינן משמשות עוד את הכירה הטהורה.

באור משנה א

הקללות של בעלי בתים – כעין כירה קטנה שיש לה שוליים עבים מאד, ונותנים בה גחלים ושופתים עליה את הקדירה (הר"ש; ועיי' מ

מָמָא מְשֻׁם פִּירָה. הֶרְחַב שְׁלוֹ – רַבִּי מֵאִיר מְטֵהר, וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. וְכֵן הַפּוֹפָה אֶת הַסֵּל וְעוֹשֶׂה עַל גְּבִי פִירָה. ג פִּירָה שֶׁנֶּחֱלָקָה לְאַרְבֵּה – טְהוֹרָה; וְלֶרְחֹבָה – מְטַמֵּא. בָּפֶחַ שֶׁנֶּחֱלַק בֵּין לְאַרְכּוֹ בֵּין לְרַחְבּוֹ – טְהוֹר. חֲצֵר הַפִּירָה, בְּזֶמַן שֶׁהִיא גְבוּהָה שֶׁלֹּשׁ אַצְבָּעוֹת – מְטַמֵּא בְּמַנֶּה וּבְאֵוִיר. פְּחוּתָהּ מִכָּאן – מְטַמֵּא בְּמַנֶּה וְאֵינָה מְטַמֵּא בְּאֵוִיר. כִּיצַד מְשַׁעְרִין אוֹתָהּ? רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אוֹמֵר: נֹתֵן אֶת הַשְּׁפּוֹד מִלְּמַעַלָּן לְמַטָּן, וּכְנִגְדּוֹ מְטַמֵּא בְּאֵוִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: נִמְטָא הַפִּירָה – נִמְטָא הַחֲצֵר; נִמְטָא הַחֲצֵר – לֹא נִמְטָא הַפִּירָה. ד הֵיתָה מְפֹרֶשֶׁת מִן הַפִּירָה, בְּזֶמַן שֶׁהִיא גְבוּהָה שֶׁלֹּשׁ אַצְבָּעוֹת – מְטַמֵּא בְּמַנֶּה וּבְאֵוִיר; פְּחוּתָהּ מִכָּאן, אִלּוּ שְׁהִיתָה חִלְקָה – טְהוֹרָה. פְּטוּמִי כִירָה, שְׁלֹשָׁה שָׁל אַצְבָּעוֹת – מְטַמֵּא בְּמַנֶּה וּבְאֵוִיר. פְּחוּתָהּ מִכָּאן – כָּל

פירוש ברטנורא

לו בית קבול שתי קדירות או שלש: טהור משום פירה. דאם נטמאת הכירה לא נטמא הוא. אי נמי, אינו מטמא במחובר ככירה: הצדדים שלו. כותליו של דכון שאינן מן הכירה: הרחב שלו. הוא כותל הכירה עצמה לצד בית קיבולו של דכון. ולפי שהדכון מרחיב והולך לצד הכירה קרי לה רחב: רבי מאיר מטהר. דלא חשיב ככירה: ורבי יהודה מטמא. דחשיב ככירה. והלכה כרבי יהודה: וכן הכופה את הסל. ובנה על גביו כירה, ויבולט חוץ לכירה. והסל הוא מטמא משום כלי עץ, וכשכנה עליו כירה ורוחב הסל בולט חוץ לדפני הכירה ושופתים קדרות על אותה הבליטה, דינו כדכון: ג כירה שנחלקה לארבע טהורה. כירה מקום שפיתת שתי קדרות. וכשנחלקה לארבע בטלו שתי שפיתות, ואם נחלקה לרחבה שתי שפיתות קיימות זו לכדה וזו לכדה: בופה. מקום שפיתת קדרה אחת. ובין שנמדק לארכו בין שנמדק לרחבו במל מקום השפיתת: חצר הכירה. כעין מחבת גדולה של חרס והכירה יושבת באמצע מחוברת לחצר: שלש אצבעות. שכותלי החצר גבוהים שלש אצבעות. כשם ששיעור כירה תחלתה שלש, כדתנן לעיל בפרק התנור, כך שיעור חצר הכירה גבהו אין פחות משלש, ופחות משלש אין אויר שלה חשוב. ומיהו מטמא במנע מדרבנן. אי נמי, משום דהוי כמו יד לכירה, ויד יש לו מנע ואין לו אויר: כיצד משערינ אותה. משום דכירה גבוהה מחצר הרבה וצריכים אנו לשער מה נחשב אויר החצר: נותן את השפוד. ראשו אחד על כותל החצר הנמוך וראשו אחר על כותל הכירה הגבוה, וכל שלמטה מן השפוד אם נתלה שם שרץ אע"פ שהוא למעלה מכותלי החצר כאילו נתלה למטה, דכל זה נחשב אויר החצר: לא נטמאת הכירה. דחצר מפלה לכירה, ואין כירה מפלה לחצר. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב: דהיתה מופרשת. שלא בנה האומן מתחלה החצר והכירה מחוברים יחד, אלא זו לעצמה וזו לעצמה: חלקה. בלא בית קיבול כלל. וזו ואין צריך לומר זו קתני: פטומי כירה. גרלי הכירה, שהם שלשה גרלים והם גבוהים שלש אצבעות, נחשבים ככירה ומיטמאים במנע ובאויר ככירה עצמה, וכל שכן אם הן

משניות מבוארות – קהתי

במגע או באויר, נטמא הכירה (דמבטם): פְּחוּתָהּ מִכָּאן – אם גובה המחיצות של החצר היה פחות משלוש אצבעות, מְטַמֵּא בְּמַנֶּה וְאֵינָה מְטַמֵּא בְּאֵוִיר – לפי שבכגון זה אין החצר נחשבת אלא כמו יד לכירה, וכל יד אינה מקבלת טומאה אלא במגע (כלעיל ג, ד); הלכך אם נטמאה אחת מהן במגע נטמאה גם חברתה, אבל אם נטמאה אחת מהן מאויר בלבד, אין חברתה טמאה, לפי שאינה חיבור לה אלא מדרבנן (דמבטם ה' כלים יז, ו). כיצד משערינ אותה – את החצר, כלומר הואיל והכירה גבוהה מהחצר הרבה, כיצד משערים עד היכן מגיע אויר החצר לענין טומאה? רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אוֹמֵר: נֹתֵן אֶת הַשְּׁפּוֹד מִלְּמַעַלָּן לְמַטָּן – ויש גורסים: מלמטן למעלן. כלומר סומך את הקצה האחד של השפוד למטה על הכותל הנמוך של החצר, ואת קצהו האחר למעלה על הכותל הגבוה של הכירה, ונמצא השפוד מונח באלכסון, וּכְנִגְדּוֹ מְטַמֵּא בְּאֵוִיר – אם היתה טומאה באויר למטה מכנגד האלכסון של השפוד, אף על פי שאויר זה הוא למעלה מכתלי החצר, מכל מקום הוא נחשב כאויר החצר להיטמא בו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: נְטַמְאָה הַפִּירָה – נְטַמְאָה הַחֲצֵר; נְטַמְאָה הַחֲצֵר י – לֹא נְטַמְאָה הַפִּירָה – שכן חצר מפלה לכירה, ואין כירה מפלה לחצר. יש מפרשים, שרבי אליעזר אינו מבדיל בין חצר שהיא גבוהה שלוש אצבעות לחצר שאינה גבוהה שלוש אצבעות (תפארת ישראל). ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

דמבטם שמפרש באופן אחר, טְהוֹר מְשֻׁם פִּירָה – שאם נטמאה הכירה לא נטמא הדכון, לפי שאינו חלק מהכירה, וְטַמֵּא מְשֻׁם כְּלִי קְבֹול – שמקבל טומאה כשאר כלי חרס, כשהכירה תלושה (תפארת ישראל). ועכשיו מפרשת המשנה, מהו טהור משום כירה: הַצִּדְדִּין שְׁלוֹ – דפנות הדכון שבצדדי, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם אֵינוֹ טַמֵּא מְשֻׁם פִּירָה – דבר הנוגע בצדדי הדכון אינו נטמא משום טומאת הכירה. הֶרְחַב שְׁלוֹ – היינו כותל הכירה עצמה לצד בית קיבולו של הדכון; ולפי שהדכון מרחיב והולך לצד הכירה נקרא "רחב" (רש"י ברטנורא), רַבִּי מֵאִיר מְטֵהר – שאם נטמאה הכירה מתוכה, אף על פי שכל גב הכירה טמא, אותו חלק שהוא תוכו של הדכון נשמר בטהרתו, שהואיל ואין הדכון שייך לכירה, הרי הדופן שבין הכירה לדכון דינו כמו האבן האמצעית שבין שתי כירות (לעיל י, ג), שאותו צד המשמש את הטהורה טהור (תפארת ישראל). וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא – את הרחב, שלדעתו שייך הוא בעיקר לכירה, ואין טפל מבטל העיקר (שם). וְכֵן הַפּוֹפָה אֶת הַסֵּל וְעוֹשֶׂה עַל גְּבִי פִירָה – ורוחב שולי הסל בולט חוץ לכירה, ומעמידים קדרות על אותה הבליטה, הרי הבליטה דינה כדכון. ברם הסל עצמו מקבל טומאה משום כלי עץ.

באור משנה ג

פִּירָה – שיש בה מקום לשפיתת שתי קדירות, שֶׁנֶּחֱלָקָה – מלמעלה למטה, לְאַרְבֵּה – לאורך הכירה, בתוך שתי השפיתות, טְהוֹרָה – לפי שאינה ראויה עוד לשפיתת קדירות; וְלֶרְחֹבָה – שנחלקה לרחבה בין שתי השפיתות, מְטַמֵּא – לפי שעדנין יש בכל חלק מקום לשפיתת קדירה אחת. בָּפֶחַ – שאין בו מקום אלא לשפיתת קדירה אחת, שֶׁנֶּחֱלַק בֵּין לְאַרְכּוֹ בֵּין לְרַחְבּוֹ – מלמעלה למטה, טְהוֹר – שבטל מקום השפיתת. חֲצֵר הַפִּירָה – כעין מחבת גדולה של חרס, והכירה מחוברת לה באמצעה, ופעמים היו נותנים גם עליה קדירות לבישול ולחימום (הרש"י). בְּזֶמַן שֶׁהִיא גְבוּהָה שֶׁלֹּשׁ אַצְבָּעוֹת – שמחיצות החצר גבוהות שלוש אצבעות, כשיעור הכירה בתחילה (עין לעיל ה, ב), מְטַמֵּא בְּמַנֶּה וּבְאֵוִיר – שאם נטמאה הכירה במגע או באויר, נטמאה עמה גם חצר הכירה; וכן אם נטמאה החצר

הֵיתָה – חצר הכירה, מְפֹרֶשֶׁת מִן הַפִּירָה – שלא עשה האומן מתחילה החצר והכירה מחוברות יחד, אלא זו לעצמה וזו לעצמה, בְּזֶמַן שֶׁהִיא גְבוּהָה שֶׁלֹּשׁ אַצְבָּעוֹת – שמחיצות החצר גבוהות שלוש אצבעות, מְטַמֵּא בְּמַנֶּה וּבְאֵוִיר – שאף על פי שאינן מחוברות דינן כמחוברות, שאם נטמאה אחת מהן, הכירה או החצר, במגע או באויר, נטמאה גם חברתה; פְּחוּתָהּ מִכָּאן – אם גובה המחיצות של החצר פחות משלוש אצבעות, אִלּוּ שְׁהִיתָה חִלְקָה – בלא מחיצות כלל, ואפילו היא מחוברת לכירה (חיזושי הרש"י; תפארת ישראל), טְהוֹרָה – אין החצר חיבור לכירה כלל, ואם

שָׁפֵן הֵן טַמְאִים, וְאֶפְלוּ הֵן אֲרֻכָּה.

ה נטל אחד מהן – מטמאין במגע ואינם מטמאים באויר; דברי רבי מאיר. רבי שמעון מטהר. עשה שנים זה כנגד זה – מטמאין במגע ובאוויר; דברי רבי מאיר. רבי שמעון מטהר. היו גבוהין משלש אצבעות, משלש ולמטן – מטמאים במגע ובאוויר; משלש ולמעלן – מטמאין במגע ואינן מטמאין באוויר; דברי רבי מאיר. רבי שמעון מטהר. היו משוכים מן השפה, בתוך שלש אצבעות – מטמאים במגע ובאוויר; דברי רבי מאיר. רבי שמעון מטהר.

ו כיצד משערין אותן? רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותן את הכפה ביניהן, מן הכפה ולחוץ – טהור; מן הכפה

פירוש ברטנורא

פחותים משלש אצבעות שהם נידונים ככירה: ואפילו הן ארבעה. רגלים, נידונים ככירה:

ה נטל אחד מהן. היו שלשה ונימל אחד מהן, אכתי חוץ קצת להיות שופת עליהם את הקדירה וחשיב כנתון ולא כנתון, הלכך מיטמאים במגע ואין מיטמאין באויר; ורבי שמעון מטהר. שהיה רבי שמעון אומר כל פטפוטי כירה שאין מיטמאין באויר אין מיטמאין במגע. ואין הלכה כרבי שמעון: עשה שנים. עשה האומן מתחלתה הכירה בשני פטפוטי: מיטמאים במגע ובאוויר. דהו להו כשתי אבנים שעשאן כירה, דתנן לעיל שהיא טמאה: היו גבוהים. הפטפוטים: ור' שמעון מטהר. אותו העורף על שלש אצבעות ולמעלה, בין במגע בין באויר. דכל פטפוט למעלה משלש אצבעות לא חשיב ככירה: היו משוכים מן השפה. כמין בליטות עשויין בגוף הכירה, ומאותן בליטות נמשכין הפטפוטי שחן רגלי הכירה, והשתא נמצאים הפטפוטים חוץ מן השפה, ומה שיש מהן בתוך שלש אצבעות נחשב ככירה עצמה ומיטמא במגע ובאוויר, וכמה שיש מהן מחוץ לשלש אצבעות פליגי ר' מאיר ור' שמעון, ובכולהו הלכה כר' מאיר:

ו כיצד משערין אותם. לפי שהפטפוטים רחוקים זה מזה, וכשנמצא שרץ ביניהם אין אנו יכולים לדעת אם הוא בתוך שלש אצבעות וטמא, או חוץ לשלש וטהור לר' מאיר באויר ולר' שמעון בין במגע בין באויר, הלכך מודד לפטפוט זה שלש אצבעות מן השפה וכן לשני ונותן האמה שמסרגלים בה את הספרים

משניות מבוארות – קהתי

כנגד זה, אם נטמאת הכירה במגע, נטמא; ואם נטמאת באויר, לא נטמא (עיי' "תפארת ישראל" ו"משנה אחרונה" בענין טעמו של רבי מאיר לפי גירסת הרמב"ם). רבי שמעון מטהר – שלדעתו פחות משלושה פטפוטים אינם חיבור כלל לכירה, בין לענין טומאת מגע בין לענין טומאת אוויר. ולפי גירסת הרמב"ם, כבר בארנו לעיל, שלדעתו כל פטפוטי כירה שאין מיטמאים באויר אינם מיטמאים במגע. היו גבוהין משלש אצבעות – אם הפטפוטים בלשו למעלה מן הכירה יותר משלוש אצבעות: משלש ולמטן – לצד הכירה, מטמאים במגע ובאוויר – כדן הכירה; משלש ולמעלן, מטמאין במגע – שאם נטמאה הכירה במגע, מיטמאים עמה, ואינן מטמאין באויר – שאם נטמאה הכירה באויר, אינם מיטמאים עמה; דברי רבי מאיר. רבי שמעון מטהר – מה שלמעלה משלוש אצבעות, בין במגע בין באויר, שלדעתו כל שלמעלה משלוש אצבעות אינו מן הכירה. היו משוכים מן השפה – היו הפטפוטים מתרחבים והולכים משפת הכירה ולחוץ, בתוך שלש אצבעות – כל מה שיש מהם בתוך שלש אצבעות לשפת הכירה, מטמאים במגע ובאוויר – עם הכירה, חוץ משלש אצבעות – אבל מה שיש חוץ לשלוש אצבעות לשפת הכירה, מטמאים במגע – עם הכירה, ואינם מטמאים באוויר – עמה. דברי רבי מאיר – שלדעתו אף חוץ משלוש אצבעות מיטמא מדרבנן, הלכך מיטמא במגע ולא מיטמא באויר, כמו שביארנו שיטתו לעיל, רבי שמעון מטהר – אף במגע, שלדעתו חוץ משלוש אצבעות אינו מן הכירה.

י ו ש ו

ביאור משנה ו

כיצד משערין אותן – את שלוש האצבעות שבין הפטפוטי לשפת הכירה, כלומר האם שיעור זה נמדד על ידי מעגל העובר דרך שלשת הפטפוטי, במרחק של שלוש אצבעות משפת הכירה, או על ידי משולש המחבר את שלוש הפטפוטי באותם המקומות שסומן בהם קצה המידה של שלוש אצבעות? רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותן את הכפה – היינו הסרגל, ביניהן – בין שלשת הפטפוטי, כלומר שלאחר שמסמנים בכל אחד משלושת הפטפוטי את המידה של שלוש אצבעות משפת הכירה, נותנים סרגל בין פטפוט לפטפוט, כלומר שמורדים את האוויר שבין הפטפוטי על פי משולש הנעשה

נטמאה הכירה בין מאוירה בין במגע, החצר טהורה; וכן אם נטמאה החצר, הכירה טהורה (רמב"ם). פטפוטי כירה – כעין רגליים הבולטות למעלה מן הכירה (כמו בפרימוס שלנו). שעליהן שופתים את הקדירה (רמב"ם; הגר"א; עיי' ברטנורא שם); רגלי הכירה; ועיי' "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל", שלשה – אם הם שלושה פטפוטים, של שלש אצבעות – הבולטים למעלה מן הכירה שלוש אצבעות, מטמאים במגע ובאוויר – שאם נטמאה הכירה, בין במגע בין באויר, נטמאו הפטפוטים, שנחשבים הם ככירה (רמב"ם); והוא הדין להיפך, שאם נטמאו הפטפוטים נטמאה הכירה ("משנה אחרונה"). פחות מקאן – היו בולטים פחות משלוש אצבעות, כל שפן הן טמאים – שכל שנמוכים הם, הקדירה שעליהם סמוכה יותר לאש שבכירה, ולפיכך כל שכן שנחשבים הם ככירה, ומיטמאים במגע ובאוויר, כמו שביארנו לעיל, ואפילו הן ארבעה – פטפוטים, נידונים הם ככירה, אף על פי שאין דרך לעשות אלא שלושה (ואם הם יותר מארבעה – עיי' "משנה אחרונה", שנראה לו שאינם ככירה).

באור משנה ה

נטל אחד מהן – משלושה הפטפוטי של הכירה, מטמאין במגע – אם נטמאה הכירה במגע, נטמאו שני הפטפוטים שנשארו, ואינם מטמאים באוויר – שאם נטמאה הכירה באויר, לא נטמאו הפטפוטים עמה; דברי רבי מאיר – שלדעתו הואיל ושני הפטפוטים שנישארו עדיין ראויים הם קצת לשפות עליהם קדירה, לפיכך מיטמאים על כל פנים במגע משום "יד"; אבל אינם מיטמאים באויר, כשיטתו לעיל (ה, א), שמה שמיטמאים במגע אינו אלא מגזירת חכמים, ועשו חכמים היכר שלא ייטמאו באויר, כדי שלא ישרפו עליהם תרומה וקדשים (הר"ם; הרא"ש). רבי שמעון מטהר – את הפטפוטים אף במגע, שלדעתו כל פטפוטי כירה שאין מיטמאים באויר אין מיטמאים במגע (תוספות). עשה שנים זה כנגד זה – שמתחילה לא עשה האומן אלא שני פטפוטים בלבד זה כנגד זה ותיקנם לשפיתת הקדירה, מטמאין במגע ובאוויר – כמו שלושה פטפוטים; דברי רבי מאיר – ומבואר טעמו במפרשים, ששני פטפוטים המתוקנים מתחילה לשפיתת קדירה דינם כדן שתי אבנים שעשאן כירה, ששינונו לעיל (ו, א), שהיא טמאה. אבל הרמב"ם גורס כאן: מיטמא במגע ולא באויר. שכן הוא כותב (הל' כלים יז, ז): "עשה לה שני הפטפוטים זה

פרק שמיני

א התנור שחצצו בנסרים, או ביריעות, נמצא שרץ במקום אחד – הכל טמא. פורת פחותה ופקוקה בקש ומשולשלת לאויר התנור, השרץ בתוכה – התנור טמא; השרץ בתנור – אכלין שבתוכה טמאין. ורבי אליעזר מטהר. אמר רבי אליעזר: אם הצילה במת החמור, לא תציל בכלי חרס הקל? אמרו לו: אם הצילה במת החמור, שכן חולקים אהלים, תציל בכלי חרס הקל, שאין חולקים בלי חרס? ב היתה שלמה, וכן הקפה, וכן החמת, השרץ בתוכה – התנור טהור; השרץ בתנור – אכלין שבתוכה טהורין.

פירוש ברטנורא

בינתים מזה לזה, והיא נקראת כנה, ומסרגל, ומן הסרגל ולפנים טמא, דהיינו נמי מקום הכנה, ומן הסרגל ולחוץ טהור: **א** התנור שחצצו. שעשה מחיצה באמצעותיו וחלקו עד למעלה מפיו: **הכל טמא**. אפילו אוכלים שעבר השני של מחיצה: כוורת פחותה ופקוקה בקש. להכי נקט פחותה, דלאו כלי היא, דאי הוה שלימה היתה מצלת על אוכלים שבתוכה, דאפילו כלי שטף מציל, אבל השתא דלאו כלי היא הווא כמחיצה בעלמא. ופקוקה בקש לרבותא נקטה, דאע"ג דפחיתתה פקוקה בקש לא הווא כלי ואין מצלת על אוכלים שבתוכה: **ומשולשלת**. תלויה: **אם הצילה במת החמור**. דכוורת פחותה ופקוקה בקש חוצצת בפני הטומאה באוהל המת, ואע"פ שטומאתו חמורה למאד אדם וכלים טומאת שבעה: **לא תציל בכלי חרס הקל**. שאינו מטמא אלא אוכלים ומשקים: **שכן חולקים אהלים**. שדרך בני אדם לחלוק אוהלים במחיצה, הלכך הוויא כוורת כמחיצה ומצלת באוהל המת מן הטומאה: **שאין חולקים בלי חרס**. שאין דרך לחלוק כלי חרס במחיצה. פירוש אחר ועיקר, שכן חולקים אוהלים, שמועלת חלוקת מחיצה באוהלים, דהא תנן במסכת אהלות פרק סנוס עבה, בית שחצצו בנסרים או ביריעות, טומאה בבית, כלים שבתוך המחיצה טהורים. ואין חלוקת המחיצה מועלת בכלי חרס, דגבי תנור תנן הכא תנור שחצצו בנסרים או ביריעות, נמצא שרץ במקום אחד הכל טמא. ואין הלכה כרבי אליעזר: **ב** היתה שלימה. הכוורת: **התנור טהור**. דתכיב (ויקרא י"א) אשר יפול מהם אל תוכו, ולא אל תוך תוכו. ובפיה למעלה מן התנור אייר, דאי כולה משוקעת בתנור כחר תוך דמי: **אוכלים שבתוכה טהורין**. דתכיב (שם) כל אשר בתוכו יטמא, ולא שבתוך תוכו: **ניקבו**. נקב המטהר אותן מידי טומאתן, שוב אין

משניות מבוארות – קהתי

היא חוצצת בפני הטומאה. אבל במחיצת נסרים וכדומה, אף רבי אליעזר מודה שאינה חוצצת (הר"ש; **תפארת ישראל**; עיין **תוספות יום טוב**; **"משנה אחרונה"**). **אמר רבי אליעזר: אם הצילה במת החמור** – שכן כוורת פחותה ופקוקה בקש הנמצאת באוהל המת מצילה על מה שבתוכה מן הטומאה (עיין **אהלות ט, ג**), אף על פי שטומאת המת חמורה אלא אוכלים וכלים טומאת שבעה, **לא תציל בכלי חרס הקל** – שאינו מטמא אלא אוכלים ומשקים? **אמרו לו** – חכמים לרבי אליעזר: **אם הצילה במת החמור, שכן חולקים אהלים** – שמחיצה מועילה לחלק אוהלים, שהרי בית שחצצו בנסרים או ביריעות, וטומאה בבית, הכלים שמחוץ למחיצה טהורים (אהלות טו, ב), **תציל בכלי חרס הקל** – התאמר, שכוורת תציל בתנור כלי חרס, **שאין חולקים בלי חרס** – שאין מחיצה מועילה בכלי חרס, כמו ששינוי ברישא: **"תנור שחצצו בנסרים או ביריעות, נמצא שרץ במקום אחד הכל טמא"**. ואין הלכה כרבי אליעזר.

בארנו תשובת החכמים לפי הרמב"ם, אבל יש מפרשים: אם הצילה במת החמור, שכן חולקים אוהלים – שדרך בני אדם לחלוק אוהלים במחיצה, תציל בכלי חרס הקל, שאין חולקים בכלי חרס – שאין דרך בני אדם לחלוק כלי חרס במחיצה (רש"י וזבים ג, א). הרב מברטנורא מביא שני הפירושים, והוא כותב על הפירוש של הרמב"ם שהוא עיקר (עיין **"תוספות יום טוב"**).

שבת קדו ש

באור משנה ב

היתה – הכוורת המשולשלת לאויר התנור – **שלמה, וכן הקפה** – מין סל או תיבה, **וכן החמת** – נאד של עור; כל אחת מאלו כשהיא משולשלת לאויר התנור, ופיה למעלה מפיו התנור, או אפילו שווה לפי התנור (**תוספות יום טוב**; **תפארת ישראל**). **השרץ בתוכה** – אם נמצא השרץ בתוך הכוורת או הקופה או החמת, **התנור טהור** – שנאמר (ויקרא יא, לג): **"וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו"** ודרשו: **"אל תונו"**. ולא אל תוך תוכו, לתוך הכלי שהוא או החמת, שבתוכו זה אינו טמא. ברם, אם הכוורת או הקופה או החמת היתה שקועה בתוך התנור, היינו שפיה בתוך חלל התנור, הרי זה נחשב כ"תוך" אחד, והתנור טמא; **השרץ בתנור** – ואם נמצא שרץ בתוך התנור, **אכלין שבתוכה** – שבתוך הכוורת או הקופה או החמת,

על ידי אותו סרגל; **מן הפנה ולחוץ** – מה שמחוץ לסרגל, **טהור** – באוויר לדעת רבי מאיר, ולדעת רבי שמעון אף במגע; **מן הפנה ולפנים, ומקום הפנה** – מה שמבפנים לסרגל ואף מקום הסרגל, **טמא** – בין במגע בין באוויר (ר"ש; ברטנורא); ויש מפרשים, ש"הכנה" היינו בסיס הכירה, שהוא עגול, ורחב יותר מן הכירה שלוש אצבעות, ואומר רבן שמעון בן גמליאל, שנותרים את הכנה בין הפטפוטין, ונמצא שהאוויר שבין הפטפוטים נמדד על ידי הכנה שהוא עגול, היינו ששיעור שלוש אצבעות סביב לשפת הכירה נחשב כ"תוך" הפטפוטין, וזהו ששינוי: מן הכנה ולחוץ. טהור – שכן הוא מחוץ לשיעור של שלוש אצבעות; מן הכנה ולפנים, ומקום הכנה, טמא – שהוא תוך השיעור של שלוש אצבעות (רמב"ם; עיין **תוספות יום טוב**; **תפארת ישראל**; **"משנה אחרונה"**).

באור משנה א

התנור שחצצו בנסרים, או ביריעות – שעשה בפנים התנור מחיצה של נסרים או של יריעות עד לשפתו; והוא הדין במחיצה של אבנים או של טיט (**משנה אחרונה**). **נמצא שרץ במקום אחד** – בתוך חלק אחד של התנור, **הכל טמא** – אפילו האוכלים והמשקים שבצד האחר של המחיצה, שאין מחיצה מועילה בכלי חרס להציל מן הטומאה. **פורת פחותה** – כגון שנפחתו שוליה, ונתבטלה על ידי כך מתורת כלי (**תפארת ישראל**). **ופקוקה בקש** – וסתומה בקש במקום הפחת, **ומשולשלת לאויר התנור** – ותלויה הכוורת ויורדת לתוך חלל התנור, **השרץ בתוכה** – אם נמצא שרץ בתוך הכוורת, **התנור טמא** – הואיל ובטלה הכוורת מתורת כלי, אינה אלא מחיצה, שאינה מועילה בכלי חרס. **השרץ בתנור** – ואם נמצא שרץ בתנור, **אכלין שבתוכה** – שבתוך הכוורת, **טמאין** – מהטעם דלעיל, שהואיל ואינה כלי, אינה מצלת על האוכלים שבתוכה מלהיטמא. ואף על פי שמקום הפחת סתום בקש, אין סתימת הקש מועילה לה להיחשב כלי. ברם, אם הכוורת היתה שלימה, ופיה הוא למעלה מהתנור, הרי נחשב תוכה כ"תוך תוכה", והיא מצלת בין על האוכלים שבתוכה מלהיטמא, ובין על הטומאה שבתוכה מלהתפשט, כמבואר להלן (משנה ב). **ורבי אליעזר מטהר** – בכוורת פחותה ופקוקה בקש, שלדעתו מועילה סתימת הקש, שתיחשב כלי, ולכן

נָקְבוּ, הָעֲשׂוֹי לְאֶכְלָין – שְׁעוֹרֵן בְּזִיתִים. הָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין – שְׁעוֹרֵן בְּמִשְׁקִים. הָעֲשׂוֹי לְכָךְ וּלְכָךְ – מְטִילִים אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ, בְּכֹנֶס מִשְׁקָה.

ג סְרִידָה שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל פִּי הַתְּנוּרָה, וְשׁוֹקֶעֶת לְתוֹכוֹ וְאֵין לָהּ גְפִים, הַשְּׂרִץ בְּתוֹכָהּ – הַתְּנוּרָה טָמְאָה; הַשְּׂרִץ בְּתְנוּרָה – אֶכְלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ טָמְאִין, שְׁאֵין מְצִילִין מִיד כָּלִי חָרָס אֲלָא פְלִים. חֲבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה מִשְׁקִין טְהוֹרִין, וְנִתְּנָה לְמִטָּה מְנַחֲשֶׁתָּהּ שֶׁל תְּנוּרָה, הַשְּׂרִץ בְּתְנוּרָה – הַחֲבִית וְהַמִּשְׁקִין טְהוֹרִין. הֵיתָה כְּפֹיָה וּפִיָּה לְאֹוִיר הַתְּנוּרָה, הַשְּׂרִץ בְּתְנוּרָה – מִשְׁקָה טּוֹפַח שֶׁבְּשׁוּלֵי הַחֲבִית טְהוֹרָה.

פירוש ברטנורא

תורת כלי עליהן ואינן חוצצים בין התנור ובין מה שבתוכו. וכמה הוא נקב המטבח אותן מטמאתן, העשוי לאוכלים. שיעורו כמותו וזיתים: העשוי לכך ולכך. לאוכלים ולמשקים: מטילין אותו לחומר. ואם נקב כשיעור של משקין שהיא פחות משיעור העשוי לאוכלים, שוב אינו מצייל מפני הטומאה: בכונס משקה. כשמשמין הכלי מצד הנקב על המים נכנסים המים דרך הנקב בתוך הכלי. והוא גדול ממוציא משקה:

ג סרידא. כמין עריבה קטנה שהנחתום משתמש ללוש בה ואין לה בית קיבול. ורמב"ם אומר שהוא לוח של חרס נקובה עשויה כעין שבכה. מעשה רשת, מתרגמין עובר סדרתא: גפיים. אוננים ואוננים: שאין מצילים מיד כלי חרס. מליטמא באויר כלי חרס, אלא כלים. וזו הואיל ואין לה אוננים אינה חשובה כלי: נחישתו של תנור. קרקעיתו ותחתיתו. ודומה לו ביחזקאל (י"ז ל"ז) יען השפך נחושתיך: החבית והמשקין טהורים. דלא נכנסו לאויר, דהא למטה מנחשתו קיימי. ואפילו מחובר אויר התנור באויר החבית ואפילו החבית פתוחה ונכנס מאויר התנור בפיה, לא נטמא היין בכך, שאין אויר כלי חרס מטמא לא למעלה ולא למטה אלא בתוכו: היתה כפוייה. החבית על פיה נתונה על פיו של תנור שיש בו שרץ, ויש בשולי החבית לחלוחית יין שיש בה טופח על מנת להטפיה, לא נטמאת אותה הלחלוחית מפני אויר התנור שנכנס לתוך החבית, כיון שלא היתה הלחלוחית היין בתוך התנור:

משניות מבוארות – קהתי

טְהוֹרִין – שנאמר (סם): "כל אשר בתוכו יטמא", ודרשו: "בתוכו". ולא מה שבתוך תוכו. נָקְבוּ – נעשה נקב בכורת או בקופה או בחמת, הָעֲשׂוֹי לְאֶכְלָין – הכלי העשוי לאוכלים, שְׁעוֹרֵן בְּזִיתִים – שיעורו להיבטל מתורת כלי בנקב המוציא זית, שאם נעשה בו נקב שדרכו יכול לצאת זית מן הכלי, אין עליו תורת כלי ואינו חוצץ בין התנור ובין מה שבתוכו. הָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין – הכלי העשוי למשקים, שְׁעוֹרֵן בְּמִשְׁקִים – היינו בנקב הכונס משקה, שאם יכולים משקים להיכנס לכלי דרך אותו הנקב (והוא גדול מנקב המוציא משקה). בטלה מעליו תורת כלי, ושוב אינו חוצץ בפני הטומאה, הָעֲשׂוֹי לְכָךְ וּלְכָךְ – לאוכלים ולמשקים, מְטִילִים אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ, בְּכֹנֶס מִשְׁקָה – שאפילו הנקב כונס משקה בלבד (כמו שבארנו לעיל). אין הכלי חוצץ בפני הטומאה.

באור משנה ג

סְרִידָה – מין עריבה ששימשה ללישת בצק (הערוך); ויש מפרשים: כלי העשוי מעשה רשת (פירוש הגאונים; רמב"ם), שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל פִּי הַתְּנוּרָה, וְשׁוֹקֶעֶת לְתוֹכוֹ – לתוך חלל התנור, ושפתה למעלה (תפארת ישראל; "משנה אחרונה"), וְאֵין לָהּ גְפִים – היינו אוננים (הערוך), ויש מבארים: גפיים – מחיצות מסביב, מסגרות (הר"ש), הַשְּׂרִץ בְּתוֹכָהּ – אם נמצא שרץ בתוך הסרידה, הַתְּנוּרָה טָמְאָה – לפי שאין הסרידה חשובה כלי, ולכן אינה חוצצת בפני הטומאה; הַשְּׂרִץ בְּתְנוּרָה – אם נמצא השרץ בתוך התנור, אֶכְלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ – שבתוך הסרידה, טָמְאִין – מטמאת אויר התנור, שְׁאֵין מְצִילִין מִיד כָּלִי חָרָס – מלהיטמא באויר כלי חרס, משום "תוך תוכו", אֲלָא פְלִים – והסרידה, הואיל ואין לה אוננים, אינה חשובה כלי; והמפרשים, ש"גפיים" היינו מחיצות, כלומר סרידה זו היא כלי שאין לו "תוך", מבארים כאן: שאין מצילין מיד כלי חרס אלא כלים – שיש

בענין ששינו ברישא: חבית שהיא מלאה משקין טהורין. מבאר במפרשים, שהוא הדין לחבית מלאה אוכלים טהורים, אלא הואיל ובסיפא מדובר דווקא במשקה טופח שבשולי החבית. שהרי אין דרך אוכלים להישאר בשולי החבית הכפוייה, לפיכך נקטה המשנה גם ברישא: שהיא מלאה משקין: או גם משום המשנה הבאה, שמדובר שם דווקא במשקים (תוספות יום טוב). ויש מבארים, שמשנתנו נקטה "משקים" להשיעור שאף החבית טהורה, שאילו היו המשקים נטמאים, היו אלו מטמאים את החבית, לפי שמשקה מטמא כלי מגזירת חכמים (תרג"א: "תפארת ישראל").

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

ממכתב ח"י אלול, תשי"ח

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף כט ע"ב: שנינו במשנה: **בְּחֵמִישֵׁי חוֹזְרִין לְכַסְדָּרָן וכו'.**

מבררת הגמרא: לְכַסְדָּר מֵאֵי חוֹזְרִים לאחר גמר קריאת ארבע פרשיות. מביאה הגמרא מחלוקת בזה: **רַבִּי אֲמִי אָמַר, לְכַסְדָּר פְּרָשִׁיּוֹת** השבוע **הוא חוֹזֵר**, שבשבתות שקורא ארבע פרשיות, אינו קורא פרשת השבוע. **רַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר, לְכַסְדָּר תַּפְסְרוֹת** שבכל שבוע **הוא חוֹזֵר**, שגם בשבתות אלו קורא פרשת השבוע, ולאחריה מוסיף קריאת הפרשיות, ומפטיר בענין שבו סיים.

ראה לרבי אמי: **אָמַר אֲבִי, בְּיוֹתֵיהֶם דְּרַבִּי אֲמִי מִסְתַּבְּרָא, דִּתְנִן** במשנתנו, **לְכַסְדָּר מַפְסִיקִין** מלקרות בפרשת השבוע וקוראים מעין המאורע, **לְרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים, לְחִנּוּכָה, וּלְפִנּוּסִים, לְתַעֲנִיּוֹת, וּלְמַעֲמָדוֹת, וְלִיּוֹם הַכְּפֻרִים. כְּשֶׁלֹּא לְמֶאֱנָן דְּאָמַר לְכַסְדָּר פְּרָשִׁיּוֹת הוא חוֹזֵר**, שבארבע פרשיות נדחית הקריאה מפניהן, הֵינֵנו שגם בכל זמנים אלו נדחית הקריאה בפרשת השבוע מפניהם, ושייך לומר חוזר לסדר הפרשיות משום **דְּאִיכָא פְּרָשָׁה בְּחוּל** - שקוראים בפרשת השבוע גם בחול בשני ובחמישי, **אֲלָא לְמֶאֱנָן דְּאָמַר לְכַסְדָּר תַּפְסְרוֹת הוא חוֹזֵר** ואין הקריאה נדחית מפני ארבע פרשיות, קשה כיצד ניתן לומר שגם בזמנים אלו שהם בחול מפסיקים בהפטרות, וכי **תַּפְסְרָה בְּחוּל מִי אִיכָא.**

תירוץ דעת רבי ירמיה: **וְאִידֵךְ** - והחולק יתרץ המשנה, **הָא כְּדֵאִיתָא וְהָא כְּדֵאִיתָא** - כל אופן כדנינו, כלומר, בחול שיש רק קריאה בלא הפטרה, נדחית הקריאה מפני קריאת זמנים אלו, ובשבת שיש גם הפטרה, נדחית רק ההפטרה וקוראים במקומה מעין המאורע.

מדברי רבי ירמיה עולה שהיכן שניתן לקרוא בתורה מעין המאורע בלא לדחות הקריאה הרגילה, עושים כך. מקשה הגמרא: **וּבְתַעֲנִיּוֹת לָמָּה לִי תַּפְסְקָה** מקריאת התורה לצורך קריאת התענית, הרי ניתן לקיים שניהם, והיינו **לִיקְרֵי מַצְפָּרָא בְּעֵינָא דְּיוֹמָא** בקריאת שני וחמישי, **וְרַק בְּמִנְחָה יִקְרָא בְּפִרְשָׁתָא תַּעֲנִיָּתָא.**

מתרצת הגמרא: אכן אם היו קוראים בתורה בשחרית של תענית לא היתה נדחית קריאה זו מפני קריאת התענית, אלא שבתענית אין קריאת התורה כלל בשחרית, **וּמִסְיַע לִיָּה לְרַב הוֹנָא** הסובר שבתעניות לא היו קוראים בתורה בשחרית, **דְּאָמַר רַב הוֹנָא, מַצְפָּרָא של יום התענית בְּיּוֹמָא** - מתאספים אנשי העיר ובודקים אם יש בידם עבירה ומזהירים שיחדלו ממנה, ואין פנאי לקרוא אז בתורה. מבארת הגמרא: **חִיכִי עֲבָדֵינוּ** בסדר יום התענית. **אָמַר אֲבִי, מַצְפָּרָא עד לְפִלְגִיָּה דְּיוֹמָא** - חצות

היום, **מְעֵינֵינוּ בְּמִילֵי דְּמָתָא** - בודקים את מעשי אנשי העיר ומפרישים אותם מעבירות שבידם, **וּמְפִלְגִיָּה דְּיוֹמָא עד לְפִנְיָא** [ערב], **וְרִיבְעָא דְּיוֹמָא קְרָא וּמְפִטְרֵי** - רבע היום היו קוראים בתורה ומפטירים, **וְרִיבְעָא דְּיוֹמָא** האחרון **בְּעֵי רַחֲמֵי** - מבקשים רחמים בתפילת מנחה ושאר תחנונים, **שְׁנַאמֵר** כשהתענו ישראל על חטאיהם בימי עזרא (נחמיה ט ג) **וְיִקְרְאוּ בְּסֶפֶר תּוֹרַת ה'** **אֱלֹהֵיהֶם רַבִּיעִית הַיּוֹם וְרַבִּיעִית (הַיּוֹם) מִתּוֹנֵדִים וּמִשְׁתַּחֲוִים.**

שואלת הגמרא: **וְאִיפּוֹךְ אָנָּה** שהאמור בפסוק שקוראים בתורה ומתפללים הוא בחצי היום הראשון, והעיון במעשי בני העיר הוא בחצי השני. משיבה הגמרא: **לֹא סִלְקָא דְּעֵתָהּ, דְּכֵתִיב** שאמר עזרא כששמע שחטאו ישראל בנישואי נשים נכריות (עזרא ט ד) **וְאֵלֵי יֹאסֵפוּ כָּל חֵרֶד בְּדַבְרֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וְאֵינִי יוֹשֵׁב מִשּׁוּמָם עד לְמִנְחַת הָעֶרֶב, וְכֵתִיב** בהמשך (שם ט ה) **וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קָמַתִּי מִתַּעֲנִיָּתִי וגו'** וְאֶפְרָשָׁה כִּפִּי אֶל ה' אֱלֹהֵי. ומבואר שרק לפנות ערב מבקשים רחמים, ואם כן ודאי גם מה שאמר אביי שבחצי היום קוראים בתורה ומתפללים, היינו בחצי היום השני דווקא, ובחצי הראשון מעיינים במעשי בני העיר.

מה שכתב אודות סוחרים המתחרים איתו וכו'. מהעצות בזה להסיח דעת מהם, ועל־פי מה שכתוב כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, הרי סוף סוף פועל היסח הדעת ממנו ומענייניו.

ממכתב ח"י אלול, תשי"ח

1 אלא מטפס – אוחז בידיו ורגליו בכותלי הבור ועולה מן הבור,
2 ומטפס ויורד.
3 מקשה הגמרא: איני – האם הדין כן, והאמר רב יצחק אמר רב
4 יהודה אמר שמואל, לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים
5 בלבד, ואי לבהמה – ואם לא הותר הטלטול שם אלא לשתיית
6 בהמה, מה לי מים חיים מה לי מים מבושלים ממי גשמים. משיבה
7 הגמרא: שאף שלא הותר אלא לשתיית בהמה, מכל מקום בעינן
8 מידי דהוי לאדם – צריך שהמים יהיו ראויים לשתיית אדם, דכיון
9 שהמים הם אלו שמחשיבים את הפסים להיות כמחיצה, צריכים
10 הם להיות מים חשובים.
11 הגמרא מוסיפה ומבארת מתי התירו את הטלטול בין פסי ביראות:
12 גופא – נאמר בברייתא לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה בלבד
13 אבל אדם מטפס ועולה ומטפס ויורד, ואם היו כותלי הבור רחבין
14 שאז אינו יכול לטפס, אפילו לאדם נמי – גם לאדם מותר למלאות
15 מים ולהוציאם מן הבור אל בין הפסים ולשתות. ולא ימלא אדם
16 מים ויתן לפני בהמתו ויחזיק הכלי כשהיא שותה, אבל מלא הוא
17 מהבור ושופך לפני הבהמה והיא שותה מאליה.
18 מקשה הגמרא: מתקין לה רב עקיבא, אם כן שאסור להשקות את
19 בהמתו על שפת הבור, מה הועיל פסי ביראות. תמדה הגמרא: וכי
20 אתה מקשה מה הועיל, והרי הם הועילו למלאות מהן, שהרי בלא
21 זה אסור כלל להוציא מן הבור אל שפתו, שהבור רשות היחיד
22 ושפת הבור רשות הרבים. מבארת הגמרא את קושיית רב עקיבא:
23 אלא כוונת רב עקיבא להקשות מה הועיל אם ראשית רוקבה של פרה
24 בפנים, כלומר לצורך מה הצריכה משנתנו לעיל (ה) שיהיה ראשה
25 ורובה של בהמה בתוך בין הפסים, הלא כשאנו אוחז בכלי
26 פשיטא שלא צריך ראשה ורובה, וכשאוחז בכלי הרי אסור
27 להשקותה כלל.
28 משיבה הגמרא: אמר רבי הוואי קמאי עקיבין – כאן בברייתא לא
29 מדובר בכלל על בהמה העומדת ברשות הרבים וראשה ורובה בין
30 הפסים, אלא מדובר בבהמה העומדת בבית, וחלונות פתוחים
31 לפניה לרשות הרבים, ומתוך לפניה איבוס העומד ברשות הרבים
32 נכנסה צערה טפחים ורוקבה ארבעה שהוא רשות היחיד, והבעלים
33 נותנים לה שם תבן ומספוא מרשות היחיד, והיא מוציאה ראשה
34 דרך החלון לאבוס ואוכלת. ומדובר שראשו אחד של האיבוס נכנס
35 לתוך בין הפסים וכו' וגזירה דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל ואיתי
36 לתקונה ודרא ליה לדולא בהדיה, וקא מפיק מרשות היחיד
37 לרשות הרבים, ובאה הברייתא להשמיענו, שלא ימלא מים
38 מהבור, ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים
39 ויטלטל את הדלי מעל האבוס, להניחו לפני בהמתו, ואף על גב
40 שבעלמא מותר לאדם לעמוד ברשות הרבים ולטלטל ברשות
41 היחיד, כאן אסור משום גזירה, שמא בעוד שירצה להניח הדלי על
42 ראש האבוס, יראה שראש האבוס שברשות הרבים מקולקל, ויצא
43 לרשות הרבים לתקנו, וישכח וישא עמו את הדלי, ונמצא מוציא
44 מבין הפסים לרשות הרבים. הלכך, לא יניח הדלי על האבוס
45 ויטלטלנו, אלא ישפוך המים מהדלי על האבוס, והמים ילכו
46 מאליהם עד הבהמה.
47 נאמר בתורה (שמות טז כט) 'שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו
48 ביום השביעי' מכאן למדו חכמים שאין אדם ראוי לצאת ממקומו
49 ולהלך בשבת יותר מאלפיים אמה לכל רוח, וזה הוא תחום שבת.
50 השבות מחוץ לעיר במקום ללא מחיצות יש לו ארבע אמות
51 במקומו ומשם ולהלך מודדים לו אלפיים אמה. השוהב בעיר יכול
52 ללכת את כל העיר ומסוף העיר מודדים לו אלפיים אמה לכל צד.
53 להלך בפרק משישי יבואר פרטי הדברים כיצד מודדים את תחום
54 העיר לדעת מחיצת המלוא את האלפיים אמה. כל בית היוצא מן
55 העיר אם אין בינו ובין העיר שבעים אמה ושיריים, הרי זה מצטרף
56 לעיר ונחשב כחלק ממנה ומודדים אלפיים אמה מבית זה ולהלך.
57 אם היו בורגנין וסוכות שעושים לשומרי העיר ואינו דבר קבוע
58 חוץ לעיר בתוך שבעים אמה ושיריים, מודדים את תחום העיר
59 משם ולהלך. רב ירמיה מבאר היכן נוהג דין בורגנין ודין פסי

60 ביראות: אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, אין בורגנין כבבל – בבבל
61 אין הבורגנין מצטרפים למדוד את תחום העיר מהם ולהלך, ולא
62 פסי ביראות בחוץ לארץ – ולא הותרו פסי ביראות בשאר ארצות
63 חוץ מבבל. ומסביר רב ירמיה דבריו: בורגנין כבבל לא מצטרפים,
64 משום דשכיחי בידקן – שמצויים שם שטפי מים ששופכים אותם,
65 הלכך אינם חשובים כלל. ופסי ביראות בחוץ לארץ לא התירו,
66 משום דלא שכיחי מתירבא – לא מצויים שם תלמידים ההולכים
67 ללמוד וורה מעיר לעיר, ולא התירו לטלטל בפסי ביראות אלא
68 לעולי רגלים ולכיוצא בהם, אנשים שהולכים לדבר מצוה. אבל
69 אפיקא עבדינן – אבל הפוך עושים, כלומר יש היתר פסי ביראות
70 בבבל שכן מצויים שם תלמידים, ובורגנין בחוץ לארץ מצטרפים,
71 משום שלא מצויים שם שטפונות.
72 איבא דאמרי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אמר רב ירמיה
73 בר אבא אמר רב, אין בורגנין ופסי ביראות לא כבבל ולא בחוץ
74 לארץ. ומסביר רב ירמיה דבריו, בורגנין כבבל לא מצטרפים,
75 דשכיחי בידקן, בחוץ לארץ נמי לא מצטרפים, כיון דשכיחי נגבי –
76 שמצויים שם גנבים שגונבים את הבורגנין, הלכך אינם חשובים
77 להיות כבתים. ופסי ביראות כבבל לא התירו, משום דשכיחי מאי –
78 שמצויים שם מים בשפע, ולא התירו לטלטל בפסי ביראות אלא
79 היכן שצריכים לכנס את מי הגשמים לבורות ולשתות מהם,
80 שהמים ברוחץ. ובחוץ לארץ נמי לא התירו משום דלא שכיחי
81 מתירבא.
82 הגמרא מביאה מעשה בענין בורגנין בבבל: אמר ליה רב חסדא
83 למרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא, אמרי איתיה מבריש
84 לבי גנישמתא דגניאל דהוה תלתא פריסי בשבתא – שמעתי
85 שאומרים עליכם שאתם באים מבריש [ושם מקום] לבית הכנסת
86 של דניאל בשבת, שהוא מרחק של שלוש פרסאות, והרי זה מחוץ
87 לתחום עירכם ברניש, אמאי סמיכיתו – וכי על מה אתם סומכים
88 להתלככם, אבורגנין – על הבורגנין שיש לאורך הדרך בתוך
89 שבעים אמה ושיריים מהם לזה, ומסוף הבורגנין עד לבית הכנסת
90 יש פחות מאלפיים אמה, הא אמר אביה דאבוי – הרי אבי אבך,
91 רב ירמיה בר אבא, אמר משמיה דרב, אין בורגנין מצטרפים כבבל.
92 נפק ואיתי ליה – יצא מרי בריה דרב הונא והראה לרב חסדא דהוה
93 מתווקא – אותן עיירות הריבות בין ברניש לבית הכנסת, דמפלגין
94 – שהיו בלועות, כלומר עומדות בתוך שבעים אמה ושיריים זו מזו,
95 ונשארו בהן מחיצות מהבתים שהיו שם, הלכך הן מצטרפות עם
96 העיר למדוד התחום מהן והלאה.
97 הגמרא מפרשת את דברי מרי בר מר. חסדא בשם מרי בר מר: אמר רב
98 חסדא, דריש ו-דרשו קרי בר מר, מאי דקתיב – מה הוא פירוש
99 הכתוב (תהלים קט טז) 'לכל תכלה ראיתי קץ רחקה מצותך מאד',
100 דהיינו שלכל דבר יש קץ וסוף מלבד למצותך, שהיא התורה,
101 שאין למצוא את סופה, דבר זה, אודות גודלה הרב של התורה,
102 אמרו דוד המלך, ולא פירשו כמה הוא, וכן אמרו איוב ולא פירשו,
103 וכן אמרו יחזקאל ולא פירשו, עד שבא וקרה בן עזריה הנביא ופירשו,
104 כפי שיבואר.
105 הגמרא מפרשת את דברי מרי בר מר. אומרת הגמרא: מה שאמרנו
106 שגודלה הרב של התורה אמרו דוד ולא פירשו, דקתיב (שם) 'לכל
107 תכלה ראיתי קץ רחקה מצותך מאד', שפירשו כאמור ושלכל דבר
108 שיש בעולם ראיתי קץ וסוף, אולם מצותך רחבה מאוד ואין
109 למצוא את סופה. ומה שאמרנו שאמרו איוב ולא פירשו, דקתיב
110 שאמר אודות התורה (איוב יט ט) 'ארצה מארץ מיה ורחקה מני ים',
111 ועדיין לא פירש כמה גודלה. ומה שאמרנו שאמרו יחזקאל ולא
112 פירשו, דקתיב שאמר אודות גודל מגילת תורה שבעל פה
113 שהאורחיו במראה הנבואה (יחזקאל ב ט) 'ויפרש אותה לפני והיא
114 כתובה פנים ואחור וכתוב אליה קינים וקנה ותי', היינו שראה את
115 המגילה כתובה משני צידיה, וכתובים בה 'קינים' ו'קנה' ו'תי' ואף
116 הוא לא פירש את גודל המגילה.
117 הגמרא מפרשת את הפסוק, אומרת הגמרא: 'קינים' זו שורענות
118 של צדיקים בעולם הזה, שב'קינים' כוונת הפסוק לפורענות, וכן הוא

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף כא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפא רש"י

מטפס – אוחז בידו ורגליו בכתלים ונכנס ויוצא. מטפס – קרפרר בלעז. מידי דחוי לאדם – כיון דמים משוי להו מחיצה – בעינן מים חשובין. אם היו רחבין – ואינו יכול לטפס – מותר לו למלאות ולשתות. ויתן לפניו בהפתו – הוא עצמו אינו מותר לאחוז הכלי לפניה. מה הועילו – בתמיה: הרי הועילו למלאות מן הבור, שהוא רשות היחיד. אין בורגנין בבבל – דאמר ב"כיצד מעברין

מטפס ועולה מטפס ויורד. איני?! והאמר רב יצחק, אמר רב יהודה, אמר שמואל: לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד. ואי לבהמה – מה לי חיים מה לי מכוונסין? פועין מידי דחוי לאדם. גופא: לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה בלבד, אכל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד, ואם היו רחבין – אפילו לאדם נמי. ולא ימלא אדם מים ויתן לפניו בהמות, אכל ממלא הוא ושוף לפניו בהמה ושותה מאליה. מתקין לה רב עקיבא: אם פן מה הועילו פסי ביראות? מה הועילו?! למלאות מהן! אלא: מה הועיל ראשה ורובה של פרה? אמר אביי: הכא במאי עסקינן – באיבוס העמוד ברשות הרבים, גבוה עשרה ורוחב ארבעה וראשו נכנס לבין הפסין וכו'. אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב: אין בורגנין בבבל ולא פסי ביראות בחוץ לארץ. בורגנין בבבל לא – דשכיחי בידקי, פסי ביראות בחוץ לארץ לא – דלא שכיחי מתיבתא. אכל איפכא עבדינן. איכא דאמרי, אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב: אין בורגנין ופסי ביראות, לא בבבל ולא בחוץ לארץ, בורגנין בבבל לא – דשכיחי בידקי, בחוץ לארץ נמי לא – דשכיחי גנבי. פסי ביראות בבבל לא – דשכיחי מנא, בחוץ לארץ נמי לא – דלא שכיחי מתיבתא. אמר ליה רב חסדא למרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא: אמרי אחיתו מפרגש לבי כנישתא דדניאל דהוה תלתא פרסי בשבתא, אפאי סמיכיו – אבוהי, הא אמר אבוי דאבוי מ'שמייה דרב אין בורגנין בבבל! נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא, דמבדלען בשבועים אמה ושיריים. אמר רב חסדא, דירש מרי בר מר: מאי דכתיב: "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד", דבר זה אמרו דוד ולא פירשו, אמרו איוב ולא פירשו, אמרו יחזקאל ולא פירשו, עד שבא זכריה בן עדי ופירשו. אמרו דוד ולא פירשו, דכתיב: "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד", אמרו איוב ולא פירשו – דכתיב: "איופה מארץ מדה ורחבה מני ים", אמרו יחזקאל ולא פירשו – דכתיב: "ויפירש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור וכתוב אליה קנים והנה והי". קנים – זו פורענותן של צדיקים בעולם הזה, וכן הוא אומר: "קנה היא וקוננה". והנה – זו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, וכן הוא אומר: "עלי הגיון כגנור". והי – זו היא פורענותן של רשעים לעתיד לבא, וכן הוא אומר: "הנה על הנה תבא". עד שבא זכריה בן עדי ופירשו, דכתיב: "ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה ארפה עשירים באמה ורחבה עשר באמה". וכי פשטת לה הויה לה עשרין בעשרין, וכתב: "היא כתובה פנים ואחור". וכי קלפת לה פמה הויה לה – איבעין בעשרין, נמצא כל העולם פולא אחר משלשת אלפים ומאתים בתורה. ואמר רב חסדא, דירש מרי בר מר: מאי דכתיב: "והנה שני דודאי תאנים מועדים מוכנים."

הבכורות

מדידי דחוי לאדם בעינן – ואובסין את הגמול דלעיל – היינו נמי במידי דחוי לאדם. אי נמי איירי ברשות היחיד, ולא בין הפסין. אי נמי הואיל ותחילת התיקון הוי במידי דחוי לאדם – שרי בכל ענין לצורך בהמה. ואם תאמר: אמאי בעינן מידי דחוי לאדם כיון דלא שרי אלא לצורך בדמה! ויש לומר: שאם דלה לצורך בהמה, ונשתירי שם – שרי לאדם. והא דאמרין בסמוך: ואם היו רחבים – לאדם נמי שרי היינו, דלולת לכתחילה לצורך אדם. אי נמי: הא דאמרין לא הותרו אלא לצורך בהמה – היינו תחילת התיקון. אבל בשבכר נתקן לצורך בהמה – שרי אף לצורך אדם לכתחילה לדלות. ואם היו רחבים – שרי לתקן אפילו לצורך אדם. ואח"כ שפיר הא דאמר לעיל: חצר שראשה נכנס לבין הפסין מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה – היינו השתא אפילו לצורך אדם. מה הועילו ראשה ורובה של פרה – ואם תאמר: הועילו דבנקט מנא ונקט לה, דאמר לעיל דשרי. וברייחא איירי בולא נקט לה, כדמוכח לעיל ויש לומר: דרב ענן משמע ליה לא ימלא – אפילו דבנקט מנא ונקט לה. אי נמי: סבירא ליה דבנקט מנא ונקט לה – לא בעינן ראשה ורובה.

אחוי ליה דק מתוותא – משמע דכפרים קטנים מקרו מתוותא. דהואיל ולא היו יודעים מכלל דקטנים היו. ובפרק קמא דנעין (א.א.) קרי לעירות גדולות מתוותא. דקא אמרינן: מתוותא דארעא דישאל קא חשיב, גבי קנה ודימונה וערערה. ומתוך כך נראה דאין להקפיד מה שכתבין בגמ' "מתא פלוגי", בין עיר גדולה בין עיר קטנה. ומיהו, בקונטרס פירש כאן: מתוותא – עיירות חריבות. ולפי זה אין ראיה, דשנא גדולות היו, ולפי שנחרבו לא היו ידועות.

אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה – בסלוק "אז ראית וספרתי" יסוד רבי אליעזר הקליר: אלפים וארבע מאות בשלש מאות. וזהו לפי שיעשה וזת שלש אמה, כמו שסיד: "והותר מוחת עד שנים בסית וארבעה אצבעות הוא הטפח והסית". ולפי חשבון דשמינתא הוי וזת חצי אמה, וכל אמה כשתחלקנה לשתי וערב יש בה ארבע ורעות. אך תימנה: כי לפי חשבון הוי לה לחלק אמה לחשע חלקים, ואז הויה בכל חלק וזת על זרת כי העולם וזת על זרת, ואז יעלה לשבעת אלפים ומאתים והוא עושה העולם וזת על אמה, וזה מנין לז' וגם סוכר דיוכל בשליש עפר הארץ – היינו שלש אמה, והוא עצמו סיה: גיאי וכל עפרה בצרדה הכיל, משמע דאצבע שליש, היינו אצבע הקרוי אמה. קרי ליה "צרדה", ורצה לפרש "וכל בשליש" באצבע שליש. ובמסכת יומא (ט"ב) קרי "צרדה" אצבע שאצל הגודל, ו"צרדה" היינו צרה דא, של אגודל.

מפני

אליה קנים והנה והי. קנים – זו פורענותן של צדיקים בעולם הזה, וכן הוא אומר: "קנה היא וקוננה". והנה – זו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, וכן הוא אומר: "עלי הגיון כגנור". והי – זו היא פורענותן של רשעים לעתיד לבא, וכן הוא אומר: "הנה על הנה תבא". עד שבא זכריה בן עדי ופירשו, דכתיב: "ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה ארפה עשירים באמה ורחבה עשר באמה". וכי פשטת לה הויה לה עשרין בעשרין, וכתב: "היא כתובה פנים ואחור". וכי קלפת לה פמה הויה לה – איבעין בעשרין, נמצא כל העולם פולא אחר משלשת אלפים ומאתים בתורה. ואמר רב חסדא, דירש מרי בר מר: מאי דכתיב: "והנה שני דודאי תאנים מועדים מוכנים".

מטפס – אוחז בידו ורגליו בכתלים ונכנס ויוצא. מטפס – קרפרר בלעז. מידי דחוי לאדם – כיון דמים משוי להו מחיצה – בעינן מים חשובין. אם היו רחבין – ואינו יכול לטפס – מותר לו למלאות ולשתות. ויתן לפניו בהפתו – הוא עצמו אינו מותר לאחוז הכלי לפניה. מה הועילו – בתמיה: הרי הועילו למלאות מן הבור, שהוא רשות היחיד. אין בורגנין בבבל – דאמר ב"כיצד מעברין (עירובין נהב.) אם היו בורגנין חוץ לעיר בתוך שבעים אמה ושירים – מתעברין עמה, ומורדין תחום העיר משם ולהלן. ומה הן בורגנין – סוכות שעושין שומרי העיר, ואינו דבר קבוע. וקאמר רבי ירמיה: דהך בורגנין אין בבבל. כלומר: ואין מתעברין עם העיר, דבבבל איכא בידקי דמאי ושטפי להו, הלכך לא חשיבי מידי. כחוצה לארץ – בשאר ארצות לבד בבבל. דלא שכיחי מתיבתא – להיות תלמידים חולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, ופסי ביראות לא הותרו אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהן. שהולכין לדבר מצוה. דשכיחי גנבי – דגנבי להו, הלכך לא חשיבי להיות בתים. דשכיחי מנא – ולא הותרו פסי ביראות אלא למקום שצריכין מי גשמים לבנסן ולשתות מהן. דאיכא דוחא. אמרי דקאיתו מברגש לבי כנישתא דדניאל – שמעתי שאומרים עליכם שאתם באין מברגש לבי כנישתא דדניאל בשבת. מקום היה בבבל ששם היה מתפלל דניאל דכתיב "וכיון פתיון ליה בעליתיה". אמאי קא ספכיתו אבורנין – שיש בורגנין משבועים אמה לשבועים אמה. מתוותא – עיירות חריבות, ונשאר שם מחיצות מן הבתים. ואמרין התם בפרק "כיצד מעברין" (שם נהב.) נפש שלא נפרצה, דהיינו מצבת קבר – מתעברת עם העיר, ואף על פי שאינה בית ממש. כשבועים אמה ושירים – שני שליש אמה, דהוא שיעור בית סאתים כחצר המשכן. כדאמרין לקמן (א.א.) נותנין לשון בשבועים אמה, שבעים אמה ושירים סמוך לעיר הוי עיר. לכל תכלה ראיתי קץ – דסוף כל דבר יש קץ. למצוא סופו. אבל מצותך רחבה מאד, ואין קץ לתכלה שלה. לא פירשו – איזהו קץ שיעורה. ופירשו אותה לפני – מגילת תורה שבעל פה הראתה. וכן אמרין – דקנים לשון פורענות הוא. והנה – לשון שמחה. עשרים באמה – אמה של הקדוש ברוך הוא. ורחבה עשר – כשהיא עפה, היינו כפולה. כי פשטת – לכפולתה, היא עשרים בעשרים. כי קלפת לה – דחשים קליפה זו בראש חבירתה, שיהא כל כתיבה מצד אחד. הוא לא ארבעים – אורך. ברוחב עשרים. ושמים בורת תבן – מדת עולם – חצי אמה על חצי אמה. צא וחשוב כמה חצי אמה על חצי אמה יש במגילה, ותמצא שלשת אלפים ומאתים. כיצד? עשה מעשרים אמה ורחב רצועתה של רוחב חצי אמה – הרי כאן ארבעים רצועות, וכל אחת ארבעים אמה לאורבה של מגילה – הרי אלקו ושמא את אמה אורך שהן שלשת אלפים ומאתים ורעות. דודאי תאנים – סירות נחושת מלאות תאנים. מועדים – מוכנים.

הבכורות

וכתיב: "מי מדר בשעלו מים ושמים בורת תבן וגו'". נמצא כל העולם פולא אחר משלשת אלפים ומאתים בתורה. ואמר רב חסדא, דירש מרי בר מר: מאי דכתיב: "והנה שני דודאי תאנים מועדים מוכנים".

הכבויות – תאנים חשבות הממהרות להתבשל. שאוניות – קשרות פתוח לצורך בעליהן, שאינן נבעלות לאחרים אגודות לשון אגודה לישנא אחרינא. שמגידות פתחיהן. כשרואה דם אומרת לבעלה, ויפרשו הימנה. חרשים – דברי סופרים. גם ישנים – דברי תורה. דודי צפתי – ושמרתי כל אלה לך לשמך. פעמים פעמים ניתנה – שתהא זו חדשה וזו ישנה. דברי סופרים – חרשים, שנתחדשו בכל דור ודור לגדור גדר וסיג. ויותר מהמה – לעיל מינה כתיב "דברי חכמים כדרבנות" – אלו דברי תורה שנמסרו למשה על פה, שנחלקו בהן חכמי ישראל לאחר שנתמעט הלב ושכחו. כדכתיב בספיה דקרא "נתנו מרועה אחד" זה משה. וכתיב בתריה "ויותר מהמה בני הוהר" ממה שניתן בסניי בכתב, שהוא עיקר – בני הוהר באלו שבעל פה, שגם הם עיקר. אלא

לכך לא נכתבו – שאין קץ לעשות ספרים הרבה בכל אלה. עשה ולא עשה – יש בהן שאין בהן חיוב מיתה. אבל דברי סופרים – חיובין מיתה על כולן, כדכתיב (קהלת י') "ופורץ גדר ישכנו נחש". ולזה הרבה – המלעיג עליהן – ביגיעות בשר נידון. כל החוגג בהן – בכל שעה שאדם מחזר בדברי תורה מוצא בהן טעם. הריני – שם מקום. לישנא אחרינא: שזהו טווח גריסים. וחי תלויין בחיך – שאין לי אלא מה שאתה נתן ומזמן לי. בילדותו – שהיה יכול לקבל טורח ועיניו. שלמה תיקן עירובין חצירות – וגזר שלא להציא מרשות היחיד לרשות היחיד חבירו, לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה, שלא יבוא להחריז מרשות הרבים לרשות היחיד. וחינו דכתיב "ואינן וחקר תיקן משלים" – שעשה אונים לתורה, כאנוני כלי שאוחזין אותו במ. וידים – נטילת ידיים, לעשות סייג לטהרות. כרבים – מקום שחוקים הן, וישבו גדול, ורגל ורכלן וסוחרין מצויה שם – לפיכך גזל ועריות נוהג בהן. השרה – בני בגא ועובר אדמה, ועוסקין בתורה מתוך דוחק. ספרד – גדול מפרה, כך משנה מפורשת וזוהר מן המקרא. הנצו הרמונים – גדול כל צרכן, וכבר הניח גדל סביבותיו, כעין שומר שיש לאגוזים קטנים. משל – כעם. אמריהו בסיפני פעמים – קבע לה מסורת וסימנין, בין בחיבות המקרא בין בגייסא של משנה. ועשה לה אונים – שתיקן עירובין וידים, וגזר על השניות לעריות כדמפרש ביבמות (כא,א). ועל ידי כך אוחזין ישראל במצות, שנתרחקו מן העבירה בדרך שנוח לאחזו בכלי שיש לו בית די משאין לו. שמשיכים

הבבורות והדוד האחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרוע". תאנים הפוכות – אלו צדיקים גמורים, תאנים הרעות – אלו רשעים גמורים. ואשמה תאמר אבד סכרם ובטל סיפיהם – תלמוד לומר: "הידועים נתנו ריח", אלו ואלו עתידין שיתנו ריח. דרש רבא: מאי דכתיב: "הידועים נתנו ריח" – אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חמא. "ועל פתחינו כל מגדים" – אלו בנות ישראל שמגידות פתחיהן לבעליהן. לשון אחר: שאוגדות פתחיהן לבעליהן. "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך", אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, הרבה גזירות גזרתי על עצמי ויותר ממה שגזרתי עלי – וקיימתי. אמר ליה רב חסדא לתהוא מדרבנן דתהו קא מסדר אנדרתא קמיה: מי שמייע לך "חדשים גם ישנים" מהו? אמר ליה: אלו מצות קלות ואלו מצות חמורות. אמר ליה: וכי תורה פעמים פעמים ניתנה? אלא הללו מדברי תורה, והללו מדברי סופרים. דרש רבא: מאי דכתיב: "ויותר מהמה בני הוהר עשוות ספרים הרבה וגו'" – בני! הוהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה. שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה, ודברי סופרים – כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה. שמה תאמר אם יש בהן ממש מפני מה לא נכתבו – אמר קרא "עשוות ספרים הרבה אין קץ". "ולזה הרבה יגיעת בשר". אמר רבי פפא בריה דרב אחא בר אבא משמיה דרב אחא בר עולא: מלמד שכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצוואה רותחת. מתקף לה רבא: מי פתיב "לעג"? "להג" פתיב! אלא: כל ההוגה בהן טועם טעם בשר. תנו רבנן: מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין והיה רבי יהושע הנגרי משרתו. בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורין, אמר לו: היום מוקד מרובין, שמה לחתור בית האסורין אתה צריך! שפך חצין, ונתן לו חצין. בשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע, אין אתה יודע שזקן אני וחי תלויין בחיידך? סח לו כל אותו המאורע. אמר לו: תן לי מים שאטול ידי. אמר לו: לשתות אין מניעין, ליטול ידיך מניעין? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהן מיתה, מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי. אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו. כששמעו חכמים בדבר, אמרו: מה זקנותו כך – בילדותו על אחת כמה וכמה. ומה בבית האסורין כך – שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה. אמר רב יהודה, אמר שמואל: בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידיים, יצתה בת קול ואמרה: "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני", ואומר: "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר". דרש רבא: מאי דכתיב: "לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשפיקה לפרמים נראה אם פרחת הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך". "לכה דודי נצא השדה" – אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, אל תדינני כרפים שיש בהן גזל ועריות ושבועת שווא ושבועת שקר. "נצא השדה" – בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק. "נלינה בכפרים" אל תקרי "בכפרים" אלא "בכופרים" – בא ואראך אותם שהשפעת להן טובה והן כפרו בד. "נשפיקה לפרמים" – אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. "נראה אם פרחת הגפן" – אלו בעלי מקרא. "פתח הסמדר" – אלו בעלי משנה. "הנצו הרמונים" – אלו בעלי גמרא. "שם אתן את דודי לך" – אראך בבדי וגודלי, שבה בני וגבנתי. אמר רב המנונא: מאי דכתיב: "וידבר שלשת אלפים משל והיה שירו חמשה ואלף" – מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל, על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים. דרש רבא: מאי דכתיב: "ויותר שהיה קהלת חכם עוד לימד דעת את העם [ואינן וחקר תיקן משלים הרבה]". "לימד דעת את העם" – דאגמריה בסימני טעמים, ואסברה במאי דרמי ליה. "[ואינן וחקר תיקן משלים הרבה]" – אמר עולא, אמר רבי אלעזר: פתחולה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אונים, עד שבא שלמה ועשה לה אונים. "קנוצותי תלתלים". אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא: מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות. "שחורות פערב" – בני אתה מוצאן – בני שמשיכים

בתיב, ואין לדורשו לשון לעג. אלא יש לדורשו 'להג' לשון הוגה
בתורה, ומלמד הכתוב שכל החוגג בהן ו- בדברי תורה, בכל עת
שהוא הוגה בהם הוא מועם בהם מועם בשר, והיינו שלעולם הוא
מרגע בהם טעם.
הגמרא מביאה מעשה אודות הוזהרות בדברי חכמים: תנו רבנן
בברייתא. מעשה ברבי עקיבא שהיה כבש בבית האסורין, והיה רבי
יהושע הנרסי מושרתו. בכל יום ויום היו מכניסין לו לרבי עקיבא,
מים במדה ו- בשיעור מוסרי, המספיק כדי שתיה וכדי נטילה
לסעודה. יום אחד מצא שומר בית האסורין לרבי יהושע הגרסי
שכנס לרבי עקיבא והמים בידו, אמר לו השומר לרבי יהושע,
רואה אני שהיום מימד מרובין הם מכדי הצורך לשתיה, שפא
לחתור ו- לחפור בית האסורין על ידי מים אלו אתה צריך, שעל
ידיהן אתה מרכך את הטיט ולבני הקיר. שפך השומר חצין של
מים, ונתן לו מים בשיעור הנותר שהוא חצין בלבד. כשפא -
כאשר נכנס רבי יהושע הגרסי, אמר רבי עקיבא וחצי המים בידו,
ונוכח רבי עקיבא בכמות המים המועטה, אמר לו רבי עקיבא לרבי
יהושע הגרסי, יהושע, אין אתה יודע שגזון אני וחסין תלויין בתיב,
שאין לי אלא את אשר הנך מביא לי, ומדוע הבאת מעט מים
בלבד. סח ו- סיפרו לו רבי יהושע הגרסי לרבי עקיבא כל אותו
המאורע אשר אירע לו עם השומר. אמר לו רבי עקיבא לרבי
יהושע הגרסי, תן לי מים שאפול ידי לסעודה. אמר לו רבי יהושע
הגרסי, הלא אפילו לשתות אין מועין ו- מספיקין, וכי ליטול ידיך
מיעין, בתמיה, שודאי שאין מספיקים גם לשתיה וגם לנטילה, ואם
תטול ידיך בהם, לא יסארו לך מים לשתיה. אמר לו רבי עקיבא,
מה אעשה, שהלא חייבים עליהן, על מי נטילה, כלומר על אי
נטילת ידיים, חיוב מיתה. ועל כן, מוטב שאמות מיתה עצמי, מחוסר
מים, ולא אעבור על דעת חבירי, שגזרו נטילה על אכילת פת. אמרו
ו- סיפרו, לא מעם רבי עקיבא מן הפת בלום, עד שהביא לו רבי
יהושע הגרסי מים ונטל ידי לסעודה. כששמעו הקמים דבר,
אמרו, מה בוקנתו ונולדו מפקקים וגזר בהם שבה נזהר בדברי
חכמים, עד כדי שציער עצמו בעבורם, בלידותו שהיה יכול יותר
לסבול ולהתענות, על אחת כמה וכמה שנוהר בדברי חכמים. ומה
בבית האסורין נהג כך, אף שהיה פטור מן הדין, שלא בבית האסורין
על אחת כמה וכמה שהיה נזהר בדבר.
הגמרא מביאה דברים אודות תקנת עירוב ותקנת נטילת ידיים:
אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שהיו שותין שלמה עירובין - שאין
להוציא מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת בלא עירוב,
ותיקן כן מחשש שמא יחליפו ויתירו להוציא גזר מרשות היחיד
לרשות היחיד, וכן כשתיקן נטילת ידיים שהיא סייג לטהרות,
באותה עת יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לך ישמח לבי גם
אני' (משלי כג טו), ואומר עוד (שם כו יא) 'חכם בני ושמח לבי ואשיבה
חרי' דבר'.
הגמרא מביאה דרשה מרבה על פסוקים בשיר השירים ואלו
שלפני הפסוק 'הדודאים נתנו ריח' הדרש לעיל: 'דוד רבא, מאי
דכתיב - מה היא כוונת הכתוב (שיר השירים ז יב-יג) 'לכה דודי נצא
השדה לנינה בכפרים, נשכימה לכרמים נראה אם פרחת הנפן פתח
הסמיר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך, וזה פירוש, לכה דודי
נצא השדה, אמרה בנות ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של
עולם, אל תרנינו כיושבי כרמים שיש בהן עבירות של גיל ועריות
ושבועת שוא ושבועת שקר, ועל כן לכה ונצא השדה, בא ואראה
תלמידי חכמים, שעובדים את אדמותיהם ובתוך כך עוסקין בתורה
מתוך תהקי. עלינה בכפרים, אל תהיי בכפרים' אלא 'בכפרים',
בא ואראה ורעו של עשו, שהשפעת ונתת להן מוכה והן כפרו בה.
'נשכימה לכרמים' אלו בתי בנסיות ובתי מדרשות, בהם ישבו
שורות שורות ככרם. נראה אם פרחת הנפן, אלו בעלי מקרא.
'פתח הסמיר', אלו בעלי משנה. 'נצו הרמונים', אלו בעלי גמרא.
'שם אתן את דודי לך', שם אראה בבויד' ונודלי שבת בני ובנותי,
שעליהם נאמר ההמשך 'הדודאים נתנו ריח ועל פתחיהן כל
מגדים' כנדרש לעיל.

הכפרות והדוד (ה) אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרוע,
והיינו שאחר גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר, ראה ירמיה
במראה הנבואה שני סירי נחושת מלאים תאנים, מוכנים לפני
היכל ה', באחד תאנים טובות, היינו תאנים חשובות הממהרות
להתבשל, ובאחר תאנים רעות שאינן נאכלות מרוב רעתן. 'תאנים
הטובות' אלו צדיקים גמורים, 'תאנים הרעות' אלו רשעים גמורים.
ושמא תאמר אבר ככרם וכלל סיפויים - אבדה תקותם ואין להם
למה לצפות, תלמוד לומר (שיר השירים י ד) 'הדודאים נתנו ריח',
והכוונה לאלו התלמידים בשני דודאי התאנים, שאלו ואלו עתידין
שיהיו ריח, והיינו שכולם יבקשו את פני ה'.
הגמרא מביאה דרשה אחרת אודות הפסוק האמור (שיר השירים שם)
'הדודאים נתנו ריח ועל פתחיהן כל מגדים חדשים גם ישנים דודי
צפנתי לך: דוד רבא, מאי דכתיב - מה היא כוונת הפסוק 'הדודאים
נתנו ריח', אלו בחורי ישראל שלא מעטו מעט חטא. ועל פתחיהן
כל מגדים, אלו בנות ישראל, שפניות פתחיהן ו- פתחו נדה
לבעליהן - כשרואה דם מספרה זאת לבעלה בכדי שיפרוש הימנה.
לשנא אחרת - לשון אחרת, שאומרות ו- קושרות פתחיהן לצורך
בעליהן, שאינן נבעלות לאחרים. 'חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך',
'חדשים' הם גזירות חכמים שנתחדשו בכל דור דור להיות גדר
ולסייג מפני העבירה, 'ישנים' הם דברי התורה עצמם, 'דודי צפנתי
לך', היינו שצפנתי ושמרתי כל אלו לשמך, שאמרה בנות ישראל
לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, הרבה נודות נותרת על
עצמי יותר ממה שצוית עלי, וקניתיים.
הגמרא מביאה משא ומתן אודות ביאור הפסוק 'חדשים גם
ישנים: אמר ליה רב חסדא להווא מדברין ו- לאותו חכם דהנה קא
מסדר אנפיקא קמיה - שהיה מסדר דברי אגדה לפניו, מי שמעי לך
- האם שמעת אודות הפסוק 'חדשים גם ישנים', מהו ביאורו. אמר
ליה אותו חכם לרב חסדא, 'חדשים' אלו מצות קלות וישנים' אלו
מצות המורות, שאומרת כנסת ישראל שהיא מקיימתן. אמר ליה
רב חסדא, וכן התורה פקדים פקדים ו- כמה פעמים יתנה, שעל
כן יתפרש הפסוק שחלק ממצותיה הן ישנות וחלק אחר הן
חדשות, וחלא לא יתכן לומר כן. אלא חללו, 'ישנים' הן מדברי
תורה, וחללו, 'חדשים' הן מדברי סופרים ו- חכמים.
דרשה נוספת מרבה: דוד רבא, מאי דכתיב - מה היא כוונת הכתוב
(קהלת יב יב) 'ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה וגו' אין קץ
ולזה הרבה יגיעת בשר', שלפני כן נאמר (שם פסוק יא), 'דברי חכמים
כפרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחר',
והכוונה לדברי התורה שנמסרו למשה בעל פה, וזהו מה שכתב
שניתנו מרועה אחד שהוא משה רבינו, אלא שנחלקו בהם חכמי
ישראל לאחר שנתמעטו הלבבות ונשכחו, ובא הפסוק שלאחריו
ואומר 'ויותר מהמה בני הזהר', כלומר, בני, הזהר בדברי סופרים
ו- חכמים לקיימם, יותר מאשר הנך נזהר בדברי תורה שבכתב
שניתנה בסיני, שדברי תורה יש בהן כאלו שאין בהם אלא מצות
עשה וכן יש שאין בהם אלא מצות לא תעשה, ואולם דברי סופרים
חמורים יותר, שכל העובר על דברי סופרים חייב מיתה בידי שמים,
שנאמר (קהלת יח ט) 'ופרץ גדר ישכנו נחש', שהפוצץ גדר שמרו
חכמים נענש בנשיכת נחש. שמא תאמר, אם אכן יש בהן ממש,
בדברי סופרים, מפני מה לא נכתבו בתורה במפורש, תשובתך היא
שעל כך אמר קרא ו- נאמר בפסוק 'עשות ספרים הרבה אין קץ',
שאי אפשר לכתוב את כל דברי הסופרים, שאין קץ לספרים
הנצרכים לכותבם.
הגמרא דורשת את סיום הפסוק האמור: עוד נאמר בפסוק (שם יב
י) 'ולזה הרבה יגיעת בשר', אמר רב פפא בריה ו- בנו דרב אחא בר
אדא משמיה ו- משמון דרב אחא בר עקיבא, הכתוב מלמד שכל
המלעיג ו- הלועג על דברי חכמים, נידון בצואה רותחת, שכך יש
לדרוש את הפסוק, שהמלעיג על דברי החכמים ושהוכרו בפסוק
הקודם, נידון ביגיעת בשר, והיא צואה.
הגמרא דוחה דרשה זו: מתקין ו- מקשהו לה רבא, מי בתיב לעני,
שעל כן דרשת שהכתוב מדבר בלועג על דברי חכמים, הלא 'להג'

משיעור זה אין לחשוש, ולא גזרינן [ואין אנו גוזרים] דילמא אתי
 לטלטולי – שמוא יבוא לטלטל יותר מבית סאתים בקרפף [דעלמא]
 – בקרפף הגדול מבית סאתים, לפי שאין הוא עשוי ללמוד מכאן
 להתיר שם, או דילמא אדם נותן עיניו בקמיצתו, כלומר, מכל היקף
 המחיצות הוא עשוי ללמוד להתיר בקרפף, ועל כן גזרינן – אנו
 גוזרים שלא יתירו הפסים את הטלטול, כל שההיקף כולו כולל
 השטח שמחוץ לבור, גדול מבית סאתים, דילמא אתי לאחלופי –
 שמוא יבוא להחליף ולהתיר גם ביותר מבית סאתים בקרפף.
 הגמרא מביאה ברייתא בכדי להביא ממנה ראייה לספק האמור:
 תא שמע ראייה לספק זה, נאמר בברייתא, כמה הן מקורבין הפסים
 לבור, כלומר, עד כמה ניתן לקרובם אליו, עד כדי שיעור שיכנסו
 בשטח זה ראשה ורופה של פרה הבאה לשנות מן הבור. וכמה הן
 מקורבין הפסים מהבור, כלומר, עד כמה ניתן להרחיקם ממנו,
 אפילו עד שיעור של בית בור ואפילו בית פוריים. רבי יהודה אומר,
 עד שיעור של בית סאתים מותר, אבל יותר מבית סאתים אסור.
 אומר לו לרבי יהודה, אי אמה מודה ביד של בהמות בשדה וסתר
 ודיר של בהמות בעיר? ומוקצה ומוקצה – מקום רחב מאחורי הבית וחסר
 שלפני הבית, שאפילו גודלם הוא בית המשת פורים ובית עשרת
 פורים, שמוקד לטלטל בהם. ואם הותר שם אף בשטח הגדול
 מבית סאתים, מדוע לא תתיר גם כאן באופן זה. אומר להם רבי
 יהודה, אין ללמוד מדיר וסתר ומוקצה וחצר לכאן, לפי שזו
 מחיצה, כלומר, היתרם של אלו הוא מפני שמחיצה מוהרת
 מקיפתם, ואילו המתירים את הטלטול סביב הבור, הם פסין בלבד,
 שאינם מחיצה גמורה, ועל כן יש לגזור בהם שמוא מתוך כך יבואו
 להתיר גם קרפף בשיעור הגדול מבית סאתים. רבי שמעון בן אלקנה
 אומר, כאשר שטח הבור הוא בית סאתים אבית סאתים, כלומר
 שטח של בית סאתים מרובע, מותר לטלטל בין הפסים, ולא כאשר
 שטחו גדול יותר, ולא אומר להחליף את ההיקף מן הבור, אלא כדי
 ראשה ורופה של פרה ולא יותר. בדבריו מפורש ששיעור בית
 סאתים נאמר בבור בלבד, ואין צורך להכליל בחשבון הסאתים
 גם את שתי האמות שמחוצה לו.
 הגמרא מבארת את הראיה מהברייתא. אומרת הגמרא: תא
 מוקצה – הלא ממה שאמר רבי שמעון בן אלקנה שהשיעור של
 בית סאתים הוא בבור בלבד ולא בשטח שבין הפסין, שגם אם יש
 בבור לבדו שטח של סאתים מותר לטלטל מחוצה לו, אף שהשטח
 המוקף גדול מבית סאתים, מכלל – יש ללמוד מכך, דרבי יהודה
 החולק עליו, ואומר שאין לטלטל ביותר מבית סאתים, שבור ופסין
 קאמר, שאף אם אין בבור שיעור של סאתים, אם יש שיעור זה
 בשטח כולו, אין לטלטל שם.
 הגמרא דוחה את הראיה: ולא היא – אין ראייה מן הברייתא,
 שאפשר לומר שרבי יהודה שאמר שאין לטלטל ביותר מבית
 סאתים, שיעור בבור בלא פסין קאמר.
 שואלת הגמרא: אי הכי – אם נאמר כך, הלא היינו – זו ממש שיטתו
 דרבי שמעון בן אלקנה, שאמר במפורש שהשיעור הוא בבור לבדו,
 ובמה נחלקו.
 משיבה הגמרא: איבא ביניהו – ההבדל ביניהם הוא בבור אריך
 קאין ו-ארוך וצר? שאינו מרובע. לדעת רבי יהודה אין השיעור
 תלוי אלא בגודלו של הבור, שלא יהיה יותר מבית סאתים, אך אין
 צורך שיהיה רבוע, ואילו לדעת רבי שמעון בן אלעזר שאמר
 שהשיעור הוא 'בית סאתים אבית סאתים', לא הותרו פסי ביראות
 בבור שהוא בית סאתים, אלא כאשר השטח רבוע.
 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: כלל אומר רבי שמעון בן
 אלקנה, כל אור – מקום רחב ואינו מקורה. שמשמישו
 ו-ששימשו לדירה, כלומר לכניסה ויציאה של אדם תמיד, כגון
 דיר וסתר מוקצה וחסר, אפילו שטחה הוא בית המשת פורים ובית
 עשרת פורים, מותר לטלטל בה, שהרי הוא מקום דירה ואין שיעור
 לגודלה. וכל דירה – מקום מקורה, שמשמישו לאור – ששימושה
 לשמירת המקום הפתוח שמחוצה לה, כגון בורגנין ששכדות –

שמשכים [בשחרית] ויפצרים [בערב] עליהן לבית המדרש, היינו
 ללמוד בו בבוקר ובערב. רבה אומר, התיבות 'שחרות כעורב/
 נדרשות כמשמען, במי אתה מוצאם לדברי התורה, כמי שמרוב
 עמלו בתורה משחר פניו עליהן בעורב זה שהוא שחר. רבה אומר,
 במי אתה מוצאם לדברי תורה, כמי שמשכים עצמו אכזרי על בניו
 ועל בני ביתו בעורב זה שהוא אכזרי על בניו, כי הוא – כמעשה זה,
 דרב אדא בר מתנא הוה קאמיל לבי רב – פנה לילך אל הישיבה
 ללמוד תורה, אמה ליה דבייתו ו-משינו? ונקי דידך מאי אעביד
 להו – מה אעשה לילדיך והיאך אזון אותם. אומר לה, מי שלימו
 קורמי פאנאמא – האם לא נותרו ירקות באגם [מקום מים עומדים
 שגדלים צמחים בהם].

דרשה אחרת: נאמר אודות הקב"ה (דברים יז) 'משלם לשונאיו אל
 פניו להאבדו', אומר רבי יהושע בן לוי, אילמלא ו-אם לא היה
 מקרה כתוב 'אל פניו', אי אפשר היה לאומר, שנאמר כאן
 שהקב"ה הוא כבכול כהדים שנושא משו על פניו ומבקש להשליכו
 ממנו, והיינו שהקב"ה ממחר לשלם לרשע על מעט המעשים
 הטובים שעשה, על מנת להאבדו לעולם הבא.

עוד נאמר (שם) 'לא יאחר לשונאיו', אומר רבי אילא, דווקא לשונאיו,
 להם הוא ולא יאחר לשלם להם, אבל יאחר לצדיקים גמורים, שלא
 לתת להם שכרם בעולם הזה. והיינו – ואילו הן הדברים דאמר רבי
 יהושע בן לוי, מאי דכתיב – מה היא כוונת הכתוב (דברים יז)
 'ושמרת את המקהה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך
 היום לעשותם', היינו שחיום, בעולם הזה, הוא העת לעשותם, ולא
 למקח בעולם הבא. לעשותם, שאין קיום מצוות לאחר מיתה. עוד
 יש ללמוד מן הפסוק, היום לעשותם, ולמקח למקח שגם, וכאמור
 שאין הצדיקים מקבלים שכרם בעולם הזה.

אמר רבי חני ואיתימא ו-ויש אומרים שאמר זאת? רבי שמואל בר
 נחמני, מאי דכתיב – מה היא כוונת הכתוב (שמות לד) 'אך אפים'
 לשון רבים, הלא 'אך אף' כפני ליה ו-היה צריך לומר, שמשמעו
 הוא שמאריך את כעסו ואינו נפרע מיד. אלא ממה שכתבה תורה
 'אפים' יש ללמוד שהוא לשון פנים, שמאריך פניו, והיינו אך
 אפים לצדיקים, שמאריך להם את פניו השוחקות ואינו משלם
 שכרם מיד, ואך אפים לרשעים, שמאריך להם את פניו הוועמות
 ואינו נפרע מהם מיד.

שינו במשנה: רבי יהודה אומר, לא אמרו שפסי ביראות מתירים
 את הטלטול בשטח שביניהם בכל גודל שהוא, אלא רק אם השטח
 הוא עד גודל של בית סאתים וכו' – מקום זריעת תבואה בשיעור
 סאתים, שהוא שטח של מאה אמה על חמישים אמה, שאין
 להתיר על ידם לטלטל כאשר השטח גדול יותר.
 הגמרא מבררת את דברי רבי יהודה: איבא ליה – נסתפקו בני
 הישיבה, האם השיעור בית סאתים שאמר רבי יהודה, בבור ופסין
 קאמר, שאין פסי ביראות מתירים אלא כאשר כל השטח שביניהם,
 כולל הבור והמקום שבינו לפסים, שהוא שתי אמות, מגיע לבית
 סאתים בלבד ולא יותר, או דילמא שיעור בית סאתים שאמר, בבור
 ולא פסין קאמר, שמה שאמר הוא שאין פסי ביראות מתירים אלא
 אם שטח הבור מגיע עד לכדי בית סאתים ולא יותר, ומה שמחוצה
 לו אין נכלל בחשבון, שאף אם יש סאתים בבור לבדו, מותר
 הטלטול בין הפסים, אפילו שהשטח שביניהם כולו, הבור ומה
 שמחוצה לו, גדול מבית סאתים.

הגמרא מבארת את צדדי הספק: הטעם שלדעת רבי יהודה אין
 פסי ביראות מתירים אלא עד שטח של בית סאתים, הוא מפני
 שאם יתירו שטח גדול יותר, יש לחשוש שמוא יבוא אדם להתיר
 את הטלטול גם בקרפף הגדול מבית סאתים. ומעתה יש להסתפק,
 האם אדם נותן עיניו בביתו, כלומר, שמדירת הבור הוא עשוי
 ללמוד להתיר בקרפף, ועל כן אין סברא לגזור שלא יועילו פסי
 הביראות אלא כאשר הבור עצמו גדול משיעור בית סאתים, שמוא
 ילמד מכך להתיר גם בקרפף בשיעור זה, ואילו כאשר בבור עצמו
 אין יותר מסאתים, אף שהשטח שבין הפסים בצירוף הבור גדול

עירובין. פרק שני – עושיין פסין דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפה

תוספות

שפסבס ופערב – "שחרות" – לשון שחרית, "בערב" – לשון ערבית; ערב אבזרי על בניו כדכתיב (תהלים קמז) "לבני ערב אשר יקראו", והקדוש ברוך הוא מזמין לזון יתושים ונכנסין לתוך פיהן. קורבי – ירקות, לישנא אחרינא; גמי לח. כי עקרת לההוא רכיבא דאית ביה טעמיה ליה ועבדי רפתא. באלוף בית דרבי מכיר מצאתיה. אל פניו – של הקדוש ברוך הוא, ודומה לו כמשאוי לפניו.

אדך אפים לצדיקים ולרשעים – אפים שזוקות מאריך לצדיקים עד לעתיד, וזמנות לרשעים. ומאחר פורענותם עד לעולם הבא, וגם זה לטובה – שיש להם שהות לחזור בתשובה כדמשמע ב"חלק" (סנהדרין קיא,א) דהוי נמי לטובה.

או דלמא בור בלא פסין קאמר – פירוש ופסין לא דהו מרוחקין מן הבור אלא כדי ראשה ורובה של פרה. אבל אין לפרש דפסין נמי, אי בעי מרחיק עד בית סאתים, מדקאמרין בסמוך. אי הכי – מאי בנייהו? בין לרבי שמעון בין לרבי יהודה. ולפי זה טובא איכא בנייהו, דרבי שמעון לא שרי אלא להרחיק כדי ראשה ורובה של פרה, ורבי יהודה מתיר עד בית סאתים אלא ודאי גם רבי יהודה לא שרי להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה, אף על גב דאדם נותן עינו בבור ואלא במחיצה – אין להחיר יותר.

בור ופסין קאמר – דהא דאמר בפרקין (כה,א) קרפף יותר מבית סאתים ונגה עמוד גבה עשרה ורחב ארבעה מיעוט, הכי נמי האי בור למה לא הוי מיעוט? ויש לומר: דהתם במחיצות טובות, אבל בפסין – לא התירו בין הכל אלא בית סאתים.

והא אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה – ואם תאמר: שאני ירושלים דהוה רחבה שש עשרה אמות, ופסין ליכא אלא שלש עשרה ושלישו ויש לומר: דהואיל ויהוה לירושלים צורת הפתח, דחשיב במחיצה, כדאמר בפרק קמא (יא,א). ואם יש לו צורת הפתח – אין צריך למעט, לא היה לרבים דבקעי לבטל המחיצה. ואפילו לרב דאתניה "צריך למעט", מודה הוא דמן התורה מהני. תדע, דהא פיאה מתרת בכלאים אפילו יותר מעשר. ולפי פירוש אחר דפירשתי (ו,א) גבי יתר על כן – נחא.

חייבין עליה משום רשות הרבים – ואם תאמר: כיון דמסקינן דרבי יוחנן סבר ליה כרבי יהודה, אמאי חייבין עליה משום רשות הרבים? הא אית ליה שתי מחיצות דאורייתא! ויש לומר: דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין, וחיבין עליה משום רשות הרבים לעמוד באמצע הפילוש דליכא מחיצה.

קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה – קא סלקא דעתיה דמקשה דלרבי יהודה שלש מחיצות דאורייתא. ולחי וקורה משום מחיצה, אלמא לא אתו רבים ומבטלי מחיצה! דאי שתי מחיצות דאורייתא – לא הוה פריך מידי. ומשני: קסבר שתי מחיצות דאורייתא. אי נמי: אפילו קסבר שלש מחיצות דאורייתא – לא אתו רבים ומבטלי מחיצה שלישית, כיון דאיכא שתי מחיצות שלמות.

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא – הוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדרבי יהודה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא – מודה ליה. אילימא

גמרא רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרנוויהו: פאן הוירעך פוהן של מחיצות. פאן וסבירא ליה! והאמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: ירושלים אילמלא דלתותיה נגעלות פלילה חייבין עליה משום רשות הרבים! אלא: פאן ולא סבירא ליה. ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה, ורמי דרבנן אדרבנן. דתנאי: יתר על פן אמר רבי יהודה: מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים – עושה לו לחי מפאן ולחי מפאן, או קורה מפאן וקורה מפאן, ונושא ונותן באמצע. אמרו לו: אין מערבין רשות הרבים בקד. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן! דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם: דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא – ליכא שתי מחיצות מעלייתא. דרבנן אדרבנן [נמי] לא קשיא: הכא – איכא שם ארבע מחיצות, התם – ליכא שם ארבע מחיצות. אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות הרבים. יתיב רב דימי וקאמר ליה להא שמעתא. אמר ליה אביי לרב דימי: מאי טעמא?

ולא למחר לעשותם – שלאחר מיתה לעתיד לבא, אם בא לקיים מצות – אינו מועיל. דמי שטרח בערב שבת – יאכל בשבת, כדאמר במסכת על גבי אפים – משמע: פנים, בין שזוקות בין ועזמות, אפים שזוקות מאריך ומאחר לצדיקים לעתיד לבא, ואפים ועזמות מאריך לרשעים, ומאחר פורענותם לעולם הבא. בור ופסין – רוחב הבור עם חלל היקף הפסין דירחוקין שתי אמות. או דילמא אור – לחודיה שרי בבית סאתים, לבד הרחקת שתי אמות. אדם נותן עינו בבור – ואם כן ללמוד מכאן דיותר למקום אחר – מן הבור הוא למד, ודאי אינו אלא בית סאתים, הלכך, אף על פי שזוקק יותר על כן – לא אתו למישרי קרפף יותר מבית סאתים דעלמא, שלא הוה חוקק לדעה. או דילמא במחיצתו אדם נותן עינו – ואם כן ללמוד מכאן דיותר למקום אחר – מן המחיצה ילמוד, הלכך, אתי למישרי בעלמא יותר מבית סאתים, אי שרית הכא, לא אמרי להרחיק – ההיקף לבד בית סאתים של רוחב הבור, אלא שתי אמות. אריך וקסין – מאה על חמשים דהוה סאתים כחצר המשכן לרבי יהודה, אף על פי שאינו מרובע – מותר, ובלבד שלא ידא בין ארכו ורחבו יותר מבית סאתים. ולרבי שמעון בעינן מרובע, כדאמר בהדיא: בית סאתים על בית סאתים, דהוי שבעים אמה ושרירים על שבעים אמה ושרירים, כדאמר בהאי פירקין (כג,א) קטן – קצר ברחבו כל אור – אף על פי שאינו מקורה, אם תשמישו לדירת אדם לכניסה ולציאה תמיד. וכל דירה – שהיא מכוסה בגג, ודיא עשויה לשמירת אור שחוצה לה.

משנה גמרא חייבין עליה – אלמא: אתו רבים ומבטלי מחיצה. הכא איכא שם

אירבע מחיצות – שיש שתי אמות היכר היקף דופן לכל רוח. סולמא דצור – סלע הר הבק

סביב

[לעלות

בור ולא פסין – מכלל דרבי יהודה בור ופסין קאמר! ולא היא, רבי יהודה בור בלא פסין קאמר. אי הכי, היינו דרבי שמעון בן אלעזר! איכא בינייהו אריך וקסין. כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר: כל אור ששתמישו לדירה, בגון דיר וסתר מוקצה וחסר, אפילו בית חמשת פורים ובית עשרת פורים – מותר. וכל דירה ששתמישה לאור, בגון בורגנין שפשודות, בית סאתים – מותר, יתר מבית סאתים – אסור. משנה רבי יהודה אומר: אם היה דרך רשות

הרבים מפסקתן – וסלקנה לצדידין. ויחמשים אומרים: אינו צריך. **גמרא** רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרנוויהו: פאן הוירעך פוהן של מחיצות. פאן וסבירא ליה! והאמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: ירושלים אילמלא דלתותיה נגעלות פלילה חייבין עליה משום רשות הרבים! אלא: פאן ולא סבירא ליה. ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה, ורמי דרבנן אדרבנן. דתנאי: יתר על פן אמר רבי יהודה: מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים – עושה לו לחי מפאן ולחי מפאן, או קורה מפאן וקורה מפאן, ונושא ונותן באמצע. אמרו לו: אין מערבין רשות הרבים בקד. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן! דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם: דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא – ליכא שתי מחיצות מעלייתא. דרבנן אדרבנן [נמי] לא קשיא: הכא – איכא שם ארבע מחיצות, התם – ליכא שם ארבע מחיצות. אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות הרבים. יתיב רב דימי וקאמר ליה להא שמעתא. אמר ליה אביי לרב דימי: מאי טעמא?

אילימא משום דמקיף סולמא דצור – הוה מצי לאקשויי מרבי יוחנן גופיה, דאמר לעיל: ירושלים, אלמלא דלתותיה געולות בלילה – חייבין עליה משום רשות הרבים. ושמו: התם הוי אליבא דרבי יהודה, דאית ליה דאיתו רבים ומבטלי מחיצה, והבא אליבא דרבנן. **דילמא** מעלות ומורדות קאמרת – דהוקא בארץ ישראל, כדמפרש טעמא בסמוך: ידועש אוהב ישראל היה. אבל בחוצה לארץ –

אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור מהך גיפא
ומחתנא דגדר מהך גיפא – בבבלי נמי מקיף לה פרת
מהך גיפא וריגלת מהאי גיפא. דכילא עלמא נמי
מקיף אוקיינוס! דילמא מעלות ומורדות קאמרת?
אמר ליה: קרקפנא חזיתיה לרישך בי עמודי כי אמר
רבי יוחנן להא שמשעתא. איתמר נמי, כי אתא רבין
אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רבי אבהו, אמר
רבי יוחנן: מעלות ומורדות שפארין ישראל אין חייבין
עליהן משום רשות הרבים, לפי שאין כדגלי מדבר.
בעא מיניה רחבה מרבא: תל המתלקט עשרה מתוך
ארבע, ורבים בוקעין בו, חייבין עליו משום רשות
הרבים או אין חייבין עליו? אליבא דרבנן לא תיבעי
לך, השתא ומה התם דניחא תשמישיתיה, אמרי רבנן
לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניהא
תשמישיתיה – לא כל שכן. כי תיבעי לך אליבא
דרבי יהודה, מאי? התם הוא דניחא תשמישיתיה,
הכא הוא דלא ניהא תשמישיתיה – לא אתו רבים
ומבטלי מחיצתא, או דילמא לא שנא? אמר ליה:
חייבין. ואפילו עולין לו בחבל? אמר ליה: אין. ואפילו
במעלות בית מרון? אמר ליה: אין. איתבייה: חצר
שהרבים נכנסין לה בזה ויוצאין בזה – רשות הרבים

לפומא ורשות היחיד לשבת. מני? אילימא רבנן – השתא ומה התם דניחא תשמישיתיה
אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, הכא דלא ניהא תשמישיתיה – לא כל שכן!
אלא לאו – רבי יהודה היא! לא, לעולם רבנן, ורשות הרבים לפומא איצטריכא ליה.
תא שמע: מבואות המפולשות בבורות בשחין ובמערות רשות היחיד לשבת, ורשות
הרבים לפומא. בבורות סלקא דעתך? אלא: לבורות. רשות היחיד לשבת ורשות הרבים
לפומא. מני? אילימא רבנן – השתא ומה התם דניחא תשמישיתיה – אמרי לא אתו
רבים ומבטלי לה, הכא דלא ניהא תשמישיתיה לא כל שכן? אלא לאו רבי יהודה היא!
לא, לעולם רבנן, ורשות הרבים לפומא איצטריכא ליה. תא שמע: שבילי בית גלגול
וכיצא בהן רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לפומא. ואיתוהו שבילי בית גלגול? אמרי
דבי רבי נאי: כל שאין העבר יכול ליטול סאה של חיטין וירוצן לפני סדיוט. מני?
אילימא רבנן – השתא ומה התם דניחא תשמישיתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי
לה מחיצתא, הכא דלא ניהא תשמישיתיה לא כל שכן? אלא לאו רבי יהודה היא! אמר
ליה: שבילי בית גלגול קאמרת – יהושע אוהב ישראל היה, עמד ותיקן להם דרכים
ומרמיא, כל היכא דניחא תשמישיתיה – מסרה לרבים, כל היכא דלא ניהא תשמישיתיה –
מסרה ליחיד. משנה אחד בור הרבים ובאר הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין, אבל
לבור היחיד עושין לו מחיצה גבוה עשרה מפרס, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בבא
אומר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד, ולשאר עושין חגורה גבוה עשרה מפרס.

נבאר

ולעלות בו לארץ ישראל והוא גבוה עשרה טפחים. **ומתנא** – מורד חריץ עמוק עשרה
טפחים ורחב ארבעה סביב ארץ ישראל מאידך גיסא והוי לה מחיצה. ונהי דאסור
לטלטלי מדרבנן – מיהו לאו רשות הרבים דאורייתא היא לאחויבי עליה. **מעלות**
ומורדות שבה קאמרת – שאין חייבין עליהם משום רשות הרבים, דלא ניהא דריסה
דידהו, ולא הוי רשות הרבים. **קרקפנא** – בעל
הגלגולת, כלומר: אדם חשוב. **עמודי** – של
בית מדרש של רבי יוחנן, **שאינ כדגלי מדבר** –
דארץ חלקה היתה. **שהען משוח אותה. ואפילו**
עולין לו בחבל – בעיא היא, ורחבה קאמר לה.
מעלות בית מרון – זקופין מאד, ומעלה קצרה,
ומהלכין בה בזה אחר זה ולא שנים יחד,
כדאמרין בראש השנה (יחא). **כבני מרון**,
כמעלות בית מרון. **חצר שהרבים נכנסין לה** –
דרך תאנים או פרוצות של עשר. **דלא ניהא**
תשמישיתיה – לרבים לדריסה. **שהתחן**
קצין, וגידודין שי באסקופה. **ופשיטא דלא**
מבטלה בקיעת רבים למחיצות. אלא לאו רבי
יהודה – ואשמעינן דהיכא דלא ניהא
תשמישיתיה – מודי. **בבורות סלקא דעתך** –
הכי הוי מבוי בתוך הבור. **לבורות** – שיש בור
בראשו אחד, ובשפת אחת קצרה מהלכין שם
עד שעוברין. **שבילי בית גלגול** – מעלה גבוהה
וזקופה היא בארץ ישראל. **יהושע אוהב ישראל**
היה – ובמעלות ומורדות דארץ ישראל מודינא
לך דאין חייבין עליהן, וכי אמנא לך דחייבין –
בשאר ארצות קאמינא.

משנה בור הרבים – אי פסקי מיא מדברי

אהרדי. **באר היחיד** – נמי שרי דהא לא פסקי

מיא. **לבאר הרבים** – דאיכא תרתי למעלייתא.

חורה – דיקף של חבליים.

נבאר

לפומא ורשות היחיד לשבת. מני? אילימא רבנן – השתא ומה התם דניחא תשמישיתיה
אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, הכא דלא ניהא תשמישיתיה – לא כל שכן!
אלא לאו – רבי יהודה היא! לא, לעולם רבנן, ורשות הרבים לפומא איצטריכא ליה.
תא שמע: מבואות המפולשות בבורות בשחין ובמערות רשות היחיד לשבת, ורשות
הרבים לפומא. בבורות סלקא דעתך? אלא: לבורות. רשות היחיד לשבת ורשות הרבים
לפומא. מני? אילימא רבנן – השתא ומה התם דניחא תשמישיתיה – אמרי לא אתו
רבים ומבטלי לה, הכא דלא ניהא תשמישיתיה לא כל שכן? אלא לאו רבי יהודה היא!
לא, לעולם רבנן, ורשות הרבים לפומא איצטריכא ליה. תא שמע: שבילי בית גלגול
וכיצא בהן רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לפומא. ואיתוהו שבילי בית גלגול? אמרי
דבי רבי נאי: כל שאין העבר יכול ליטול סאה של חיטין וירוצן לפני סדיוט. מני?
אילימא רבנן – השתא ומה התם דניחא תשמישיתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי
לה מחיצתא, הכא דלא ניהא תשמישיתיה לא כל שכן? אלא לאו רבי יהודה היא! אמר
ליה: שבילי בית גלגול קאמרת – יהושע אוהב ישראל היה, עמד ותיקן להם דרכים
ומרמיא, כל היכא דניחא תשמישיתיה – מסרה לרבים, כל היכא דלא ניהא תשמישיתיה –
מסרה ליחיד. משנה אחד בור הרבים ובאר הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין, אבל
לבור היחיד עושין לו מחיצה גבוה עשרה מפרס, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בבא
אומר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד, ולשאר עושין חגורה גבוה עשרה מפרס.

נבאר

לומר: דמשום הכי מיימי מדרבי נאי, דמשמע דיקר חידושא הוי שהוא רשות היחיד לשבת, מדלא אמרין: אפילו אין העבר יכול לרוץ בו. אפילו הכי – הוי רשות הרבים. ואם תאמר: ולמה

לי אין העבר יכול לרוץ? אפילו יכול נמי הוי רשות היחיד, כיון שמתלקט עשרה מתוך ארבע ויש לומר: דבעינן שלא ידא ניהא תשמישיתיה, שלא ידא עשוי כעין מדרגה, דלא הוי מחיצתא

נדרסה, דאמר בפרק "כל גזית" (עירובין פטב, דלא הוי מחיצתא). **יהושע** אוהב ישראל היה – דוקא שבילי בית גלגול דלא ניהא תשמישיתיה כלל, כדמפרש רבי נאי שאין העבר יכול

לרוץ, אבל מבוי מופלש לבורות, וחצר שרבים נכנסים לה בזה ויוצאין בזה – הוי רשות הרבים לרבינו יצחק, אף על גב דהוה של יחיד. הואיל וניהא תשמישיתיה וראוי למסור לרבים – הוה

רשות הרבים לרבי יהודה על ידי בקיעת רבים, ולכדי לא קאמר אלא דמשמע דצריך עדיין לשנוא ולעיל: **חגורה** פירושו: מחיצה.

והא

לומר: דמשום הכי מיימי מדרבי נאי, דמשמע דיקר חידושא הוי שהוא רשות היחיד לשבת, מדלא אמרין: אפילו אין העבר יכול לרוץ בו. אפילו הכי – הוי רשות הרבים. ואם תאמר: ולמה

לי אין העבר יכול לרוץ? אפילו יכול נמי הוי רשות היחיד, כיון שמתלקט עשרה מתוך ארבע ויש לומר: דבעינן שלא ידא ניהא תשמישיתיה, שלא ידא עשוי כעין מדרגה, דלא הוי מחיצתא

נדרסה, דאמר בפרק "כל גזית" (עירובין פטב, דלא הוי מחיצתא). **יהושע** אוהב ישראל היה – דוקא שבילי בית גלגול דלא ניהא תשמישיתיה כלל, כדמפרש רבי נאי שאין העבר יכול

לרוץ, אבל מבוי מופלש לבורות, וחצר שרבים נכנסים לה בזה ויוצאין בזה – הוי רשות הרבים לרבינו יצחק, אף על גב דהוה של יחיד. הואיל וניהא תשמישיתיה וראוי למסור לרבים – הוה

רשות הרבים לרבי יהודה על ידי בקיעת רבים, ולכדי לא קאמר אלא דמשמע דצריך עדיין לשנוא ולעיל: **חגורה** פירושו: מחיצה.

לומר: דמשום הכי מיימי מדרבי נאי, דמשמע דיקר חידושא הוי שהוא רשות היחיד לשבת, מדלא אמרין: אפילו אין העבר יכול לרוץ בו. אפילו הכי – הוי רשות הרבים. ואם תאמר: ולמה

לי אין העבר יכול לרוץ? אפילו יכול נמי הוי רשות היחיד, כיון שמתלקט עשרה מתוך ארבע ויש לומר: דבעינן שלא ידא ניהא תשמישיתיה, שלא ידא עשוי כעין מדרגה, דלא הוי מחיצתא

נדרסה, דאמר בפרק "כל גזית" (עירובין פטב, דלא הוי מחיצתא). **יהושע** אוהב ישראל היה – דוקא שבילי בית גלגול דלא ניהא תשמישיתיה כלל, כדמפרש רבי נאי שאין העבר יכול

לרוץ, אבל מבוי מופלש לבורות, וחצר שרבים נכנסים לה בזה ויוצאין בזה – הוי רשות הרבים לרבינו יצחק, אף על גב דהוה של יחיד. הואיל וניהא תשמישיתיה וראוי למסור לרבים – הוה

רשות הרבים לרבי יהודה על ידי בקיעת רבים, ולכדי לא קאמר אלא דמשמע דצריך עדיין לשנוא ולעיל: **חגורה** פירושו: מחיצה.

שההילוך בו אינו נוח, ובשניהם סובר רבי יהודה שהילוך הרבים
מבטל את המחיצה.
אמר ליה רבא לרחבה, תיכין עליו משום רשות הרבים, שהילוך
הרבים מבטל את המחיצה אף במקום שההילוך בו אינו נוח. חור
רחבה ושאל מרבא: ואפילו אם הוא תל זקוף שעליו לא רק בעזרת
תכל'ה הילוך הרבים מבטל את המחיצה. אמר ליה רבא, אין – אכן,
גם באופן כזה הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וחייבים עליו
משום רשות הרבים. עוד שאל רחבה מרבא: ואפילו במעלות בית
מרון – בעליה של מקום הנקרא בית מרון, שהיא עליה זקופה
מאוד, וצרה מאוד, ואין יכולים להלך שם שני בני אדם זה בצד
זה, שיש עמק עמוק משני צידי המעלה, וכי גם בזה הדין הוא
שהילוך הרבים מבטל את המחיצה. אמר ליה רבא, אין – אכן, גם
במעלה כזו הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וחייבים עליו משום
רשות הרבים.
הגמרא מקשה על דברי רבא ממשנה: איתיה, שנינו במשנה
(טהרות פ"ו מ"ח), חצר שהרבים נכנסין לה בזה – בצד אחד, ויוצאין בזה
– בצד אחר, הרי החצר נחשבת לרשות הרבים לענין טומאה, שספק
טומאה שיהיה בחצר זו יהיה טהור, כדן ספק טומאה ברשות
הרבים. ורשות היחיד לענין שבת משום שהילוך הרבים אינו מבטל
את המחיצה. ומבאר הגמרא את השאלה: מני – כדעת מי שנויה
משנה זו, איליכא – אם נאמר שמשנה זו היא כדעת רבנן במשנתנו
(ע"א), שסוברים שבפסי ביראות אין הילוך הרבים מבטל מחיצות,
ומשום כך נחשבת החצר לרשות היחיד לענין שבת, השקטא – מעתה
יש לתמוה, ומה הוה הדין וההוא תשמישתיה – שאם שם בפסי ביראות,
אף שהוא מקום שנחלץ להלך בו, אמרי רבנן, שלא אתו רבים
ומכשילי מחיצתא – שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, הךא –
כאן בחצר שרבים עוברים בה, דלא נהא תשמישתיה – שהיא
מקום שלא נוח להלך שם, שכן החצר פתוחה צידה, וכן רגיל
שהיה בפתחיה איסקופה, לא כל שכן הוא שאין הילוך הרבים
מבטל את המחיצה, ולמה הוצרכה המשנה להשמינעו שנחשבת
חצר זו לרשות היחיד לענין שבת. אלא לאו – אלא ודא, משנה זו
כדעת רבי יהודה היא, שבפסי ביראות אמר שהילוך הרבים מבטל
את מחיצתם, ובאה המשנה לומר, שאף שבפסי ביראות אמר רבי
יהודה שהילוך הרבים מבטל את המחיצה, אין זה רק משום
שההילוך בהם נוח, אבל בחצר שהרבים עוברים בה, שהיא מקום
שלא נוח להלך שם, מודה רבי יהודה שאין הילוך הרבים מבטל
את המחיצה, וקשה לרבא שאמר שלרבי יהודה אף מקום שאינו
נוח להילוך, הילוך הרבים מבטל את המחיצה.
מתרצת הגמרא: לא – באמת לרבי יהודה הילוך רבים גם במקום
שאינו נוח להילוך מבטל את המחיצה, והמשנה שאמרה שחצר
שנכנסים לה בזה ויוצאים בזה לרשות היחיד היא לענין שבת, לעולם
יש לומר שרבנן היא, ובאמת לשיטת רבנן לא הוצרכה המשנה
להשמינעו דין זה, ומה שכתבה זאת המשנה, הוא משום שרשות
הרבים לטומאה איצטריך ליה – שהוצרכה המשנה להשמינעו
שחצר זו נחשבת לרשות הרבים לענין טומאה, ואגב שכתבה דין זה,
כתבה אף את הדין שנחשבת היא לרשות היחיד לענין שבת.
הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבא: תא שמעי, שנינו במשנה
(טהרות פ"ו מ"ח), מבואות המפולשות – הפתוחות בבורות – חפירות
עגולות, בשחין – חפירות ארוכות וצרות, ובקערות – חפירה
מרובעת ומקורה. הרי הן נחשבות לרשות היחיד לענין שבת, משום
שאין הרבים העוברים בהם מבטלים את המחיצה, ורשות הרבים
לענין טומאה, שספק טומאה שימצא בהם יהיה טהור כדן ספק
טומאה ברשות הרבים. וקודם שמבאר הגמרא את הקושיא,
מבאר הגמרא את המשנה, שפשוט לשון המשנה מורה
שהמבואות המפולשות נמצאים בתוך הבורות, ומקשה הגמרא:
בבורות סלקא דעתך – וכי תעלה בדעתך שכוונת המשנה היא
למבואות שנמצאים בתוך בורות, והרי לא שייך דבר כזה שיהיה
מבי בתוך בור, אלא ודאי כוונת המשנה היא, למבואות הפתוחות

איליכא – אם נאמר שהטעם שאין רשות הרבים בארץ ישראל,
הוא משום דמקור לה – שמקיף את ארץ ישראל סולמא דצור – הר
גבוה שהוא זקוף כסלע, מהך גיכא – מצד זה, ומחנתא דגדר –
וחריץ עמוק עשרה טפחים שבמקום הנקרא גדר מהך גיכא –
מהצד השני, וכיון שהיא מוקפת מחיצות אינו נחשב כרשות
הרבים, אם כן מדוע אמר רבי יוחנן שרק ארץ ישראל אין חייבין
עליה משום רשות הרבים, הרי בכל נמי – גם כן מקור לה נהר פרת
מהך גיכא – מצד זה, ודינלת פהא גיכא – ונהר חדקל מהצד השני,
ושיפוע שפת הנהר משמש כמחיצה. ועוד קשה, שאם כן, אין כלל
רשות הרבים בעולם, דכולא עלמא נמי – שהרי כל העולם גם כן
מוקף במחיצות, שמיך אותו ים אוינינו מכל צדיו. אלא ודאי
מחיצות אלו אינם מחשיבות את המקום שבפנים כרשות היחיד,
ואם כן אין מובנים דבריו של רבי יוחנן, מדוע אין רשות הרבים
בארץ ישראל. והוסיף אביי לומר לרב דימי: דילמא מעלות
ומורדות קאמרת – שמא כוונת הדברים שאמרת בשם רבי יוחנן
היא, שהעלויות והירידות שבארץ ישראל, אין חייבים עליהם
משום רשות הרבים. אמר ליה רב דימי לאביי, קרקעא – אדם
חשוב, אכן כוונת הפרש את דברי רבי יוחנן בצורה הנכונה, ודומה
הוא בעיני כאילו חיתיה ליישך – ראיתי את ראשך כי עמוד – בין
העמודים של בית מדרשו של רבי יוחנן, כי אמר רבי יוחנן להא
שמיקטא – כשאמר רבי יוחנן הלכה זו. איתמר נמי – וכן שנינו בבית
המדרש כדברי אביי, דבי אהא – שכשנא רבין מארץ ישראל
לבבל, אמר בשם רבי יוחנן, ואמרי לה – ויש אומרים שדבר זה אמר
רבי אבהו אמר רבי יוחנן, מעלות ומורדות שקאמרי ישראל אין חייבין
עליהן משום רשות הרבים, לפי שעלויות ומורדות אין דוגלי מדבר
– כמו שהיה מחנה ישראל שבמדבר, שהמקום שהיה מחנה
ישראל, היה קרקע חלקה, שאין בה מעלות ומורדות, שהענין היה
הולך לפני מחנה ישראל ומיישר את הקרקע, וכל דיני הוצאה
לרשות הרבים בשבת, לומדים ממחנה ישראל במדבר, ולפיכך אין
חייבים על הוצאה לרשות הרבים אלא בקרקע חלקה שאין בה
עלויות ומורדות.
הגמרא דנה במקום שנחשב כמקום מחיצות מחמת שקרעיתו
משופעת, ושיפוע הקרקע נחשב כמחיצה, ורבים הולכים על גבי
שיפוע הקרקע, אם הילוך הרבים מבטל את המחיצה: קטא מיניה
– שאל ממנו רבקה מרבא, תל המלכא עשרה מתוך ארבע –
מדרון המגביה מעט מעט, עד שבתוך ארבע אמות מתחילת
שיפועו, הוא גבוה עשרה טפחים מקרעיתו (צ"א), ויש לו דין
מחיצה עשרה, ורבים בוקעין – מהלכים בו, תיכין עליו משום
רשות הרבים או אין תיכין עליו, כלומר, האם הילוך הרבים מבטל
את המחיצה, והרי הוא רשות הרבים, או שהילוך הרבים אינו
מבטל את המחיצה, והרי הוא רשות היחיד. ומבאר הגמרא את
הספק: איליכא דרבנן – לדעת חכמים, שאמרו במשנה (לעיל ע"א)
שהילוך הרבים בפסי ביראות אינו מבטל את המחיצה, לא תיכין
לך – ודאי אין לך להסתפק, דהשקטא – שהרי מעתה, ומה הוה
הדין וההוא תשמישתיה – אם שם בפסי ביראות, אף על פי שהוא מקום
נוח להילוך, אמרי רבנן – אמרו חכמים לא אתו רבים ומכשילי לה
מחיצתא – שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, הךא – כאן,
בתל, דלא נהא תשמישתיה – שהוא מקום שאינו נוח להלך בו, לא
כל שכן הוא שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה. כי תיכין לך
– אלא אין לך להסתפק בזה, אלא איליכא – לשיטתו דרבי יהודה,
שאמר שבפסי ביראות הילוך הרבים מבטל את המחיצה,
לשיטתו יש להסתפק, מאי – מהו הדין בהילוך הרבים בתל, שיש
לומר, הוה הדין וההוא תשמישתיה – שרק בפסי ביראות אמר רבי
יהודה שהילוך הרבים מבטל את המחיצה, כיון שהוא מקום נוח
להלך בו, הךא הוא דלא נהא תשמישתיה – אבל כאן בתל שהוא
מקום שאינו נוח להלך בו, לא אתו רבים ומכשילי מחיצתא – אין
הילוך הרבים מבטל את המחיצה, או דילמא – שמא יש לומר, ולא
שנא – שאין לחלק בין מקום שההילוך בו הוא נוח, למקום

גמרא

הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת רבי עקיבא ורבי יהודה בן בבא במשנה: **אמר רב יוסף** **אמר רב יהודה** **אמר שמואל**, **הלכה כרבי יהודה** **בן בבא**, שאמר שלא הקילו לטלטל על ידי פסים רק בבאר של רבים. ומביאה הגמרא מירא נוספת של שמואל, **ואמר רב יוסף** **אמר רב יהודה** **אמר שמואל**, **לא הותרו פסי ביראות, אלא לבאר מים חיים בלבד**, וכרבי יהודה בן בבא, שאמר שלא התירו לטלטל על ידי פסים אלא בבאר ולא בבור.

מבאר הגמרא: **וצריך** – והוצרך שמואל להשמיענו את שתי המימרות הללו, **דא אשמעינן** – שאם היה משמיענו שמואל רק **שהלכה כרבי יהודה בן בבא**, הוה **אמינא** – הייתי יכול לומר, שרבי יהודה בן בבא סובר דברים ואפילו מכונסין – שכל שהוא מקום של רבים, התירו לטלטל בו על ידי פסי ביראות, ואפילו בבור של מים מכונסים, **והאי דקתני** – ומה שאמר רבי יהודה בן בבא, שאין עושין פסים אלא לבאר הרבים, אמר כן רק **לאפוקי מדברי עקיבא** – להוציא ממה שאמר רבי עקיבא, שפסים מתירים גם בבאר של יחיד, ובא רבי יהודה בן בבא לחלוק עליו ולומר, שאף בבאר לא התירו אלא לרבים, **קא משמע לן** – השמיענו שמואל במה שאמר **דלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים**, שאף במקום השייך לרבים לא התיר רבי יהודה בן בבא רק בבאר ולא בבור. ואי **אשמעינן** רק את המימרא שלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים, הוה **אמינא** – הייתי יכול לומר, שבכל באר מים חיים מתיר שמואל, **לא שפא** – בין בבאר דברים, **ולא שפא** – ובין בבאר דברים, **קא משמע לן** – לכן השמיענו שמואל **שהלכה כרבי יהודה בן בבא**, שאמר שלא התירו אלא בבאר של רבים, ולא בבאר של יחיד.

משנה

מן התורה, כל מקום שהוא מוקף מחיצות, אף אם הוא גדול מאוד, רשות היחיד הוא, ומותר לטלטל בכולו, וחכמים גזרו שמקום שהוא גדול יותר משבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים, שהוא דומה קצת לרשות הרבים, לא יהיה דינו כרשות היחיד, ונחלקו תנאים במשנה, בפרטי גזירה זו.

ועוד דין בהלכות מחיצות שבת **אמר רבי יהודה בן בבא**, **הגינה – מקום שזורעים שם ירקות, ונקרפה** – מקום גדול מחוץ לעיר, שעשוי להניח שם עצים, **שחן** – שגודלם הוא **שבעים אמה ושייריים** (כלומר, ועוד שיעור מועט פחות מאמה, והוא ארבעה טפחים), **על שבעים אמה ושייריים, תמוקפות גדר גבוה עשרה טפחים, מוטללין בתוכה** כדין רשות היחיד, **ובלבד שיהא בה שומרה** – סוכה שעשויה לשומרים, או שיהא בה בית דירה – בית שדרים בו, או **שתהא ממוקפת לעיר**, שבינן שהיא סוכה לביתו, דעתו להשתמש שם תדיר, והרי זה כמו שדרים שם. שסבר רבי יהודה בן בבא, שגזרו חכמים, שאף מקום שאינו גדול יותר משבעים אמה ושייריים, לא יהיה דינו כרשות היחיד, רק אם הוקף לדירה, כלומר, שהמחיצות משמשות לדור בהם. **רבי יהודה** **אמר, אפילו אם אין בה** (בקרפה או בגינה) **אלא בור** – חפירה עגולה, ושייך – חפירה ארוכה וצרה, וימקרה – חפירה מקורה, כלומר, יש בה אחד מאלו, **מוטללין בתוכה** כדין רשות היחיד. **רבי עקיבא** **אמר, אפילו אין בה אחת מכל אלו האמורים לעיל, לא נעשה ההיקף בשביל דירה כלל, אף על פי כן מוטללין בתוכה** כדין רשות היחיד, **ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים**, כלומר, שלא יהיה ההיקף גדול יותר משבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים.

המשנה מביאה עוד מחלוקת תנאים בדין קרפה וגינה שאין בהם שבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים: **רבי אליעזר** **אמר, גינה וקמה שאין בהם שבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים ולא הוקף לדירה, אם היתה ארבה יתר על רחקה, כלומר, שלא היו ארכה ורחבה שוים, אלא צד אחד ארוך יותר מהצד השני, ואפילו אם הוא ארוך יותר רק באמה אחת, אין מוטללין בתוכה** יותר מארבע אמות, ואפילו אם אין שטחה מרובה יותר ממקום של שבעים אמה ושייריים על שבעים אמה

ושייריים, משום שלא התירו חכמים לטלטל במקום שאין בו שבעים אמה ושייריים, אלא כשהוא בצורה מרובעת. **רבי יוסי** **אמר, אפילו אם ארבה הוא פי שנים ברחקה** (מרחבה), **מוטללין בתוכה** כדין רשות היחיד. המשנה מביאה דעה שחולקת על כל התנאים המוזכרים עד כאן: **אמר רבי אלעאי, שמעתי מרבי אליעזר**, שגינה או קרפה מותר לטלטל בכולה כדין רשות היחיד, ואפילו אם היא גדולה כבית בור – במקום וזיעת כור חטים, ואף אם אין בה בית דירה. המשנה מביאה עוד שתי הלכות שאמר רבי אלעאי יחד עם הלכה זו: **וכן שמעתי מננו** (מרבי אלעזר), **אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב** – ולא נתן חלק בעירוב עם שאר בני החצר, ובשבת ביטל את רשותו לכל בני החצר, כדי שלא יאסור עליהם להוציא מבתיהם לחצר, ביתו של אדם זה שלא עירב אסור מלהכניס ולהוציא ממנו לחצר, לו – לצרכו, אבל להם – לשאר בני החצר, מותר להוציא ולהכניס לביתו דרך החצר. **וכן שמעתי מננו** (מרבי אלעזר), **שיוצאין באכילת ערקבלין** (מין עשב מר) ידי חובת אכילת מרור בפסח. ותורתו על כל תלמידיו של רבי אלעזר, ובקשתו – וחיפשתו לי חבר, שיאמר אף הוא ששמע הלכות אלו מרבי אלעזר, ולא מצאתי.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע אמרה המשנה 'ועוד' אמר רבי יהודה בן בבא. שואלת הגמרא: **מאי קאמא** – איזה דין אמר רבי יהודה בן בבא קודם לכן לגבי גינה וקרפה דקתני – משום כך אמרה המשנה את דבריו אלו בלשון 'ועוד'. **אלימא** – ואם נרצה לומר, שמשום דקאמא ליה **קאמא** – שאמר רבי יהודה בן בבא קודם לכן חומרא אחת לגבי דבר אחר, וקתני אחריתי – ועתה הוא אומר חומרא נוספת, **משום הכי קתני** – משום כך הביאה המשנה את דבריו בלשון 'ועוד', ואף על פי ששתי החומרות נאמרו בענינים שונים, אם כן יקשה, והא – הרי רבי יהודה דקאמא ליה **קאמא** – ששנה במשנה לעיל (ה) דין אחד לחומרא, שאמר שאין עושין פסי ביראות להתיר מקום גדול יותר מבית סאתיים, וקתני אחריתי (ובמשנה שאחריה לעיל ב) אמר רבי יהודה עוד חומרא, שאמר שאם יש דרך הרבים שעוברת בין פסי ביראות, צריך להטות את הילוך הרבים אל מחוץ לפסים, ולא קתני – ולא הביאה המשנה את דבריו בלשון 'ועוד'.

מתרצת הגמרא: אכן שייך לומר 'ועוד', גם כששתי החומרות אינן עוסקות באותו ענין, והתם – שם, בדברי רבי יהודה, הטעם שלא אמרה המשנה 'ועוד', הוא משום דאפסקיה רבנן – שדברי חכמים מפסיקים בין דברי רבי יהודה, שבמשנה הראשונה אחר דברי רבי יהודה, הביאה המשנה את דברי חכמים שחלקו עליו, אבל קאמא – כאן, בדברי רבי יהודה בן בבא, לא אפסקיה רבנן – לא הופסקו דברי רבי יהודה בן בבא על ידי דברי חכמים, ומשום כך אמרה המשנה 'ועוד'. מקשה הגמרא: וכל קאמא דאפסקיה רבנן – וכי בכל מקום שהופסקו דברי תנא על ידי דברי חכמים שנחלקו עליו, לא קתני – אין המשנה אומרת 'ועוד', והא – והרי רבי אליעזר פסוקה – דברי רבי אליעזר במסכת סוכה (א), דאפסקיה רבנן – שהופסקו דבריו על ידי דברי חכמים. וקתני 'ועוד' – ואף על פי כן אמרה המשנה בדבריו האחרונים 'ועוד'. מתרצת הגמרא: התם – שם בסוכה, מוטלליה הוא דאפסקיה – חכמים הפסיקו את דברי רבי אליעזר בענין שדיבר בו רבי אליעזר, ואין זה נחשב הפסקה שלא יוכלו לומר בדבריו האחרונים 'ועוד', אבל קאמא – כאן, בדברי רבי יהודה, מוטלליה אחריתי אפסקיה – חכמים הפסיקו את דברי רבי יהודה בענין שלא דיבר בו רבי יהודה, שרבי יהודה דיבר לגבי פסי ביראות, וחכמים דיברו גם לענין גינה וקרפה ודיר וסוהר, ומשום כך לא ניתן לומר בדברי רבי יהודה האחרונים 'ועוד'. שנינו במשנה: **רבי עקיבא** **אמר אפילו אין בה** (בגינה או בקרפה) **אחד מכל אלו הדברים** שאמרו רבי יהודה בן בבא ורבי עקיבא, **מוטללין בתוכה** כדין רשות היחיד.

גמרא הוה אמינא דרביס אפילו מבונין – שרי רבינו יצחק בן בבא, הואי דקאמר באר הרבים – משום רבי עקיבא דאמר: באר היחיד שרי, ואתא איהו למימר: אף על גב דמיס חיים ניהו, דרביס – אין, דידח – לא. והכי קאמר: אין עושין פסין אפילו לבאר, אלא של רבים. **משנה** שומריה – סוכת שומרון, ואף על גב דהוקף לדירה – בית סאתים הוא דשרי, טפי לא. סמוכה לעיר –

גמרא אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל: הלכה פרבי יהודה בן בבא. ואמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל: לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד. וצריבא, דאי אשמעינן הלכה פרבי יהודה בן בבא – הוה אמינא דרביס, ואפילו מבוניסין. והאי דקתני באר הרבים – לאפוקי מדרבי עקיבא. קא משמע לן דלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים. ואי אשמעינן פאר מים חיים – הוה אמינא: לא שנא דרביס ולא שנא דיהודי, קא משמע לן: הלכה פרבי יהודה בן בבא. **משנה** ועוד אמר רבי יהודה בן בבא: הגיזה והקטרף שהן שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים, המוקפות גדר גבוה עשרה מפרחים – מטלטלין בתוכה, וכלכל שיהא בה שומריה או בית דירה, או שתהא סמוכה לעיר. רבי יהודה אומר: אפילו אין בה אלא בור ושית ומערה מטלטלין בתוכה. רבי עקיבא אומר: אפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה, וכלכל שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים. רבי אליעזר אומר: אם היתה ארפה יתר על רחבה אפילו אמה אחת – אין מטלטלין בתוכה. רבי יוסי אומר: אפילו ארפה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה. אמר רבי אלעאי, שמעתי מרבי אלעזר: ואפילו היא כבית בור. וכן שמעתי ממונז: אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב – פיתו אסור מלהכניס ולהוציא לו, אבל להם מותר. וכן שמעתי ממונז שיוצאין בערבקבלין בפסח, וחותרי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי. **גמרא** מאי תנא דקתני "ועוד"? אליבא דמשום דתנא ליה תנא לחומרא וקתני אחריתי משום הכי קתני "ועוד" – והא רבי יהודה דתנא ליה תנא לחומרא וקתני אחריתי, והא רבי אלעזר דסוכה, ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה. ועוד אמר רבי אלעזר: מי שלא אבל ליל יום טוב הראשון של ימים ליל יום טוב האחרון. אלמא: משום דרישא וסיפא בסעודה דסוכה, ובחשבונן איירי – תנא: "ועוד" אף על גב דאפסקיה. ושמע מינה: האי דלא תנא בדברי יהודה "ועוד" – משום דלא דמי הוא, ובדברי יהודה בן בבא למה לי דתני ליה. תתם – גבי סוכה במלתיה אפסקיה, לא אהדרו ליה רבנן אלא בסעודות. אבל רבי יהודה דמתניתין – לא איירי אלא בפסי ביראות בית סאתים, ואהדרו רבנן בגינה וקטרף ודיר וסדר. ולעולם טעמיה משום הפסקה. ולרבי יהודה בן בבא דלא אפסקיה – תנא "ועוד".

רבי

רבי

אליבא משום דתני חרא לחומרא – פירוש: שדיך למיתני ועוד, אף על גב דלא הוה תרוייהו מענין אחד. וכל שכן היכא דהוה תרוייהו מענין אחד, אף על גב דלא הוה תרוייהו לחומרא. כמו בסוכה (ב.א.) ובפרק רביעי דמגילה (ב.א.), כדפירש הקונטרס. **הבא** במלתא אחריתי אפסקיה – תימיה דבפרק "המביא כדי יין" (ביצה ל.א. ושם) קתני ועוד, ואף על גב דאפסקי במילתא אחריתי. דקתני, רבי אלעזר אומר: נוטל אדם קיסם משלפניו ולחצוץ בו שיניו ומנגב מן החצר ומדליק, וחכמים אומרים: מנגב משלפניו ומדליק, וקתני בתר הכי: אין מוציאין את האור לא מן העצם כו'. ומפסיק בכא שלימה. וקתני בתר הכי: ועוד אמר רבי אלעזר, עומד אדם על המוקצה כו'. ומיהו, רש"י מהפך שם המשנה והגמרא. אך לרבינו תם, שאומר שאין צריך להפך, דמילתא דאור קא מפסיק ואזיל, קשה! ויש לומר: דחתם הוה תרי קלי, ושדיך למיתני "ועוד" אף על גב דאפסקי במילתא אחריתי, דכח דהיתירא עדין.

רבי

והא דנקט באר הרבים לאפוקי מרבי עקיבא – ואם תאמר: אם כן הוה ליה למימר בור הרבים. ועל כרחק באר היחיד לא – דאם כן היינו רבינו עקיבא. ויש לומר: דאורחא דמלתא למיתני מענין שממעט דהיינו באר היחיד. אי נמי: הא דקאמר דרביס אפילו מבוניסין, לאו אומר רבינו יצחק בן בבא קאי, אלא אשמואל. **לא** שנא דרביס ולא שנא כו' – יכול לחיות דהוי כרבי יהודה בן בבא. והא דנקט רבי יהודה בן בבא באר הרבים, היינו לאפוקי בור הרבים. **שהוא** שבעים אמה ושיריים – ואם תאמר: ולילף מזהר הבית ועורת נשים, שהיה מאה שלשים וחמש אמה ועורת ישראל היה מאה שמונים ושבעה ויש לומר: דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן להו. אי נמי: העורות חשיבי מוקפין לדירה, שהיו שומרים בה כל הלילה. **ובלבד** שיזא בה שומריה – נראה לפרש דפחות משבעים אמה נמי צריך שומריה או בית דירה. וביתר מבית סאתים – לא סגי בשומריה ובית דירה, אלא פתח ולבסוף הוקף הקטרף לצורך הבית. אבל אין לומר דבשבעים אמה דוקא צריך שומריה, אבל בפחות אין צריך כלום, וביתר אין אמה בשומריה, דאין סתם שיהא שלשה חלוקים בשלשה משחויין. והא נמי איך לומר דביתר משבעים נמי סגי בשומריה, ולא אתא למימר אלא דבעי משבעים אמה ושיריים לא צריך כלל – דאם כן במאי פליגי רבי עקיבא, לפירוש רבינו חננאל דפירש דרבי יהודה בן בבא איירי בדבר מועט, ורבי עקיבא לא איירי. דלחוריהו בע' אמה ושיריים, ודבר מועט – צריך שומריה, ובפחות מכן לא צריך. ואפילו לפירוש רש"י, דפירש: היינו תנא קמא, דאמר לו לרבי יהודה – מכל מקום גם לפירוש נראה דרבי יהודה בן בבא נמי אית ליה דבר מועט כמו תנא קמא, דמשום הכי איצטרך לרבי עקיבא לחזור ולשנות: ובלבד שיזא בה שבעים אמה כו'. ועוד: אי יתיר מבית סאתים נמי איירי רבינו יצחק בן בבא – אם כן היכי קאמר רבינו יצחק אפילו אין בה אלא בור ושיח ומערה משמע דלרבינו יצחק נמי אין חילוק בין סאתים ליתר. ורבי יהודה גופיה קאמר לעיל, גבי פסין: עד בית סאתים. ועוד, לרבינו חננאל דפירש היינו תנא קמא – היינו רבינו יצחק בן בבא. כלומר: וזמאי הוצרך לשנות ולבבד כו'. כיון דקאי ארבי יהודה בן בבא, והא אצטרך דלא נימא דשרי אפילו ביתר מבית סאתים, כיון דרבי יהודה בן בבא איירי ביתר מבית סאתים! לכך נראה כדפירשית. ומה שפירש רש"י: אפילו בחוקף לדירה לא שרי רבי יהודה בן בבא ביתר מבית סאתים – אין נראה, אלא בפתח ולבסוף הוקף – מהני אפילו ביתר מבית סאתים. והא שרי רבנן לעיל בדיר וסדר ומוקצה אפילו בעשרה בורים. וכמה חצירות ומבואות שהיו בירושלים יתרות על בית סאתים. וכי יאסור רבי יהודה בן בבא בכלום לטלטל? ודוקא בשומריה הוא דקאמר דלא מהני ביתר מבית סאתים, אבל פתח ולבסוף הוקף –

סאתים.

רבי עקיבא היינו תנא קמא — פירש הקונטרס: היינו תנא קמא דאמרו לו לרבינו יצחק, וקשיא: דהוה מצי למימר אריך וקטין איבא ביניהן, דרבי עקיבא קאמר בהדיא שבעים אמה על שבעים אמה, ובאמרו לו לא קא אמר ומסתמא לא פליגי ארבי יהודה בהא דאית ליה לעיל אפילו אריך וקטין. ועוד: דילמא בעו בור שיח ומערה! ומיהו, יש לומר: דמשני שפיר. ומכל מקום נראה כפירש רבינו חננאל:

דהיינו תנא קמא — היינו רבי יהודה בן בבא. פירוש, כיון דרבי יהודה בן בבא איירי בשבעים אמה ושיריים על שבעים אמה וכו' — מזה הוצרך רבי עקיבא חו לשנות ובלבד שיהא בה כו' ומשני: איבא ביניהו דבר מועט. דלרבי עקיבא לית ליה, לרבי יהודה אית ליה. והא דקתני בסמוך רבינו יצחק אומר דבר מועט יש, ולא נתנו בו כחמים, שיעור, היינו שחש לצמצם, ולעולם אית ליה. דכולהו תנאי שהוזכרו לפני רבי עקיבא נראה דאית להו דבר מועט.

דבר מועט יש — והא דלא חשיב ליה ב"כיצד מעברין (עירובין נ"א) דקתני גבי שלשה כפרים: אם יש בין החיצונות מאה וארבעים אמה ואמה אחת ושליש — לא חש לצמצם. אי נמי: אחא רבי עקיבא, דלית ליה דבר מועט.

פשטיה דקרא בבאי כתיב — משמע טיול חמשים וסבב חמשים הוי אסמכתא בעלמא. ומיהו, ב"כיצד מעברין (עירובין נ"א), פריך: והא מבני ליה דטיול חמשים כו' **והתניא** רבי אליעזר אומר — והוא הדין דהוה

מצי למיפיר דאם בן היינו רבי עקיבא, אלא דניחא לא דמיא דרבי אליעזר אדריב אליעזר. **א**י הכי היינו רבי יוסי — אף על גב דמעיקרא איבא למיפיר נמי היינו רבי עקיבא — מכל מקום היינו רבי יוסי ליבא למיפיר.

איבא ביניהו רבועא דרבעוא רבנן — פירש הקונטרס: דרבי אליעזר בעי לבתחילה אורכא פי שנים ברבועא, ורבי יוסי בעי לבתחילה מרובעת. וקשיא: דאין שייך כאן לבתחילה ודיעבד. דאי

כבר הוקף לבתחילה — לכולי עלמא שרי, ואם בא להקף — וכי נאמר לו שלא יקפץ: אלא: למר כדאית ליה, ולמר כדאית ליה. ונראה כפירוש רבינו חננאל, דפירש: דרבעוא דרבנן — היינו פלוגתא דרמי שהוציאנהו (עירובין מט"ב). דרבי

חנינא בן אנטיגנוס רבנן, רבי האומר: שבייתו במקומי יש לו אלפים אמה לכל רוח, עגלות — דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס, וחכמים אומרים: מרובעות טכבלא מרובעת, כדי שיהא נשבר לזווית. והשאת, לרבי אליעזר אי ארכא יתר על פי

שנים ברחבה אפילו באלכסון — אין מטלטלין כרבי חנינא. ורבי יוסי לטפוי קאתי, וקאמר שנים ברחבה אפילו באלכסון.

נזרע רובו — ונראה לרבינו חננאל דדוקא קרקע יותר מבית סאתים, אבל בבית סאתים — אפילו נזרע כולו לא בטלי דירתו, דהא לרבי יהודה בן בבא דמתמיך בנזרע כולו מודה דמוציא לגינה שומירה, אף על גב דסתם גינה היא כולה ודועה. ומיהא מיבעיא ליה ביתר מבית סאתים אם ביטל דירתו אף בדין וסודר ומוקצה, דשמוא לפי שתשמשו רב אינו מתבטל משום זריעה. כי גם לרשי צריך לחלק בין דיר וסודר ומוקצה וחצר לקרפסו.

לרבי שמעון כיון דנזרע רובו הוה ליה מיעוט בטל — נראה דמכל שכן פריך, לגבי רוב, דמדיקאמור נזרע רובו והיינו ביתר מבית סאתים, משמע: הא מיעוטו — שרי אפילו ביתר מבית סאתים, היינו משום דבטל לגבי רובו אפילו לקולא, כל שכן היבא דרובא נזרע אפילו בית סאתים, דינמא דבטל לגבי רובא לחומרא.

לא

מטלטלין. ורבי יוסי סבר, מרובעת עיקר, ולבתחילה אורזי מורין הכי. ומיהו, אפילו ארכא פי שנים ברחבה — שריא. ומדיקאמור "אפילו" — מכלל דמעיקרא לא הוה הוא. **הלכה** כרבי יוסי — דלא בעי מרובעת. **והלכה כרבי עקיבא** — דלא בעי מוקפת לדירה. ותרווייהו — הק' שמעתתא דשמואל, לקולא. הוה **אמינא** — דשמואל דירה בעי כרבינו יצחק בן בבא, ובארכא יותר על רחבה כרבי יוסי סבר לה. **אריך וקטין** לא — דהא רבי עקיבא מרובע בעי. נזרע רובו — בורעונים — ביטל דירתו. דבורעונים לא דיירי אינשה, והוה ליה גינה — ואסור לטלטל אף בשאינו נזרע, דבטל ליה לגבי רובא. אבל בנזרע אילנות — לא ביטל דירתו, דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד. **אלא** — שיש באותו מקום זריעה יותר מבית סאתים, דנעשה כרמליה דקרפס יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית היא, ושאינו נזרע — הוי חצר פרוצה במלואה לכרמלית, לפיכך כולו אסור. **אבל בית סאתים** — דבלאו דירה שרי באנפי נפשה — הכא נמי שרי. ואף על גב דמקום זריעה הוי קרי קרפס, ושאינו נזרע הוי חצר ופרוצין זה לזה, שאין מחיצה ביניהן — אפילו הכי לא אסרי אהדי, והואיל דחד גברא הוא. ורבי שמעון היא, דאמר רשות קרפס וחצר לא אסרי אהדי, אפילו היא של שני בעלי בתים. בריתן רבי שמעון **אמר** חצר חצירות ואחר קרפסיות ואחר גנות ורשות אחר הן — לטלטל מזה לזה לכלים ששבתו בתוכן, ואפילו הן של בעלים הרבה. אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר — אסור להוציאן מחצר לקרפס או לגג, דבית קרפס שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא. **בטלי**

רבי עקיבא היינו תנא קמא! איבא ביניהו דבר מועט. דתניא, רבי יהודה אומר: דבר מועט יש על שבעים אמה ושירים, ולא נתנו כחמים בו שיעור. וכמה שיעור סאתים - פחצר המשפן. מנא הני מילי? אמר רב יהודה: דאמר קרא: "אך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: מול חמשים וסבב חמשים. פשטיה דקרא במאי פתיב? אמר אביי: העמוד משפן על שפת חמשים, כדי שיהא חמשים אמה לפניו, ועשרים אמה לכל רוח ורוח. רבי אליעזר אומר: אם היתה ארכה כו'". והתניא, רבי אליעזר אומר: אם היתה ארכה יתר על פי שנים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה! אמר רב ביבי בר אביי: כי תנן נמי מתניתין, [יתר על] פי שנים ברחבה תנן, אי הכי היינו רבי יוסי איבא ביניהו ריבועא דריבועה רבנן. רבי יוסי אומר כו'". איתמר, אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. ורב ביבי אמר רב יהודה, אמר שמואל: הלכה כרבי עקיבא. ותרווייהו לקולא. וצריכא, דאי אשמעינן הלכה כרבי יוסי - הוה אמינא עד דאיבא שומירה או בית דירה, קא משמע לן הלכה כרבי עקיבא. ואי אשמעינן הלכה כרבי עקיבא - הוה אמינא דאריך וקטין לא, קא משמע לן הלכה כרבי יוסי. קרפס שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, נזרע רובו - הרי הוא בגינה, ואסור. נזרע רובו - הרי הוא פחצר, ומוותר. "נזרע רובו", אמר רב הונא בריה דרב יהושע: לא אמרן אלא יותר מבית סאתים, אבל בית סאתים - מותר. כמאן בטייל

ורוחב הקרש אמה וחצי. ורחבו של משכן תופש עשר אמות, כדכתיב "שש קרשים" שחן תשע אמות, "ושני קרשים למקצועות" שחן שלש אמות רוחב, והאמה מכאן והאמה מכאן לכסות עוביין של קרשים של צלע ארכו אמה וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן להשלם ולמלא החלל לעשר. וכשאתה מעמיד לסוף חמשים ובאמצע רחבה של חצר, נשאר מהחמשים על חמשים של חצר עשרים אמות לשלש הדורות, אלא שעובי הקרשים מנעם מזה אמה לכל צד. והבא חללה חשיב, ועובי הכתלים בכלל העשרים של כל רוח. ולפיכך למזרחו לא הוי קרשים, אבל מסך והיינו וילון. **ארכה יתר משנים ברחבה** — כחצר המשכן הוא דשרי, ואף על גב דלא מיעט — והיינו אורך כשנים ברוחב. אבל טפי משנים ברוחב לא משרתרי. היינו רבי יוסי — דאמר: ארכה אפילו פי שנים ברחבה. **איבא ביניהו ריבועא דריבועה רבנן** — רבי אליעזר סבר: ארכה יותר משנים ברחבה אין מטלטלין. ומיהו, עיקרה ארכה פי שנים ברחבה, כדכתיב, ולית ליה ריבועא ומיהו אי מרבעא לא מתסרא בבחי, כדקתני: אם היה ארכה יותר משנים ברחבה — אין מטלטלין. הא בציד מפי שנים —

מכלל דמעיקרא לא הוה הוא. **הלכה** כרבי יוסי — דלא בעי מרובעת. **והלכה כרבי עקיבא** — דלא בעי מוקפת לדירה. ותרווייהו — הק' שמעתתא דשמואל, לקולא. הוה **אמינא** — דשמואל דירה בעי כרבינו יצחק בן בבא, ובארכא יותר על רחבה כרבי יוסי סבר לה. **אריך וקטין** לא — דהא רבי עקיבא מרובע בעי. נזרע רובו — בורעונים — ביטל דירתו. דבורעונים לא דיירי אינשה, והוה ליה גינה — ואסור לטלטל אף בשאינו נזרע, דבטל ליה לגבי רובא. אבל בנזרע אילנות — לא ביטל דירתו, דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד. **אלא** — שיש באותו מקום זריעה יותר מבית סאתים, דנעשה כרמליה דקרפס יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית היא, ושאינו נזרע — הוי חצר פרוצה במלואה לכרמלית, לפיכך כולו אסור. **אבל בית סאתים** — דבלאו דירה שרי באנפי נפשה — הכא נמי שרי. ואף על גב דמקום זריעה הוי קרי קרפס, ושאינו נזרע הוי חצר ופרוצין זה לזה, שאין מחיצה ביניהן — אפילו הכי לא אסרי אהדי, והואיל דחד גברא הוא. ורבי שמעון היא, דאמר רשות קרפס וחצר לא אסרי אהדי, אפילו היא של שני בעלי בתים. בריתן רבי שמעון **אמר** חצר חצירות ואחר קרפסיות ואחר גנות ורשות אחר הן — לטלטל מזה לזה לכלים ששבתו בתוכן, ואפילו הן של בעלים הרבה. אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר — אסור להוציאן מחצר לקרפס או לגג, דבית קרפס שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא. **בטלי**

רבי עקיבא היינו תנא קמא — דאמרו לו: לא אמרו בית סאתים אלא לגינה ולקרפס, אבל אם היה כו' אלמא: היבא דאיבא בית דירה — אפילו טובא, ובשלא הוקף לדירה — בית סאתים, כרבי עקיבא. **איבא ביניהו דבר מועט** — שבית סאתים יתר על שבעים אמה ושיריים רבועים, כדנני לקמן, לתנא קמא — שרי בבית סאתים שלמים, ולרבי עקיבא — שבעים ושיריים על שבעים ושיריים, ותו לא, כדקא אמרין בהדיא: וכמה הן סאתים — כחצר המשכן. **דבר מועט** — לקמן מפורש לה. **מנא הני מילי** — דמרבעין ליה לחצר המשכן לשער בו איסור שבת: **מאי בחמשים** — הא רוחב חמשים וארכו מאה, דהכי כתיבי במדות הקלעים: "וכן לפאת צפון באורך קלעים מאה אורך ורוחב החצר קדמה מורחה חמשים אמה". **אלא אמרה תורה** מול חמשים — שארכו רוחב על רחבו, וסבב חמשים וסבב חמשים — דהוה ליה שבעים אמות וארבעה טפחים מרובעין, כיצד: עשה מזה חמש רצועות של עשר אמה רוחב, וארכן חמשים. השבב האחת למזרח והאחת למערב — הרי רחבה שבעים וארכה חמשים, עד שים אחת לצפון ואחת לדרום — הרי שבעים על שבעים. אלא שהקרות פגומין כל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת, טול מן החמשים ארבע חתיכות של עשרה על עשרה ושים בארבע קירות — ותמלאו, נשאירה רצועה אחת של עשר על עשר אמות שהיא ששים טפחים על ששים טפחים, ועשה אותן שלשים רצועות של שני טפחים — הרי שלשים רצועות, אורך כל אחת ארבע אמות, שכולן חן שלש אמות אמות, תן שבעים לכל רוח — הרי שבעים וארבעה טפחים על שבעים וארבעה טפחים, אלא שהקרות פגומין טפחים על טפחים. נשאר בידך עשרים אמה, טול מזה שמונה טפחים ושים לקרנות ותמלאו, ונשאר בידך שמונה עשר אמה וארבעה טפחים רוחב טפחים — והיינו דבר מועט. שאם באת לחלק ולהקף בהן, אין מגיע התוספת לרוחב שני שלישי אצבע. דהא בעית למעבד מניה רצועה של מאתיים שמונים ושלוש אמות וארבעה טפחים אורך, להקף ארבע הדורות. **פשטיה דקרא** — לענין משכן. **במאי כתיב** — בחמשים דקרא, מאי היא. תנינן שובין על שפת — שכלין שם החמשים של חצר, משכנסים לה בפתחה של מזרח. כדי שיהו חמשים אמה — של חצר לפני המשכן, ועשרים לכל רוח — שהמשכן ארכו שלשים כדכתיב (שמות כו) "עשרים קרשים". ורוחב הקרש אמה וחצי. ורחבו של משכן תופש עשר אמות, כדכתיב "שש קרשים" שחן תשע אמות, "ושני קרשים למקצועות" שחן שלש אמות רוחב, והאמה מכאן והאמה מכאן לכסות עוביין של קרשים של צלע ארכו אמה וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן להשלם ולמלא החלל לעשר. וכשאתה מעמיד לסוף חמשים ובאמצע רחבה של חצר, נשאר מהחמשים על חמשים של חצר עשרים אמות לשלש הדורות, אלא שעובי הקרשים מנעם מזה אמה לכל צד. והבא חללה חשיב, ועובי הכתלים בכלל העשרים של כל רוח. ולפיכך למזרחו לא הוי קרשים, אבל מסך והיינו וילון. **ארכה יתר משנים ברחבה** — כחצר המשכן הוא דשרי, ואף על גב דלא מיעט — והיינו אורך כשנים ברוחב. אבל טפי משנים ברוחב לא משרתרי. היינו רבי יוסי — דאמר: ארכה אפילו פי שנים ברחבה. **איבא ביניהו ריבועא דריבועה רבנן** — רבי אליעזר סבר: ארכה יותר משנים ברחבה אין מטלטלין. ומיהו, עיקרה ארכה פי שנים ברחבה, כדכתיב, ולית ליה ריבועא ומיהו אי מרבעא לא מתסרא בבחי, כדקתני: אם היה ארכה יותר משנים ברחבה — אין מטלטלין. הא בציד מפי שנים — מכלל דמעיקרא לא הוה הוא. **הלכה** כרבי יוסי — דלא בעי מרובעת. **והלכה כרבי עקיבא** — דלא בעי מוקפת לדירה. ותרווייהו — הק' שמעתתא דשמואל, לקולא. הוה **אמינא** — דשמואל דירה בעי כרבינו יצחק בן בבא, ובארכא יותר על רחבה כרבי יוסי סבר לה. **אריך וקטין** לא — דהא רבי עקיבא מרובע בעי. נזרע רובו — בורעונים — ביטל דירתו. דבורעונים לא דיירי אינשה, והוה ליה גינה — ואסור לטלטל אף בשאינו נזרע, דבטל ליה לגבי רובא. אבל בנזרע אילנות — לא ביטל דירתו, דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד. **אלא** — שיש באותו מקום זריעה יותר מבית סאתים, דנעשה כרמליה דקרפס יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית היא, ושאינו נזרע — הוי חצר פרוצה במלואה לכרמלית, לפיכך כולו אסור. **אבל בית סאתים** — דבלאו דירה שרי באנפי נפשה — הכא נמי שרי. ואף על גב דמקום זריעה הוי קרי קרפס, ושאינו נזרע הוי חצר ופרוצין זה לזה, שאין מחיצה ביניהן — אפילו הכי לא אסרי אהדי, והואיל דחד גברא הוא. ורבי שמעון היא, דאמר רשות קרפס וחצר לא אסרי אהדי, אפילו היא של שני בעלי בתים. בריתן רבי שמעון **אמר** חצר חצירות ואחר קרפסיות ואחר גנות ורשות אחר הן — לטלטל מזה לזה לכלים ששבתו בתוכן, ואפילו הן של בעלים הרבה. אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר — אסור להוציאן מחצר לקרפס או לגג, דבית קרפס שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא. **בטלי**

עירובין דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצא

הגמרא מבארת את דעת רבי עקיבא. מקשה הגמרא: דעת רבי
 עקיבא היינו דעת תנא קמא, כלומר, כדעת חכמים שבמשנה לעיל
 (יה), שאף הם אמרו שלא נאמר השיעור של בית סאתיים, שהם
 שבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים, רק בגינה וקרפף
 שהם מקומות שלא הוקפו לדירה, אבל מקומות שהוקפו לדירה,
 אף ביותר משיעור זה מותר לטלטל בכלם, וקשה, שבמשנה
 נראה שרבי עקיבא בא לחלוק על כל התנאים האמורים במשנה
 עד כאן. מתרצת הגמרא: איכא בינייהו – נחלקו תנא קמא ורבי
 עקיבא בדבר מועץ – בשיעור קטן הנוסף על שבעים אמה ושייריים
 על שבעים אמה ושייריים. הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר
 שיעור זה: דתניא, רבי יהודה אומר, דבר מועץ – שיעור קטן יש
 בנוסף על שבעים אמה ושייריים, שאף בשיעור זה מותר לטלטל בו,
 ולא נתנו חכמים בו שיעור, כלומר, שלא חשו חכמים לפרט גם את
 השיעור הזה, וכפה הוא שיעור זה, מקום שראוי לזרוע בו פתחים
 חטיים, שהוא גדול כפי המושקף, ושיעור זה הוא מעט יותר
 מאצבע בנוסף על שבעים אמה ושייריים. תנא קמא סבר, שדקדקו
 חכמים בשיעורם, וכיון שחצר המשכן היתה בית סאתיים, התיירו
 לטלטל עד שיעור זה, אלא שלא חשו חכמים להזכיר שיעור זה,
 ורבי עקיבא סבר שלא דקדקו חכמים כל כך, וכל שהוא יותר
 משבעים אמה ושייריים, אמרו שאם אינו מוקף לדירה אסור
 לטלטל בו.
 מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מהיכן למדנו דברים אלו, לחשב
 כמה יוצא שטח חצר המשכן כשמרבעים אותו, ולשער באיסורי
 שבת לפי שיעור זה. משיבה הגמרא: אמר רבי יהודה, דאמר קרא –
 שנאמר בפסוק לגבי מידות חצר המשכן (שמות כו יח), ארך החצר
 מאה באמה, ורחב המשים בממשים, ולא מובן מהו 'חמישים'
 בחמישים, ויש לדרוש פסוק זה כך, שאמרה תורה, מול המשים
 אמה משטח אורך חצר המשכן, וכפה אותם סביב המשים אמה
 האחרים, כלומר, שתרבע את חצר המשכן. פסוק זה מרמז
 שלרובע כזה יש משמעות לענין הלכה אחרת, והיינו לענין
 שיעור רשות היחיד באיסורי שבת.
 שואלת הגמרא: פשיטא דקרא במאי כתיב – לפי פשטות הפסוק,
 שמדבר בחצר המשכן, מה הפירוש של 'בחמישים' שנאמר בפסוק.
 משיבה הגמרא: אמר אביי, שבא הפסוק לומר, העמד – שיש
 להעמיד את המושקף על שפת המשים – במקום שבו כלים חמישים
 אמה מפתח החצר, כדי שיהא – שבאופן זה יאשרו מהחצר סביב
 המשכן המשים אמה לפניו – לפני המשכן, ועשרים אמה לכל רוח
 ורוח – לשאר הצדדים, שהמשכן יהיה אורכו שלושים אמה, ורחבו
 עשר אמות, וכשהוא עומד באמצע רוחב החצר, בקצה המשים
 אמה מתחילת החצר, נמצא שיש משני צידיו ומאחוריו עשרים
 אמות לכל רוח וצדור ג. וזהו מה שנאמר בפסוק 'חמישים'
 בחמישים, והיינו שלפני המשכן יהיה חצר של חמישים על
 חמישים אמות.
 שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר, אם היתה ארבעה כו' יתר על רחבה
 אפילו אמה אחת, אין מטלטלים בתוכה. הגמרא מקשה סתירה
 בדברי רבי אליעזר. מקשה הגמרא: איך יתכן שאמר רבי אליעזר
 שאם ארכה יותר מרחבה אפילו אמה אחת, אין מטלטלים בתוכה,
 והתניא – והרי שנינו בברייתא, רבי אליעזר אומר, אם היתה
 נ-הגינה או הקרפף בצורה כזו, שארפה, יתר על פי שנים ברחפה
 – ארוך יותר מפי שנים מרחבה, אפילו באמה אחת, אין מטלטלין
 בתוכה, אבל אם אורכה יותר מרחבה פחות מפי שנים, מטלטלים
 בה, וקשים דברי רבי אליעזר זה על זה. מתרצת הגמרא: אמר רבי
 ייבי בר אביי, כי תנן נמי מתניתין – אף מה ששנינו בדברי רבי
 אליעזר במשנתנו, שאם ארכה יתר על רחבה אפילו אמה אחת
 אין מטלטלים בה, [יתר על] פי שנים ברחפה תנן – פירושו הוא
 שארכה הוא יותר באמה אחת מפי שנים מרחבה.
 מקשה הגמרא: אי הכי – אם כן, שלא אסר רבי אליעזר במשנה
 רק אם ארכה יותר מפי שנים מרחבה, קשה, דתנינו רבי יוסי – שזה
 מה שאמר רבי יוסי במשנה, ובמה נחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי.

מתרצת הגמרא: איכא בינייהו – נחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי,
 בריבועא דריבועיה דקנן, כלומר, כמה שדרשו חכמים ממה שנאמר
 'בחמישים' שיש לשער את שטח חצר המשכן, כמה הוא עולה
 בחצר מרובעת. שרבי אליעזר לא דרש דרשה זו, וסבר, שיעקר
 דינה של רשות היחיד הוא במקום שארכו פי שנים מרחבו כחצר
 המשכן, אלא שאמר, שאין צריך שיהיה דווקא אורכו יתר על
 רחבו, אלא אף אם ארכו ורחבו שווים, גם כן מותר לטלטל בו.
 ואילו רבי יוסי סבר דרשה זו, ועל כן סבר, שיעקר דין רשות היחיד
 הוא במקום שארכו ורחבו שווים, אלא שאמר שאף אם אין ארכו
 ורחבו שווים, כל שארכו אינו יותר מפי שנים מרחבו מותר לטלטל
 בו, ומשום כך יש להורות לכתחילה שיש לעשות מקום שארכו
 ורחבו שווים.
 שנינו במשנה: רבי יוסי אומר כו' אפילו ארכה פי שנים ברחבה
 מטלטלים בתוכה. הגמרא דנה מהו פסק ההלכה במחלוקת רבי
 אליעזר ורבי יוסי, ובמחלוקת רבי יהודה בן בבא ורבי עקיבא:
 איתמר, אמר רבי יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי
 שאף קרפף שארכו פי שנים מרחבו, מותר לטלטל בו. ורב ייבי
 אמר רב יהודה אמר שמואל, שהלכה כרבי עקיבא שאמר שמקום
 שהוא פחות משבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים,
 מותר לטלטל בתוכו אף אם לא הוקף לדירה. אומרת הגמרא:
 ותרנייהו לקולא – ושתי המימרות של שמואל הללו, הם להקל,
 פסק שמואל בשתי מחלוקות אלו בדברי המיקל. וגריבא –
 הדוצרן שמואל להשמיענו את שתי המימרות הללו, דאי אשמעינן
 – שאם היה שמואל משמיענו רק שהלכה כרבי יוסי, ולא היה
 משמיענו שהלכה כרבי עקיבא, הנה אמינא – הייתי יכול לומר,
 שאף שהלכה כרבי יוסי שאף כשאורכה פי שנים מרחבה
 מטלטלים בתוכה, מכל מקום אין מטלטלים בתוכה עד דאיכא –
 שיהיה בה שומירה או בית דירה, קא משמע לן – משמיענו שמואל,
 שאין הדין כן, אלא הלכה כרבי עקיבא, שאמר שכל שאין בו
 שבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים, אין צריך שיהיה
 בו שומירה או בית דירה. ואי אשמעינן – ואם היה שמואל
 משמיענו רק שהלכה כרבי עקיבא, הנה אמינא – הייתי יכול לומר,
 שרק היקף מחיצות שאורכו ורחבו שווים מותר לטלטל בתוכו,
 אבל היקף דאריך וקצר – שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, לא –
 אין מטלטלים בתוכו, קא משמע לן – השמיענו שמואל, שהלכה
 כרבי יוסי, שאף כשארכו פי שנים מרחבו, מטלטלים בו.
 הגמרא דנה במקום שהוקף לדירה, ונזרע בו זרעים, אם מותר
 לטלטל בו. שנינו בברייתא: קרפף – מקום גדול שעשוי להניח שם
 עצים, שהוא גדול יותר מבית סאתיים, שהוקף לדירה, ונזרע רובו,
 שוב אינו נחשב כמקום שהוקף לדירה, שמקום הזרע בזרעונים,
 אין בני אדם משתמשים בו לדירה, וכיון שרוב הקרפף נזרע, אף
 המיעוט שלא נזרע, בטל לרוב הקרפף, והרי הוא כגינה – כמקום
 שזורעים בו ירקות, שהוא מקום שאינו עשוי לדירה, ואסור
 לטלטל בו. אבל אם נזרע רובו באילנות, אין האילנות גורמים
 שיחשב כמקום שאינו עשוי לדירה, שדרך בני אדם להסתופף
 תמיד בצל אילנות, והרי הוא עדיין כחצר, ומותר לטלטל בכלו.
 מבארת הגמרא: מה שאמרו בברייתא שאם נזרע רובו, אסור
 לטלטל בו, אמר רב הונא בריה דרב יהושע, לא אמרן – לא אמרה
 הברייתא דין זה, אלא כשהמקום שנזרע הוא יותר מבית סאתיים,
 אכל אם המקום שנזרע, הוא רק בית סאתיים, מותר לטלטל בכל
 הקרפף. שאף שהמקום שנזרע הוא מקום שאינו משמש לדירה,
 כל שאינו יותר מבית סאתיים, אף אם אינו משמש לדירה מותר
 לטלטל בו. ונמצא שיש באותו היקף שני סוגי מקומות, שהמקום
 שנזרע נקרא גינה, שהוא נחשב למקום שאינו עשוי לדירה, ומותר
 לטלטל בו משום שאינו גדול יותר מבית סאתיים, והמקום שלא
 נזרע הוא חצר, שהוא מקום שעשוי לדירה, ומשום כך מותר
 לטלטל בו. ואף ששני מקומות אלו פרוצים הם זה לזה, כיון
 ששניהם הם מקומות שמותר לטלטל בהם, אינם אוסרים זה את
 זה בטלטול.

הגמרא דנה כיצד ניתן להפוך מקום שלא הוקף לדירה, שיחשב
הוקף לדירה: **אמר רב נחמן אמר שמואל**, קרפף שהוא גדול יותר
מבית סאתים, שלא הוקף לדירה, ואחר שהוקף בנה דירה ופתחה
לקרפף, שלא נותר הקרפף בטלול על ידי כך, כיון שההיקף נעשה
קודם הדירה, כיצד הוא עושה כדי שיהיה מותר לטלטל בו, פריך
בו פירצה יותר מעשר אמות, שאז נחשב הקרפף כמו שאין לו
מחיצות, ונדרו – וסותם את אותה פירצה ופועמיו – לפירצה על
עשר אמות ושפירצה של עשר אמות, אינה במוחצת את המחיצה,
ואז נחשב שנעשה היקף הקרפף, אחר שפתח את הבית דירה
לתוכו, ומותר לטלטל בקרפף.
איבעיא להו – הסתפקו בני הישיבה, פריך אמה אחת, וחזר ונדר את
אותה אמה, ופריך עוד אמה סמוך לאמה הראשונה ונדרה וכן
עשה עד שהשלימו ליותר מעשר אמות, מהו, האם כיון שלא פריך
את העשר אמות וגדרם בבית אחת, אין זה נחשב שנעשה כאן
היקף לדירה, או כיון שעכשיו יש כאן במוחצת את המחיצה, עשר אמות
שנתחדשו לשם דירה, נחשב המקום מוקף לדירה.
אמר להו – אמר להם רב נחמן לבני הישיבה, לאו תינו – וכי אין
דין זה שיהיה לספקו של חזקיה, דתני (כלים פ"ז מ"א), כל כלי עץ
השייכים לבעלי בתים, שיעורן פרוגים – שיעור הנקב שיהיה
בהם, שאז יתבטל מהם שם כלי ויטהרו מטומאתם, הוא בגודל
שיכול לצאת ממנו רימון, שרק כשניקב בגודל כזה, גומר בעל
הכלי בדעתו לבטל אותו משימוש, אבל כשניקב בנקב קטן יותר,
חס הוא על הכלי וממשיך להשתמש בו ואינו מבטלו. וקעי –
והסתפק חזקיה, ניקב הכלי כמוציא ית – בנקב שיכול לצאת ממנו
זית, שהוא קטן יותר מרימון, וסתם – וסתם בעל הבית את הנקב,
והורו הכלי וניקב נקב נוסף שהוא כמוציא ית סמוך למקום הנקב
הראשון, וסתם, וכך חזר וניקב עד שהשלימו כל הנקבים יחד
לשיעור של כמוציא רימון, מהו הדין בכלי זה, האם הוא ככלי
שניקב כמוציא רימון וסתמו וטהור הוא, או לא. ואמר ליה רבי
יוחנן לחזקיה, רבי הרי שניית לננו את המשנה במסכת כלים (פ"ז
מ"ד) סנהל שהוא טמא טומאת מדרס, שנפסקה אחת מאוניו (שהוא
המקום שבו מכניסים את הרצועות שבהם קושרים את הסנדל)
ותיקנה, עדיין הסנדל טמא מדרס, שאף שנפסקה אחת מאוניו, לא
בטל ממנו שם סנדל, אך אם לאחר מכן נפסקה האוון השנייה של
הסנדל ותיקנה, מחזיר (בה) מן המדרס – נטהר הסנדל מהטומאת
מדרס שהיתה בו, שכיון שנפסקו שתי אוניו, בטל ממנו שם סנדל,
ושוב אינו ראוי למדרס, אכל עדיין הוא טמא כמנה מדרס – בדבר
שנגע במדרס, שהוא ראשון לטומאה. משום שבשעה שנפסקה
אונן, שהיה עדיין טמא טומאת מדרס, נגעו חלקי הסנדל זה בזה,
ומשום כך הוא טמא גם מגע מדרס, ואף שכשנפסקה אונן בטלה
ממנו שם מנעל, ומשום כך אינו טמא מדרס, מכל מקום עדיין כלי
הוא, שהוא ראוי להשתמש בו בדברים אחרים, ולכן לא בטלה
ממנו טומאת מגע מדרס. והמשך רבי יוחנן לומר לחזקיה, ואמר
עלה – ושאלת על משנה זו, מאי שנא ראשונה – מהו הטעם שאחר
שנפסקה האוון הראשונה, עדיין הסנדל טמא מדרס, הלא בהכרח
הטעם הוא, דהא קיימא שנייה – שאחר שנפסקה האוון הראשונה,
עדיין קיימת האוון השנייה של הסנדל, ועדיין סנדל הוא, אם כן
אף כשנפסקה האוון השנייה אחר שתיקן את הראשונה, נמי – גם
כאן יש לומר שלא יטהר הסנדל, דהא קיימא ראשונה – שהרי
האוון הראשונה של הסנדל קיימת, ועדיין סנדל הוא. ואמרתי לך
עלה – ואמרת לנו על כך, שהטעם שאחר שנפסקה האוון השנייה,
הוא טהור מן המדרס, הוא משום ששנים חדשות באו לבא,
כלומר, שכיון שהוחלפו שתי אוניו, נתחדשו פני הסנדל, ואין זה
אותו הסנדל שהלך בו הוב, אלא סנדל אחר הוא. ואמר רבי יוחנן
לחזקיה, קמא נמי – אף כאן, לגבי כלי שניקב כמוציא זית ונסתם
כמה פעמים, עד שמקום כל הנקבים כולם הוא כמוציא רימון, יש
לטהר את הכלי משום ששנים חדשות באו לבא, שאין זה אותו
הכלי שנטמא, אלא הוא כמו שניקב כמוציא רימון וסתמו, ושייב
חזקיה את רבי יוחנן על ראייה זו, וקבי עליה – וקרא עליו לית דין

בטל ליה לגבי רובה – הרי הוא בטל לרוב הקרפף שנזרע, ונחשב
כאילו נזרע כל הקרפף, ונתן ליה – והרי הוא קרפף יותר מבית
סאתים שלא הוקף לדירה, ואסור לטלטל בו.
משיבה הגמרא: אלא אי איתמר הכי איתמר – אלא מה שנאמר
בשם רב הונא בריה דרב יהושע בביאור דברי הברייטא, על כרחך
כך נאמר, שממה שאמרה הברייטא שאם נזרע רוב של הקרפף
אסור לטלטל בתוכו, יש לדייק, שרק אם נזרע רובו אסור לטלטל
בו, הא מיעוטא שרי – אבל אם נזרע רק מיעוט, מותר לטלטל
בתוכו, ואמר רב הונא בריה דרב יהושע, שמה שאמרו שאם נזרע
מיעוט מותר לטלטל בתוכו, לא איתמר, אלא דלא הוי – שהמקום
הנזרע אינו בית סאתים, שאז אינו חשוב להיחלק מהחצר,
ולא יחשב כמקום בפני עצמו, והוא בטל לגבי רוב החצר שאינו
נזרע, אכל אם החלק הנזרע הוא בית סאתים, שהוא שיעור חשוב
להיחשב כמקום בפני עצמו, אינו בטל לשאר הקרפף שלא נזרע,
ואסור לטלטל אף במקום שלא נזרע, שכיון שהמקום הנזרע נחשב
קרפף, והמקום שלא נזרע נחשב חצר, ואסור לטלטל מזה לזה,
נמצא שהחלק שלא נזרע, פרוץ במלואו למקום האסור לו, ולכן
אסור לטלטל אף במקום שלא נזרע. וקמאן – וכדעת מי אמר רב
הונא בריה דרב יהושע דין זה, קרבנן – כדעת חכמים שחולקים
על רבי שמעון (להלן פ"ט), וסוברים שגגות וחצירות וקרפפות, כל
אחד נחשב רשות בפני עצמו, ואף אם אין בהם דיורים שאוסרים
זה על זה, אסור לטלטל מזה לזה, ולפיכך אמר רב הונא שכיון
שהמקום שנזרע והמקום שלא נזרע פרוצים זה לזה הרי הם
אוסרים זה על זה ואסור לטלטל בכולו.
הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רב הונא בריה דרב יהושע: ורב
ירמיה מדיפת, מתני לקולא – שנה את דברי רב הונא בריה דרב
יהושע שהוא מיקל יותר מכפי שהביאה הגמרא קודם את דבריו,
שכך אמר, שיש ללמוד מהמשנה שרק בנזרע רובו אסור, הא
מיעוטא שרי – אבל אם נזרע מיעוט מותר לטלטל בכולו, ואמר רב
הונא בריה דרב יהושע, לא איתמר – לא אמרו שאם נזרע מיעוט
מותר לטלטל בכולו, אלא כשהחלק הנזרע הוא בית סאתים, שאף
שהוא נחשב למקום בפני עצמו, כיון שאם היה מוקף מחיצות, היה
מותר לטלטל מהחלק שלא נזרע לתוכו, אף עתה שהם פרוצים זה
לזה, אינם אוסרים זה על זה, אכל אם החלק הנזרע הוא יותר
מבית סאתים, שדינו ככרמלית, ואילו היה מוקף מחיצות היה
אסור לטלטל מהחלק שלא נזרע לתוכו, עתה שאינו מוקף מחיצות
בפני עצמו, אלא הוא והחלק שלא נזרע פרוצים זה לזה, אסור
לטלטל בכל הקרפף, ואף בחלק שלא נזרע אסור, כיון שהוא פרוץ
במלואו למקום האסור לו. וקמאן – וכדעת מי אמר רב הונא בריה
דרב יהושע דין זה, כדעת רבי שמעון, שאמר שמותר לטלטל
מחצר לקרפף שהוא בית סאתים.
הגמרא דנה מתי אילנות אינם מבטלים דיורים בקרפף. שנינו
בברייטא: שקרפף שנפגע רובו באילנות, הרי הוא כחצר, ומותר
לטלטל בכולו, שנטיעת אילנות אינה מבטלת דיורים, כיון שדרך
בני אדם להסתופף תמיד בצל אילנות. אמר רב יהודה אמר אבמי,
והוא – מה שאמרו שאין נטיעת אילנות מבטלת דיורים, אין זה
אלא כשעשויין אצטבלאות – שנטועים האילנות שורות שורות,
ונאה לשבת שם. ורב נחמן אמר אף על פי שאין עשויין אצטבלאות,
אלא הם נטועים בלא סדר מסוים, גם כן אינם מבטלים דיורים.
מספרת הגמרא: מר יהודה אקלע – הודמן לבי – לביתו של רב הונא
בר יהודה, חנניהו להנחו – וראה לאילנות שהיו נטועים בקרפף
שהיה גדול יותר מבית סאתים, דלא עבידי אצטבלאות – שלא היו
מסודרים שורות שורות, וקא מללילי בגויהו – ואף על פי כן היו
מטלטלים ביניהם, אמר ליה – שאל מר יהודה את רב הונא בר
יהודה, לא קבר לה מר להא דאבמי – וכי אינך סובר את מה שאמר
אבמי, שכשאין האילנות עשויין אצטבלאות אסור לטלטל
ביניהם, אמר ליה – השיב לו רב הונא בר יהודה, אמא קרב נחמן
סביא לך – אני סובר בדין זה כרב נחמן, שאמר שאף אם אין
האילנות עשויין אצטבלאות מותר לטלטל ביניהם.

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף כד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קצג רש"י תוספות

בטיל לגבי רובה – והוי כאילו גורע כולו. וזהו ליה קרפף יותר מבית סאתים – ואף על גב דהוקף לדירה – חשוב כלא הוקף לדירה. דהא הוי כולו גינה, ובגינה לא מהני הוקף לדירה. ולא הוי – ההוא מיעוט גורע בית סאתים, דלא חשיב להבדל מן החצר ולהקרות לו שם לבדו. אבל בית סאתים – נקרא קרפף שלא הוקף לדירה. ואף על גב דאילו דהו באנפי נפשיה בבית סאתים לא מיתסר, הכא דנפרץ לחצר וחצר נפרצה לו – קיימא לן דאסור לטלטל מקרפף לחצר, דהוי רשות הנפרצה למקום האסור לה ואוסרין הרשויות זו לזו ואין מטלטלין לא בזה ולא בזה. כמאן – אמרין דשתי רשויות נינהו. ברבנן – דפליגי עליה דרבי שמעון בפרק "כל גות" (פטא), ואמרי: כל חד וחד רשות לעצמו. ואף על גב דליכא דיוחין בהו דליסרו אהדדי – אין מטלטלין מזה לזה. דאפילו הנמימט בית סאתים דמיקרי קרפף, כיון דבאנפי נפשיה שרי, השתא נמי שרי, – ולא אסרי אהדדי. דאילו היה מחיצה ביניהן – הוה שרי לטלטלי מזה לזה כרבי שמעון, והשתא דנפרצה זה לזה – לא נפרצו לרשות האסור לה. אבל יותר מבית סאתים – נעשה כרמליה, ובחא אפילו רבי שמעון מודה דאין מטלטלין מחצר לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה. והכא דנפרצה זה לזה – הרי כל אחד נפרץ למקום האסור לו. ואיצטבאלות – נטועין שורות שורות, ונאה לשבת שם. לבי רב הונא – ויותר מבית סאתים הוה, והוקף לדירה, וניטע אחרי כן. קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה – ואחרי כן בנה אצלו דירה, ואמרין לקמן: הוקף שלא לדירה ולבסוף פתח לו פתח דירת ביתו – לא מהני. ביצד הוא עושה פורץ לו פריצה יותר מעשר – דהוי כמי שאין בו מחיצות, וגודר וסותם אותה פירצה למעמידה על עשר, והוי כפתח ולבסוף הוה דירה שנפתחה לו. דלעולם בעינן שיגודר יותר מעשר אמות. דא פריץ עשר לבד וגדרה – לא חשיב ההוא הדיק לשם דירה, אלא כמי שעשה פתח. דעד עשר לעולם הוה פתח. פריץ אמה – אצל סתימה, וגדרה. ועוד פריץ אמה אצל סתימת אמה החדשה וגדרה, דלא פריץ עשר אמות כאחד ולא דרי עשר אמות בבת אחת אלא מעט דיה פורץ וגודר מיד. עד שהשלימו ליותר מעשר – מי אמרין: כיון דלא פריץ עשר בבת אחת ולא גדר בבת אחת – לא היא הדיק בזה לשם דירה. או דילמא: כיון דהשתא מיהא הוי החדוש של הדיק יותר מעשר – חשיב הדיק לשם דירה. כל בלי כלי בתים – לגבי כלי עץ תנינן לה. במסכת כלי (פרק שבעה עשר שבתות). שיעורין ברמזים – לטורח מטומאתן, אבל פחות מכאן – חייס עליה ולא מבטלי ליה. שיעורין ברמזים – נידק במציא רמז טורח. וחזי ונידק – אצל הסתימה. ותיקנה – הוא הדין כי לא תיקנה נמי עדיין טמא מדרס הוא. והא דנקט תיקנה – לרבותא, דאי לא הכי – ותו לא איצטריך למימר נפסקא השניה וכו'. מהו מן המדרס – דתו לא הוה כלי, ולא חזי למדרס

מלטמא ותו אדם וכילי. אבל – כלי הוא דחזי לתשמיש אחרים, ועדיין טומאת מגע מדרס עליה, שהרי בשעת פרישתו מן הארון שעדיין הוא מדרס לקבל טומאה לטמא כלים לקבל טומאה מאביו. והוי ראשון לטומאה, ומטמא אכולין ומשקין. פנים חדשות – אין אונס הללו ממנו, ומשניתנון. לא דרסן חוב. ומטומאה דראשונה שידרו – שהרי אין זה סנדל ראשון, לא דין בר נש – אלא מלאך, בגין דין בר נש – אדם גדול. ודבה שאחורי הבתים – ואין פתח הבית פתוח לה – היא מוקפת שלא לדירה, ואי יותר מבית סאתים היה – אין מטלטל בה אלא בארבע אמות. ואם פתח לו פתח – מן הבית. פשיטא – דבפתח ולבסוף הוקף שרי, שהרי הוקף לשם פתח. לא צריכא דאית ביה בי דרי – גוץ אחד הדיק דרחבה. מהו דתימא אדעתא דבי דרי פתחיה – ולא אדעתא להקף שם רחבה.

בטיל ליה לגבי רובה, והוה ליה קרפף יותר מבית סאתים – ואסור. אלא, אי איתמר הכי איתמר: הא מיעוטא שרי. אמר רב הונא ברבי יהושע: לא אמרן אלא דלא הוי בית סאתים, אבל בית סאתים – אסור. כמאן – פרבנן. ורב ירמיה מדיפתי מתני לקולא: הא מיעוטא – שרי. אמר רב הונא ברבי יהושע: לא אמרן אלא בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים – אסור. כמאן – פרבי שמעון. נטע רובה – הרי הוא פתח, ומוותר. אמר רב יהודה, אמר אבימי: והוא שעשוין אצטבאלות. ורב נחמן אמר: אף על פי שאין עשוין אצטבאלות. מר יהודה אקלע לבי רב הונא בר יהודה: הונחו להנחו דלא עבדי אצטבאלות, וקא מטלטלי בגויהו. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דאבימי? אמר ליה: אנא פרב נחמן סבירא לי. אמר רב נחמן, אמר שמואל: קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ביצד הוא עושה? פורץ בו פירצה יותר מעשר, וגודר ונעמידו על עשר, ומוותר. איפשיא להו: פריץ אמה וגדר אמה [ופריץ אמה וגדרה] עד שהשלימו ליותר מעשר, מהו? אמר ליה: לאו היינו דתנן: כל כלי בעלי בתים שיעורין ברמזים. ובעי חזקיה: נידק כמציא זית וסתמו, וחזר ונידק כמציא זית וסתמו עד שהשלימו למציא רמז, מהו? ואמר ליה רבי יוחנן: רבי, שנייתה לנו: סנדל שנפסקה אחת מאוזניו ותיקנה – טמא מדרס, נפסקה שניה ותיקנה – טהור בה מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס. ואמרת עלה מאי שנא ראשונה – דהא קיימא שניה, שניה נמי הא קיימא ראשונה? ואמרת לו עלה: פנים חדשות באו לכאן. הכא נמי פנים חדשות באו לכאן. קרי עליה: לית דין בר אינשו? איפא דאמרי: בגון דין בר נש? אמר רב כהנא: רחבה שאחורי הבתים, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. ואמר רב נחמן: אם פתח לו פתח – מותר לטלטל בכולו, פתח מתירו. ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף, אבל הוקף ולבסוף פתח – לא. פתח ולבסוף הוקף, פשיטא! לא צריכא, דאית ביה בי דרי. מהו דתימא: אדעתא דבי דרי עבדיה, קא משמע לן. קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים, סבור רבנן למימר פורעים דמו – ואסור. אמר להו רב אבא אבאה דרב ברבי דרב משרשיא: הכי אמרין משמיה דרבא: מים כמטעים דמו – ושוי.

אמר

לא אמרן אלא דלא הוי בית סאתים – אף על גב דלרבנן קרפף פחות מבית סאתים דינו כקרפף בית סאתים לטלטל ממנו לחצר, משום דאין סברא שידו שלשה חילוקים בשלשה משהוין – הכא לא אסר מיעוט הנורע לרוב שאינו נורע במה שפרץ לו במלואו. דכיון שהוא פחות מבית סאתים – לא חשיב, ובטל לגבי רוב שאינו נורע, אבל בית סאתים – חשיב טפי, ולא בטיל. ובגורע רובו, אפילו לא הוי בית סאתים – אסור, דבטיל לגבי רובו, וזהו כמורע כולו. סנדל – נפסקה וכו' – הוא דחזן בלא תקנה נמי דטמא מדרס. דאי כשנפסקה פרחא לה טומאה – תו לא הדרה לה, דלא מציו טומאה ישנה חוזרת אלא בכלי מתכות, כדמפרש בסוף פרק קמא דשבת (טז, א). והא דנקט ותקנה – פירש הקונטרס: לאשמועינן, אף על גב דתקנה, כי נפסקה שניה – טהורה מן המדרס, דפנים חדשות באו לכאן. טמא מגע מדרס – אבל פירש הקונטרס: משום דעדיין כלי הוא לאישתמושי בה תשמישתא אחרים. ולפירושו, אפילו נפסקה שניה טמא מגע מדרס. וקשה, דתנן בהדיא, כסיפא דרך משנה במסכת כלים בפרק עשרים ושש (מאן דאמר: לא הספיק לתקן ראשונה עד שנפסקה שניה – טהורה. ורש"י חזו בו, והביא: אבל טמא מגע מדרס – דעדיין כלי הוא, חזי למילתא קמייתא, דהא איתקנה ראשונה. ולפירושו איצטריך למיתני ברישא ותקנה, דאי לא נתקנה – כי נפסקה שניה אינה טמאה אפילו מגע מדרס. ואגב דתני ברישא – תני נמי כסיפא, ומיהו, תימה: מתי בא לו מגע מדרס? דאם בא לו מגע מדרס ומדרס יחד, כגון שדרס עליו חוב ברגלו יחף, או אפילו במנעל ולא הפסיק בפשוטי כלי עץ – אם כן איכא פנים חדשות למגע מדרס כמו למדרס! ולפירוש רש"י קמא נהא, דאפילו נפסקו שתי אונים – טמא מגע מדרס, הואיל וחזי לתשמיש אחרים. ובפרק "אלו קשרים" (שבת קיב, ב) פירש הקונטרס: דטמא מגע מדרס – לפי שנגע בעצמו כשהיה אב טומאה, ולא נהיא. דטומאת בית הסתרים היא. דלא קיימא לן כרבי מאיר דאמר טמא, מדפריש בפשיטות בפרק "בהמה המוקשה" (חולין עב, ב) וכו' העור דחריט"ב (שם קטב, ב). טומאת בית הסתרים היא! ומה שפירש כאן נמי, בדשעת פרישתו מארון קיבל טומאה מאביו – אינו נראה. דבפרק "בהמה המוקשה" (שם עב, ב) אמרין: דבעינן באות מבגד גדול. ואין לומר דכשתיקון אחוץ ראשון, לאחר שתפר חציה נעשית מחוברת, ובא לה טומאת מדרס שבטלה לסנדל. וכשחזר ותפר חציה השניה – בא לסנדל מגע מדרס מן הארון, ותו ליכא פנים חדשות. דאם כן תפשוט בעינן "הקומץ רבה" (מנחות כז, א) דלא אמרין שבע לה טומאה, ולחרי רבינו שמעון מייבאי, דמפרש: דלא אמרין שבע לה טומאה היכא דטומאה בא לו מגופו – אתי שפיר. ועוד יש לומר: דלאוין בא מגע מדרס ומדרס יחד כשפתרה לסנדל, והסנדל בטל לאוין, דאי אפשר להיות טומאה לזה בלא זה. וכיון שבאו לה כאחד – אין שייך לומר נביה שבע לה טומאה. ורבינו יצחק בן אברהם אומר: דלא שייך גבי מגע פנים חדשות, דאפילו נפסקו שתי אונים – ראוי לקבל טומאת מגע אם מיהו לתשמיש אחר. ולא נתבטל חזרת יחוד מכלא, וכל שעה ושעה מתקנו דעתו להשתמש בו. אבל לנעלה, אם נפסקו שתי אונים, אפילו מיהו – בטלה דעתו אצל כל אדם. פשיטא לא צריכא דאית ביה בי דרי – אדרב נחמן, דאמר: אם פתח בו פתח מותר לטלטל פריץ, דמפרש התלמוד בפתח ולבסוף הוקף, ואזא פריץ פשיטא. אבל אתלמוד דמפרש לא אמרן לא פריץ, דקא מבטלי לן הוקף ולבסוף פתח לא מהני, לאפוקי מהני אמוראי דלקמן (כז, ב) גבי אבונק.

לא

לא אמרן אלא שאין בעומקן יותר מבית סאתים – פירוש: שאין בעומקן עשרה ביתר מבית סאתים ברוחב, והנך דעמקן עשרה הוו כורעים, ואתאי כרבי שמעון דקיימא לן כוחיה, דלרבנן, אפילו בית סאתים אסור, כדאמרין לעיל. ומיירי בגון דהוי מיעוט מים העמקום עשרה. דאי הוה רובא – הנך שאין עמקן עשרה – הוי מיעוט, ובטלים לגבי רוב ואסור, כדאמרין לעיל. ורבינו יצחק מפרש:

1 דאפילו רוב מים עמקן נמי שרי. כיון דליכא אלא
2 בית סאתים, בין עמקום ובין שאנים עמקים –
3 לא חשיבי כורעים, אלא דמו לנטעים, דדמו לבור.
4 ומיהו, ביתר מבית סאתים – אסור, שאין דרך
5 שוחה מליא מים לעשות יותר מבית סאתים,
6 וחשיבי כורעים. אף על גב דגבי בור, אפילו רבי
7 יהודה לא אסר ביתר מבית סאתים במחיצות
8 גמורות. אלא דווקא כפסין בדקאמר לעיל (טז),
9 זו מחיצה ואילו פסין – היינו דווקא בבור המתוקן
10 בהלכתו, אבל שוחה – לא.

11 **ההיא** רחבה דהוה בפום נהרא דחד גיסא פתח
12 למתא וחד גיסא פתח לשביל – פירש
13 הקונטרס: דרחבה זו כרמלית. והיתה אוסרת
14 המבוי. ואף על פי שבראשו האחד היה לו צורת
15 הפתח או דהא תסום, וגם את השביל שהיו לו
16 שלש מחיצות, דגודא דנהרא מחיצה מעליא היא.
17 ואף על גבי דלרחבה היו גופיין, כדמוכח הסוגיא
18 – לא מהניא למבוי ולשביל – משום דנראה
19 מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, דכיון דלא
20 מהני לרחבה גופה – כל שכן דלא מהני למבוי
21 ולשביל. ושביל, פירש הקונטרס דאית ביה דיוורין.
22 ואתי שפיר דהא דקאמרין בסמוך דמהני ליה
23 לשביל. ואי אין בתים וחצירות פתוחים לחוב –
24 לא הוה משתרי בלחי. וכאן חור בו רשי' ממה
25 שפירש בפרק קמא (ו.ה) דרחבה דהתם לית בה
26 דיוורין.

27 **ליעביד** מחיצה אגודא דנהרא – וניהי שביל כמסוף על הרחבה, ותיחוי שביל ורחבה
28 חד, ותיחוי דך מחיצה כאילו עבדין לה ברחבה! ונראה דהיה שם רוחב יותר
29 מעשר, ולכך על ידי המחיצה נחשב מוקף לדירה. דאי בעשר – בלאו הכי הוי תסום ועומד,
30 אפילו אם היה פרוץ במלואו לנהרא – היה די בלחי משוה. אלא היה יותר מעשר, ולכך לא
31 היה מהני אפילו צורת הפתח לרב.

32 **אין** עושין מחיצה על גבי מחיצה – ואם תאמר: הא אמרין לקמן (דף כה,א) שאם עשה
33 מחיצה על גבי התל – הועיל, שבאורי מחיצות העליונות הוא דר' ויש לומר: שהיה שם
34 תל גבוה עשר מן השביל. ולפי זה אתי שפיר הא דלא חיישין שנאי יעלה הנגר שרטון, אפילו
35 אם לא נחלק בין שם תל גבוה נהרות. ואם תאמר: ויעשו מחיצות ברוחב ארבעה טפחים דאמר
36 לקמן דמעול. ויש לומר: דלא רצו לקצר השביל.

37 **ליעביד** צורת הפתח אפומא דשביל – פירש רש"י: דפתח לרחבה. מיגו דמהני לשביל –
38 מהני נמי לרחבה. וקשה: דמשמע דלא צריך למיגו עד לקמן. ועוד: דמה לו להוכיח
39 צורת הפתח כלל, כיון דסגי בלחי כדאמר אביי גופיה! ועוד: למא שינה הלשון, דמעיקרא
40 קאמר אפומא דשביל, וגבי לחי קאמר אפיתחא. ועוד: דפרקי "יאמרו לחי מהני לשביל של
41 כרמים היכא דהוי מפולש", ואיך יטעו בין שביל זה, דאית ליה גודלי, לשביל דעלמא! ועוד:
42 שצריך לפרש שיש שם תל גבוה עשרה – כל שכן שלא יטעו. לכך נראה לפרש: דשביל של
43 כרמים אין בו דיוורין, כדמוכח ב"הדר" (עירובין עד,א). דקאמר: אמר רבי יוחנן אפילו בשביל
44 של כרמים! אמר ליה: לא אמר רבי יוחנן אלא בתרובה, דהויא לדירה. אבל בשביל של
45 כרמים – לא אמר. ואפילו הכי מהניא ליה לחי. דבני מבוי היו משתמשין שם. ובמבוי הרבה
46 בתים וחצירות היו. וליעביד מחיצה אגודא דנהרא – היינו מעבר הנגר. והוא הדין צורת
47 הפתח, דהיי במחיצה. והנהר לא היה רחב יותר מעשר, ומעבר הנגר היו גידורין גבוהים
48 עשרה, ומועד השביל היה נמוך. והשתא אתי שפיר הא דקאמר אין עושין מחיצה על גבי
49 מחיצה כו' – כי מצד השביל היה נמוך. והשתא נמי לא חיישין לשרטון – דלעולם יהיה
50 מתלקט עשרה מתוך ארבעה.

51 **ולעביד** צורת הפתח אפומא דשביל – פירוש: אגודא דנהרא בגמך. ושם לא רצו לעשות מחיצה ולתסום השביל, שדרך שם משקן הגמלים. **ולעביד** לחי אפיתחא דשביל לצד הרחבה
52 כו' מיגו דמהני – פירוש: השתא דאי בלא מיגו לא מהני. **"יאמרו"** לחי מהני בשביל של כרמים דעלמא – שאין בני מבוי משתמשין שם, שלא יעלו על דעתם דהכא מהני משום
53 מבוי, אי נמי, יש לומר: יאמרו דלחי מהני בשביל של כרמים דעלמא. שהוא מפולש. דלא יסיקו אדעתיהו דגידורין שמעבר הנגר מהני. **מלמולי** ברחבה גופיה שרי. פירוש: הכלים ששבתו
54 בתוכה, וכן בשביל.

1 דהוו לתשמישתא – לשתיה, דאין לך דירה מעולה מזו. שאין בעומקן יותר על בית
2 סאתים – כלומר: שאין עומקן של מים נפשט ברוחב יותר על בית סאתים. ועמקן של
3 סתם מים לבטל מקומו מדין קרקע – עשרה טפחים, כדאמרין במסכת שבת (קב,א) ואם
4 היה רקק מים וכו' כמה רקק מים, פחות מעשרה טפחים. **כריא דפירי** – כרי של פירות,
5 גבוה עשרה ורוחב ברוחב בית בור – לא בטלה

6 תורת דירה משם. ומים הראוין לשתיה –
7 כפירות דמי. לישנא אחרנא: מידי דהוה אבריא
8 דפירי – שוחה עמקא שמצניעין שם פירות,
9 שאף על פי שעמקן שם הרבה – נוטלים מהן
10 בשבת. והיא רחבה – יותר מבית סאתים והוה
11 ולא חוקפה לדירה. **פום נהרא** – שם מקום. חד
12 גיסא פתח למתא – למבוי שבעיר שכלה
13 לרחבה. ו. שביל של כרמים – דיוורין היו בו.
14 חיבי נעביד – למשיניהו לבלולה. שהרי רחבה
15 זו כרמלית היא, ואוסרת כל המבוי, ואת השביל
16 שיש לו שלש מחיצות. דהא גודא דנהרא
17 מחיצה מעלייתא היא. שגובהה עשרה, אבל
18 הרחבה אוסרת – לפי שפרצין הן במילואן
19 לכרמלית. והא דאמרין בפרק קמא (לז,א) אם
20 היה מבוי כלה לרחבה אין צריך קיום.
21 במקפת לדירה והיו בה דיוורין קאמו, כדמפלגי
22 התם בין עירבו ללא עירבו. אבל רחבה כרמלית
23 – אסור, כדאמרין בהיאא שמעתא: בקעה
24 מכאן ובקעה מכאן כו'. חיבי נעביד – להחיד
25 את כולם, שהיו רוצין מעבשיו להשתמש בהם
26 בני העיר ולהיותה מוקפת לדירה, ושוב לא
27 תיחוי כרמלית, ותתא היא בכלל מותרת.
28 ואמרין לעיל: הוקף ולבסוף פתח – לא מהני.
29 וגדר של אבנים היתה רחבה זו מוקפת, וקשה
30 להם לפרוץ פירצה יותר מעשר ולגדרה לדירה
31 אדעתא דלישתמשו בה בני מבוי ושביל

32 מהשתא, וליחוי כפתח ולבסוף הוקף כדשמואל. **נעביד ליה מחיצה** – של קנים. **אגודא**
33 **ונהרא** – כלומר: להוי שביל כמסוף על הרחבה, ונהיחי רחבה ושביל חד, ונהיחי דך
34 מחיצה דעבדין בשביל אדעתא דירידה דלישתמשו מהשתא בני שביל ברחבה כאילו
35 עבדין לה ברחבה גופה לדירה, דהוי פתח ולבסוף הוקף. **אין עושין מחיצה על גבי מחיצה**
36 – כיון דגודא גבוהה עשרה, כל מה שמוסיפין עליה – הגבחת אותה מחיצה עצמה
37 היא. שהרי אם היה מגביה כל מחיצת הרחבה לדירה – לא מהני עד שפירצין בה
38 פירצה האוסרתה, ויחזור ויגודר לדירה. **ליעביד ליה צורת הפתח אפומא דשביל של**
39 **כרמים** – דפתח לרחבה. דמו דמהני לשביל, שלא אתי פרוץ לרחבה, שאפילו היה
40 פתוח לרשות הרבים מעליל לו – ליהני נמי לרחבה, להיות לה תוספת זה הוקף לדירה.
41 **אתו נמלי** – הבאין לשתות מן העיר דרך מבוי לרחבה ומשם לשביל ולנהר. שריין ליה
42 – שהיה פתח השביל צר להן, ועכשיו הוא דחוקן. לחי – הצניץ בארץ, ועביו משדו
43 ואין גמלין נוגעין בו. דמיני דמהני לשביל – לטלטל בו, דלא הוי השתא פרוץ לכרמלית.
44 **מהני נמי לרחבה** – להיות לה הוקף לדירה, ותיחנה לטלטל בה. ובלאו מיגו לא
45 מישתריא, דהא פתח שבין רחבה לשביל לא היה יותר מעשר, וכל כמה דסתים ליה
46 לדירה – לא כלום היא. דהא כל פתח סתמיה מעלייתא היא, וסתום ועומד הוא. **לשביל**
47 **של כרמים דעלמא** – דלא סליק לגודא דנהרא, והוי ליה כמבוי מפולש, ויאמרו שאין
48 צריך תיקון אלא בראשו אחד, כי האי. דמיני דמהני למתא – לטלטל במבוי, כדאמרין
49 בפרק קמא (x.i): סריטיא מכאן ובקעה מכאן – עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה
50 מכאן. והכא נמי: ליעברו בראש המבוי הפתוח לרשות הרבים צורת פתח. והאי לחי
51 דלצד הרחבה שרי ליה. **מלמולי כמתא גופה שרי** – דהא שריין לה בהאי לחי, ואפילו
52 היא ורחבה אסורים זה עם זה – שניחן משתמשין לעצמן כשתי חצירות ופתח ביניהן,
53 וכן ברחבה גופה.

דלית

עירובין דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים רביעי) קצה

קנים על שפת הנהר, ונחשיב את השביל והרחבה כאילו דבר
אחד הם, והמחיצה שעושים עכשיו על שפת הנהר תיחשב
כאילו נעשית ברחבה עצמה, ותיחשב הרחבה מוקפת לדירה,
לא יועיל דבר זה להתיר את הטלטול, שהרי אין עושה מחיצה
על גפי מחיצה, כלומר, שאין מועיל מה שמגביהים את
המחיצה כדי שתחשב הרחבה כמוקפת לדירה, ורק אם יפרוץ
פירצה שהיא רחבה עשר אמות, שהיא מבטלת את המחיצות,
או אם יחזור ויגדור לשם דירה, תחשב הרחבה מוקפת לדירה,
וכאן כיון ששפת הנהר גבוה עשרה טפחים, כבר יש שם
מחיצה, ואם יעשו שם מחיצה של קנים, הרי זה כהגבהת
המחיצות, ואין זה מועיל כלום.
ממשיך אביי ואומר: לעבד ליה – ולעשות צורת הפתח אפומא
דשביל של פרמים – על פתח השביל של כרמים שפונה לרחבה,
שכיון שצורת הפתח זו מתירה לטלטל בשביל של כרמים, תיחשב
היא כעשיית מחיצה גם לגבי הרחבה, וכיון שהיא נעשית לשם
דירה, תיחשב הרחבה כמוקפת לדירה, גם כן אי אפשר, דאין
נמלי שדיין ליה – שיבואו הגמלים הבאים מהעיר לשביל של
כרמים דרך המבוי והרחבה, כדי לשנות מהנהר, ויפילו את צורת
הפתח, שאם יצר את פתח השביל על ידי צורת הפתח, ידחוק את
מקום מעבר הגמלים, ויפילו הגמלים את צורת הפתח.
אלא אמר אביי, לעבד – יעשו ליה שהוא רחב משהו ואין הגמלים
נוגעים בו אפיתחא דשביל של פרמים – על פתח השביל של כרמים
שפתוח לרחבה, דמנו דתהניא לשביל של פרמים – שמתוך שמועיל
הלחי להתיר לטלטל בשביל של כרמים, מהני נמי לרחבה – מועיל
הוא גם להיחשב כעשיית מחיצה לרחבה, וכיון שהוא נעשה לשם
דירה, תיחשב הרחבה כמוקפת לדירה.
רבא דוחה את דברי אביי: אמר ליה רבא לאביי, (אם כן, שתתיר
את הטלטול על ידי לחי זה, יטעו בני אדם ויאמרו שלחי מועיל
להתיר בטלטול אף לשביל של פרמים דעלמא – שבשאר מקומות,
אף כשאנו מגיע לשפת הנהר, ואין לו אלא שתי מחיצות, שאין די
בלחי כדי להתירו, ויבואו לידי איסור. אלא אמר רבא, עבדינן ליה
– יש לנו לעשות לחי לפיתחא דמא – לפתח המבוי שפונה
לרחבה, דמנו דמהני ליה לחי למא מהני נמי לרחבה – שמתוך
שמועיל הלחי להתיר לטלטל במבוי, מועיל הוא גם להיחשב
כעשיית מחיצה לרחבה, וכיון שהוא נעשה לשם דירה, תיחשב
הרחבה כמוקפת לדירה.
הגמרא דנה אם לדברי רבא מותר לטלטל גם מהרחבה למבוי.
אומרת הגמרא: הלכך – כיון שעושים לחי לפתח המבוי, מלטיולי
במא גופה – לטלטל בתוך המבוי של העיר, שרי – מותר, שהרי
עשו לחי למבוי, ומלטיולי ברחבה גופה – ולטלטל בתוך הרחבה,
שרי – גם כן מותר, שהלחי מחשיב את הרחבה כמוקפת לדירה,
אבל אם מותר לטלטל במא – מהמבוי של העיר לרחבה, ומרחבה
למא, פליגי בה – נחלקו בזה רב אחא ורבא, חד אמר, וחד שרי
– התיר.

הגמרא מבארת את הדין שאמר רבא: אמר אמימר, והוא – מה
שאמר רבא שמים הם כנטעים, אין זה אלא במים דחיון
לתשישתא – שראויים לשתיה, שאין דבר המשמש לדירה, יותר
ממים העומדים לשתיה, אבל לא חיון לתשישתא – אם אין המים
ראויים לשתיה, לא – אינם כנטעים, אלא הם מבטלים את
הדיוורים.
אמר רב אשי, ודחיון לתשישתא נמי לא אמרן – אף במים הראויים
לשתיה לא אמרו שאינם מבטלים דיוורים, אלא כשאין בעומקו –
במקום שהמים עמוקים עשרה טפחים, יותר מבית סאתים וצור
אן, אבל אם יש בעומקו יותר מבית סאתים וצור בן, אסור לטלטל
בכל הקרפף, שמים עמוקים עשרה טפחים, הם כורעים שמבטלים
את הדיוורים, ואם המקום שבו המים עמוקים עשרה טפחים הוא
יותר מבית סאתים, הרי הוא כקרפף שלא הוקף לדירה, ולפיכך
אסור לטלטל אף במקום שאין שם מים, כיון שהוא פרוץ במילואו
למקום האסור לו בטלטול.
דוחה הגמרא את דברי רב אשי: ולא מילתא היא – דברי רב אשי
אינם דברים שיש לחוש להם, אלא אף אם המים עמוקים עשרה
טפחים ביותר מבית סאתים, מותר לטלטל בקרפף, מדי דתהו
אבריא דפרי – וכדין כרי של פירות שהוא גבוה עשרה טפחים,
שאף אם הוא רחב כבית כור, אינו מבטל את הדיוורים בקרפף, כיון
שהוא משתמש בפירות לצרכי דירה, ואף מים הראויים לשתיה,
נחשבים הם כפירות, שהם משמשים לצרכי דירה, ולכן אף אם הם
עמוקים עשרה טפחים ביותר מבית סאתים, אינם מבטלים את
הדיוורים.
הגמרא דנה בתיקון מקום שלא הוקף לדירה, שיהיה מותר לטלטל
בו: הדין – אותה רחבה דתהו – שהיתה במקום הנקרא פוס נהרא,
שהיתה גדולה יותר מבית סאתים, ולא הוקפה לדירה, דתהו ניקא
– שצד אחד שלה, תהו פתח למא – היה בו פתח לצד העיר,
שמבוי שבעיר היה מגיע עד לרחבה זו, וחד ניקא – וצד אחד שלה,
תהו פתח לשביל של פרמים – היה בו פתח לשביל העובר בין
הכרמים, והיו בתים וחצירות פתוחים לשביל, ושביל של פרמים זה
תהו סליק לגודא דנהרא – היה מגיע עד גדות הנהר. והשביל
והמבוי היה לכל אחד מהם שלש מחיצות, שראש המבוי הפתוח
לעיר, היה סתום, או שהיה שם צורת הפתח שנידון כמחיצה וצור
ג, ובשביל, גדת הנהר שימשה כמחיצה, שהיתה עמוקה יותר
מעשרה טפחים. אף היה אסור לטלטל שם, שהרחבה כיון שלא
הוקפה לדירה, דינה ככרמלית שאסור לטלטל בה, והמבוי
והשביל, כיון שהיו פרוצים במילואם לרחבה שהיא ככרמלית,
היה אסור לטלטל בהם, עד שיעשו שם לחי או קורה. ועתה רצו
בני העיר להשתמש ברחבה זו, ודנה הגמרא כיצד ניתן לתקן את
הרחבה שתיחשב מוקפת לדירה, וידיה מותר לטלטל בה, ואף לא
תאסור את המבוי והשביל.
אביי דן כיצד ניתן להכשיר דין זה: אמר אביי, הויכ נעבדי –
כיצד נעשה שיהיה מותר לטלטל ברחבה ובמבוי ובשביל, אם
נאמר דלעבד ליה מחיצה אגודא דנהרא – שיעשו מחיצה של

אגרות קודש

[מנ"א ה'תשי"א]

... ושמחתי לקרוא החלטתו להתעסק בהפצת אור החסידות וכו'. ורק חבל על שדוחה זה
לאחר זמן - בה בשעה ש"הנה זה עומד אחר כתלנו" ורק הפצת המעיינות מעכבת והיש לשער הצער
של רגע אחד בגלות, או רגע אחד נוסף בזמן הגאולה, ותענוגו בו.

הגמרא מבארת אופן נוסף שאפשר למעט בו את הקרפף: **קָח בּוֹ**
 ו-בקרפף את אחד מהכתלים בטיט, עד שנתמעט הקרפף מבית
 סאתיים, ויכול הטיט לעמוד בפני עצמו, שהוא עבה כל כך, שאם
 ינטל הכותל שהיה שם, ימשיך הטיט לעמוד, הוי זה מיעוט,
 ואם הטיט אינו יכול לעמוד בפני עצמו, שאם ינטל הכותל לא
 יעמוד הטיט, רבא אמר, אף באופן זה הוי – הרי זה מיעוט, ורבא
 אמר, לא הוי – אין זה מיעוט, ומבארת הגמרא את טעמיהם: רבא
 אמר, הוי מיעוט, השתא מיקא – שכיון שעכשיו מכל מקום
 עומד הטיט, ואין בקרפף יותר מבית סאתיים, מותר לטלטל בו,
 ורבא אמר, לא הוי מיעוט, שכיון דלא יכול הטיט למיקם – לעמוד
 בפני עצמו, לא כלום הוא – הרי הוא כמו שאינו שם.
 הגמרא מביאה אופן נוסף שניתן להתיר את הקרפף על ידי עשיית
 מחיצה: קרפף שהיה מוקף מחיצה בשלש צדדים, ובצד הרביעי
 היה תל גבוה עשרה טפחים, שהיה משמש מחיצה לקרפף, והרחיק
 מן התל ארבעה טפחים ועשה שם מחיצה לשם דירה וצירור בו, אף
 שעדיין יש בקרפף יותר מבית סאתיים, הועיל ההיקף שהוא עושה
 עכשיו להחשיב את הקרפף כמקום שחוקף לדירה, ואם הרחיק
 מהתל פחות מארבעה טפחים, ואפילו אם הרחיק פחות משלושה
 טפחים, או שעשה את המחיצה על גבי התל בשפת התל וצירור בו,
 נחלקו בזה רב חסדא ורב הונא, חד אמר, הועיל ההיקף שהוא
 עושה עכשיו להחשיב את הקרפף חוקף לדירה, וחד – ואחד מהם
 אמר, שלא הועיל, שהוא סובר שמחיצה על גבי מחיצה אינה
 מועלת.
 אומרת הגמרא: תסתים – יש להוכיח דרב חסדא הוא מי שאמר
 שהועיל, דאממר, העושה מחיצה על גבי מחיצה, אמר רב חסדא,
 בשבת – לגבי דיני רשויות בשבת, כגון שעשה מחיצה לשם דירה,
 על גבי מחיצה שלא היתה עשויה לדירה, הועיל ההיקף שהוא
 עושה עכשיו להחשיבה כמקופת לדירה, ולענין לקנות קרקע
 בקנין חזק פנכסי הני שמת בלא יורשים, שנכסיו הם הפקר לכל
 הנוכח בהם, לא קנה בעשיית מחיצה זו. ורב חסדא אמר, אף בשבת
 נמי – גם כן לא הועיל. אומרת הגמרא: תסתים – אכן מוכח הדבר.
 הגמרא מביאה שיש אופן שכולם מודים שמועיל מחיצה על גבי
 מחיצה: אמר רב חסדא, ומודה לי רב ששת, בקרפף שנמצא בראש
 התל, שהוא גדול יותר מבית סאתיים, שאם עשה מחיצה על התל,
 שהועיל להחשיב את הקרפף מוקף לדירה. מאי מצאנא, הואיל
 ובאורי מחיצות העליונות הוא דר – שחרר על גבי התל, אין
 המחיצות התחתונות מועילות לו כלום, ויש לו היכר מחיצה רק
 על ידי מחיצה זו שהוא עושה עכשיו.
 הגמרא דנה מה הדין בעשה מחיצה על גבי מחיצה, ונבלעה
 המחיצה הראשונה: פני – הסתפק רבא בר בר חנה, אם עשה
 מחיצה על גבי מחיצה במקום שהיה העפר רך ותיחות, ונבלעו
 בקרקע המחיצות התחתונות שהיו בתחילה, והמחיצות העליונות
 שהוא עשה, עדיין קיימות, מהו הדין בזה. מבררת הגמרא: למאי
 – לגבי איזה דין הסתפק רבא בר בר חנה, אי – אם לגבי זוכה בנכסי
 הני, שלא קדם אדם אחר והחזיק בנכסים, עד שנבלעו המחיצות
 התחתונות בקרקע, ונמצא שעתה אין כאן רק את המחיצות
 שעשה אדם זה, ויש להסתפק אם נקנים לו עתה הנכסים, קשה,
 דהיינו – שהרי זה הוא הדין דירמיה בימיה, דאמר ירמיה בימיה
 אמר רב יהודה, האי מאן דשרא ליפתא אפילא דארעא דניר – מי
 שנטע לפת בגומא שמצא בקרקע של גר, ואתא ישרא אחראי
 רפך בה פורקא – ובא ישראל אחר וחפר מעט באותה קרקע,
 פתרא קני – השני קנה, קמא לא קני – והראשון לא קנה, מאי
 מצאנא, בעידנא דשרא לא קא שבת – שבזמן שנטע הראשון את
 הפתא, הרי לא הושבחה הקרקע מיד, אלא רק לאחר זמן, ובי קא
 שבתא מילא קא משבתא – וכשהושבחה הקרקע לאחר זמן, לא
 הוא עשה זאת, אלא הפת שנטע שם משביחה את הקרקע
 מעצמה, ואינו קונה בזה את הקרקע, ואף כאן בשעה שעשה את
 המחיצות העליונות אין הם מועילות, ובזמן שהם מועילות כבר
 אין הוא מחזיק בקרקע, אלא המחיצות מעצמן מקיפות את

ומבארת הגמרא את מחלוקתם: מאן דשרא – מי שהתיר לטלטל
 מהמבוי לרחבה, טעמו הוא משום דהא ליכא דירין – שהרי אין
 חצירות או בתים הפתוחים לרחבה, וכיון שהמבוי פתוח לשם, כל
 הרחבה רשות בני המבוי היא, ומותר להם לטלטל מהמבוי לתוכה.
 וימא דאמר – ומי שאסר לטלטל מהמבוי לרחבה, טעמו הוא משום
 דירמיה דהוי דירין – שיש לחוש שיתפתחו הדירים בבתים סביבות
 הרחבה, פתח מביתם לרחבה, ויהיה גם להם רשות ברחבה, ויהיה
 אסור לבני המבוי לטלטל לשם בלא שיעשו עירוב, ואם נתיר ויהיה
 לטלטל עכשיו מהמבוי לרחבה, אתי לטלטולי – יבואו לטלטל אף
 אחר שיעשו בני הבתים פתח לשם.
 הגמרא דנה כיצד ניתן למעט את שיעור הקרפף שהוא יותר מבית
 סאתיים, בכדי שיהיה מותר לטלטל בו: קרפף יותר מבית סאתיים,
 שלא הוקף לדירה, וקא למעטו שלא יהיה בו יותר מבית סאתיים,
 אם מצאנו פאלינות, שנטע בו אילנות עד שאין בקרפף יותר מבית
 סאתיים בלא מקום האילנות, לא הוי – אין זה מיעוט, כיון שהדרך
 הוא שיש אילנות בקרפף, והרי הם חלק מהקרפף. ואם קנה בו
 ו-בקרפף עצמו שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה על
 ארבעה טפחים, שהוא מקום חשוב בפני עצמו וצירור בו, ועתה אין
 בקרפף יותר מבית סאתיים בלא מקום העמוד, הוי – הרי זה מיעוט,
 ואם בנה בו עמוד שהוא רחב פחות משלושה טפחים, לא הוי – אין
 זה מיעוט, שכל פחות משלשה אינו מקום חשוב, ואינו עומד
 כמקום בפני עצמו, אלא הוא חלק מהקרפף. משלושה ועד ארבעה
 ואם בנה עמוד שהוא רחב יותר משלשה טפחים, ופחות
 מארבעה טפחים, רבא אמר, הוי מיעוט, ורבא אמר, לא הוי מיעוט.
 ומבארת הגמרא את טעמיהם: רבא אמר, הוי מיעוט, דהא נפיק ליה
 מתורת לבדו – שמקום רחב שלשה טפחים, מקום חשוב הוא,
 שהוא השיעור שאין אומרים בו דין לבדו, ורבא אמר, לא הוי
 מיעוט, שכיון דלא הוי – שאין מקום זה רחב ארבעה, לא חשיב –
 אינו מקום חשוב להיחשב מקום לעצמו, ואף הוא נמדר יחד עם
 כל הקרפף.
 הגמרא דנה באיזה אופן ניתן להתיר את הקרפף על ידי עשיית
 מחיצה בתוך הקרפף: הרחיק מן הכותל של הקרפף ארבעה טפחים
 ועשה שם מחיצה לשם דירה, הועיל ההיקף שהוא עושה עכשיו
 להתיר לטלטל בקרפף, שכיון שהמחיצה שהוא עושה עכשיו
 רחוקה ארבעה טפחים שהוא שיעור מקום חשוב מהמחיצה
 הראשונה, נחשבת מחיצה זו למחיצה בפני עצמה, ולא לתוספת
 על המחיצה הראשונה, וכיון שמחיצה זו נעשתה לשם דירה,
 הותר כל הקרפף, אבל אם הרחיק מהכותל פחות משלושה טפחים,
 לא הועיל היקף זה להתיר את הקרפף, שכיון שאין שלשה טפחים
 בין המחיצות, אין המחיצה שהוא עושה עכשיו, נחשבת למחיצה
 בפני עצמה, אלא היא כתוספת על המחיצה הראשונה, ולא נוסף
 לקרפף היקף לשם דירה. ואם הרחיק מהכותל משלושה ועד
 ארבעה – יותר משלשה טפחים, ופחות מארבעה טפחים, רבא אמר,
 הועיל, ורבא אמר, אינו מועיל. ומבארת הגמרא את טעמיהם: רבא
 אמר, הועיל, דהא נפיק ליה מתורת לבדו – שמקום רחב שלשה
 טפחים, מקום חשוב הוא, שהוא השיעור שאין אומרים בו דין
 לבדו, וכיון שמקום חשוב הוא נחשבת המחיצה שהוא עושה
 עכשיו למחיצה בפני עצמה. רבא אמר, אינו מועיל, שכיון דלא הוי
 – שאין המקום שבין המחיצות רחב ארבעה טפחים לא חשיב – אינו
 מקום חשוב, ובטל הוא אצל הכותל, והרי זה כמו שאין כלל ריוח
 בין המחיצות.
 אומרת הגמרא: רב שימי, מתיי לקולא – שנה את מחלוקתם של
 רבא ורבא להקל, כלומר, שלא נחלקו רבא ורבא בעמוד שהוא
 רחב משלשה עד ארבעה שהוא ממעט, וכן לא נחלקו בהרחיק
 מהכותל משלשה עד ארבעה ועשה שם מחיצה, שמחיצה זו
 מתרת לטלטל, אלא מחלוקתם היא בעמוד פחות משלשה טפחים,
 ובהרחיק פחות משלשה מהכותל, שרבה אמר שאף בפחות
 משלשה טפחים העמוד ממעט והמחיצה מתרת, ורבא אמר,
 שבפחות משלשה טפחים אין העמוד ממעט ואין המחיצה מתרת.

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קצו

תוספות

מאן דשרי דהא לית ביה דירון – ובשביל – לית ביה דירון דליתסרו עליה. ולפירוש הקונטרס דאית ביה דירון – לא אסרו עלה משום גיפופי. **ומאן** דאסרו זימנן דאית ביה דירון – שהביתם שאצל הרחבה יפתחו מבתיהן לרחבה, ואסרו הרחבה על בני מתא להוציא בה כלים ששבתו בתוכה, ומשום הכי אסור לטלטל ממתא לרחבה, דשמוא יטלטלו גם לאחר פתיחת הדירון בלא עירוב כמו עתה.

אבל רחבה גופיה – שרי, שדרי אף לאחר שיפתחו מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכה.

שאם עשה מחיצה על שפת התל שהעויל – רש"י לא גריס "על שפת התל", דהוה משמע לאותן הדירים למטה. אלא גריס "על התל", דהוה לאותן הדירים על התל. ומיזו, צריך לפרש דמיירי על שפת התל שאם הרחיקו ארבעה מן השפה – אין שם יודוע, דהכי נמי למטה אם הרחיקו הוועיל.

אכסדרה בבקעה – רש"י פירש לקמן: דאכסדרה פרוצה מארבעה רוחותיה. והשתא אתי שפיר הא דנקט בבקעה – שאין שם מחיצות, ולא נקט בחצר. וגרס לקמן בפרק "כל גנות" (עירובין צד, א) דמשני שמואל אדשמואל כי לית ליה בארבעה, אבל בשלשה – אית ליה. וקשיא לפירושו, דבסוכה אמרינן: דאפילו בשתי רוחות זה כנגד זה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, משום דהוי כמבוי מפולש. ומפרש רבינו תם: דאכסדרה אית לה שלשה מחיצות, דאמרינן בפרק "לא יחפור" (בבא בתרא כה, ב). עולם דומה לאכסדרה, ורוח צפונית אינה מסובכת. וגרס בפרק "כל גנות" (עירובין צד, ב) כי לית ליה – אבל בארבעה אית ליה. פירושו: שיש שלש מחיצות ומעט מן הרביעית. ורב אית ליה פי תקרה יורד וסותם אפילו בשתי מחיצות, ובה שלא כנגד זה. והא דלא נקט אכסדרה בחצר – משום דסתם אכסדרה בחצר יש לה שלש מחיצות, דהכי נקט בקעה, דאפילו כי ליכא אלא שתי מחיצות אמר רב: פי תקרה יורד וסותם.

אי דעבידא

אמר רב חסדא: ומורה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהוועיל. מאי טעמא – הואיל ובאורי מחיצות העליונות הוא דר. בעי רבה בר בר חנה: נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות, מהו? למאי? אי לנכסי הגר – היינו דירמיה ביראה, דאמר דירמיה ביראה, דאמר רב פורתא – ביה פורתא קני, קמא לא קני. מאי טעמא? בעידנא דשדא – לא קא שבת, פי קא שבתא ממיילא קא משבחה. ואלא לענן שבת – הוי מחיצה הנעשה בשבת, ותניא: כל מחיצה הנעשה בשבת, בין בשוגג בין במזיד – שמה מחיצה. לאו אייתרם עליה, אמר רב נחמן: לא שנו אלא לזרק, אבל לטלטל – אסור. פי אייתרם דרב נחמן – אמזיד אייתרם. והיא אייתרם דעבדה מחיצה על גבי מחיצה בנכסי הגר, אתא ההוא גברא רפך בה פורתא. אתא לקמיה דרב נחמן, אוקמה בידיה. אתת איזי וקא צווחא קמיה. אמר לה: מאי איעביד קך דלא מחוקת דרמחוקי אינשי? קרפף בית שלש, וקירה בו בית סאה; רבא אמר: אויר קירוי מיתר, ורבי וירא אמר: אין אויר קירוי מיתר. לימא רבא ורבי וירא בפלוגתא דרב ושמואל קא מיהלגי? דאיתרם, אכסדרה בבקעה, רב אמר: מותר לטלטל בכולה, ושמואל אמר: אין מטלטלין אלא בארבע אמות. רב אמר: מותר לטלטל בכולה – אמרינן: פי תקרה יורד וסותם. ושמואל אמר: אין מטלטלין אלא בארבע אמות – לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.

לית בה דירון – שיאסרו על בני מבוי. הלכך רשות בני מבוי הוא, ובני שביל לא אסרו עלה – דהוי כחצר קטנה שנפרצה לגדולה דגדולה מותרת וקטנה אסורה. ושביל לא מתקנין ליה – גזרה שמוא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא. באילנות לא הוי מיעוט – דדרך קרפף להיות בו אילנות, ולא בטיל ליה היקף קמא. בנה בו עמוד – ואפילו באמצע, ובכך נתמעט מבית סאתים. פחות משלשה פסחים – אפילו נתמעט מבית סאתים, כמאן דליתיה דמי. דהא נפקא ליה פתורת לבד – כלומר: דהא חשיב ליה שלשה בעלמא לזימנן מתורת לבד, הלכך הכי נמי חשיבי ולא בטיל. הרחיק מן הבתול – של קרפף ארבעה פסחים, ועשה מחיצה לדירה. הוועיל – מחיצה זו להיות היקף חדש, והוי פתח ולבסוף הוקף. פחות משלשה הוועיל – דהוי כמחיצה על גבי מחיצה. ולא כבתומעט מבית סאתים מיירי, מדלא נקט מיעוט. ואינו מיעוט, דאי נתמעט – ודאי הוי מיעוט, שאפילו הוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט – שפיר דמי, כדלקמן. אלא למיזו פתח ולבסוף הוקף מיירי. מתי קולא – להק פלוגתא דרעיל. ואמר: דבשלשה דנפק ליה מחיצות לבד – כולו מודו דעמוד הוי מיעוט, ומחיצה היא מחיצה לדירה, ולא כמסוף, ובפחות משלשה פליגי. טח בטיס – והוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט. והאי לאו רבה בר שמי קאמר לה, אלא מילתא באנפי נפשה היא. ויכול לעמוד – הטיס בפני עצמו, שעשוי בעובי, שאפילו ניטל כותל הראשון יכול זה לעמוד. הוי מיעוט ולא הוי מיעוט – גרס הכא. הרחיק מן התל – שבקרפף, ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים הרבה, ועשה מחיצה לדירה אצל התל ברוחק ארבעה פסחים, ועדיין יש יותר מבית סאתים בין שניה לחדשה. אבל זו – לדירה עשאה. הוועיל – והכל מותר. לא הוועיל – דהויא מחיצה על גבי מחיצה. וחד אמר הוועיל – דקסבר: מחיצה על גבי מחיצה מהניא להיות היקף לדירה. בנכסי הגר – שמת ואין לו יורשין, אין זו חזקה לקנות, ואם בא אחר והרחיק בהן – קנה האחרון. כשבת – כגון לענן היקף לדירה, כשתחילה היתה מחיצה הוגנת אלא שלא הוקפה לדירה. הכי גריסין: מודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל – ולא גריסין: על שפת. והכי פירי: שאף על גב דפליג, ואמר דלא משתרי קרפף בהכי – היינו טעמא: שהדר בקרפף, באורי מחיצות התחתונות דר, אבל אם היה תל יותר מבית סאתים ועשה מחיצות סביב עליו להשתמש על גובה התל. הואיל – הודר על התל דאם מחיצות העליונות, ולא מהני ליה תחתונות מידי – הלכך לאו מחיצה על גבי מחיצה היא. בעי רבה – למאן דאמר: אין מחיצה על גבי מחיצה, נבלעו התחתונות בקרקע, שהיה העפר רך ויתוחו ונחטב הכותל בבת אחת שבת ולא נפל, אלא נבלע, והעליונות קיימות, מודה. אי לנכסי הגר – קא מיבעיא ליה, אי לא קדם אחר והרחיק בהן עד שנבלעו התחתונות, ונמצא שאין בו אלא מחיצות שעשה לו זה, ומעכשיו קני לו. דרשאי ליפתא אפילא – נטע לפת בגומא שמצא בקרקע הוא, ולא חפרה הוא, דאי חפרה – במכשור ראשון קנה. לא קא שחב – ולא חזקה היא. ואנן, נעל גדר ופרץ כל שהוא, תנן (בבא בתרא מבא, א), מיד דמחני הוי חזקה. פטילא שחב – והדיא שעתא אלא אידו מחזיק בה אלא לפת הוא דשבו ואילו, והבא נמי, כיון דבשעתא דהחזיק לאו חזקה היא, כי הדור הווי מחיצות ממילא הוא דהווי, ולא איהו דעביד.

אילא לענין שבת – אי משתרי בעליונות, שהיו בטילות עד עכשיו. לזרוק – לחנומרא. וקירה בו בית סאה – קירוי גג אויר קירוי מיתר – סאה המוקדש כיושבא בהוי איך כאילו לא קירדו, ואכתי הוי יותר מבית סאתים. אין אויר קירוי מיתר – דאמרינן: פי תקרה יורד וסותם. אכסדרה – מקורה בגג חלק כעליות שלנו, ואינו משופע, והיא קירוי שבכל התלמוד.

א' דעבידא כי אבסדרה הכי נמי – פירוש: שהיתה מוקפת משלש או משתי רוחותיה.
הבא במאי עסקין דעביד כי ערסלא – שהיתה פרוצה מארבע רוחות. וערסלא – מטה. דהרנום "כמלונה במקשה" – כערסלא (ישעיה א). והם חבלין המתוחין מאילן לאילן כסדר המטה, והשומר שוכב עליה בלילה ויושב בצלו ביום. ורש"י גרס: כי ארזולא – משופע, דלית לא פה. ולא אמרין פי תקרה יורד וסותם.

ואי דעבידא פי אבסדרה – הכי נמי. **הכא** במאי עסקין – דעבידא פי ארזולא. אמר רבי ירמיה: ומודינא בקרפא שנפרץ במלואו לחצר, שאסור. מאי מעמא – הואיל ואויר חצר מייתרו. מתקין לה רב יוסף: וכן אויר המותר לו אסור? אמר ליה אביי: במאן – ברבי שמעון, דלרבנן דאמרי שתי רשויות הן – נפרץ במלואו למקום האסור לו. ולדידהו נמי אויר החצר האסור לו מייתרו, אף על גב דחצר מוקף לדירה – דהיינו למזה שחבוכו, אבל לקרפא שהוא רשות אחת – לא חשיב מוקף לדירה. ומייתרו, אבל לרבי שמעון שפיר דמי, דהיא רשותא היא, והוי אויר מותר. ואם תאמר: מדקאמר במאן – ברבי שמעון, לרבי שמעון נמי כו', משמע דמילתיה דרבי ירמיה אתי בפשטות ברבנן. ואי אתי ברבנן, אמאי נקט הואיל ואויר חצרו מייתרו? תיפוק ליה משום דנפרץ במלואו למקום האסור לו ויש לומר: דאשמעינן דמיתרו נמי משום דאויר חצר מייתרו. ונפקא מינה, שאם נפרץ מצד אחד לרשות הרבים – צריך צורת הפתח מכאן ולחי מכאן. אבל מטעמא דנפרץ במלואו למקום האסור לו – לא הוה צריך אלא לחד לצד רשות הרבים, כדמשמע בפרק קמא (דף זב.) דמבוי שנפרץ במלואו לחצר – איך צריך כלום. אפילו לא עירבו. אי נמי: אשמעינן דמיתרו הווי כרמלית, ואם נפרץ לכרמלית אחר – מותר לטלטל שתי אמות מזה ושתי אמות מזה. אבל אם לא היה מייתרו, אף על גב דנפרץ למקום האסור לו – לא חשיב כרמלית, ואסור לטלטל הימנו לכרמלית אחר כו'. וכן פירש רש"י פרק "כל גותי" (עירובין זב.). גבי את דפריך לשמואל אליבא דרבנן לטלטל מגג לקרפא.

קרפא שנפרץ במלואו לחצר חצר מותרת וקרפא אסור. ושלא נפרץ – ביתר מעשר, דביתר מעשר חצר נמי אסורה. וקשה למחריביו יצחק: דעל כרחיך בקרפא בית סאתים איירי, מדקאמרין: הואיל ואויר מחיצה מייתרו – אם כן הוה ליה ארכה יותר דרבה על פי שנים ברחבה, והוה לא מצינו שום תנא דמתני' ויש לומר: דבמקום שנפרצה לא הוי יותר מעשר, אבל מכאן ואילן מתרחבת והולכת. אי נמי: בית סאתים לא שרינא ארכה יותר על פי שנים ברחבה, אבל במשנה פחות מבית סאתים – שרי טפי. **זימנין** דמשכחת לה איפכא – אי אתי ברבנן, ובגון שהקרפא גדול מן החצר. ומדנקא איסור בקרפא – שמע מינה דכרבי שמעון תאמי. דמשום שתי רשויות לא מיתסר, אלא משום יתור אויר. דבמקום מחיצות דבחצר לא אסר, ובקרפא אסר. ולא מצי למנקט איפכא, דאי הוה בחצר מלואו ובקרפא גיפוי – תרוייהו משתרו, דרבי שמעון סבר דכולהו רשות אחד הן. ויתור בקרפא נמי ליכא, הואיל ואיכא גיפוי, כך פירש רש"י. ואם תאמר: ולוקמה לעולם ברבנן, והא דלא אמרין איפכא – משום דבחצר ליכא איסור משום יתור אלא פירצת מלואו. ויש לומר: דאם כן היה לו לפרש דקרפא אסור משום דאויר חצר מייתרו, אי ברבנן אתי, ולא מצי למימר אסור משום דאויר חצר מייתרו, אלא משום דאויר חצר מייתרו, אלא משום דבדעי למימר אף על גב דבבבירה בה בית סאה לא הוי יתור, מודינא הבא דהוי יתור – משום הכי לא מצי למימר איפכא. **ההוא** בוסתנא דהוה סמוך לאגודא דאפרנא – והוקף ולבסוף פתח, והרחיקו ארבעה ועשר אשיתא, והיה בה נמי פתח לבוסתנא. נפל אשיתא, וסבר רב ביבי: דכיון דפעם אחת היתה מוקפת לדירה, אף על פי שנפלה – שרי, הואיל ופתוחה נמי לאפרנא. ואף על גב דפתח דאפרנא הוי לאחר שהוקף, דלא יצא מיתרו. ומסיק דגודא דאפרנא אינו מועיל. ורש"י לא פירש כן. **ההוא** אבורנקא – פירש רש"י לשון שני שמצא בחלכות גדולות ונראה לו עיקר: דאבורנקא במין אבסדרה או קובה שעושין למלכים בתוך הפרדס. אול רב הונא עבד קנה פחות משלשה, ולא רצה לטמון אאבורנקא משום דהוקף ולבסוף ישב, ומשום דהיא מחיצה העשויה לנחת ולצניעות. כדמסיק, ועבד שביל דקנה קנה פחות משלשה מבוסתנא עד אבורנקא, אם האבורנקא היתה עומדת בתוך הפרדס. אבל אם היתה עומדת מצד הפרדס – לא היה צריך לעשות שביל, אלא לחלק הבוסתנא ולמעטה מסאתים, אף על גב דהוקף האבורנקא היה עשוי לנחת ולצניעות – היה מותר לטלטל כלים ששבתו בו. והנהו פיר דבי תורי הוי יותר מבית סאתים, משום הכי הורכבו לערב ערסייתא. וא לא יכלו לערב יחד כלים ששבתו בבית. ורוא שפליגיהו, והיה סבר שהוקף האבורנקא חשוב כמוקף לדירה, אף על גב דהוקף ולבסוף ישב. ועריך לומר שבידע שורבא היה מותר מצימת האבורנקא, ולא מצימת שהוקף ולבסוף פתח מזהני. כיון דהקשו לו מאדרכלין, והמחיצות העשויות לנחת – דהא לא שייך למיפרך אהוקף ולבסוף פתח. או שמא לא היה פתוח שם שום בית. אי נמי: נוכל לומר אבורנקא ישב ולבסוף הוקף היה, והם לא ידעו אם רבא סמוך על הוקף ולבסוף פתח, ובית היה פתוח לו, או על האבורנקא. והקשה לו מעיר חרשה, דהוקף ולבסוף ישב לא מזהני – כל שכן הוקף ולבסוף פתח. ואחרי כן הקשה לו (דאם כן) דאבורנקא לא חשיב מחיצה משום דעשוי לנחת ולצניעות. ורבינו נתנאל מפרש: דעבדי קנה פתח משלשה – היינו שהרחיק מן הכותל ארבע, לחתיר כל הבוסתנא. והיה הבית פתוח לו. דהשתא הוי כפתח ולבסוף הוקף. ורוא סבר דלא צריך כלום משום אבורנקא, אף על גב דהוקף ולבסוף פתח לא מזהני – הוקף ולבסוף ישב מזהני.

הכי נמי – אפילו רבה מודה כרב, דפי תקרה יורד וסותם. **והבא** – דפליג רבה – דעביד קריו כי ארזולא, יציע גג משופע דליכא פה. **ומודינא בקרפא** – בית סאתים. **שנפרץ במלואו לחצר** – שאויר חצר מייתרו, ועושהו יותר מבית סאתים, ואסור. וגבי קריו דשרינא – משום פי תקרה יורד וסותם. וכן **אויר המותר לו אוסור** – דהרי חצר זו מתחילה היתה מותרת לטלטל הימנה לקרפא, כרבי שמעון. ועכשיו שנפרץ למקום המותר לו, נאסר לו. ומשום יתור ליכא למימר, דהא כל חצר מוקפת לדירה הוי. **במאן** – הוי אויר המותר לו – כרבי שמעון. לרבי שמעון נמי – מיתסר קרפא משום מקום מחיצות שניטלו, וניתוסף על האויר ועושהו יותר מבית סאתים, שבתחילה היתה בית סאתים מצומצם. ונפרצה חצר כגנזו – לא גרס בבבלי שמענתא. **דאיכא גיפוי** – ואי לאו הכי אסרי אהודי. ורובנן דפליגי אדרבי שמעון נקט לה. ובשאן הפרצה יתירה על עשר, אמאי נקט דיתר בחצר ואיסור בקרפא? והא מצי למימר נמי איפכא, כגון שקרפא גדול מן החצר – דהוי לחצר מלואה, ובקרפא איכא גיפוי. **אלא** – מדנקט איסור בקרפא – שמע מינה דכרבי שמעון סבירא ליה, דמשום שתי רשויות לא מיתסר. וטעמא משום יתור בית סאתים הוא, דמקום מחיצות מייתרו. דבבבירה לא אסר ובקרפא אסר. ולא מצי למינקט איפכא – דכי הוי חצר מלואו ובקרפא גיפוי תרוייהו משתרו, דכרבי שמעון סבירא ליה דכולהו רשות אחת הן ויתור בקרפא נמי ליכא, הואיל ואיכא גיפוי. זה **אויר מחיצות מייתרו** – וקרפא יתור קאסר ביה, יתור דמקום מחיצה. ואילו יתור דאויר חצר לא אסר ליה – דחצר מוקפת לדירה הוי, ולא הוי יתור. וזה – חצר.

אין אויר מחיצות מייתרו – כלומר: אין יתור אוסר בו, דחצר בית ביה דיורא, הלכך, אי נקט איפכא לא מיתסר חצר כרבי שמעון. **בוסתנא** – פרדס, דהוי נטוע אילנות. דהוי סמוך לנורא **דאפרנא** – והיא היתה לו היקף לדירה אהודא גודא. שווה בו פתח פתוח לצד פרדס סמוכו היקף הפרדס דהוי מוקף לדירה. ויותר מבית סאתים הוה. **אגודא גוואי** – הרי שני עוד מחיצות פנימות לבית, והן יהו מחיצות לפרדס. **ממולאי** – מקטעים. מבית עליו, דאביי אבא דרב ביבי, מבית עליו אתא. כדאמרין במסכת ראש השנה (יחא.), מולייתא – קטעות בלא רגלים. **לבראי** לא עבידן – ונהי דפירצה ליכא, היקף דירה מיהא ליתא בפרדס, דהוי יותר מבית סאתים. **אבורנקא** – אילן שצילו מרובה, ונטועין אותו השרים ועושין אצטבאות תחתיו סביבותיו, להתלונן תחתיו בימות החמה, ולשמן שם. **בבוסתנא** – ויותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה היה הפרדס. **נאבול תנאבא התיס** – תחת האילן. **עבד קנה קנה פחות משלשה טפחים** – היקף, כגון מחיצות קנים ארבע מחיצות כחור להניח שם בלילה המאכל ולדור שם השומר, ולמחר יטלטלו בכל הפרדס, דהא בית שומירה ובית דירה.

שפליגיהו

שפליגיהו – כלומר: אין יתור אוסר בו, דחצר בית ביה דיורא, הלכך, אי נקט איפכא לא מיתסר חצר כרבי שמעון. **בוסתנא** – פרדס, דהוי נטוע אילנות. דהוי סמוך לנורא **דאפרנא** – והיא היתה לו היקף לדירה אהודא גודא. שווה בו פתח פתוח לצד פרדס סמוכו היקף הפרדס דהוי מוקף לדירה. ויותר מבית סאתים הוה. **אגודא גוואי** – הרי שני עוד מחיצות פנימות לבית, והן יהו מחיצות לפרדס. **ממולאי** – מקטעים. מבית עליו, דאביי אבא דרב ביבי, מבית עליו אתא. כדאמרין במסכת ראש השנה (יחא.), מולייתא – קטעות בלא רגלים. **לבראי** לא עבידן – ונהי דפירצה ליכא, היקף דירה מיהא ליתא בפרדס, דהוי יותר מבית סאתים. **אבורנקא** – אילן שצילו מרובה, ונטועין אותו השרים ועושין אצטבאות תחתיו סביבותיו, להתלונן תחתיו בימות החמה, ולשמן שם. **בבוסתנא** – ויותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה היה הפרדס. **נאבול תנאבא התיס** – תחת האילן. **עבד קנה קנה פחות משלשה טפחים** – היקף, כגון מחיצות קנים ארבע מחיצות כחור להניח שם בלילה המאכל ולדור שם השומר, ולמחר יטלטלו בכל הפרדס, דהא בית שומירה ובית דירה.

שפליגיהו

מערב

דוחה הגמרא: לא נחלקו רבה ורבי זירא במחלוקת שנחלקו רב
ושמואל, ואף רבה שאמר שאין אומרים פי תקרה יורד וסותם,
סובר הוא כרב, ואי דעבידא ביי אבסדרה – ואם היה הקירוי
שבקרפף עשוי בקירוי האבסדרה, שיש לה גג ישר שאינו משופע,
היי גמי – ודאי מודה הוא לרב שאומרים פי תקרה יורד וסותם,
אבל הלא – כאן בקירוי שעשה בקרפף, בלא עסקינן – במה
מדובר, דעבידא ביי אבסדרה – שעשה את הקירוי משופע וצויר א,
שבוה סבר רבה שכיון שאין לו פה אין אומרים בו פי תקרה יורד
וסותם.
הגמרא דנה בקרפף שנפרץ לחצר, אם מותר לטלטל בו: אמר רבי
זירא, ומודינא – אף שאני סובר שקרפף שחלקו מקורה, אין החלק
המקורה נמדד עם שאר הקרפף, מודה אני בקרפף שהוא בית
סאתיים, שנפרץ במלואו – שאחד מצדי הקרפף נפרץ כולו לחצר,
שאסור לטלטל בו, מאי טעמא, הואיל ואזיר חצר מיתרו – מרבה
את שטח הקרפף שיהיה יותר מבית סאתיים.
מתקיף לה – הקשה רב יוסף על רבי זירא, ובי אזיר המותר לו
אסרו – הלא אין מקום נאסר בטלטול כשנפרץ במלואו למקום
אחר, אלא כשנפרץ למקום שהיה אסור לטלטל ממנו לאותו
מקום, וקרפף זה שנפרץ במלואו לחצר, כיון שמותר לטלטל
מקרפף לחצר, אין החצר אוסרת את הקרפף בטלטול. אמר ליה
אביי לרב יוסף, מה שאמרת שכיון שמותר לטלטל מהקרפף לחצר,
אין החצר אוסרת את הקרפף, בלאן – כדעת מי אמרת כן, כדעת
רבי שמעון (להלן פס) שאמר שחצירות וקרפפות רשות אחת הן,
ומותר לטלטל מזה לזה, לרבי שמעון גמי – גם כן יש לאסור
לטלטל בקרפף זה שנפרץ לחצר, דהא שהרי עתה כשנפרצו
מחיצות הקרפף, איכא – יש בקרפף גם את אזיר מקום המחיצות,
שמקום זה נמדד אף הוא עם הקרפף, וכיון שמתחילה היה הקרפף
בית סאתיים מצומצמים, כשנוסף עליו מקום הכותל, הרי הוא
נעשה יותר מבית סאתיים.
ומביא אביי ראיה שאף לרבי שמעון יש לאסור בקרפף שנפרץ
לחצר משום מקום הכותל: אמר רב חסדא, קרפף של בית
סאתיים שנפרץ במלואו לחצר, החצר מותרת בטלטול, וקרפף
אסור בטלטול, ומברר אביי: חצר מאי טעמא – מה הטעם שמותר
לטלטל בחצר אף שאסור לטלטל בקרפף, אם נאמר שרב חסדא
סבר כשיטת חכמים שחצר וקרפף אוסרים זה את זה, והטעם
שאין הקרפף אוסר את החצר הוא משום דאית ליה גיפופי –
שנאמר ממחיצות החצר בשני צדי הפירצה וצויר בו, וכיון שלא
נפרץ החצר במלואו על כן נחשב הוא כפתח ולא כפירצה, ואין
הקרפף אוסר עליו, ורק הקרפף, כיון שנפרץ במלואו לחצר, אסור
לטלטל בו, יש להקשות, מדוע השמיענו רב חסדא דין זה דווקא
באופן שהקרפף אסור והחצר מותרת, והא ומניין דמשפחת לה
איכא – והרי יכול אתה למצוא שיהיה הדין להיפך, שהרי
כשהקרפף גדול מהחצר, ונפרצה החצר במלואה לקרפף, ורק
בקרפף נשארו מחיצות בצדי הפירצה וצויר ג, הקרפף מותר
והחצר אסורה, ואם כן, לא היה לרב חסדא תלות את האיסור
בקרפף, ואת ההיתר בחצר, אלא ודאי, יש לנו לבאר את דברי
רב חסדא שהוא סובר כרבי שמעון, שאין הקרפף והחצר נאסרים
משום שהם פרוצים זה לזה, ומה שהקרפף אסור והחצר מותרת,
הוא משום דאמרינן – שאנו אומרים, זה – הקרפף, אזיר המחיצות
מיתרו – שכיון שנפרץ במלואו מקום המחיצות עושה אותו יותר
מבית סאתיים, וזה – והחצר, אין אזיר מחיצות מיתרו, כלומר,
שאף אם הוא נפרץ במלואו ויש בו יותר מבית סאתיים אינו

נאסר, כיון שהוא מוקף לדירה, ועל כן לא היה יכול רב חסדא
להשמיענו דין זה אלא רק באופן שהקרפף נפרץ במלואו לחצר,
שאו הקרפף אסור משום שיש בו יותר מבית סאתיים, והחצר
מותרת, אבל אם החצר נפרצה במלואה לקרפף, היו שתיים
מותריים, ולא היה לנו לאסור אף אחד מהם מחמת שנוסף בו
מקום המחיצות, שהחצר אינה נאסרת כיון שהיא מוקפת לדירה,
ואף הקרפף לא היה נאסר באופן זה, כיון שנשאר בו מהמחיצה
בשני צדי הפירצה, ואין כאן תוספת על בית סאתיים, ומוכח
מדברי רב חסדא, שאף לרבי שמעון יש לאסור את הקרפף
שנפרץ לחצר, משום שנוסף עליו מקום המחיצה שנפרצה ועושה
אותו ליותר מבית סאתיים.
הגמרא מבארת הלכה נוספת בדין היקף לשם דירה במקום שהוא
יותר מבית סאתיים: תהא בוסתנא – אותו פרדס של אילנות שהיה
גדול יותר מבית סאתיים, ולא נעשו מחיצותיו לשם דירה, והנה
במין לגודא דאפדנא – שהיה סמוך לכותל חיצוני של טרקלין וצויר
דו, וכותל הטרקלין שימש הן כמחיצה רביעית לפרדס, והן כאחת
ממחיצות החיצוניות של הטרקלין, והיה בו פתח שעל ידו היה
אפשר לצאת מן הטרקלין לפרדס, ומחמתו נחשב הפרדס כמקום
דירה, וכותל זה נעשה לשם דירה, ועל ידו הותר לטלטל בכל
הפרדס. ונפל אשיתא ברייתא דאפדנא – הכותל החיצוני של
הטרקלין ששימש כמחיצה לשם דירה לפרדס נפל וצויר ה, סבר
רב בריי למימר, שגם לאחר שנפל כותל זה, אפשר ליסבוק אנדא
גוויאכא – על הכותל הפנימי של הטרקלין, ולהתיר את הטלטול
בפרדס, שהרי אף כותל זה נעשה לשם דירה, ועתה הוא משמש
כמחיצה לפרדס.
אמר ליה רב פפי לרב ביבי, משום דתאוי ממולאי – שאתה בא
ממשפחה מקוטעת, שבניה מתים בצעירותם, אמריתו מילי
מוליאתא – אתה אומר דברים מקוטעים בלי רגלים, כלומר, שאין
סברתך נכונה, שאין המחיצה הפנימית דומה לכותל החיצון
שנפל, ואין להתיר את הפרדס מחמתו, שהכותל החיצון נעשה
לצורך הפרדס, לחוץ בין הטרקלין לפרדס, וכיון שנעשה לשם
דירה, נמצא שיש לפרדס היקף מחיצה שנעשה לשם הדירות
שבפרדס, אבל הנה – אותם מחיצות פנימיות, לגווי עבידן לבראי
לא עבידן – נעשו רק לצורך תוך הטרקלין, ולא לצורך הפרדס
שמחוץ לטרקלין, ולכן, אף שנעשו לשם דירה, לא נעשו רק לשם
הדירות שבטרקלין, ולא לדירות שבפרדס, ועתה אין בפרדס
מחיצה שנעשתה לשם הדירות שבפרדס.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בתיקון שנעשה בפרדס שלא
הוקף לדירה: תהא אגוויקא – ומבנה כעין אבסדרה או אהל
שרגילים המלכים לעשות באמצע פרדס, והוא משמש להניח בו
את תליתותיהם ולבושיהם ושאר כלי תשימש כשהם מטיילים
בפרדס, דתאוי ליה – שהיה לו לריש גלותא בוסתנא – בפרדסו,
והפרדס היה גדול יותר מבית סאתיים, ולא הוקף לדירה, והיה
אסור לטלטל בו. אמר ליה ריש גלותא לרב הונא בר חנינא בערב
שבת, ליעביד פיר תקנא – יעשה אדוני תקנה שיוכלו לטלטל
בשבת מהבית לאבורנקא, דלקח – כדי שלמחר בשבת, נאכול
נהמא תהם – נוכל לאכול סעודה שם, וצריכים אנו להביא שם
בשבת אוכל וכלים מהבית. אול – הלך רב הונא בר חנינא, עבר
קנה קנה פחות משלשה – עשה כמין שביל מפתח הבית עד
האבורנקא, גדר מזה וגדר מזה וצויר ו, על ידי קנים הרחוקים זה
מזה פחות משלשה טפחים, ומקום השביל לא היה יותר מבית
סאתיים, ובכך הותר לטלטל שם. אול – הלקח רבא,

שְׁלִיחָהּ – עקר הקנים שהניח רב הונא בר חיננא, שסבר
שהאבוורנקא נחשבת כבית דירה, ונעשה הפרדס כחצר
האבוורנקא, ומותר לטלטל בו אף בלא תיקון זה, כדן קרפ
שהוקף לדירה. אָל – (להלן) רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע,
נְקִיטָהּ מִפְתָּרֶיהָ – ליקטו אותם קנים לאחר שעקרו רבא, כדי
שלא יוכל רב הונא בר חיננא לחזור ולהניחם.
הגמרא מביאה אמוראים שהקשו על הוראת רבא: לְמָתָר בשבת
כשרצו לאכול באבוורנקא, אִתְּבִינָהּ – (הקשה) רְבִינָא לְרַבָּא, איך
התרת לטלטל בפרדס משום האבוורנקא ללא תיקון מחיצת
הקנים, הרי שנינו בברייתא לגבי מדידת תחום שבת בעיר מוקפת
חומה שאינה מיושבת כולה, והחומה רחוקה מבתי העיר, עִיר
הַרְשָׁה, מוֹדֵרִין לָהּ מִיִּשְׁבֵּיהָ – ממקום שהיא מיושבת בבתיים, ועיר
יִשְׁנָה, מוֹדֵרִים לָהּ מִחוּמָתָהּ, ומבארת הברייתא: אִיזוּ הִיא עִיר
הַרְשָׁה, וְאִיזוּ הִיא עִיר יִשְׁנָה, הַרְשָׁה, הֵינּוּ שְׁהוּקָהּ וְלִבְסוּף יִשְׁכָּה –
שקודם הוקפה החומה, ורק אחר כך בנו בתים בתוכה, שאין חומתה
נחשבת כחומת העיר שתועיל להחשיב כל מה שבתוכה כארבע
אמות, ולמודד ממנה תחום שבת. ועיר יִשְׁנָה, הֵינּוּ שְׁיִשְׁכָּה וְלִבְסוּף
הוּקָהּ – שהוקפה החומה לאחר שנבנו הבתים, שכיון שנעשתה
החומה להיקף לדירות שבתוכה, נחשב כל שבתוך החומה כארבע
אמות, ומודדים תחום העיר מהחומה. וְהָאֵי גַּם – ואף פרס זה
שעשו אבוורנקא בתוכו לאחר שנעשו מחיצות הפרדס, הוּקָהּ
וְלִבְסוּף יִשְׁכָּה דְּמִי – הוא דומה לעיר שהוקפה חומתה קודם שנבנו
בתיה, שאין החומה מחשיבה את מה שבתוכה לארבע אמות, כך
ההיקף שנעשה בפרדס קודם הקמת האבוורנקא, אינו מחשיב את
הפרדס מוקף לדירה לאחר הקמת האבוורנקא, ואם כן כיצד אמרת
להתיר לטלטל בפרדס משום האבוורנקא.
קושיית רב פפא על הוראת רבא: אָמַר לִיה רַב פַּפָּא לְרַבָּא, איך
התרת לטלטל בפרדס משום האבוורנקא שנחשבת דירה, וְהָאֵמַר
רַב אָבִי, מַחֲצוֹת שְׁעוֹשִׂים אֲדִרְבָּלָן – (בנאים) כדי שיעשו צל על
סביבותיהם כשהם בונים בחמה, לֹא שָׁמָּה מַחֲצוֹת – אינה נחשבת
היקף העשוי לדירה, אֶלְמָא – ומוכח, שְׁכִינָן דְּמַחֲצוֹת זוּ לְעִנְיֵינוּתָא
עֲבִידָא לָהּ – היא עשויה רק לכסות אותו מקום מפני החמה ולא
כדי לדור בהיקפה, לֹא הָוִיא מַחֲצוֹת – אינה נחשבת מחיצה
העשויה לדירה, הָבָא גַּם – אף כאן במחיצות האבוורנקא, בִּין
דְּלִצְנִיעוּתָא עֲבִידָא – שהם עשויות רק כדי שלא יראו מבחוץ את
היושבים והמטיילים שם, ואין אוכלים שם אלא בדרך ארעי
ואקראי, לֹא הָוִיא מַחֲצוֹת – אינן יכולות להחשיב את האבוורנקא
כבית דירה, ולכן גם היקף מחיצות הפרדס אינן נחשבות מוקפות
לדירה, ואין להתיר לטלטל בפרדס מחמתם.
קושיית רב הונא בריה דרב יהושע על הוראת רבא: וְאָמַר רַב הוֹנָא
בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ לְרַבָּא, איך התרת לטלטל בפרדס משום
האבוורנקא, וְהָאֵמַר רַב הוֹנָא, מַחֲצוֹת הַעֲשׂוּיָה לְנֶחֱת – לשמור
דברים שמניחים בתוך ההיקף, ולא כדי לדור בתוך ההיקף, לֹא
שָׁמָּה מַחֲצוֹת – אינה נחשבת מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף
לדירה. רב הונא מביא ראיה לדין זה, דְּהָא – (שהרי) רַבָּה בְּרַב אֲבוּהִי
מְעַרְב לָהּ לְבִלְוָהּ מַחוּזָא – היה מתקן את כל העיר מחוץ שיוכלו
לטלטל בה, עֲרִפְיָתָא עֲרִפְיָתָא – שכונות שכונות, כלומר, הורה
להם להניח שיתופי מבואות לכל שכונה כדי שיוכלו לטלטל לא
הבתים שבאותה שכונה, אבל לא תיקן להניח שיתוף אחד עבור
כל העיר שיוכלו לטלטל גם משכונה לשכונה, מִשּׁוּם פִּירָא דְּבִי
תוֹרִי – שוחא – (חפירה) עמוקה שמניחים בה גרעיני תמרים לצורך
מאכל השוורים, שהיתה במבואות שבין שכונה לשכונה, ואותם
מבואות היו מפולשים לכל אורך העיר, והפרידו בין השכונות,
ומנעו מרבה בר אבוב לערב את כל העיר יחד, שלא היה לעיר
חומה לצרף את כל המבואות לעשותה עיר אחת, ואף שעשו
מחיצות בקצה אותם מבואות כדי לשמר את גרעיני התמרים,
עדיין היו נחשבים מבואות אלו למפולשים (ציור א). מבארת
הגמרא את הראיה: וְהָאֵי – (והרי) פִּירָא דְּבִי תוֹרִי – המחיצה שעשו
בראשי אותם מבואות שבהם נמצאות השוורות, מַחֲצוֹת הַעֲשׂוּיָה

לְנֶחֱת דְּמִי – דומה היא למחיצה העשויה לשמור את הדברים
שמניחים בתוך ההיקף, שהרי היא עשויה כדי לשמור את גרעיני
התמרים, ולא סמך רבה בר אבוב על מחיצות אלו כדי להחשיב
את כל העיר לאחת, וכמו כן מחיצה העשויה לנחת, לא תועיל
להחשיב את המקום שהיא מקיפה, מוקף לדירה, וקשה על רבא
שהחשיב את האבוורנקא לבית דירה, אף שהאבוורנקא משמשת
רק להניח בה טליתותיהם ולבושיהם ושאר כלי תשמישם של
המטיילים.
רבא לא מצא תשובות לקושיות אלו, וחזר בו ממה שהתיר את
הפרדס ללא תיקון, ונאסר הפרדס בטלטול. כְּרִי עֲלִיָּהוּ רִישׁ לְלוּתָא
– קרא הריש גלותא על רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע פסוק
זה (ירמיה ד כב), 'חֲכָמִים הָפָה לְהִרְעוֹ וְלִחְשִׁיב לֹא יָדְעוּ, שעכשיו
בשבת שאי אפשר לתקן הם חכמים להחזיר הלכות לאסור לטלטל
בפרדס, אבל אתמול כשהיה אפשר לתקן וסילק רבא את הקנים,
לא היו חכמים להחזיר שללא תיקון יהיה אסור לטלטל בפרדס.
שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזַר, שְׁמַעְתִּי מִרְבִּי אֲלֵעָזַר, גִּינָה וקרפף
שלא הוקפו לדירה מותר לטלטל בתוכם, וְאֶפְּלוּ אִם הֵם גְּדוּלִים
כְּבִית פּוֹר – כמקום זריעת כור תבואה. הגמרא מביאה שמועה
שונה בשם רבי אליעזר. אומרת הגמרא: מִתְּנִיתִין – משנתנו היא
דְּלֹא בְּדַבְרֵי חֲנִנְיָה בְּדַעַת רַבִּי אֲלֵעָזַר, דְּתַנְיָא, חֲנִנְיָה אָמַר בְּשֵׁם
רַבִּי אֲלֵעָזַר, גִּינָה שְׁלֹא הוּקְפָה לְדִירָה, מוֹתֵר לְטַלְטֵל בָּהּ, וְאֶפְּלוּ
אִם הִיא גְּדוּלָה כְּמִקּוֹם זְרִיעַת אֲרָבָעִים סָאָה, כְּמִסְבְּרָמָא שֶׁל מֶלֶךְ
– כרחבה שאחורי ארמון של מלכים, שהמלכים מטיילים שם
תמיד, ואילו במשנתנו מבואר, שלדעת רבי אלעאי, לא התיר רבי
אליעזר רק בגינה וקרפף שהם גדולים כמקום זריעת כור, שהוא
שלושים סאה.
ביאור מחלוקתם בדעת רבי אליעזר: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְשִׁנְיָהּ – רבי
אלעאי וחנניה מְקַרְא אָחֵד דְּרָשׁוּ – למדו את השיעור שבו מותר
לטלטל אף אם לא הוקף לדירה, מאותו פסוק, שְׁמַעְתִּי בְּבִיקוּרָא שֶׁל
יִשְׁעִיָה הַנְּבִיא אֲצֵל חֲזִיקוּהוּ מִמֶּלֶךְ כְּשִׁחְלָה (מלכים ב ד), וְיָחִי
יִשְׁעִיָהוּ לֹא יָצָא (אל) חֲצֵר הַתִּיכְנָה וְדָבָר הַזֶּה אֱלֹהִי לֹא מָוֵר,
כלומר, קודם שהספיק ישעיה לציאת את החצר הפנימית שהיא
הרחבה שאחורי ביתו של חזקיהו שאינה מוקפת לדירה, היה אלו
דבר ה', ובפסוק זה הִתְּנִיב הוּא 'הָעִיר', וְקִרְיָן – והמקרא הוא
'חֲצֵר', ויש ללמוד מְכָאן לְאִיִּסְבְּרָמָא שֶׁל מֶלֶךְ שְׁהִי גְּדוּלִים כְּעִירוֹת
בִּינְיָוִינִית, וממה שקרא הפסוק לרחבה זו 'חצר', אף שהיא גדולה
כעיר ואינה מוקפת לדירה, יש ללמוד לענין שבת, שאף מקום
גדול כעיר שלא הוקף לדירה, מותר לטלטל בו כחצר. כְּמָא
קִמְפְּלִי – (ובמה נחלקו רבי אלעאי וחנניה, מִן – רבי אלעאי) כְּבָר,
שְׁעִירוֹת בִּינְיָוִינִית הֵיוּ – (גדולות הן) כְּבִית פּוֹר, ומשום כך כל
מקום שהוא כבית כור, יש ללמוד מפסוק זה שקראו חצר, שמוותר
לטלטל בו אף אם אינו מוקף לדירה, וְכִּי – (חנניה) כְּבָר, שְׁעִירוֹת
בינְיָוִינִית סָאָה הֵיוּ – הן גדולות, ומשום כך, גם מקום
שהוא כארבעים סאה שאינו מוקף לדירה, יש ללמוד מפסוק זה
שמוותר לטלטל בו.
הגמרא מבררת את טעם המצאותו של ישעיה בחצר התיכונה.
שואלת הגמרא: וְיִשְׁעִיָהוּ מָאִי בְּעֵי הָתָם – מה היה צריך ישעיה
לעשות ברחבה שאחורי ביתו של חזקיהו, שאינה עשויה ליציאה.
משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה בְּרַב חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִלְּמִד שְׁחָלָה
חֲזִיקָה וְחָלָה יִשְׁעִיָהוּ וְהוֹשִׁיב יִשְׁבָּה שֶׁל תַּלְמִידִים לְעֶסֶק בְּתוֹרָה עַל
פְּתָחוֹ שֶׁל בֵּית חֲזִיקָה, כדי שלא יהא רשות למלאך המות להיכנס
לשם.
אומרת הגמרא: מְכָאן יש ללמוד, לְתַלְמִיד חֲכָם שְׁחָלָה, שְׁמוּשִׁיבִין
יִשְׁבָּה עַל פְּתָחוֹ כדי להגן עליו ממלאך המות. אומרת הגמרא:
לֹא מִלְּתָא הִיא – ודברים אלו אינם כלום, כלומר, אין ללמוד
מכאן להושיב ישיבה על פתחו של תלמיד חכם שחלה, משום
שיש לחוש דִּילְמָא אֲתִי לְאִירוּיָי בִּיה שָׁמָּן – שמא כשיראה מלאך
המות שמתגרים בו ומונעים ממנו להרוג, יבוא להתגרות באותו
תלמיד חכם ולהרגו.

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רא תוספות

שליפניהו — דלא סבירא ליה הא תקנתא. נקטיננה מבתריה — שלא יחזור רב הונא ויתקנם. איתביה — לסיועה דשפיר עבר. עיר חדשה מודדין לה מישיבתה — אם מוקפת חומה ואינה מיושבת כולה, כשבא למדוד תחומיה — לא ימדוד לה מן החומה אלא מן הבתים, דחומתה לאו חומה היא לשויה כולה כארבע אמות. הואיל וישיבתה חדשה שקדמה חמתה לישיבתה. אבל ישנה. שישובה

ישנה וקדם לחומתה — מודדין לה מחומתה: והאי נמי — האי פרס דרי הוקף ימים רבים, ודך השומריה נעשה עבשיו. והוקף הפרס לאו אדעתא דדך דירה הוה דומי כן הוקף ולבסוף ישב. אמר ליה רב פפא לרבא — לסיועה. אירבלין — בנאים, שעשים מחיצה לצל סביבותיהם כשבוים בחמה. כיון דלצניעותא היא — ולמחר תתרי לה — לאו כלום היא. והא נמי לצניעותא — דיומ ויללה בעלמא היא דעבידא, ולא דירה היא. לנחת — שלא לדור שם, אלא להשתמר מה שיניחו שם. ערשייתא — שכותות שכונות לבד, ובכל שכונה היו מבואות הרבה ולא התיר את העיר כולה ביחד, ואף על פי שהיתה עיר קטנה שאין נבסנין בה שאנים ריבוא. ותנן לקמן (טא, ב) עיר של יחד מערבין את כולה, והיני של יחד — שאניה דומה לדגלי מדבר של ששים ריבוא. משום פירא דבי תורי — שוחה עמוקה היתה בין שכונה לשכונה, ושם היו מניחין גרעני תמרים לאכול השוורים. והעיר אין לה חומה ומבואות של (בין) ובתין השכונות מפורשים, ועשו מחיצות לראשי המבואות לכל צד שחוצן לעיר להשתמר הגרעינין, ולא חשיב ליה מחיצה לצרף את המבואות ולעשות העיר אחת, ואף על פי שמחיצה של קיימא היתה. פירא — שוחה. כמו פירא דכוורי במסכת תענית (כד, א). ודך מחיצה דרב הונא בעשייה לנחת דמאי. שאניה נעשית לדירה תמיד לצאת ולבא בה. לאחר — לאסור. ובתשובה הגאונים מצאתיה בלשון אחר, וישר בעיני מאד. ההוא בוסתנא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הוה, ואבוורנקא במין אבסוריה או קובה שבוין המלכים בתוך פרדס שלהן, ועומד באמצע פרדס. ולא הוצרך רבי גלותא אלא לטלטל מפתח בוסתנא שהיה אצל הבית עד האבוורנקא. ועבר רב הונא בר חיננא במין שביל מן הפתח עד האבוורנקא גדר מכאן וגדר מכאן בקנה קנה פחות משלשה להפסיק בין הדרך לבוסתנא, ויטלטל באותו שביל. ורבא כי שליפניהו — לא לאסור אלא להקל עליו, דסבירא ליה דשרי לטלטול בכלה בוסתנא,

מערב כלולה מחחא ערשייתא — פירש רש"י: לא התיר לערב כולה יחד, אף על גב שהיתה עיר קטנה. ותנן לקמן: עיר של יחיד — מערבין את כולה. וקשיא: דבפרק "כיצד מערבין" (עירובין ס, א) אמרין דשל רבים הוא דקאמר רבה בר אבבה מערב כלולה מחחא ערשייתא, דכל חד חד הוי שויר לחבריה. ועיר של יחיד לא בעי שויר, אם לא שהיתה של רבים קודם. אלא דאי של רבים היתה. ולעיל (ו, ב) נמי משמע שהיתה של רבים גבי אבולי דמחחא. דאמרו: אילמלא דלתותי נעלות בלילה — הוי חייב עליה משום רשות הרבים. משמע דהוי שם ששים רבוא. מכל מקום, אי לאו משום פירי דבי תורי — הוי יכולין לערב כל העיר יחד, והוה משיירי חמשים דירוקי לרבי יהודה, או שלש חצירות לרבי שמעון.

דבי תורי — פירש הקונטרס: דמחחא עיר שאין לה חומה, ועשו מחיצה בראשי מבואות לכל צד לשמור גרעינין, ולא חשיב מחיצה להצטרף המבואות ולעשות כל העיר כאחת, לפי שההיקף לא נעשה בעבור העיר אלא לשמור פירא דבי תורי. ומשמע שרצונו לומר שהוקף קודם ישוב העיר, דאם הוקף אחרי כן — או נעשה גם בעבור העיר, דהוה מחיצה מעליתא. וקשיא: דלשנא משמע שאם נסתלקה משם הפירא — דהוי מחיצה מעליתא, ולפירוש הקונטרס, אף אם לא היה הפירא — לא היה ניתר, כיון דהוקף ולבסוף ישב. ועוד: מה שפירוש בקונטרס דמחחא לית לה חומה — לא נהירא, דאמר לעיל: אבולא דמחחא, אילמלא דלתותיה נעלות בלילה. ונראה דמוקפת חומה היתה אחר שנתיישבה, והוי יכולין לערב יחד אי לא פירא דבי תורי שהיתה בין ערסא לערסא לאורך המבוי והיתה יתירה מבית סאתים ועמוקה ששירה, ולא הוי יכולין לערב מערסא לערסא לפי שלא הוי יכולין לטלטל מזה לזה, דהפירא הוי קרפף יותר מבית סאתים. ולא דמי לכריא דפירי דלעיל — דדאון למאכל. אדם ואף על גב דיש להו מחיצה — אינם מועילים כלום, דמחיצות העשויות לנחת הם. ורש"י פירש ב"כיצד מערבין" (עירובין ס, א) משום פירא שמפסיק, ואין יכולין לחלץ משכונה לשכונה, והוי בחריץ ששני חצירות. דאמרין לקמן (עירובין עה, ב) שמערבין שנים ואין מערבין אחת, והכא ולא משמע בפירא אלא משום דהויא מחיצה עשויה לנחת.

והתנן ביתו אסור לו ולחם — וליכא למימר דמתניתין דמבטל בהדיא רשות ביתו — דאם כן, מאי לא מצאתי לי חבאי אי נמי: משמע ליה דמתניתין איירי אפילו בסתם. ולא

דכיון דבנה ליה אבוורנקא בבוסתנא שויה כלולה בוסתנא חצר לאבוורנקא, והוי מוקף לדירה. ואתו תלמידי דרבא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע נקטיננה, דלא ליהדר רב הונא בר חיננא וליתקנינהו. וההיא שעתא לא אדכור להו דלאו שפיר עביד דשליפניהו, ולמחר אדכור ואותבתו. כדאמרו: למחר איתביה רבינא לרבא עיר חדשה כי והאי בוסתנא נמי דהוקף ולבסוף ישב דמי, שקודם נטיעתו מקיפין אותו ולאחר שגדל האילן עשו האבוורנקא סביב — הלכך, שפיר עבר רב הונא בר חיננא. ורב פפא אותביה ממחיצת אדרבלין, דהא מחיצה דאבוורנקא נמי לצניעות עבידא וכן לנחת. להשתמש להניח בה טליתותיהן ולבשויהן שפושטים שם ושאר כלי תשמישם. קרי עליהו על רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שלא נזכרו אתמול, וסתרו תיקונו של רב הונא בר חיננא, ועבשיו נעשו חכמים לאסור עליו. "ולחשיב לי דיער" אתמול, וכן עיקר. כאיסטריא של מלכים — רחבה שאחורי פלטיין, ושם היו מטיילים תמיד. אלמא: איכא דירה בהכי, ושנחן — רבי אלעאי ותנניה. התיכונה — אחרי פלטיין של חוקיה. דאי חצר שלפני בתים הואי — "החיצונה" הוה קרי לה, ואף על גב דגדולה היא בעיר, קרי לה עיר, ולא הוקפה לדירה. מאי בני התם — ברחבה שאחורי פלטיין, שאניה לדרך יציאת. לחושבי ישיבה — של תלמידים, לעסוק בתורה על פתחו, שלא ידא רשות למלאך המות ליכנס שם. ששן — מלאך המות: דכי חזי (דמיצו) בהדי דהדי מגירי בהו. אנשי חצר ששכח אחד מהן כו' — ודאי מתניתין בשביטל לון רשות שהיה לו בחצר מיירי. דאי לא בטיל — אף בחצר אסורים לטלטל מבתיהן, שהבתים לכל אחד ואחד הן, והחצר רשות כולן וחלקו אסור עליהן, ואשמעינן רבי אלעאי דהמבטל רשות חצירו רשות ביתו נמי ביטל, ונעשה אורח אצלן, לפיכך אף ביתו מותר להן, אבל הוא אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר. ואף על פי שהוא מותר להכניס ולהוציא מפתח בחיקו לחצר כדתנן בפרק "הדר" (סג, ב) ושלחן מותר לו ולחן, כשאר כל אדם הנכנס לחצר חבירו ומותר לו להוציא מפתח חבירו לחצר — דהא רשותא דחד הוא. והכא נמי, כיון (דבטל הוא דירתו) מביתו (מיהא) אסור הוא להוציא, ולא אמרין כיון דביטל להו רשות ביתו הוי ביתו כבתיהן, דבשלמא מבתיהן, אם הוא מכניס ומוציא — איכא למימר כאינש בעלמא הוא. אבל מביתו — חזור ומוחיק ברשותו הוה. ואסור עליהם ודן עליו. כדתנן בפרק "הדר": מי שנתן רשותו להוציא, בין בשוגג בין במדיד — הרי זה אוסר. והא תנן — לקמן בפרק "הדר": ביתו אסור להכניס ולהוציא לו ולחן. ואמרין: ביתו הוא דאסור להם, מה שאחורי — שריא להוציא מבתיהן לחצר שרשותו שולט בה. והכי דמיא אי לא יבא תנן — חצירו אמאי שריא? ואוקימנא בשביטל רשות חצירו, ולא ביטל רשות ביתו. וקסבר: המבטל רשות חצירו — רשות ביתו לא ביטל. לפיכך, חצר כולה היא, וביתו מיוחדת לאסור לון להוציא מרשותו לרשותו.

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף כו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

ולא מצאתי לי חבר – היינו דוקא בתלמידיו. דתניא ב"כל שעה" (פסחים לט,א): עד שבאתי אצל רבי אליעזר בן יעקב הורה לדברי. אי נמי: לא מצא חבר ששמע מרבי אליעזר קאמר.

אצותא חריותא – פירש בקנטרס: סיב עבה הגדל סביב הדקל ונכר ועולה כלולבי גפנים. ואין נראה לרבינו יצחק, דבפרק "כל שעה" (פסחים לט,א): אמרינן: מה מצא מין זרעים – אף מרור מין זרעים. וזהם אמרינן דחרחבינא אצותא דדיקלא. ואפשר דהן שני מניין, ושנהן נכרכין סביב הדקל.

הדרן עלך עושין פסין

בבל מערבין – פירש בקנטרס: עירובי חצירות ותחומין. ואין נראה, דבעירובי חצירות בעינן פת לכלי עלמא בפרק "הדר" (עירובין ע"ב), וכל האי פירקא מוכח דאיירי בתחומין. **ולבנה** בבית הפרס – ואם תאמר: בפסחים (צבא), אמר: אונן ומצורע ובית הפרס בעושי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. פירוש: לא העמידו דבריהם לטמאותו, משום דאיכא כרת אם לא יעשה פסח. והכא משמע דאפילו בשביל עירוב לא העמידו דבריהם. וזהם נמי, על ידי בדיקה דרב יהודה איירי, דקאמר אבית הפרס. כדתנן: ושין בית שמאי ובית הלל שבודקין לאוכלי פסחים ואין בודקין לאוכלי תרומה. וקאמר: מאי בודקין? אמר רבי יהודה: אמר שמואל: מנפח אדם בבית הפרס הולך לו. ואף על גבי דמפרש הים בפרק בתרא דאהלות (משנה ד) אהך משנה: כיצד הוא בודק – מביא עפר שהוא יכול להסיטו, ונותן לתוך כברה שנקיבה דקין וממחה. אם יש עצם כשעורה – טמא. והיא בדיקה מיייר אם כבר עבר, ובדיקה דרב יהודה איירי אמר רוצה לעבור. והבי יהודה: מאי בודקין אם רוצה לעבור. ויש לומר: דהא דקאמרין הים ולא העמידו דבריהם במקום כרת – היינו משום דאיכא נמי כרת לעושי פסח בטמאה, ולכך דוקא לעושי פסח לא העמידו דבריהם, אף על גב דאיכא כרת כיון דאי לא עביד נמי כלא איכא כרת. אבל אין בודקין לאוכלי תרומה, אף על גב דליכא כרת לאוכלי תרומה בטמאה – כיון דאיכא מיתה העמידו דבריהם. והבי אמרינן בעל חובמר בקדש" (תניגה כהב). לעושי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. פירוש: אפילו במקום כרת. לאוכלי תרומה – העמידו דבריהם במקום מיתה. פירוש: אף על גב דליכא כרת אלא כרת מיתה, כפרישית. אבל הכא, דטמאת כון ליכא כרת אלא לאו – לא העמידו דבריהם במקום מצוה. דאפילו אם מערבין לדבר הרשות – אוראה דמלתא הוא לערב לדבר מצוה. כדאמר בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פ"ב), ובמצוה רבה, אפילו בלא ניפוח התייר כגון ללמוד תורה ולשאת אשה ולדון ולעשר עומה כדי להציל מים. כדאמר במסכת עבודה זרה (י"א) ובפרק "מי שהוציא אורו" (עירובין מ"א). דמדלא מייתי הים הא דרב יהודה – משמע דבלא ניפוח איירי. ולכך נקט נמי הך מצוה, ולא נקט אחריני. וכן מצינו דמשום כבוד הבירות התייר לטמא בטמאה דרבנן בבא מציעאי שמתר" ארונות.

מתניתין רבי אליעזר – כדאמר רבי אלעאי: שמעתי מרבי אליעזר. רשות ביתו ביטל – ואף על גב דלא פריש בהדיא רשות ביתו, דהא ודאי מתניתין בדלא פירש, דאי פירש – לא מצי למימר רבי אלעאי בקשתי לי חבר ולא מצאתי, דהא כולי עלמא מודו דשרי. **פשיטא** – דבהכי פליגי, ולמה ליה לרב ששת לומר "כשתימצי לומר". **אמר רחבה אנט** ורב הונא בר חיננא תרנימנא – להאי כשתימצי לומר" – דרב ששת למאי אינצטריך. הכי גרסינן: **לא נצרב אלא** לחמשה ששירין בחצר בו' – דאשמעינן רב ששת לשום לב להבין טעם מחלוקתן וללמוד הימנו דבר אחר, דלרבי אליעזר מבטל, בעין יפה מבטל. ולא אמרינן חצר דגלי – גלי, בית דלא גלי – לא גלי, ונלף מנה דהכיא דבטיל לחד מנייהו. בטיל לבוללה, ולא אמרינן למאן דגלי – גלי, למאן דלא גלי – לא גלי. ולרבנן צריך לבטל לכל אחד ואחד. כי היכי דלגבי בית סבירא להו דמאי דלא פירש – לא בטיל, הכא נמי: למאן דלא פירש – לא בטיל, וכולן אסורין. דאף על גב דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו – כי עירב מאתמול אדעתא דהדיא חולקא לא עירב, דהדיא שעתא לא ידידה הוא. ודכוותיה תניא ב"הדר" (עירובין דף ע"ב): אחד מן השוק שמת והיה לו בית בחצר, והניח רשותו לאחר מבני החצר מבעוד יום. דהיינו קודם שעירבו, וכי עירב אדעתא דהדיא חולקא נמי עירב – אינו אסור, מחשיכה – הרי זה אסור. רב **כהנא** מתני הכי – להאי "כשתימצי לומר" דרב ששת אמתניתין. ורחבה ורב הונא הוא דתרגומה לאגמורין מנה אחמשה שעירבו בחצר כי הוא דאתא. ורב פנחס' פתני – דרב ששת בהדיא אמרה עלה. **כרבי אליעזר** – דאמר: מבטל, בעין יפה מבטל. **לרבי אליעזר** – דאמר: מסתמא ביטל רשות ביתו. **אם אמר** – בהדיא, או ביטל לא רשות ביתו, מהו ביתו מותר לדק, או לא. ולרבנן – דאמר: מסתמא לא ביטל רשות ביתו, אמר בהדיא מבטילנא לכו אף רשות ביתו, מבטיל אי לא. **ביתא בלא חצר** – כיון דאסר עצמו בחצרו שביטל להם. **לאו כל במיניה** – דכיון דלית ליה חצר – דירת בית לא כלום היא לדידה. **והאי כי אמר מבטילנא** – בטל דעתו אצל כל אדם, ולא ביטל אלא חצר. **אצותא** חריותא – סיב עבה הגדל סביב הדקל, ונכר ועולה בו כלולבי גפנים. **חריותא** – תכופות הרבה יחד כמתריות, וטעם מרור בו.

הדרן עלך עושין פסין

משנה בבל מערבין – עירובי חצירות ותחומין. ומשתתפין – במבוי. חוץ מן הפנים ומן הפתח – דלאו מידי דמונן הן. וטעמא דעירוב – משום דדעתו ודירתו במקום מוונתיו הוא, וכיון שנתנו לב בני החצר כדים מוונן בבית אחד – נעשה כאילו כולן כדים בתוכם. ומצאנו כולן רשות אחת וכו' וכן בעירובי תחומין – נעשה כמי ששכב שם, ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח, הלכך, דבר מוון בעינן. **בכפס מעשר** – בתוך ירושלים, כשהוא מוציא ולצורך מאכלו כדכתב (דברים יד) "ונתתה הספק בכל אשר תאחז נפשך". חוץ מן הפנים ומלח – בגמרא מפרש טעמא, דלאו פני מפרי הוא. מערבין לגזיר – עירובי תחומין. ביין – ואף על גב דלא חזי לדידה חזי לאחריני, וכיון דמונא הוא גבי אחריני – שרו ליה רבנן. **ולישאראל בתרומה** – דהא חזיא לכהן. **סומכוס אומר** בחולין – אבל לא בתרומה, דמיד דחזי ליה בעינן. ובגמרא מפרש מאי טעמא לא פליג סומכוס איין לגזיר. **ולבנה בבית הפרס** – סתמא היא, ולאו סומכוס קאמר לה: מניחין עירוב לבנה בבית הפרס, אף על גב דבעינן דמצי למייל ולמישקליה ומיכליה הים, דאי לא מצי אילי הים – הדין קני שביטה בהווא דוכתא למדוי כאילו שבת שם בבית הפרס שפיר דמי, דספיקא דרבנן הוא. ומותר ליכנס על ידי נפות.

הדרן עלך עושין פסין

משנה בכל מערבין ומשתתפין – חוץ מן הפנים ומן הפתח. והכל ניקח בכפס מעשר – חוץ מן הפנים ומן המלח. הנזדר מן המוון – מותר בפלח ובפנים. מערבין לגזיר ביין, ולישאראל בתרומה. סומכוס אומר: בחולין, ולבנה בבית הפרס, רבי יהודה אומר: אפילו בין הקברות, מפני

הכסף בכל אשר תאחז נפשך. חוץ מן הפנים ומלח – בגמרא מפרש טעמא, דלאו פני מפרי הוא. מערבין לגזיר – עירובי תחומין. ביין – ואף על גב דלא חזי לדידה חזי לאחריני, וכיון דמונא הוא גבי אחריני – שרו ליה רבנן. **ולישאראל בתרומה** – דהא חזיא לכהן. **סומכוס אומר** בחולין – אבל לא בתרומה, דמיד דחזי ליה בעינן. ובגמרא מפרש מאי טעמא לא פליג סומכוס איין לגזיר. **ולבנה בבית הפרס** – סתמא היא, ולאו סומכוס קאמר לה: מניחין עירוב לבנה בבית הפרס, אף על גב דבעינן דמצי למייל ולמישקליה ומיכליה הים, דאי לא מצי אילי הים – הדין קני שביטה בהווא דוכתא למדוי כאילו שבת שם בבית הפרס שפיר דמי, דספיקא דרבנן הוא. ומותר ליכנס על ידי נפות.

60
61
62
63
64
65
66
67
68
69

70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83

84
85
86
87
88
89
90
91
92
93

94

95

96

97
98
99
10
10
10

10
10
10
10
10
10
10

11
11
11
11
11

הָא – מה שאמר רבי אלעאי במשנתנו שלשאר בני החצר מותר
 להוציא מביתו לחצר, דעת **רבי אלעאי** היא, וכמו שאמר רבי
 אלעאי בפירוש, **וְהָא** – והמשנה לחלן שאמרה שאף לשאר בני
 החצר אסור להוציא מביתו לחצר, דעת **רבנן** היא. ומבאר רב
 ששת את מלולקותם: **בְּשִׁתִּימִצֵּי לִיזֵר** – כשתדקק ותדע מיצי
 הדברים תראה, **שֶׁלִּדְבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, **הַמְּבַטֵּל רִשּׁוֹת הַצִּירוֹ** אף
רִשּׁוֹת בֵּיתוֹ בִּיבֹטֵל, אף שלא הזכיר כן בפירוש, והרי הוא בביתו
 כאורה אצל שאר בני החצר, ומשום כך מותר לשאר בני החצר
 להוציא ולהכניס מביתו לחצר, **וְלִרְבֵּנָן הַמְּבַטֵּל רִשּׁוֹת הַצִּירוֹ רִשּׁוֹת**
בֵּיתוֹ בִּיבֹטֵל, וכיון שלא ביטל רשות ביתו, אסור אף לבני החצר
 להוציא מביתו לחצר.

12 שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא שבזה נחלקו רבי
13 אליעזר ורבנן, ולמה הוצרך רב ששת לפרש דבר זה. משיבה
14 הגמרא: **אֶמֶר רַחֲבֵה, אֵנָּה** [אני] וְרַב הוּאֵנָּה **בְּרַי הוּאֵנָּה תַרְיִמָּנָה** –
15 פירשנו דבר זה, **לֹא נִצְרָבָא** – לא הוצרך רב ששת לפרש טעם
של רבי אליעזר ורבנן, **אֵלָּא** כדי שנשים על לב להבין טעם
17 מחלוקתם, שיש ללמוד מכך גם מהו הדין לגבי **חֲמִשָּׁה שְׁרִיזִין**
18 [חדשים] **בְּחֶצֶר אֶחָד, וְשִׁבְעָה אֶחָד מִקֵּץ וְלֹא עֵרִיב** עם האחרים.
19 **שִׁלְדְּבִירֵי רֵבִי אֱלִיעֶזֶר** המבטל בעין יפה מבטל, ולפיכך הוא סובר
20 שהמבטל רשות חצירו מבטל גם רשות ביתו, ואין אומרים חצירו
21 שגילה דעתו שרצונו לבטלה ביטל, ביתו שלא גילה דעתו לא
22 ביטל, ומוזה יש ללמוד גם לענין חמשה שדרים בחצר אחת,
23 **שֶׁבִשְׁהוּא מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ, אֵין צִירֵד לְבַטֵּל בְּפִירוּשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**
24 מדיירי החצר, ודי בזה שביטל לאחד מהם, משום שאנו אומרים
25 שמבטל בעין יפה, וכשהוא מבטל לאחד, מבטל הוא אף למי שלא
26 הזכיר בפירוש שהוא מבטל לו, וְלִרְגֵלָן שאמר שהמבטל רשות
27 חצירו לא ביטל רשות ביתו, אינו מבטל בעין יפה, ולכן אין
28 אומרים שביטל רשות ביתו שלא הזכירו בפירוש, ובחמשה שדרים
29 בחצר אחת, **בִּשְׁהוּא מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ צִירֵד לְבַטֵּל בְּפִירוּשׁ לְכָל אֶחָד**
30 וְאֶחָד, ואם לא ביטל לכל אחד ואחד, אטורים כולם טלטלט בחצר.
31 אומרת הגמרא: **כְּמָאן אִילָּא הָא תַרְיִמָּה** – כדעת מי נאמרה
32 הברייתא ששנינו, **חֲמִשָּׁה שְׁרִיזִין בְּחֶצֶר אֶחָד, וְשִׁבְעָה אֶחָד מִקֵּץ וְלֹא**
33 **עֵרִיב, בִּשְׁהוּא מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ אֵין צִירֵד לְבַטֵּל רְשׁוּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד,**
34 **כְּמָאן** – כדעת מי נאמה, **אֱלִיעֶזֶר**, שסובר שהמבטל רשותו מבטל
35 **בְּעֵין יָפָה**, וביטל אף שלא הזכיר בפירוש, והוא הדין למי שלא
36 הזכיר בפירוש, אבל לרבנן צריך לבטל אחד ואחד.

הגמרא מביאה נוסח אחר בדברי רב שושת: **רַב פִּהְיָא מְתָנִי הָבִי** –
שנה כר, כמו שהביאה הגמרא עד כאן, שרב ששת ביאר את
מחלוקתם של רבי אליעזר ורבנן שבמשנתנו, ורחבה ורב הונא בר
חיננא פירשו כוותו, והעמידו את הברייתא של חמשה ששרון
בחצר וכו' כרבי אליעזר, ורב מְיָוִימִי מְתָנִי הָבִי – שנה כר, שרב
ששת בעצמו העמיד ברייתא זו של חמשה ששרון בחצר אחד
וכו' כרבי אליעזר. **כִּמְאֵן אִילָא הָא דְתַנְיָא** – כדעת מי נאמרה
הברייתא ששינו, **חֲמִשָּׁה שָׁרְרִים בְּחֶצֶר אֶחָד, וְשֶׁבַע אֶחָד מֵהֶן וְלֹא**
עֵרִי, כְּשֶׁהָיוּ מְכַבְּלִי רְשׁוּתוֹ, אֵינוֹ צָרִיד לְכַבֵּל רְשׁוּת לִכְל אֶחָד וְאֶחָד,
ואמרו על זה, כִּמְאֵן – כדעת מי, אִמֵּר רַב הוֹנָא בְּרִי הוּדֵיָא אִמֵּר רַב
שוֹשֶׁת, כִּמְאֵן כְּרִבִּי אֶלְעִיזֵר.

הגמרא מביאה שרב פפא הסתפק בטעמם של רבי אליעזר ורבנן:
אמר ליה רב פפא לאבאי, לדעת רבי אליעזר שהמבטל רשות חצירה,
 הותר להוציא מביתו לחצר, **אי** – [אם] **אמר** בפירוש **לא מכלילנא**
 – אינני מבטל רשות ביתי, ולדעת רבנן שסוברים שהמבטל רשות
 חצירו אסור להוציא מביתו לחצר, **אי** – [אם] **אמר** בפירוש
מכלילנא – מבטל אני גם רשות ביתי, **מאי** – מהו הדין בזה, האם
 גם רשות ביתי מבוטלת לבני החצר, ומותר להם להוציא מביתו
 לחצר או לא.

ומבאר רב פפא את הספק: לדעת רבי אליעזר יש להסתפק, האם
מקמא (ט-עמון) דרבי אליעזר הוא משום דקכבר המכבול רשות
הציורו אף רשות ביתו ביטול, שהמבטל בעין יפה מבטל, והאי [וזה]
שאמר בפירוש אנא לא מכבילנא – אינני מבטל רשות ביתי, יהיה

מפני שכל הכהן לחוץ - לעשות מחיצה בינו ובין הקברים, וכגון
שיכנס בתוך תיבה הנמשכת על עגלה, ולילך למקום העירוב
מבעוד יום, ולאכול אותו, כפי שיתבאר להלן (כ).

גמרא

במשנה שנינו כמה כללים, הגמרא מבארת שכל מקום ששנו
חכמים כלל, אפשר שיש יוצאים מהכלל: אמר רבי יוחנן, אין
למידין מן הכללות - במקומות ששנו חכמים כלל מסוים, אין לדייק
שאין שום דבר היוצא מן הכלל וכפי שיובאו להלן דוגמאות לכך,
ואפילו במקום שנאמר בו (בבבלי) 'חזין מדבר פלוני', שמשמע
שדקדק לפרט את כל היוצאים מן הכלל, אפשר ששייר ולא הזכיר
מקצתם.

מדייקת הגמרא: מדקאמר רבי יוחנן 'אפילו במקום שנאמר בו חזין',
מכלל דלא הָאָא קאי - מוכח שלא אמר את מאמרו על משנתו,
שהרי בכללים שבמשנתו נאמר 'חזין ממדים ומלח', ומלשון
'אפילו' מדויק שעיקר מאמרו נאמר על כלל שלא נפרט בו
יוצאים מן הכלל, ולכן אמר, שאין צריך לומר שאין למדים מכלל
שנאמר בסתם וכמו הכלל שעסק בו, אלא אפילו מכלל שנאמר
בו 'חזין' אין למדים, ויש לברר היָאָא קאי - על איזה כלל נאמרו
עיקר דבריו.

משיבה הגמרא: הָתָם קאי, ששנינו בקידושין (כט), 'כל מצות עשה
שהיומן נִרְמָא - שנוהגת רק בזמן מסוים, אנשים חייבין בה, ונשים
פטורות הימנה. וכל מצוה שלא היומן נִרְמָא, אחד נשים ואחד אנשים
חייבין בה. ויש לשאול, וכלל הוא דכל מצות עשה שהיומן נִרְמָא
נשים פטורות, והרי מצות אכילת מצה בלילה הראשון של פסח,
ומצות שמחה בשלש רגלים, ומצות הקהל - התכנסות כלל ישראל
בבית המקדש בחג הסוכות שלאחר שנת השמיטה, וקריאת המלך
לפניהם מקצת מצוות מספר דברים בעומדו על בימה, דמצות עשה
שהיומן נִרְמָא הוא, ונשים חייבות בה. וכן יש לשאול, וכי בכל מצות
עשה שלא היומן נִרְמָא נשים חייבות, והרי מצות תלמוד תורה,
שנוהגת בכל זמן, כמו שנאמר (יהושע א ח) 'זהיית בו יומם ולילה',
ומצות פריה ורביה, ופדיין חנן הבכור בחמש סלעים ונתינתם
לכהן, דמצות עשה שלא היומן נִרְמָא הן ואף על פי כן נשים פטורות
מחן. אלא אמר רבי יוחנן, אין למידין מן הכללות, ואפילו במקום
שנאמר בו חזין.

הגמרא מביאה משנה נוספת להוכיח שאין למדים מן הכלל אף
שנאמר בו חזין.

זב' הוא אדם שיצאה מאמתו בעין שכבת זרע. הוב הוא אחד
מאבות הטומאה, ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו, וכל שכן
אוכלים ומשקים, להיות ראשון לטומאה. בוב נתחדשו כמה דרכי
טומאה שאינם בשאר אבות הטומאה.
א. 'משכב ומושב', ונקראת גם טומאת 'מדרס', ועניינה הוא, שאם
שכב הוב או ישב על דבר העשוי לשכיבה או לישיבה, הרי הם
נעשים אב הטומאה כוב עצמו, ומטמאים אף אדם וכלים להיות
ראשון לטומאה. ואפילו היו עשר מצעות זה על גבי זה, ושכב הוב
על העליון, כולם טמאים כדין הנוגע בוב עצמו.

ב. 'מרכב', והוא כלי המשמש לרכיבה, אם רכב עליו הוב נעשה
אב הטומאה, אלא שחלוק דינו משאר משכב ומושב, שאדם
הנוגע במרכב הוב רק הוא עצמו נטמא. אבל אין בגדיו נטמאים.
ונחלקו ראשונים במהותו של המרכב, וכפי שיבואר להלן.

ג. 'היסט', והיינו שהוב הויז אדם או כלים אף שלא נגע בהם,
טמאים כאילו נגע בהם. וכן אם נשא הוב אדם או כלים.

ד. 'עליונו של זב', והיינו כלים המונחים על גבי הוב, ואפילו
חוצצים הרבה דברים בינם לבין הוב, הרי הם נטמאים כאילו נגעו
בוב, ומטמאים אוכלים ומשקים.

המשנה שלפנינו מבארת אלו דברים נטמאים טומאת עליונו של
זב וטומאת מדרס הוב: אמר אבי ואיתיבא רבי ירמיה, אף אִנּוּ נמי
תנינא - אף אנו שנינו משנה שנאמר בה כלל ואף נשנה בה 'חזין',

ולא הוזכרו כל הפרטים היוצאים מן הכלל, ששנינו (ובים פ"ה מ"ב),
עוד כלל אחר אמרו חכמים בקבלת טומאה מזב, כל שנישא על גבי
הוב, והוא הנקרא 'עליונו של זב', מִמָּא כנוגע בוב, וכל שהוב נישא
עליו, ובגון שישב או שכב עליו הוב, הרי הוא מהור, חזין מן הכלל
הראוי (המיוחד) למשכב ומושב שנטמא כוב עצמו. וחזין מן האדם,
שגם הוא נטמא טומאה חמורה, והוא ובגדיו נטמאים, כשנושא
את הוב, אף שאינו נוגע בו. ויש לדקדק, ותו ליָאָא - וכי אין עוד
דבר שנטמא כשהוב נישא עליו, והא איכא מרכב הוב.

הגמרא מבארת מהו המרכב. שואלת הגמרא: האי מרכב היכי
דמי - מרכב זה שהיך מדקדק מדוע לא שנוא התנא שנטמא
טומאת מדרס, באיזה אופן מדובר, אי דיתבי עליה - אם יושב עליו
הוב, היינו מושב שהוזכר. משיבה הגמרא: אִנּוּ היכי קאמרין - כך
היתה כוונתנו, הא איכא נָא דאופכא - הרי יש את קשת האופכ,
והיינו העץ הכולל מהאופכ מלפניו ומאחוריו, שאוחז בו הרוכב
בשעת הרכיבה (ראה ציור), וכשרוכב הוב ותופס בו, נטמא מדין
'מרכב הוב', דתניא (תוספתא כלים ב"ב פ"ה ה"ד), האופכ שמונחים על גב
הבהמה לרכוב עליו, אם רכב עליו הוב, מִמָּא מושב. ונתקפוס -
העץ הכולל מהאופכ שאוחזים בו בשעת הרכיבה, מִמָּא מרכב. אם
כן יש לדקדק מדוע לא הוזכר במשנה שגם כלי המיוחד למרכב
נטמא כשנישא עליו הוב, אלא שָמַע מינה, אין למידין מן הכללות,
ואפילו במקום שנאמר בו חזין.

הגמרא מביאה ראייה נוספת לסיודו של רבי יוחנן ממשנתו: אמר
רבינא ואיתיבא (ויש אומרים שאמר זאת) רב נחמן, אף אִנּוּ נמי
תנינא, בכל מערבין ומשתתפין, חזין מן תפס והמלח. ויש לדקדק,
ותו ליָאָא, והא איכא בְּמִיחָא ופטריות שאין מערבים ומשתתפים
בהם, כיון שאינם דברי מזון, אלא שָמַע מינה, אין למידין מן
הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו חזין.

שנינו במשנה, הכל ניקח בכסף מעשר בו חזין חזין חזין, וכן
שנינו שאין מערבים ומשתתפים במים ומלח. הגמרא מביאה
מחלוקת בגידון מים ומלח המעורבים יחדיו, לענין עירוב ולענין
מעשר שני: רבי אליעזר ורבי יוסי דר תנינא אמרו דבר אחד
כדלחלן, אמנם חד מִתְּנִי (שונה דבריו) אעירוב וחד מִתְּנִי אִמְעֵשֶׁר.
חד מִתְּנִי אעירוב, לא שְנו, אלא במים בפני עצמו ומלח (או במלח)
בפני עצמו דאין מערבין, אִכָּל בָּמִים ומלח יחד, מערבין, שכשון
מעורבים יחדיו הרי הם נחשבים לדבר מאכל, שראוי לטבול בהן
את פתו. וחד מִתְּנִי אִמְעֵשֶׁר, לא שְנו אלא מים בפני עצמו ומלח בפני
עצמו דאין ניקחין בכסף מעשר, אִכָּל מִים ומלח המעורבים יחדיו
ניקחין בכסף מעשר.

מוסיפה הגמרא: מאן דִּתְּנִי אִמְעֵשֶׁר, לדבריו כל שֶׁבֶן שיש לשנות
כן אעירוב, ומאן דִּתְּנִי אעירוב, אִכָּל אִמְעֵשֶׁר לא. מבארת הגמרא:
מִי מִעֲמָא אין נקנים בכסף מעשר, משום שאין די בכך שנחשבים
למזון, אלא פִּירָא בְּעִינָא - צריך שיהא 'פרי', אבל מים ומלח אינם
'פרי' ולכן אינם נקנים בכסף מעשר אף כשהם מעורבים.

הגמרא מביאה אמורא נוסף שאמר דין זה לגבי מעשר: בי תאָא
(כשבא) רבי יצחק מארץ ישראל לבבל, מִתְּנִי אִמְעֵשֶׁר, שמים
ומלח המעורבים יחדיו נקנים בכסף מעשר.

הגמרא מקשה על דברי רבי יצחק: מיתבי, שנינו בברייתא,
העיד רבי יהודה בן גדיש לפני רבי אליעזר, של בית אבא היו
לוקחין ציר (נהגו בבית אבי לקנות ציר דגים) בכסף מעשר.
אמר לו רבי אליעזר, שָמַא לא שָמַעְתָּ אלא בְּשִׁקְרִי (המעיים)
דגים מעורבין בָּהֶן. מסיימת הגמרא את קושיותיה: והלא אפילו
רבי יהודה בן גדיש לא קאמר (ושיהא נקנה בכסף מעשר) אלא
בְּצִיר, דְּשׁוּמְנָא דִּפְרָא היא - שאף כשאין קרבי דגים מעורבים
בו מכל מקום יש שם קצת משומן, ולכן נקנה בכסף מעשר,
שהרי שומן הדג הוא 'פרי מפרי', אִכָּל סתם מִים ומלח מעורבים
לא, וקשה על האומר שמים ומלח מעורבים נקנים בכסף
מעשר.

מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף,

עירובין. פרק שלישי - בכל מערבין דף כז עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רה

מפני שיכול לחוץ ולחץ ולאכול - אבל אי לאו הכי - לא הוי עירוב, אף על
גב דחוי לישראל - משום דהוי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחד. והיינו
טעמא דתנא קמא דלא הוי עירוב, ולא משום דסבידא ליה כסומכוס, ומיהו, רבי יהודה
משמע דסבר כסומכוס, מדקאמר "ולאכול". וכן קאמר בברייתא לקמן (עירובין לא,א):
מערבין לבחן טהור בתרומה טהורה - משמע
דבעי מדי דחוי ליה. כל שנישאל על גבי חוב
אם נפרש דבהיטט איירי, שמסית כולו -
הוי "כל" דוקא. ובכמה דוכתי קרי להיטט משא.
אבל אי מיירי בעלזיו של זב, שאינו מסית כולו
ושמקצתו נגרר בארץ, דלא היסט הוא כדאמר
(תורת כהנים פרק מצורע): איחוד מגע שהוא
ככולו - הוי אומרו זה היסטו. מספקא לרבינו יצחק
אי שייך בכל דבר, או לא. דעליו של זב נפקא
לן מ"בכל אשר יהיה תחתיו חוב" אי הוי דומיא
דמשכב ומושב, שאינו נוהג אלא בדבר הראוי
לכך, או לא.
כל שהוב נישא עליו טהור - אומר רבינו תם
דטהור מטומאה חמורה - דאינו מטמא
אדם וכלים, אבל טמא טומאה קלה - כגון לשמא
אובליו משחקי. אף על גב דאינו ראי לשמא
ומושב. ומיית ראיא מפרק "דס הנדה" (נדב),
דקאמרין: אי מה היא עושה משכב ומושב בו,
אף (מדרה) נמי עושה משכב ומושב לשמא אדם
לשמא בגדים. ומשני: אומר קרא היא ולא דמה,
אי מה היא מטמאה באבן מסמא, אף מדרה נמי.
השתא, כיון שמיטת דמה מדין משכב ומושב
מאי קאמרין וו דליתמא באבן מסמא: והא
אבן מסמא היינו משכב ומושב, דמטעם משכב
ומושב הוא דמיטמא. כדקתני בתורת כהנים:
אפילו עושה כלים זה על זה, ואפילו על גבי
אבן מסמא מניין? תלמוד לומר: כל המשכב. ואבן
מסמא מפרש רבינו תם: דהיינו אבן גדולה שיש
כלים תחתיה, ואין מרגישים הכלים כבובד חוב
היושב על האבן, שבלא חוב האבן כבידה ביותר.
ומפרש התם רבינו תם דהכי פירושו: אי מה היא
בו, כלומר: דנהי שמיטת דמה מטומאה חמורה,
אבתי מניין שלא יטמא טומאה קלה? אף על גב
דממעט ממשכב ומושב, צריך למעט מטומאה
קלה. היינו, משום דאפילו דבר שאינו ראו
למשכב ומושב מטמא טומאה קלה. ואין נראה,
דבהדיא כתיב בתורת כהנים, תניא: "כל אשר
ישכב עליו חוב יטמא" יכול יטמא דבר שאינו ראו
לשכיבה - לא, מה היא אינה מטמאה בו. יכול
הוא והיא לא יטמאו טומאה חמורה, אבל יטמאו
טומאה קלה - תלמוד לומר "משכב". אלמא:
מידי דלא חוי למשכב ומושב - טהור לגמרי.
ונראה לפרש דמה שמרבה בתורת כהנים אבן
מסמא מ"זכב המשכב" - היינו דוקא לטומאה
קלה. ושמא בשום מקום ממעט לה מטומאה
חמורה. אבל מידי דלא חוי למשכב ומושב -
אפילו טומאה קלה ליכא. ולכך, אף על גב דמיעט
דמה מדין משכב ומושב - לענין טומאה חמורה,
עדיין צריך למעט מדין אבן מסמא. שהוא לענין
טומאה קלה. ואי דיתבי עלה היינו מושב -
תימה: דבדקא כתיב מרכב ומושב, ודינן חלוק
זה מזה? ויש לומר: דנהי דקרא מחלק בין ישיבה
דרכיבה לישיבה דעלמא. מכל מקום התנא דקאמר חוץ מן הראוי למשכב ומושב - כל
עניני ישיבות קאמר, ולא נימא דלא דק בכלליה, משום הכי קאמר היינו מושב. אבל במים
ומלח מערבין - בסמוך מוקי בשנתן לחרוב שמן. וקשה: דתופס לי משום שמן, כדפריך
לקמן (עמוד ב') אמעשר. והבא לא שייך שיניא דהתם? ויש לומר: דהבא איצטרך. דאף על

לחין - לעשות מחיצה בינו ובין הקבר שלא יאחזל עליו. וכגון בשידה תיבה ומגדל,
יכנס שם מבעוד יום בעגלות אם ירצה, אלמא: חזי ליה. **גמרא** אין למידין מן הכללות
- כל היכא דתנן כלל לא אמרין דוקא הוא, דאיכא כלל. דלא דק במילתיה, ואיכא
מילי דליתניהו בההוא כלל, כי הך דאמרין לקמן, ואפילו במקום שנאמר בו חוץ -
מודבר פלוגי, דאיכא למימר מדאפיקה להאי -
והאי דק בכלליה - אפילו הכי לא יליפנן
מיניה, דדלמא שייך ולא אפיק כל מאי דבעי.
מדקאמר רבי יוחנן "אפילו", מכלל דבי
אמרבי למילתיה - לאו הבא אמרה. דהבא
נאמר בו חוץ, וממילתיה משמע דאכלל שלא
נאמר בו חוץ אמרה ומשום הכי אמר "אפילו".
כלומר: לא מיבעיא דהבא דלא נאמר בו חוץ,
אלא אפילו במקום שנאמר בו חוץ. ונשים
פטורות - בפרק קמא דקידושין (דף לד,א) יליף
טעמא. מצה - לילה הראשונה חובת עשה
היא: "בערב תאכלו מצות" (שמות יב), ושאר כל
הימים, אם רצה להסתפק בבשר בלא לחם -
אין חובה עליו לאכול. שפחה - "ושמחת אתה
וביתך" (דברים יד), הרי נשים במשמע.
נמי חובה לנשים: במבטת פסחים (דף מג,א)
מחזיקשא ד"לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים
תאכל עליו מצות", כל שישנו בכל תאכל חמץ
- ישנו בקום אכול מצה. ונשים ישנן בכל תאכל
חמץ, דכל מצות לא תעשה נשים מזהירות
באנשים, בפרק קמא דקידושין (דף כט,א). הקהל
- כמנענע שנת השמיטה בהו הסוכות מולחן
עומד על בימה וקרא לנפיקן מצות משנה
תורה, כדאיתא בסוטה (דף מא,א). וכתבי:
"האנשים והנשים והטף". תלמוד תורה - נשים
פטורות, דכתיב: "ולמדתם אותם את בניכם" -
ולא בנותיהם. פריה ורביה - דכתיב "פרו ורבו
ומלאו וכבשדו" - איש דרבו לכבוש, ואין אשה
דרכה לכבוש (בבבא דף סה,ב). פדיון - בנ
הבכור, חובה על האב ולא על האם, בקידושין
(דף כט,א) שמענין לה, מדכתיב "תפדה" קרי
בית "תפדה", כל שחייב לפדות - חייב לפדות
את בנו, ואשה אינה בכלל פדיון עצמה, דכתיב
(שמות יג) "בכור בניך תפדה" - ולא בנותיך.
אינה נמי במצות פדיון בנה הבכור. כל שנישא
על גבי חוב - לעליו של זב, דכתיב (ויקרא טו):
"בכל אשר יהיה תחתיו". ואמר בפרק "בנות
כותים" (נדה דף לג,א) מאי "תחתיו"? אי נימא
תחתיו דוב - היינו משכב, אלא בכל אשר יהיה
חוב תחתיו דוב - והיינו עליונו של זב. חוץ מן
הראוי למשכב ומושב - אבל שאינו ראו
טהור, כדאמר בעל תרומות בקדוש' (תניגז דף
כג,ב): יכול כפה סאה וישב עליה ידא טמא -
תלמוד לומר: "והיושב על הכלי אשר ישב עליו"
- מי שמויחד לישיבה, יצא זה שאינו מיוחד
לישיבה, שאומרים: עומד ונעשה מלאכתו.
והאדם - דכתיב "והנושא אותם" - אף חוב
במשמע "אותם". **תוס'** - דאוקא ארצו? בלעז:
שכרשורא תופס באותו עץ שנקרא ארצו.
ולחכי מטמא משום מרכב. חד מתני אעירוב וחד
מתני אפעשר - האי "לא שנו" דקאמרין לקמן.
מים ומלח - הנוערבין, מוזן הן לטבל בהן פתו.
פירא בעינין - כדלקמן (עמוד ב), מכלל ופרט. כי אתא רבי יצחק מתני - להאי "לא
שנו" אמעשר. דשומא דפירא - אפילו כשאין קרבי דגים מעורבים בו - יש שם קצת
משומן עם המים ומלח. אבל מים ומלח - דעלמא. דלאו ציר הוא - לא אמר.
לא

גב דלא חוי מן השמן מוזן שתי סעודות. **מאן** דמתני אמעשר כל שכן אעירוב - וקשה: הא איכא כמדיין ופטורות וכפניות ופולין יבישין, דאמרין לקמן דאין מערבין בהן אף על גב דמסתמא
נקיץ

עירובין. פרק שלישי – בכל מערבין דף כז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – שטיינזלץ" רש"י תוספות

1 נקנין בכסף מעשר. דפרי מפרין הן וגידולי קרקע! ויש לומר: הא דאין מערבין בהן – היינו
2 משום דלא חוו אלא על ידי תיקון, וגבי עירוב צריך שיהו ראויין לאכילה בשעה שהעירוב
3 חל. אבל לטמא טומאת אוכל, או ליקח בכסף מעשר – שפיר דמי, כיון דחוה על ידי תיקון.
4 אבל דבר שאין צריך תיקון, אם ניקח בכסף מעשר – כל שכן דמערבין בו, וכן משני לקמן
5 אכפיות, דלענין טומאת אוכל – שאני, דראוי

6 למתקן על ידי האור, ומתניתין דמעלה דקטני
7 ובמזון שתי סעודות לעירוב, ובכריתא לטמא
8 טומאת אוכלין דמשמע דהא בהא תליא, כדאמר
9 לקמן – היינו בדבר שאין צריך תיקון, ורבא,
10 דאמר וכי מערבין בתפוחים – לחודידי ההוא
11 מדרבנן עבר, דהא שטו מי לא הוה ידע דניקח
12 בכסף מעשר, דהוי פירי מפרי וגדולי קרקע דאין
13 לומר דמיייר בתפוחים על יער דצריך למתקן –
14 דאם כן לא מיייתי שפיר ממתניתין דמעלה.

15 הוה אמינא מאי שבר דבילה קעלית – כל הני
16 דרשות מיתורא דביתין דרשי, דפרטי
17 צריכי לפרט וכלל, דממנה נפשך צריכי תרי
18 מינייהו, כדאמר בפרק קמא דקדושין (ז,א) גבי
19 הענקא. דאי כתיב צאן – הוה אמינא גידולי
20 קרקע לא, ואי כתיב גרן – הוה אמינא בעלי חיים
21 לא. ושאר פרטי נמי, שמא צריכי לשום דרשה,
22 ועוד, דבשבעות פרק שלישי (כג,א) ובפרק בתרא
23 דיומא (נ,א), פריך: ואמינא דבילה קעליתו ומשני:

24 גמר שבר שבר מנזיר. והבא נפקא לן מדרבנן יין
25 אגב קנקן. אלא התם אצטרך שבר שבר – דלא
26 נגמא שבר גופיה דבילה קעלית דהא. והבא –
27 אבית דבשבר קאי. וקשה: דהכי קאמר הבא
28 דהוה אמינא דבית דבשבר לבילה קעלית אתא
29 – הא מכלל ופרט נפקא, דהוי פירי מפרי! ועוד
30 הקשה מדרב רבינו שמואל: דהכי בעי למימר
31 התם דשבר גופיה לבילה קעלית, והאמר הבא
32 דאי לאו יתור דין אגב קנקן, הוה אמינא דבית
33 דבשבר לבילה קעליתו ויש לומר: דשבר גופיה
34 בעי למימר לבילה קעלית בעינן, והבא דבילה

35 מעורבת עם המים, שבר רגילים לתקנם וחשיב
36 טפי מתמיד. ואם אתמא: אמאי לא מוכח התם
37 דשתיא בכלל אכילה, מדמרבין תמיד, ואמר
38 דרמנא "ואכלת!" וליכא למימר על ידי איגרון –
39 כדאמרין התם דמדי דמשבר בעינן, הואיל ואתי
40 מרבינא דבשבר! ויש לומר: ד"ואכלת" לא קאי
41 אביתין, אלא אגופיה דקרא. דהא עור וגזיה
42 וקנקן לא בני אכילה ניתו.

43 הוה אמינא צאן על גב עור אין – ואם אתמא:
44 והא נפקא לן מיין אגב קנקן, דעור נמי
45 חשיב שומר, כדאמרין בית הללעור הדרובט
46 (חולין קמ"א), ויש לומר: דעור לא הוי כל כך
47 שומר לבשר, דמשוחפוט – לא הוי שומר, אבל
48 יין – אי אפשר בלא קנקן.

צירעה

לא נצרכה אלא שנתן לתוכן שמן. אמר ליה אבוי:
והיפוך ליה משום שמן! לא צריכא שנתן דמי מים
ומלח בהבלעה. ובהבלעה מי שרי? אין, והתניא, בן
בג בג אומר: "בבקר" – מלמד שלוקחין בקר על גב
עורו, "ובצאן" – מלמד שלוקחין צאן על גב גיזתה,
"וביין" – מלמד שלוקחין יין על גב קנקנו, "ובשכר" –
מלמד שלוקחין תמיד משהחמיין. אמר רבי יוחנן: מאן
דמתרגם לי "בבקר" אליבא דבן בג בג – מובילנא
מאניה אפתייה לבי מסותא. מאי מעמא? פולחן
צריכי, לבר מ"בבקר" דלא צריך. מאי צריכי? דאי
פתב רחמנא "בבקר", הוה אמינא: בקר הוא דמועדן
על גב עורו, משום דגופיה הוא, אכל צאן על גב
גיזתה דלאו גופיה הוא – אימא לא. ואי פתב רחמנא
"בצאן" על גב גיזתה – הוה אמינא: משום דמועדן
אכל תמיד משהחמיין דקיוותא בעלמא הוא – אימא
לא, פתב רחמנא "שכר". ואי פתב רחמנא "בשכר" –
הוה אמינא: מאי שכר – דבילה קעלית, דפירא הוא,
אכל יין על גב קנקנו – אימא לא. ואי פתב רחמנא
יין על גב קנקנו – דהיינו נטירותיה, אכל צאן על
גב גיזתה – אימא לא, פתב רחמנא "צאן" דאפילו
על גב גיזתה. "בבקר" למא לי? וכי תימא: אי לא
פתב רחמנא "בבקר" הוה אמינא: צאן על גב עורה –
אין, על גב גיזתה – לא, פתב רחמנא "בבקר" לאתוי
עורו. איתר ליה "צאן" לאתוי גיזתה. אי לא פתב
רחמנא "בקר" – לא הוה אמינא צאן על גב עורה אין
על גב גיזתה לא. דאם בן – לכתוב רחמנא "בקר"
דמפילא איתר ליה צאן! וכיון דכתב רחמנא "צאן",
דאפילו על גב גיזתה – "בבקר" למא לי? השתא צאן
על גב גיזתה מידבנא, בקר על גב עורו מופעיא?

היינו דקאמר רבי יוחנן: מאן דמתרגם לי בבקר אליבא דבן בג בג, מובילנא מאניה לבי
מסותא. במאי קא מפילי רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר והני תנאי דלקמן? רבי יהודה בן
גדיש ורבי אליעזר דרשי רבוי ומיעוטי, והני תנאי דרשי כללי ופרטי. רבי יהודה בן גדיש ורבי
אליעזר דרשי רבוי ומיעוטי: "ונתתה הכסף ככל אשר תאזהר נפשך" – ריבה, "בבקר ובצאן
וביין ובשכר" – מיעט, "ובכל אשר תשאלי נפשך" – חזר וריבה. ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל. מאי רבי – רבי כל מילי, ומאי מיעט
– לרבי אליעזר מיעט ציר, לרבי יהודה בן גדיש מיעט מים ומלח. והני תנאי דרשי כללי ופרטי, דתניא: "ונתתה הכסף ככל אשר
תאזהר נפשך" – כלל, "בבקר ובצאן וביין ובשכר" – פרט, "ובכל אשר תשאלי נפשך" – חזר וכלל. כלל ופרט וכלל – אי אתה דן
אלא בעין הפרט; מה הפרט מפורש – פרי מפרין וגידולי קרקע, אף כל – פרי מפרין וגידולי קרקע. ותניא אידיד: מה הפרט מפורש –
ולד ולדות הארץ, אף כל ולד ולדות הארץ. מאי בינייהו? אמר אביי: דגים איכא בינייהו, למאן דאמר: פרי מפרין וגידולי קרקע – הני
דגים גידולי קרקע ניתו. למאן דאמר ולד ולדות הארץ – דגים מופעיא איברו. ומי אמר אביי דגים גידולי קרקע ניתו? והאמר אבוי:
אכל

1 לא נצרכה – הא דמתני מים ומלח המערבין ניקחין אלא בשנתן לתוכן שמן.
2 בהבלעה – בשביל המים והמלח קנה השמן ביוקר, והבליע בו דמיון, וכי האי גוונא שרי
3 רבי יצחק. והתניא – בניהוטא. בבקר – הואיל ובכתיב: "ככל אשר תאזהר נפשך" למה לי
4 למכתב "בבקר" בצאן וביין ובשכר? אלא לדרשות: "בבקר" – ללמדך שלוקחים בקר אגב
5 עורו, ויצא העור לחולין, ואין צריך למוכרו
6 לחזור ולאכלו בירושלים. אגב ניוותיה – אף
7 על גב דאיכא תרתו, שור גיזה חלית לחולין.
8 אגב קנקן – חבית של חרס שהיין שמור בתוכו,
9 ויצא הקנקן לחולין. תמיד – שנותנים מים
10 בחרצים, ולכשהחמיין, שנגמרה תסיסתו – הוי
11 כיון. אלמא: מדקתני "בבקר" אגב עורו –
12 אלמא: בהבלעה שרי, ואף על גב דעור באנפי
13 נפשיה לא חזי. דמדי דמאכל בעינן, כדכתיב
14 "ואכלת". מאן דמתרגם בקר – דליצטרך
15 למכתביה, אליבא דבן בג בג בר. עורו –
16 המחובר לבשר, ואינו יכול להפשטו מחיים.
17 אבל גיזה – יכול לנזוח מחיים, והוה אמינא
18 דליתסר, דלא גופא דפירא הוא. קיוותא – כמה
19 "תקנתה שיניו" (ירמיהו לא), כלומר: לאו פירא
20 ממשיה הוא, אלא מים בעלמא שנכנס בהן קיוותא
21 של חרצים, איגרוס בלעו. ואי כתב שבר הוה
22 אמינא – הבלעה לעולם אסירא, והאי שבר –
23 לא תמיד הוא דגילף מניה ידידיה דמים של מים
24 בהבלעה, אלא, האי שבר – דבילה קעלית
25 היא, מאותו מקום, דמשכרא. כדאמרין
26 בביריות (יג,א) דבילה קעלית ונכנס
27 למקדש – חייב, דאם בן – ד"צאן" לאו
28 למישרי גיזות הוא דאתא, אלא עור, לא הוה
29 כתיב קרא "צאן" אלא "בקר" – דלית ליה
30 גיזות. במאי קא מפילי רבי יהודה ורבי אליעזר
31 – דאמרין תרייהו: דגים ניקחין, ובציר הוא
32 דפליג. והני תנאי דלקמן – דדרשי פרי מפרי
33 וגידולי קרקע וולד ולדות הארץ, ותרווייהו
34 ממעטי דגים וכל שכן ציר. הכי גרסינן לרבי
35 אליעזר מיעט ציר ולרבי יהודה מיעט מים ומלח
36 – דלאו ציר. הכי גרסינן – דתניא ונתתה הכסף
37 וגו', פרי שפיר – עגל גולד מאמנו, וכן שה,
38 ועגבים מחרצנים, שזורעין החרצנים. וגידולי
39 קרקע – שכולן ניזונים וגדלין מן הקרקע. ולד
40 ולדות הארץ – שנבראו מן הארץ במעשה
41 בראשית. דגים – גידולי קרקע ניתו, קסבר
42 שהדגים ניזונים מן הקרקע.

פוטרא

לא נִצְרָקָה – לא הוצרך רבי יצחק ללמד שמים ומלח מעורבים
נקנים בכסף מעשר אלא באופן שֶׁנֶּתַן לְתוֹכָן שָׁמֶן, שהוא 'פרי מפרי'
וראוי לקנותו בכסף מעשר שני.
מקשה הגמרא: אִמָּר לִיה אִפְּי לרב יוסף, וְתִפּוֹק לִיה – והלא גם
לולי המים והמלח אפשר לקנות תערובת זו מִשּׁוֹם שָׁמֶן שבו, ומה
חידש רבי יצחק. מתרצת הגמרא: לא צִרְכָּא, שֶׁנֶּתַן דְּמִי מִים וּמִלַּח
בְּהִלְכָּה, כלומר ששילם עבור השמן כשוויו התערובת כולה, כדי
שיתן לו המוכר את המים והמלח בחנים, וגם באופן זה התיר רבי
יצחק.
שואלת הגמרא: וּבְהִלְכָּה מִי שָׁרִי – וכי על ידי הבלעה מותר
לקנות דברים שאינם נקנים בכסף מעשר. משיבה הגמרא: אֵין –
כן, וְהִתְנָא – וכן שנינו בברייתא, כֵּן בִּג בִּג אִמָּר, נאמר בתורה
לגבי כסף מעשר (וברים יד כ) וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאָדָה נִפְשָׁךְ
בְּבֶקֶר וּבְצֹאן וּבְיִבִין וּבְשֹׁכֶר, ומאחר שאמרה תורה 'בכל אשר
תאדו נפשך', מדוע הוצרכה לפרט 'בבקר ובצאן' וגו', אלא כל
פרט נכתב לדרשה, 'בבקר' מְלַמֵּד שְׁלוֹקֵחִין בְּקָר עַל גִּב עוֹר, ומבליעים דמי העור בדמי הבשר, ויוצא העור לחולין. 'ובצאן'
מְלַמֵּד שְׁלוֹקֵחִין צֹאן עַל גִּב גִּיתָה, ויוצאת הגיזה לחולין. 'וביבין'
מְלַמֵּד שְׁלוֹקֵחִין יֵין עַל גִּב קִנְיָנוּ – חבית החרס ששמור בה, ויוצאת
החבית לחולין. 'ושוכר' מְלַמֵּד שְׁלוֹקֵחִין תַּמָּד וּ–משקה שנוצר ממים
שניתנו בחרצני ענבים מִשְׁתַּחֲמִיץ – משנגמרה תסיסתו, ונעשה
כנין, משלם על טעם היין, ומבליע דמי המים. הרי שאף דברים
שבני עצמם אינם נקנים בכסף מעשר, שאינם דבר מאכל, אפשר
לקנותם בהבלעה, ולכן מותר לקנות בהבלעה מים ומלח
המעורבים עם שמן.
הגמרא מבארת מדוע הוצרכו כל הדרשות של בן בג בג, ואין די
בלימוד אחד לדתיר הבלעה, ומקדימה ואומרת שאמנם הדרשה
מ'בבקר' שקונים עור הבהמה בהבלעה עם הבשר מיותרת: אִמָּר
רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאֵן דְּמִתְרַגְּסִין לִי 'בבקר' אִלְיָא דְּבִן בִּג בִּג – מי שיפרש
ל מדוע הוצרכה התורה לכתוב תיבת 'בבקר' לפי מה שדרש בן
בג בן בג, את כל הפרטים שבפסוק, מוֹבִילָא מְאֵרָא אִתְרַבִּית לִבִּי
מְסוּתָא – אוביל לו את בגדיו אחריו לבית המרחץ, כלומר, אודה
לו שהוא גדול ממני בתורה, וראוי אני לשמשו כתלמיד לרב, מֵאִי
מְעִמָּא, כוֹלְהוּ צִירִי, לִבִּי וּ–חזין 'בבקר' דְּלֵא צִירִי, כדלהלן.
הגמרא מבארת דברי רבי יוחנן: מֵאִי צִירִי – מדוע הוצרכו כל
שאר הפרטים שנכתבו בפסוק, דֵּאִי כְּתִב רַחֲמָנָא רַק 'בבקר' ללמד
שאפשר לקנות העור אגב הבשר, הִנּוּ אִמָּיָא בְּקָר הוּא דְּמִדְּוִן עַל
גִּב עוֹר, מִשּׁוֹם דְּנוֹפִיָּה הוּא – כיון שהוא חלק מגוף הבהמה,
שמחובר אליה ואי אפשר להפשיטו מחיים, אִכְּל צֹאן עַל גִּב גִּיתָה,
דְּלֵא נוֹפִיָּה הוּא, ואפשר לגזוזה בחייה, אִמָּא לא – שאינה נקנית
בהבלעה, לִכְךָ הוּצָרָךְ 'ובצאן', ללמדנו זאת. וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא
'וצאן' ללמד שנקנית על גב גִּיתָה, הִנּוּ אִמָּיָא שְׁדוּקָא גִיזָה נקנית
אגב צאן, מִשּׁוֹם דְּמִחוּבָר בָּהּ, אִכְּל יֵין עַל גִּב קִנְיָנוּ שאין הקנקן
מחובר ליין אִמָּא לא, לִכְךָ הוּצָרָךְ 'ביין' ללמדנו זאת. וְאִי כְּתִב
רַחֲמָנָא 'וביבין', הִנּוּ אִמָּיָא שְׁדוּקָא קִנְיָן נקנה אגב יין, מִשּׁוֹם דְּהִינּוּ
נְסִירוּתִיָּה – שזו היא שמירתו של היין, אִכְּל תַּמָּד מִשְׁתַּחֲמִיץ,
דְּקִיּוּתָא בְּעִלְמָא הוּא – שאינו אלא מים שנכנס בהם חמיצותו של
הפרי, אִמָּא לא, לִכְךָ כְּתִב רַחֲמָנָא 'שכר' ללמד שגם תמד נקנה.
הגמרא מבארת שגם אם נדרוש בסדר הפוך, אין ללמוד אחד
מהשני: וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא רַק 'ושכר' לא היינו יודעים שאפשר
לקנות תמד בכסף מעשר, וכל שכן שהקנקן נמכר אגב היין, והעור
והגיזה אגב הבהמה, כיון דְּהִנּוּ אִמָּיָא, מֵאִי 'שכר', אין זה 'תמד';
אלא דְּכִילָּה קְעוּלִית – וְהִנּוּ אִתְּנָה אֵבָה מִמִּקְדָּם קְעוּלִית,
ונקראת 'שכר' לפי שהיא משכרת את האוכלוּת דְּפִיָּא הוּא, ולכן
נקנית בכסף מעשר, אִכְּל יֵין עַל גִּב קִנְיָנוּ אִמָּא לא נקנה, שכל דבר
שאינו נקנה בכסף מעשר אסור לקנותו גם בהבלעה. לכן כתבה
התורה 'ביין' ללמד שמותר לקנות יין עם קנקנו. וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא
'יין' ללמד שנקנה על גב קִנְיָנוּ, הייתי אומר שדווקא בזה התורה
הבלעה, כיון דְּהִינּוּ נְסִירוּתִיָּה, אִכְּל צֹאן עַל גִּב גִּיתָה אִמָּא לא,

שהרי אין הגיזה שומרת על הצאן, לִכְךָ כְּתִב רַחֲמָנָא 'וצאן' ללמד
דְּאִפְּסִילוּ צֹאן עַל גִּב גִּיתָה מותר לקנות.
מסיימת הגמרא: אך 'בבקר' ללמד שנקנה העור אגב הבשר, לִמָּה
לִי, והלא אפשר ללמוד זאת בכל דומרו מנייה הנמכרת עם הצאן,
הגמרא מנסה לפרש מדוע הוצרכה התורה לכתוב 'בבקר' ללמד
שהעור נקנה אגב הבשר: וְכִי תִּמָּא, אִי לא כְּתִב רַחֲמָנָא 'בבקר';
הִנּוּ אִמָּיָא צֹאן עַל גִּב עוֹרָה אֵין עַל גִּב גִּיתָה לא – אילו לא הייתה
התורה כותבת 'בבקר' הייתי יכול לומר 'ובצאן' בא ללמד
שאפשר לקנות צאן רק עם עורה, אבל גיזתה אינה נקנית אגבה,
ולכן כְּתִב רַחֲמָנָא 'בבקר' לֵאמָרָהּ [–להביא] עוֹרוֹ וּשְׁבוּ אִיתֵר לִיה
– מיותרת תיבת 'וצאן' לֵאמָרָהּ גִּיתָה, שגם היא נמכרת אגב הצאן,
דוחה הגמרא: אִי לא כְּתִב רַחֲמָנָא 'בקר' אלא 'וצאן' לֵאמָרָהּ אִמָּיָא
צֹאן עַל גִּב עוֹרָה אֵין וּ–כן] עַל גִּב גִּיתָה לא, דֵּאֵם בִּן – שאם כוונת
התורה להתיר דווקא הבלעת עור אגב בשר, אך לא גיזה, לְכַתּוּב
רַחֲמָנָא 'בקר' שאין לו גיזה כי אם עור, ולא 'וצאן' שיש לה גם גיזה
מלבד העור, דְּמִפְּסִילָא אִיתֵר לִיה 'וצאן' – ובאופן זה תיבת 'וצאן'
תהא מיותרת, שהרי כבר למדנו מ'בבקר' שעור הבהמה נקנה אגב
הבשר. וְכִינּוּ דְּכַתְּב רַחֲמָנָא 'וצאן' שיש לה גם גיזה, בהכרח
שכוונתה ללמד דְּאִפְּסִילוּ עַל גִּב גִּיתָה מותר לקנותה, ואם כן קשה
'בבקר' לִמָּה לִי, הִשְׁתָּא צֹאן עַל גִּב גִּיתָה מִיִּדְּבָנָא, בְּקָר עַל גִּב עוֹרוֹ
מִיִּדְּבָנָא. מסיימת הגמרא: הִינּוּ דְּקָאִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאֵן דְּמִתְרַגְּסִין לִי
'בבקר' אִלְיָא דְּבִן בִּג בִּג, מוֹבִילָא מְאֵרָא לִבִּי מְסוּתָא.
לעיל (ע"א) הוזכרה שיטת רבי יהודה בן גדיש רבי אליעזר שדגים
נקנים בכסף מעשר שני, ולהלן תביא הגמרא תנאים החולקים
וסוברים שאין דגים נקנים בכסף מעשר שני. הגמרא מבארת מה
הוא יסוד מחלוקת התנאים. שואלת הגמרא: מֵאִי קָא מִפְּסִילִי רַבִּי
יהודה בן גדיש וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהִנּוּ תַנָּא דִּלְקָמָן – עם התנאים
שיובאו להלן הסוברים שאין קונים דגים בכסף מעשר שני.
משיבה הגמרא: רַבִּי יהודה בן גדיש וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרִישׁ את הפסוק
האומר במעשר שני בְּרִבּוּי וּמִיעוּט – במידת רובה ומיעוט וריב, וְהִנּוּ
תַנָּא דְּרִישׁ בְּכָלִי וּפְרָטִי – במידת כלל ופרט וכלל. שנאמר
בתורה לענין היתר השימוש בכסף מעשר שני בירושלים (וברים יד
כ), וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאָדָה נִפְשָׁךְ בְּבֶקֶר וּבְצֹאן וּבְיִבִין וּבְשֹׁכֶר
וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשָׁךְ וְאִכְלָתָ שֶׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וגו', רַבִּי
יהודה בן גדיש וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרִישׁ בְּרִבּוּי וּמִיעוּט, וכך דרשו, וְנִתְּתָה
הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאָדָה נִפְשָׁךְ, רִיבָה כָּל דָּבָר מֵאִכָּל, 'בבקר' וּבְצֹאן
וּבְיִבִין וּבְשֹׁכֶר, מִיעוּט הפסוק שאין לקנות אלא דברים הדומים
לפרטים אלו, וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשָׁךְ, חוּר וְרִיבָה כָּל שֶׁאֵר דָּבָר
מֵאִכָּל, ומידה היא בתורה שבשכיבָה וּמִיעוּט רִיבָה, רִיבָה כָּל
מלבד דבר אחד. מֵאִי רַבִּי, רַבִּי בִּלְ מִילִי – ריבה כל דברי מאכל,
וּמֵאִי מִיעוּט, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִיעוּט צִיר דגים שאינו נקנה בכסף מעשר
אף שיש בו משומן הדגים, וכל שכן שסתם מים ומלח המעורבים
אינם נקנים. וְלְרַבִּי יהודה בן גדיש מִיעוּט סתם מים וּמִלַּח המעורבים,
אבל צִיר נקנה בכסף מעשר, משום שזמן הדג המעורב בו. ולדברי
שניהם דגים נקנים בכסף מעשר, שהרי לא נתמעטו.
וְהִנּוּ תַנָּא הַחֹלְקִים עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יהודה בן גדיש, דְּרִישׁ
בְּכָלִי וּפְרָטִי. מביאה הגמרא שתי ברייתות הדרושות את הפסוק
בדרך כלל ופרט וכלל, אלא שנחלקו מהו גדרו של הפרט, שבוה
צריכים להיות דומים שאר הדברים הנכללים בכלל, דְּתַנָּא, נאמר
(שם) וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאָדָה נִפְשָׁךְ, הִרִיז בְּכָלִי, שכל דבר
מֵאִכָּל נקנה בכסף מעשר, 'בבקר' וּבְצֹאן וּבְיִבִין וּבְשֹׁכֶר' הִרִיז הַפְּרָט,
שמפרטת התורה שדווקא דברים אלו נקנים בכסף מעשר, וְכָלִי
אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשָׁךְ, חוּר וְכָלִי שכל דבר מֵאִכָּל נקנה בכסף מעשר,
ומידה היא בתורה בְּכָל וּפְרָט וְכָלִי, אִי אִתָּה דִן לרבות מהכלל
אִלָּא דבר שהוא בְּכָל הַפְּרָט, מֵהַ פְּרָט וּ–בקר צאן יין ושכר
מְפֻרָּשׁ שהם פְּרִי מִפְּרִי – שנבראים זה מזה, בבקר וצאן הבהמה
נולדת מאמה, וביין ושכר הענבים צומחים על ידי זריעת
גרעיניהם, וְגִידוּלִי בְּרִקְעָה – והם ניזונים וגדלים מהקרקע, שהענבים
שמהם עושים יין ושכר גדלים מהקרקע, וכן בקר וצאן ניזונים

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **ב** מי שגשבע לפרוע חובו לחברו ב' בניסן וחל' ב' בניסן בשבת ק"ח - יתבאר ב' השן משפמ' סמן ע"ג 203:
- 2 **בא** מתר להרהר בעסקיו אפלו היאך לעשות מלאכות גמורות אחר השבת, שלא אסרו אלא דבור לבר,
- 3 שגאמר 204 "דבר דבר", דבור - אסור, הרהור - מתר.
- 4 ומפל מקום, אם יש לו מתוך הרהור טרדת הלב או נדנוד דאגה - אסור. ומשום ענג שבת מצוה שלא
- 5 להרהר כלל בעסקיו ק"ח, אלא יהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה ק"ח, וזהו שכתוב 208 "ששת ימים
- 6 תעבד ועשית כל מלאכתך", ואין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד 209 ק"ח, אלא יראה אדם בכל
- 7 שבת כאלו כל מלאכתו עשויה, ואין לך ענג גדול מזה 210:

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת סעיפים כ"א

ביאורי הלכה

- ק"ח] בשבת - קיום השבועה נחשב כ"חפצי שמים",
 שמותר בדברים האסורים משום "עובדין דחול", אך
 לא באיסורי שבות 202.
 ק"ח] כלל בעסקיו - משום עונג שבת מצוה להמנע,
 אף על פי שאין בזה איסור מן הדין 205, אבל אם יש לו
 טרדת הלב או נדנוד דאגה - אסור.
 ועל פי מידת חסידות יש לנהוג בכל הרהור חול כאסור

ציונים והוספות

- (202) כגון מוקצה ומקח וממכר.
 (203) שולחן-ערוך חו"מ סימן עג ס"ז: הנשבע לפרוע
 לחבירו ביום פלוני, ואירע אותו יום בשבת, חייב לפרעו
 קודם אותו יום. ואם לא פרעו קודם, צריך ליתן באותו יום
 משכון, וישמו אותו, ויתנו לו בתורת פרעון.
 (204) ישעיה נח, יג: אם תשיב משבת רגלך עצות חפציד
 ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבדתו
 מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר. ראה לעיל על סעיף
 א.
 (205) ע"פ סי' שא קו"א סק"ב. יוצא אם כן שלושה גדרים:
 א. מצוה להמנע מהרהור בעסקיו גם כשאין טרדת הלב. ב.
 איסור הרהור בעסקיו כשיש טרדת הלב. ג. איסור הרהור
 בעסקיו גם כשאין טרדת הלב, לאוחז במידת חסידות
 (כדלהלן).
 (206) בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג) למדים מהפסוק שבת
 לה' אלקיך, שכשם שהקב"ה שבת ממאמר אף אתה שבת
 ממאמר ומדיבורים בעניני מלאכה, ובהמשך הירושלמי
 (שהביא מעשה בחסיד אחד שיצא לטיול בכרמו בשבת
 וראה שם פירצה אחת וחשב לגודרו במוצ"ש, אמר הואיל
 וחשבתי לגדרה איני גודרה עולמית כו') משמע שגם
 השביתה ממחשבת מלאכה נחשבת במידת חסידות לאותו
 איסור, ואילו העדר השביתה אינו נחשב רק להעדר העונג
 (המבואר בהלכה זו), אלא גם כהעדר השביתה ממלאכה.
 ורק מטעם זה היה מקום לקבל ע"ע "איני גודרה עולמית"
 - בדוגמא שבעשיית מלאכה ממש אסור עליו עולמית, עוד
 נפק"מ: באם לא יכול לפעול בעצמו שיהא "כאילו כל
 מלאכתו עשוי" ובמילא מצטער באם לא ירהר איך
 לעשותה (במוצ"ש), שמצד העונג בלבד מותר לו להרהר
- ברוגמת המתענה בשבת מפני שמתענג בזה (שו"ע אדה"ז
 או"ח סרפ"ח ס"ז) (ע"פ לקו"ש ח"א ע' 80 והערה 5, וראה
 שם אריכות הביאור בשייכות איסור זה דווקא למי לשאוחז
 במידת חסידות).
 (207) תהל"ד ס"ק יט: נראה לכאורה דהיינו דוקא להרהר
 בעסקיו מה הן צריכין, אבל לא לחשוב חשבונותיו בהרהור,
 וכן משמע מדברי הרב ז"ל בסי' שז סי"ג שכתב שאסור
 לאדם לחשוב חשבונותיו בפיו. ע"כ. ולא כתב דמשום עונג
 שבת מצוה אף שלא להרהר בחשבונותיו. [ובמקום טרדת
 הלב אין להרהר אפילו בחשבונותיו, לקט ציונים והערות
 לשו"ע אדה"ז סי' פה].
 (208) שמות כ, ט.
 (209) כצ"ל, ראה לקו"ש ח"א ע' 301 הערה המתחלת
 בשבוע: בדפוס ראשון דשו"ע אדה"ז נדפס בשבוע א',
 ובשאר דפוסים שו"ע שראיתי נדפס "בשבוע אחת" -
 ונלפע"ד שצ"ל "בשבוע אחד", וכ"ה בסמ"ק, טור וכו'.
 (210) כיון שאז כל פעולות האדם ועניניו במשך כל
 המעלה לעת של שבת נעשים מתוך ובאופן דעונג (ע"פ
 לקו"ש ח"א ע' 311 והערה המתחלת וכל, ושם העיר שצ"ע
 שלא הזכירו כלל בריש סימן רמב).
 וראה לקוטי-שיחות ח"א לשבת ויקהל (ע' 187) שהדרך
 להגיע למצב שלא ירהר בטרדות עסקיו כלל, על-אף
 הקושי שבו, נרמזת בפסוק (שמות לה, ב): "ששת ימים
 תעשה מלאכה", היינו שעל ידי חיזוק האמונה שמקור
 הפרנסה אינו מלאכתו שאינה אלא כלי לקבלת ברכת ה',
 ממילא לא ישקיע את כל כחות נפשו בעסקי החול,
 ומלאכתו נעשית כאילו "ממילא", ואז יקל עליו להתנתק
 בשבת מטרדות המלאכה "וביום השביעי תשבות".

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

אבל אם היא כתב יד נכרי והוא הדין שאר חפצים שאינם
ניכרים לכל שהם של ישראל מותר לשלחם אפילו בערב
שבת לדברי הכל כל שיש שהות ביום שיוכל להגיע מבעוד
יום לבית הסמוך לחומה שבאותה העיר ששולחם לשם
שאף אם לא ימצא האיש בביתו ויצטרך לילך אחריו בשבת
אין בכך כלום כיון שבשעה שהישראל משלחו אין הדבר
ידוע לו שלא ימצא בביתו והרי משלחו בשליחות שאפשר
לגומרה מבעוד יום וכשהולך אח"כ גם בשבת אינו נראה
כשלוחו של ישראל כיון שבשעה ששלחו לא היה ידוע
שיצטרך לילך בשבת:

ז אם שכרו לימים דבר קצוב לכל יום בהליכתו וחזירתו
אלא שאינו מקפיד עמו מתי ילך אסור לשוכרו וליתן
האגרת לידו בערב שבת דשמא יצא בשבת ויהא נראה
כאילו צוהו לילך בשבת כיון ששכרו לימים ושכרו סמוך
לשבת אבל בד' וה' מותר לשוכרו לימים וליתן לו אז
האגרת הואיל ואינו מקפיד עמו באיזה יום ילך כשילך
בשבת אינו נראה כשלוחו ואף ששכרו לימים אינו דומה
לשכיר יום הואיל וקבל עליו כל מלאכת הולכת האגרת הרי
זה דומה לקבלן (עיין סי' רמ"ג ורמ"ד):

* * *

ח אם אמר להנכרי שיתן לו שכרו אע"פ שלא פירש כמה
יתן לו הרי זה כאלו קצץ וקצב לו שדעת הנכרי סמוכה
שבודאי יתן לו שכרו כפי מה שיתפשר עמו אח"כ ובשביל
טובת עצמו הוא טורח אבל אם לא אמר לו בפירוש שיתן
לו שכרו אלא שהנכרי מעצמו יודע שישלם לו אין זה כלום
שאינ דעת הנכרי סמוכה בודאי על השכר שהוא שיש ספק
בלבו שמא לא יתן לו ובשביל הישראל הוא טורח:

ט במה דברים אמורים כשהוא מצפה וממתין לתשלום
שכר ואין דעתו סמוכה עליו בודאי אבל אם אינו מצפה
כלל לתשלום שכר אלא עושה בחנם מן הסתם עושה כן
לשלם גמול לישראל על הטובה שקבל ממנו כבר והרי זה
כעושה בשביל שכר ויש חולקין על זה אם לא שהנכרי
מאליו מתחיל לומר להישראל שילך לו בחנם שאז בודאי
דעתו בשביל טובת הנאה שקיבל ממנו כבר וטוב להחמיר
כדבריהם:

י אבל לשלוח אגרת בחנם בערב שבת ביד עבדו השכור
לו לשנה או לשנים לכל המלאכות שיצטרך בתוך משך
זמן שכירותו לדברי הכל אסור כמו שנתבאר בסימן רמ"ד
שהעיקר כהאוסרין בזה עיין שם הטעם.

ומכל מקום בד' וה' יש להתיר לשלוח אפילו שלא בעת
הצורך כיון שיש מתירים בשכיר שנה שעושה מלאכה
בשביל ישראל כמו שנתבאר בסימן רמ"ד ואע"פ שאין
דבריהם עיקר מכל מקום יש לצרף דבריהם לדברי האומרים
שבד' וה' מותר לשלוח אגרת בכל ענין אע"פ שלא קצץ
כלל ולסמוך על זה להקל לגמרי אף שלא בעת הצורך:

יא אבל אם אין הנכרי שכור לו לכל המלאכות שיצטרך
אלא לשלוח בידו אגרות בלבד בכל עת שיצטרך

ב ואם לא קצץ לו שכר ההליכה הרי הנכרי טורח בשביל
ישראל לפיכך אסור לשלחו אפילו ביום ראשון אלא אם
כן יש שהות שיוכל להגיע קודם השבת לבית הראשון
הסמוך לחומה שבעיר שנשתלח לשם שאז אף אם איחר
דרכו והולך גם בשבת אין בכך כלום שהליכה זו אינה
מחמת הישראל אלא מחמת עצמו ואף שאפשר שיצטרך
לילך בשבת מבית הראשון הסמוך לחומה שבאותה העיר
עד בית של מי שצריך ליתן האגרת לידו מכל מקום כיון
שאינ כאן איסור אלא מדברי סופרים תולין להקל לומר
שאותו אדם שצריך ליתן האגרת לידו הוא דר בבית הסמוך
לחומה:

ג במה דברים אמורים כשמשלח האגרת לאדם קבוע שיש
באותה עיר שהוא מקבץ כל האגרות השלוחות לשם
ונוטלן ושולחן ע"י שלוחו כל אגרת למי שנכתבה אליו וזהו
הנקרא בי דואר שכל כתב אליו יובל וכשהוא קבוע בעיר
אזי מותר לשלוח אליו אגרת אפילו בערב שבת ע"י נכרי
שלא קצץ לו שכר כל שיש שהות להגיע אליו מבעוד יום
אבל אם אין בי דואר קבוע באותה העיר ששולח לשם
וצריך הנכרי בעצמו להגיע האגרת ליד מי שנכתבה אליו
אסור לשלוח אפילו ביום ראשון אע"פ שיש שהות להגיע
לאותה העיר הרבה קודם השבת מכל מקום יש לחוש שמא
לא ימצא אותו אדם בביתו ויצטרך לילך אחריו ושמא
יצטרך לילך אחריו גם בשבת.

ומכל מקום אם הוא דרך קרוב כגון מהלך יום אחד ומשלחו
ביום ב' או ג' יש להתיר שאף אם לא ימצא האיש בביתו
יש לו שהות הרבה ללכת קודם השבת:

ד וכל זה כשלא קצץ אבל אם קצץ מותר לשלוח אפילו
לעיר שאין שם בי דואר ואפילו היא דרך רחוקה מאוד
ואפילו יוצא מביתו ערב שבת עם חשיכה:

* * *

ה ויש אומרים שאפילו לא קצץ אין איסור לשלוח אלא
בערב שבת דכיון שמשלחו סמוך לשבת הרי נראה כאלו
אומר לו לילך בשבת לפיכך צריך שיהא שהות ביום שיוכל
להגיע מבעוד יום לבית הסמוך לחומה שבאותה העיר אם
קבוע שם בי דואר ואם לא קבוע שם בי דואר אסור לשלוח
בערב שבת אלא אם כן קצץ אבל כשמשלחו בד' וה' או
קודם לכן כיון שהוא מופלג לפני השבת אין נראה כאומר
לו לילך בשבת ולפיכך אע"פ שלא קצץ מותר לשלוח אפילו
לדרך רחוקה מאד אע"פ שאין בי דואר קבוע באותה העיר
ויש לסמוך על דבריהם אם צריכים לכך:

ו אין חילוק בין שקבוע בי דואר באותה העיר לשאינו
קבוע אלא באגרת שהיא כתב יד ישראל שניכר לכל
שהיא של ישראל וכשהנכרי מוליכה בשבת אחר האיש
שנשלחה אליו יש קצת מראית העין שיאמרו שבשבת נתנה
לו הישראל להוליכה ואע"פ"כ כשמשלחו מופלג לפני השבת
לא החמירו כל כך לחוש למראית העין כזה לפי סברה
האחרונה שנתבאר וכשקצץ לא החמירו לדברי הכל.

1 לשלוח בתוך משך הזמן שכירותו מותר לשלוח בידו אפילו
2 בערב שבת ע"ד שנתבאר בס"י רמ"ד ע"ש הטעם:

3 * * *

4 **יב** כל מקום שאסור לשלוח מפני שלא קצץ אף אם הנכרי
5 הולך מעצמו לאותה העיר שיש לו דרך לשם יש
6 להחמיר שלא לשלוח בידו כשלא קצץ שאף שאינו טורח
7 כלום בהליכה בשביל ישראל מכל מקום מה שהוא מוציא
8 האגרת מרשות לרשות ומעבירה ד' אמות ברשות הרבים או
9 אפילו בכרמלית הוא עושה מלאכות אלו בשביל ישראל
10 כשלא קצץ ומכל מקום אם יש שהות להגיע לשם קודם
11 השבת מותר לשלוח בידו אע"פ שאין בי דואר קבוע שם
12 לפי שאף אם לא ימצא האיש בביתו לא ילך אחריו כלל
13 כיון שאין לו דרך לשם והוא אינו נושא אגרת זו בלא
14 קציצה אלא מחמת שיש לו דרך לשם:

חלק ב סימן רמז דין נכרים המביאים כתבים בשבת:

15 **א** אין מפליגים בספינה בימים המלוחים פחות מג' ימים
16 מעת לעת קודם השבת דהיינו מיום ד' ואילך ויום ד'
17 בכלל האיסור לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם
18 בכל ג' ימים הראשונים צער ובבלבול ושינוי וסת וגופם
19 משתבר מנענוע הספינה ואין רוחם חוזרת עד לאחר שלשה
20 ימים מעת לעת ואם יפליג פחות מג' ימים קודם השבת לא
21 יהיה לו עונג בשבת.

22 במה דברים אמורים כשמפליג לדבר הרשות אבל לדבר
23 מצוה מותר להפליג אפילו בערב שבת אע"פ שלא יהיה לו
24 עונג בשבת לפי שהעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת.

25 ומכל מקום לכתחלה יפסוק עם הנכרי המוליך הספינה
26 שישבות ולא יוליכנה בשבת ואם אח"כ אינו שובת אין בכך
27 כלום ואם אי אפשר לו לפסוק עמו שגם עכשיו אומר שלא
28 ישבות בשבת יש אומרים שאסור לו להפליג עד לאחר
29 השבת (ומכל מקום אם יש חשש שתתבטל המצוה שהולך
30 אליה מחמת איחור דרכו יש להקל וכן אם אי אפשר בקל
31 למצוא ספינה לאחר השבת להפליג בה יש להקל בשעת
32 הדחק):

33 * * *

34 **ב** ואם הוא דרך מועט כגון מצור לצידון שאין שם אלא
35 מהלך יום אחד כשהרוח טוב מותר להפליג אפילו לדבר
36 הרשות בערב שבת בבוקר לפי שאפשר שיהיה רוח טוב
37 ויגיעו לשם קודם הלילה ובמקום שנהגו שלא להפליג בערב
38 שבת כלל אפילו דרך מועט אסור להם לשנות מהמנהג ע"ד
39 שיתבאר בסימן תס"ח וביו"ד סימן רי"ד:

40 **ג** וכל זה בימים אבל בנהרות כיון שאין שום צער
41 להמפליגין בהן מותר להפליג בהם אפילו בערב שבת
42 בכל ענין אם הספינה הולכת בשביל נכרים.

43 ואע"פ שהולך בשבת כמה פרסאות אין בזה משום איסור
44 תחומין אפילו להאומרים דתחום י"ב מיל הוא מן התורה
45 שנאמר אל יצא איש ממקומו דהיינו ממחנה ישראל שהיתה
46 י"ב מיל מכל מקום כשהולך על פני המים אין בזה איסור
47 מן התורה כיון שאינו דומה למחנה ישראל שהיתה ביבשה

48 ואע"פ שעל כל פנים יש איסור תחומין במים מדברי סופרים
49 מכל מקום אם הספינה מהלכת למעלה מ' טפחים מקרקע
50 הנהר אין בזה איסור אפילו מדברי סופרים לפי שיש ספק
51 אם יש איסור תחומין למעלה מ' טפחים אפילו ב"ב מיל
52 ביבשה כמ"ש בס"י ת"ד וכיון שעל פני המים אין איסור
53 תחומין אפילו י"ב מיל אלא מדברי סופרים לדברי הכל אם
54 כן הרי זה ספק דברי סופרים שהולכין בו להקל בכל מקום.

55 אבל אם הספינה מהלכת למטה מ' טפחים דהיינו שאין י'
56 טפחים מים מתחת שולי הספינה עד קרקעית הנהר אסור
57 לילך בה בשבת חוץ לתחום אפילו נכנס לספינה שלשה
58 ימים קודם השבת דהיינו מליל רביעי בשבת ואילך ואפילו
59 אם הספינה משוקעת הרבה במים בענין שאצל דופניה יש
60 במים עומק י' טפחים ותחת שוליה אין שם י' טפחים הרי
61 זה אסור אפילו אם הוא יושב למעלה בענין שממקום
62 ישיבתו יש יותר מ' טפחים ויש מתירין כשהוא יושב
63 למעלה מ' טפחים ואין רגליו תלויות לתוך מטה מ' טפחים
64 אם הספינה מהלכת למעלה מג' טפחים ואין איסור
65 אלא כשיושב על שולי הספינה ואין מעל שוליה עד הקרקע
66 י' טפחים או שיושב על דבר אחר ואין מעל אותו דבר עד
67 הקרקע י' טפחים ויש לסמוך על דבריהם כשצריך לכך:

68 * * *

69 **ד** ואם הוא מסופק אם היא מהלכת למעלה מ' טפחים או
70 למטה מ' טפחים הרי זה מותר שכל שיש ספק בדברי
71 סופרים הולכין להקל ואין צריך להחמיר אלא כשידוע
72 בבירור שיש איסור מדברי סופרים:

73 **ה** ואם נכנס לספינה קודם ג' ימים לפני השבת דהיינו
74 בשלישי בשבת או קודם לכן מותר לילך בה בשבת חוץ
75 לתחום אף אם ידוע לו שמהלכת למטה מ' טפחים או
76 אפילו למטה מג' טפחים דכיון שאיסור תחומין אינו אלא
77 מדבריהם לא רצו להחמיר כל כך לאסור כשנכנס לספינה
78 קודם ג' ימים כיון שהוא אינו עושה כלום והספינה היא
79 שמוליכה אותו מחוץ לתחום.

80 ואפילו אם הוא בענין שאפשר שיצטרך הישראל לחלל
81 שבת בהולכת הספינה אפילו במלאכה האסורה מן התורה
82 מפני פיקוח נפש אע"כ מותר לו ליכנס בתוכה קודם ג'
83 ימים שהרי עכשיו הוא נכנס בהיתר וכשיגיע השבת ויצטרך
84 לעשות מלאכה מפני פיקוח נפש מותר הוא ואין כאן חילול.
85 אבל תוך ג' ימים קודם שבת אסור ליכנס לתוכה אפילו אם
86 היא מהלכת למעלה מ' טפחים אם יודע שיצטרך לחלל
87 שבת מפני פיקוח נפש אפילו בדבר שאינו אסור אלא מדברי
88 סופרים לפי שנראה כנכנס בכוונה למקום סכנה כדי שיחלל
89 שבת אח"כ.

90 ומה שאין חוששים לכך קודם ג' ימים הוא לפי שג' ימים
91 הראשונים שבשבוע הן נקראים ימים שאחר השבת העבר
92 ואינם מתייחסים לשבת הבאה לפיכך אינו מחוייב לזוהר
93 בהם שלא לעשות בהם דבר שידוע שיצטרך אח"כ לחלל
94 שבת הבאה כששיגיע שבת ויצטרך לחללו מפני פיקוח נפש
95 מותר הוא ואין כאן חילול משא"כ בג' ימים האחרונים
96 שבשבוע שנקראים ימים שלפני השבת ומתייחסים לשבת

בספינה המהלכת בשביל ישראל אלא שמפני הסכנה מותר
הוא כיוון שכבר נכנסו לתוכה ואם לא ילכו בשבת יסתכנו
א"כ אין ליכנס לתוכה אלא קודם ג' ימים שלפני השבת
מטעם שנתבאר:

ז וכל זה כשהולך לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר
להפליג אפילו בערב שבת אפילו בספינה המהלכת
למטה מ' טפחים אפילו הוא בענין שכשיגיע קרוב לעיר
אפשר שיצטרך לילך חוץ לתחום מפני הסכנה ואפילו
הספינה הולכת בשביל ישראל ואפילו יצטרך לעשות
מלאכות גמורות האסורות מן התורה דכיון שעכשיו מפליג
בהיתר לא גזרו חכמים כשהולך לדבר מצוה אף שיצטרך
אח"כ לחלל שבת מפני פיקוח נפש.

ומכל מקום לכתחלה יפסוק עם הנכרי שישבות ולא ילך
בשבת כשלא יהיה אז חשש סכנה בדבר ואם אח"כ לא
ישבות וילך אף שאין חשש סכנה בדבר אין בכך כלום:

ח אבל לחלל שבת לצורך מצוה אפילו בדבר שאין בו
אלא איסור שבות מדברי סופרים לא התירו אלא אם כן
הוא שבות דשבות כמ"ש בסימן ש"ז לפיכך אם אין שם
חשש סכנה כשיצא מהספינה ולא ילך עמהם חוץ לתחום
בשבת אסור לו להפליג בה לילך עמהם גם בשבת אם היא
מהלכת למטה מ' טפחים אע"פ שהולך לדבר מצוה אלא
א"כ נכנס לתוכה קודם ג' ימים שלפני השבת:

חלק ב סימן רמח דין המפליג בספינה וההולך בשיירא בשבת:

הבאה מחויב הוא מדברי סופרים להזהר בהם שלא לעשות
בהם דבר שיודע שיצטרך אח"כ לחלל השבת שלא יהא
נראה כאלו מתכוין בעשייתו כדי לחלל השבת אח"כ:

* * *

י ואפילו אם ידוע לו שלא יצטרך לחלל השבת כלל
שהנכרים עושים הכל מכל מקום אם עיקר ההליכה של
הספינה הוא בשביל ישראל כגון שרובה ישראל אסור ליכנס
בתוכה בתוך ג' ימים שלפני השבת אפילו אם היא מהלכת
למעלה מ' טפחים לפי שמה שהנכרים עוסקים בהולכת
הספינה בשבת יש בזה איסור גמור (אע"פ שהם עוסקים
מעצמם בלא אמירת ישראל והם מתכוונים לטובתם לקבל
השכר שקצצו להם בעד שיוליכו אותם למחוז חפצם והרי
הם קבלנים לכך ומותר להניח לקבלן שיעשה מלאכתו
בשבת מכל מקום כאן) שהישראל נהנה בשבת עצמה מגוף
המלאכה שעושה הנכרי בשבילו בשבת (הרי כל המלאכה
נקראת על שם הישראל שאף על פי שהנכרי מתכוין כדי
שיגיע לו טובה מזה מכל מקום כיון שעכשיו בשעת עשיית
המלאכה יש לישראל הנאה ממנה הרי היא נעשית בשבילו
יותר מבשביל הנכרי שהנכרי ג"כ מתכוין בשביל הישראל
אלא שעושה כן בעד השכר שיתן לו ואינו דומה לקבלן
המתקן כלים לישראל בשבת שאין הישראל נהנה בשבת
עצמה מגוף מלאכה זו אלא לאחר השבת כשיגמרם
וישתמש בהם) ולפיכך אין היתר לעולם לילך בשבת

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת תְּבוּא – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ¹

לִילָחָה²; בַּחֲנִינָת יַעֲקֹב, וּבַחֲנִינָת יִשְׂרָאֵל. וּבִדְרֹךְ פָּרֹט הֵם
בַּחֲנִינָת תּוֹרָה, וּבַחֲנִינָת תַּפְלָה³.
וְהַעֲנֵנִי, דְּהִנֵּה אֲמֹרוּ ר"ל: "זֶמֶן תּוֹרָה לְחוּד, וְזֶמֶן
תַּפְלָה לְחוּד"; שֶׁתַּפְלָה נִקְרָא "חַיֵּי שְׁעָה" וְתּוֹרָה – "חַיֵּי
עוֹלָם"⁴.

וְלַהֲבִין עֵנִין הַתַּפְלָה:

"תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה וְגו'"
(פֶּרֶשֶׁתנו כח, מז);
וְלַהֲבִין: הֲלֹא זֶה הוּא מִדְּרָגוֹת הַצִּדִּיקִים, כְּמוֹ שֶׁתּוֹבָה
(תהלים צו, יב): "שִׂמְחוּ צִדִּיקִים בַּה' כִּי", וְאִיךָ יִגִּיעַ כָּל אָדָם
לְזוֹהַ?
אֶךְ הִנֵּה יֵשׁ ב' מִדְּרָגוֹת בְּעֲבוּדַת ה': מִדַּת יוֹם, וּמִדַּת

(1) נִצְאָר יוֹם ב פֶּרֶשֶׁת נְצִיבִים, כג אָלוֹל תִּקְנִי.

הַנִּהְיָה – אור הַתּוֹרָה תְּבוּא (דְּבָרִים ב' א) ע' תַּחֲשֵׁלָה. רָאָה גַם הַמִּשְׁפָּךְ "בְּשִׁעָה
שֶׁהַקְדִּימוֹת" תַּעֲרִיב חֶלֶק ג עֲמוּד אִרְסָה וְאֵלֶיךָ. חֶלֶק מִמָּאָמָר זֶה הוּבָא בַסֶּפֶר
הַמִּאֲמָרִים תִּרְכִּי"ז עֲמוּד קכב.

כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמוֹר מוֹהֲרֵשׁ"ב צִיין עַל גִּלְיוֹן הַלְקוּטֵי תּוֹרָה שְׁלוֹ בַּהֲתַחֲלֵת
הַמִּאֲמָר (דְּפוס ווֹלְגָא תִּרְל"ח): בַּהֲתַחֲבֵת יד – בַּסֶּפֶר תִּקְנִי"ז ח' א' וְהִינֵנו סֶפֶר כַּתֵּב
יָד שְׁבוּ כְּאוֹ מִאֲמָרֵי רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן מִשְׁנֵת תִּקְנִי"ז.

(2) רָאָה בְּרִכּוֹת יא, ב. תּוֹרָה אור מִשְׁקַע שֶׁבַחֲעֲרָה הַבָּאָה.

(3) [עֵינִין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר מֵעֵנִין "מִדַּת יוֹם וּמִדַּת לִילָה": בַּדְּבוּר הַמּוֹתְחִיל
"רִנֵּי וְשִׁמְחָה" (תּוֹרָה אור מִשְׁקַע לו, א), גְּבִי "רִנְנָא בְּרִמְשָׁא וְשִׁמְחָה בְּצִפְרָא"
(זֶהר חֶלֶק א רכט, ב). וּבַדְּבוּר הַמּוֹתְחִיל "עֵנִין חֲנוּכָּה" (תּוֹרָה אור מִשְׁקַע לב,

ב), גְּבִי "בַּבֶּקָר" קְתִיב (תַּצְוָה לו, ז): "בְּחִיטִיבוֹ", וְ"כִּין הַעֲרִיזִים" קְתִיב
(שם, ח): "בְּהַעֲלוֹת" (וְרָאָה לִקְטָן שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ד). וְסוּף דְּבוּר הַמּוֹתְחִיל
"לְהִבִּין עֵנִין בְּהַנְכּוּת" (תּוֹרָה אור ז, ב). סוּף דְּבוּר הַמּוֹתְחִיל "וְיִדְעֶתָ הַיּוֹם"
(לְעֵיל וְאֶתְחַנֵּן ח, ד).

וְעֵינִין זֶהר חֶלֶק א' (קע"ד, א') בְּעֵנִין יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל. (כְּמוֹ דְּקוּדְשָׁא
בְּרִידֵי-הוּא לִזְמִינִין אֲתִקְרִי הוּ"ה לִזְמִינִין אֲתִקְרִי אֱלֹקִים – הִכָּא נִמִּי, לִזְמִינִין אֲקָרִי
יִשְׂרָאֵל לִזְמִינִין אֲקָרִי יַעֲקֹב, וְכָלָּא בְּרִידִין דִּידֵּעִין. – הוּבָא וְנִתְבָּאָר לְעֵיל שְׁלַח
נא, ב).

(4) (שְׁבַת י, א): "רָבָא חֲזִייהָ לְרַב הַמֵּנִינָא דְקָא מִאֲרִיךְ בְּצִלוֹתֶיהָ (רָבָא רָאָה אֶת
רַב הַמֵּנִינָא שֶׁהוּא מִאֲרִיךְ בְּתַפְלִילוֹ), אֲמַר: מִנִּיחִין חַיֵּי עוֹלָם וְעוֹסְקִים בְּחַיֵּי שְׁעָה"
(וּבְרִישׁ: חַיֵּי עוֹלָם – תּוֹרָה. תַּפְלָה – צוּרֶךְ חַיֵּי שְׁעָה הִיא, לְרַפּוּאָה, לְשִׁלּוּם
וְלִמְנוּחֹת). וְהוּא (רַב הַמֵּנִינָא) סֶבֶר – זֶמֶן תַּפְלָה לְחוּד זֶמֶן תּוֹרָה לְחוּד.

השמש שהאיר ממנו יתברך בשעלה ברצונו לברוא את העולם.

ולמשל:

כמו כח הצומח רוחני אשר בארץ שממנו יצמח עשבים ואילנות ופירות. שבודאי הפרי הנצמח שהוא גשמי, אינו ממחות ועצמות הכח רוחני הצומח. אלא בחינת הארה בלבד המתפשטת מעצמות ומחות הכח רוחני הצומח. והארה זו נתעבה ונתגשמה כל כך, עד שנעשה פרי גשמי, בטעמים נרגשים לחיך, מתיקות וכו'. מה שאין ערך זה נמצא ברוחני כלל.

ואין התפשטות זו כמו התפשטות המים, הנמשכים ממקום גבוה למקום נמוך¹³. שהמים הנמשכים לא נשאר מהם במקום הראשון כלל. מה שאין כן בכח רוחני הצומח לא נחסר כלל בצמיחת הפרי, ויכול הוא לחזור ולהצמיח פעמים רבות אין מספר.

ולכן קראו חכמי האמת להתפשטות זו בשם "הארה": כמו למשל מחשבות האדם שנמשכים מנפשו ונשמתו, שאין תופסים מקום כלל, ולא שינוי וגירעון כלל בנפשו מחמת המחשבות, ויכולה היא לחשוב מחשבות עד אין קץ; כך העולם הוא רק הארה והתפשטות ממנו יתברך, ויכולה קמיה בלא חשיב¹⁴, ואין תופסים מקום נגדו יתברך, ואין בו שינוי חסד ושלום. כמו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני ה' לא שנית", ואתה¹⁵ הוא קודם שנברא העולם כו¹⁶. ובזה הוא מעורר את האהבה בתפלה.

וזהו שאומרים: "הודו לה' קראו בשמו כו", פירוש: שאנו מודים על זה שהשם הוא "אל עולם" כו¹⁷;

ועל ענין זה סובב והולך כל התפלה. שצריך לחזור על זה פעמים רבות, עד שיקבע בלבו בבחינת ראיה ממש. ושיצריך בזה כל אחד ואחד לפי שכלו - יש שמוחו מגושם יותר צריך להעמיק בזה יותר. ובקשות שבאמצע פסוקי דמזמרה ושבחים - תקנו

דכתיב (תרא יט, כו, ועוד): "וישכם אברהם בבקר"⁵. דהיינו שאהבה מסותרת שבלב כל אחד ואחד מיישראל היא בהעלם ובהסתתר ובבחינת שינה, וצריך לעוררה משינתה.

כמו שכתוב (שיר השירים ב, ז): "אם תעירו" - ברי"ש אחד, "ואם תעוררו" (שם) - בב' רישיון. פירוש: "אם תעירו" ברי"ש אחד - היינו חיצוניות הלב, "ואם תעוררו" בשני רישיון - היינו פנימית הלב⁶. "את האהבה עד שתחפץ" (שם): שיש זמן ועת לחפצה ותשוקה של אהבה מסותרת הנ"ל, דהיינו בשחרית. וזהו "וישכם אברהם בבקר"⁸.

וענין השינה של אהבה זו הוא:

כמו למשל אדם הישן, שהמחשבה שלו היא בבחינת הסתלקות למעלה מהמדות, ואינה מלוכשת במוחו כלל. ולכן החלומות הם דמיונות בלבד⁹. אבל בהקיצו¹⁰ נכנס המחשבה זו בתוך המוח, ומלוכשת בתוך מוחו לחשוב בהם ברצונו. מה שאין כן בחלום אין בו בחירה ורצון כלל;

כמו כן הענין באהבה זו: בשהיא בבחינת שינה, אף שזכר את ה' בלבו ויודע דרך כלל ש"מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ג, א), מפל מקום יכול לעשות דבר עבירה שהוא נגד רצונו יתברך, ואפילו באותה שעה. כמאמר ר"ל: "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא"¹¹ - שיצליח בגנבתו. והוא מפני שאין זכירה זו אלא דרך דמיון והעברה בעלמא על המוח, ואינו מלוכש ונכנס בתוך מוחו. וצריך האדם לעורר את האהבה משינתה, ולהכניסה בתוך מוחו ומחשבתו, על ידי התבוננות רבים מהתחלת התפלה עד קריאת שמע.

וענין התבוננות שבתפלה הוא:

אין שהוא יתברך "אל עולם" (תרא כא, ג) ולא "אל העולם"¹², שאין העולם ענין בפני עצמו, אלא שהן בחינת התפשטות הארה וזיו מאורו יתברך כמו זיו

(5) (ראה גם לקמן שמיני עצרת פו, ג שיר השירים מד, א. תורה אור לך לך יב, א. ויצא כד, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים עמוד יב. ובדבור המתחיל "וישכם לך" תשמ"ח: דענין חבישת החמור רומז לעבודת התפילה שענינה מלקחה עם חומר הגוף).

(6) ענין ב"לקוטי תורה מהר"צ"ל" בשיר השירים (במקומו).

(7) (ענין זה חלק ב': ט' א'. קמ"ו ב'. תיקוני זהר, תיקון ל"ד).

(8) (ענין זה: חלק א': ע"ב, א'. ר"ג, א'. רמ"ז, ב'. חלק ג': ויקרא, כ"ב, ב'. נ"ב, סוף עמוד ב'. ר"ד, סוף עמוד א' "בוקר דאברהם דאתער בגלמא דכתיב וישכם אברהם בבוקר" - נתבאר במאמרי אדמו"ר הזקן תס"ח חלק א עמוד תנא. רמ"ב, א').

(9) (ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שיר כו' היינו כחולמים" (תורה אור כח, א)).

(10) (ראה תורה אור שם בשם הרמב"ם ב"שמונה פרקים").

(11) (נגב בפתח המתחלת קורא לה. ברכות טג, א בגרסת העין יעקב).

(12) (ראה בארוכה אור התורה בראשית כרך ד תשס"ח, ב ואילן. המשך תעריב חלק ב פרק שלג. דבור המתחיל "ויטע אשל" - ספר המאמרים תש"ב עמוד 59. לקמן מג, א).

(13) (ראה תענית ז, א).

(14) (זהר חלק א בהקדמה יא, ב. על פי דניאל ד, לב).

(15) (נוסח תפילת השחר).

(16) (וענין מה שנתבאר מזוה בדבור המתחיל "קול דודי" - בשיר השירים (דף יד, א)).

(17) וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שיבה ישראל עד", גבי "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם" (לקמן שבת שובה סו, א).

27 (מה שאין פן האהבה הראשונה היא מעלת ומדרגת בני
28 עלייה²⁴, ועל זה נאמר (תהלים צו, יב): "שִׁמְחוּ צְדִיקִים בַּה'")²⁵.
29 וזהו קבלת מלכות שמים בקריאת שמע²⁶. רק שאי
30 אפשר לדבקה בו יתברך, כי "לית מחשבה תפיסא
31 ביה"²⁷, שהוא יתברך "סתִּימו דְּכָל סְתִימִין, וְטִמְרָא דְּכָל
32 טְמִירִין"²⁸. פירוש: שיש עולמות שנקראים "סתִּימִין", והם
33 למעלה מבחינת עולם-הבא. והוא יתברך סתִּים וְעֵלָם
34 מהם – שאינם משיגים אותו, וכן "טִמְרָא דְּכָל טְמִירִין",
35 כי אם על ידי התורה, וזהו "דְּבַרְתָּ בָּם כִּי" (ואתחנן ו, ז),
36 שאותיות התורה מלוכש בהם התפשטות והארה ממנו
37 יתברך. כמשל כח הצומח ואותיות המחשבה הנ"ל. כמו
38 שכתוב במן (ישעיה כו, יט): "כִּי טַל אֲרוֹת טֶלֶךְ", ונתגשם עד
39 ש"דכו במדוכה וכי"²⁹ (בהעלותך יא, ח). וזהו "ותורה אור"
40 (משלי ו, כג) – שהיא הארה מאין-סוף ברוך-הוא.
41 ואי לזאת יהיה השמחה גדולה בעסק התורה
42 והמצות, כי בזה ירוה צמאנו מה שחפץ ומשתוקק
43 לדבקה בו יתברך³⁰. ועל זה נאמר: "תחת אשר לא
44 עבדת כִּי בשמחה ובטוב לבב"³¹, כי בחינת שמחה זו
45 מהעבודה בתורה ומצות, שבזה מרוה צמאנו, ויכול כל
46 אדם להגיע אליה וכנ"ל.
47 אך הנה יש ב' בחינות בלימוד התורה:
48 אחד: תיכף אחר התפלה, כשמעורר את האהבה
49 ולומד התורה בנפש צמאה בצמא למים, ואז הוא בודאי
50 שמח בעבודתו³².
51 ובחינה השנייה הוא כשנופל מבחינת האהבה. הן
52 בעל עסק כשעוסק בעסקו או יושב אוהל כו'. אף על פי

1 אֲנִשִּׁי כְּנֶסֶת-הַגְּדוּלָּה מִחֶמֶת שֵׁשׁ קְטְרוּגִים עַל הָאָדָם,
2 וְדִנְן אוֹתוֹ אִם הוּא רָאוּי לָכֶּךָ. וְגַם, כִּי יֵשׁ כְּמָה מְנִיעוֹת
3 וְסִיבוֹת הַמְּטָרִידוֹת אֶת הָאָדָם מִהַתְּבֻנָּה זו. ועל זה אנו
4 מְבַקְשִׁים רַחֲמִים: "הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וְגו' וְרַעַם וְנִשְׁאָם כִּי"
5 (תהלים כח, ט); "וְהוּא רַחוּם וְגו'"¹⁸ (תהלים עח, לח). וְכָל הָעֲנִין
6 עַד קְרִיאַת-שְׁמַע הוּא לְעוֹרֵר אֶת הָאֵהָבָה.
7 וּבְקְרִיאַת-שְׁמַע אוֹמְרִים: "הוֹרֵה אֱלֹקֵינוּ" – "אָחָד";
8 וְאֵינָא בְּגִמְרָא¹⁹: "אֲנִשִּׁי יִרְחוּ הֵיוּ בּוֹרְכִין אֶת-שְׁמַע",
9 "וְלֹא הֵיוּ מְפַסְקִין" בֵּין "אָחָד" ל"וְאֵהָבָה" בְּדָבָר אַחֵר,
10 לְפִי שֶׁהֵם תְּלוּיִן זֶה בְּזֶה. שְׁלֹפִי עָרַף הַתְּבוּנָתוֹ בְּאִחְדוֹתוֹ
11 יִתְבָּרַךְ כְּכֹה תַתְּעוֹרֵר מִדַּת הָאֵהָבָה. לְפִיכֶךָ "הֵיוּ בּוֹרְכִין
12 אֶת-שְׁמַע כִּי". אֲלֵא שֶׁאֵין הֵלָכָה כַּאֲנִשִּׁי יִרְחוּ;
13 ש"בְּרוּךְ שֶׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" לֹא הֵיוּ הַפֶּסֶק
14 מְשׁוּם שֶׁגַּם זֶה "רְזָא דְּאָחָד"; "וְעַד" הוּא רְזָא דְּאָחָד²⁰
15 בְּחִילוּפֵי אֲתוּן וְגו'. וְנִקְרָא יַחְדָּא-תַתְּאָה כְּנוּדָע²¹.
16 ב. וְהִנֵּה²² יֵשׁ שְׁנֵי מִיָּנִי אֵהָבוֹת:
17 אֵהָבָה שְׁנַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה עַל יְדֵי הַתְּבוּנָה ב"הוֹרֵה"
18 אָחָד. וְהִיא כ"שִׁלְהַבֵּת הָעוֹלָה מֵאֲלִיָּה" וּבוֹעֶרֶת בְּרִשְׁפֵּי
19 אֵשׁ וְאֵין בָּהּ שׁוּם מְבוֹקֵשׁ.
20 (וְהוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב ב"סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" חֶלֶק א', סוֹף פָּרָק י':
21 "וְלֹא בְּדִי לְדָבָקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּלָבָד לְרוּחַ צְמָאוֹן נִפְשָׁם הַצְּמָאָה
22 לָהּ. אֲלֵא אֵיזִידוֹ חֲסִיד? הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנֵה כִּי", עֵיין שָׁם²³).
23 וְאֵהָבָה הַשְּׁנִיָּה הוּא שְׁחָפֵץ וּמִשְׁתוֹקֵק לְדָבָקָה בּוֹ
24 יִתְבָּרַךְ. וְזֶה יֵשׁ בְּלָב כָּל אָחָד וְאָחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְהוּא
25 "וְאֵהָבָה", דְּהִינּוּ שֶׁתַּתְּאָה שְׂרִידָה "הוֹרֵה" אֱלֹקֵיךָ,
26 כְּנוּדָע.

(25) ועיין סוף דבור המתחיל "זה יתנו כו' מחצית השקל" (תורה אור תשא פו, ד).

(26) (ברכות פ"ק ב, משנה ב).

(27) (על פי תקוני זכר בהקדמה, "פתח אליהו" י, א).

(28) (זהר חלק ב פט, א. חלק ג רצב, א. ועוד).

(29) ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת עקב סוף דבור המתחיל "ויאכלך את המן" (לעיל עקב יד, א. "ירידת המן על ידי הטל . . ובטל כתיב "כי טל אורות", שנמשך מבחינת אורות שלמעלה מהכלים, ואם כן הוא למעלה מתוה ותיקון).

(30) וכמו שנתבאר מזה באריכות בדבור המתחיל "צו את בני ישראל כי את קרבני לחמי", בענין הקטר החלב על גבי המזבח, ובענין "פסודי ה' ישרים משמחי לב" (לעיל פנחס עח, א ואילך).

(31) (ועיין זהר חלק א', קט"ז, א. קע"ז, א' (והוא ונתבאר באור התורה תבוא עמוד תתשז)).

(32) ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אוסרי לגפן עירה", גבי פי המצנענו הוא שיין אחר מילוי תרצון כו', עיין שם (תורה אור ויחי מה, א).

(18) (ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת פנחס, סוף דבור המתחיל "צו את בני ישראל" (עח, א)).

(19) (פסחים נו, א. ראה לעיל צו יד, א).

(20) (זהר חלק ב קלד, א. "אלף מתחלפת בו' באותיות אחר", ח' מתחלפת בע' באותיות אחר"ע. – מקדש מלך הועתק על גליון הזהר בניצוצי אורות. ראה דבור המתחיל "להבין ענין ועד בחילופי אתון" – מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק ב עמוד רכד. ושם נסמן).

(21) (ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "בחדש השלישי" (תורה אור יתרו)).

(22) (חלק מפרק זה הובא בשינויים באור התורה בשלח עמוד שסט. ראה המשך תעריב הנ"ל בתחילת המאמר).

(23) ועיין בדבור המתחיל "כתיב מה פית ומה נעמת אהבה בתענוגים" (תנא, אגרת הקדש סימן יח). ועיין מה שנתבאר לקמן סוף דבור המתחיל "ולהבין ההפרש דבפסח כתיב (פנחס כט, יא) ויהקרבם עולה אשה", גבי "ובחינה זו נקרא בשם 'עולה' לפי שעולה מאליה כו'", עיין שם (לקמן שמיני עצרת צג, א).

(24) כמו שכתוב ב"ספר של בינונים" שם, ובדבור המתחיל "מה פית הנ"ל".

שִׁנְהָה⁴⁰, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לַעְזוֹר אֶת הָאֲהָבָה, וְלִכֵּן הָיָה
פְּטוּר מִתַּפְלָה⁴¹.

וְהוּא שֶׁכְּתוּב (מִיכָה ז, יח): "וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׂאִרִית
נִחַלְתּוֹ" – "לְמִי שֶׁמְשִׁים עֲצָמוֹ בְּשִׁירִיִּים"⁴², עֲנִין גּוֹדֵל
עוֹצֵם שְׁפִלוֹת הַנֶּ"ל, הַתּוֹרָה, אִין אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע, שְׂאִין פֶּשְׁעֵי תוֹפְסִים מְקוֹם כָּלֵל.
וּכְמִשֵּׁל הָאֶרֶץ אִין הַשְׁמֵשׁ עַל הָאֶרֶץ, שֶׁבְּמִקּוֹם שֶׁכָּלָה
וְרִיחַת הָאֵוֶר שֶׁם הוּא יוֹתֵר חֲמִימוֹת אִין הַשְׁמֵשׁ. כְּמוֹ עַל
הָאֶרֶץ מִמֶּשׁ הוּא חֵם יוֹתֵר, וּבְגוֹבַהּ הָאֵוֶר יֵשׁ "טוֹרָא
דְּתַלְגָּא וְכוּ"⁴³. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ מִשֵּׁל בְּהָאֶרֶץ אִין־תּוֹרָה –
הוּא יוֹתֵר בְּמִי שֶׁהוּא בַּחֲנִינִת שִׁירִיִּים וּמוֹתֵר בְּעוֹלָם כו'.
וְהוּא "וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע".

רַק שִׁיחָה "חֲטָאִית נִגְדִי תְּמִיד" (תְּהִלִּים נא, ה), וְלֹא
מְלוּבֵשׁ בְּהֵם דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ "אִוִּילִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע" (תְּהִלִּים קו, יז) הַמְּבֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר, בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתָ אֶת
הַנֶּחֱרֵט"⁴⁴, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב (מִשְׁלֵי יב, טו): "דֶּרֶךְ אִוִּיל יִשָּׁר בְּעֵינָיו".
וְהִנֵּה בַּחֲנִינָה זֶה נִקְרָא יַעֲקֹב. מִה שְׂאִין בֵּן בַּחֲנִינִת
יִשְׂרָאֵל, "כִּי שָׂרִית עִם אֱלֹקִים"⁴⁵ (וַיִּשְׁלַח לָב, כט), וְהוּא עֲנִין
עַת הַתְּעוֹרָרוֹת אֲהֲבָה־רַבָּה בְּתַפְלָה וּבְתוֹרָה שְׂאִין
הַתַּפְלָה, וְאִין הַשְׁמָחָה הִיא בְּנִקְלָא יוֹתֵר. וְהוּא "וְלִישְׁרֵי לָב
שְׁמֻחָה" (תְּהִלִּים צו, יא), עַל דֶּרֶךְ "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת
הָאָדָם יִשְׂרָאֵל כו'" (קֹהֶלֶת ז, כט), וְהוּא בַּחֲנִינִת יִשְׂרָאֵל – "יִשְׂרָאֵל
אֵל".

(⁴⁶) וּמִכָּל מְקוֹם גַּם מִבְּחִינָה זֶה דִּ"שְׂרָאֵל" מֵאִיר בְּכָל
אֶחָד בִּשְׁעַת הַתַּפְלָה כְּנ"ל. וְגַם שֶׁכֵּת בְּכָלֵל הוּא בַּחֲנִינִת
יִשְׂרָאֵל⁴⁷.

(כו') בְּגִילוי, וְכִיּוֹם הַהִסְתַּלְּקוֹת שְׁלוֹ, שְׂאִין מִתְּגַלָּה הַפְּנִימִיּוֹת (הַשֶּׁרֶשׁ וְהַמְקוֹר) שֶׁל
כָּל עֲנִינֵי עֲבוּדַת הָאָדָם שֶׁעָבַד בְּמִשְׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, אִין מִתְּגַלָּה הַפְּנִימִיּוֹת דִּ"בְּחֹד
קְטִירָא אֲתִקְטָרָנָא, שְׂהוּא (לֹא רַק הַתְּקַשְׁרוֹת, אֲלָא גַם) "בִּיה אֲחִידָא" – דְּבוּר
הַמִּתְחִיל "פֶּתַח רַבִּי שְׁמַעוֹן" תְּשַׁלֵּד סוֹף סְעִיף א – תּוֹרַת מְנַחֵם שֶׁם עֲמוּד רַפֵּט.
וְרִאָּה שֶׁם הָעֵרָה 15.

(40) "לְכַאוֹרָה הַפִּירוּשׁ דִּאֲפִילוּ פְחוֹת מִס' נְשִׁימִין גַּם כֵּן לֹא. וְאִם כֵּן וְהוּ
לְמַעַל מִבְּחִינִת דְּוָד הַמֶּלֶךְ עָלִיו הַשְּׁלוֹם, וְצָרִיךְ עֵינִין. – לְקוֹטֵי שִׁחוֹת חֶלֶק ז'
עֲמוּד 346)

(41) "יְרוּשְׁלַיִם בְּרִכּוֹת פֶּרֶק א, הֶלְכָה ב).

(42) (רֹאשׁ הַשָּׁנָה יז, ב).

(43) "שְׁנִיר" (דְּבָרִים ג, ט), תְּרַגֵּם אֲוִיִּקְלוֹס: "טוֹר תַּלְגָּא" – הֵר שְׁלָג).

(44) (לְעִיל בְּהַעֲלוֹתָ ל, ב).

(45) (עֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "מִה טוֹבוֹ אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב וְגו'")
(לְעִיל בְּלָק עג, א וְאִילָּף).

(46) (עֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "בְּכָרְשֵׁת נִסְכִּים כְּתִיב"
(לְעִיל שְׁלַח מ, ג).

(47) כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "לֹא הֵבִיט אֵין בִּיעֲקֹב כו'" (לְעִיל בְּלָק
ע, ג). וְעֵינִין שֶׁם, דִּיעֲקֹב נִקְרָא "עַבְדִּי", וְהוּא "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עַבְדֶּךָ" [.]
בְּשִׁמְחָה" (פֶּרֶשְׁתֵּנוֹ כח, מז).

כֵּן יָכוֹל לְשַׁמוֹחַ אֶת עֲצָמוֹ בְּלִימּוּדוֹ, עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת כִּי
הַתּוֹרָה הוּא אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וְ"אִין־סוֹף" וְקוֹדֶשׁ
בְּרִיךְ־הוּא כוּלָּא חֹד³³. אִין שְׂהוּא רַחוּק מִה' בְּתַכְלִית
הַרְחִיקוֹת בֵּינָן שְׂהוּא עוֹסֵק בְּעֵנִינֵי הָעוֹלָם וּמִשְׂאִי־מִתָּן,
מִכָּל מְקוֹם מֵאֲחֵר שְׂהוּא בְּהִיתֵר יָכוֹל לַחְזוֹר לַה'
וְלַעֲבוּדָתוֹ, בֵּינָן שְׂאִינוֹ אִין־סוֹף וְקָשׁוֹר בְּיַדִּי הַחֲצִינוֹנִים.

וְלִכֵּן נִקְרָא בְּשֵׁם "הִיתֵר", רוּצָה לוֹמַר: כְּמוֹ לְמִשֵּׁל
הָאָדָם הַנִּיתֵן בִּיד שׁוֹנָא, רַק שְׂאִינוֹ חֲבוּשׁ וְיָכוֹל לִילֵךְ
וְאִפְשָׁר לוֹ לְבָרוּחַ. אִם לֹא שֶׁנִּכְשֵׁל בְּדָבָר אִין־סוֹף
וְשְׁלוֹם. וְאִם נִכְשֵׁל אִין לֹא תִקְנָה, אִם לֹא בְּהִתְרָוִי
תְּשׁוּבָה בְּאִמָּת, וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר.

וְאִדְרָבָה, כָּל מִה שֶׁיִּתְבוּנֵן הֵיטֵב אִין הוּא רַחוּק מִה',
עַל יְדֵי שִׁיבִיר מְקוֹמוֹ וְיָדַע עֲרָכוֹ, שְׂאִפִּילוֹ הוּא יוֹשֵׁב
אוֹהֵל כו', שְׂהִי יָכוֹל לְדַבֵּר דְּבָרִים בְּטָלִים בְּאִמָּצַע
לִימּוּדוֹ בְּאִין מוֹנֵעַ. מִכָּל שְׂכָן אִם נִכְשֵׁל בְּדָבָר אִין־סוֹף
בְּחֲטָאֵת נְעוּרִים כִּי יָדַע אִין־סוֹף בְּנִפְשִׁיה. וְאִין שְׂהִיתֵר
וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם עֲדִינֵן לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׂלִימָה
וְסִיגוּפִים הַמְּמַרְקִין³⁴ יוֹתֵר. וְכָל מִה שֶׁיִּאֲרִיךְ וְיַעֲמִיק בְּעֵנִין
פְּחִיתַת עֲצָמוֹ, וְיִהְיֶה "נְבוֹה בְּעֵינָיו נִמְאָס" (תְּהִלִּים טו, ד),
וְ"יֵשִׁים עֲצָמוֹ בְּשִׁירִיִּים", לְמִה הוּא נִבְרָא בְּעוֹלָם, אִין
תְּהִיָּה שְׂמֻחָת הַנֶּפֶשׁ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה כְּפוֹלָה וּמְכּוּפָּלָת בִּיתֵר
שְׂאִת³⁵.

וְהַעֲצָבוֹת הוּא בְּשִׁמְבִּקֵּשׁ גְּדוּלוֹת³⁶ דְּוָקָא, לְהַגִּיעַ
לְמִדְרִיגַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי שֶׁ"תּוֹרָתוֹ אוֹמְנוֹתוֹ", כְּמוֹ
שְׂאִמְר³⁷: "בְּחֹד קְטִירָא אֲתִקְטָרָנָא", "נִשְׁמָתָא – בִּיה
אֲחִידָא, בִּיה לְהִיטָא³⁸ וְכוּ"³⁹. פִּירוּשׁ: שְׂלֹא הָיָה בְּבַחֲנִית

(33) (וְהֵר חֶלֶק א כד, א. חֶלֶק ב ס, א).

(34) (רֹאשׁ בְּרִכּוֹת ה, א. יוֹמָא פא, א).

(35) (וְעֵינִין בִּ"סֶפֶר שֶׁל בִּינּוּנִים" פֶּרֶק ל"א. ל"ד. וְסוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל
וְחִפְרוֹ עַבְדִּי יִצְחָק", בְּעֵינִין "בְּאִין מִיָּם חִיִּים" (תּוֹרָה אִין תּוֹלְדוֹת כ, ב).

(36) (רֹאשׁ תְּנִיָּא פֶּרֶק כו': "הַעֲצָבוֹת הִיא מְגוֹשֶׁת הָרוּחַ, שְׂאִינוֹ מִכִּיר מְקוֹמוֹ וְעַל
כֵּן יָרַע לְכַבּוֹ עַל שְׂאִינוֹ בְּמִדְרַגַּת צִדִּיק". וְרִאָּה גַם מֵאִמְרֵי אֲדַמּוּר'ר הַזֶּקֶן הַקְּצָרִים
עֲמוּד סב וְאִילָּף).

(37) (לְשׁוֹן וְה' בְּחֹד קְטִירָא .. בִּיה לְהִיטָא) הוֹבָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּדִא"ת, וְלַעֲת
עֲתָה מִצָּאֵתִי בְּאֲדָרָא וְזוּטָא (וְהֵר חֶלֶק ג רפח, א): פֶּתַח רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאִמְרֵי בְּחֹד
קְטִירָא אֲתִקְטָרָנָא בִּיה בְּקוֹדֶשׁ בְּרִיךְ הוּא כו'. וְשֵׁם (רצב, א): נִשְׁמָתִי בִּיה
אֲחִידָא בִּיה לְהִיטָא. – תּוֹרַת מְנַחֵם סֶפֶר הַמֵּאֲמָרִים מְלוּקָט חֶלֶק א (תִּשְׁרִי – חֲשׁוֹן)
עֲמוּד קסד הָעֵרָה 24.

נִתְבָּאֵר בְּסִידוּר עִם דִּא"ח עֲמוּד קסג, א רומד, א. וּבְנִסְמֵן שֶׁם. וּבְאֲרֹכָה בְּדְבוּר
הַמִּתְחִיל "פֶּתַח רַבִּי שְׁמַעוֹן .. בְּחֹד קְטִירָא" תְּשַׁלֵּד – תּוֹרַת מְנַחֵם סֶפֶר הַמֵּאֲמָרִים
מְלוּקָט חֶלֶק א (אֲדָר – סִיּוֹן) עֲמוּד רפד).

(38) (בְּקָשָׁר אֲחִד הַתְּקַשְׁרֵתִי, נְשִׁמְתִי אֲחֻזָּה בו, לוֹהֶטֶת בו).

(39) (וְה' שֶׁבְּכַמָּה דְּרוּשִׁים מוֹבָא הָעֵינִין דִּ"נִשְׁמָתִי בִּיה אֲחִידָא כו'" בְּהַמִּשְׁךְ אֲחִד
עִם "בְּחֹד קְטִירָא אֲתִקְטָרָנָא", הוּא, כִּי גַם בְּהַעֲנִין דִּ"בְּחֹד קְטִירָא אֲתִקְטָרָנָא" יֵשׁ
בְּפְנִימִיּוֹת "בִּיה אֲחִידָא כו'", אֲלָא שֶׁבְּמִשְׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו לֹא הָיָה וְהוּא (בִּיה אֲחִידָא

ג. והנה קודם התפלה צריך "בוכד ראש"⁵⁶. שהוא
המריירות על שאין בחינת ישראל – לי ראש מאיר בו
בגילוי, מחמת "עונותי עברו ראשי"⁵⁷, והוה בחינת "בוכד
ראש", והיינו שיבא לידי הכנעה, והשפלות ופחיתות
עצמו במוח בדיעה היטב, ואין צריך שיהיה בלב דוקא.
ולא כמו שסוברים העולם שקודם התפלה יוכל
להיות טמטום הלב, כי אי אפשר להיות בשחרית קודם
התפלה. במה שאמרו רז"ל: "אידלי יומא – אידלי
קצירא"⁵⁸, שהחסד מתעורר ב"בקר דאברהם".

וג' דברים הם להסיר כל המונעים בתפלה⁵⁹:

א' מקוה. וכמו שמצינו במשנה סוף פרק ח' דיומא: "מה
מקוה מטרה".

והנה הרי"ף⁶⁰ פרק ג' דברכות, ותלמידי רבינו יונה
כתבו בשם רב האי, דלא בטלו טבילת בעל-קרי אלא
לדברי תורה, אבל לתפלה צריך טבילה. ואף על גב
דאנן לא קיימא לן בן, כמו שכתוב בשלחן ערוך⁶¹, מכל
מקום כתבו תלמידי רבינו יונה שלדברי הכל התפלה
מקובלת יותר עם הטבילה⁶².

יש לומר קצת טעם לזה – מאי שנא תפלה מתורה?
והוא על פי גירסת הירושלמי במשנה סוף מסכת
סוטה: "הטהרה נטלה את הריח". וכן בגמרא דידן
בסוטה (דף מ"ט, א'): "מורחניא ריחא דחננתיא⁶³. אמר
ליה: בני, טהרה יש בך". הרי דבחינת ריח דוקא נמשך
מענין הטהרה. והוא משום כי ענין טומאה וטהרה הוא
בחינת מקיפים, ועל כן שייך הטהרה דוקא לענין הריח
שהוא גם כן בחינת מקיף⁶⁴.

אמנם בחינת "שמחו צדיקים בה" (תהלים צו, ב), וזהו על דרך
"מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" (שיר השירים ו, ז) הנזכר
לעיל, ואין כל אדם זוכה לזה. אבל "שמחה של מצוה" ותורה
– מה שעל ידי זה מרוה נפשו הצמאה ליוצרה – על זה מצווה
כל אדם⁴⁸.

ועיין מה שנתבאר על פסוק "בהעלותך", מענין ההפרש בין
אהבה שמבחינת אברהם ומבחינת אהרן (לעיל בהעלותך ל, א).
ומבואר לעיל ענין "וישכם אברהם בבקר" – מדת יום, ובחינת
אהרן הוא "בבקר בהיטיבו" (תצוה ל, ז), והוא בחינת הטהרה יותר
מ"בקר דאברהם"⁴⁹ מצד עצמו. והיינו לבוא לבחינת ומדרגת
"שמחו צדיקים כו".

ועוד יש לומר בענין ההפרש שבין בחינת השמחה בעבודת
ה' של כל ישראל, מה שעליה נאמר: "תחת אשר לא עבדת כו'
בשמחה", ובין השמחה ד"שמחו צדיקים בה",

והוא על דרך שנתבאר במקום אחר⁵⁰ בענין פירוש "מועדים
לשמחה"⁵¹: כי בכל השנה השמחה גנוזה בעבודה, וזהו "אשר
לא עבדת [...] בשמחה", ועושיין מהעבודה עיקר, והשמחה היא
שמחה של מצוה. אבל ביום-טוב השמחה היא בהתגלות –
"וישמחו בך ישראל"⁵². ועיין שם הטעם כו'.

ועל דרך זה יובן גם כאן: כי להיות "וישמחו בך" ממש, וזהו
מעלת הצדיקים. אלא שבימים טוב יכולים כל ישראל להגיע
לבחינה זו. ובענין מה שנתבאר במקום אחר⁵³, בענין גביע
הכסף שהטמין יוסף הצדיק באמתחת בנימין⁵⁴, שהוא ענין
"נכסף נכספתה כו'" (ויצא לא, ל), ודרך זה קרוב גם כן לדרך
הראשון⁵⁵).

חנוּמָא שְׁלִימָא כו" (לעיל פרשת ראה לא, ג). עיין שם.

(56) (ראה ברכות ריש פרק ה, ב, (במשנה): "אין עומדין להתפלל אלא מתוך
בוכד ראש").

(57) (תהלים לח, ה): "עונותי עברו ראשי, כמשא כבד יכבדו ממני".

(58) (בבא בתרא טז, ב (ובפירוש רש"י): אידלי יומא (והוגבה שמש כשהחמה
זורחת), אידלי קצירא (מקל החול). וראה תוספות ופירוש רבינו גרשום שם).

(59) (ראה שיחת ליל שמחת תורה תשי"ב סעיף בג – "תורת מנחם" חלק כו,
עמוד 91. וישם נסמן).

(60) (ראה מאה שערים מה, א דבור המתחיל "הרי"ף כתב". וראה הוספות
למאמרי אדמו"ר הנזקן הקצרים עמוד תרד).

(61) (אורח חיים סימן פח).

(62) (ראה אגרת הרמב"ם לרבי פנחס ברבי משולם – נדפסה בשו"ת הרמב"ם
ליפסיא סימן קמ. אגרות הרמב"ם עמוד 178 ואילך – לקוטי שיחות חלק כ עמוד
345 הקרה 177. וראה לקוטי שיחות חלק ז עמוד 315).

(63) (תרגום: אני מריח ריח טוב) של ותמר ממקום ששמו (חנוני).

(64) כמו שנתבאר בדבור המתחיל "אלה מסעי" בענין "מדון גריחו"
(לעיל מסעי, א, ד ואילך).

ועיין מה שנתבאר: על פסוק "ועתה יגדל" הא'. ועל פסוק "אחרי ה'
אלקינום תלכו" (לעיל פרשת ראה). ועל פסוק "לכן אמור לבני ישראל"
(תורה אור וארא נו, ב). ועל פסוק "רגי ושמחי" הנ"ל, מענין "עבדו את
ה' בשמחה כו" (תהלים ק, ב). ובדבור המתחיל "שוש אשיש" (לעיל
תריע כ, ג).

(48) ועיין ב"ספר של בינונים" סוף פרק מ"א, גבי: "אכל יחוד נפשו
כו, גזה חפץ כל אדם מישאל באמת לאמתו כו". עיין שם.

(49) (זהר בראשית לא, ב מההשקפות: בבקר דאברהם ודיחא משה כלפי חסד.
מקץ רג, א: "וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו וגו', והוא בבקר דאברהם
הזה נהיר, לקיימא עליהו בוכותיה". ועוד).

(50) בדבור המתחיל "ה' לי בעוזך" (לקמן שמיני עצרת פה, ד – פט, ד).

(51) (נוסח תפלת העמידה וקידוש ליום טוב).

(52) (נוסח תפלת יום טוב).

(53) (לעיל מסעי, א, ב"ג).

(54) (ויגש מד, ב).

(55) ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "וכל בניך", בענין המדרש
בשיר השירים ובה על פסוק (א, ד) "נגילה ונשמחה בך": "הא –

וְדָנִין אוֹתוֹ אִם רָאִי לִפְנֵס לְהִיכַל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא בַּתְּפִלָּה, וְצִדְקָה תִּצְלַח כו"ל⁷⁵ (משלי י ב),
וְצִדְקָה תְרוֹמֶם גוֹי⁷⁶ (משלי יד לד).
וְהָא' – הוּא עֶסֶק וְלִימוּד דְּבָרֵי מוֹסֵר. וּבִפְרָט דְּבָרֵי
מוֹסֵר הַנִּמְצָאִים בְּ"זוֹהַר" – מִלְשׁוֹן הָאֲרָה, שְׁמַאִיר בְּמָקוֹם
הַחוּשָׁר, שְׁהוּא "חֻכְמַת אֱמֶת".
"אִשֶּׁת חַיִּל עֲטָרַת בַּעֲלָה" (משלי יב ד), הִיא הָאֱמוּנָה
שֶׁ"מֵלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (ישעיה ו א), אֵף בְּלִי הַתְּבוּנוֹת –
יִקְרָה מְאֹד לְמַעַלָּה מִצַּד "דִּירָה בַּתְּחַתּוֹנִים" וְכו'.

וְהִיא "עֲטָרַת בַּעֲלָה", פִּירוּשׁ: "בַּעֲלָה" הִיא אֲהֶבָה
רַבָּה שְׂאֵחֶר הַתְּבוּנוֹת בְּאֱמוּנָה זוֹ הַפְּשׁוּטָה, לְדַבָּקָה בַּה'
אֶחָד, "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין". שְׂאֲהֶבָה־רַבָּה זוֹ הוּא בַּחֲיִנַת
דְּ"כֹר", כְּמוֹ שִׁכְתוּב (תהלים צא א): "זִכְרֵךְ חֲסִדוֹ" וְכו'. וּמִפְּנֵי
שֶׁנִּתְאָהֵר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ דִּירָה
בַּתְּחַתּוֹנִים⁷⁷ – הִיא הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה נַעֲשִׂית "עֲטָרַת"
לְרֹאשׁוֹ כו'.⁷⁸

וְהִנֵּה הַקְּרִבּוּת נִקְרָא (פְּנִיחַס כח, ב) "רִיחַ נִיחוּחִי". וּכְתִיב
(בְּרָאשִׁית ח, כא): "וְרִיחַ ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחוּחַ". וּבִנְהוּ יוֹבֵן מֵאִמֶּר
רז"ל פֶּרֶק הַנִּיזְקִין⁶⁵, שְׁנִכְנֵס לוֹ יְתוֹשׁ בַּחוּטָמוֹ. וְהִינֵנוּ
מִדֶּה כְּנֶגֶד מִדָּה⁶⁶, לְפִי שְׁהֶחֱרִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבִיטֵל
הַקְּרִבּוּת, שְׁהָיוּ בַּחֲיִנַת "רִיחַ נִיחוּחַ" לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.
וּכְתִיב (ישעיה מח, ט): "וּתְהַלְתִּי אִתָּם⁶⁷ לְךָ⁶⁸". וְהִנֵּה
הַתְּפִלָּה הִיא בְּמָקוֹם קְרִבּוּת⁶⁹, וְהִיא גַם בֵּן בַּחֲיִנַת "רִיחַ
נִיחוּחִי". וְלָכֵן אָמְרוּ: "לְבַעַל הַחוּטָם אֲנִי מִתְּפַלֵּל"⁷⁰. וְכִינֵן
שָׁבוּ, לָכֵן צִרִיךְ לָזֶה טְהוּרָה כְּנִל, שְׁהִטְהָרָה שְׂיִיךְ לַבַּחֲיִנַת
רִיחַ. וְ"רִיחָא דְחִנּוּיָתָא"⁷¹ זֶהוּ כַּעֲנֵן "לְבַעַל הַחוּטָם אֲנִי
מִתְּחַנֵּן". וְעַל כֵּן לְדַבְרֵי הַכֹּל הַתְּפִלָּה מְקוּבֶּלֶת יוֹתֵר עִם
הַטְּבִילָה.

וְעֵינֵינוּ בְּ"רֹאשִׁית חֻכְמָה" שְׁעַר הָאֲהֶבָה פֶּרֶק י"א גַם בֵּן טַעַם
לָזֶה: "כִּי הַתּוֹרָה כו"⁷², אֲמָנָם תְּפִלָּה כו"⁷³, יַעֲזוּן שֵׁם.

הַב': צִדְקָה. כְּמוֹ "רַבִּי אֱלֶעָזָר יְהִיב פְּרוּטָה כו' – בְּצִדְקָה
אֶחָדָה פְּנִיךְ"⁷⁴ (תהלים יו, טו), מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ קְטוּרוֹגִים עַל הָאָדָם,

(78) (בְּגִלְיוֹן הַלְקוּטֵי תוֹרָה שֶׁל כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדְמוּר מוֹהַר־ש"ב נִכְתְּבָה וְכָאֵן
בְּפִנְיָם אוֹת א קטנה. וּבְשׁוּלֵי הַעֲמוּד נִסְמְנָה בְּא' קטנה הַעֲרָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:
בִּסְפֵּר תִּקְנִיז הוֹסֵפֶה בְּזֶה הַלְשׁוֹן: וּבְשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל: נִתְּפָרוּ
יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת הָאָרֶץ בְּאֵיִם רְחוּקִים. וְגַם מִה שֶׁתּוֹעִים
בְּדֶרֶךְ לְהַתְּהַלֵּךְ בְּעֵיירוֹת, הוּא כְּדִי לְטַהֵר אֶרֶץ הָעַמִּים
שְׂאִוִּירָה טָמֵא. וְיִשְׂרָאֵל בְּאֱמוּנָתָם הַפְּשׁוּטָה בְּלֵב כָּל אֶחָד
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף שֶׁהוּא בַּבַּחֲיִנַת שִׁנְיָה, אֲפִילוּ הִכִּי מְטַהֵרֶת
אֶרֶץ הָעַמִּים טוֹמְאָת אֶרֶץ הָאֵוִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא "עֲטָרַת בַּעֲלָה"
וְכו'.

"חֻכְמַתוֹ מְרוּבָה" הוּא הַתְּפִלָּה וְהַתְּבוּנוֹת, "מַעֲשִׂיו" –
עֶסֶק הַתּוֹרָה בַּבַּחֲיִנַת יַעֲקֹב. וְיֵשׁ לְקַבּוֹעַ בְּכָל יוֹם וְעַתָּה עַל
שְׂמִיחַת לִבִּי, עַד כָּאֵן. וְדִי לְמִבְּיָן. – נִדְפֵס בְּהוֹסְפוֹת לַלְקוּטֵי תוֹרָה, וְשֵׁם
הַעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדְמוּר עַל זֶה:

בִּסְפֵּר (כַּתֵּב יד) "לְהִבֵּן עֵנִין הַבְּרִכּוֹת" דָּף ע"ב עֲמוּד ב מְצָאִי מֵאִמֶּר מִתְּחִיל
"אִשֶּׁת חַיִּל" וְכו' נִסָּח אַחֵר, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שֵׁם: "אִשֶּׁת חַיִּל עֲטָרַת בַּעֲלָה".
הִיא (כְּמוֹ שִׁכְתוּב לַלְקוּטֵי תוֹרָה בְּפִנְיָם עַד גְּמִירָא) עֲטָרַת לְרֹאשׁוֹ כו'.

וּבְשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל, שֶׁלָּכֵן נִתְּפָרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת
הָאָרֶץ בְּאֵיִם רְחוּקִים. וְגַם מִה שֶׁתּוֹעִים* (י' בְּכוֹר "אֶלֶה מִסְעִי" –
רַחֲמָנָא לִיְצִלְנָן שֶׁתּוֹעִים) בְּדֶרֶךְ לְהַתְּהַלֵּךְ בְּעֵיירוֹת, הוּא כְּדִי
לְטַהֵר אֶרֶץ הָעַמִּים שְׂאִוִּירָה טָמֵא, וְיִשְׂרָאֵל בְּאֱמוּנָה
הַפְּשׁוּטָה שֶׁבְּלֵב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף שֶׁהוּא בַּבַּחֲיִנַת שִׁנְיָה
אֲצִלוֹ, מִכָּל מְקוֹם מְטַהֵר טוֹמְאָת הָאֵוִיר מִפְּנֵי שֶׁהִיא "עֲטָרַת
בַּעֲלָה" כְּנִל.

"חֻכְמַתוֹ מְרוּבָה" הִיא הַתְּפִלָּה וְהַתְּבוּנוֹת. "מַעֲשִׂיה" – עֶסֶק
הַתּוֹרָה, בַּחֲיִנַת יַעֲקֹב. וְיֵשׁ לְקַבּוֹעַ בְּכָל יוֹם עַל זֶה שִׁמְיַת לִבִּי.
וְרָאָה גַם מֵאִמֶּרִי אֲדְמוּר הַקֵּץ: הַקְצִירִים עֲמוּד רנו. עֲנִינִים עֲמוּד קלא. וְשֵׁם
נִסְמָן.

(65) (גִּישׁוֹן נו, ב: "טִיטוֹס הַרְשָׁע... בֹּא יְתוֹשׁ וְנִכְנֵס בַּחוּטָמוֹ").
(66) (סְנִיחֵדְרִין צ, א. וּבִכְבּוּה מְקוּמוֹת).
(67) (לְשׁוֹן חוּטָם. ר"ש י. רָאָה לְעִיל פְּנִיחַס עט, ד).
(68) וְעֵינֵינוּ מִה שֶׁנִּתְּבָאָר בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "בְּאִתִּי לִגְנִי", כַּעֲנֵן "אֲרִיתִי
מוֹרִי" (לִקְנוֹן שִׁיר הַשִּׁירִים לג, א).
(69) (רָאָה בְּרִכּוֹת כו, ב).
(70) כְּמוֹ שִׁכְתוּב בְּזֶהֶר חֶלֶק ג' (נְשֹׂא, ק"ל, עֲמוּד ב' "תֵּאֲנָא, כִּד הָוָה רַב
הַמְנוּנָא סָבָא בְּעִי לְצִלָּאָה צְלוּתִיה, אֲמַר לְבַעַל הַחוּטָם אֲנִי מִתְּפַלֵּל, לְבַעַל
הַחוּטָם אֲנִי מִתְּחַנֵּן. וְהִינֵנוּ דְכִתִּיב וְתִהְלִיתִי אִתָּם לְךָ, הֵאֵן קָרָא לְעִתִּיק יוֹמִין
אֲמִירוֹ"). (רָאָה לְעִיל שֶׁלַח נא, ד. מִסְעִי צא, א).
(71) (סוּטָה מט, א וּבִפְרִישׁ רש"י): רַב הוּנָא אֲשַׁכַּח תּוֹמְרָתָא דְחִנּוּיָתָא
(שְׂמִינָה, וְיֵשׁ בָּהּ רִיחַ טוֹב, וּמִיֵּן תְּקִירִים הוּא לְעִצְמוֹ). שְׁקֵלָה כְּרָכָה בְּסוּדוּרִיהָ.
אֲתָא רַבָּה בְּרִיה, אֲמַר לִיה: מוֹרְחִינָא רִיחָא דְחִנּוּיָתָא, אֲמַר לִיה: כְּנִי, טְהוּרָה יֵשׁ
בָּהּ (לְפִיכֵךְ מְרִיחָה לָךְ וְלֹא בְטֵל הָרִיחַ מֵאֲצִלָּה).
(72) (מִפְּנֵי רַב מַעֲלָתָה שְׁהִיא בְּעִלְמָא דְכוּרָא, יֵשׁ בְּכַחַה לְקַבֵּל חֶלְקִיפָה,
דְּאִינָה מְקַבֵּלֶת הַטּוֹמְאָה כְּאִשׁ).
(73) (הִיא בְּקֶשֶׁת רַחֲמִים וְתַחֲנוּגִים, וְצִרִיךְ כְּוִנַת הַלֵּב, וּבִהְיוּתוֹ טָמֵא בּוֹדָאִי
תִּתְּפַלֵּל בְּכוּתָהּ, וְלָכֵן צִרִיךְ לִיְהַר בּוֹד).
(74) (בְּכָא בְּתָרֵי א, י: רַבִּי אֱלֶעָזָר יְהִיב פְּרוּטָה לְעִנִי, וְהָדָר מְצִיל, אֲמַר, דְּכִתִּיב:
אֲנִי בְצִדְקָה אֶחָדָה פְּנִיךְ).
(75) (וּבְהַכְתָּב יד בִּסְפֵּר תִּקְנִיז א בְּזֶה הַלְשׁוֹן: וְהוּא פ"ג: – הַעֲרַת אֲדְמוּרִי
מוֹהַר־ש"ב עַל גְּלִילִין הַלְקוּטֵי תוֹרָה שְׁלוֹ).
(76) וְעֵינֵינוּ מִה שֶׁנִּתְּבָאָר סוּף דְּבִיּוּר הַמִּתְחִיל "וְאֲרִשְׁתִּיךְ לִי" (לְעִיל בְּמִדְבָּר
ט, רִישׁ עֲמוּד א).
(77) (תַּחֲנוּמָא נְשֹׂא טו. וְרָאָה שֵׁם בְּחֻקוֹתֵי ג. בְּרָאשִׁית רַבָּה סוּף פְּרָשָׁה ג. בְּמִדְבָּר
רַבָּה פְּרָשָׁה יג, ו).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

42 כו' ושניהם מורי' ענין נפרד בתיבת בראשית כו'. וכן
43 לפי' ת"א בקדמין ברא היינו שבתחלה ברא השמים
44 וארץ שבא להורות שאלו תחלה נבראו והיינו פי'
45 בקדמין (בל"א צום ערשטין כו') וא"כ תיב' זו
46 דבראשית נפרד לעצמו לומר שבראשי' הכל וקודם לכל
47 הברואים ברא את השמים כו' אך א"כ הל"ל בראשונה
48 ברא את אלו, ועוד הרי המים קדמו לארץ שהרי אמר
49 ורוח אלקים מרחפת על פני המים כו' (עיין בפרש"י)
50 שהכריע שאין המקרא בא להורות שאלו קדמו רק בא
51 לומר שבתחלת בריאת שמים כו' היתה הארץ כו'
52 ובאמת יתכן יותר הפי' שאלו קדמו כו' כי יש לפרש
53 בפי' דת"א בקדמין ברא כו' כלו' מכבר ומקדם ברא את
54 השמים והארץ וכל צבאם דהיינו בבחי' ההעלם דרצון
55 ומחשבה הקדומה טרם שבאו מע"ב לידי גילוי בדיבור
56 ביי"מ כו' כמו ויטע ה' גן בעדן מקדם וכמו (ישעיה מו,
57 י) מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשה וכמו
58 (מיכה ז, כ) אשר נשבעת כו' מימי קדם שנק' קדם
59 למע"ב (כמו שהמזרח נק' קדם להיות שהוא קודם
60 לשלאחריו מפני שזריחת השמש בא תחלה במזרח וז"ש
61 בקדמין ברא מימי קדם דהיינו בבחי' התווהו שקדם
62 לבחי' התיקון שהוא מקדם לחכמה כי הרצון והמח'
63 שבהעלם הוא למעלה מבחי' החכ' כמ"ש (איוב כח, יב)
64 והחכ' מאין תמצא מבחי' ההעלם דאין דכתר וע"כ נקרא
65 החכ' אור וכמ"ש יהי אור ויהי אור שהוא האור הבא
66 מבחי' ההעלם דחושך דישת חשך סתרו (תהלים יח, יב)
67 כידוע שנק' אור קדמון כו'. ולפי' מתורץ הקושיא דאם
68 הפי' שאלו קדמו דהיינו שקדמו במח' ורצון בהעלם
69 וא"כ נתגלו מן ההעל' דא"כ הרי המים קדמו לארץ
70 דבאמת גם המים קדמו לארץ כמו ורוח אלקים מרחפת
71 ע"פ המים שהן בחי' ח"ע דבחי' התווהו כמ"ש תחלה
72 והארץ היתה תווהו כו' עד שא' יהי רקיע בתוך המים
73 כו' עד ויקרא אלקים לרקיע שמים כו' אחר שהבדיל בין
74 האור ובין החושך ביום הא' דקאי הכל בבחי' התיקון
75 דחכמ' דתורה שנקרא אור ומים ורקיע כידוע בפי' אמ"ר
76 כו' וד"ל. ונמצא דפי' ת"א חולק על המא' דבראשית
77 בשביל התורה שנק' ראשית שהו' ראשית חכמה דוקא
78 וכן חולק על פי' תי"ר דבחוכמת' ברא שכל זה מורה
79 שתיבת בראשי' נפרד ואינו סמוך כנ"ל ולפי' ת"א
80 בקדמין הרי הוא למעלה מן החכ' דבראשית שהוא
81 העלם הרצון והמח' כנ"ל וכפי' פשט הענין במ"ש
82 בקדמין ברא היינו שאלו תחלה וקודם נבראו להבאים

1 (ג) והנה שורש הענין מ"ש בשביל התורה שנק'
2 ראשית ובשביל ישראל שנקרא ראשית.
3 מפני ששניהם כלולים בב' רבתי דבראשית כי שניהם
4 ענין א' הוא. והוא בחי' עולם התיקון דשם מ"ה דחכ'
5 דתו"מ שבא אחר בחי' עולם התווהו לתקן ולברר לז'
6 מדות דבחי' התווהו (וכמ"ש אשר ברא אלקים לעשות
7 לתקן כו'). והוא מ"ש ואהיה אצלו אמון כו' כמו מי
8 שבחכמתו הגדולה יכול לתקן דבר מה בכלי אומנתו
9 (שנק' תורתו אומנתו כו'). (וזהו פי' דבראשית כפשוטו
10 שהוא סמוך לתיבה שלאחריה כמו (ירמי' כו, א)
11 בראשי' ממלכות כו' (שם כז, א) ראשית ממלכת (דברים
12 יח, ד) ראשית דגנך וכה"ג דהיינו בראשית בריאת שמים
13 וארץ והארץ היתה תווהו ובוהו כו' וחשך ויאמר אלקים
14 יהי אור כו' והיינו כמו בראשית ברא אלקים כו' (עיין
15 בפרש"י) והכוונה בזה שבתחלת הבריאה הי' הכל
16 בבחי' עולם התווהו שקדם לבחי' התיקון וז"ש והארץ
17 היתה תווהו כו' עד ויאמר אלקים יהי אור שהוא אור
18 קדמאה שהוא בחי' אור דח"ע דתורה הקדומה כנ"ל
19 שהוא שרש בחי' התיקון דשם מ"ה כו' שמתקן לבחי'
20 ב"ן דתווהו שע"ז א' והארץ היתה כו' וזהו מ"ש
21 בראשית בשביל התורה ובשביל ישראל כו' כלומר
22 בראשית בריאת שמים וארץ היתה הארץ תווהו כו'
23 ויאמר אלקים יהי אור להאיר את בחי' התווהו וחושך
24 כו' והוא אור דתו"מ שזהו בשביל התורה וישראל כו'
25 (שזהו כמו שהכוונה בבריאת החומר בשביל הצורה
26 כחומר גוף האדם שנברא וגם נצטייר כפי אופן הצורה
27 הרוחניות שיומשך בו שהיא נפש השכלית שנקר' צור'
28 לגבי נפש הטבעי' כמשי"ת). ואמנם לפי הנ"ל
29 דבראשית ברא בחכמ' שבתורה הקדומה ברא שנמשך
30 קצת הארה מעצם כח הח"ע דתורה כאומן הבונה עפ"י
31 שלימות עצם כח שכלו ותבונתו כך ה' בחכמה יסד ארץ
32 כונן שמים בתבונה וכמו בחכ' יבנה בית כנ"ל א"כ
33 תיבת בראשית אינו סמוך לתיבה שלאחריו אלא ענין
34 נפרד הוא כאילו אמר בראשית דחכ' ברא את הכל כו'
35 ולא בתחלת הבריאה דשמים כו' וכן לפי תי"ר בחוכמת'
36 ברא שהוא חכ' דמע"ב תיבת בראשית נפרד הוא ואינו
37 סמוך כו' ומבואר למעלה דב' הפי' אמת וענין א' דחכמ'
38 דמע"ב נלקחה מכח דח"ע דתורה. וגם זה נמשך בשביל
39 עצמו דכח ח"ע דתורה ב' הדברות לישראל כמ"ש
40 התנה הקב"ה כו' ושניהם עולים לענין א' דבבחי'
41 החכמה דתורה ברא כדי שיהא גילוי אור דתורה עצמה

16 ב"מ. ואמנם שרש וטעם לציור אופני הבנין שמתגלה
17 אח"כ כבר הוקדם בכח החכ' הקדומה כמו (תהלים
18 קמח, ה) כי הוא צוה ונבראו וכן מ"ש שאמר והיה
19 העולם כו' ואח"כ אומר ועושה וזהו בשביל התורה
20 הקדומה שנק' ראשית דרכו וישראל שנק' ראשית שזהו
21 הי' תכלית הכוונה בחכמה ותורה הקדומה וז"ש בחכ'
22 יבנה בחכ' ורצון הקדום וכן ה' בחכ' כו' ותיבת
23 בראשית נפרד הוא ואינו סמוך לפי ת"א כמו לפי תי"ר
24 ואינו חולק כלל (וגם אם בראשית סמוך הכוונה בתחלת
25 הרצון והמח' שכבר היה בריאת שמים כו' הוא בשביל
26 תו"מ שהוא בחי' התיקון כמו שמסיים אחר כלות מע"ב
27 וירא כו' ויכולו כו' אשר ברא אלקים לעשות לתקן שכל
28 מה שברא אלקים אינו רק לתקן כו') ונמצא דת"א ותי"ר
29 ודרשות רז"ל על תיבת בראשית הכל עולה לסגנון
30 וכוונה א' וד"ל:

בראשית ברא אלקים

1 אחריהם כו'. וגם יקשה לפי ת"א מה ענין ביי"ת
2 דבראשית שהוא בבחי' החכמה דתורה בבחי' התיקון
3 דוקא וכמ"ש בחכמה יבנה בית וה' בחכמה יסד ארץ
4 כולם בחכמה עשית וכה"ג ות"א שמפרש לתיבת
5 בראשית בקדמין זהו דוקא ברצון שלמעלה מן החכמה
6 עדיין כנ"ל. אמנם באמת יש לפרש במ"ש בקדמין
7 בבחי' החכ' הקדומה דתורה שקדמה לעולם שז"ש
8 ואהי' אצלו אמון מכבר ומקדמת דנא וע"כ נקרא התורה
9 משל הקדמוני (ש"א כד, יג) וכן ימי קדם (מיכה ז, כ)
10 וכמו ומקדם אשר לא נעשה והוא בחי' ההעלם דרצון
11 וחכמ' הקדומה טרם שבאה לגילוי עדיין עד"מ הרוצה
12 לבנות בנין גדול בכל פרטי אופניו שתחלה עולה כללות
13 כל הבנין מראשו לסופו בבת א' ואח"כ נתחלק ובא
14 בגילוי רצון ושכל בכללות ופרטיות. וז"ש בקדמין
15 שכבר עלה ברצונו וחכ' הקדומה רק שבא אח"כ לגילוי

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

21 והנה קושיא זו השנייה לא נתבאר ישוּבה לכאורה
22 מדברינו:
23 כי אף על פי שנתבאר לעיל שההתפעלות והמדות
24 הם בבחינת הארה אלהית שאחר הצמצום, עד שלא
25 יקשה עלינו הקושיא הראשונה שלא יתכן לומר בו
26 יתברך שינוי, ואילו היה פעמים בועס ופעמים שמח, היה
27 משתנה, מפני שבאמת בו יתברך אינו שינוי, והשמחה
28 והכעס נמשכו ממנו בבחינת צמצום רב, מן הזיו והאור
29 שלו כו', כנ"ל באורך;
30 אבל עדיין קשה – למה יתפעל? כלומר: הרי בהכרח
31 שגם השמחה והכעס שאחר הצמצום הם נמשכים ממנו,
32 ובכל רגע הוא מצמצם אורו וזיוו הבלתי בעל גבול
33 להיות מתצמצם להיות בבחינת שמחה או כעס, אם פן
34 – ממי יתפעל, מאחר שאין לך דבר שחוץ ממנו כו'?

35 ואמנם באמת תשובת דבר זה גם פן נתבאר, ומוכן
36 למשפיל היטב בדברים הנזכרים לעיל בענין הצמצום.
37 והוא: כי כבר אמרנו שבעצמותו אין התפעלות כלל,
38 ואינו לא בועס ולא שמח, כי הוא מתעלה ומתרום על
39 כל מדות אלו, ובערך זה נאמר⁵⁹: "אם צדקת מה תתן
40 לו, ורבו פשעיך מה תעשה לו", שאין המצות והעבירות

1 (ח) אחר שנתבאר בעזר ה' בפרקים הקודמים איך
2 שהמדות וההתפעלות שנאמרו בתורה עליו יתברך הם
3 אמיתיים באלהותו, ושאף על פי כן במהותו יתברך אין
4 שינוי והתפעלות כלל, כי נאצלו על ידי הצמצום
5 באמור, וסרה תלונת הפלסופים, הנה עדיין חל עלינו
6 חובת ביאור ענין אחד בזה.
7 והוא:
8 כי קושיית הפלסופים על עניני ההתפעלות והמדות
9 שנאמרו בו יתברך, עד שלזה נדחקו לומר שהם רק
10 שוללים, ו"דברה תורה כלשון בני אדם" כנ"ל פרק ז',
11 היא ב' דברים:
12 א': על עצם ההתפעלות, שהיא שינוי, ולא יתכן
13 לומר פן בבורא יתברך משני טעמים האמורים
14 בדבריהם, כנזכר לעיל פרק ז',
15 ב': גם אם נניח קושיא זו ונאמר שאין ההתפעלות
16 גורם שינוי, עדיין קשה, כי מהיכן יהיה ההתפעלות?
17 שבשלמא באדם, שיש זולתו דבר מה בערכו, יתפעל
18 ממנו וירחם עליו או יכעס עליו, אבל בו יתברך, שאין
19 דבר חוץ ממנו, ממי יתפעל בשמחה או בכעס – מאחר
20 שהכל הוא ממנו?

להיות מהות המתנהג נִיכָר לִיש וְדָבָר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
ב"לקוטי אמרים" שם⁶¹ על פסוק⁶² "שמש ומגן ה'
אלקים", אלא ששם מדבר בצמצום שמאצילות לבי"ע
להיות נבָרָאִים בְּעָלִי גְבוּל. וכמו כן צמצום הראשון
להיות חָלָל שִׁיתְהוּוּ יו"ד ספירות – גם כן מעין זה,
שצמצום זה המעלים עד שיוכל להיות חל בחינת
התפעלות מאתערוותא דלתתא על דרך הנ"ל.

ואם תעמיק עוד לחזק קושייתך ותאמר: הרי מכל
מקום הוא יתברך עצמו, הבלתי בעל גבול ובלתי בעל
שינויים והתפעלות, הוא המצמצם אורו להאיר ממנו
הארה מצומצמת שיהיה ממנה ההתפעלות, והרי הארה
מצומצמת זו, אדוקה היא בו וממנו נמשכת בכל רגע,
אם כן איך יכול להיות ההתפעלות, מאחר שבעצמותו
אין זה תופס מקום כלל, והלא הוא המצמצם עצמו,
הוא מכיר עצמותו, שקמיה גלוי וידוע עצמותו יתברך
הבלתי בעל גבול, אם כן איך יהיה התפעלות בהארה
מצומצמת שהוא הוא המצמצם עצמו?

הנה התשובה בזה גם כן גלויה כאשר נעמיק מעט
יותר בדברים הנ"ל. וטרם כל אציעה לפניך משל גשמי
אשר ממנו יתבאר הקושיא יותר, ותשובתו בצידו.

והוא כמו האב המדריך בנו קטן בן שנתו להועילו
באיה ענין, כמו שמלמדו לילך או לדבר, ומראה לו
בעשותו רצונו פנים שוחקות, וממלא משאלותיו, ונותן
לו אגוזים וכהאי גוונא; ובעוברו רצונו מראה לו פנים
זועפות, ומונע משאלותיו הללו ממנו. ובאמת, בדעת
האב עצמו גלוי וידוע שאין הבן, למיעוט השכלתו,
בערך שיחול שם התפעלות אליו, אלא שזה מראה לו
כן רק כדי שיתחזק הבן בענין הנ"ל, ומראה לו איך
שקראי להתפעל ממנו על פי שכל המצומצם כמזהו
ושמתפעל בזה.

ועל דרך זה יובן למעלה, שבאמת בעצמותו יתברך
אין הנבראים תופסים מקום כלל שיחול עליהם שם
התפעלות, דכלא וכאין ואפס ממש חשיבי, ואיך יהיה
התפעלות על דבר שאינו, וכאמרם: "אין לך דבר שחוצ'
ממנו", "כי ממך הכל"⁶³, אף שמעלים אורו הגדול,
ומגלה רשימו בלבד שהוא ענין דעת המצומצם, עד
שממנו יוכל להיות נמשך התפעלות על הנבראים.

ואם כן, תקשה ותאמר: כמו שבמשל אין לדעת
המצומצם וההתפעלות שהאב מראה לבנו מציאות
כלל, שהרי אין האב מתפעל באמת, מפני שקמיה גלוי
דעתו הרחבה שאין הבן בערך שיחול עליו ההתפעלות,

תופסים מקום כלל להיות הוא יתברך מתפעל בעצמו
מהם. וגם בערכו לא יתכן ההתפעלות. ומה שהוא שמש
ממעשה הצדיקים וכועס על הרשעים, אין זה באמתת
עצמותו, רק שמאציל מדות אלו מאורו על ידי צמצום,
כדי להשפיע על ידן לצדיקים ולרשעים, כפי המסתעף
מן השמחה וכפי המסתעף מן הכעס.

ומעתה, קושיא זו השניה אינה נמלטת מב' ענינים
ש"ש לפרשה:

אם רצית לומר קושייתך כך: איך יכול להתפעל
ממעשה הצדיקים והרשעים, לזה בשמחה ועל זה
ככעס, מאחר שבעצמותו אין הנבראים תופסים מקום
וממי יתפעל בו?

– תשובתך בצדך: הנה באמת קמי עצמותו אין
הנבראים תופסים מקום כלל, ובטילים במציאות ממש
כזיו השמש בשמש שאינו עולה בשם בפני עצמו כלל,
כמו שהתבאר ב"לקוטי אמרים" חלק ב'⁶⁴. והנה באמת
שהוא בעצמותו אינו מתפעל ממעשיהם כלל, וכנ"ל
בפירוש "אם צדקת" ו"רבו פשעיו כו".

אבל לגבי ההארה אלהית שהוא מאיר ממנו אחר
הצמצום כנ"ל, הנה אף על פי שהיא אלהית, לגודל
הצמצום העצום, שההארה הזאת אינה מערף האור
והזיו הבלתי בעל גבול, לא מיניה ולא מקצתיה,
ונקראת "רשימו" כמו שנתבאר לעיל פרק ו', והארה זו
היא בחינת יו"ד ספירות, חב"ד חג"ת כו' – יתכן שעל פי
הדעת המצומצם (רוצה לומר, לגבי מהותו ועצמותו ברוך'
הוא נקרא מצומצם) ההוא, יהיה התפעלות ממש ממעשה
הצדיקים והרשעים, על זה בשמחה ועל זה בכעס.

כי בבחינת דעת זה שממנו נמשך ההתפעלות הם
תופסים איזה מקום, עד שכדאי הם שתנוח עליהם
הקפידא והכעס או השמחה כפי מעשיהם.

כי בחינת חב"ד ובחינת מדות חג"ת אלו, הם בהארה
אלהית שכבר נתצמצם ונתעלם ממנה מהותו ועצמותו
יתברך הבלתי בעל גבול באמת, ומסיבת הצמצום הזה
נראים הנבראים לאיזו יש ודבר. אף על פי שקמיה הם
כלא חשיבי, כי זהו קמיה דוקא, כמו שהוא בידיעתו
שלפני הצמצום (אומרנו שם "ידיעה" – לשכר האוון, כי אינו
בגדר "מדע").

מה שאין כן בבחינת הארה זו שלאחר הצמצום יתכן
ההתפעלות לשמחה או לכעס, לחסד וגבורה כו', כי
הנבראים תופסים איזה מקום מחמת הצמצום, שזה
ענינו – להעלים האור והחיות מאין־סוף ברוך־הוא,

(62) תהלים פד, יב.

(63) דברי הימים א כט, יד.

(60) תניא שער היחוד והאמונה פרק ג.

(61) תניא שער היחוד והאמונה פרק ד. וראה שם ריש פרק ו.

הצמצום, ושם ראוי ויתכן להיות ההתפעלות
מאתערותא דלתתא בנ"ל.

ומה שאמרנו שהצמצום יש לו מציאות⁶⁹, לא קשה
לענין המאמר ד"בולא קמיה בלא חשיב⁷⁰, דמשמע
שהוא באין ואפס ממש, וכמו שנתבאר ב"לקוטי אמרים"
חלק ב'⁷¹ – כי אין הכוונה בפירוש "בלא" שאין להם
מציאות כלל, דהו"ל "לא" ממש ולא "בלא" בכ"ף הדמיון,
וזה היה קודם שנברא העולם.

ועוד, דהא פירוש "בולא קמיה בלא חשיב" קאי על
עולם הזה הגשמי, והרי אנו רואים שיש דומם צומח חי
ומדבר, אבנים ובתים ועפר כו', ואיך הוא "לא" ממש?
אלא פירוש "בלא" היינו שאינו עולה בשם בפני
עצמו, כזיו השמש כשהוא בגוף הכדור השמש, שאינו
עולה בשם בפני עצמו כלל להתראות ליש כמו שהוא
נראה לעינינו בעולם הזה שאין שם כדור השמש, אלא
שם לא נראה רק כדור השמש מפני שהזיו בטל
במציאות.

ואין הכוונה שאינו נמצא שם כלל, שזה אינו, כי
ודאי נמצא שם ביתר שאת, אלא שבטל. וזהו פירוש
"בלא", שכמו כן הם ענין כל העולמות לאחר בריאתם,
שיש להם מציאות, אלא שקמיה הוא "בלא", כביטול
הזיו בנ"ל, ולא "לא" ממש, ודי למבין :

מצות האמנת אלקות, פשוט יתור

אלא שנראה להבין כאילו מתפעל – ותאמר שכמו כן
למעלה אין להספירות שהם המדות הנ"ל מציאות כלל,
אלא שנראה אלינו כן.

אמנם הענין שאינו כן, מפני כי לא מחשבותיו
מחשבותינו ולא דרכיו דרכינו⁶⁴. שבאשר ידמה האדם
בשכלו להיות איזו מציאות שיהיה, הנה מחשבתו לא
תפעיל, והיה בלא היה⁶⁵ עד יפעל ויצא לפועל על ידי
כלי המעשה. ואין כן מחשבותיו יתברך, כי כאשר עולה
ברצונו ומחשבתו להיות ולהאציל, הרי די כח מחשבתו
יתברך להיות ולהפעל האצילות הלז.

ונמצא, כי כאשר שיערה דעתו יתברך לצמצם אורו,
ולהאיר בבחינת צמצום עד להיות מזה בחינת חב"ד
והתפעלות המדות בנ"ל, הנה באמת היה כן ונתהוו
מציאות הלז והיה להם מציאות.

ובערך זה אין המשל הנ"ל מהאב לבן דומה לנמשל,
שבמשל אין להצמצום מציאות כלל, כי אין ביכולת
שכל האדם להיות דבר מה, מה שאין כן למעלה – כי
לא מחשבותיו מחשבותינו בנ"ל⁶⁶.

והנה, על פי בחינת אור שבא לאחר הצמצום, הוא
שבא ונמשך כל ההשפעות בהעולמות, וכמאמר
אליהו⁶⁷: "לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין
ועלמין דאתגליין"⁶⁸, ושוב לא יקשה הקושיא הנ"ל –
מפני מה יתפעל? כי ההנהגה היא על ידי ההארה שאחר

(64) על פי ישעיה נה, א.

(65) וזהו בלא היה על פי עובדיה א, טו.

(66) ראה להלן פרק יא בפרטיות.

(67) תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו" עמוד יז, א.

(68) להנהיג בהן (בספירות) עולמות סתומים שלא מתגלים ועולמות שמתגלים.

(69) ראה לקוטי שידות חלק בי אם 432 ואילך.

(70) הבל לפניו נחשב כ"לא" (כאין). ראה זהר חלק א בהקדמה יא, ב "דאיהו .. עיקרא ושרשא דכל עלמין, וכלא קמיה בלא חשיבין, כמו דאתמר: 'וכל דיידי ארעא בלא חשיבין' (דניאל ה, לב. ושם: 'כלה חשיבין'). ובמצודת דוד שם: כל יושבי ארץ בלא דבר הקמה חשובים למולו".

(71) פרק ו.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

הנה בפי' המשנה דסוף פ"ה דאבות בן בג בג אומר,
ומשנת בן הא הא אומר פי' בכהאריז"ל בשמ"ש
שער ג' שער מארז"ל ד"ט ע"א ה"א הוא בחי' ה"ח
המגדילים דו"א, או ה"ג דמל', ואמר הפוך בה והפוך
בה, הא' נגד ירידת החסדים עד היסוד, ופעם שני נגד
עלותם מלמטלמ"ע, ונתן טעם דכולא בה פי' שכל

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקיני, פי' רש"י
שמאלו תחת לראשי במדבר, וימינו תחבקיני,
לתור להם מקום מגוחה ובמקום המנוחה הי' מן ושליו.
וצ"ל למה הוכפל פסוק זה פעמיים בשה"ש, הא' בסי'
ב' פ"ו, ופעם שני בסי' ח' פ"ג, וגם מה שכאן נא'
לראשי ושם נא' ראשי בלא למ"ד.

11 שז"ע בהבראם בה"א בראם אות רוחני. וי"ל ע"ד שנת'
12 בסידור שמוצא הגרון הוא קרוב יותר להבל הלב,
13 ומ"מ הוא אתא קלילא כו' שאין זה סותר כלל. וי"ל
14 ג"כ בהבראם אותיות באברהם כמארז"ל כו'. ועוז"ל
15 שבג בג והא הא קאי על נש"י והיינו שהא רומז
16 לחמשה בחי' שיש בכאו"א מישראל כמארז"ל נפש
17 רוח נשמה חי' יחידה, ונגד חמשה שמות אלו אמרו
18 הא, ונודע כי נחלקי' למקיפי' ופנימי', וז"ע ב"ג ב'
19 מקיפים דח"י, וג' פנימים דנר"נ, וא"כ א"צ לפרש על
20 הנפש אשר עשו כ"א על נש"י עצמם כו'.

בס"ד. ש"פ דברים.

בג בג הא הא כט' תוכחה בדרך נסתר כו' אכילה

1 עיקר הגדלת ז"א תלוי בזה, והיינו כי ז"א הוא בעל ט'
2 ספירות, ועיקר הגדלתו הוא ע"י ה' חסדים כי ט'
3 פעמים ט' הוא פ"א וראש תוך סוף הם רמ"ג וה'
4 חסדים המגדילים. וענין בן הא הא פ"י שה"ע מילוי
5 דשם ב"ן ששם הההי"ן כפולים. ובמד"ש פ"י כפשוטו
6 ששם אבותיהם הי' נק' כן, וי"א ששם אדם א' הם.
7 וכ"פ הרשב"ם בשם דודו הרי"צ בר אשר, שהה"א קאי
8 על אברהם ושרה שניתוסף להם ה"א, אברהם אינו
9 מוליד אברהם מוליד, וכן שרה חלפו לה היו"ד בה"א,
10 וקאי על הנפש אשר עשו בחרן, וענין הה"א ביארו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

24 אַבְל בְּהַעֲדָר הַרְגִּילוֹת, הִנֵּה בְּהַתְחַלַּת הַהִתְבּוֹנְנוֹת
25 הָרִי הוּא תּוֹפֵס רַק בְּזִהְרִירִית⁵¹ הָעֵנָן, לֹא בְּהֵעֵנָן עֲצָמוֹ,
26 וּמִמִּילָא אֵין לוֹ עֲדִיין חַיּוֹת בְּזָה.

27 וְגַם נוֹדַע, דְּעֵנָן הַהִתְבּוֹנְנוֹת, הֵגֵם שְׁהִיא הַשְׁגָּה
28 שְׂכֵלִית, הָרִי אֵינָה כְּמוֹ הַלִּימוֹד בְּאִיזָה עֵנָן שְׁהַתְעַסְקוֹת
29 הִיא בְּהַשְׂכֵּלִי לְבַד, אַבְל בְּהִתְבּוֹנְנוֹת הָרִי צָרִיךְ לְהִיּוֹת
30 הַהֲרָגֵשׁ שְׁהַתְעַסְקוֹת שְׁלוֹ הוּא בְּעֵנָן אֱלֹקִי, וְכְמוֹ
31 שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל פֶּרֶק א'.

32 וְזֶה גַם כֵּן תְּלוּי בְּרִגְלוֹת, שְׁהַמּוֹרְגָלִים וְשׁוֹקְדִים
33 בְּעִבּוּדָה, נִקְנָה זֹאת בְּנִפְשָׁם, שְׁעַם הַשְׁתַּדְּלוּתִים הָעֲצוּמָה
34 בִּידִיעַת וְהַשְׁגַּת עוֹמֵק הָעֵנָן, יֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן הַרְגָּשָׁה זֹו
35 שֶׁכָּל הַהִתְעַמְקוֹת הִיא בְּעֵנָן אֱלֹקִי, שְׁזֶה נוֹתֵן חַיּוֹת רַב
36 בְּהִתְבּוֹנְנוֹת; וּבְמַתְחִילִים בְּעִבּוּדָה, לֹא יֵשׁ עֲדִיין הַקֵּנָן
37 הִנֵּה בְּנִפְשָׁם, שֶׁכָּל זֶה מִמַּעַט אֵת הַחַיּוֹת בְּהַתְחַלַּת
38 הַהִתְבּוֹנְנוֹת.

39 אַבְל בְּאֲשֶׁר יֵשִׁים הָאָדָם אֶל לְבוֹ שֶׁכָּל יִרְדָּתוֹ בְּעוֹלָם
40 הוּא בְּכִיד לְעַבּוֹד אֵת ה' לְמַטָּה בְּגוֹף וְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית,
41 וְהֵינּוּ לְבָרֵר וְלִזְכֹּר אֵת הַמַּדּוּת טַבְעִיִּים שְׁלוֹ, וּבְהַעֲדָר
42 הָעִבּוּדָה - מֵהוּ עֵנָנוּ בְּעוֹלָם? וְהִכִּי בְּשִׁבִּיל זֶה נִבְרָא -
43 לְהִיּוֹת כְּמוֹ הַבְּעִלִּי חַיִּים לְעַסוֹק בְּאִכִּילָה וְשִׁתְיָה! וְכֵן
44 בְּכָלל - לְעַסוֹק בְּעֵנֵי הָעוֹלָם שֶׁהוּא לְמַטָּה בְּמַדְרִיגָה
45 מִמֶּנּוּ?

1 וְסִיבַת הַקְּרִירוֹת בְּהַתְחַלַּת הַהִתְבּוֹנְנוֹת, הָעֵיקָר הוּא
2 מִפְּנֵי שֶׁתְּכַבֵּד עָלָיו עֵנָן הָעִבּוּדָה, שְׁאִינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל
3 עָלָיו עוֹל הָעִבּוּדָה בִּיגִיעָה מִמֶּשׁ בְּמוֹחַ וְלֵב. וּבִפְרָט מִי
4 שְׁהוֹרְגַל בְּמִקְצֵת ב"לָחֶם הַקֵּל⁵⁰, בְּהַתְפַּעְלוֹת הַדְּמִיּוּנִי
5 מִהַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּבַחֲנֵת פְּלָלוֹת, כְּבִד עָלָיו בְּיוֹתֵר עוֹל
6 הָעִבּוּדָה. וְזֹאת הִיא הַסִּיבָה הָעֲקָרִיית שֶׁכָּאֲשֶׁר מֵתַחִיל
7 לְהִתְבּוֹנֵן, שְׁזֶהוּ הַתְחַלַּת הָעִבּוּדָה הָאֲמִיתִית, מֵתַקָּרַר
8 מֵאֵד, מִפְּנֵי שֶׁהִדְבֵּר כְּבִד עָלָיו.

9 (וְגַם מִי שֵׁישׁ לוֹ הַתְעוֹרְרוֹת פְּלָלִי לְתַפְלָה עַל יְדֵי לִימוֹד
10 הַדָּא"ח קוֹדֵם הַתְפָּלָה כנ"ל, הִנֵּה אִם הָעִבּוּדָה בְּעֵצֶם אֵינָה
11 כְּבִידָה עָלָיו, וְאִדְרָבָא חֲפֹן הוּא לְעַבּוֹד עֲבוּדָתוֹ - לֹא יִתְקַרַּר
12 כָּלל. וְהַהִתְעוֹרְרוֹת הַפְּלָלִי הַנִּלְ מִסִּיעַ לוֹ הַרְבֵּה בְּעִבּוּדָתוֹ
13 לְהַרְגִּישׁ אֵת הָעֵנָן אֱלֹקִי הַיָּטֵב, וְלְהַתְעוֹרֵר בְּאֵמָת, וְלְהַתְקַרֵּב
14 בְּאֵמָת כו'. אַבְל כְּאֲשֶׁר הָעִבּוּדָה בְּעֵצֶם כְּבִידָה עָלָיו, הִנֵּה
15 בְּהַתְחַלַּת הָעִבּוּדָה הָאֲמִיתִית יִתְקַרַּר גַּם מִהַהִתְעוֹרְרוֹת
16 הַקּוֹדֵמֹת)

17 וְגַם סִיבָה לָזֶה - הָעֲדָר הַרְגִּילוֹת. דְּמִי שְׁמוֹרְגַל
18 בְּהִתְבּוֹנְנוֹת יוֹדֵעַ אֵיךְ לְתַפּוֹס עֵנָן אֱלֹקִי. וְהֵינּוּ שְׁמִיד
19 מִיָּעַ אֶל הָעֵנָן עֲצָמוֹ, וְנִכְנָס תִּיכָף בְּהַשְׁגַּת הָעֵנָן,
20 וּמֵתַחִיל אֲצִלוֹ מִיד חַיּוֹת הַהַשְׁגָּה.

21 (וְלֹא חַיּוֹת הָעֵנָן שְׁמִישׁ, שְׁזֶה אִי אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת, וְאֵין צָרִיךְ
22 לְחַיּוֹת בְּהַתְחַלַּת הַהִתְבּוֹנְנוֹת (כִּי יִהְיֶה מוֹטָעָה בְּהַתְפַּעְלוֹת
23 מִפְּלָלוֹת הָעֵנָן לְבַד) עַד שִׁתְּבוּנוֹ וְיִשִּׁיג הָעֵנָן הַיָּטֵב)

51. ראה רש"י יחזקאל כא, טו: "הִנֵּה לָהּ בִּרְקָ" - לְחַיּוֹת לָהּ בִּרְקָ, וְהִרְרִית.
פְּלִנְדוּר"ש בְּלַעֲז"ו וּבִרְקִים.

50. לשון חז"ל בכמה מקומות. ראה ספרי דברים פסוקא א. איכה רבתי פרשה
ג, מ ועל פסוק ג, לזו. ועוד. וראה תורת שלום ספר השיחות עמוד 78.

19 שְׁנִשְׁתַּנָּה יִצְרֵת גּוֹף הָאָדָם כו" 54.
20 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ וָאָדָם עָלֶיהָ
21 בְּרֵאתִי" 55, דָּוָה שֶׁ"אֲנֹכִי – מִי שֶׁאֲנֹכִי – עֲשִׂיתִי אֶרֶץ", הוּא
22 בְּשִׁבִּיל הָאָדָם, וְהוּא אָדָם עָלֶיהָ בְּרֵאתִי" בְּגִימְטְרִיא
23 תְּרִי"ג 56 – לְקִיָּים תְּרִי"ג מִצּוֹת, לְתַקֵּן בָּהֶם וְעַל יָדָם אֶת
24 הָעוֹלָם כו'.

25 וּכְאֲשֶׁר יֵשִׁים אֵל לְבוֹ אֶת כָּל הַנֶּ"ל, יִקְבֹּל עָלָיו
26 הָעֲבוּדָה, וְלֹא תִכְבַּד עָלָיו הַדָּבָר כָּלֵל, וְאִזּוּ לֹא יִרְגִישׁ
27 שׁוֹם קְרִירוֹת חֹס וְשָׁלוֹם, אֲדָרְבָּא, יִהְיֶה לוֹ חִיוֹת
28 בְּהָעֲבוּדָה, וְיִתְגַּבֵּר לְהִתְבּוֹנֵן בְּהִתְבּוֹנְנוֹת אֲמִיתִית, וְגַם
29 הַרְגִּילוֹת וְהַשְׁקִידָה בְּהָעֲבוּדָה יִסְיֵעַ לוֹ בְּנִ"ל.
30 וְהָעוֹלָה עַל כּוֹלָנָהּ, הוּא הַסִּיוֹעַ מִלְּמַעְלָה לְזוֹה שֶׁחָפֵץ
31 בְּעֲבוּדָה אֲמִיתִית, וּכְמֵאֲמַר "הֵבֵא לְטַהַר מַסִּיעֵין לוֹ" 57
32 בְּכָל פְּרִטֵי הָעֲבוּדָה, הֵן בְּהִתְבּוֹנְנוֹת שֶׁתִּהְיֶה בְּטוֹב,
33 וְשִׁירֵגֶשׁ הָעֵנִין בְּנִפְשׁוֹ, וְשִׁיתְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ; וְהֵן בְּהִתְגַּבְּרוֹת
34 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית כו' (וּבְקוֹנְטֵרַס הַתַּפְּלָה
35 נִתְבָּאֵר בְּמָה עֵינֵי הַכְּנוֹת בְּכַדִּי שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוּדָה אֲמִיתִית
36 כְּדָבָעִי לְמִיָּהוּ).

1 (וְכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַחוֹקִיִּים 52 שֶׁכָּל דָּבָר נִבְרָא בְּשִׁבִּיל אֵיזֶה
2 תִּכְלִית, דִּהְיִינוּ לְהַגִּיעַ לְמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ. וְתִכְלִית
3 הַדּוּמָם הוּא בְּשִׁבִּיל הַצּוּמָח, וְתִכְלִית הַצּוּמָח לְכָלֹל
4 בְּמִדְרִיגַת הַחַי, וְתִכְלִית הַחַי לְכָלֹל בְּמִדְרִיגַת הַמְּדַבֵּר,
5 וְתִכְלִית הַמְּדַבֵּר הוּא לְהַגִּיעַ לְמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִהָעוֹלָם
6 כו').

7 וּבְהָעֵדֶר הָעֲבוּדָה, הָרִי הוּא נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי תַאֲוֹת הַיָּצֵר
8 הָרֵעַ, שֶׁ"יִּכּוֹל גַּם כֵּן לְהִתְאֲוֹת לְדָבָרִים הָאֲסוּרִים כו'",
9 שֶׁ"בְּזֶה הוּא גְרוּעַ כו' גַּם מִבְּעַלֵּי חַיִּים הַטְּמָאִים כו'" –
10 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִפֵּר שֶׁל בִּינוּנִים פָּרָק כ"ט. וְגַם מִלּוֹי
11 תַאֲוֹתָיו בְּתַאֲוֹת הַיָּתֵר הָרִי זֶה חָטָא וְעוֹן, שֶׁהָרִי צָרִיךְ
12 לְהִיּוֹת "קָדָשׁ עֲצֻמָּה בְּמוֹתֵר לָךְ" 53, שֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה
13 דְּאוּרִייתָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִפֵּר שֶׁל בִּינוּנִים סוֹף פָּרָק כ"ז
14 וְסוֹף פָּרָק ל'.

15 וּלְבַד זֹאת – הָרִי אֵינוֹ מִשְׁלִים הַכּוֹוֹנָה שֶׁבְּשִׁבִּיל זֶה
16 נִבְרָא. דְּאֲמִיתִית כּוֹוֹנֵת יְרִידָתוֹ וּבְרִיאָתוֹ לְמַטָּה הוּא בְּכַדִּי
17 לְהַעֲלוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית וְכָל עֵינֵי הָעוֹלָם. וּכְמוֹ
18 שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּ'תוֹרָה אוֹר' דְּבוּרֵי-הַמִּתְחִיל "לְהַבִּין הַטַּעַם

ו.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרַנָּא וּרְבִנָּא יוֹסֵף יִצְחָק – אַדְמו"ר מוֹהֲרֵי"צ

סֵפֶר הַמֵּאמָרִים – תַּרְפ"ט

שְׁאֵלוֹת: א' מִהוּ אוֹמְרוֹ מִה שֶׁגִּזְרַת. ב' מִדּוּעַ דְּרָשׁוּ שְׁמַחְתִּי וְשִׁמְחוֹתִי אַחֲרֵים, מִהֶפְסוֹק
אֲשֶׁר צוּיִתִּנִּי. ג' מִהוּ הַפֵּלָא בְּמָה שְׁעוֹשֵׂי מִצְוָה מִהֶפְכִּין הַקִּלְלָה לְבִרְכָּה

8 בְּמִשְׁנָה 5 (וּבְסִפְרִי 6 (שֶׁהִבִּיא בְּרִש"י) אוֹמֵר "עֲשִׂינוּ מִה
9 שֶׁגִּזְרַת" כו'. וְעוֹד צָרִיךְ לְהַבִּין, דְּעַל הַכְּתוּבָא "אֲשֶׁר
10 צוּיִתִּנִּי" אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו'ל' "שְׁמַחְתִּי וְשִׁמְחוֹתִי אַחֲרֵים",
11 וְהֵינּוּ דְּמָה שֶׁנֶּתֵּן לְאַחֲרֵים הוּא בְּעֵין יָפָה. וְהִנֵּה הוֹכָאֵת
12 הַבְּפּוּרִים הוּא דָּבָר שֶׁמִּקְחָ שָׂבָא בְּטוֹב לְכַב, וּכְמוֹ
13 שֶׁכָּתוּב 8 "בְּרָנָה יִקְצוּרוֹ". וְכֵן לְקִיטַת הַפָּרָס הוּא
14 בְּשִׁמְחוֹה, שְׁרוּאָה בְּרִפְתַּת הֶנֶךְ בְּמוֹחַשׁ, וּבְדָרְךְ מִמִּילָא הָרִי

1 "הַשְׁקִיפָה 1 מִמַּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ
2 אֶת יִשְׂרָאֵל" 2, וּפִרְשׁ רִש"י ו'ל': "עֲשִׂינוּ
3 מִה שֶׁגִּזְרַת עָלֵינוּ, עֲשֵׂה אִתָּה מִה שֶׁעָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת,
4 שֶׁאֲמַרְתָּ 3 אִם בִּחְקָתִי תִּלְכוּ וְנִתְתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם".
5 וְצָרִיךְ לְהַבִּין מִהוּ אָמְרוּ "עֲשִׂינוּ מִה שֶׁגִּזְרַת עָלֵינוּ",
6 לְשׁוֹן גִּזְרָה, וְלֹא אָמְרוּ בְּלִשׁוֹן הַמִּקְרָא "מִה שֶׁצִּוִּיתֵנוּ",
7 דֶּהֱלֵא בְּכָתוּב 4 אָמֹר "עֲשִׂיתִי כָּל אֲשֶׁר צוּיִתִּנִּי", וְלָמָּה

(3) רִישׁ פֶּרֶשׁת בְּחוֹקוֹת.

(4) תְּבֹאָה שֶׁ, יֵד.

(5) מַעֲשֵׂר שְׁנֵי פָּרָק הַמִּשְׁנָה יג.

(6) עַל הַפֶּסוֹק.

(7) מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁם מִשְׁנָה יב. סִפְרֵי וּפִירוּשׁ רִש"י תְּבֹאָה שֶׁם יד

(וּבְמִקְוֹמוֹת אֵלּוּ: שְׁמַחְתִּי וְשִׁמְחוֹתִי כו').

(8) תְּהִלִּים קכז, ה.

(*) נִדְפַס בְּסִפֵּר הַמֵּאמָרִים תַּרְפ"ט ע' 952 וְאֵילֶךְ. (וְכֵן בְּסִפֵּר
הַמֵּאמָרִים ה'תש"י ע' 272 וְאֵילֶךְ [קוֹנְטֵרַס ח"י אֵלּוּל תש"י]).
הַהֲעֵרוֹת הַמְּסוּמָנוֹת בְּצִיטוֹט לְשׁוֹן הַמֵּאמָר הֵם מִכ"ק אַדְמו"ר.
מִרְאֵי הַמִּקְוֹמוֹת הַמְּסוּפְּרִים הֵם מִהֶמו"ל דְּסִפֵּר הַמֵּאמָרִים תַּרְפ"ט.

(1) מֵאֲמַר זֶה הוּא הָרֵאשׁוֹן שֶׁאֲמַר כ"ק אַדְמו"ר מוֹהֲרֵי"צ נ"ע
בְּבוֹאוֹ לְאַרְצוֹת הַבְּרִית בְּפֶעַם הָרֵאשׁוֹנָה. עוֹד פֶּרֶטִים בְּנוֹגַע
לְאַמִּירָה וּמִקְוֹרוֹת שֶׁל מֵאֲמַר זֶה רֵאָה סִפֵּר הַמֵּאמָרִים תַּרְפ"ט שֶׁם.
(2) תְּבֹאָה כו, טו.

12 להבין מהו הפלא הזה שמתפלא ר' הונא בר ר' אבא,
13 שהרי עושי מצוה הוא שעושים רצונו של מקום, וכאשר
14 עושים רצונו של מקום אז ממשיכים ברכה העלייה,
15 דרך היא המדה, דכאשר האדם עושה מצוה ומקיים
16 רצונו יתברך הנה בכת מצוה זו הוא ביכולתו להפך
17 מקללה לברכה. אף הענין הוא, דהנה איתא בעקרים
18 מאמר ד פ'ק לו, דלפי שורת הדין הרי השכר של
19 המצות ושכר העבודה הנה צריך להיות שכר ומני ושכר
20 גבולי, וטעם הדבר הוא לפי שעבודת האדם היא גבולי,
21 ומאחר שעבודת האדם גבולי, לזאת הנה גם השכר
22 צריך להיות גבולי ומני.

1 הנתינה בעין יפה. וצריך להבין למה ענין זה דנתינה
2 בעין יפה דרשו מהכתוב "אשר צויתני". והנה
3 בירושלמי (מעשר שני פ'ק ה הלכה ה) איתא, "אמר ר'
4 הונא בר ר' אבא, בא וראה כמה גדול כחן של עושי
5 מצוה, שכל השקפה ארוכה וזה בלשון ברכה, ולא עוד
6 אלא שכתוב בו היום הזה". והינו דר' הונא בר ר' אבא
7 מתפלא על גדל הכח של עושי מצוה, דבכל מקום הנה
8 השקפה היא ארוכה, וכמו שכתוב⁹ "וישקף ה' אל
9 מחנה מצרים", וכאן נאמר השקפה בלשון ברכה, ולא
10 עוד אלא שכתוב בו "היום הזה", דגם עכשו פאשר
11 אדם עושה מצוה, בכחו להחליף מקללה לברכה. וצריך

23 במצוות יש הגבלת זמן ומקום ואופן עשייתן. כל אחד מישראל מאמין בה' באמונה
24 פשוטה ונקודת היהדות תמימה תמיד, ולכן יהודי אינו יכול ואינו רוצה להיפרד מאלקות

25 דאמונה, וכמאמר "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא
26 כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם
27 לא נמצאו אלא מאמתת המצאו... וידיעת דבר זה הוא
28 מצות עשה, כמו שכתוב¹³ אנכי ה' אלוקיך", והיא
29 מצות חובת המוח והשכל, והינו הגם דכל אחד ואחד
30 מישאל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולכבו
31 תמים עם ה', א איד איז די הארץ זיינע פארבונדען
32 מיט ג-ט, ווי מיר זעהן, דגם פאשר אחד הוא חס
33 ושלום אינו מקיים מצות עשה או שעובר חס ושלום על
34 לא תעשה, הנה עצם נקדת לכבו שהיא נקדת היהדות
35 היא תמימה, די פינטעל הארץ איז שטארק און גאנץ,
36 וזה מה שעובר עברה הוא לפי שהרוח שטות מכסה
37 על האמת¹⁴, וכמו על דרך משל חולה שאסור לו לאכל
38 איזה מאכל, והוא אינו יכול להתאפק שלא לאכל, הוא
39 מצד קלות הדעת, וכן הוא בזה, שמפני הרוח שטות
40 שמכסה על האמת עושה את הדבר אסור, אבל לכבו
41 תמים עם ה', ויילע א איד נייט ער קאן און נייט ער
42 וייל זיין א נפרד פון אלקות¹⁵, והוא מצד האמונה
43 פשוטה שמאמין בה'.

25 (ב) ובאור הענין הוא, דהנה המצות הם מגבלים בזמן
26 ומקום, וכמו מצות תפלין הרי הם מגבלים
27 בזמן, דמצותן הוא דקא ביום ולא בלילה¹⁰, וכן מצות
28 ציצית הרי עקר מצותן הוא ביום, דכסות לילה פטורה
29 מן הציצית, וכן המועדים מגבלים בזמן, וכמו שכת
30 ויום טוב פסח סכות ושופר כלם בזמן מגבל, דהזמן
31 הוא כפי קביעת העתים בכל מדינה ומדינה כמו שהם
32 מתחלקים בחלקי פדור הארץ, אשר בכל מקום ומקום
33 הוא כפי זמנו דקא¹¹, ואם הקדים או אחר (לכד הזמנים
34 שמוספים על פי תורה מחל על הקדש, או מקדש לחל)
35 אינו פמחותו, וכן המצות הם מגבלים במקום, וכמו
36 מצות התלויות בארץ, ומצות התלויות בבתים, וכל
37 המצות הרי הם מגבלים בעשיתן, הינו בשעורם, וכמו
38 תפלין שצריכים להיות לא פחות מאצבעים על
39 אצבעים, וכן שעור מקנה אמה על אמה ברום שלש
40 אמות¹², וכן כל המצות מגבלים בשעורם, נמצא
41 דהמצות מגבלים בזמן ומקום ואפן עשיתן, ואפלו
42 המצות דחובת המוח וחובת הלכות הרי הם גם כן
43 מגבלים, דהנה מצות המוח היא המצות עשה הראשונה

(12) עירובין ד, ב. שם יד, ריש עמוד ב. טור ושלחן ערוך
יורה דעה סימן רא סעיף א.
(13) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.
(14) ראה גם ספר המאמרים תרפ"ט ע' 251. ושם נסמן.
(15) ראה גם ספר המאמרים הנ"ל ע' 116, ובהנסמן שם
בהערה 42.

(9) בשלח יד, כד.
(10) מנחות לו, ב.
(11) ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן אורח חיים מהדורא
תנינא פרק א סעיף ח. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו עמוד
סג ואילך. תורת חיים בשלח שטט, ב ואילך, אור התורה נ"ך חלק
ג סוף עמוד א'קסו ואילך.

חובת המוח – להביא אמונה זו בהשגה. גם מצוות אהבה ויראה מוגבלות בזמן. התפלה
- עת רצון וסולם התקשרות לאו"ס, ע"י הדרגות שעולה בתפלה. ובהקדמת הכנעה
ושפלות לפני התפלה וחשבון נפש בק"ש שעל המטה

ראשונה הוא פסוקי דזמרה, אחר ההתבוננות כללי
ד"הודו לה' קראו בשמו" בבחינת הודאה בכלל, הנה
אחר כך באמרו "ברוך ש"מור ויהי העולם", דבאמירה
אחת נבראו כל העולמות, ואחר כך באמירתו פסוקי
התפלה בהתחיות כל הנבראים, ומשמיע לאזניו מה
שהוא מוציא מפיו, והולך משליכה לשליכה לברכות
קריאת שמע וקריאת שמע שמתעורר בהתעוררות
אמתי בדבקות נפשו באמרו "שמע ישראל כו' ה' ה'
אחד", ובכדי שתהיה עבודת התפלה כדבצי הוא על
ידי הקדמת התפלה, ובמאמר "אין עומדין להתפלל
אלא מתוך כבוד ראש", ופרש רש"י²⁰ הכנעה ושפלות,
שהוא הקדמה כללית אל התפלה. והתחלת הקדמת
והכנת התפלה הוא מקריאת שמע שעל המטה, והינו
שעושה חשבון בנפשו²¹ מפל אשר עבר עליו במשך
היום, כי בתוהו ילך ויבהל יכלה ימיו ושנותיו,
והחשבון הוא אדעתא דנפשיה, ומעמיק דעתו בזה,
הנה אז הרי נשבר לבו בקרבו, ובמילא יעשה אצלו
החלט והסכם לשנות דרכיו לטוב, ואז הנה בקומו
משנתו הנה המחשבה הראשונה הוא לקבל על מלכותו
יתברך, דקבלת על מלכות שמים הוא יסוד העבודה,
ואז הנה תפלתו תהיה כדבצי.

ג) וזהו חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה
והשגה, וזהו "לידע שיש שם מצוי ראשון",
ער זאל דאס וויסעני בהשגה והכנה דוקא, וכמו
שכתוב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם",
ובתיב "ידעת היום והשבת אל לביך" כו', שיהיה
דעת והשגה, וכן הוא בחובת הלכבות, שהוא ענין
האהבה והקריאה, ובמאמר "האל הנכבד והנורא הנה,
מצנה לאהבו ולירא ממנו, שנאמר¹⁶ ואהבת את ה'
אלקיך, ונאמר¹⁷ את ה' אלקיך תירא", והינו דאהבה
ויראה הם מצוות דחובת הלכבות, והם מצוות עשה
דכל ישראל מחיבים בקיומם, הנה גם מצוות אלו
דחובת הלכבות הרי הם גם כן מגבלים¹⁸, לכד זאת
שהם גם כן מגבלים בזמן, שהרי אין צריך להיות תמיד
באהבה הינו בהתגלות האהבה, ויש על זה זמנים
מחידים כמו זמן התפלה, דכאשר התפלה היא כדבצי
הנה אז הוא עת רצון, דהנה התקשרות האדם באלקות
הוא בתפלה, דתפלה הוא סלם להתקשרות באור אין
סוף ברוך הוא, וכמו שכתוב¹⁹ "והנה סלם מצב ארצה
וראשו מגיע השמימה", וכשם דבסלם הרי על ידי
השליבות עולה מלמטה למעלה, הנה כמו כן על ידי
השליבות דתפלה הוא עולה בהתקשרותו, דשליכה

כשמתפלל בדרגת ואני – הכנעה ושפלות, פועל שהזמן יהיה עת רצון ותפלתו מתקבלת.
אהבת בכל לבבך – שכל לבבו מלא מאהבת ה'. בכל נפשך – שהאהבה מתפשטת בכל
כחות הנפש

"ואני תפלה", דכאשר שובר לבו ומתפלל לה'
בתחנונים ובלב נשבר ונדכה, וכמו שכתוב²⁴ "ולפני
ה' ישפך שיחו", ובתיב²⁵ "אשפך לפני שיחי, צרתי
לפני אגיד", ער גיטט אויס זיין הארץ פאר דעם
אויבערשטען, הנה אז תפלתו מתקבלת, ו"לך ה' ה'
במאמר "אליו ולא למדותיו", וזהו "ואני תפלתי",

ד) וזהו דכתיב²² "ואני תפלתי לך ה' עת רצון" כו',
דכאשר תפלתו הוא בבחינת "אני", דהנה יש
"אני" ויש בחינת "אנכי", והתפרש ביניהם הוא,
ד"אנכי" מורה על בחינת הרומו, וכמו שכתוב
"אנכי הרואה", ו"אני" מורה על ההכנעה ושפלות,
והתפלה צריכה להיות בבחינת "אני", וכמו שכתוב²³

(22) תהלים סט, יד.

(23) תהלים קט, ד. וראה זוהר חלק ג מט, ב. פרי עץ חיים
שער התפילה בהקדמה, אור התורה (יהל אור) לתהלים עמוד
רמט"ד. ספר המאמרים תרח"ץ ע' רלו. ובכמה מקומות.
(24) תהלים קב, א. וראה פרי עץ חיים שם. ספר המאמרים
תרח"ץ ע' 222. ובכמה מקומות.
(25) תהלים קמב, ג.

(16) ואתחנן ו, ה.

(17) ואתחנן שם, יג. עקב י, כ.

(18) ראה גם ספר המאמרים תרח"ץ ע' 215, 282. ושם נסמן.

(19) ויצא כח, יב. ראה זוהר חלק א רסו, ב. חלק ג שו, ב.

תקוני זוהר תיקון מה (פג, א).

(20) ראה ספר המאמרים תרפ"ט ע' 85 הערה 45.

(21) ראה זוהר חלק ג קעז, א, מאמרי אדמו"ר הזקן תק"ע

הוספות ע' ט. אור התורה ואתחנן ע' קסט.

13 "בְּכַל לְבָבְךָ", הִינּוּ דָּכַל לְכַבּוֹ מְלֵא מֵאַהֲבַת הָנוֹי, וְכָל
14 כְּמֵה שֶׁהֵלֵב מְכִיל הוּא מְמֵלֵא מֵאַהֲבַת הָנוֹי, אוֹיֵף
15 וּויִפְיֵעַל זֵינן הָרָץ פֶּאָרְמֵאגֵט אִיז דָּאס אֶלְץ פּוֹל מִיט
16 אַהֲבַת הָנוֹי, וְהָגַם שֶׁזְּהוּ מְדַרְגָּה גְבוּהָ דָּכַל לְכַבּוֹ וְהִיָּה
17 מְלֵא מֵאַהֲבַת הָנוֹי, מְכַל מְקוֹם הִנֵּה יֵשׁ עוֹד מְדַרְגָּה
18 נְעֻלִית מְזָה וְהִיא הַמְדַרְגָּה הַשְּׁנִיָּה, הָאֲהֻבָּה ד"בְּכַל
19 נִפְשָׁךְ", שֶׁהִיא הַגְּדֻלַּת הָאֲהֻבָּה שֶׁמִּתְפַּשֵּׁטת בְּכָל כַּחוֹת
20 הַנִּפְשָׁךְ גַּם שְׂאִינִים פְּלִים אֶל הָאֲהֻבָּה, דִּהֵלֵב הִיא כְּלִי אֶל
21 אֲהֻבָּה, כִּי מִשְׁכָּן הַמְדוּת הוּא בָּלֵב, אֲכָל שְׂאִירֵי אֲכָרִים
22 וְהַכַּחוֹת אֵינִים פְּלִים אֶל אֲהֻבָּה, וְהַגְּדֻלַּת הָאֲהֻבָּה הוּא
23 שֶׁהָאֲהֻבָּה מִתְפַּשֵּׁטת גַּם בְּשְׂאִירֵי כַּחוֹת וְאֲכָרִים שְׂאִינִים
24 פְּלִים לְאֲהֻבָּה, דְּגַם שֶׁם מִתְפַּשֵּׁטת הָאֲהֻבָּה שֶׁבְּלִבּוֹ.

1 דְּכֹאֲשֶׁר תִּפְלְתִי הִיא בִּבְחִינַת "אֲנִי", שֶׁהוּא נִשְׁכָּר וְנִדְּכָה
2 וּמִתְפַּלֵּל בְּתַחֲנוּגִים וּבוֹכָה בְּמַר נִפְשׁוֹ וּתְפִלָּתוֹ הוּא "לֵךְ
3 הָנוֹי", אֲלִיוֹ יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה, הִנֵּה הוּא פּוֹעֵל בְּזֶה שֶׁהֵעֵת
4 וְהַזְמַן הֵהוּא הוּא עַת רְצוֹן, שֶׁמִּמְלֵאִים בְּקִשּׁוֹתָיו. וְתִפְלָה
5 כְּזוֹ הָרִי רְשוּמוֹ נִכָּר בְּעֶשְׂרֵת הַמַּצּוֹת וּבִקְבִיעוֹת עֲתִים
6 לַתּוֹרָה, אִם כֵּן הָרִי הָאֲהֻבָּה וְיִרְאָה הֵם גַּם כֵּן מְגַבְלִים
7 בְּזִמְנָן, וְלִכְדּוֹ זֹאת שֶׁהֵם מְגַבְלִים בְּזִמְנָן הָרִי הֵם מְגַבְלִים
8 בְּעֶצֶם מֵהוּתָם, וְיִכְמוּ מִדַּת הָאֲהֻבָּה הִנֵּה בְּאִיזָה אֶפֶן
9 שֶׁתִּהְיֶה הָרִי הִיא מְגַבְלַת בְּעֶצֶם מֵהוּתָהּ, דִּהִנֵּה כְּתִיב
10 "וְאֲהֻבָּתָ אֶת הָנוֹי" אֶלְקִיד בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשָׁךְ וּבְכָל
11 מְאֹדְךָ, דְּכֹאֲהֲבַת הָנוֹי הָרִי יֵשׁ בְּזֶה שְׁלֹשׁ מְדַרְגּוֹת
12 כְּלִילוֹת שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אֶפְנִים שׁוּנִים, הַמְדַרְגָּה הָאֲחֻת הִיא

25 אהבת בכל נפשך גדולה מבכל לבבך, כי היא מתפשטת בכל הכחות והחושים. אהבת
26 בכל מאדך – בלי-גבול, יציאה מגדר הכחות והחושים. אבל בעצם גם היא מוגבלת, כי
27 האדם מוגבל. אלא שאצלו היא אהבה בלי-גבול, בכל מאדך

45 [=בספר התניא] כִּי הַמְקִימֵן בְּאַמַּת הוּא הָאוֹהֵב אֶת שֵׁם
46 הָנוֹי וְחִפְץ לְדַבְּקָה בּוֹ כִּי, וּמְכַל מְקוֹם הִנֵּה גַם הָאֲהֻבָּה
47 ד"בְּכָל נִפְשָׁךְ" הוּא גַם כֵּן רַק מֵה שֶׁהַכַּחוֹת יְכוּלִים לְסַבֵּל
48 וְלִקְבֹּל. וְיֵשׁ אֲהֻבָּה גְדוּלָּה מְזוֹ, וְהִיא הַמְדַרְגָּה הַשְּׁלִישִׁית,
49 הָאֲהֻבָּה ד"בְּכָל מְאֹדְךָ", שֶׁהִיא כְּלִי גְבוּל, דִּהֵאֲהֻבָּה
50 ש"בְּכָל נִפְשָׁךְ" הִיא שֶׁהָאֲהֻבָּה מִתְפַּשֵּׁטת בְּכָל הַכַּחוֹת
51 וְהַחוּשִׁים, וְהָאֲהֻבָּה ד"בְּכָל מְאֹדְךָ" הוּא הַיְצִיָּא מְגֹדֵר
52 הַכַּחוֹת וְהַחוּשִׁים. אֲמִנִים הִנֵּה גַם הָאֲהֻבָּה ד"בְּכָל מְאֹדְךָ"
53 שֶׁהִיא כְּלִי גְבוּל הָרִי הִיא גַם כֵּן בִּבְחִינַת הַגְּבֻלָּה, מִשּׁוּם
54 דְּכִלְלוֹת הָאָדָם הוּא מְגַבֵּל, וְגַם הַכְּלִי גְבוּל שְׁלֹו הוּא
55 בִּבְחִינַת הַגְּבֻלָּה, וְהִרְאִיָּה שְׂאִינֵי שׁוּה בְּכָל אָדָם, דְּמֵה
56 שְׁבִזָּה הוּא בִּבְחִינַת כְּלִי גְבוּל הָרִי זֶה בִּבְחִינַת גְבוּל
57 בְּאַחֵר שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ, דְּזֵהוּ שְׁכֵתוֹב "בְּכָל מְאֹדְךָ", וְלֹא
58 נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹד" רַק "בְּכָל מְאֹדְךָ", הִינּוּ מְאֹד שְׁלֵף²⁶,
59 שְׂאֲצִלוֹ הוּא כְּלִי גְבוּל, מְאַחֵר שְׁבִאחֵר הוּא בִּבְחִינַת גְבוּל
60 הָרִי אֵין זֶה בִּבְחִינַת כְּלִי גְבוּל בְּעֶצֶם, כִּי אִם בְּעֶצֶם הוּא
61 בִּבְחִינַת גְבוּל, רַק שְׂאֲצִלוֹ הוּא בִּבְחִינַת כְּלִי גְבוּל.

28 ה) וְיִוִּבֵן זֶה עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, שְׁנֵי אוֹהֲבִים נֶאֱמָנִים, הָרִי
29 כֹּל אֶחָד מֵהֶם הִנֵּה לְכַבּוֹ מְלֵא מֵאַהֲבַתוֹ
30 לְחֻבְרוֹ, וְהִינּוּ דָּכַל לְכַבּוֹ מְלֵא מֵאַהֲבַת חֻבְרוֹ, וּמְכַל מְקוֹם
31 הוּא רַק בָּלֵב, שֶׁהִיא כְּלִי אֶל הָאֲהֻבָּה בְּלִבְדּוֹ. וְיֵשׁ אֲהֻבָּה
32 גְדוּלָּה מְזוֹ, שֶׁהָאֲהֻבָּה מִתְפַּשֵּׁטת אוֹיֵף אֵין דִּי כַּחוֹת פּוֹנִי
33 שְׁכָל רְאִיָּה וְדַבּוּר וּפְעֵל וְהַדּוּמָּה, שֶׁהֵם בְּעֶצֶם אֵינִים
34 פְּלִים אֶל הָאֲהֻבָּה, אֲכָל מְגֹדֵל הָאֲהֻבָּה מִתְפַּשֵּׁטת גַּם שֵׁם,
35 וְיִכְמוּ שְׂאִינֵי רוּאִים בְּמִוֶּחֶשׁ דְּכֹאֲשֶׁר אֲהֻבָּתוֹ לְחֻבְרוֹ הִיא
36 גְדוּלָּה בְּמֹאד אִזּוֹ מִשְׁפִּיל בְּשִׁכְלוֹ בְּטוֹבַת חֻבְרוֹ, וְדַבּוּר
37 עֲמֹו הוּא בְּעֶנְג, וְגַם כֹּל טָרְחָה גְדוּלָּה בְּשִׁכְלִי חֻבְרוֹ הוּא
38 נֶקֶל לוֹ וְעוֹשֶׂה זֹאת בְּשִׁמְחָה רַבָּה, וְהוּא לְפִי שֶׁהָאֲהֻבָּה
39 מִתְפַּשֵּׁטת בְּכָל הַכַּחוֹת וְהַחוּשִׁים, דְּאֲהֻבָּה זֶו הִיא גְדוּלָּה
40 יוֹתֵר מִמֶּנּוּ שֶׁהָאֲהֻבָּה הִיא רַק בְּלִבְדּוֹ בְּלִבְדּוֹ, וְיִכְמוּ כֵּן
41 הוּא בְּעִבּוּדָה, שֶׁהָאֲהֻבָּה ד"בְּכָל נִפְשָׁךְ" הוּא כֹאֲשֶׁר
42 הָאֲהֻבָּה מִתְפַּשֵּׁטת בְּכָל הַכַּחוֹת, וְיִכְמוּ הָרָץ לְדַבְּרֵי מַצּוּה
43 שֶׁזְּהוּ מִפְּנֵי יָקָר הַמַּצּוּה אֲצִלוֹ, וְסִבַּת יָקָר הַמַּצּוּה הוּא
44 מִפְּנֵי אֲהֻבַת הָנוֹי, וְיִכְמוּ שֶׁמִּבְּאֵר בְּסִפֵּר שֶׁל בִּינוּנִים

62 בכל מאדך – ע"י התבוננות, ויש בזה דרגות. אהבה עצמית כשמתגלה עצם הנשמה,
63 בעת רצון כר"ה ועשי"ת, ואין בזה חילוקי דרגות. שאלה: כיון שהאדם ועבודתו מוגבלים,
64 היה צ"ל גם השכר גבולי וזמני. אלא זהו חסד ה' שנותן שכר נצחי לפי כחו הבל-יגבול

68 התבוננות, עם היות שהאֲהֻבָּה היא עצמית, מְכַל מְקוֹם
69 הַהֲתַעֲוִרִיּוֹת שְׁלָה בָּאָה עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת בְּהַפְלָאָה
70 וְרוּמָמוֹת הָאֵין סוּף, וְהַשְּׁנִית הִיא הָאֲהֻבָּה עֲצִמִית שְׁבִאָה

65 ו) וְהִנֵּה בְּחִינָה וּמְדַרְגָּה זֹו הוּא בְּחִינַת "בְּכָל מְאֹדְךָ"
66 הַבָּאָה עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת, וְכִידּוּעַ דְּכֹאֲהֻבָּה
67 עֲצִמִית יֵשׁ שְׁתֵּי מְדַרְגּוֹת, הָאֲחֻת שְׁבִאָה עַל יְדֵי

(26) ראה תורה אור מקץ לט, ריש עמוד ד. ספר המצוות (דרך מצוותיך) להצמח צדק קס, ב, ובכמה מקומות.

מאחר שהאדם הוא מגבל בעצם, ואם כן היה צריך
להיות השקר של המצות ושכר העבודה גם כן זמני
וגבולי, אך בתוספת השם יתברך שהוא רב חסד, השקר
הוא נצחי וכלי גבולי, וכמאמר "אלו דברים שאדם
אוכל פירותיהן בעולם הזה והקצין קימת לעולם הבא כו'
כבוד אב ואם כו' ותלמוד תורה" כו', וכמו שכתוב "הון
ועשר בביתו"²⁹, שהם הפרות בלבד, "וצדקתו עומדת
לעד", שהוא הקצין קימת בשקר טוב נצחי וכלי גבולי,
כדאימא במדרש רבה נשא (תחלת פרשה יב³⁰) "שלשה
דברים שמע משה מהקדוש ברוך הוא והתניע לאחוריו
(שנבהל מרב הפחד), כיון שאמר לו ונתנו איש כפר
נפשו"³¹, אמר משה: מי יוכל לתן כפר נפשו, שנאמר³²
עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ועדין
אינו מגיע, שנאמר³³ אח לא פדה יפדה איש, לא יתן
לאלקים כפרו, ויקר פדיון נפשם" כו', אמר לו הקדוש
ברוך הוא: אני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן".
ובמדרש רבה סוף פרשת פינחס³⁴ אימא, "כתוב³⁵ שדי
לא מצאנהו שגיא כח", וכתוב³⁶ הן אל ישגיב בכחו מי
כמהו מורה, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, אלא
כשהוא נותן נותן לפי כחו וכשהוא מבקש אינו מבקש
אלא לפי כחן", והינו דגם שפחן הוא בחינת גבול הרי
הוא נותן לפי כחו הכלי גבולי, והגם שכחו גם בחינת
הגבולי, וכמו שכתב העבודת הקדש, דכשם שכחו בכלי
גבול כך כחו בגבולי, הנה מה שאמרו שנותן לפי כחו,
הינו שהתשלום שקר הוא בלי גבול.

מצד התגלות עצם הנשמה בלי שום התבוננות כלל
וכלל, והתגלות עצם הנשמה הוא בזמן עת רצון
למעלה, וכמו בראש השנה ועשרת ימי תשובה,
דכתיב²⁷ "חשף הני" ורוע קדשו", שהוא זמן קרוב
המאור אל הניצוץ²⁸. וזהו הטעם דבזמנים הללו הרי כל
הנשמות מתעוררים בהתעוררות טובה בקרוב אל עניני
תורה ואת שמם ונתנית צדקה, וכמו שאנו רואים
במיוחד, אז יעדר איד ווערט אויפגילעבט און
אופגעצייטערט אין דער צייט, שזהו מהתגלות עצם
הנשמה, וההקבה עצמית שבאה על ידי התבוננות יש
בזה חלוקי מדרגות, משום דמה שבזה הוא למעלה
מההשגה הנה בנשמה גבה יותר הוא בבחינת השגה,
וכמו בעולמות הרי ידוע דבאךבועה עולמות אצילות
בריאה יצירה עשיה, הנה לגבי עולמות בריאה יצירה
עשיה הרי אצילות הוא בחינת סובב, ובפרטיות
המדרגות הרי אצילות הוא עולם בבחינת התנשבות
אורות בפלים, וסובב הוא למעלה מאצילות, ואם כן גם
בנשמות הרי בעבודה אמתית דנשמות דבריאה יצירה
עשיה הנה ההתבוננות בהאלקות דאצילות צריכה
להיות התעוררות והתגלות ההקבה עצמית. ובנשמות
דאצילות הוא בבחינת אור פנימי, וכלי גבול שלהם הוא
על ידי ההתבוננות בהפלאות ורוממות האין סוף
שלמעלה מאצילות, אבל בהקבה עצמית שמצד עצם
הנשמה אין בזה חלוקי מדרגות, דהנפשות כלן
מתאימות הנה, אמנם גם הכלי גבולי הוא בבחינת גבול,

ע"י אהבת בכל מאדך, ממשין חסד בלי-גבול. ע"י מצוות ממשיכים אוא"ס, אע"פ
שהמצוה עצמה בדברים גשמיים ומוגבלים. כמו איש פשוט המקיים מצות המלך,
שעשייתו מוגבלת לפי מהותו, אבל שמחתו הגדולה במצות המלך היא בלתי מוגבלת

בבחינת בלי גבול, וזהו החסד, ומכל מקום הוא לפי
מעשהו, דבכדי שימשך בחינת מאד העליון, וזהו על ידי
ההקבה ד"בכל מאדך", דהגם שזהו גם כן בבחינת
הגבולה, מכל מקום צריך להיות דגמא לפי ההמשכה,

וזהו יובן מה שכתוב³⁷ "ולך אדני חסד, כי אתה
תשלם לאיש כמעשהו", ולכאורה אינו
מובן³⁸, דלאחר "כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", אם
כן מהו החסד. אך הענין הוא, שהתשלום שקר הוא

(36) שם לו, כב.

(37) תהלים סב, יג.

(38) במאמר דיבור המתחיל אנכי מגן לך (דיבור המתחיל
אגורה באהלך) תרצ"ה: והקשה מורנו הבעל שם טוב נשמתו עדן.
- ראה כתר שם טוב סימן קצא. קצג. שנג. שנד. לקוטי אמרים
להרב המגיד סימן רמא. אור תורה להרב המגיד פא, א ואילך
(ושם: כמו שמקשה הגמרא). אור התורה שיר השירים חלק ב ע'
תשמי (ושם: ועיין בגמרא פרק קמא דראש השנה דף יז עמוד
ב דנראה שהוקשה להם מהו החסד אם משלם לאיש כמעשהו,
ובמדרש תלים האריכו לתרץ זה).

(27) ישעיה נב, י. ראה בהנסמן במקומות שבהערה הבאה.

(28) ראה ספר המאמרים תרצ"ז ע' 158. תרח"ץ ע' ב. ושם

נסמן.

(29) תהלים קיב, ג.

(30) פיסקא ג.

(31) תשא ל, יב.

(32) איוב ב, ד.

(33) תהלים מט, ח-ט.

(34) פרשה כא, כב.

(35) איוב לו, כג.

כאלו אינו במציאות כלל לגבי החכם והמלך, כי אצל
 חכם מפלא בחכמה ואצל מלך גדול הנה איש כזה שאין
 לו שום השערה בהפלאות החכמה וגדלות רוממות מלך
 הרי אינו נחשב למציאות אדם כלל, וכאשר החכם או
 המלך מצוים את האדם הפשוט לעשות איזה דבר, הנה
 בצווי זה הרי כאלו נתנה מציאותו, כי עד עתה לא
 היה במציאות כלל ועתה על ידי הצווי נעשה מציאותו,
 וכאשר האדם הפשוט מקים ועושה הצווי הרי עושה
 זאת כפי יכולתו, הניו כמו שאדם פשוט יכול לעשות,
 כי עדין לא נשתנה בעצם מהותו להבין תכן ענין דבר
 המעשה שהוא עושה מה שנצטוו מהחכם והמלך, אלא
 שהוא מקים הצווי בדיוק כפי שנצטוו גם אם אינו יודע
 תכן ענינו ואינו משיג גדל הענין ההוא, אם כן הרי
 הפעל של העשייה היא מגבלת כפי מהות העושה
 והמקום, אבל החיות פנימי (דעם לעפען וואס ער האט
 אין דעם י) והשמחה הגדולה שיש לו בזה שהוא מקים
 צווי החכם והמלך, היא בלי גבול, לפי שבזה הרי הוא
 מתאחד ומתקשר עם עצמות החכם ועצמות המלך, מה
 שאינו בערך כלל להיות לו גם איזה השערה בעצם גדל
 רוממותם, וככל המשל הזה יובן בענין המצות,
 דהמצוה עצמה היא גבולי, אבל מצד המצוה שבזה הרי
 היא בלי גבולי, והוה שאמה תשלם לאיש כמעשהו
 שהוא בגבולי, אבל לך אדניי החסד על עצם המצוה
 שהוא בלי גבולי, ולכן גם התשלום שר הוא נצחי וכלי
 גבולי.

דמצוות הם פלים לבחינת מאד העליון, דהנה כתיב³⁹
 "לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד", שהמצות
 הם פלים לבחינת מאד העליון, דעל ידי המצות
 ממשיכים בחינת אור אין סוף הבלי גבול, והגם
 דבמצות הרי יש חלוקים, כמו על ידי מצות תפלין
 נמשך הגלוי דאור אין סוף בהארבעה מחין, וכידוע
 בענין הקדוש ברוך הוא מניח תפלין⁴⁰, הקדוש ברוך
 הוא בחינת הפתר, ועל ידי ציצית נמשך בבחינת חכמה,
 ועל ידי צדקה בבחינת חסד, והינו שיש חלוקים במצות
 מאין היא ההמשכה ובאיזה מדרגה, דהכל הוא מבחינת
 עצמיות אור אין סוף בחינת בלי גבול האמתי, וכמו
 מצות שופר שרש ההמשכה הוא מבחינת גבורה דעתיק
 וספה הוא בחינת חסד, שזהו ענין ענא דאחרין⁴¹,
 דבשרשן הוא בחינת חסד דעתיק⁴², אבל בכללות הוא
 המשכה מאין סוף הבלי גבול, והינו דהמצוה עצמה
 היא גבולית ומכל מקום ממשיכים בחינת אין סוף הבלי
 גבול, וכמו בהאברה ד"ככל לבקד ובכל נפשך", להיות
 שזהו אהבה מגבלת נמשך מבחינת האלקות שפא
 בהגבלה, ומצד המצוה בזה הרי זה בבחינת בלי גבול,
 ויובן זה על דרך משל⁴³ אדם פשוט, כאשר חכם גדול
 ומפלא בחכמה או מלך גדול מצוה לו לעשות איזה
 דבר, הנה האדם הפשוט הרי אינו בערך כלל אל החכם
 הגדול המפלא בחכמה, ואפן רחוקו הוא שאין לו גם
 איזה השערה בהפלאות רוממות חכמתו של החכם ועצם
 גדלותו של המלך, ולעצם פשיטו של האדם הפשוט הרי

האבות קיימו המצוות רק ברוחניות, ובמ"ת ניתן הכח להמשיך אוא"ס הבל-גבול ע"י
 מצוות מעשיות. החיות רצוא ושוב – דפיקו דלבא, כדי לחבר נפש רוחנית וגוף גשמי.
 וכן עבודת האדם ברצו"ש, כדי לחבר החיות האלקית בעולמות. אור הממכ"ע - בגילוי
 בכלים ובהתיישבות

השלוש. אף הענין, דמצוות דהאבות לא היו מצוות
 מעשיות, שהרי עדין לא נתנה התורה, וגם פמה מצוות
 שלא היו עדין אפשר להיות, דהרבה מצוות תלויות
 ביציאת מצרים, רק זהו שקימו המצוה ברוחניות.
 והענין הוא, דהנה באברהם כתיב⁴⁷ "הלוך ונסוע
 הנגבה", הלוך ונסוע הוא רצוא ושוב⁴⁸, דהנה עבודת
 האדם הוא ברצוא ושוב דנקא, להיות כי האור והחיות

ח) והנה המצות נתנו במתן תורה, והינו דכח זה דעל
 ידי מצוות מעשיות ממשיכים בחינת אין
 סוף הבלי גבול נתן במתן תורה. אמנם צריך להבין⁴⁴,
 דהלא קים אברהם אבינו עליו השלום כל התורה עד
 שלא נתנה⁴⁵, וכתיב⁴⁶ "כי ידעתיו למען אשר יצוה כו'
 אחריו ושמרו דרך ה' כו', אם כן מהו ההתחדשות
 דמתן תורה מאחר שכבר קים אברהם אבינו עליו

(39) תהלים קיט, צו.

(40) ברכות ו, א.

(41) זוהר חלק ג קג, ריש עמוד ב.

(42) ראה אור התורה האזינו ע' א'רעא. סוכות ע' א'תשו.
 וראה לקוטי לוי יצחק על מאמרי חז"ל ע' קה.

(43) ראה גם ספר המאמרים תרפ"ט ע' 240, ובהנסמן שם
 בהערה 59.

(44) ראה בהנסמן בספר המאמרים הנ"ל ע' 266 הערה 44.

(45) קידושין פב, א.

(46) וירא יח, יט.

(47) לך יב, ט.

(48) תורה אור יתרו עג, ד. שערי אורה שער הפורים פח, ב.

וכן הוא ברוב המקומות שבהערה 44, ושבהערה הבאה.

האור דממלא כל עלמין⁵⁰ הרי הוא על כל פנים בבחינת
התישבות ובבחינת גלוי בפלים, ושיף בזה השגה,
וכמאמר⁵¹ "מה הנשמה ממלא את הגוף", דכל כח
מתלבש בכלי ואבר המיוחד לו, דהשכל שורה במח
שפראש, והמדות בלב, וכח הראיה בעין כו', "הנה כף
הקדוש ברוך הוא ממלא את העולם", בכל עולם ועולם
לפי ערכו, וכמאמר "עלמא עלאה כגונא דעלמא
תתאה"⁵², כשם שבעולם הזה הרי יש עליון ותחתון,
הנה כמו כן הוא גם בעולמות פריאה יצירה עשיה
הרוחניים, וכן בהגן עין שכל עולם; והפירוש הוא,
דעלמא תתאה⁵³ – עולם הזה הגשמי – הוא עלמא
דשקרא⁵⁴, ויש ענינים שהאדם הפשוט, שהוא תחתון
במדרגת ההכנה וההשגה, הוא עליון בהמסירות נפש
שלו על היתדות ותמימות האמונה כו', ועלמא עלאה⁵⁵
הוא עולם האמת שהכל ברור וידוע, וכמאמר "עולם
ברור ראית", אבל הגלוי אור הוא בכל עולם ועולם לפי
ערכו, ושיף בזה דבקות שנדבק ממש בהאור האלקי.
שבת פרשת תבוא. תרפ"ט. ניו יארק.

האלקי המחיה את העולמות הוא בבחינת רצוא ושוב,
וכמו שכתוב⁴⁹ "והחיות רצוא ושוב", דקאיי גם כן על
החיות האלקי שהוא ברצוא ושוב, כי אי אפשר להיות
ההתחברות רק בדרך רצוא ושוב, שהרי הגשמי הוא
באין ערוך כלל לגבי האלקות, על כן אי אפשר
שהחיות האלקי יהיה בבחינת התישבות ממש, רק
בדרך רצוא ושוב דוקא, ומבשרי אהנה⁵⁰, וכמו חיות
הנפש בגוף שהוא בבחינת רצוא ושוב, שזהו דפיקא
דלכא⁵¹, שדופק בשתי דפיקות בהסתלקות והתפשטות,
מפני שהנפש והגוף הוא רוחני וגשמי, על כן הרי אי
אפשר ההתחברות שלהם רק בדרך רצוא ושוב, כמו כן
החיות האלקי בעולמות הוא בבחינת רצוא ושוב,
ומאחר שהחיות הוא בבחינת רצוא ושוב על כן צריך
להיות עבודת הנבראים באפן כזה שיוכלו לקבל את
החיות, ובכדי שבעבודתן ימשיכו את האור והחיות,
לזאת צריך להיות בבחינת רצוא ושוב דוקא. אמנם
עקר ענין רצוא ושוב הוא בבחינת אור הסובב, דהרי

(51) מדרש תהלים קג, א. ויקרא רבה פרשה ד, ח. וראה
ברכות י, א.
(52) לשון חזוהר חלק א טז, ב.

(49) יחזקאל א, יד. בכל הבא לקמן ראה בהנסמן בספר
המאמרים תרפ"ט ע' 267 הערה 49.
(50) איוב יט, כו.

יד. שהכוונה. טו. דופק הלב. טז. העולמות. יז. עולם העליון כדמות עולם התחתון. יח. דהעולם התחתון. יט. עולם השקר.
כ. והעולם העליון.

ספר השיחות – ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

רשימה א.

אודות תולדות הוד כ"ק אביו אאזמו"ר מוהר"ש
זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע שהתחיל לספר – וכתוב
ברשימת יום ה', י"ג (תשרי) –
* * *
ו. ערב חג הסוכות תרס"ו, ליובאוויטש.
שעה שלישית צהרים.
א. כ"ק דודי זקני הרב הצדיק הרב החסיד ר'
חיים אברהם⁶⁴ לא היה חוזר דא"ח ברבים, ובסעודת
'שלוש בן זכר'⁶⁵ היה בחדוה מיוחדת. ר' חיים
אברהם היה מנגן נפלא, וקולו – מעין קול קדשו של

אני נותן בזה רשימה משנת תרס"ו, השייכת
לענינו אודות יום ההולדת של רבנו הזקן, ויום
הכנסתו לבריתו של אברהם אבינו עליו-השלום.
– (הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם
זי"ע התקרה לפני חג הסוכות, והיה מוכרח לשכב
במיטה כל היום. בליל א' דחג הסוכות, קידש בסוכה
ואכל סעודת יום-טוב ביחידות וחזר למשכבו. ביום
הראשון של חג הסוכות ירד החום, בכל זאת בימים
הראשונים של חג הסוכות לא אמר דא"ח, ובעת
שכבו במיטתו הואיל לספר לי את המשך סיפורו

רק את דבר ה' שבכל דבר גשמי. דבר הוי' הוא
מהותו של הגשמי.
(ג) בלילה ההוא אמר לי הרבי, איך צריך להיות
הסדר של ליל שמורים לפני יום הכנסת הילד לבריתו
של אברהם אבינו עליו-השלום.
(ד) כשהרבי אמר לי את הסדר של ליל שמורים,
אמר: מדוע אינך שואל על סדר 'שלום בן זכר'.
אמרתי לרבי: אני מרגיש, ששיחות הקודש שהרבי
מזכה אותי בהן, הן בדרך אתערותא-דלעילא, טלא
דנטיף מעתיקא קדישא.
כאשר כ"ק אאמו"ר - אדמו"ר הזקן - הזכיר
דברי קודש אלה, נשען על זרועות קדשו והיה
בדביקות גדולה במשך שעה אחת, - מה שהטיל עלינו
פחד נורא, כי דביקות זו היתה מעין הדביקות של
היום הקדוש, וביום הקדוש של יום הכיפורים הנה
פני קדשו מוסבים אל הקיר, ובשעת הסעודה היו פני
קדשו - הנראים מבין כיסוי ידי קדשו - לוחטים
ומאירים. כשהתעורר כ"ק אאמו"ר מהדביקות,
המשיך:
"דאיתמר בי' ואתם תחרישון, לא תתערו מידי".
וינענע מורי הרב המגיד בראש קדשו לאות הסכמה.
(ה) הרבי אמר לי סדר יום הכנסת הילד לבריתו
של אברהם אבינו עליו-השלום, והסדר של 'שלום בן
זכר'.
(ו) הרבי אמר לי: "חזון עובדיה", העובד י"ה רואה,
בן יולד לך וקראת אותו בשמי, ובליל השימורים לפני
יום הכנסת הבן לבריתו של אברהם אבינו עליו-
השלום, תזכור ותזכיר את אשר אמרתי לך בלילה
הזה.
(ז) בין דברי הקודש שאמר לי הרבי ביום
הסתלקותו, אמר: יחינו מיומיום, ביום השלישי
יקימונו ונחיה לפניו⁷⁰. "יחינו מיומיום" - הם שני
הימים הראשונים של העברת הערלה והכניסה
לבריתו של אברהם אבינו עליו-השלום, שזהו
"בדמין חיי, בדמין חיי" שתי פעמים. "ביום
השלישי", שלישי למילה, "יקימונו ונחיה לפניו".
(ח) כעבור שנה, ט' כסלו תקל"ד, נולד בני רד"ב⁷³,
כשמו של הרבי כפי פקודתו. בליל השימורים לפני
יום הכנסת הילד לבריתו של אברהם אבינו עליו-

הוד כ"ק אביו רבנו הזקן, וכל תנועותיו - כתנועותיו.
וימלא בקשת כ"ק אאמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק' לנגן
מנגינות אדמו"ר הזקן.
ב. כ"ק דודי הרב"ש⁶⁶ סיפר לי על אודות סדר
השבת⁶⁷, סדר ליל השמורים וסדר יום הברית-מילה
בארוכה ובפרטיות דבר דבר על אופן. ואחי - דודך
רז"א⁶⁸ - כתבם בספרי הסיפורים אשר לו.
ג. ערב שבת-תשובה תק"ן בוקר - התחיל דודי
הרב"ש לספר בשם כ"ק ד"ז הר' חיים אברהם -
אמר כ"ק אאמו"ר - אדמו"ר הזקן - מאמר "שובה
ישראל עד הוי' אלקיך", במעלת בעלי-תשובה
דמשכין לי' בחילא יתיר, עד כי הוי' אלקיך".
והמאמר הלזה היה מן המאמרים הארוכים
הראשונים שאמר כ"ק אאמו"ר ברבים. המאמר
הראשון היה המאמר "משביעין אותו תהי צדיק"
שאמר בראש-השנה תק"ן ברבים, והמאמר "שובה"
היה השני מהמאמרים הארוכים.
ד. בצהריים הכריזו אשר כ"ק אאמו"ר - אדמו"ר
הזקן - מזמין את כל אנשי העיר והאורחים לסעודת
'שלום בן זכר': בניו וחתניו של כ"ק אאמו"ר ואחדים
מזקני החסידים, בסך-הכל כשלשה מנינים איש, יטלו
ידיהם לסעודה והשאר מבני העיר והאורחים יבואו,
אחרי אכלם וקודם ברכת המזון, ויאכלו פולין
ועדשים ויצטרפו לזימון. והסעודה תהיה בבית
הכנסת הגדול שבחצר.
ה. בעת הסעודה, סיפר כ"ק אאמו"ר - אדמו"ר
הזקן - וזה לשונו הקדוש:
(א) שבת פרשת וישלח תקל"ג, השבת האחרונה
של הרבי⁶⁹ בעלמא דין, אמר הרבי, בשכבו במיטתו
ובמעמד כל החבריא קדישא: "וישלח יעקב
מלאכים"⁷⁰ אומר רש"י "מלאכים ממש", את
ה"ממש" של המלאכים שלח יעקב לעשו, ואילו
הרוחניות של המלאכים נשארה עם יעקב.
אחרי תפילת ערבית והבדלה, אמר הרבי: "חזון
עובדיה", כי בי"ה הוי' צור עולמים, ביו"ד נברא
עולם-הבא ובה' נברא העולם-הזה⁷¹, "עובדיה" הוא
העובד י"ה, "חזון עובדיה" - מה שהעובד רואה.
(ב) ביום א' י"ז כסלו, אמר הרבי שבשלושת הימים
האחרונים של מסירת הפקדון - הסתלקות - רואים

(70) בראשית לב, ג.

(71) מנחות כט, ב.

(72) הושע ו, ב.

(73) ר' דובער - אדמו"ר האמצעי. ראה שלשלת היחס ("היום יום"

ע' 5).

(66) ר' ברוך שלום נ"ע. ראה אודותיו לעיל שיחת חה"פ אות סג.

(67) שבת תשובה תק"ן - יום השבת שלפני הברית מילה של אדמו"ר

הצ"צ.

(68) ר' זלמן אהרן נ"ע (תרי"ט-תרס"ט). ראה לקו"ד כח שבט תרצ"ו

אות ח.

(69) הרב המגיד ממזריטש נ"ע

- 1 השלום, נזכרתי וקיימתי מה שהרבי אמר לי לפני
 2 שנה "תזכור ותזכיר מה שהגדתי לך בלילה הזה",
 3 במוותב חבריא קדישא, הרב הצדיק רבי מנחם מענדל
 4 מהורודוק והרב הצדיק רבי אברהם מקאליסק.
 5 (ט) אחרי סעודת הברית-מילה, נסענו אל הרב
 6 הצדיק רבי מנחם מענדל מהורודוק להילולא
 7 הראשונה של הרבי שהיתה ביום שבת-קודש פרשת
 8 וישלח.
 9 (י) בשבת-קודש י"ט כסלו, חזרתי על התורה של
 10 הרבי "יחינו מיומיים" שאמר לפני הסתלקותו.

ח"י אלול תש"ג

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ל – האופה והסנדלר

1 שלמה האופה התמים, היה נכון לצום בימים ב' ה' ב', על-מנת לכפר על העוון שעבר
 2 בהפסיקו את תפילתו כדי לעלות לתורה, והצהיר באזני ר' יעקב אייזיק: "עוד היום אתחיל
 3 בתענית", כדי שלא לדחות את חזרתו בתשובה.

4 אלא שבכך ניתנה לר' יעקב אייזיק הזדמנות מחודשת כדי למרר את חייו של האופה:
 5 - "עם הארץ!" - קרא ר' יעקב אייזיק - "וכי אינך יודע שתענית-יחיד טעונה קבלה מוקדמת
 6 בתפילת המנחה של היום הקודם"?

7 גווני פניו של שלמה השתנו, אגלי זיעה בצבצו על מצחו ודמעות נקו בעיניו. הוא עמד
 8 כנאשם, כשכל הליצנים מסביב מתמוגגים מנחת, ואילו ר' יעקב אייזיק המשיך בשיסו: "חרפה
 9 לעירנו שיהיו בה עמי-הארץ כאלה!"

10 ברוך צפה במחזה, וחש רגשי רחמים עמוקים על האופה העני.

11 כשר' יעקב אייזיק וחבר מרעיו שבעו מן הליצנות על חשבון האופה והתפזרו להם - נותר
 12 שלמה בבית-המדרש מדוכא ומבויש. ברוך התלבט אם לגשת לשלמה ולנחמו, אלא שתוך כדי כך
 13 הקדימו אברהם יצחק, חתנו השלישי של מרדכי הטוחן, שניגש אל שלמה ופנה אליו בדברים של
 14 ידידות והשתתפות:

15 - "אל נא יצטער" - אמר לו ברגש - "שום עוון לא עבר בעלותו לתורה. שכן, כפי שהבחנתי,
 16 עמד בתפילתו בין "ישתבח" לבין "יוצר אור", מקום שמותר להפסיק בו לכל הדיעות".

17 הדברים שנאמרו מתוך לב אוהב עוררו התרגשות אצל שלמה, שעניו החלו לזלוג דמעות.
 18 שלמה הסביר לאברהם יצחק שהדבר מזכיר לו מאורע מתקופת נעוריו, ומעורר אצלו
 19 זיכרונות מן העבר שלו, הקשורים עם גורל חייו. אברהם יצחק היה מעוניין מאד, מתוך רגש
 20 חיבה וקירבה לבעל-המלאכה הפשוט, לשמוע על כך, ושלמה סיפר.

21 הסתבר שמוצאו של שלמה היה ממשפחה עדינה. אביו היה מלמד מפורסם בוויטבסק, שהיה
 22 ידוע בלמדנותו ויראת השמים שלו. כל בוקר היה מתפלל במניין ה"ותיקין" ב"בית הכנסת הקר".
 23 כשהיה שלמה בן עשר שנים, החל אביו לקחתו איתו למניין-התפילה על-מנת לחנכו. פעם
 24 כששלמה היה בגיל שתים-עשרה שנה - הסתכל באמצע תפילתו דרך החלון החוצה והפליג
 25 במחשבותיו סביב המתרחש ברחוב עד ששכח שהוא משתתף בתפילה בציבור. כשהתנער

1 מהרהוריו נאלץ לדלג על רוב התפילה כדי להשיג את הציבור. כעבור ימים מספר, החל מצפוני
 2 של שלמה להציק לו, על שהחסיר, פשוט, אחת מן התפילות. הוא חש עצמו כבעל-עבירה
 3 והחליט לספר על מעשהו לאביו ולבקש ממנו דרך תשובה ותיקון. ברם, מיד דחה רעיון זה,
 4 בהתבוננו שאם יעשה כך יעבור עבירה חמורה יותר בכך שיצער את אביו. עם זאת הרהר בליבו
 5 שטרם הגיע לגיל המצוות ולכן אין עונו חמור כל-כך. בסיכום החליט שמכאן ולהבא יקפיד
 6 לקרוא את כל התפילה, מ"מה טובו" ועד "עלינו", מתוך ה"סידור", מבלי שירים ראשו מן
 7 הסידור, וכך יהא בטוח ששוב לא יארע לו מכשול. מאז והלאה נשמר שלמה במשך כל ימי חייו
 8 מחטא דומה.

9 כך התברר לאברהם יצחק שבעצם היה עשוי שלמה להיות למדן. אביו למד איתו הרבה
 10 מאד. אך כשהיה שלמה נער בן ארבע-עשרה שנה, חלה אביו קשות. משך שנה היה האב רתוק
 11 למיטתו כשהוא יורק דם, עד שנפטר. עול פרנסת הבית הוטל על האם ועליו - בכור הבנים. כך
 12 נאלץ שלמה להיות שוליה של אופה, על-מנת לסייע לפרנסת בני הבית. מאוחר יותר חלתה גם
 13 אמו, ושלמה נעשה המפרנס היחיד בבית. נשא, אפוא, שלמה לבדו בכל עול הבית, בשלחו את
 14 אחיו הקטנים לישיבה ובסייעו למצוא שידוכים לאחיותיו.

15 הוא עצמו נשא לאישה את בתו של יהודי כפרי, והמשיך לעבוד קשה כל ימיו על-מנת
 16 להשתכר פת לחם. לאמתו של דבר לא הספיק שלמה, למרות הכל, לשכוח את אותם קטעי גמרא
 17 שלמד בנעוריו, ומזמן לזמן אף חזר אל הגמרא, אם כי התמסר יותר לתפילה ולאמירת תהילים.
 18 ברוב צער ציין שלמה שמעולם לא היתה לו שעת כושר לרכוש ידיעות בשולחן-ערוך ומשום
 19 כך אינו בקי בהלכות כגון אלה הדנות בהפסק בתפילה.

20 אברהם יצחק היה נרגש מכל שסיפר לו שלמה, והבטיחו שהתנהגותו חביבה בעיני הקב"ה
 21 יותר מהתנהגותו של יהודי כמו ר' יעקב אייזיק. הוא עודד אותו במידה כזו ששלמה האופה
 22 הלך הביתה שמח ומנוחם.

23 ברוך, ששם לב לכל זה, והתרשם מן הלבביות שגילה אברהם יצחק ליהודי הפשוט, היה
 24 מעוניין עתה לדעת יותר פרטים על תולדותיו של אברהם יצחק.

25 אברהם יצחק היה יליד וויטבסק. אביו נקרא בשם דוד לייב והתפרנס מסנדלרות. תקופה
 26 ארוכה סבר אברהם יצחק עצמו שאביו אינו אלא סנדלר פשוט.

27 דוד לייב היה ממינסק, בנו של ר' צבי אריה הדיין שנודע לתהילה בלמדנותו וצדקנותו. ברור
 28 שגם דוד לייב עצמו לא היה, אפוא, קוטל קנים. כיוון שאביו עסק רבות בספרי חקירה כמו
 29 "הכוזרי", "מורה נבוכים", "העיקרים" וכיוצא באלה - גילה גם דוד לייב מנעוריו חשק עז ללמוד
 30 ספרים אלה. ברם, אביו הסביר לו שהוא עדיין צעיר מדי לשם כך, וכי עליו להתמסר תחילה
 31 לש"ס ופוסקים. הוא נשאר בהדרגה אביו, עד שנשא לאישה את בתו של ר' חיים, יהודי עשיר
 32 מוויטבסק, ומאז היה סמוך על שולחן חותנו משך שמונה שנים - שהובטחו לו "מזונות", כנהוג
 33 אז.

34 בהיותו סמוך לשולחן חותנו התעוררה שוב בקרבו התשוקה ללימוד ספרי חקירה. הוא היה
 35 אז בן עשרים ושתים שנה, וחש את עצמו כְּשֵׁל ללימוד זה. כתוצאה מכך המעיט בלימוד ש"ס
 36 ופוסקים. מאוחר יותר החלה להציק לו המחשבה שמא אינו עושה כראוי בהתמסרו ללימוד
 37 החקירה, מקצוע שעורר אצלו שאלות שלא את כולן הצליח לפתור.

1 כיוון שכך, עבר מספרי החקירה לספרי מוסר, כאן ראה לפניו עולם חדש. ספרי המוסר
2 הרשימו אותו והשפיעו עליו מאד, עד שחדל לגמרי מלעיין בספרי חקירה והחל לקבל על עצמו
3 סיגופים וצומות, וּלְסַגֵּל לעצמו אורח חיים של הצנע לכת באופן שאנשים מן הצד ידעו פחות
4 ככל האפשר על מידותיו ומעשיו הטובים. אפילו בבית חותנו לא ידעו על צדקותו.

5 חותנו וחותנתו החלו לרטון אודות העובדה שאין חתנם מראה נטייה כלשהי להתחיל לשאת
6 בעול פרנסה. בתחילה השתעשעו בתקווה שדוד לייב יהיה לרב בישראל. תכופות היתה החותנת
7 מתפארת בעתיד זה. ובמיוחד כאשר אַחִיקָה, סוחר פשתן ועור, היו מתגרים בה ובבעלה על
8 ש"זכו" בחתן "לא-יוצלח" כזה.

9 אם בראשונה לא הקפידו כל-כך החותן והחותנת על כך - הרי ככל שחלף זמן נוסף החלו
10 לדאוג. החותנת ניסתה מפעם לפעם לחטוף שיחה עם חתנה ברמזה לו שהגיעה העת שיתחיל
11 לחפש כסא רבנות מתאים.

12 ברם, דוד לייב משך בכתפיו באמרו שאין כלל בדעתו להיות רב.

13 "אלא מה ברצונך לעשות?" - שאלה החותנת בכעס.

14 "עדיין יש לי שלש שנות "מזונות" על שולחנכם!" - היתה תשובתו.

15 מענה זה הרגיז את החותנת ביותר, והיא החלה להצר את צעדי חתנה. דוד לייב חש עצמו
16 שלא בנוח, מה גם שאז לא התברכו עדיין, הוא ורעייתו, בפרי בטן. כיוון שהיתה לו התחושה
17 שחותנו וחותנתו אינם בלתי צודקים לגמרי מבחינתם - הסביר להם פעם שאם סבורים הם שטעו
18 בו, לא מן הנמנע שישחרר את אשתו בגט פיטורים, אם רק תדרוש זאת היא.

19 ברם, רעייתו סירבה אפילו לשמוע על כך. היא מצידה היתה קשורה אליו והעריצה אותו.
20 הוריה לא יכלו להירגע והמשיכו לייסר את חתנם בדברים אך העלו חרס בידם.

21 בשנה השביעית לנישואיהם נולדה להם בת, וכעבור שנה - בנם אברהם יצחק.

22 כשעמדה להסתיים תקופת ה"מזונות" כבר היה דוד לייב אב לשני ילדים. חותנו וחותנתו
23 לחצו עליו יותר ויותר שיחפש מקור לפרנסתו, וחותנו הודיע לו שלא ייתן לו אפילו פרוטה
24 למחייתו. דוד לייב לא נבהל מן האיומים. התברר שהוא הכין לעצמו מקצוע, שהיווה הפתעה
25 עצומה לחותנו ולחותנתו ולכל המשפחה. דוד לייב למד את מקצוע הסנדלרות, שזר לעצמו
26 דירה בקצה העיר, אליה עבר לגור עם משפחתו ושם החל לקבל עבודות.

27 החותן והחותנת נדהמו, החותנת עוררה שערורייה: האם לשם כך היו צריכים להוציא ממון
28 רב, להחזיקו שמונה שנים על שולחנם כדי שבסופו של דבר יהיה סנדלר?! "אילו רצינו לקחת
29 סנדלר לחתן" - טענה - "היה העסק עולה לנו זול יותר!"

30 החותנת דרשה בתוקף שבתם תתגרש מדוד לייב, ועל-ידי כך תִּמְקָה ה"חרפה" שהמיט
31 עליהם, אך זו לא רצתה לשמוע על כך.

32 כאשר ראתה החותנת שהיא חסרת-אונים - הגתה תכנית מקורית, בהסכמת בעלה: היא
33 הזמינה ממינסק את ר' צבי אריה הדיין, אביו של דוד לייב, על-מנת שישפיע על בנו שישליך
34 את הסנדלרות ויקבל על עצמו רבנות.

בכ"י, ואם אפשר ברבים מה טוב. וההתעסקות באחת
הקופות, רמב"ן, תו"ת או קופ"ר. וזכות תגן עליו כי ימלא
השי"ת משאלות לבבו לטובה ולברכה.

בשם.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

במענה על מכתבו מא' דר"ח זה, טוב ונכון הדבר כי
ישנה מקומו לטובה ולברכה. והאל הטוב יזמין לו מקום
מוכשר כאשר ייעצו וברכו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
זצוקלה"ה נבגמ"ז זי"ע. ויקבל עליו לקבוע שיעור בלימוד

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' ב

לענין שבת. **אֵלָא לָאו** – אלא ודאי, משנה זו כדעת רבי יהודה היא,
שבפסי ביראות אמר שהילוך הרבים מבטל את מחיצתם, ובאה
המשנה לומר, שמה שאמר רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל את
המחיצה, אין זה רק בפסי ביראות משום שההילוך בהם נוח, אבל
בשבילי בית הגלגל, שהוא מקום שלא נוח להלך שם, מודה רבי
יהודה שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וקשה לרבא
שאמר שלרבי יהודה אף במקום שאינו נוח להילוך, הילוך הרבים
מבטל את המחיצה.
מתרצת הגמרא: **אָמַר לִיה רבא** לרחבה, **שְׁבִילִי בֵּית גִּלְגּוּל קְאָמַרְתָּ**
– וכי מקשה אתה עלי ממה שאמרה המשנה ששבילי בית הגלגל
נחשבים רשות היחיד לגבי שבת, והלא הסעם שהם נחשבים
רשות היחיד, הוא משום שיהושע שהנחיל לישראל את הארץ,
אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה, וכשהנחיל את הארץ לישראל, **עָמַד וְתִקֵּן לָהֶם**
דְּרָכִים וּסְרָמָיָא – מסילה שהולכים בה מעיר לעיר והיינו שתיקן
סדרכים ומסילות אלו לא היו מסורים ליחידים, אלא יהיו שייכים
לרבים שיוכלו ללכת בהם, וכל **הֵיכָא דְּנִיחָא תְּשַׁמְשִׁתָּא** – כל מקום
שהילוכו נוח, **מְסָרָה לְרֵבִים** שישמש להם לדרכים, וכל **הֵיכָא דְּלֹא**
נִיחָא תְּשַׁמְשִׁתָּא – וכל מקום שהילוכו אינו נוח, **מְסָרָה לְיַחֲדִי**,
ומשום כך כל מעלה זקופה בארץ ישראל, מאחר שאין הילוכה
נוח יודעים אנו שניתנה בנחלה ליחיד, ובוה מודה אני שסובר רבי
יהודה שאין הילוך הרבים בה מבטל מחיצה, ולא אמרתי שלדעת
רבי יהודה חייבים על מעלות משום רשות הרבים, רק במעלות
שבחוץ לארץ, שכיון שאין הם מסורים ליחיד, סובר בהם רבי
יהודה שהילוך הרבים מבטל מחיצה.

משנה

שנינו במשנה הקודמת שחכמים תקנו לעשות פסים סביב בורות
המים כדי שהמקום שסביבות הבור יחשב רשות היחיד, בכדי
שיוכלו לשאוב מים מן הבורות להשקות את הבהמות של עולי
רגלים. עתה המשנה תבאר שיש לחלק בזה בין בור שהמים
מכונסים בו לבין באר הנובע מים חיים, ועוד יתבאר שיש לחלק
בזה בין מקום של יחיד למקום של רבים.
אָחֵר – הדין שזה בבזר **הַרְבֵּים** – ששייך לרבים, ו**בָּאֵר הַרְבֵּים**, ו**בָּאֵר**
הַיָּחִיד, שכל אלו **עוֹשִׂין לָהֶן פְּסִין** בכדי שהמקום שסביבם יחשב
רשות היחיד ויוכלו לשאוב מהם מים ולהשקות את הבהמות. **אָבֵל**
לְבֹר הַיָּחִיד, עוֹשִׂין לוֹ סְבִיב מַחֲצִיזָה גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְסָיִם, שלא
התירו חכמים להוציא ממנו למקום שסביבו על ידי פסים, משום
שחששו, שאף לאחר שיכלו המים מהבור, ימשיכו בני אדם
לטלטל בין הפסים, אבל בבור של רבים, אין לחוש לכך, כיון
שהרבים מוכירים זה לזה שכלו המים ולא יבואו לטלטל שם. וכן
בבאר של יחיד מותר לטלטל על ידי פסים, כיון ששם היא מקום
נביעת המים, ואין המים כלים שם לעולם. **דְּכָרִי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי**
יְהוּדָה בֶּן בֶּקָא אוֹמֵר, אֵין עוֹשִׂין פְּסִין אֵילָא לְבָאֵר הַרְבֵּים בְּלִבְרָה, שלא
התירו לטלטל על ידי פסים, רק כשיש שני טעמים להתיר, גם שיש
שם באר, וגם שהבאר הוא של רבים. **וְלִשְׁאֵר**, כלומר, לבור של
רבים, ובור ובאר של יחיד, עוֹשִׂין סְבִיב לָהֶם חֲגוּרָה – היקף של
חבלים, גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְסָיִם, וחבלים אלו דינם כמחיצה.

לְבֹרֹתַי, כלומר שבצד אחד של המבוי עומד בור או שיה או
מערה, ונשאר בין הבור לכותל המבוי, מקום צר שבו עוברים
הרבים (ציור ב), ואמרה המשנה, שמבוי זה נחשב רשות היחיד
לְעֵנִין שֶׁבֶת, וְרֵשׁוֹת הַרְבֵּים לְעֵנִין טוֹמָאָה. ומבארת הגמרא את
הקושיא: **מָנִי** – כדעת מי שנויה משנה זו, **אֵילִיָּקָא** – אם נרצה לומר
שמשנה זו כדעת רבנן שבמשנתנו היא, שסוברים שבפסי ביראות
אין הילוך הרבים מבטל מחיצות, ומשום כך אמרו במשנה שנחשב
המבוי רשות היחיד לענין שבת, **הִשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, ומה
הָתָם דְּנִיחָא תְּשַׁמְשִׁתָּיה – שאם שם בפסי ביראות, אף שהוא מקום
שנוח להלך בו, **אָמְרִי** – אמרו חכמים לא **אֵתוּ רַבִּים וּמְכַבְּלִי לָהּ** –
שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, **הָכָא** – כאן במבוי שיש
בור באחד מצדדיו, **דְּלֹא נִיחָא תְּשַׁמְשִׁתָּיה** – שהוא מקום שלא נוח
להלך בו, כיון שלא נשאר בצד הבור רק מקום צר שניתן לעבור
בו, לא **כָּל שֶׁבֶן** הוא שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, ולמה
הוצרכה המשנה להשמיענו שנחשב מבוי זה רשות היחיד לענין
שבת. **אֵלָא לָאו** – אלא ודאי, משנה זו כדעת רבי יהודה היא,
שבפסי ביראות אמר שהילוך הרבים מבטל את מחיצתם, ובאה
המשנה לומר, שאף שבפסי ביראות אמר רבי יהודה שהילוך
הרבים מבטל את המחיצה, אין זה רק משום שההילוך בהם נוח,
אבל במבוי זה, שהוא מקום שלא נוח להלך שם, מודה רבי יהודה
שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וקשה לרבא שאמר
שלרבי יהודה אף במקום שאינו נוח להילוך, הילוך הרבים מבטל
את המחיצה.
מתרצת הגמרא: **לֹא** – באמת לרבי יהודה הילוך רבים גם במקום
שאינו נוח להילוך מבטל את המחיצה, והמשנה שאמרה שמבוי
שיש בור באחד מצדדיו, נחשב רשות היחיד לענין שבת, לְעוֹלָם יש
לומר שרבנן היא, ומה שכתבה זאת המשנה, הוא משום שרשות
הַרְבֵּים לְמוֹמָאָה אֵינְמִירָבָא לִיה – שהוצרכה המשנה להשמיענו
שמבטלים אלו נחשבים רשות הרבים לענין טומאה, ואגב שאמרה
דין זה, אמרה המשנה שנחשבים הם רשות היחיד לענין שבת.
הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבא: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה
(סוה"ט פ"ז מ"ו), **שְׁבִילִי בֵּית גִּלְגּוּל** – שביל הסמוך לעיר גלגל, והוא
שביל גבוה וזקוף מאוד, ו**כִּינִיצָא בְּתֵן** – וכן שאר המעלות הדומים
לשבילים אלו, הרי הם נחשבים רשות היחיד לענין שבת, ורשות
הַרְבֵּים לְעֵנִין טוֹמָאָה. ומבארת הגמרא את דברי המשנה: ו**אֵינְהוּ**
שְׁבִילִי בֵּית גִּלְגּוּל – כלומר, כמה תהיה המעלה זקופה, ותיחשב
רשות היחיד לענין שבת, **אָמְרִי דְּבִי** – אמרו בבית מדרשו שלו רבי
יְנָאי, שהשיעור בזה הוא, **כָּל שֶׁאֵין הָעֵקֶב יָכוֹל לַיּוֹטֹל מֵאָה שָׁל**
חִיטִין, וְרוֹרִין וְלֹרֶרֶן לְפָנֵי סְרִידוֹת – שר הממונה לעשות דין
בהדיוטות. ומבארת הגמרא את הקושיא: **מָנִי** – כדעת מי שנויה
משנה זו, **אֵילִיָּקָא** – אם נרצה לומר, שמשנה זו היא כדעת רבנן
שבמשנתנו, שסוברים שבפסי ביראות אין הילוך הרבים מבטל
מחיצות, **הִשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, ומה **הָתָם דְּנִיחָא תְּשַׁמְשִׁתָּא**
– שאם שם, בפסי ביראות, אף שהוא מקום שנוח להלך בו, **אָמְרִי**
רַבְּנָן, אֵתוּ רַבִּים וּמְכַבְּלִי לָהּ מַחֲצִיזָתָא, הָכָא – כאן, בשבילי
בית הגלגל, **דְּלֹא נִיחָא תְּשַׁמְשִׁתָּא** – שהוא מקום שאינו נוח
להילוך, לא **כָּל שֶׁבֶן** הוא, שאין הילוך הרבים מבטל מחיצות,
ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו שנחשב מקום זה רשות היחיד

– מתוך 'לקראת שבת' –

טובתו של יהודי אחד נוגעת לכל ישראל

בתחילת פרשתנו נאמר "והיה כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה". ומפרש רש"י "מגיד שלא נתחייבו בביכורים עד ששכשו את הארץ וחילקה". והנה, שאף אם היו יחידים שקבלו חלקם בארץ ישראל, מכל-מקום לא נתחייבו בביכורים עד ששכשו כל הארץ, וחילקה לכל ישראל.

ולכאורה אינו מובן, הרי תבוא ביכורים היא להודות להקב"ה על הפניסה לארץ ישראל, ועל ההנאה מפירותיה. ואם-כן, מפנין שגם קודם כבוש וחלוקת כל ארץ ישראל, כבר היו לכמה יחידים חלקם בארץ, וכבר נהנו הם משוב הארץ, מדוע לא נתחייבו להודות להקב"ה על הטובה שנתן להם?

והבאור בזה:

כל ישראל קשורים הם זה לזה. וכל זמן שנשאר יהודי אחד, יהיה מי שיהיה, שאין לו חלק בארץ, חסר בטובתם והנאתם של כל שאר ישראל, ואינם יכולים ליהנות ולשמוח בשלמות, כל עוד שלא קיבל אותו יהודי את חלקו בארץ. ומפנין שההודאה שבתבואת ביכורים היא על שלמות הטוב, ובפרט "מקרא ביכורים" שהיא רק "בזמן שמחה" (רש"י כו, יא), לכן אי-אפשר להביא ביכורים "עד ששכשו את הארץ וחילקה". דמפנין שאצל יהודי אחד אין "וירשתה וישבת בה", חסר בשמחתם וטובתם של כל שאר ישראל.

(ישראל) שני יב כי תכלה לעשר את-כל-מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: "ואמרת לפני יהוה אלהיך בערתי מקדש מן-הפית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה בכל-מצותך אשר צויתני לא-עברתי ממצותיך ולא שכחתי: "לא-אכלתי באני מפנו ולא-בערתי מפנו בטמא ולא-נתתי מפנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: "השקיפה ממעון קדשך מן-השמים וברך את-עמך את-ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש: ם

ע"ב במנחת
שבת ובחור

~ נקודות משיחות קודש ~ (ותור מנחם כרך כט עמ' 142)

ח"י אלול - יום ה'לדת הפעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן

פרשת כִּי־תבוא

כו * והיה כִּי־תבוא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נתן לך נַחֲלָה וירשְׁתָּה וישְׁבַת בה: ב ולקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְּיָא מֵאֲרֻצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נתן לך ושמַת בְּטָנָא והִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: ג ובאת אֶל־הַכֶּהֱן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: ד ולקח הכהן הַטָּנָא מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ה ועָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיַּגֵּר שָׁם בְּמִתִּי מֵעַט וַיְהִי־שָׁם לָנוּ גֵדוֹל עָצוֹם וָרֹב: ו וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה: ז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנִינוּ וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ: ח וַיִּצְאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבְמָרָא גָדֹל וּבִאֲתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹם: ט וּבָאָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: י וְעַתָּה הִנֵּה הֵבָאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתָּ לִּפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יא ושמחת בכל־הטוב אשר נתן־לך יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ולביתך אתה וְהַלְוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 178)

ח"י אלול - יום ה'לדת הפעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן יום לידת צדיק הוא יום שמחה, וכפי שמצינו ביצחק אבינו (הקמת המשכן נדחתה ליום לידתו, אחד בניסן). וכמשה רבנו (יום לידתו בטל את גזרת הקן). אף לא מצינו שיום זה יהיה יום-טוב ויום שמחה, בגלוי ובפרסום במצוה בפעל, לכל ישראל. ואולי לגבי ח"י אלול קבע הרבי ה"רש"ב שזהו יום שמחה ויום-טוב; וכ"ק מו"ח אדמו"ר גלה זאת לכל ישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ט עמ' 551 ואילך)

אֶת־הַיִּרְדֵּן תִּקְיֹמוּ אֶת־הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
אֲנִי מַצִּיחַ אִתְּכֶם הַיּוֹם בְּתֵר עֵיבָל וְשָׂדֶה אוֹתָם
בְּשִׂיד: ^ה וּבָנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ
אֲבָנִים לֹא־תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרוֹז: ^ו אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת
תִּבְנֶה אֶת־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָעִלִית עָלָיו
עֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ז וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאִכְלָתָ
שֶׁם וְשִׂמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ח וְכִתַּבְתָּ עַל־
הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר
הַיִּטֵּב: ^ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְפֵּת ^י וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה
נִהְיִיתָ לָעַם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{יא} וְשִׁמַּעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָיו וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אֲנִי
מַצִּיחַ הַיּוֹם: ^{יב}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 152)

ח"י אלויל - יום הַלֵּלָה הַפֶּעַל־שֶׁם־טוֹב וְאֶדְמוּר הַזֶּקֶן
הַפֶּעַל־שֶׁם־טוֹב עוֹרֵר וְגֵלָה אֶת כַּח הָאֲמוּנָה, בְּנִרְאָה מִכָּד
שֶׁחָנָף 'מִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן' לומר 'אֲמֵן' זֶהא שְׁמִיה רַבָּא'
וְכַדוּמָה, וְכֵן הִשְׁתַּדֵּל שְׂאִיש פְּשׁוּט יֹאמֵר 'בְּרוּךְ הַשֵּׁם'
וְכַדוּמָה. וְאֵלּוּ אֶדְמוּר הַזֶּקֶן קָבַע שְׁלֹא דִי בְּאֲמוּנָה בְּלִבּוֹ,
אֶלָּא כָּל אֶחָד חִיב לְהִבִּין גְּדֻלַּת ה' כְּפִי וְכִלְתּוּ.

חמישי ^א וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר:
יֹאֵלֶה יַעֲמָדוּ לְכַרֵּךְ אֶת־הָעָם עַל־תֵּר גְּרוֹזִים
בְּעִבְרָכֶם אֶת־הַיִּרְדֵּן שְׁמַעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה
וַיִּשְׁשֹׁכֶר וַיֹּסֶף וּבְנֵימֵן: ^ב וְאֵלֶּה יַעֲמָדוּ עַל־
הַקַּלְלָה בְּתֵר עֵיבָל רֹאוּבֵן גָּד וְאֲשֶׁר וַיְזַבְּלוּ דָן
וּנְפֹתָלִי: ^ג וַעֲנֵנו הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ
יִשְׂרָאֵל קוֹל רֹם: ^ד אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
פֶּסֶל וּמִסֵּכָה תוֹעֵבַת יְהוָה מַעֲשֵׂה יָדָיו חָרָשׁ
וְשֶׁם בִּפְתָר וַעֲנֵנו כָּל־הָעָם וְאָמְרוּ אִמֵּן: ^ה
^ו אֲרוּר מִקְלָה אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם
אִמֵּן: ^ז אֲרוּר מִסִּיג גְּבוּל רַעְהוּ וְאָמַר
כָּל־הָעָם אִמֵּן: ^ח אֲרוּר מִשְׁגָּה עוֹר בְּדִרְךָ
וְאָמַר כָּל־הָעָם אִמֵּן: ^ט אֲרוּר מִטָּה מִשְׁפָּט
גְּרִיתוֹם וְאִלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אִמֵּן: ^י אֲרוּר

כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֶדְמוּר גֵּלָה אֶת תַּאֲרִיךְ לִידְתּוֹ
שֶׁל הַפֶּעַל־שֶׁם־טוֹב בְּשָׁנַת תש"ג, וְעַד אִזּוֹ לֹא הָיָה הַדְּבָר
יָדוּעַ. וְהֵנָּה, לְגַבִּי מִתַּן־תּוֹרָה אָמְרוּ רַז"ל שְׂרָאוֹי הָיָה אָדָם
הִרְאִשׁוֹן שֶׁתַּנְתֵּן תּוֹרָה עַל יָדוֹ, אֲבָל "אֶת הַכֹּל עָשָׂה יְפֵה
בְּעִמּוֹ", וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה רַק לְאַחֲרֵי כ"ו דּוֹרוֹת. וְאַף בַּתּוֹרָה
עֲצֻמָּה כָּךְ: מְדוּר לְדוֹר מִתְּגַלִּים דְּבָרִים חֲדָשִׁים שְׁלֹא הָיוּ
יָדוּעִים לִפְנֵי זֶה.

שלישי ^א הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַצִּיחַ לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמַּחְתָּ
וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ^ב אֶת־
יְהוָה הַאֲמַרְתָּ הַיּוֹם לַהֲיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְלָלַכְתָּ
בְּדַרְכָּיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמַע
בְּקוֹל: ^ג וַיהוָה הַאֲמִירְךָ הַיּוֹם לַהֲיוֹת לוֹ לָעַם
סִגְלָה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְךָ וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֹתָיו:
^ד וְלִתְתֶנּה עָלֶיךָ עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה
לְתַהַלְלָה וְלִשְׁשֵׁם וְלִתְפָּאֲרַת וְלִהְיוֹתְךָ עַם־קָדָשׁ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּר: ^ה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 27)

ח"י אלויל - יום הַלֵּלָה הַפֶּעַל־שֶׁם־טוֹב וְאֶדְמוּר הַזֶּקֶן
יִשְׂרָאֵל - תַּפְאֲרַת, הַסְפִּידָה הַעֲקָרִית שֶׁל 'זַעֲרִיר־אֲנָפִין',
הַמִּשְׁכַּת אור מְלִמְעָלָה לְמִטָּה. שֶׁם - מַלְכוּת, זְכוּף הַמִּטָּה
וְהַעֲלָתוֹ מִלְּמִטָּה לְמִעֲלָה. טוֹב - אור, בְּתוֹכָהּ "וַיֵּרָא אֱלֹקִים
אֶת הָאֹר כִּי טוֹב". כַּאֲשֶׁר 'זַעֲרִיר־אֲנָפִין' הוּא בַּעַל הַמַּלְכוּת,
נִפְעָלַת הַעֲלָאָה הַמַּלְכוּת מִצֵּד 'זַעֲרִיר־אֲנָפִין' (לֹא מִצֵּד
הַמַּלְכוּת עֲצֻמָּה), הִינֵנו שֶׁשָּׁם בַּמַּלְכוּת יִשְׁנָה מַעֲלַת הָאֹר
וְהַגְלִי. וְהוּא יַחֲדוּ שְׁנֵי הַקְוִיִּן שֶׁל הַמִּשְׁכָּה וְהַעֲלָאָה שִׁיתְחַדֵּשׁ
לַעֲתִיד לְבוֹא, "לִיהְיוֹ בְּדִין וּבְדִין".

רביעי ^א וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְזַקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם
לֵאמֹר שְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מַצִּיחַ
אִתְּכֶם הַיּוֹם: ^ב וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת־
הַיִּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
וְחִקְמַת לְךָ אֲבָנִים גְּדֻלֹּת וְשָׂדֶה אוֹתָם בְּשִׂיד:
^ג וְכִתַּבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
בְּעִבְרִית לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אָרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּר יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֶיךָ לְךָ: ^ד וְהָיָה בְּעִבְרָכֶם

מִצֹּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו: וַיֵּרְאוּ
כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיֵּרְאוּ
מִמֶּךָ: ^א וְהוֹתִירָךָ יְהוָה לְמוֹכָה בְּפָרִי בְמִנְיָה
וּבְפָרִי בְהַמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדַמְתָּךְ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיךָ לָתֵת לָךְ: ^ב יִפְתַּח
יְהוָה אֶת־אָזְנוֹ וְהָטֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת
מִטֶּר־אֲרָצְךָ בַּעֲתוֹ וּלְבַרְךָ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ
וְהַלִּוִיתָ גֵּוִים רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלָּוֶה: ^ג וַיִּתְּנֶךָ
יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לִזְנָב וְהָיִיתָ רֶק לְמַעַלָּה וְלֹא
תִהְיֶה לְמַטָּה פִּי־תִשְׁמָע אֶל־מִצְוֹת ^ד יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לִשְׁמֹר וּלַעֲשׂוֹת:
^ה וְלֹא תִסּוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה
אִתְּכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמָאוֹל לִלְכַּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אַחֲרִים לַעֲבֹדָם: ^ו וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמָע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
מִצְוֹתָיו וְחִקְתִּיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם וּבָאוּ
עֲלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךָ: ^ז אֲרוּר
אַתָּה בַּעִיר וְאֲרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה:
^ח אֲרוּר מִנְּאֻךְ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ: ^ט אֲרוּר פְּרִי־בְמִנְיָה
וּפְרִי אֲדַמְתְּךָ שָׁגֵר אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנְךָ:
^י אֲרוּר אַתָּה בְּבֹאֵךְ וְאֲרוּר אַתָּה בְּצֵאתְךָ:
^{יא} יִשְׁלַח יְהוָה אֶת־הַמָּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה
וְאֶת־הַמִּגְעָרָה כָּל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
עַד הַשְׁמֹדֶךָ וְעַד־אֲבֹרְךָ מֵהָר מִפְּנֵי רָע מַעַלְלֶיךָ
אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי: ^{יב} יִדְבֹק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבָר עַד
כָּל־תּוֹ אֲתָךְ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ: ^{יג} יִכְבֶּה יְהוָה בְּשֹׁחַפֹּת וּבְקַדְחֹת
וּבְדִלְקֹת וּבְחִרְחֹל וּבְחִרְבַּי וּבְשִׁדְּפוֹן וּבְיִרְקוֹן
וּרְדִפוֹךָ עַד אֲבֹרְךָ: ^{יד} וְהָיוּ שְׁמִיךָ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשְׁךָ נִחֲשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בְּרִזָּל:
^{טו} יִתֵּן יְהוָה אֶת־מִטֶּר אֲרָצְךָ אֲבָק וְעָפָר מִן־
הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עֲלֶיךָ עַד הַשְׁמֹדֶךָ: ^{טז} יִתְּנֶךָ יְהוָה

שֶׁכֶב עִם־אִשָּׁת אֲבִיו כִּי גִלָּה בְּנֶפֶס אֲבִיו וְאָמַר
כָּל־הָעָם אָמֵן: ^{יז} אֲרוּר שֶׁכֶב עִם־כָּל־בְּהֵמָה
וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ^{יח} אֲרוּר שֶׁכֶב עִם־
אִחָתוֹ בֶּת־אֲבִיו אוֹ בֶּת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן: ^{יט} אֲרוּר שֶׁכֶב עִם־חֵתֲנָתוֹ וְאָמַר כָּל־
הָעָם אָמֵן: ^כ אֲרוּר מִכָּה רָעָהוּ בַּסֵּתֶר וְאָמַר
כָּל־הָעָם אָמֵן: ^{כא} אֲרוּר לִקַּח שָׂחָד לְהַפּוֹת
נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ^{כב} אֲרוּר
אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת
אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ^{כג} כַּח אֱלֹהֵי
אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
וַיִּתְּנֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלִיוֹן עַל כָּל־גִּוֵּי הָאָרֶץ:
^{כד} וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךָ כִּי
תִשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{כה} בְּרוּךְ אַתָּה בַּעִיר
וּבְרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: ^{כו} בְּרוּךְ פְּרִי־בְמִנְיָה וּפְרִי
אֲדַמְתְּךָ וּפְרִי בְהַמְתְּךָ שָׁגֵר אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת
צֹאנְךָ: ^{כז} בְּרוּךְ מִנְּאֻךְ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ: ^{כח} בְּרוּךְ אַתָּה
בְּבֹאֵךְ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ:

~ נְקֻדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוֹטֵי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ ל עמ' 174)

ח"י אָלוּל - יוֹם הַלֵּלֶת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאֲדַמְו"ר הִזְקֵן
הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב גִּלָּה חֲסִידוֹת בְּאֶפֶן שֶׁל נְקֻדוֹת וּבְקֻצֵּר,
עַל־דֶּרֶךְ לִשְׁוֹן הַמִּשְׁנָה. אֲדַמְו"ר הִזְקֵן בָּאֵר חֲסִידוֹת בְּהַר־בִּבְה,
בְּהַבְנָה וְהַשְׁגָּה (חֲסִידוֹת חֲפ"ד). וּשְׁנֵי הָאוֹפָנִים תְּלוּיִים בְּשִׁנֵּי
הַטַּעֲמִים לְגִלּוֹי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה בְּדוֹרוֹת הָאֲחֵרִים דְּיוֹקָא.
הַתְּבַרּוֹת חֹשֶׁף הַגְּלוּת - מִצַּד זֶה דִּי בְּגִלּוֹי בְּאֶפֶן שֶׁל נְקֻדוֹת.
הַכְּנָה לְבִיאת הַמִּשְׁתִּים - מִצַּד זֶה יֵשׁ צִרְף בְּהַבְנָה וְהַשְׁגָּה,
שֶׁכֵּן לְעִתִּיד־לְבֹא תִהְיֶה הַשְׁגָּה גְּמוּרָה בִּידִיעַת ה'.

שִׁישִׁי: וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־אִיבֶיךָ חֲקָמִים עֲלֶיךָ נִגְפִים
לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׁבַע־דְּרָכִים
יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ: ^א יֵצְאוּ יְהוָה אֲתָךְ אֶת־הַבְּרָכָה
בְּאִסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבְרִכְךָ בְּאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ^ב יָקִימְךָ יְהוָה לוֹ
לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־

נָגַף לִפְנֵי אֵיכָיֶד בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו
וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים תָּנוּס לִפְנֵי וְהָיִיתָ לְזַעֲזָה לְכָל
מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ: ^{טו} וְהָיִיתָ נִבְלָתָךְ לְמֵאֲכָל
לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֶמֶת הָאָרֶץ וְאִין מַחֲרִיד:
^{טז} יִפְכָּה יְהוָה בְּשָׁחִין מִצְרִים כְּתִיב וּבַעֲפָלִים
קָרִי וּבִטְחָרִים וּבְגָרֵב וּבְחָרֶם אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל
לְהִרְפָּא: ^{כז} יִפְכָּה יְהוָה בְּשִׁנְעוֹן וּבַעֲוֹרֹן
וּבִתְמֹהוֹן לִבָּב: ^{כח} וְהָיִיתָ מִמִּשֵּׁשׁ בַּצְּהָרִים
כַּאֲשֶׁר יִמְשֵׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה וְלֹא תִצְלִיחַ
אֶת־דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אֶךְ עֲשׂוֹק וְגִזּוּל פְּלִי־הַיָּמִים
וְאִין מוֹשִׁיעַ: ^{כט} אֲשֶׁה תֹאֲרֵשׁ וְאִישׁ אֶחָד
כְּתִיב יִשְׁלַנְה קָרִי יִשְׁכַּבְנָה בֵּית תִּבְנֶה וְלֹא־תִשָּׁב בּוֹ
כָּרֶם תִּטָּע וְלֹא תַחֲלִלְנֵנוּ: ^ל שׁוֹרֶךְ טִבּוּחַ לַעֲיִינֶיךָ
וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֶמֶד גִּזּוּל מִלִּפְנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב
לָךְ צֶאֱנֹךְ נִתְּנֹת לֹא־יִכִּיד וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ:
^{לא} בְּנִיךָ וּבִנְתֶיךָ נִתְּנִים לָעַם אֶחָד וְעֵינֶיךָ רְאוּת
וּכְלֹת אֱלֹהִים פְּלִי־הַיּוֹם וְאִין לֹאל יִהְיֶה: ^{לב} פָּרִי
אֲדָמָתְךָ וּכְלִי־יִנְיָעֶךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתָ
וְהָיִיתָ רַק עֲשׂוֹק וְרִצּוֹן פְּלִי־הַיָּמִים: ^{לג} וְהָיִיתָ
מִשְׁגָּע מִמֶּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^{לד} יִפְכָּה
יְהוָה בְּשָׁחִין רָע עַל־הַבְּרָפִים וְעַל־הַשָּׁקִים אֲשֶׁר
לֹא־תוּכַל לְהִרְפָּא מִכָּף רִגְלֶךָ וְעַד קֶדְקֶדְךָ:
^{לה} יוֹלֶךְ יְהוָה אֹתְךָ וְאֶת־מִלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ
אֶל־גֹּי אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתָ אֶתָּה וְאַבְתִּיד וְעַבְדָּתָ
שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וְאַבֶּן: ^{לו} וְהָיִיתָ לְשִׁמְהָ
לְמִשָּׁל וּלְשִׁנְיָנָה בְּכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר־יִנְהַגֶּךָ יְהוָה
שָׁמָּה: ^{לז} יָרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעַט תִּאֶסֶף כִּי
יִחְסְלֵנוּ הָאָרֶבָה: ^{לח} כְּרָמִים תִּטָּע וְעַבְדָּתָ וַיִּין
לֹא־תִשְׁתַּה וְלֹא תִאָּגֵר כִּי תֹאכְלֵנוּ הַתַּלְעֵת:
^{לט} זֵיתִים יִהְיוּ לָךְ בְּכָל־גְּבוּלְךָ וְשִׁמְן לֹא תִסּוֹף כִּי
יִשָּׁל וִיתֶךָ: ^מ בָּנִים וּבָנוֹת תוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לָךְ
כִּי יִלְכוּ בְּשָׁבִי: ^{מא} כָּל־עֶצֶךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ יִירֹשׁ
הַצֹּלָצֵל: ^{מב} הָגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עָלֶיךָ

מֵעֵלָה מֵעֵלָה וְאֹתָהּ תִרְדּ מִטָּה מִטָּה: ^{מד} הוּא
יִלְוֶךָ וְאֹתָהּ לֹא תִלְוֶנוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאֹתָהּ
תִּהְיֶה לְזָנָב: ^{מה} וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה
וּרְדִפְנֶךָ וְהַשְׁיִיגוּךָ עַד הַשְׁמָדָךְ כִּי־לֹא שָׁמַעַתָּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר
צִוָּךָ: ^{מו} וְהָיוּ בְּךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת וּבִזְרָעֶךָ עַד־
עוֹלָם: ^{מז} תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עַבַדְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבָּב מִרַב כָּל־
^{מח} וְעַבַדְתָּ אֶת־אֵיכָיֶד אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בְּךָ
בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעִירִם וּבְחָסֶר כָּל וְנִתָּן עַל־
בְּרִזֹּל עַל־צֹאֲרֹךְ עַד הַשְׁמִידוֹ אֹתְךָ: ^{מט} יִשָּׂא
יְהוָה עָלֶיךָ גֹּי מִרְחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה
הַנָּשֵׁר גֹּי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ: ^נ גֹּי עַז פָּנִים
אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים לְזָקֵן וְנַעַר לֹא יַחֵן: ^{נא} וְאָכַל
פְּרִי בְהֶמְתְּךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ עַד הַשְׁמָדָךְ אֲשֶׁר
לֹא־יִשָּׂאִיר לָךְ דָּגֵן תִּירֹשׁ וְיִצְהָר שֹׁגֵר אֶלְפִיךָ
וְעִשְׂתִּירֶת צֶאֱנֶךָ עַד הָאֲבִידוֹ אֹתְךָ: ^{נב} וְהִצֵּר לָךְ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רִדַּת חֲמֹתֶיךָ הַגְּבוּהֹת וְהַבְּצֻרוֹת
אֲשֶׁר אֹתָהּ כְּמֹחַ בָּהֶן בְּכָל־אֶרֶצְךָ וְהִצֵּר לָךְ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לָךְ: ^{נג} וְאַכְלָתָ פְּרִי־בִטְנְךָ בְּשֹׂר בְּנִיךָ וּבִנְתֶיךָ
אֲשֶׁר נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
אֲשֶׁר־יִצִּיק לָךְ אֵיכָבֶד: ^{נד} הָאִישׁ הָרָךְ בְּךָ וְהָעֲגֹג
מְאֹד תִּרַע עֵינָיו בְּאֲחִיו וּבְאִשְׁתּוֹ חִיקוֹ וּבִיתָר בְּנֵיו
אֲשֶׁר יוֹתִיר: ^{נה} מִתַּת א לֹא־חָד מֵהֶם מִבֶּשֶׁר בְּנֵיו
אֲשֶׁר יֹאכַל מִבְּלֵי הַשָּׂאִיר־לוֹ כָּל בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
אֲשֶׁר יִצִּיק לָךְ אֵיכָבֶד בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ: ^{נו} הִרְפָּה כָּךְ
וְהָעֲנָה אֲשֶׁר לֹא־נִסְתַּה כִּפְרִי־גִלָּה הֵצֵג עַל־
הָאָרֶץ מִהֲתַעֲנֵג וּמִרָךְ תִּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חִיקָה
וּבִבְנָהּ וּבִבְתָּהּ: ^{נז} וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵת א מִפִּיִן רִגְלֶיהָ
וּבִבְנֶיהָ אֲשֶׁר תִּלֵּד כִּי־תֹאכְלֶם בְּחָסֶר־כָּל בִּסְתָר
בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יִצִּיק לָךְ אֵיכָבֶד בְּשְׁעָרֶיךָ:
^{נח} אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה

הנסתר. זהו גם הכנוי שלו, בעל התנאי והשלחן ערוך - שני האורות. והנגלה והנסתר מאחדים בכתב אחת (שניאור), כי שניהם התחברו אצלו לדבר אחד.

שביעי כט * ויקרא משה אל־כל־ישראל ויאמר אלהם אתם ראיתם את כל־אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל־עבדיו ולכל־ארצו: * המפוסת הגדלת אשר ראו עיניך האתה והמפסות הגדלים ההם: * ולא־נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: * ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר לא־בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא־בלתה מעל רגלך: * לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם: * ותבאו אל־המקום הזה ויצא סיחן מלך־חשבון ועוג מלך־הבשן לקראתנו למלחמה ונפס: * ונקח את־ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי: * ושמתם את־דברי הברית הזאת ועשיתם אתם למען תשפילו את כל־אשר תעשיו: פפפ

חצי קריש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וכיומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מבך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מבך לעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת א)

ח"י אלול - יום הולדת הבעל־שם־טוב ואדמו"ר הזקן מקור השם 'שניאור' הוא מתינוק שקהה לו סבא בשם

הזאת הפתכים בספר הזה ליראה את־השם הנכבד והנורא הזה את יהוה אלהיך: * והפלא יהוה את־מכתך ואת מכות זרעך מכות גדלת ונאמנות וחלים רעים ונאמנים: * והשיב בך את כל־מדונה מצרים אשר יגרת מפניהם ודבקו בך: * גם כל־חלי וכל־מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם יהוה עליך עד השמךך: * ונשאתם במתי מעט תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרב כִּי־לא שמעת בקול יהוה אלהיך: * והיה כאשר־שש יהוה עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש יהוה עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר־אתה בא־שמה לרשתה: * והפיצך יהוה בכל־העמים מקצה הארץ ועד־קצה הארץ ועברת שם אלהים אחרים אשר לא־ידעת אתה ואבתיך עץ ואבן: * ובגוים ההם לא תרגיע ולא־יהיה מנוח לבך־רגלך ונתן יהוה לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש: * והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיך: * בבקר תאמר מִי־יתן ערב ובערב תאמר מִי־יתן בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה: * והשיבך יהוה | מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא־תסוף עוד לראתה והתמפרתם שם לא־יביך לעבדים ולשפחות ואין קנה: * אלה דברי הברית אשר־צוה יהוה את־משה לכתר את־בני ישראל בארץ מואב מלכד הברית אשר־פרת אתם בחרב: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 37)

ח"י אלול - יום הולדת הבעל־שם־טוב ואדמו"ר הזקן שמו הראשון של אדמו"ר הזקן, שניאור, רמז לשני אור, וכפי שאמר עלי הבעל־שם־טוב בהיותו בן שלש שנים, שעתיד להאיר את העולם בשני אורות, תורת הנגלה ותורת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"נ 9 לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 161 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הגוים חרוב יחרבו

בהפסרת פְּרַשְׁתְּנוּ כתוב "הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו והגוים חרוב יחרבו".

ולכאורה, זייער זך שיתקנים לעתיד-לבא תמונה ביותר בהשקפה ראשונה, דבשלקמא בנוגע לז' מצוות שנצטוו בהן בני נח, הרי אם אין מקימים אותן, מתחבאים מיתה (כמבואר ברמב"ם הלכות מלכים, סוף פרק ט), אף היכן מצינו שנצטוו בני נח לשרת ולעבד את בני ישראל, ואם-כן מדוע "הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו"?

והבאור בזה:

ידוע מאמר חקמינו ז"ל (פרש"י ר"פ בראשית. וראה ויק"ר פל"ו, ד) "בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית", שכל העולם כולו עם אומות העולם נקראו רק בשביל עם ישראל. והנה עכשיו בזמן הגלות אין רואים בגלוי שמטרת וסיבת קיומם של אומות העולם היא בשביל ישראל. אף לעתיד-לבא, שאז תתגשם סיבת ומטרת הבראה, יראו בגלוי שמציאותם של אומות העולם היא רק בשביל ישראל. ולכן "הגוי אשר לא יעבדוך יאבדו", כי לעתיד-לבא, גוי שאינו מראה בגלוי שכל מציאותו היא רק בשביל ישראל, לא תהיה לו זכות קיום בעולמו של הקב"ה, וימילא "יאבדו" (דאין זה ענין של עונש, אלא משום שאין למציאותם זכות קיום).

קכ"ב פסוקים, לעבר"ו סימן.

'אורי' וסבא בשם 'מאיר', ונקרא שניאור על שם שניהם. והנה, 'שניאור' הוא 'שני אור'. ויש לרמז: אורי – אור שלי, היינו נגלה. בלמוד זה צלולה התורה להשאר תורת ה', שכן הלומד והתורה הם שני דברים שונים. מאיר – לאחרים, היינו נסתר. למוד זה פועל שהתורה מאירה בלומד, כך שהיא הופכת להיות תורתו, כי הוא מתאחד איתה.

מפסיר ויתבאו אל-המקום הזה ויצא סתן מלך-השבון ועוג מלך-הבשן לקראתנו למלחמה ונבם: ונקח את-ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי: ושמרתם את-דברי הברית הזאת ועשיתם אתם למען תשפילו את כל-אשר תעשון: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

ח"י אלול - יום הולדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן הרבי הרש"ב קבע שח"י אלול הוא יום-טוב. חסיד אהד מצא רמז לכך בפסוק "ידו לה" חסדו ונפלאותיו לבני אדם": ראשי תבות - ח"י אלול. סופי תבות – בגימטריא יו"ם טו"ב (73). בשפת אמת הרמז לרבנו, קבל את המענה הבא: "תודה רבה על הבאור היפה. ועין גמרא פסחים (קח), א: הגי כ"ו הודו כנגד מי, כנגד כ"ו דורות שבא הקב"ה בעולמו ולא נמן להם תורה וזן אותם בחסדו".

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארך ימים בימיה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, ויגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

פְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בַּפֶּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

א את ירושלים קומי אורי ותאירי כי בא אורחך, את ירושלים, קומי ותאירי, כי בא אליך האור, כלומר המלכות ושפע הנבואה והשמחה והמוקד. ובכבוד ה' עליך זרח, כלומר השכינה תתגלה עליך ותשרה בך. **ב** החשך יכסה ארץ, כלומר, אפילו אם יתרבו צרות בעולם. **וערפל לאמים**, וחשך של ערפל יכסה עמים. והוא כפל לשון של "החשך יכסה ארץ" במלים אחרות. **יזרח ה'**, יאיר לך אור ותשועה. ובכבוד, השקראת השכינה. **ג** והלכו גוים לאורך, כלומר, מפני ילמודו דרכי ה', ואת תאירי את עיניהם. והוא על־דרך

את ירושלים קומי אורי ותאירי כי בא אורחך, את ירושלים, קומי ותאירי, כי בא אליך האור, כלומר המלכות ושפע הנבואה והשמחה והמוקד. ובכבוד ה' עליך זרח, כלומר השכינה תתגלה עליך ותשרה בך. **ב** החשך יכסה ארץ, כלומר, אפילו אם יתרבו צרות בעולם. **וערפל לאמים**, וחשך של ערפל יכסה עמים. והוא כפל לשון של "החשך יכסה ארץ" במלים אחרות. **יזרח ה'**, יאיר לך אור ותשועה. ובכבוד, השקראת השכינה. **ג** והלכו גוים לאורך, כלומר, מפני ילמודו דרכי ה', ואת תאירי את עיניהם. והוא על־דרך

הפטרת כי תבוא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק ט

ס «קומי אורי כי בא אורחך ובכבוד יהוה עליך זרח: כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶה־אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעַל־יךְ יִזְרַח יְהוָה וּבְכֹדוֹ עָלֶיךָ יֵרָאֶה: ג' וְהִלְכּוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמַלְכִּים לְנִגְהָ זֶרְחֶךָ: ד' שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וִרְאִי כָלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹרְךָ בְּנֵיךָ מִרְחוֹק יָבֹאוּ וּבְנִתֶיךָ עַל־צֶדֶת תֵּאֱמָנָה: ה' אֲנִי תִרְאִי וְנִהְיֶיךָ אוֹ מֶלֶךְ לְבָבְךָ כִּי־יִהְיֶה עָלֶיךָ הַמִּזֵּן יָם חֵיל גוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: ו' שְׁפֹעַת גְּמָלוֹם תִּכְסֹּף בְּכָרִי מִדֵּין וְעֵיפָה כָלֶם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבֹנָה יִשְׂאוּ וּתְהַלְלוּ יְהוָה יִבְשָׁרוּ: ז' כָּל־צֶאֱן קִדְרִי יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי

ס «קומי אורי כי בא אורחך ובכבוד יהוה עליך זרח: כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶה־אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעַל־יךְ יִזְרַח יְהוָה וּבְכֹדוֹ עָלֶיךָ יֵרָאֶה: ג' וְהִלְכּוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמַלְכִּים לְנִגְהָ זֶרְחֶךָ: ד' שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וִרְאִי כָלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹרְךָ בְּנֵיךָ מִרְחוֹק יָבֹאוּ וּבְנִתֶיךָ עַל־צֶדֶת תֵּאֱמָנָה: ה' אֲנִי תִרְאִי וְנִהְיֶיךָ אוֹ מֶלֶךְ לְבָבְךָ כִּי־יִהְיֶה עָלֶיךָ הַמִּזֵּן יָם חֵיל גוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: ו' שְׁפֹעַת גְּמָלוֹם תִּכְסֹּף בְּכָרִי מִדֵּין וְעֵיפָה כָלֶם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבֹנָה יִשְׂאוּ וּתְהַלְלוּ יְהוָה יִבְשָׁרוּ: ז' כָּל־צֶאֱן קִדְרִי יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי

גוים לאורך מישראל ילמדו הגוים דרכי ה' ומלכים ומלכיהם ושריהם ילכו לנגה זרחך שהוא אור ה': ד את ירושלים שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ לארבע רוחות העולם וראי איד כלם כל אנשיך נקבצו באורך ללמוד תורה ודבר ה', בְּנֵיךָ מִרְחוֹק יָבֹאוּ עִמָּם וּבְנִתֶיךָ כָּל אַחַת וְאַחַת עַל־צֶדֶת המלכות ותשרות ובחוקן תאמנה תורה מעולה: ה' אֲנִי תִרְאִי בְּנֵיךָ שִׁבְאוּ מִכָּל צֶדֶת וְנִהְיֶיךָ וְיִאִיר פְּנֵיךָ מִרֹב הַשִּׁמְחָה וּפְתַח פְּאֶרֶם הַנִּבְחָל כָּבֹא אֵלָיו טוֹבָה רַבָּה פְּתָאוֹם וְרַחֲב לִבְבְּךָ וְתִרְחַב לִבְךָ בְּעֶבֶד רֹב הַטּוֹבָה וְהַשִּׁמְחָה כִּי־יִהְיֶה עִמָּה תְּהִי בַּחֲפֹד כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ הַמִּזֵּן יָם הַשּׁוֹכְנִים בַּפֶּתַח הַמַּעְרָב חֵיל עוֹשֵׂר הַגּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: ו' שְׁפֹעַת רַבִּי גְּמָלוֹם יָבִיא לָךְ לִמְנַחַת תִּכְסֹּף וּכְסוּ הָאֲרָץ, בְּכָרִי גְּמָלוֹם צְעִירִים תִּפְּאוֹם מִמֶּדֶן וְעֵיפָה כָלֶם כָּל הָאֲנָשִׁים מִשְׁבָּא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבֹנָה מִן בּוֹשֶׁם יִשְׂאוּ מִנְּחָה לָהּ, וּבֹאִים לִאֲרָצָם וּתְהַלְלוּ יְהוָה יִבְשָׁרוּ: ז' כָּל רֹב צֶאֱן קִדְרִי שְׂבָאֲרֵן הַטּוֹבִהֲרִים יִקְבְּצוּ לָךְ יֶאֱסֹפוּ

גְּמָלוֹם תִּכְסֹּף, רַבִּי שְׁרוּתָה שֶׁל גְּמָלוֹם יָבִיא אֵלָיךְ מִתְּהִי, וְיָבֹאוּ כָּלֹו מִכְּסִּים אֶת הָאֲרָץ, בְּכָרִי מִדֵּין וְעֵיפָה, הַגְּמָלוֹם הַצְעִירִים תִּפְּאוֹם מִמֶּדֶן וְעֵיפָה, כָּלֶם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ, כָּל בְּנֵי שְׂבָא יָבֹאוּ לִירוּשָׁלַם. זָהָב וּלְבֹנָה יִשְׂאוּ, וְהֵם יָבִיאוּ עִמָּהֶם זָהָב וּלְבֹנָה לִמְנַחַת לָהּ. וּתְהַלְלוּ יְהוָה יִבְשָׁרוּ, וּבֹאִים חֹזְרֵי לִאֲרָצָם יִבְשָׁרוּ וְיִסְפְּרוּ תְהִלּוֹת ה'. **ז** כָּל צֶאֱן קִדְרִי יִקְבְּצוּ לָךְ, כָּל הַצֶּאֱן שֶׁל אֲרָץ קִדְרִי שֶׁשֵּׁם הַמִּבְחָרִים שֶׁבְּצֶאֱן יֶאֱסֹפוּ לְהִבְאִים לִירוּשָׁלַם. אֵילֵי נְבוֹתֵי יִשְׂרָאֵל וְנִבְשָׁרֵי

להביאם אליך אילך שבבית שם מקום ישרתונך יהיו לך לצרף יעלו
 על־צוץ מנבחי יעלו על מנבחי לרצון ובית תפארתו בית המקדש אפאר
 על ידי קרבנות מובחרים שבמנזם כמו האילים המובחרים האלה: ח כאלו
 הכרית ושאלו על בני העולה מ־אֵלֶּה אשר מנבחים לשוֹב, כַּעֲב כַּעֲב
 תַּעֲוִפִּינָה וְכִיּוֹנִים המנבחים לעוף
 אֶל־אַרְבֵּיתֵיהֶם חלונות השוקד
 שֶׁלָּהֶם: ט כִּרְלִי יוֹשֵׁב אֵיִם יָקוֹז
 יִסְכּוּ לְבֹא אֶל וְאֵנִיּוֹת על ים
 תִּרְשִׁישׁ הֵם יתעוררו כִּבְרָאשׁוֹנָה
 בִּימֵי שְׁלֵמָה לְהִבִּיא בְּנִיךְ מֶרְחֹק
 כִּסְפָם וְזָהָב אֲתָם לְהִבִּיא מִנְחָה
 לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ
 יִשְׂרָאֵל כִּי פֶאֶרְךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ
 פֶּאֶר: י וְכִנּוּ בְּנֵי־נֶכֶד חֻמְתֶּיךָ
 חֻמוֹת הָעָרִים וּמִלְכֵיהֶם יִשְׁתַּנְּךָ
 יִשְׁמְשׁוּ אוֹתְךָ, או תבירי כִּי כָל הַבָּא
 עֲלֶיךָ לֹא יִהְיֶה בְּמִקְרָה כִּי בִּזְמַנְךָ
 בְּקִצְפִי הַכִּיתִיךָ וְעָתָה וּבְרָצוֹנִי
 הַטּוֹב רַחֲמֶיךָ: יא וּפְתַחֲךָ
 שְׁעָרֶיךָ תִּפְתָּח וְהָיוּ פְתוּחִים וְעוֹמְדִים
 יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִסְגְּרוּ לְהִבִּיא
 אֶלֶיךָ חֵיל עוֹשֵׁר גִּזְוִים וּמִלְכֵיהֶם
 וְהָיוּ נְהוּגִים עַד לִפְנֵי מִלְּךָ הַמִּשְׁתִּי
 כַּעֲבָרִים לִפְנֵי אֲדוֹנֵיהֶם: יב כִּי־הִנֵּנִי
 וְהַמְּלִכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹדֶךָ
 יִאֲבֹדוּ וְהַגִּזְוִים הַרְבִּים אֲשֶׁר לֹא
 יַעֲבֹדֶךָ חֶרֶב יַחֲרִבֻּהוּ: יג כְּבוֹד
 הַלְּבָנוֹן הָעֵצִים הַטּוֹבִים שָׁבוּ אֶלֶיךָ
 יָבֹאוּ וְהֵם בְּרוֹשׁ תִּדְהַר וְתֹאשׁוֹר
 כָּלֶם יַחֲדוּ לְבֹנוֹת בָּהֶם אֵת בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ כִּדִּי לְפָאֵר בּוֹ מְקוֹם
 מִקְדָּשִׁי הַמִּקְדָּשׁ כִּנְנֶר כִּסֵּא הַקְּבוֹד
 וּמְקוֹם רַגְלִי וְהוּא קֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים
 אֲכַבֵּד כַּעֲמִי וְלֹא עַל יְדֵי בְנֵי אָדָם:
 יד וְהִלְכּוּ הַגִּזְוִים אֲשֶׁר עָנּוּ אוֹתְךָ
 בַּעֲזָיוֹת קָשִׁים וְלֹא אֶלֶיךָ שְׁחוֹחַ
 בְּכַפִּיפָה לִפְסֹק, בְּנֵי שֵׁל מַעֲנִיךָ
 שְׁמוֹתָ בָּר, יִלְכוּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ עַל־
 כְּפֹת רַגְלֶיךָ עַד כְּמוֹד לֶאֱרֹץ מְרִיב
 חֲשִׁיבוֹתֶךָ, כָּל־מְנַאֲצֶיךָ שְׁנֹאֲצוּ וְכֹא
 אוֹתְךָ, וְקִרְאוּ לְךָ עֵתָה עֵיר יְהוָה צִיּוֹן שֶׁל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו תַּחַת
 בְּמִקְוֶה הַיּוֹתֵךְ עֲזוּבָה וְשִׁנּוּאָה מִכָּל הָאֻמוֹת וְאֵין מִי עוֹבֵר בְּאֶרֶץ
 לִשְׁאֹל לִשְׁלֹמֶךָ, בְּמִקְוֶה זֶה וְשִׁמְתֶיךָ מְלִכָה גְדוֹלָה לְגִאֲוֹן וְתַפְאֶרֶת עַד
 עוֹלָם וְתָתִי עֵתָה מְשׁוֹשׁ יִשְׁמְחוּ כָּלֶם עַל הַצִּלְחָתְךָ דָּוִד וְדָוִד כָּבֵל יָמִי

האילים הבאים מנבחות שהם המנבחים שבאילים, אותם יביאו הגוים באופן של
 שרות ומתנה לירושלים. יעלו על רצון מנבחי, כמו "יעלו על מנבחי לרצון".
 ובית תפארתו אפאר, ואת בית מקדשי אפאר, בזה שאתם בלב כל הגוים
 לפארו במנחות ומקדשות. ח) מי אלה כַּעֲב תַּעֲוִפִּינָה וגו', הכרית ושאלו,

מי אלה קהלות ישראל העולות מהגלות
 מכל מקומותיהם וממקדשיהם לטוב כַּעֲב
 על ידי הרוח, וכמו חיונים השבים אל
 חלונות השוקד, שאז הם מנבחים לעוף
 להאכיל את גזלֵיהֶם. ט) כִּי לִי אֵיִם
 יָקוֹז, שוכני אֵיִם הם יקוֹז ויצפו שאתם
 להם שָׁר מִבַּיִת עַל זֶה שְׁבִיאוּ אֵת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם. וְאֵנִיּוֹת תִּרְשִׁישׁ
 בְּרָאשׁוֹנָה וגו', וכן אֵנִיּוֹת תִּרְשִׁישׁ
 יבואו לארץ ישראל כִּבְרָאשׁוֹנָה בִּימֵי
 שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ שְׁבִיאוּ וְהָבִיאוּ חֶרֶב הַרְבֵּה
 לְשִׁלְמָה, וְהֵם יבִּיאוּ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְאַרְצָם מִמִּתְחִיל, וְעוֹד יבִּיאוּ אִתָּם גַּם
 אֵת כִּסְפָם וְזָהָב לְתַתֵּם לְשֵׁם ה' וגו'.
 כִּי פֶאֶרְךָ, אֲשֶׁר נָתַן לְךָ אֵת הַפֶּאֶר
 וְהַקְּבוֹד הַזֶּה. י) יִשְׁתַּנְּךָ, יִשְׁתַּנְּךָ
 אוֹתְךָ. וּבְרָצוֹנִי, וּבְרָצוֹנִי הַטּוֹב. יא)
 וּפְתַחֲךָ, וְהָיוּ פְתוּחִים וְעוֹמְדִים. וְאִמֵּר
 בְּלִשׁוֹן הַפְּעִיל, וְלֹא אִמֵּר "וּפְתַחֲךָ" בְּלִשׁוֹן
 קָל, עַל שֵׁם שְׁפִיתֶיךָ פְתִיחַ עוֹלָם.
 חֵיל גִּזְוִים, עוֹשֵׁר וְנִכְסֵי הַגִּזְוִים.
 וּמִלְכֵיהֶם נְהוּגִים, וּמִלְכֵי הַגִּזְוִים
 יִהְיוּ לְבֹא לִפְנֵי מִלְּךָ הַמִּשְׁתִּי כַּעֲבָרִים
 לִפְנֵי אֲדוֹנֵיהֶם. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "נְהוּגִים",
 מוֹכִלִים כְּשִׁבּוּיִם קְשׁוּרִים בְּשִׁלְשָׁלוֹת
 בְּרָזֶל. יב) וְהַגִּזְוִים חֶרֶב יַחֲרִבֻּהוּ,
 כְּלוֹמֵר, תִּכְבַּל מְשִׁלָּתָם כָּל הַגִּזְוִים. יג)
 כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן וגו', הָעֵצִים
 הַנִּכְבָּדִים שְׁבִיעֵר הַלְּבָנוֹן יבִּיאוּ אֶלֶיךָ,
 וְהֵם בְּרוֹשׁ תִּדְהַר וְתֹאשׁוֹר, כָּלֶם יַחֲדוּ
 לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי, לְבֹנוֹת בָּהֶם
 אֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וּמְקוֹם רַגְלִי
 אֲכַבֵּד, כִּי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְקוֹן כִּנְנֶר
 כִּסֵּא הַקְּבוֹד וְנִקְרָא "הָרֵם רַגְלִי"
 (תהלים צט. יד) שְׁחוֹחַ, בְּכַפִּיפָה
 וְהִשְׁפָּלָה. בְּנֵי מַעֲנִיךָ, הַגִּזְוִים וְכֹא

הגוים שהיו מענים את ישראל בגלות. על כפות רגליך, כלומר עד כמוד
 לארץ. כָּל מְנַאֲצֶיךָ, כל הגוים שהיו מבזים אותך. עֵיר ה', עֵיר שֶׁל ה'. צִיּוֹן
 קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, צִיּוֹן שֶׁל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. טו) וְאֵין עוֹבֵר, וְאֵין מִי שְׁעֹבֵר
 בְּאֶרֶץ לִשְׁאֹל לִשְׁלֹמֶךָ לְךָ. לְגִאֲוֹן עוֹלָם, שְׁתַּחֲוִי מוֹשְׁלָתָ עַד עוֹלָם. מְשׁוֹשׁ

עטרת מרים

שי למורא

הדורות: מִזֶּדֶד מֶשֶׁל, וְיִנְקָתָהּ חֵלֶב גִּוִּים וְשֶׁר מַלְכִים תִּינָקִי שְׁתֹּאכְלִי טוֹב הָאוֹמוֹת וְיִדְעָתָהּ אֹז תִּכְיִירִי שְׁלֹא בְּמִקְרָה בָּא תִּדְבֵּר וְכָּהֵן הוּא בְּעִבּוֹר כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעַךְ וְגֹאֲלֶךָ וְאֲבִיר יַעֲקֹב: יִז תַּחַת הַנְּחֻשָׁת שֶׁמְגִלּוֹ הָאוֹמוֹת מִמֶּךָ אֲבִיא בְּמִקְוִי זֶהָב וְתַחַת הַפְּרוֹל אֲבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים

דֹּדֶר וְדֹדֶר, וְלִהְיוֹת מְשׁוֹשׁ כָּל דֹּדֶר וְדֹדֶר, כְּלוֹמֵר, שְׁלֹא יִפְסֹק. (מִזֶּ) וְיִנְקָתָהּ חֵלֶב גִּוִּים, תֹּאכְלִי אֶת טוֹב אֶרֶץ הַגִּוִּים, כְּלוֹמֵר, יִתְּנוּ מִם לְמִלְכֵי הַמַּשִּׁית. וְשֶׁר מַלְכִים, לְשׁוֹן שָׂרִים. (יִז) תַּחַת הַנְּחֻשָׁת וְגו', בְּמִקְוִי הַנְּחֻשָׁת שֶׁלְקָחוּ הַגִּוִּים מִיִּשְׂרָאֵל, אֲבִיא זֶהָב. כְּלוֹמֵר, אֲמֵן בְּלֶבֶס לְשֵׁלֶם לָךְ בְּכַפְלִי כְּפִלִים מִמֶּךָ שֶׁלְקָחוּ.

נְחֻשָׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרוֹל וְשִׁמְתִי בְּמִקְוִי פְקֻדָּתְךָ שְׁהִי הָאוֹמוֹת נוֹתֵנִים עַל יִשְׂרָאֵל לְגִבּוֹת מִמֶּךָ מִסְּאִים לָךְ שְׁלֹום וְנִגְשִׁיךְ בְּמִקְוִי הַנְּחֻשָׁת אֶת הַכֶּסֶף יִבְאוּ לְעֹשׂוֹת עִמָּךְ צְדָקָה: יח מִן הַצֵּר הַצֹּרֵר לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֶמֶס וְשֶׁשׁ וְגוֹל בְּאַרְצֶךָ שֶׁר וְשֶׁבֶר בְּגִבּוֹלֶיךָ כִּי לֹא יִהְיֶה עוֹד צוֹרֵר, אִז וְקִרְאָתָהּ יִשׁוּעָה חֻמְתִּיךָ וְשִׁעְרֶיךָ וְלֹא תִקְרָא עֲלֵיהֶם עוֹד קוֹל מַלְחָמָה אֶלֹא יִסְפְּרוּ בָּהֶם וְכָּהֵן תַּהֲלֹת ה': יט לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד צוֹרֵר לְאוֹר הַשְּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְלֵילָה וְחֵרֶת הַיָּרֵחַ לֹא־יֵאֵיֹר לָךְ בְּלֵילָה, אֶלֹא וְיִהְיֶה־לָּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי הַשְּׁכִינָה לְאוֹר עוֹלָם בְּיוֹם וּבְלֵילָה וְאַל־תִּיָּד לְתַפְאֲרָתְךָ תִּתְּפָאֵר בְּכָבוֹד ה': כ גַּם זֶה מֶשֶׁל לֹא־יִבְאוּ לֹא יִשְׁקַע עוֹד שְׁמִשְׁךָ וְיִרְחֶךָ לֹא יֵאָסֵף לֹא תִבְטַל עוֹד מַלְכוּתְךָ וּמִשְׁלַתְךָ, הוֹאִיל כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וּמִמֶּנּוּ בָּאָה הַמִּשְׁלָה וְהִיא לֹא תִבְטַל עוֹד, וְשִׁלְמוֹ וְיִתְּנוּ יָמִי אֲבֻלָּךְ: כא וְעַמֶּךָ הַנִּשְׁאָר בְּךָ יִהְיוּ כָּלֶם צְדִיקִים כִּי הִרְשִׁיעַ יְכֹל בְּחִבְלֵי הַמַּשִּׁית, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ הָאָרֶץ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנּוּ, נִצָּר עִנְיָן מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר נִשְׁעַתִּי מִעֲשֵׂה יְדִי הוּא, וְאוֹכֵל לְהַתְּפָאֵר בּוֹ כִּי כָּלֶם יִהְיוּ צְדִיקִים וְיִתְּנוּ יָמֵיהֶם כְּכַמֶּן הַקֶּמֶן לְאֵלֶיךָ פְּעֻמִּים וְהַצִּיעִיר

דֹּדֶר וְדֹדֶר: מִזֶּ וְיִנְקָתָהּ חֵלֶב גִּוִּים וְשֶׁר מַלְכִים תִּינָקִי וְיִדְעָתָהּ כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעַךְ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: יִז תַּחַת הַנְּחֻשָׁת אֲבִיא זֶהָב וְתַחַת הַפְּרוֹל אֲבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֻשָׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרוֹל וְשִׁמְתִי פְקֻדָּתְךָ שְׁלֹום וְנִגְשִׁיךְ צְדָקָה: יח לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֶמֶס בְּאַרְצֶךָ שֶׁר וְשֶׁבֶר בְּגִבּוֹלֶיךָ וְקִרְאָתָהּ יִשׁוּעָה חֻמְתִּיךָ וְשִׁעְרֶיךָ תַּהֲלֹה: יט לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשְּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְלֵילָה הַיָּרֵחַ לֹא־יֵאֵיֹר לָךְ וְיִהְיֶה־לָּךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וְאַל־תִּיָּד לְתַפְאֲרָתְךָ: כ לֹא־יִבְאוּ עוֹד שְׁמִשְׁךָ וְיִרְחֶךָ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשִׁלְמוֹ יָמִי אֲבֻלָּךְ: כא וְעַמֶּךָ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נִצָּר מִמֶּנּוּ מִעֲשֵׂה יְדִי לְהַתְּפָאֵר: כב תִּקְמֵן יְהוָה לְאֵלֶיךָ וְהַצִּיעִיר לְגוֹי עֲצוֹם אֲנִי יְהוָה בַּעֲתָהּ אַחִישֶׁנָּה:

אֶת אֲנִשִּׁי פְקֻדָּתְךָ, דְּהִינּוּ הַפְּקֻדִים שְׁהִי נוֹטִילִים מִכֶּם מִסִּים, יִהְיוּ לָךְ לְשֹׁלֶם וְלֹא יִדְחִקוּךָ יוֹתֵר. וְנִגְשִׁיךְ צְדָקָה, וְהַנְּחֻשָׁת שְׁהִי נוֹטִילִים עַל דְּבַר הַמַּסִּים, יִבְאוּ לְעֹשׂוֹת עִמָּךְ צְדָקָה וְחֶסֶד. (יח) וְקִרְאָתָהּ יִשׁוּעָה חֻמְתִּיךָ, כְּלוֹמֵר, לֹא תִצְטָרְכִי עוֹד לְעֹלֹת עַל הַחֻמוֹת לְשֹׁמֵר אֶת הַעִיר מִפְּנֵי אוֹיֵב, וּלְפִיכָךְ תִּקְרָא לָהֶם "יִשׁוּעָה". וְשִׁעְרֶיךָ תַּהֲלֹה, וְזֶה שְׁעָרֵי הַחֻמוֹת תִּקְרָא "תַּהֲלֹה", כִּי יִסְפְּרוּ בָּהֶם תַּהֲלֹת ה': (יט) לֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד הַשְּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגו', בִּין שֶׁהַשֶּׁשׁל אֶת הַיִּשְׁעָה וְהַטּוֹבָה לְאוֹרָהּ, לְפִיכָךְ אִמֵּר, שֶׁכָּל בָּךְ יִהְיֶה אוֹרֶךָ גָּדוֹל, דְּהִינּוּ אוֹר ה' וְהַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ נְחֻשָׁתִים אוֹר הַשְּׁמֶשׁ וְאוֹר הַיָּרֵחַ לְכֹלֶם. וְהוּא דֶּרֶךְ מֶשֶׁל. וּלְלֵילָה הַיָּרֵחַ, בְּלֵילָה מִקְבֵּלָה הָאָרֶץ אֶת אוֹר הַשְּׁמֶשׁ עַל יְדֵי גִּבּוֹת הַיָּרֵחַ. לְתַפְאֲרָתְךָ, תִּתְּפָאֵר בְּכָבוֹד ה': (כ) לֹא יִבְאוּ עוֹד שְׁמִשְׁךָ וְגו', הוּא אוֹר ה' שְׁהִי לָךְ, לֹא יִשְׁקַע עוֹד. וְיִרְחֶךָ לֹא יֵאָסֵף, כְּלוֹמֵר, לֹא תִבְטַל מַלְכוּתְךָ וּמִשְׁלַתְךָ. וְשִׁלְמוֹ יָמִי אֲבֻלָּךְ, וְיִתְּנוּ וְיִקְרְאוּ יָמִי הַאֲבִל וְתַגְלוֹת, כִּי לֹא תִלְכִּי עוֹד בְּגִלּוֹת. (כא) וְעַמֶּךָ כָּלֶם צְדִיקִים, הָעַם הַנִּשְׁאָר בְּךָ יִהְיוּ כָּלֶם צְדִיקִים. נִצָּר מִמֶּנּוּ וְגו', הָעַם שֶׁנִּשְׁעַתִּי הוּא מִעֲשֵׂה יְדִי, וְשֶׁכָּה לְהַתְּפָאֵר בּוֹ. כְּלוֹמֵר, הָעַם אֲשֶׁר בְּחֵרָתִי, אֲתַפְאֵר בּוֹ, כִּי יִהְיוּ צְדִיקִים וְיִתְּנוּ יָמֵיהֶם.

בְּמִשְׁלָה לְגוֹי עֲצוֹם בְּרַבֵּי הַאִיכוֹת בְּכָה וְעֲצֻמָּה, אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר תִּבְחֹלֶת בְּדִי, בַּעֲתָהּ בָּאָה הַעֲת הַמִּוִּיעָה, אַחִישֶׁנָּה אֲעֲשֶׂה הַדְּבָר בְּזִירוּת וְאִמְלֵא אֶת הַבְּטָחָתִי:

(כב) תִּקְמֵן יְהוָה לְאֵלֶיךָ, תִּקְמֵן יְהוָה לְאֵלֶיךָ פְּעֻמִּים בְּכָה בְּרַבֵּי הַכְּפֻמוֹת לְגוֹי עֲצוֹם, לָעַם גָּדוֹל בְּרַבֵּי הַאִיכוֹת. אֲנִי ה', שְׁתִּיבֶלֶת בְּיָדִי. בַּעֲתָהּ אַחִישֶׁנָּה, בָּבֹא הַעֲת הַמִּוִּיעָה, אֲעֲשֶׂה הַדְּבָר בְּזִירוּת, וְאִמְלֵא אֶת הַבְּטָחָתִי.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלְךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּיָּאֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקִיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶלֶךְ דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עֲבַרְתָּם: ^א וַתֵּרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלְלֵיהֶם עֵץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עֲמָהֶם: ^ב פִּנְיֹשׁ כָּכֶם אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ-שְׁבֵט אֲשֶׁר לָכְבוּ בְּנֵה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פִּנְיֹשׁ כָּכֶם שָׂרֵשׁ פִּרְהָ רֹאשׁ וְלַעֲנָה: ^ג וַתְּהִי בְשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וַתִּתְבָּרֶךְ בְּלִבְּךָ לֵאמֹר שְׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בַּשָּׂרִית לָכִי אֵלֶךְ לִמְעַן סְפוֹת הָרֹוֹה אֶת־הַצִּמָּאָה: ^ד לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סִלַּח לוֹ כִּי אֹז יַעֲשֶׂן אֶף־יִהְיֶה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וְרִכְצָה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה וּמַחֲהָ יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: ^ה וַהֲבִדִּילוֹ יְהוָה לְרַעָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֹל אֵלֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: ^ו וְאָמַר הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וַהֲבִדִּי

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ ^א אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם כָּלְכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רֹאשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם וְזִנְיֹתֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: ^ב טַפְכֶּם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מִחֹטֵב עֵצִיד עַד שֹׂאֵב מִמִּיד: ^ג לַעֲבָדְךָ בְּבֵרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאַלְתּוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: ^ד לִמְעַן הָקִים־אֶת־ךָ הַיּוֹם | לוֹ לָעַם וְהוּא יִהְיֶה־לָּךְ לֵאלֹהִים כָּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וְכָאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֵאבְרָתְךָ לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב: ^ה וְלֹא אַתְּכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי כָרַת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: ^ו כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֹה עִמָּנוּ עִמָּךְ הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם: ^ז כִּי־אַתֶּם יַדְעֹתֶם אֶת אֲשֶׁר־יִשְׁכְּנוּ בְּאַרְץ מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר

אתם מארץ מצרים: כה וילכו ויעבדו
אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר
לא ידעום ולא חלק להם: כה ויחר-אף יהוה
בארץ ההוא להביא עליה את-פל-הקללה
הפתובה בפספר הזה: כה ויתשם יהוה מעל
אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם
אל-ארץ אחרת פיוס הזה: כה הנסתרת
ליהוה אלהינו ותנגלת לנו ולבנינו
עד-עולם לעשות את-פל-דברי התורה
הזאת: ם

אשר יבא מארץ רחוקה וראו את-מפות
הארץ ההוא ואת-תחלואיה אשר-חלה יהוה
בה: כה נפירת ומלח שרפה כל-ארצה לא
תזרע ולא תצמח ולא-יעלה בה פל-עשב
במהפכת סדם ועמורה אדמה כתיב וצביים
קרי וצבאים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו:
כה ואמרו כל-הגוים על-מה עשה יהוה בכה
לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה:
כה ואמרו על אשר עזבו את-ברית יהוה
אלהי אבתם אשר פרת עמם בהוציאו

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מי"ז מני"א... וכו'.

בטח נודע לו אשר תיכף אחר חג הגאולה כתבו לי באריכות גדולה עד"ז בביטויים דוקרים כו' וכו' ובמילא איני מבין מה שבא להוסיף במכתבו זה וידוע מרז"ל אשר לשון הרע שייך לשלשה היינו להמדבר, ולמי שמדברים עליו ואפילו להשומע. וידוע ג"כ בפוסקים יד הלי דעות פ"ז ה"ב ובכ"מ אשר מוציא שם רע זהו דוקא אם שקר הדבר לגמרי משא"כ לה"ר - ממילא אפי' אם נניח שצדקו כל הדברים שבמכתבו ואין בהם אף קורטוב של גוזמא ואפי' לא של נגיעה קלה בכבוד הכותב הנה אחרי כ"ז תמיהני, מהו מטרת הכתיבה ובשלמא אני אין לי ברירה כי מוכרח אנכי לקרוא את המכתבים המתקבלים, כן גם הרה"ח... גם לו לא היתה הברירה בכתיבת המכ' בזה. אבל כת"ר כיון שבעל בחירה חפשית הוא וכידוע בלקו"ת פ' אמור (ל"ח ע"ב) ומבואר ג"כ בקונטרס כ"ק מו"ח אדמו"ר הנדפס לח"י אלול הבע"ל, שאיש הישראלי מצד זה שהוא קשור בעצמות ומהות א"ס ב"ה הרי הוא בעל בחירה חפשית. ובמילא אתפלא על כת"ר כי לו הלא ניתנה הברירה אם לכתוב או למנוע מזה ובחר דוקא בכתיבה ובאריכות - מבלי שאראה בזה כל תועלת לבד ההיזק הנ"ל של לה"ר ובטח כוונתו בכתבו הוא, לאחר שכבר כתבו אחרים קודם לו כל הפרטים.

ובאריכות הזמן, אולי ישמח את לבי ג"כ בהודעה משגשוגם של התלמידים ביר"ש בלימוד תורת הנגלה ותורת הדא"ח. ויה"ר באשר קרב קץ גלותנו שבא כמרז"ל (יומא ט' ע"ב) ע"י העון דשנאת חנם, הנה תמורת זה יתן השי"ת בלב כאו"א מאתנו הענין דאהבת חנם, היינו שלפי דעתו דעת נה"ב שלו הרי זה אהבת חנם, כיון שאין מחויב לרעהו כלל וגם מפני הציווי של ואהבת לרעך כמוך שזהו כלל גדול בתורה כו' אינו מוצא מקום לחיוב על המדובר כי אינו חפץ להכירו לרעהו ואדרבה רואה בו כל וכו' ובכ"ז אוהבו, ובאותה המדה לכה"פ שהיתה השנאה שגרמה להחורבן. ובימי הרחמים והרצון האלו יזכנו השי"ת לעבדו כולנו שכס אחד וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך, ועיין תניא פליב בס' דרך מצותיך מצות אהבת ישראל. והעיקר בקונטרס החלצו.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה ושנת שלום [ו]שלחה.

פרק ג משנה ו

רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפלו חמשה, שנאמר: ואנדרתו על ארץ יסדה. ומנין אפלו שלשה, שנאמר: בקרב אלהים ישפט. ומנין אפלו שנים, שנאמר: או נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'. ומנין אפלו אחד, שנאמר: בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך;

נקודות משיחות קודש

עסק, ש"עסק התורה הוא העמל והטורח"¹³. וכביאור הידוע¹⁴ שלימוד התורה צריך להיות כמו בעל עסק, היינו לא רק כפועל ושכיר שעבודתו היא בזמן מוגבל בלבד, כי אם כמו בעל העסק, שהעסק נוגע לו ביותר, וגם לאחר גמר המלאכה, טרודה דעתו ומחשבתו בעניני העסק, ואפילו בעת השינה חולם מעניני העסק. ודוגמתו בנמשל: לימוד התורה הוא באופן של עסק, שמסור ונתון לזה בכל לבו ונפשו, ועד כדי כך, שגם בעת השינה חולם דברי תורה¹⁵.

בתורה - הישיבה וההתעסקות בלימוד התורה היא באופן שהוא וכל מציאות העשרה הם בתורה. והיינו, שלא שייכת אצלם דעה והנחה קדומה מצד מציאותם הם (שאו יש מקום לחשוש שתגרום לאיזון נטי), כי אם שכל מציאותם היא בתורה, להתייגע ולעמוד על אמיתתה של תורה.

ותכלית השלימות היא, שפועלים זאת אצל כל בני ישראל, הן לגבי כל עשרת הסוגים דבני ישראל¹⁶, הן לגבי תכלית הריבוי בכמות, הנכלל במספר עשרה, כמובן מפסק ההלכה¹⁷ שאחד עשרה ואחד עשרה רבוא מברכים ומזמנים בנוסח שוה.

והנה, לגבי יהודי המצוי במצב רוחני ירוד, הפירוש דמשנתנו הוא באופן דלימוד התורה סתם (עוד לפני שבאים לשלימות הלימוד). ויתירה מזה - עוד לפני שבאים ללימוד התורה בכלל, כי אם, ענין האחדות¹⁸.

עשרה - למרות שאין דיעותיהם שוות¹⁹, נעשים "עדה", מציאות אחת²⁰.

שיושבין - התיישבות וקביעות, היינו שאחדות זו אינה רק בעת מן העתים, כיום סגולה וכיוצא בזה, כי אם התיישבות וקביעות, בכל זמן ובכל מצב. ועוסקין - האחדות חודרת בעניני העסק שלו כפשוטו, מבלי לחשוש שעל ידי זה שיספר לחבירו מעניני העסק, עלול הדבר לפגוע בפרנסתו. בתורה - סוף סוף נעשית אצלם האחדות גם בתורה²¹.

לפי משנתנו יוצא שבפסוק "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט"¹ נרמזת השראת השכינה בעשרה ובשלשה שעוסקים בתורה. ויש לדקדק בזה: מדוע דילג הכתוב על הדרגה שביניהם - השראת השכינה בחמשה שיושבים ועוסקים בתורה?

ויש לומר, דהנה בפסוק זה מדובר אודות דרגת השראת השכינה השייכת למציאות העולם, ולכן הובאו בו רק המספרים עשרה ושלשה, הקשורים במיוחד לכללות מציאות העולם (כדלקמן).

עשרה - "בעשרה מאמרות נברא העולם"². וענין זה שייך לתורה, כמארז"ל³ "אסתכל באורייתא וברא עלמא". ומספר זה מתבטא בעבודת ישראל בלימוד התורה כשישנם "עשרה שיושבים ועוסקין בתורה", שעל זה נאמר "אלקים נצב בעדת אל".

שלשה - "על שלשה דברים העולם עומד"⁴. והשייכות לתורה על פי מאמר רז"ל⁵ על הפסוק⁶ "ארץ יראה ושקטה" שנתינת התורה גרמה והביאה לידי עמידת העולם. ובעבודת בני ישראל הוא שלשה שעוסקין בתורה, שעל זה נאמר "בקרב אלקים ישפוט".

(ואילו שאר המספרים שבמשנתנו (חמשה, שנים, ואחד) אינם שייכים כל כך לכללות מציאות העולם.

חמשה - הוא חצי דבר בלבד (ביחס לעשרה)⁷. שנים - מספר זה שייך בעיקר לעולם התהו, שבו יש שני קוין בלבד (בניגוד לעולם התיקון, שבו יש גם קו שלישי, קו האמצעי המחבר שני הקוין של חסד וגבורה)⁸ אחד - מספר זה נעלה ממצאות העולם, כמאמר רז"ל⁹ "יום אחד, שבו הי' הקב"ה יחידי בעולמו, שלא הי' בעולמו אלא הוא"¹⁰.

עשרה שיושבין ועוסקין בתורה

יש כאן תכלית השלימות דלימוד התורה:

עשרה - העילוי דתלמוד תורה דרביים¹¹. שיושבין - לימוד באופן של התיישבות. ובלשון המשנה¹² לגבי מ"ח הדברים שהתורה נקנית בהם: "בישוב". ועוסקין - לימוד באופן של

השומעים בלבד. 11. ראה אגה"ק סכ"ג. 12. פ"ו מ"ו. 13. ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ונוסחא). 14. ספה"מ קונטרסים ח"א עמ' רנח. 15. ראה ספה"מ ה'ש"ת עמ' א. 16. ראשיכם שבטיכם גוי מחוטב עציץ עד שואב מימין (ר"פ נצבים). 17. רמב"ם הלכות ברכות פ"ה ה"ד. 18. כמו שלפני מ"ת היו ישראל כאיש אחד בלב אחד (רש"י יתרו יט, ב). 19. ראה ברכות נח, א. 20. ראה ברכות כא, ב. 21. לקו"ש חכ"ח עמ' 271.

1. תהלים פב, א. 2. ריש פרק ה. 3. זח"ב קסא, ב. וראה זח"ג יא, ב: עשרה מאמרות למעשה בראשית. . עשרה מאמרות למתן תורה. 4. ריש פרק א. 5. שבת פח, א. 6. תהלים עו, ט. 7. ראה פרקי דר"א פ"ח: נטה ימינו וברא שמים, נטה שמאלו וברא ארץ. הרי שיד אחת (ה' אצבעות) היא חצי העולם בלבד. 8. ראה ספר הליקוטים (ד"ח להצ"צ) ערך תהו ותיקון (עמ' יב). 9. ב"ר פ"ג, ח. 10. משיחת ש"פ שלח תשמ"ג - על פי רשימת

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תבוא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:16	06:19	08:52	08:53	09:26	09:27	10:33	10:33	13:13	13:11	19:06	18:59	19:33	19:25	18:40	19:35
חיפה (ק)	06:14	06:17	08:49	08:51	09:25	09:26	10:31	10:31	13:13	13:10	19:10	19:02	19:34	19:26	18:34	19:36
ירושלים (ק)	06:14	06:17	08:49	08:51	09:24	09:25	10:31	10:31	13:12	13:09	19:10	19:02	19:32	19:24	18:24	19:34
תל אביב (ק)	06:15	06:19	08:51	08:52	09:26	09:27	10:32	10:32	13:14	13:11	19:07	19:00	19:34	19:26	18:41	19:36
אוסטריה, וינה (ק)	06:10	06:18	08:42	08:47	09:30	09:33	10:40	10:40	13:29	13:26	19:39	19:27	20:14	20:01	19:11	20:15
אוסטריה, מלבורן (ח)	06:45	06:36	08:54	08:49	09:31	09:25	10:29	10:25	12:51	12:49	17:58	18:03	18:26	18:30	17:45	18:41
אוקראינה, אודסה (ק)	06:15	06:23	08:48	08:52	09:34	09:37	10:43	10:44	13:31	13:28	19:39	19:28	20:13	20:01	19:12	20:14
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:44	05:53	08:17	08:21	09:05	09:08	10:14	10:15	13:03	13:00	19:13	19:01	19:48	19:35	18:45	19:49
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:55	06:03	08:27	08:32	09:15	09:18	10:25	10:26	13:14	13:11	19:25	19:13	20:00	19:47	18:57	20:01
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:17	06:26	08:49	08:54	09:39	09:43	10:49	10:51	13:40	13:37	19:53	19:40	20:30	20:16	19:25	20:30
אוקראינה, קייב (ק)	06:10	06:19	08:41	08:46	09:32	09:35	10:42	10:44	13:32	13:30	19:46	19:33	20:23	20:09	19:17	20:23
איטליה, מילאנו (ק)	06:43	06:50	09:16	09:20	10:01	10:04	11:10	11:11	13:57	13:54	20:06	19:55	20:37	20:25	19:39	20:38
אקוואדור, קיטו (ח)	06:11	06:09	08:42	08:40	09:11	09:09	10:13	10:11	12:45	12:43	18:18	18:16	18:40	18:38	17:58	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:14	07:06	09:27	09:22	10:02	09:57	11:01	10:57	13:24	13:22	18:35	18:39	19:01	19:05	18:21	19:16
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:12	08:02	10:18	10:13	10:57	10:51	11:55	11:50	14:16	14:14	19:20	19:26	19:49	19:55	19:07	20:07
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:34	06:39	09:09	09:11	09:48	09:50	10:56	10:56	13:40	13:37	19:39	19:30	20:09	19:59	19:14	20:11
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:21	06:27	08:56	08:59	09:37	09:39	10:44	10:45	13:29	13:26	19:30	19:21	20:00	19:50	19:04	20:02
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:22	06:28	08:57	08:59	09:37	09:39	10:45	10:45	13:30	13:27	19:31	19:21	20:01	19:51	19:05	20:02
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:56	07:02	09:30	09:33	10:12	10:14	11:20	11:21	14:06	14:03	20:09	19:58	20:39	20:29	19:42	20:41
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:58	07:01	09:33	09:34	10:08	10:08	11:14	11:13	13:54	13:51	19:46	19:39	20:11	20:04	19:22	20:14
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:25	06:29	09:00	09:02	09:36	09:38	10:43	10:43	13:25	13:22	19:19	19:11	19:47	19:38	18:55	19:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:01	07:03	09:36	09:37	10:09	10:09	11:14	11:14	13:53	13:51	19:42	19:36	20:07	20:00	19:19	20:10
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:17	06:23	08:51	08:54	09:32	09:34	10:40	10:41	13:25	13:22	19:27	19:17	19:57	19:47	19:01	19:59
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:46	06:52	09:21	09:23	10:01	10:03	11:09	11:09	13:53	13:51	19:54	19:45	20:24	20:14	19:28	20:26
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:15	06:21	08:49	08:52	09:31	09:33	10:39	10:39	13:24	13:21	19:26	19:16	19:57	19:46	19:00	19:58
בוליביה, לה-פס (ח)	06:40	06:35	09:05	09:01	09:35	09:31	10:35	10:33	13:03	13:01	18:26	18:27	18:49	18:50	18:09	18:59
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:53	07:02	09:23	09:29	10:16	10:19	11:26	11:28	14:17	14:14	20:32	20:18	21:09	20:55	20:03	21:09
בלגיה, בריסל (ק)	06:54	07:03	09:24	09:30	10:16	10:20	11:26	11:28	14:17	14:14	20:31	20:18	21:08	20:54	20:02	21:09
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:19	06:13	08:40	08:36	09:11	09:07	10:11	10:08	12:37	12:35	18:00	18:02	18:20	18:22	17:44	18:31
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:06	06:01	08:28	08:24	08:59	08:55	09:59	09:56	12:25	12:23	17:44	17:46	18:08	18:10	17:28	18:19
בריטניה, לונדון (ק)	06:10	06:20	08:41	08:46	09:33	09:37	10:44	10:46	13:35	13:32	19:52	19:38	20:28	20:13	19:26	20:28
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:15	06:26	08:44	08:50	09:40	09:44	10:51	10:53	13:44	13:41	20:02	19:48	20:42	20:27	19:35	20:42
גרמניה, ברלין (ק)	06:15	06:25	08:44	08:50	09:39	09:43	10:49	10:51	13:41	13:38	20:00	19:46	20:37	20:22	19:30	20:37
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:38	06:47	09:09	09:14	10:00	10:03	11:09	11:11	14:00	13:57	20:13	20:00	20:49	20:36	19:44	20:50
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:22	06:15	08:41	08:37	09:13	09:09	10:13	10:09	12:38	12:36	18:01	18:03	18:19	18:21	17:45	18:31
הודו, מומבאי (ח)	06:23	06:24	08:58	08:58	09:29	09:29	10:34	10:33	13:10	13:08	18:55	18:50	19:18	19:13	18:32	19:22
הודו, פונה (ח)	06:20	06:21	08:55	08:54	09:25	09:25	10:30	10:29	13:06	13:04	18:50	18:45	19:14	19:09	18:28	19:18
הונגריה, בודפשט (ק)	06:00	06:08	08:33	08:37	09:20	09:23	10:29	10:31	13:18	13:15	19:27	19:15	20:01	19:49	18:59	20:02
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:25	05:31	08:00	08:03	08:41	08:43	09:49	09:49	12:34	12:31	18:36	18:26	19:06	18:56	18:10	19:08
יוון, אתונה (ק)	06:53	06:59	09:29	09:31	10:07	10:09	11:15	11:15	13:58	13:56	19:57	19:48	20:26	20:17	19:32	20:28
מולדובה, קישינב (ק)	06:22	06:30	08:55	08:59	09:41	09:44	10:50	10:52	13:39	13:36	19:48	19:36	20:21	20:09	19:20	20:22

רמז

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תבוא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:20	06:21	08:55	08:55	09:26	09:26	10:31	10:30	13:08	13:05	18:52	18:47	19:16	19:10	18:30	19:20
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	07:02	06:51	09:03	08:56	09:44	09:38	10:41	10:36	13:00	12:58	17:58	18:06	18:30	18:37	17:46	18:50
נפאל, קטמנדו (ח)	05:42	05:44	08:17	08:18	08:51	08:51	09:57	09:56	12:36	12:34	18:26	18:20	18:52	18:45	18:03	18:55
סין, בייג'ין (ח)	05:40	05:46	08:15	08:18	08:55	08:57	10:03	10:04	12:48	12:45	18:49	18:39	19:18	19:09	18:21	19:20
סינגפור, סינגפור (ח)	07:01	06:59	09:32	09:31	10:01	09:59	11:04	11:02	13:35	13:34	19:09	19:07	19:32	19:29	18:49	19:38
פולין, ורשא (ק)	05:45	05:54	08:14	08:20	09:08	09:12	10:19	10:21	13:11	13:08	19:27	19:14	20:05	19:51	18:58	20:06
פרו, לימה (ח)	06:13	06:09	08:39	08:37	09:09	09:06	10:10	10:07	12:39	12:37	18:05	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליון (ק)	07:00	07:07	09:33	09:37	10:18	10:21	11:27	11:28	14:15	14:12	20:22	20:11	20:55	20:43	19:54	20:56
צרפת, פריז (ק)	07:05	07:14	09:37	09:42	10:26	10:29	11:35	11:37	14:25	14:22	20:38	20:25	21:11	20:58	20:10	21:12
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:51	05:49	08:23	08:21	08:52	08:50	09:55	09:53	12:27	12:25	18:03	18:00	18:25	18:23	17:43	18:31
קנדה, טורונטו (ק)	06:40	06:46	09:14	09:17	09:57	09:59	11:05	11:06	13:51	13:48	19:58	19:48	20:27	20:16	19:31	20:28
קנדה, מונטריאול (ק)	06:14	06:21	08:47	08:51	09:32	09:35	10:41	10:42	13:28	13:25	19:36	19:25	20:07	19:56	19:08	20:09
קפריסין, לרנקה (ק)	06:17	06:21	08:53	08:54	09:29	09:31	10:36	10:36	13:18	13:16	19:14	19:06	19:42	19:33	18:50	19:44
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:00	06:11	08:27	08:34	09:26	09:30	10:37	10:40	13:31	13:28	19:53	19:38	20:33	20:17	19:22	20:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:31	05:43	07:57	08:05	08:58	09:03	10:10	10:13	13:05	13:02	19:31	19:16	20:10	19:53	19:00	20:10
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	05:38	05:46	08:11	08:15	08:58	09:01	10:07	10:08	12:55	12:53	19:05	18:53	19:38	19:26	18:37	19:39
שווייץ, ציריך (ק)	06:42	06:50	09:15	09:19	10:02	10:05	11:11	11:13	14:00	13:57	20:14	20:02	20:43	20:31	19:46	20:44
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:41	08:40	09:11	09:10	10:15	10:13	12:50	12:48	18:31	18:27	18:54	18:49	18:09	18:58

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפִצָּנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00748
30/08/2020

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

